

UNIVERSITAT^{DE}
BARCELONA

Família i poder a Catalunya, 1516-1626: les estratègies de consolidació de la classe dirigent

María Adela Fargas Peñarrocha

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution 4.0. Spain License.**

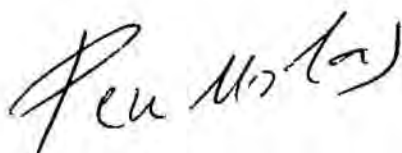
**UNIVERSITAT DE BARCELONA
FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA
DEPARTAMENT D'HISTÒRIA MODERNA**

**Tesi Doctoral
Curs 1995-1996**

María Adela Fargas Peñarrocha

**FAMÍLIA I PODER A CATALUNYA, 1516-1626
Les estratègies de consolidació de la classe dirigent**

Director de Tesi: Dr. Pere Molas i Ribalta

MARÍA ADELA FARGAS PEÑARROCHA

Família i poder a Catalunya, 1516-1626.

Les estratègies de consolidació de la classe dirigent

**Director de Tesi: Dr. Pere Molas i Ribalta
Catedràtic Departament d'Història Moderna.
Universitat de Barcelona**

**Programa de Doctorat 1989-1991: Societat i poder a
l'Europa Moderna. Departament d'Història Moderna de
la Universitat de Barcelona**

Per a la realització de la present Tesi Doctoral, m'ha estat atorgada al llarg del quadrienni de 1990-1993 una Beca de Formació d'Investigadors pel Departament d'Ensenyament i Direcció General d'Universitats i successivament pel Comissionat per a Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya.

ABREVIATURES

1. Arxius i biblioteques

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
ADB	Arxiu Diocesà de Barcelona
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHPB	Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
AHPJP	Arxiu Històric Parroquial dels Sants Just i Pastor
AMM	Arxiu Marquès de Moja
BC	Biblioteca de Catalunya
BUB	Biblioteca Universitària de Barcelona

2. Altres

Arx.	Secció General d'Arxiu (Biblioteca de Catalunya)
CA	Consell d'Aragó
CC	Consell de Cent
DACB	Dietari de l'Antic Consell Barceloní
ed.	edició
FB	Fulletts Bonsoms
G	Generalitat
LIC	Lletres Closes
Llig.	Lligall
LIT	Lletres Trameses
Man.	Manual
Ms.	Manuscrits
Mts.	Col·lecció Matons
Not.	Notari
Perg.	Pergamí
RA	Reial Audiència
RB	Reial Batllia

RC	Reial Cancelleria
Reg.	Registre
RV	Règia Visita
Sig.	Signatura
VCC	Visites Consell de Cent
VG	Visites Generalitat
Vol.	Volum

INTRODUCCIÓ.

LA HISTÒRIA DE LA FAMÍLIA EN EL MARC D'UNA HISTÒRIA SOCIAL
DEL PODER*Evolució del tema d'estudi*

Recordo els orígens de la present investigació, d'ençà l'any 1990, vinculats a la llavors i encara avui innovadora tasca d'empènyer els estudis sobre la família a la Barcelona moderna, els aspectes sociològics de la qual es trobaven seriamment sotmesos a un desèrtic estat de coneixements.¹ Inspirats per tals propòsits, ens inclinàrem doncs inicialment a fer un estudi sobre la societat barcelonina dels segles XVI i XVII,² sobre els processos de canvi socioeconòmic urbà que encadenaven petites transformacions amb les continuïtats d'un sistema en trànsit, enfocat -i en això havia de consistir la nostra aportació- a través de la família com a

¹ La recerca sobre la família moderna al nostre país encara es centra sobretot en aspectes estrictament institucionals, matrimonials i demogràfics (R. GARCÍA CARCEL, "La recerca sobre la família catalana de l'Antic Règim", *L'Avenç* 66 (1983): 45-55. A. GIL, *El matrimonio catalán entre 1565 y 1650, régimen jurídico y fracaso conyugal en la diócesis de Barcelona*. Tesi de llicenciatura, Universitat Autònoma de Barcelona, 1984. A. SIMÓN, "La família catalana en el Antiguo Régimen", a *La familia en la España Mediterránea (siglos XVI-XIX)*, ed. F. CHACÓN et alii, (Barcelona, 1987), 65-93), amb la qual cosa ignorem encara, com s'ha fet notar recentment, "... els blocs fonamentals edificadors de la història social, tal com són la família i el parentiu (...) base veritable de la societat." (J. AMELANG, "Distribució social i formes de vida: la societat barcelonina als segles XVI i XVII", a *Història de Barcelona. Barcelona dins la Catalunya Moderna (segles XVI i XVII)*, ed. J. SOBREQÜÉS (Barcelona, 1992), 4:167. Veure també ÍD. "Institucions no institucionals? Els fonaments de la identitat social a la Barcelona Moderna", *Pedralbes* 13-2 (1993): 306). Sobre la manca d'estudis al respecte també a la resta de l'Estat espanyol, ja insistí Francisco CHACÓN a "La familia en España: una historia por hacer", a *La familia en la España Mediterránea (Siglos XV-XIX)* (Barcelona, 1987), 13-36. Veure també l'important i suggestiu estat de la qüestió de J. CASEY, "La famille espagnole et européenne, aux XVIè et XVIIè siècles", *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, 41-42 (1994): 275-295. Un recent impuls metodològic i temàtic, -en el marc europeu, encara que preferentment hispànic-, s'ha satisfet al Congrés Internacional sobre *Historia de la Família. Una nueva perspectiva sobre la Sociedad Europea*, celebrat a Múrcia, al mes de desembre de 1994. Malgrat les actuals llacunes, prova la importància donada al tema a la recent historiografia hispànica, la publicació d'un número sencer sobre "Famílies i llinatges", a la consolidada revista *Hispania. Revista Española de Historia*, del Consejo Superior de Investigaciones Científicas de Madrid, pertanyent al darrer trimestre de 1993, revista que en canvi s'ha caracteritzat per un altre tipus d'investigacions, no tant en relació amb malament suposades "modes" historiogràfiques.

² L'elecció del marc historiogràfic de Barcelona ja havia estat prou justificada pel mateix Jaume Vicens i Vives, en afirmar que "...Barcelona és el pols de Catalunya i no fa més que reflectir els corrents econòmics, socials i polítics que conmovien cada moment la vida catalana..." J. VICENS, *Ferran II i la Ciutat de Barcelona, 1479-1516* (Barcelona, 1937), 1: 14.

estructura dels grups i eix primordial de l'organització social preindustrial,³ i en particular a través de l'impacte d'aquests processos sobre els mecanismes i pautes familiars de reproducció social.

Posteriorment i poc després dels primers sondejos generals realitzats sobre la documentació d'arxiu, aquesta s'hi presentava impregnada d'inconvenients: desproporcional quant a la representativitat social, -superaven amb escreix, en efecte, els documents relatius als grups de poder, poder sociopolític-, tal com d'ençà força temps ja havien manifestat prou vegades certs estudis sobre societats urbanes mitjançant la utilització de protocols notariais-,⁴ i reiterativa o poc discursiva quant als continguts, si es tractava de circumscriure-la a aquests documents citats, -de fet font d'estudis socials per antonomàsia, que adquireix però unes més riques tonalitats interpretatives en creuant amb d'altres fonts, això és, més capacitat de resposta sobre l'anàlisi dels processos de canvi que havia de guiar una recerca d'aquestes característiques-,⁵ alhora que d'una dispersió francament aclaparadora si en definitiva ens arriscàvem a satisfer les llacunes de les anteriors amb fonts més diverses. El projecte semblava, doncs, destinat a cenyir-se a les fronteres d'un grup social determinat, els entorns d'acció social i projeccions familiars del qual en relació a la reproducció social o reproducció de llurs

³ La família ha sofert més transformacions del que comunament s'ha vingut considerant. Veure l'interessant obra de W. SECCOMBE, *A Millennium of Family Change. Feudalism to Capitalism in Northwestern Europe* (London-New York, 1992), 3-4, qui atribueix les causes d'aquestes transformacions a les seves estructures, en el marc del desenvolupament de la política econòmica de les relacions de producció. També apuntava ja fa temps en aquest mateix sentit F. LAUTMAN, a "Différences ou changement dans l'organisation familiale", *Annales* 21 (1972): 1190-1196. Altres ho fonamenten però sobre l'evolució dels valors culturals de classe (L. STONE, *Família, sexo y matrimonio en Inglaterra, 1500-1800*, (México, 1990), 17). Cal que reconsiderem ambdues interpretacions sense exclusió, factors tots mútuament imbricats que incidien en els processos de canvi a les estructures familiars, en interconnexió amb els propis processos dels grups socials protagonistes.

⁴ DD. AA. *Les Actes Notariés. Source de l'Histoire sociale, XVIè-XIXè siècles*. (Strasbourg, 1979). J. MEYER, "L'apport notarial à l'histoire sociale de l'époque moderne en Europe", a *II Coloquio de Metodología histórica aplicada: La documentación notarial y la historia* (Santiago, 1984), 325-333.

⁵ Al darrer Congrés sobre *Història de la Família* celebrat a Múrcia el passat mes de desembre de 1994, penso que s'ha implicat reiterades vegades no tan sols la importància -ja heretada de la clàssica historiografia social francesa- de la documentació notarial de cara als estudis de grups socials, sinó també, -i és el que ara ens interessa de destacar-, la capacitat d'adaptació a d'altres fonts històriques referides a la vida social i la vida quotidiana dels grups, com ara les processals i polítiques si es tractés de les classes dirigents, adaptació que significa al seu torn aprofundiment en la realitat social que només s'assoleix en reduir l'escala d'observació. Consulteu les aportacions a la sessió sobre "Parentiu i llinatge", a *Pre-Actas Congreso Internacional Historia de la Familia. Una nueva perspectiva sobre la Sociedad Europea* (Murcia, 1994), 845-1103. Sobre la importància, de nou, de la utilització dels protocols notariais per a la història de la família i de les seves estratègies, À. RODRÍGUEZ SÁNCHEZ, "Métodos de evaluación de las estrategias familiares en el Antiguo Régimen", a *Fuentes y Métodos de la Historia Local* (Zamora, 1991), 142.

pròpies senyes d'identitat,⁶ conservessin majors i homogenis testimonis documentals. Precisament, una de les claus de la moderna metodologia microhistòrica apunta envers aquesta direcció: la reducció de l'escala d'observació, a la qual convergia la nostra decisió, permet un ric creuament de les fonts i un acostament per tant més precís a l'objecte d'estudi.⁷

A la llum dels imperatius d'aquest tenor, menà l'elecció a les famílies de la classe dirigent de la ciutat. Tanmateix, famílies tals, tot just per llur localització al centre neuràlgic impulsor i receptor dels processos de decisió polítics⁸ i seu dels esdeveniments cabdals de la història moderna de Catalunya,⁹ la capital del Principat, s'inserien dins d'unes coordenades que cal explicitar.¹⁰ Aquestes famílies, en efecte, constituïrien un poderós atractiu per a d'altres que per raons d'hegemonia social i d'inserció al poder, aterraven al patriciat després d'un llarg viatge procedent no solament d'altres estaments urbans sinó també de la noblesa de contrades veïnes. Els lligams de parentiu establerts entre unes i altres, asseguraven la inserció de les pertanyents a la classe dirigent de la ciutat a un radi de poder polític més ampli, en sentit directament proporcional al procés d'urbanització nobiliària.¹¹ Només d'un repàs als diferents estudis realitzats sobre famílies i llinatges en el marc global del poder sota la monarquia hispànica, un primer element metodològic que hom observa és la distinció, òbviament justificada segons criteris d'una tipologia de recursos econòmics i extraeconòmics a diferents

⁶ És el que entendriem per socialització. Sobre aquest i d'altres conceptes sociològics utilitzats al present treball, G. ROCHER, *Introducción a la sociología general*, (Barcelona, 1990), 43-56 i 133-138.

⁷ G. LEVI, "Sobre microhistoria", a *Formas de hacer Historia*, ed. P. BURKE (Madrid, 1993), 138. També, vegi's el dossier sobre el tema publicat a la revista *Quaderni Storici* 86 (1994): 511-577, el qual inclou algú article del ja pioner Carlo Ginzburg.

⁸ El sentit de capitalitat heretat de l'època medieval (A. ROVIRA, *Història Nacional de Catalunya* (Barcelona, 1920-1937), 7: 281 i F. CARRERAS, *Geografia General de Catalunya. Barcelona* (Barcelona, 1980), 3: 328-329) pervivia encara al 1636, quan el frare Gaspar Sala a *Govern polítich de la ciutat de Barcelona* declarava que era "... el cap de tot lo Principat de Catalunya, y lo spill en que totes les demes Ciutats y Viles se miren...". Citat a J. AMELANG, *La formación de una clase dirigente. Barcelona, 1490-1714* (Barcelona, 1986), 34.

⁹ Aquest aspecte de gran escenari de desplegament de poder, ha restat immortalitzat de la mà de pintures personals, com ara el dietari de Geroni Pujades i la crònica de Francesc Despalau, ambdós membres del patriciat de Barcelona. J-M^a. CASAS (Ed.), *Dietari de Jeroni Pujades* (Barcelona, 1975-1976), 4 vòis. A. SIMÓN, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del Cinccents* (Barcelona, 1991), 89-177.

¹⁰ James Amelang, al pròleg de la seva obra *La formación...*, ja advertia pel que feia a un tractament prosopogràfic de la classe dirigent urbana, que malgrat l'abundància de documents notariais existents a Barcelona, el nombre reduït de les famílies estrictes del grup impedia la construcció d'una mostra representativa del conjunt. *Ibid.*, 11.

¹¹ La urbanització nobiliària, contribuï a la formació sòcio-política d'una classe dirigent unificada a la Barcelona Moderna, tal com ha estudiat J. AMELANG, *La formación*, 63-71.

àmbits de relació social, entre famílies urbanes i rurals.¹² Distinció, entre estudis que arrenquen o bé de l'aristocràcia tradicional d'origen rural, -que han aportat indicis sobre llurs relacions amb el procés de desenvolupament i implantació territorial de l'absolutisme monàrquic o les transformacions del règim senyorial-,¹³ o bé de les oligarquies urbanes -l'aportació dels quals s'ha basat ací en el triomf polític i social d'aquestes-.¹⁴ El cas de la història social de Catalunya ofereix però una complexitat de la què si més no participaren també altres ciutats en el trànsit a l'època moderna,¹⁵ com se'n fan ressò alguns estudis que seguirem,¹⁶ els orígens i fonaments de la qual es relacionen amb el paulatí procés de desplaçament i inserció de la noblesa rural a les ciutats, en relació amb la conjuntura inflacionista del segle XVI i les consegüents dificultats econòmiques que assolaren el camp.¹⁷ Sense que aquesta proclivitat a la ciutat significués però ruptures radicals amb l'àmbit rural, puix que a la pràctica cap de les famílies nobles es desplaçarien uniformement, -prova tot el contrari, el fet que podrien redistribuir d'ençà aleshores vells recursos procedents del camp i noves oportunitats sorgides de la vida social a la ciutat que implicaria sens dubte llur

¹² Tot i que quantitativament més cenyits a l'època medieval, podem observar-ho a R. PASTOR, "Familias y linajes. Subpoblaciones monacales y sus redes. Siglos X al XVIII", *Hispania* 185 (1993): 791-800.

¹³ Citarem alguns: I. ATIENZA i M. SIMÓN, "Aunque fuese con una negra si S.M. así lo desea: sobre la autoridad real, el amor y los hábitos matrimoniales de la nobleza hispana", *Gestae. Taller de Historia* 1 (1989): 31-53. Aixímateix, altres suggestius estudis d'I. ATIENZA que ometem ací per raons d'espai. E. SERRA, "Evolució d'un patrimoni nobiliari català durant els segle XVII i XVIII. El patrimoni nobiliari dels Sentmenat", *Recerques* 5 (1975): 33-71. ÍD. "Els Guimerà, una noblesa de la terra", *Recerques* 23 (1990): 9-36. J- M^e. TORRAS, *Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'Antic Règim. Els Padró d'Igualada (1642-1862)* (Barcelona, 1976).

¹⁴ D. BERNABÉ, "La insaculación como instrumento de reproducción social y familiar de una élite de poder. La clase dirigente oriolana entre 1445 y 1705", a *Familia, grupos sociales y mujer en España (s. XV-XIX)* ed. F. CHACÓN et alii, (Murcia, 1991), 95-117. A. GUERRERO, *Familia y vida cotidiana de una élite de poder. Los regidores madrileños en tiempos de Felipe II*. (Madrid, 1993). V. MONTOJO, "Matrimonio y patrimonio en la oligarquía de Cartagena, s. XVI-XVII", a *Familia, grupos sociales*, 49-94. M-S. REIZÁBAL, "La familia valenciana de los Julià, de mercaderes a señores de la baronía de Benidoleig (1565-1637)", *Estudis* 18 (1992): 58-75. E. SERRA, "Els Gualbes, ciutadans de Barcelona: de la fallida bancària del segle XV a l'enllaç nobiliari del segle XVII", a *I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. (Barcelona, 1984), 1: 479-497. ÍD. "Els Gualbes al segle XVI: la funció pública", a *Jornades d'Història Antoni Agustí i el seu temps (1517-1586)*. (Barcelona, 1990), 2: 507-535.

¹⁵ J. AMELANG, "L'oligarquia ciutadana a la Barcelona Moderna: una aproximació comparativa", *Recerques* 13 (1980): 7-25. Ch. LAMBERT (Ed.), *Les Élités locales et l'État dans l'Espagne Moderne, XVIè-XIXè siècles* (Paris, 1990).

¹⁶ A destacar per l'anàlisi d'elements socials de configuració d'una classe dirigent similars, el recent llibre de J-M. FERRARO, *Family and public life in Brescia, 1530-1650* (Cambridge, 1993).

¹⁷ En efecte, com ja escrigué Jaume Vicens, aquest procés s'inicia en temps baixmedievals en relació amb les grans crisis i s'incentiva en el cinc-cents. ÍD, *Ferran II*, 2: 397. C. BATLLE, *L'expansió baix-medieval, a Història de Catalunya*, dir. P. VILAR (Barcelona, 1988), 3: 374 i ss.

desenvolupament paral·lel a ambdós àmbits de poder-, el cert era que el gran centre d'atracció nobiliari ho constituïa llavors la ciutat.¹⁸ L'amalgament social produït entre els grups sociopolítics dominants de la ciutat i els grups dominants del camp en el marc urbà a la Catalunya del cinc-cents, fa doncs imprescindible de considerar llurs condicionants de base sense segregacions, quan ens proposem com és ara el cas, d'elaborar un estudi sobre les famílies resultants d'allò que havia estat un autèntic pacte de classe, amb l'intercanvi de recursos que significava, ja analitzat per James Amelang.

D'aquest intercanvi, derivava un subjecte que constituirà a partir d'ara el protagonista del present estudi, configurat per les famílies originàries de Barcelona o vinculades a aquesta posteriorment, per criteris de residència o matrimoni. Es tracta d'una representació -tot just pels elements que posaria en relació, a més que efectivament entrat el segle XVII quasibé un quart de l'aristocràcia del país hi residia-,¹⁹ de la classe dirigent catalana de l'alta edat moderna, implicada a raó d'aquest intercanvi de recursos de poder citat, en el triangle polític encapçalat a un extrem pels òrgans institucionals del Govern Virregnal i a un altre per la Diputació del General i el Municipi de Barcelona.

Des d'un estudi coordinat entre les pautes de reproducció social d'aquestes famílies i els elements que definien la integritat d'una classe social tal, això és, la participació sobre el poder polític o les estratègies -decisiones i seleccions sobre el joc d'unes no pas sempre assegurades oportunitats de poder- portades a terme per a la consolidació sobre el mateix, -consolidació que al·ludim ja com a objectiu fonamental de recerca al títol del present treball-, se'n desprén com la família, esdevé un instrument d'anàlisi de primer ordre de les projeccions socials, -públiques i privades, apriorisme teòric i metodològic més que no pas real-, dels grups en qüestió.²⁰ Pautes tals, les hauríem d'entendre però en relació amb un llarg procés de canvi social, això és, canvi

¹⁸ J. AMELANG, *La formación*, 64.

¹⁹ J-H. ELLIOTT, *La rebelión de los catalanes, 1598-1640. Un estudio sobre la decadencia de España*, (Madrid, 1986 3ª ed.), 65.

²⁰ En integrar aspectes socials i polítics, ens en fem ressò de les veus que han defensat que la història social és inevitablement política i criticat doncs l'exclusió de la política per a certa història social. Veure l'interessant i novedós llibre d'A. WILSON (Ed.), *Rethinking social history. English society and its interpretation* (Manchester-New York, 1993). Xavier GIL en el seu estat actual de la qüestió "La historia política de la edad moderna europea, hoy: progresos y minimalismo" (a *Historia a Debate*, ed. Carlos BARROS (Santiago de Compostela, 1995), 195-197) situa en la línia d'una atomització de la investigació sobre els aspectes polítics de la història, l'enfoc familiar. Recents reclamacions sobre una fonamentació de les relacions socials i familiars a la investigació d'institucions polítiques de la Catalunya moderna, a E. BELENGUER, "La Monarquía Hispánica i la Corona d'Aragó: el progressiu qüestionament del pactisme a Catalunya", *Pedralbes* 13-1 (1993): 214.

auspiciat per la predilecció de les oligarquies en ares d'un encara més absolut rendisme i per llur involucració, de fet mai abandonada i ara consolidada, en el sistema de producció feudal, d'on extreien la renda rural, fonamental en llurs patrimonis,²¹ canvi que desembocava vers una nova identitat social de classe noble urbana. Identitat, com ja ha estat dit, que provenia de la fusió amb elements d'arrel rural procedents de la vella noblesa, a la qual atreien les capacitats d'intercanvi d'aquella. Una fusió, reafirmada a l'empar de certes reformes polítiques d'inicis del cinc-cents que la redimensionaven com a classe dirigent i de les emergents forces socials que implicaven constants mobilitats verticals.

Orientats d'aquesta manera els objectius de la recerca i encara més tot tractant-se del període alt-modern català, ens trobàvem doncs davant l'apassionant repte que significava investigar sobre un camp no massa estudiat, ni cronològicament -darrerament però hom ha començat a omplir-hi certes llacunes-,²² ni sobretot temàticament.²³ La construcció d'una història sobre el funcionament social del poder entesa des de les estratègies familiars,²⁴ resultava encara nou. En aquest contexte, les estratègies familiars formaven part de l'intricat microcosmos sociopolític que configuraven les relacions de poder, de la mateixa manera que per essència expressaven pròpiament unes relacions de classe, en tant que operaven en ordre a la reproducció de llur model social dominant o de llurs senyes d'identitat i responien a un model de comportament col·lectiu, al marge que caracteritzessin les conjuntures domèstiques i

²¹ J. AMELANG, *La formació*, 85. E. SERRA, "Els Gualbes, ciutadans de Barcelona", a *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, (Barcelona, 1984), 2: 483.

²² Per citar alguns estudis efectuats durant la dècada actual: J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi dels Àustria. La pràctica de govern, segles XVI-XVII* (Lleida, 1994), o la recent tesi doctoral d'À. CASALS, *Emperador i Principat, 1516-1543: les relacions de Catalunya amb l'Imperi de Carles V*. Universitat de Barcelona, març de 1995.

²³ J-M^a. TORRAS, "Un decenni d'historiografia sobre la Barcelona moderna (1982-1992)", a *III Congrés d'Història de Barcelona. La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història* (Barcelona, 1993), 2: 301-314.

²⁴ Concepte que fa referència a la dinàmica d'una família en ordre a la consecució de determinats objectius i que ha estat força utilitzat a la recent historiografia social: G. MOTTA, *Strategie e alleanze matrimoniali in Sicilia, XIV-XVII* (Firenze, 1983), I-XV. L. FERRANTE, "Strutture o strategie? Discussione sulla storia della famiglia", *Quaderni Storici* 56 (1984): 613-623, considera en aquest original estat de la qüestió des del punt de vista conceptual que les estratègies, inherents als models de reproducció social dels grups, es confonen amb les estructures familiars nascudes a tal efecte. A. RODRÍGUEZ, "Métodos de evaluación de las estrategias familiares en el Antiguo Régimen", *Fuentes y métodos de la historia local* (Zamora, 1991), 141-153, ha definit un seguit de pautes o objectius que compartirem en aquest treball (augment del patrimoni, selecció matrimonial, col·locació de la descendència) per a definir les estratègies. Veure també els estudis d'A. BURGUIÈRE a *Annales* (vóls.) 34, 41, 44, i 46.

privades.²⁵ El present treball, per tant, ha estat ideat per tal d'omplir una part d'aquest ric camp, des de l'esfera de la història social del poder, en implicació al seu torn amb una línia de recerca específica sobre història de la família.

Els orígens de l'actualització d'aquest sector de la recerca historiogràfica, s'han vinculat inicialment a la multiespecialització de la historiografia social. En particular, la influència dels estudis interdisciplinaris sobre mentalitats inspirats per l'antropologia social, i la prioritització de metodologies d'anàlisis socials no tant estructurals -com ho ha estat la historiografia de la família des d'un punt de vista estrictament demogràfic- ans ideogràfiques, -com ara la microhistòria ja esmentada-, han contribuït a singularitzar els camps d'observació històrics,²⁶ i entre aquests, la família. Això no obstant, creiem ací oportú de subratllar, que els nostres plantejaments han vingut aixímateix dels tal vegada ja clàssics i si més no fonamentals models d'anàlisi d'història de la família, endegats aproximadament a començaments de la dècada dels anys setanta i que impulsats des d'algunes universitats italianes i anglosaxones, s'han especialitzat en l'anàlisi de l'organització dels grans llinatges del patriciat del

²⁵A l'entorn del debat intel·lectual sobre la utilització d'un vocabulari social o bé d'ordres o bé de classes, recentment hom ha posat com a exemple en "tela de judici" l'acció social de les estratègies familiars de la noblesa, per tal de demostrar la dificultat i l'ambigüitat a distingir allò que eren negocis privats de família o relacions de classe. M-L. BUSH, "An anatomy of nobility", a *Social Orders and social classes in Europe since 1500*, ed. ÍD. (London-New York, 1992), 45. Nosaltres, però, com ja hem implicat al text superior, considerarem que ambdues realitats es juxtaposaven sense contradiccions, car estem parlant d'accions socials que són col·lectives i executades pels individus d'un grup en qüestió, de la mateixa manera que tota acció individual -sense determinismes apriorístics- s'insereix en un medi social concret. En aquest sentit, l'"individualisme metodològic" no pot pas negligir el fet que tot individu, d'ençà la primera època de la vida és educat i per tant imbuït de determinats valors segons el grup on s'insereix (Ph. ARIÈS, *El niño y la vida familiar en el Antiguo Régimen* (Madrid, 1987), 17). Resulta impossible de negar aquesta influència a les seves accions posteriors. A l'Antic Règim, encara restava més reflectida aquesta realitat: a Catalunya, per exemple, les accions dels hereus venien fixades i vinculades (en expressió de Giovanni Lévi a *La herencia*, 14) pels avantpassats, per mitjà dels testaments on s'especificaven les condicions per a rebre i conservar l'herència, tal com tindrem ocasió de tractar al llarg del present treball. Part de la sociologia contemporània, però, compta amb alguns estudis on es defensa, contràriament, que a l'època actual les estratègies són primer de tot individuals: L. GARRIDO i E. GIL, "El concepto de estrategias familiares", a *Estrategias familiares*, comp. ÍD. (Madrid, 1993), 22.

²⁶ DD. AA. "Famille et Société", *Annales* 27 (1972). D. HERLIHY, "Avances recientes de la demografía histórica y de la historia de la familia", a *III Conversaciones Internacionales de Historia. La historiografía en Occidente desde 1945. Actitudes, tendencias y problemas metodológicos* (Pamplona, 1985), 223-245. G. DELILLE, "La historia de la familia en Italia: trabajos recientes y problemas metodológicos", a *Familia y Sociedad en la Europa Mediterránea. Siglos XV-XIX*, ed. F. CHACÓN et alii (Murcia, 1987), 263-278. A. BURGUIÈRE et alii, *Historia de la Familia* (Madrid, 1988), 2 Vols. J. CASEY, *Historia de la familia* (Madrid, 1990).

Renaixement Italià, llinatges per on passava la consolidació en el poder.²⁷ Les ciutats-estat on aquests governaven, en comptar amb unes arrels socials fonament de les institucions polítiques comparables a les de Barcelona,²⁸ ens han orientat sobre les possibilitats a contrastar en el nostre cas les pautes de comportament resultants. Amb això voldríem doncs contribuir en la mesura de les limitacions amb què ens movem, a posar una petita part més de les bases d'una història comparada sobre les implicacions entre família i poder polític en la consolidació d'una classe als inicis de l'edat moderna europea, les característiques puntuals de la qual anirem esbrinant al llarg del present treball.²⁹

També lluny del nostre país i alguns anys enrera, es dugué a terme una recerca on es plantejava la influència social d'un procés de transformació de les estructures familiars de l'aristocràcia, com un dels condicionants per a una crisi d'aquesta, crisi implicada amb el desenvolupament de les institucions polítiques angleses de l'alta edat moderna.³⁰ L'univers familiar funcionava, en aquest estudi de Lawrence Stone, ensems amb d'altres aspectes socials, econòmics i de mentalitats, com a recolzament per a una explicació de la història política.³¹ Recentment altre historiador aixímateix format en l'anàlisi social i polític, James Casey, ha escrit que "...la importància real de la història de la família rau (...) en la reconstrucció que facilita del coneixement d'allò que els homes entenien per comunitat en l'època preindustrial..."³² amb la qual asseveració s'inscriu com l'anterior en una línia de

²⁷ Entre els clàssics -a les conclusions dels quals ens referirem al llarg del present treball- podem citar: J. DAVIS, *A venetian family and its fortune, 1500-1900* (Filadelfia, 1975). F. KENT, *Household and lineage in Renaissance Florence* (New Jersey, 1977). P. MALANIMA, *I Riccardi di Firenze* (Firenze, 1977). Ch. KLAPISCH i D. HERLIHY, *Les Toscans et leurs familles* (Paris, 1978). Més recentment: J.-M. FERRARO, *Family and public life*.

²⁸ Del paral·lelisme entre les oligarquies de Barcelona i les de les ciutats italianes, J. AMELANG, "L'oligarquia ciutadana", 7-25.

²⁹ Altres models sobre el mateix, a: D. BERNABÉ, *Monarquía y Patriciado urbano en Orihuela, 1445-1707* (Alicante, 1989). C. LAMBERT (Coord.), *Les Elites locales*.

³⁰ L. STONE, *La crisis de la aristocracia, 1558-1641* (Madrid, 1985).

³¹ Posteriorment l'autor treïè a la llum un treball específic sobre la família, una concreta part del qual relativa a la noblesa- arrencava de l'anterior, ÍD. *Familia, sexo y matrimonio en Inglaterra* (México, 1990).

³² J. CASEY, "Parentela i comunitat en la València foral (segles XVI i XVII)", *Afers* 11/12 (1991): 59.

recerca on la família es proposa d'ésser estudiada enmig de la societat o la política, més encara, tot tenint en compte que a l'època moderna les fronteres entre l'esfera pública i l'esfera privada eren escassament diàfanos.³³ És en definitiva des d'aquests plantejaments que modestament compartim, des d'on intentarem elaborar els interrogants i hipòtesis del present estudi.

Objectius i hipòtesis generals del treball

Plantejaments doncs d'aquesta índole, ens suggeriren la possibilitat a estudiar el món de les famílies de la classe dirigent catalana vinculades a Barcelona, amb l'objectiu final de captar i analitzar les pautes del seu funcionament, -reproducció social i consolidació en el poder polític, tot considerant que no existeix el segon sense el primer-, en el marc d'uns canvis d'accés als càrrecs públics que obren la centúria del cinc-cents i enmig del desenvolupament de l'Estat modern amb les tensions que produiria sobre la classe dirigent d'un dels seus territoris, potenciades pel creixent ascens social i domini polític d'un sector de famílies de la mateixa sota l'òrbita del poder reial.³⁴ En definitiva, es tractaria d'una aproximació des del punt de partida de la família i de les seves estructures, al desenvolupament de la història social del poder sota la Catalunya del període que comprèn el segle XVI i els inicis del segle XVII.³⁵ Una història social del poder, fonamentada des de l'anàlisi de la família -i al seu torn de les relacions de parentiu que comporta- com a agent de consolidació social i de poder.

El present treball ha estat dreçat i estructurat a partir de la construcció d'una hipòtesi

³³ Recentment hom assisteix a una revalorització historiogràfica dels conceptes públic-privat, en relació tal vegada amb l'ascens dels anàlisis socials del poder -envers una nova història política- en combinació amb l'estudi de les mentalitats. D. GOBETTI, *Private and public: individuals, households and body politic in Locke and Hucheson* (New York, 1992). També ha estat remarcat per P. JOYCE, "The end of social history?", *Social History* 20-1 (1995): 83. Aquesta metodologia d'anàlisi social, s'ha relacionat amb l'afirmació que a l'època preindustrial no existia divorci entre els subjectes i els objectes. P. SÁNCHEZ LEÓN, "Aspectos de una teoría de la competencia señorial: organización patrimonial, redistribución de recursos y cambio social", *Hispania* 185 (1993): 899. Ho ha tractat també, des d'un punt de vista però de la història del dret i d'una revisió de les lleialtats privades que coexisteixen a la formació de noves estructures polítiques modernes, B. CLAVERO, *Tantas personas como Estados. Por una antropología política de la historia europea*. (Madrid, 1986), 67-69.

³⁴ John Elliott ja va remarcar aquesta diferenciació entre una noblesa feudal amb escasses perspectives a l'administració reial provincial i una burocràcia reial de procedència social diversa i sovint originària d'una burgesia enriquida, les relacions de les quals -tot i els lligams de parentiu establerts mútuament- enmig de la crispada atmosfera política del cinc-cents, desencadenarien una manca de cohesió de la classe dirigent. ÍD. "A provincial aristocracy: the catalan ruling class in the sixteenth and seventeenth centuries", *Homenaje a Jaume Vicens i Vives*, (Barcelona, 1967), 2: 131-139.

³⁵ Sobre l'impulsat estudi del poder entre les darreres recerques historiogràfiques, X. GIL, "Notas sobre el estudio del poder como nueva valoración de la historia política", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 3 (1983): 67-88.

global que compartiria algú dels supòsits metodològics que han esdevingut clau en els novells anàlisis microhistòrics, centrat en els processos i transformacions socials com a producte de les estratègies que actuen sobre les contradiccions inherents a tot sistema normatiu, com ara podria tractar-se efectivament del voltant del sistema familiar.³⁶ Concretant, ens basarem doncs en la hipòtesi que les estratègies familiars per a la reproducció social i consolidació en el poder de la classe dirigent, -conceptes inextricablement connexos, quan el domini d'un grup també es manifesta en la seva cohesió interna, una cohesió que comporta capacitat per a reproduir llur identitat-, acusaven l'impacte dels processos de canvi i mobilitat social que havien ja fonamentat i ara regeneraven respectivament una nova classe integrada i unificada mitjançant efectius d'arrels urbanes i rurals³⁷ i acusaven aixímateix les fissures derivades de les estructures del règim familiar català que giraven sobre el principi d'hereu únic,³⁸ causa de desigualtats entre sectors de parentiu en matèria de recursos, fissures on descansava en darrer terme una certa fragmentació de classe, de les seves solidaritats horitzontals.³⁹ La repercussió entre ambdós nivells, no fora pas difícil de trobar, quan a la base de l'ordenació social hi havia la família i de les relacions familiars, depenien les relacions de la resta de l'edifici social.⁴⁰ Al seu torn, -en implicació amb els interessos dipositats sobre el seu camp preferent d'actuació pública, l'àmbit del poder polític-,⁴¹ atès que les estratègies familiars perseguïen l'hegemonia dels seus grups de parentiu en competitivitat amb la resta dels que hi anaven circulant, uns i altres immersos en sectors -subgrups- dirigents amb característiques de base pròpies, en aquest perseguiment es desencadenarien tensions pel poder entre els diferents sectors de la classe dirigent i en definitiva, formarien part d'una dinàmica social orientada cap a una fragmentació política de

³⁶ G. LEVI, "Sobre microhistoria", a *Formas*, 138. També, el dossier a *Quaderni Storici* 86 (1994): 511-577. J. AMELANG, "Microhistory and its discontents: the view from Spain", a *Historia a Debate*, 307-309.

³⁷ J. AMELANG, *La formación*, 36-91.

³⁸ J. LALINDE, "La problemática histórica del heredamiento", *Anuario de Historia del Derecho Español* 31 (1961): 195-233. J. MASPONS, *Derecho catalán familiar* (Barcelona, 1956).

³⁹ Com, també, segons afirma P. SÁNCHEZ LEÓN ("Aspectos de una teoría", 896), davant la consolidació dels *mayorazgos cum primogenitura* a Castella durant la primera meitat del segle XVI, com a conseqüència de privar la noblesa de la possibilitat de crear grans i extenses clientele feudals com antúgament al voltant dels repartiments o divisions de senyoriu, es formarien unitats de cooperació menors i molt fragmentades, sens dubte però més intenses. El *mayorazgo*, no contribuï doncs a la unitat de classe.

⁴⁰ J.-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 42.

⁴¹ H. RODMAN, "La classe sociale et les relations familiales", a *La sociologie de la famille. Recueil de textes présentés et commentés*, ed. A. MICHEL (Paris, 1970), 152.

classe.⁴² Les estratègies familiars, que eren al seu torn instrument de mobilitat social, per quant facilitaven per la via formativa d'assignació de variats recursos econòmics, o educatius, - estudis universitaris-, o bé per la via matrimonial la integració dins els estaments immediatament superiors, de socialització per quant contribuïen a la regeneració d'una classe i de relacions de poder com acabem d'explicitar, reflecteixen finalment el decurs de la classe dirigent de l'època.⁴³

Cadascú dels objectius que s'esmenten a continuació, constitueixen aspectes de les diverses facetes sobre el funcionament del domini sòcio-familiar al govern públic, on es capten les estratègies, a través de vinculacions i relacions familiars. Les primeres, cal aclarir-ho, derivades de l'establiment de lligams de parentiu o d'afinitat, així que les darreres, les relacions familiars, derivades de la participació i posicionament davant els recursos -econòmics o extraeconòmics- d'una classe de poder, això és, relacions socials -des dels nivells de riquesa i control de les formes de poder públic- al si de la família o del parentiu. Quan hom ja ha insistit reiterades ocasions a plantejar la importància de l'estudi de les formes ocultes del poder, les estratègies que il·lustren les xarxes, jocs i moviments dels grups en la consecució d'aquell, poden aparèixer com un capítol més d'aquest tan reclamat estudi, car traçades des de l'esfera privada integraven així el rerafons del poder.

En tractar-se d'un tema d'aquestes característiques, no hem pogut pas defugir -bé que només abans d'aprofundir-hi, com veurem- del tal vegada ja tòpic que ha consistit a estudiar aquests aspectes des de la teoria que identifica una part del poder polític a l'antic règim com a "negoci de família",⁴⁴ fruit d'una indistriabilitat entre l'esfera públic-privat, o la família com un fet polític, generador d'espais particulars de gestió de poder, òbviament amb canals

---

⁴² S'han relacionat aquestes fragmentacions amb una crisi social dins la classe dirigent, a J-H. ELLIOTT, *La rebelión, passim* i J. VIDAL, *Guerra dels Segadors i crisi social* (Barcelona, 1984), 135-157.

⁴³ En aquest sentit, responem a una proposta d'estudi de la família, que parteix de les relacions entre estructures i processos, tal com ha suggerit D-I. KERTZER, "Anthropology and Family History", *Journal of Family History* 9 (1984): 201-217.

⁴⁴ A un altre àmbit, també el poder mercantil es fonamentava sobre la base dels lligams familiars. P. MOLAS, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII* (Barcelona, 1977), 287.

de vinculació personal que han trascendit dels deutes vassallàtics als deutes clientelars.⁴⁵ Aviat ens adonarem que aquest pressupost negoci de família s'havia d'abordar tanmateix des d'un punt de vista crític, ans al contrari, oferiria una imatge absolutament parcial de la realitat. En abordar així el fet familiar com un camp d'anàlisi on posar a prova les estratègies col·lectives de control de la vida pública del país, -en aquest cas la col·lectivitat entesa des dels lligams i relacions de parentiu, reflex de les estructures socials-,⁴⁶ calia tenir-hi present còm, a la pràctica, es tractava només d'unes famílies. Les estructures familiars eren les mateixes, en efecte però, del control no tota una classe de poder se'n beneficiava.⁴⁷ Aquest punt, relativitzaria d'una banda la generalitzada identificació entre poder polític i negoci de família, -i obriria en conseqüència, un interrogant atent a les estratègies que assolirien amb èxit la implicació entre ambdós, una resposta sobre el qual ha estat enfocada des dels estudis sobre clientelismes que citarem en endavant-. Relativització que paral·lelament, era recolzada pels propis mecanismes d'accés al poder polític -per insaculació- a la Catalunya moderna. D'una altra, el mateix sistema de govern se'n servia com ja sabem de les vinculacions i relacions familiars -de conflicte i solidaritat- de la classe dirigent per tal de mantenir i garantir

---

⁴⁵ La família com un fet polític (garantidora, quan les institucions públiques no ho assoleixen, de la reproducció de la classe de govern) ha estat estudiada pel que fa a l'època medieval, on adquireix enorme sentit, per G. DUBY, "Lignage, noblesse et chevalerie dans la région de mâconnaise. Une révision", *Annales ESC* 27 (1972): 1136-1141. A l'època moderna, la Monarquia funcionava mitjançant clientelismes familiars i, bé que ja no hi són davant els grans llinatges feudals en termes de relacions vassallàtiques, el rei governava amb l'ajut d'aquells. En aquest sentit, els clientelismes familiars constituïen una forma de generar espais de poder privat sobre el poder públic. P. SÁNCHEZ, "Nobleza, Estado y clientelas en el feudalismo. En los límites de la historia social", a *La Historia Social en España. Análisis y perspectivas*, coord. S. CASTILLO (Madrid, 1991), 197-215.

⁴⁶ La instrumentalització dels recursos a través de l'Estat, des dels anàlisis marxistes, incideix positivament sobre la reproducció del mode de producció del qual la classe en qüestió és el portador dominant. G. THERBORN, *¿Cómo domina la clase dominante?. Aparatos de Estado y poder estatal en el feudalismo, capitalismo y el socialismo* (Madrid, 1979), 151-193. Sobre la reproducció dels sistemes de poder i les classes dominants, vegeu Y. BAREL, *La ciudad Medieval. Sistema social-sistema urbano* (Madrid, 1981), 325.

⁴⁷ Només en donar un cop d'ull a les nòmines polítiques de l'època, ens podem adonar que en efecte, en front de la repetició d'uns quants cognoms hi ha una gran variació d'altres que passaren fugaçment pel poder, com ja ha expressat Joan Lluís Palos pel que fa a les nòmines relatives a la classe que dominava el Consell de Cent de Barcelona i la Diputació del General. Sobre aquests llistats, veure ÍD, *La práctica del gobierno en Catalunya. Las Cortes, la Generalitat y el Municipio de Barcelona*, 2. Tesi de doctorat. Universitat Autònoma de Barcelona, 1990.

els interessos de l'ordre concret de govern que defensava.⁴⁸ Es tractava per tant, d'una instrumentalització complementària entre els homes i llur àmbit d'actuació, entre la institució social o família i la institució política, com vé a implicitar el títol d'un dels capítols del present treball. En definitiva, una concatenació d'interessos entre una esfera privada i una esfera pública, ambdúes de difícil distinció.

Els inicis de l'època moderna a Catalunya, s'inauguraren amb les reformes sobre el règim de provisió de càrrecs de govern de les institucions polítiques del país, destinades a desterrar l'antiga monopolització dels mateixos sota unes determinades famílies de l'oligarquia urbana al Municipi de Barcelona i de la vella noblesa a la Diputació del General.⁴⁹ És important recordar de nou, que part de les citades reformes, en referència a la màxima institució de govern de Barcelona, incentivaren la culminació del ja citat procés de canvi social que havia fonamentat una nova classe dirigent urbana, estudiat per James Amelang.⁵⁰ Aquests canvis sociopolítics han constituït causa suficient, com per a repensar ara les velles estratègies de consolidació sobre el poder. D'ençà aleshores, aquestes haurien d'enfrontar-se davant uns nous mecanismes d'accés als càrrecs, on era l'atzar en darrera instància l'elector dels ocupants. Resultava congruent plantejar-se doncs al respecte, la hipòtesi d'una intensificació -per tal de jugar-hi amb l'atzar- de la política matrimonial o intensificació dels lligams de parentiu i afinitat dintre dels grups que controlaven cada institució política. Es tractaria en definitiva d'una homogàmia sociopolítica, estratègia de consolidació de sectors familiars-sectores de classe a través d'aquests lligams, a actuar sobre el mapa de la distribució potencial de les quòtes de poder que tenia efecte durant el procés de cooptació de les vacants produïdes a les bosses

---

⁴⁸ Respodrien a una explicació semblant, les pròpies al·lusions a què es referia John Elliott quan ens descrivia com els lloctinents i ministres reials de torn explotaven les enemistats familiars a benefici propi i del govern virregnal. ÍD. "A provincial aristocracy", 139.

En aquest mateix sentit han estat orientats alguns estudis sobre les estratègies familiars a la Catalunya contemporània, observant per exemple, com de mentres que la família se'n servia de l'Església, -on col·locava els fills fadrísters per tal de concentrar patrimoni a mans de l'hereu i evitar matrimonis descendents en sentit social pels fills menors-, també l'Església se'n servia de la família i assolía així de reproduir-se i fonamentar-se socialment com a institució al llarg del temps. LI. FERRER i S. PONCE (Coords.), *Família i Canvi social a la Catalunya Contemporània (s. XIX-XX)* (Vic, 1994), 9.

⁴⁹ A l'àmbit municipal, J. VICENS, *Ferran II*, 2: 283-336. J-M^a. TORRAS, *Els Municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808). Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants* (Barcelona, 1983), 98-101.

⁵⁰ J. AMELANG, *La formación*, 42.

dels oficis i càrrecs, previ al sorteig.⁵¹ Una estratègia de vinculacions que assoliria fins i tot de reproduir parcialment els nivells de consolidació previs a la reforma, per part d'unes quantes famílies. És per aquest motiu que analitzem a un mateix capítol aquestes estratègies al marc de govern de la Ciutat i al de la Diputació del General, des de l'interrogant comú derivat de l'impacte de la insaculació. Una estratègia de vinculacions familiars, que en definitiva es traduiria dins l'esfera privada, -si acudim a la ja plantejada hipòtesi principal del treball-, en un reafirmament dels sectors que integraven la família a raó dels vincles contrets o de les oportunitats de poder que acompanyaven potencial o efectivament aquests vincles i per tant, de les seves fissures estructurals.

Sobre algunes línies superiors hem remarcat, no pas sense una intencionalitat manifesta, que aquestes estratègies matrimonials de formació de nous parentius d'afinitat significaven la consolidació de certs sectors familiars i sectors, de fet, de la classe dirigent. En efecte, així era. Veiem perquè. No tots els membres i famílies d'aquesta, assolien semblants quotes de consolidació. Això ens indueix a pensar per tant -al marge d'un estudi que pugui aportar-ne d'altres explicacions- en termes puntuals i concrets sobre la posada en marxa d'aquestes estratègies i sobretot en termes de les capacitats d'intercanvi en les relacions de competitivitat que conduïen a les mateixes. Tot i la indubtable funcionalitat pública del parentiu, en no afectar amb èxit sinó a un sector concret, suposava només -tal com ja ha estat insinuat- un component parcial del sistema de poder.⁵²

Si en el debat de metodologia sociològica -encara avui latent, a tenor de l'aport temàtic que comporta- sobre el concepte d'estratègia, hom ha advertit de la importància a no confondre pas aquest amb l'elàstic concepte d'hàbit social,⁵³ la clau de la diferenciació dels quals consisteix a identificar-hi la presència d'un comportament social d'elecció o si més no la dinàmica d'acceptació-rebuig, més encara quan aquests es mouen davant d'un nou contexte o

⁵¹ D. BERNABÉ, *Monarquía y Patriciado*, 140-152. ÍD, "La insaculación como instrumento de reproducción social y familiar de una élite de poder urbana. La clase dirigente oriolana entre 1445 y 1705", a *Familia, Grupos Sociales y Mujer en España (s. XV-XIX)*, ed. F. CHACÓN, (Murcia, 1991), 95-117.

⁵² Aquesta hipòtesi ja ha estat magistralment desenvolupada en ordre a analitzar els altres recursos -al marge dels càrrecs públics- què disposaven les oligarquies baixmedievales, per J-M^a. MONSALVO ANTÓN, "Parentesco y Sistema concejil. Observaciones sobre la funcionalidad política de los linajes urbanos en Castilla y León, siglos XIII-XV", *Hispania* 185 (1993): 96.

⁵³ Una síntesi, a Mª P. MUÑOZ LÓPEZ, "Parentesco, relaciones familiares y redes sociales a través de la literatura", a *Pre-Actas Congreso Internacional Historia de la Familia*, 1092- 1103.

conjuntura susceptible de provocar incertesa,⁵⁴ en aquest cas creiem que la discussió obsta i l'ambigüitat s'hi esvaeix. En efecte, al marge que en el nou contexte d'accés al poder els hàbits anteriors no tindrien lloc, quan l'objectiu a assolir era la permanència de la família a les bosses d'insaculació, això significava l'existència d'una homogàmia més acusada -per tal com contribuïa a garantir la dita permanència per la via de les aliances-, és a dir, uns matrimonis no tan sols socialment homogenis, concertats amb individus o grups familiars d'una categoria social determinada, sinó a més a més concertats amb aquells que gaudissin efectiva o potencialment d'una clara presència a la institució, i això ja implicava al seu torn, criteris d'acceptació-rebuig.

Immersionats dins la conjuntura d'un absentisme reial accentuat amb l'entronització dels Àustries, és de presumir que un poder reial en extensió requeriria al propi aparell governamental d'un seguit de servidors claus a cada període polític.⁵⁵ Tal vegada, aquests pertanyerien a llinatges generacionalment "compromesos" amb el servei a la monarquia, d'on extreure llurs principals recursos de poder,⁵⁶ o amb el què consolidar d'altres posicions hegemòniques familiars -així que el servei reial significués a l'estricta terreny privat la ruïna patrimonial-, dipositaris en definitiva de la confiança del monarca com a producte d'unes responsabilitats burocràtiques i de consell fonamentalment transmiseses mitjançant lligams de parentiu, d'afinitat o de descendència. Es podia tractar fins i tot en alguns significatius casos, de llinatges que hi comptaven amb autèntics servidors reials, per quant col.laboraven a benefici de l'ordre de govern establert per aquell i no pas simplement oficials reials, cenyits a llurs comeses de competència jurisdiccional, distinció que dóna nom al títol d'un altre dels capítols del present treball. En aquest sentit, apareix ací una qüestió que integraria un tema de capital transcendència pel que fa a la història de la societat europea de l'antic règim. Ens referim al procés de desenvolupament de l'aparell estatal: les relacions entre llinatge i govern públic o les

⁵⁴ En aquest aspecte ha insistit G. LEVI, *La herencia inmaterial*, 12.

⁵⁵ Ja Ferran II, en promocionar col.laboradors del redreç municipal (que mitjançant llur beneplàcit els hi insaculava directament) a l'administració reial, s'envoltà de famílies fidels a dos àmbits de govern. M. FARGAS, "Oficiales reales en la Catalunya de comienzos de la Edad Moderna", comunicació presentada al XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón, Jaca, 20-24 de setembre de 1993, en premsa. Es tractava d'un sistema on el monarca governava mitjançant fidelitats. J. MARTÍNEZ, *Instituciones*, 14.

⁵⁶ Qüestió a estudiar en coherència amb el procediment d'elecció dels càrrecs. Pel que fa a aquests procediments, V. FERRO, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta* (Vic, 1988), 64.

aportacions del parentiu respecte a l'extensió de la burocràcia,⁵⁷ -una de les bases d'aquest desenvolupament-, que ja anuncien els estudis de Pere Molas,⁵⁸ centraran al present treball una part del procés predit a una "província" de la monarquia, sense oblidar mai que aquestes aportacions del parentiu en el sentit de funcionalitat burocràtica, eren relatives i afectes per tant a les competitivitats entre sectors dintre de la mateixa classe de poder, com se'n deriva de les pròpies estructures familiars.

Des d'aquesta òptica doncs ens hem inserit indirectament dins d'una de les possibles vies de relació entre Estat i classe dirigent, en la línia d'una consolidació i sosteniment mutu. El desenvolupament del primer, -que en el cas de la història moderna de Catalunya es palesava amb l'augment de poder polític de l'audiència reial⁵⁹ i en els conflictes jurisdiccionals generats davant el contrapès del complex institucional del país garant de l'ordre pactista-, paradoxalment es veié acompanyat llavors de la pervivència d'un sistema descentralitzat. La ja clàssica hipòtesi que contemplava el desenvolupament estatal inversament proporcional al creixement dels mitjans personals de gestió del poder, o en definitiva el replec dels agrupaments familiars paral·lel al desenvolupament de la maquinària estatal, s'ha anat arreconant a poc a poc arran les més recents revisions sobre l'absolutisme, que han subratllat el caràcter descentralitzat i clientelar del sistema.⁶⁰ De la mateixa manera que, a una altra esfera de coses, no podem

⁵⁷ Una breu introducció, al meu article "Parentesco y Poder en la formación del Estado Moderno. Cataluña, siglo XVI", a *Pre-Actas Congreso Internacional Historia de la Familia*, 920-927.

⁵⁸ P. MOLAS, *Família i política al segle XVI català* (Barcelona, 1990). Altres recents estudis del mateix autor sobre àmbits geogràfics i cronològics diferents, "El factor familiar en la Audiencia Borbónica de Valencia", *Obradoiro de historia moderna* 2 (1993): 107-126.

⁵⁹ Sobre el desenvolupament de la maquinària burocràtica virregnal, vegi's P. MOLAS, *Família i política, passim*. En relació a aquest desenvolupament, cal contrastar l'augment del poder dels consellers reials en confrontació amb les lleis del Principat: J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 76 i ss.

⁶⁰ El protagonisme reverteix ara sobre els mitjans invisibles del poder, tractats per historiadors com ara A-M. ESPANHA, *Vísperas del Leviatán*, 225 i ss. W. BEIK, *Absolutism*, esp. II-XII. S. KETTERING, *Patrons, brokers and clients in seventeenth century France* (Oxford, 1986). R. METTAN, *Power and Faction in Louis XIV's France* (Oxford, 1988), 150. En el cas de la Monarquia hispànica (P. ex. J. MARTÍNEZ, *Instituciones...*), la descentralització del llarg del segle XVI acompanyada per lligams informals de patronatge que unien centre i comunitats locals, oposada a una administració purament burocràtica, coincideix amb un creixement de l'estil cortesà del govern central. Vegi's també J-H. ELLIOTT, "The Court of the Spanish Habsburgs", a *Politics and Culture in Early Modern Europe*, ed. P. MACK (Cambridge, 1986), 115-138. M. J. RODRÍGUEZ-SALGADO, "The Court of Philip II of Spain", a *Princes, Patronage and the Nobility. The Court at the beginning of the Modern Age, 1450-1650*, ed. R-G. ASCH i A-M. BIRKE (Oxford, 1991), 205. Una crítica sobre les velles interpretacions funcionalistes al respecte, a P. SÁNCHEZ, "Nobleza", 204. Hom ha parlat també del desenvolupament estatal modern en relació a la hipòtesi del declivi de les grans cases baronials i l'emergència de famílies amb necessitat de noves formes d'organització política: M. MANN, *The sources of social power* (Cambridge, 1986), 1: 431-438.

pas sostenir una contraposició absoluta entre un ordre de la família i un ordre de la propietat,⁶¹ quan a l'època en què ens centrem ambdúes convergien a una sola explicació. Aquesta hipòtesi doncs, s'ha modificat atenent a unes noves formes de canalització del fet polític familiar: part de les operacions del clientelisme, passaven per les vinculacions familiars.⁶² Com a resultat de les implicacions entre desenvolupament de l'estat absolutista a la "perifèria" del sistema i família, tornem després de tot, a les valoracions que apuntàvem anteriorment: la instrumentalització, sempre relativa i a benefici d'un sector, era complementària. En efecte, sobre els clientelismes i el parentiu es recolzava en bona part el sistema governamental a Catalunya, -ambdós al seu torn involucrats amb les bandositats, com han demostrat els estudis de Xavier Torres en especial sobre l'administració reial-,⁶³ per a la defensa d'interessos polítics concrets.

Els processos de mobilitat social -vertical- que irrompien i dinamitzaven la classe dirigent, havien de provocar redistribucions familiars del poder i tensions de classe pels sectors novament formats, entre els consolidats i els aspirants, tot incidint sobre les estratègies dels mateixos.⁶⁴ L'anàlisi d'aquestes forma part d'un dels objectius proposats en el present estudi,⁶⁵ inscrit en la línia de coneixement de l'impacte dels processos citats, -tendents indefectiblement a reafirmar i reproduir els elements de canvi social que fonamentaven la classe dirigent del

⁶¹ Cfr. les notes a la primera edició de 1884 de l'obra de F. ENGELS *El Origen de la Familia, la Propiedad Privada y el Estado* (Madrid, 1977), 12.

⁶² Aquest aspecte de l'estudi de les famílies, ha estat reclamat des de l'antropologia històrica: "La insistència en el domini domèstic ha permès conèixer un conjunt de trets estructurals (...) i recalcar més la continuïtat d'una sèrie de trets de les unitats residencials que el canvi en l'ús social de les relacions de parentiu". J. BESTARD, "L'antropologia històrica de la família", a *I Congrés d'Història de la Família als Pirineus* (Andorra la Vella, 1992), 24.

⁶³ X. TORRES, "Les bandositats de nyerros i cadells a la Reial Audiència de Catalunya (1590-1630): "Policia o alto gobierno"? ", *Pedralbes* 5 (1985): 147-174. ÍD. *Els Bandolers (s. XVI-XVII)* (Vic, 1991). ÍD. "Les lluites de Nyerros i Cadells a la Catalunya del segle XVII (1590-1640)", *Pedralbes* 12 (1992): 171-201. ÍD. *Nyerros i Cadells: Bàndols i Bandolerisme a la Catalunya Moderna (1590-1640)* (Barcelona, 1993), 271-340. El bandolerisme implicat a les institucions polítiques també fou clau al Regne de València: J. CASEY, *El Reino de Valencia en el siglo XVII* (Madrid, 1983), 212-230.

⁶⁴ L'impacte polític dels canvis socials dins la classe dirigent han estat estudiats pel cas anglès: l'ascens de la *gentry* (H-R. TREVOR ROPER al 1953 matisava, però, l'existència d'una *gentry* aristocratitzant i una *mere gentry* insatisfeta i força involucrada a la guerra de 1640) enfront la crisi de l'aristocràcia tradicional i la redistribució del poder econòmic que generà, s'ha relacionat amb el reajustament del sistema polític que esclata al 1640: L. STONE, "Social mobility in England, 1500-1700", *Past and Present* 33 (1966): 16-55. G-E. MINGAY, *The Gentry. The rise and fall of a ruling class* (London, 1976), 50-57. R-H. TAWNEY, *History and society* (London, 1978), 85-96. J-H. HEXTER, *Reappraisals in History. New views on history and society in Early Modern Europe* (Chicago, 1979), 115-149.

⁶⁵ Situació puntualment comparable al cas venecià, a D. RAINES, "Pouvoir ou privilèges nobiliaires. Le dilemme du patriciat vénitien face aux agrégations du XVIè siècle", *Annales* 46 (1991): 827-847.

cinc-cents-, sobre la família. Elements de canvi, que iniciats com sabem amb l'opció definitiva de les velles oligarquies pel rendisme i les inversions al camp, opció que no era pas nova, sí però que venia a desplaçar definitivament d'altres, desembocaven i contribuïen en aquesta època a crear una nova identitat de classe dirigent mixtificada mitjançant la vinculació d'efectius rurals i urbans, això és, famílies de la tradicional noblesa, velles famílies d'oligarques i noves professionalitzades -sobretot en l'exercici del dret- en ascens social. Processos tals de mobilitat no feien sinó reproduir la coexistència política i social entre aquestes, noves i velles famílies, raó per la qual les distàncies entre ambdues no sempre es presentaven amb absoluta nitidesa. Menys encara per la pròpia competitivitat, quan d'un i altre costat emergirien estratègies matrimonials tendents a unificar-les per tal de captar nous espais de poder o consolidar anteriors.⁶⁶ D'ací que els processos de redistribució del poder formessin part d'una relativa i no pas rígida dicotomia social i familiar,⁶⁷ sobretot però de la salvaguarda de les quotes assolides i consolidades dins les fronteres d'uns grups, -quotes que s'adquirien potencialment a través de les insaculacions-, en front de l'augment del control de poder d'altres.⁶⁸ Les diferents condicions en el repartiment d'aquest control com a conseqüència dels processos citats, eren a la base de les relacions entre sectors de poder, al marge de consideracions sobre llurs orígens familiars, que com diem s'escau jutjar sovint mescladissos. Així, a les darreries del cinc-cents esclata una part de la rivalitat entre ambdós, al si del patriciat de la Ciutat. Uns es trobaven ara representats pels paulatinament més nombrosos ciutadans de nòmina reial,⁶⁹ i altres pels ciutadans de matrícula. La rivalitat entre noves i velles famílies, atent la superior-

⁶⁶ J. DEWALD, *Aristocratic experience and the origins of modern culture. France, 1570-1715*. (Berkeley-Los Angeles, 1993), 12-22.

⁶⁷ En aquest sentit, cal esmentar i comparar ací certs estudis pertanyents a la historiografia social tradicional, que haurien radicalitzat la diferència entre "èlits noves" i "èlits velles", o entre nova i vella aristocràcia, aristocràcia de toga i d'espasa respectivament (R. MOUSNIER, *Les Institutions de la France sous la Monarchie Absolue* (Paris, 1980), 1: 202-210), tot restant importància als elements i relacions de classe (com ara una consciència social homogènia i diferenciadora de grup, uns lligams matrimonials i base material comuns) que més que no pas distanciar-les fonamentaren, a qualsevol dels Estats Moderns, la identitat d'una classe dirigent fusionada (Cfr. entre d'altres estudis en aquesta darrera direcció, J. DEWALD, *The formation of a provincial nobility* (New Jersey, 1980). D. BOHANAN, *Old and new nobility in Aix-en Provence, 1600-1695: portrait of an urban elite* (Baton Rouge, 1992). J.-M. FERRARO, *Family and public life*, esp. 51-70. J. AMELANG, *La formación*, esp. 98-106).

⁶⁸ La sociologia weberiana ha interpretat l'augment de poder d'un d'entre dos grups dominants, com la desigual distribució d'autoritat, de mentre que la interpretació marxista canvia aquest darrer concepte pel de mitjans de producció. G. ROCHER, *Introducción a la Sociología General* (Barcelona, 1990), 514-516.

⁶⁹ J. AMELANG, *La formación*, 98-106.

categoria social que hom atorgava als matriculats respecte d'aquells que no feia gaire temps havien pertangut als estaments no privilegiats, adoptaria la forma d'un reajustament contra la matriculació dels de nòmina reial.⁷⁰ Reduïts en nombre els ciutadans de matrícula a causa de l'extinció biològica familiar i l'ascens nobiliari, s'havien trobat cedint involuntàriament quòtes potencials de poder als altres, car -almenys en teoria- a la matriculació seguia llur insaculació. Quelcom més tard, l'enfrontament es protagonitzaria de nou entre algunes famílies de ciutadans matriculats contra d'altres de gaudints, la concurrència de les quals a les insaculacions de càrrecs de la Ciutat s'havia incrementat alarmantment.⁷¹

En l'anàlisi d'aquest procés de reajustament de posicions de poder, resultaria però gratuïta com ja hem suggerit una polarització radical entre noves i velles famílies. Per la mateixa raó que al si de les famílies del patriciat urbà convivien ciutadans honrats, militars i doctors, -dispersió que els permetia la dedicació a variats negocis quan l'exercici del poder polític no era pas assegurat amb absoluta regularitat-⁷² els llinatges de bell antuvi consolidats en el poder anirien entroncant matrimonialment amb d'altres en ple ascens social, -estratègia que com dèiem més amunt, els permetia aixímateix de controlar els espais de poder on es feia efectiva la seva consolidació-. Per tant, si en teoria la mateixa categoria de famílies, les de ciutadans, que encapçalaren el llarg plet contra els doctors, estaven integrades per membres d'aquesta professió, -la qual cosa fa pressuposar que s'interessarien pel control d'ambdós sobre el poder-, aleshores ¿quins sectors específics de les famílies i en darrera instància de la classe dirigent, s'estaven enfrontant?

A la segona dècada del segle XVII, aixímateix, l'aïrada oposició per part d'alguns militars i ciutadans honrats contra l'entrada dels nobles al Consell de Cent de Barcelona,⁷³ bé que l'admissió final significués òbviament l'existència d'una major confluència d'interessos,⁷⁴ amagava darrera seu una rivalitat semblant. Un cop més, no es tractava simplement d'una

⁷⁰ *Ibid.*, 47-50.

⁷¹ *Ibid.*, 60.

⁷² Una síntesi sobre treballs anteriors, a J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 207-216.

⁷³ J-M^a. CASAS HOMS (Ed.), *Dietari de Jeroni Pujades* (Barcelona, 1975), 3: 25-26. J-M^a. TORRAS, *Els municipis*, 84-86. J. AMELANG, *La formació*, 94-97.

⁷⁴ Segons Elliott, els nobles, mancats de càrrecs i honors, pressionarien sobre aquest afer (J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 116). La realitat, però, era més complexa i responia als canvis a la base social de la institució, en pro d'una evolució aristocratitzant: J-M^a. TORRAS, *Els municipis*, 84-86. J. AMELANG, *La formació*, 94-97.

dicotomia entre famílies amb vinculacions nobiliàries i sense aquestes. Al rerafons hi havia tota una defensa de les quòtes de poder recentment assolides per ascendides famílies de militars i nous ciutadans honrats, en front de la consolidació i magnitud del poder que gaudien vells i tradicionals llinatges en el govern de la Ciutat.

Les forces que fonamentaren la conjuntura del període sens dubte afavoriren els processos de mobilitat social,⁷⁵ base de les redistribucions familiars de poder. El creixement econòmic urbà del llarg del segle XVI, permetè doncs el canvi d'estament a moltes famílies d'origens mercantils o artistes -notaris, sobretot- progressivament enriquides.⁷⁶ Un anhelat i profund imbuïment dels valors i mentalitat derivats del model social aristocràtic, estava però constituint aixímateix les noves coordinades de la societat de l'època,⁷⁷ manifestes altrament amb l'esclafant augment numèric dels juristes esdevingut durant el període,⁷⁸ a la qual cosa coadjuvava el desenvolupament de la maquinària administrativa ensems amb la urbanització

⁷⁵ Sobre el concepte: L. CACHÓN, *¿Movilidad social o trayectorias de clase? Elementos para una crítica de la sociología de la movilidad social* (Madrid, 1989), 10. Alguns sociòlegs han preferit el de "trajectòries de classe" al concepte de "mobilitat social", com ara P. BOURDIEU (*La distinción. Crítica social del juégment* (Paris, 1979) 122), la tesi del qual ha estat assumida per L. CACHÓN, (*¿Movilidad social...?*). Nosaltres en farem ací ús d'ambdós, que no considerem pas contradictoris, i que més aviat s'adeqüen perfectament a arguments i interpretacions específiques de contextes determinats, parts d'un mateix procés social, com veurem.

⁷⁶ J. AMELANG, *Honored citizens and shameful poor: social and cultural change in Barcelone* (Michigan, 1982), 111.

⁷⁷ Tema que arrenca de la interpretació braudeliana sobre la "traïció de la burgesia", o assumpció per part d'aquesta dels valors aristocràtics que li valgueren la pèrdua del dinamisme productiu simbolitzat amb les empreses comercials i financeres endegades durant l'època medieval. F. BRAUDEL, *El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II* (Méjico, 1993 3ª reimpr.), 2: 99-110. Pel cas castellà, J. A. MARAVALL, *Estado Moderno y mentalidad social (siglos XV al XVII)* (Madrid, 1986 2ª ed.), 1: 87-90. Sobre la permeabilitat social dels estaments mercantils, P. MOLAS, *La burgesia mercantil en la España del Antiguo Régimen* (Barcelona, 1986), 18-22. Per a Catalunya, P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna* (Barcelona, 1987 6ª ed.), 2: 184.

⁷⁸ La meitat dels inscrits de 1510 a 1714 a la matrícula de ciutadans honrats, eren juristes. J. AMELANG, "Barristers and Judges in Early Modern Barcelona: The Rise of a Legal Elite", *The American Historical Review* 89 (1984): 1268 i 1282. Llur creixent protagonisme també és clau al Regne de València: J. CASEY, *El Reino* 184-212. D. BERNABÉ GIL, "Los juristas en la burocracia municipal. Asesores y abogados ordinarios de la ciudad de Orihuela en el siglo XVII", a *Homenatge al Dr. S. Garcia Martínez* (València, 1988), 2: 133-145. Aquest augment es veié acompanyat per llur ennobliment i fôu paral·lel alhora, al desenvolupament de l'Estat i la burocràcia arreu l'Europa Moderna: R. MOUSNIER, *La plume, la faucille et le marteau. Institutions et société en France du Moyen Âge à la Révolution* (Paris, 1970). V-I. COMPARATO, *Uffizi e società a Napoli (1600-1647). Aspetti dell'ideologia del magistrato nell'età moderna* (Firenze, 1974), 300. J-M. PELORSON, *Les Letrados, juristes castillains sous Philippe III. Recherches sur leur place dans la société, la culture et l'Etat* (Poitiers, 1980). R. BURR, *Emergence of a Bureaucracy. The Florentine Patricians, 1530-1790* (New Jersey, 1986), I-XI. P. MOLAS, *Família i política*, 33-35. Darrerament el món polític dels juristes ha constituït tema de recerca de J-L. PALOS, "Les Institucions catalanes a l'època moderna i l'ascens dels juristes", *Pedralbes* 13-1 (1993): 53-66.

nobiliària que comportà l'adquisició d'uns hàbits de caire cortesà, vinculats a la percepció d'una cultura universitària. La professionalització i l'exercici de la jurisprudència, permetia als estaments inferiors l'entrada al patriciat i a aquella consagraven part de llurs efectius personals les famílies privilegiades.

L'anàlisi de les repercussions d'aquests processos de mobilitat sobre les estratègies familiars d'una classe social, s'havia d'endegar des d'una àmplia dimensió temporal.⁷⁹ Quan parlem de mobilitat, com veiem, ho fem aixímateix concebint llurs pautes com a estratègies. Ans al contrari, la pràctica d'un hàbit social adquirit entre determinats grups d'orígens no privilegiats, podria fins i tot comportar involució social a segons quines conjuntures de creixement econòmic, al marge que la mobilitat com també la dinàmica d'inserció social, implica d'immediat incertesa -pel seu abast-, situació sobre la que actua l'estratègia, no pas l'hàbit. Així, dins els estrictes marges de dues generacions, resultaria sovint força limitada la mobilitat social⁸⁰ i particularment opaques les estratègies d'accés i inserció als cercles familiars política i socialment superiors, aquelles que explicarien la reproducció social i la consolidació de poder com a corolari a una trajectòria d'ascens. Aquestes estratègies, al marge que estaven definint la manera com hom assimilava determinats models de comportament i en aquest sentit esdevenien veritables processos de socialització si reconsiderem que els models principals -als quals imitar- de la societat d'antic règim eren els models propis de la noblesa dominant,⁸¹ ens indicarien l'existència de diverses fases d'aquest procés de mobilitat social. Fases, que transcorrien des dels inicials intercanvis de recursos diversos amb membres dels diferents estaments superiors a la piràmide social, -això és, entre sectors de la classe dirigent consolidats-, fins les darreres, -les quals, és clar, no tothom assolí i tan sols una privilegiada minoria culminà, tot reconvertint-se entre la vella noblesa-, i que constituïen veritables

⁷⁹ Sobre el tema, han estat modèlics metodològicament, els articles de J. LARTIGAUT, "L'ascension sociale d'une famille d'immigrants en Quercy au XVe siècle", *Annales du Midi. Revue de la France Méridionale* 128 (1976): 261-286, i de C. MAUREL, "Structures familiales et solidarités lignagères à Marseille au XVe siècle: autour de l'ascension sociale des Forbin", *Annales* 41 (1986): 657-681.

⁸⁰ Efectivament, d'un 46% d'entre els 551 capítols matrimonials analitzats per James AMELANG, ja que "...menos de la mitad de los novios ejercían el mismo oficio que sus padres (...) la mayoría aplastante de los padres y los hijos (el 87%) ostentaban el mismo rango social". ÍD. *La formación*, 68.

⁸¹ Sobre aquesta assimilació sòcio-ideològica i les diferents postures al respecte, G. ROCHER, *Introducción a la Sociología*, 124-128.

trajectòries de classe, tot just per llur abast i relacions indefectiblement aristocratitzants, això és trajectòries de noblesa, -fonament de la classe dirigent-, si l'estructura de les classes socials es pot identificar amb l'estructura de les relacions entre les mateixes classes. Accés, inserció-fusió o integració i reconversió, constituïen tres fases consecutives, fases però no pas mútuament vinculants ni tampoc predeterminants.

Per tant, si podem arribar a admetre la hipòtesi que aquestes diferents fases de mobilitat vertical tenien lloc després d'un més o menys llarg camí, el qual havia comprès diverses estratègies que s'orientarien successivament a unes determinades relacions socials d'ennobliment, si es produïen en conclusió quan els efectius ascendits després d'un suposat recorregut, havien abandonat efectivament els hàbits socials de les generacions anteriors i finalment es situaven per vinculacions de parentiu, patrimoni o càrrecs dins els dominis de la noblesa, aleshores haurem de confirmar globalment que la fusió, -analitzada ací via matrimoni-, quan s'esdevenia, tenia lloc entre iguals o similars o, si més no, entre efectius que compartien més que no pas diferien. Amb això matisaríem l'aperturisme social dels grups sociopolítics dominants vinculats d'alguna manera a la ciutat a la Catalunya de l'època alt-moderna,⁸² i en definitiva hauríem posat de manifest la relativitat d'un fenomen altrament indiscutible. "*Un altre tret notable de la vida social i política d'aquell temps era el tarannà relativament obert de la seva oligarquia*": amb aquestes paraules concloïa James Amelang el seu estudi comparatiu sobre les oligarquies modernes⁸³ i a aquesta relativitat que hi al·ludia, en efecte, sembla que convergiria un estudi sobre mobilitat social generacional. És clar que, tractant-se d'una classe dirigent fusionada però no pas externa i internament indiferenciada, com ha subratllat el mateix autor,⁸⁴ hom podria pensar que aquestes similituds en l'intercanvi de recursos eren majors quant més enlairada la categoria social:⁸⁵ en aquest sentit, els enllaços dels nobles eren més tancats que els dels ciutadans honorats? Els recursos que mitjançaven a un enllaç de nobles d'una banda o a un de ciutadans honorats d'una altra, bé que certament en poguessin diferir, llur

⁸² Resulta molt suggerent en relació amb aquest tema, l'estudi de L. STONE, *An open elite? England, 1540-1880* (Oxford-New York, 1986 Abridg. ed.).

⁸³ J. AMELANG, "L'oligarquia ciutadana", 19 i 25.

⁸⁴ *Ibid.*, 22.

⁸⁵ Aquestes "similituds", equivaldrien a allò que alguns estudiosos-sociòlegs del tema de la mobilitat social occidental han definit amb els conceptes d' "afinitats-desafinitats" de certes classes socials entre les que hi ha un relativament enlairat grau de mobilitat interna. M. SAVAGE, "Social mobility", 75.

significat a la fase d'ascens o consolidació respectivament, fora paral·lel. Els nivells de similitud eren de fet proporcionals a cadascuna d'aquestes fases i en darrer terme era la capacitat d'intercanviar una part -en funció dels posicionaments a consolidar- dels recursos característics d'una classe de poder, allò que hi comptava i allò que definia aquests nivells. El sistema familiar vigent, consistent en una desigual distribució interna de recursos,⁸⁶ fa impensable a més una categorització semblant: a una mateixa família de nobles, si els posicionaments davant recursos eren diferents, també ho era la capacitat d'intercanvi citada.

Bona part de l'estudi d'aquestes estratègies, ha estat orientat a partir de l'anàlisi de les relacions i vinculacions familiars establertes entre els grups ubicats al complex marc de les estructures de poder. El mateix sistema polític de l'administració reial, potenciava, bé que no garantís pas, la mobilitat social dels grups que integrava: la promoció a través dels càrrecs de poder s'hi encavalcava amb les trajectòries socials tendents envers l'ennobliment. De tal manera, enmig d'un complex institucional aristocratitzant,⁸⁷ -com d'arreu l'Europa moderna,⁸⁸ lluny de la capacitat per la qual hom es mobilitzés socialment, resultaria força improbable de consolidar-se en el poder, objectiu en definitiva de tota classe dirigent. Les estratègies de consolidació en el poder eren per tant, estratègies familiars de mobilitat social i de promoció professional. A l'àmbit de les institucions municipals del Principat, però, els processos de promoció interna institucional s'encavalcaven només limitadament amb la mobilitat estamental. Aquesta darrera podia arribar a colisionar per disfuncionalitat amb la promoció institucional, com ara succeïa a Barcelona àdhuc en ésser admesa la noblesa d'ençà el 1621, com ja han indicat els estudis sobre municipis de Josep Maria Torras, on les trajectòries d'ennobliment no discorrien pas paral·leles a l'adquisició d'una plaça en correspondència amb la dignitat superior

⁸⁶ J. MASPONS, *Derecho Catalán*, 37-38. J. LALINDE, "La problemática", 195-233. ÍD. *La dote y sus privilegios en el Derecho Catalán* (Barcelona, 1962). ÍD. "Los pactos matrimoniales catalanes", *Anuario de Historia del Derecho Español* 33 (1963): 133-266. ÍD. "Capitulaciones y donaciones matrimoniales en el Derecho Catalán", *Revista Jurídica de Cataluña* 62 (1963): 972-1022.

⁸⁷ Conseqüència de l'aristocratització de les institucions i de l'ennobliment dels seus oficials, es manifestà un cert malcontentament per part d'alguns nobles, el portanveu català del qual, fou don Francesc de Gilibert (*"Discursos sobre la calidad del Principado de Cataluña"*, Lleida, 1616). P. MOLAS, *Família*, 47-50.

⁸⁸ Sobre institucions de govern i ennoblement social des d'una visió europea general, R. MOUSNIER, *Les Institutions*, vol. 2. També, E. FASANO (Ed.), *Potere e Società negli stati regionali italiani del '500 e '600* (Bologna, 1978) esp. 193-215. A. DOMÍNGUEZ, *Instituciones y Sociedad en la España de los Austrias* (Madrid, 1978), 175 i ss. J.-H. ELLIOTT (Ed.), *Poder y Sociedad en la España de los Austrias* (Barcelona, 1982), *passim*. Ph. CONTAMINE (Ed.) *L'État et les aristocraties (France, Angleterre, Escosse). XIIIè-XVIIè siècles* (Paris, 1989), 32-125. P. MOLAS, *La Monarquía Española (siglos XVI-XVII)* (Madrid, 1990), *passim*.

assolida.⁸⁹ Davant d'aquest tenor, la consolidació de certes famílies en procés d'ennobliment, a quines estratègies responia? És a dir, ¿cóm algunes d'aquelles famílies de la Ciutat hi havien assolit nivells de consolidació similars als del període previ a la introducció del procediment insaculatori, tot i llurs tendències internes a la mobilitat vertical? En això, la sectorialització familiar i les aliances matrimonials efectuades amb els ascendits doctors, probablement hi tindrien força a veure.

Una altra de les finalitats del present treball ha consistit en l'anàlisi de les estructures internes de reproducció social dels llinatges de la classe dirigent, això és, llinatges consolidats de la noblesa o classe dominant pròpiament dita i llinatges en mobilitat vertical quant a d'altres grups que aspiraven i assumien com a paradigma social l'anterior, ambdós en resposta al model dirigent fusionat que basarà aquesta recerca. Per a assolir-ho, hem fet l'opció inversa a un punt de vista estrictament descriptiu, procedint per tant, des dels resultats o estratègies possibles fins les estructures, car d'una altra manera ens presentaria un cert determinisme de la normativa legal sobre successions, respecte de les estratègies dels grups.⁹⁰ És per això que hem disposat d'un petit cos d'hipòtesis específiques, que fonamentalment ens conduïrien a pensar en termes d'estratègies que actuaven a partir de les estructures de distribució i transmissió unilineal de recursos. Estratègies, que podien aprofitar les condicions d'aquestes estructures per tal de reassignar nous recursos patrimonials o certes capacitats extraeconòmiques -d'accés a càrrecs de govern-, als membres no hereus-primogènits de la família, -això és, al marge de les escasses disponibilitats que permetia la reducció a un quart de les llegendes-,⁹¹ en funció de conjuntures determinades. Dividides en sectors que el mateix règim jurídic familiar de primogenitura generava, amb una consegüent desigual participació sobre els recursos econòmics de classe i, en definitiva, sobre les relacions de producció i el sistema de la renda de cara a maximitzar els beneficis d'aquesta i acumular patrimoni, les famílies trobaven precisament la clau de la reproducció de llur domini social, sobre la diferenciació o sectorialització interna. La

⁸⁹ En efecte, els ciutadans honorats que havien estat a la conselleria primera, si esdevenien nobles, havien de començar per la bossa de conseller terç. J-M^a. TORRAS, *Els Municipis*, 88 i 92.

⁹⁰ L. BERKNER i F. MENDELS, "Inheritance systems, family structure and demographic patterns in western Europe, 1700-1900", a *Historical studies of changing fertility* ed. Ch. TILLY (New Jersey, 1978), 238-245. X. ROIGÉ, "Herència i successió al Priorat. Entre la indivisió i la dispersió patrimonial", a *Família i Canvi Social*, 73.

⁹¹ Veure la mateixa bibliografia citada a la nota núm. 88.

consolidació a la qual conduïa però, significava també a la pràctica una certa ficció, puix que eren uns sectors específics de la família i de la parentela els beneficiats, més encara si parlem en termes d'hegemonia. Al seu costat, tanmateix, la sectorialització constituïa un canal d'absorció dintre dels llinatges per a les noves famílies en ascens social. En aquest sentit, els matrimonis d'alguns dels fadristerns o fills menors de cavallers i nobles efectuats amb filles de professionals enriquits provinents d'altres estaments no privilegiats, resultarien indicatius d'una possible concatenació entre una tríada de variables que s'iniciaria d'una banda pel fet de la sectorialització familiar interna, seguiria pel posicionament econòmic diferencial i acabaria d'una altra per la mobilitat social externa. En tant que possible estratègia de col·locació d'un sector familiar en principi desposseït del patrimoni universal, -recordem ací de nou que les tres variables citades que s'hi posaven en joc i les conseqüències o tal vegada l'èxit incerts consegüents, li donarien a l'operació efectivament caràcter d'estratègia i no pas d'hàbit-, aquesta acusaria de nou les distàncies amb altres sectors restants, encara tal vegada menys afortunats i en definitiva, les fissures del sistema familiar.

Si a la mentalitat dominant de l'antic règim el poder es concebia en termes de patrimoni i benefici familiar,⁹² des de la família com a agent de reproducció social de classe, hom havia de canalitzar les estratègies oportunes per a promocionar o consolidar els seus membres. En escometre aquest tema, calia doncs estructurar el treball des d'una doble vessant. Primerament, es tractava de conèixer en què consistien i quines pautes seguien aquestes tan sovint esmentades estratègies o eleccions familiars. Des de quines fissures estructurals podien actuar, puix que per fissures cal entendre una doble accepció: tant les conseqüències derivades de les transmissions via hereu únic a nivell de desigualtats davant recursos, com les vies complementàries per on canalitzar certes redistribucions. Aixímateix, com posaven en relació les esferes públic i privat. En aquest sentit, caldrà analitzar les relacions entre una posició ocupada dins el sistema de la parentela, -posició determinada pels recursos privats i la capacitat d'accés als públics-, i el procés d'inserció social de classe o la consolidació en el marc de poder polític, tot i que són ben lluny, és clar, d'un sistema de govern com ara el vigent a les repúbliques del nord de la Itàlia renaixentista, on la posició dins la parentela significava encara

---

⁹²J.-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 40-42.

més: en efecte, els caps d'un clan hi assumien també el paper polític primordial.⁹³ Es tracta aquesta d'una forma o metodologia de connexió entre estructures familiars i estructures de poder.⁹⁴ Al respecte i sense anar gaire més lluny, el sistema de govern s'implicava sobre les estructures familiars, tot just en regular les formes familiars de gestió del poder.⁹⁵ Regulacions tals, temptaven de desviar els perills de monopoli de poder i confabulació, que suposaven la presència de parents a una mateixa institució, una de les primordials raons per les quals s'endegaren les reformes de les darreries del segle XV sobre l'accés als càrrecs de govern de les institucions catalanes.⁹⁶ com també demostrava la normativa legal vigent sobre la cobertura humana de la Reial Audiència, en el marc de l'administració reial.⁹⁷

En estudiar les estructures familiars, hom ha de prestar especial atenció a aquelles que dins de les regles de comportament significaven una cadena d'obligacions,⁹⁸ per tant que permetien la formació de sectors de poder i consolidaven les relacions de la classe

⁹³ W. KENT, (*Household and lineage*, 160 i ss.) defensà precisament una tesi que afirmava com els drets de descendència podien ésser força importants per a l'accés al poder. Una visió manifesta i exemplar d'aquesta, a H-C. BUTTERS, *Governors and Government in Early Sixteenth-Century Florence, 1502-1519* (Oxford, 1985), 59-83 i P-C. CLARKE, *The Soderini and the Medici. Power and Patronage in Fifteenth-century Florence* (Oxford, 1991), 260-264.

⁹⁴ Tal com s'ha escrit recentment, "...la configuración social se identifica con la estructura política..." (J. MARTINEZ MILLÁN, "Introducción: la investigación sobre las élites de poder", a *Instituciones y élites*, 13) i, de la mateixa manera, la família era el nucli de la configuració social.

⁹⁵ Un dels pocs estudis que connecten aquestes formes de regulació o pràctica legal, institucions polítiques i relacions familiars és el de Th. KUEHN, *Law, Family & Women. Toward a legal anthropology of Renaissance Florence* (Chicago, 1991), 1-20.

⁹⁶ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 283 i ss. J-M^a. TORRAS, *Els Municipis*, 57-68 i 97-99.

⁹⁷ *Constitucions y altres Drets de Catalunya* (Barcelona, 1704), 84. Hom adverteix aquesta tendència arreu d'Europa: J. POWIS, "Aristocratie et bureaucratie dans la France du XVIe siècle: État, office et patrimoine", a *L'État et les aristocraties*, 239. T. CANET, *La Magistratura valenciana (s. XVI-XVII)* (Valencia, 1990), 251 i 254.

⁹⁸ David Cressy ha analitzat en el cas anglès, -tot partint d'una excel·lent síntesi d'aportacions anteriors des de Lawrence Stone (qui ha subratllat el procés de modernització de la família noble anglesa, en una evolució que anava d'extensa a nuclear i on les relacions de parentiu es limitaven i tancaven. *Família*, 19) fins Alain Everitt, Michael Anderson o Alain Macfarlane (aquest darrer ha relativitzat les obligacions i la importància del parentiu, a *Family life of Ralph Josselin* Oxford, 1970)-, la variabilitat d'aquestes obligacions parentelars i per tant de les seves funcions, des d'una original metodologia d'anàlisi del llenguatge epistolar. D. CRESSY, "Kinship and kin interaction in Early Modern England". *Past and Present* 113 (1986): 38-69.

dirigent.⁹⁹ Entre les estructures, doncs, el parentiu,¹⁰⁰ ha estat concebut en termes d'espai relacional i en aquest sentit, reflecteix d'una banda la voluntat d'uns grups a mantenir-se i consolidar-se sobre el poder polític amb la regeneració de lligams de sang o d'afinitat, i d'una altra, reflecteix aixímateix les fissures i desequilibris del sistema, les desiguals reparticions de recursos patrimonials i la conflictivitat derivada entre sectors de família. Certament que el parentiu gaudia d'una efectiva funcionalitat de poder, que garantien les oportunitats de control mitjançant l'extensió dels lligams. El parentiu però consistia sobretot, en relacions que utilitzaven recursos, com ara en aquest cas extraeconòmics o càrrecs polítics. No es tractava tant d'una classe de poder que utilitzava el parentiu com a un recurs propi per a assolir els nivells de consolidació desitjats, sinó d'unes relacions de parentiu que utilitzaven o se'n servien dels recursos existents. És per això que les hem analitzat enmig d'aquests recursos i les conseqüències que la utilització tenia sobre la solidaritat i el conflicte entre sectors familiars, o sobre els processos de mobilitat social d'una família. La importància d'aquestes apreciacions, es basa en els resultats. Si, tal com venim sostenint, el parentiu fós concebut estrictament com a recurs de la classe de poder, totes les famílies integrants i circulants assolirien nivells similars de consolidació. Ans al contrari, era l'estratègia de com les relacions de parentiu utilitzaven uns mateixos recursos, com es pot entendre que la consolidació pública romangués sobretot a mans d'uns determinats sectors familiars, o que per a aquella no hi tinguessin pas tots les mateixes disponibilitats -la qual cosa ara plantegem com a hipòtesi- i en definitiva, entendre una de les formes de canalització en el poder de les relacions de classe.

Les pràctiques de transmissió patrimonial fonamentades sobre l'ordre de primogenitura i l'herència universal, o les vinculacions fideïcomissàries de substitució indirecta a la mateixa,

⁹⁹ Testimoni de la importància de les obligacions entre parents, són alguns dietaris redactats en temps de guerra, on l'autor es plany de la desaparició d'aquestes funcions davant la crisi esdevinguda. Així, l'assaonador Miquel Parets, en deia: "...veurer que en eser ninguna persona encontrada ja perdía tota la conversació dels amichs ni parens, que no y havia ninguna persona que comunicàs ab ell sinó tan solament una persona que ls governave, y avia de eser una persona molt conjuncta y molt parenta per a que se aventuràs a governar-lo com és ara una muller a un marit y una mare á un fill ho una germana a un germà y encara de aqueixos ne fugien molts que no s'i volien posá perquè era lo mal tan dolent...". J-S. AMELANG i X. TORRES (Eds.), *Dietari d'un any de pesta. Barcelona 1651* (Vic, 1989), 57-58. També el tractadista fra Marc Antoni de Camós al 1592 en el seu *Microcosmia y Gobierno Universal del hombre cristiano* parlava del "...vínculo de parentesco, al qual no se puede faltar...". Citat per J. CASEY a "Parentela i comunitat", 258. Igualment, cfr. per la història de la família a Itàlia i les repercussions de la pesta negra, F. & J. GIES, *Marriage and the Family in the Middle Ages* (New York- Cambridge, 1989), 255.

¹⁰⁰ Ens ha parlat sobre la jerarquització interna del parentiu, F. CHACÓN, "La historia de la familia desde la perspectiva de la historia social. Notas para nuevas propuestas de estudio", a *La Historia Social*, 265.

ambdúes formaven part central de les relacions de poder que es resolien al si de les famílies,¹⁰¹ i en aquest sentit, perfilaven el posicionament dels membres de les mateixes en funció dels recursos econòmics en el marc de les relacions de producció i del modus de vida rendista i en funció de nou de les oportunitats de col·locació en el marc del poder polític. Aquests elements han estat orientats mitjançant una hipòtesi que contemplaria l'ordre de crida a l'accés sobre el patrimoni universal, -sobre el control de la propietat o sobre el d'una porció en definitiva de la renda que'n derivava-, com a part d'una estratègia de consolidació -estratègia directa o indirecta, que jugava amb les probabilitats que oferien tant el nombre de membres de la família com els recursos- de sectors familiars, puix que la posterior consolidació política d'una classe de poder passava per l'hegemonia d'alguns dels seus membres. En efecte, les oportunitats que el fideïcomís proporcionava, -ni que es tractés potencialment, és clar que l'alta mortalitat característica de l'antic règim feia efectius els relleus a l'ordre d'accés-, s'han d'interpretar en la mesura que els fills menors d'un nucli familiar podien esdevenir en hereus d'un patrimoni col·lateral. Es tractava d'una circulació que ens suggereix si més no, com les estratègies actuaven entre les fissures del sistema de transmissió unilineal. Els resultats d'aquesta redistribució de recursos apuntaven però a una situació no pas diferent, això és, continuava sesgada la família en sectors, tot i la circulació d'aquests. Altres vegades l'estratègia era directa: aleshores les relacions de parentiu que circulaven mitjançant l'ordre de crida al fideïcomís, es regien per competitivitats internes,¹⁰² des de la "jerarquia" dels posicionaments adquirits, és a dir, es tractava d'una reassignació d'individus concrets amb oportunitats favorables -favorables, per quant cal distingir per exemple, pel que fa a la renda, la participació i la mesura d'aquesta participació, puix que renda no equival d'immediat a un grau determinat

¹⁰¹ Existeixen a hores d'ara, pocs estudis interpretatius sobre vinculacions fideïcomissàries de patrimonis fundiàries als territoris de la Corona d'Aragó, en relació amb la història econòmico-social de la classe dominant. Sobre la manca i la importància d'aquests, ja ha cridat l'atenció J. CASEY, a "Parentela i comunitat", 265. Una prova del mateix, es palesa amb l'existència dels puntuals articles que segueixen, ambdós encara d'escàs ressò. J. BRINES i C. PÉREZ APARICIO, "La vinculació al País Valencià: Orígen, transmissió i dissolució dels vincles d'En Guillem Ramon Anglesola", a *Homenatge al Dr. Sebastià Garcia*, 2: 229-253. També, M-J. GIMENO, "El proceso de vinculación de las Baronías de los Casalduch. (Castelló, siglos XVI-XVII)", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-2 (1993): 279-287. Sobre certes qüestions jurídiques, B. CLAVERO, "Apuntes sobre la propiedad vinculada fuera de Castilla, con especial consideración de Cataluña", a ÍD. *Mayorazgo. Propiedad feudal en Castilla, 1369-1836* (Madrid, 1989 2ª ed.), 279-290.

¹⁰² Aquest concepte ha estat analitzat metodològica i teòricament, com a part dels conflictes de classe senyorial en relació a l'organització de la casa noble i la distribució dels seus recursos familiars patrimonials. P. SÁNCHEZ LEÓN, "Aspectos de una teoría", 885-905.

de riquesa- davant recursos de diversos tipus. La diferència fonamental amb l'anterior, és que ara es consolidaven sectors ja existents. Hom podia manipular doncs els destins del llinatge, les seves cooperacions i conflictes, en preestablir-hi relacions de parentiu i expectatives d'aquest tipus.

La política matrimonial funcionava com una autèntica clau per a concertar lligams i cohesionar cercles de poder. Regulava la reproducció social del grup, en tant que pel matrimoni hom mantenia la integritat social del mateix i per aquest s'operaven efectivament estratègies de reassignació de recursos, canalitzant-hi mitjans de control sobre la renda a través d'heretaments i dots, així com aptituds per a l'accés als poders públics, segons la qualitat, oportunitats i posició sociopolítica dels lligams assolits en qüestió. Hem analitzat les característiques d'aquesta política des d'una hipòtesi específica que defensaria, a mesura que ens endinsem envers el darrer quart del segle XVI i inicis del XVII, la intensificació d'una homogàmia de classe progressivament més tancada, tal vegada fruit d'una regeneració i ampliació numèrica dels membres del conjunt de la classe dirigent que aspiraven ennoblir-se i en menors casos arrelar entre la noblesa dominant, en relació de fet a la fornada de privilegis, -en especial de les darreries del segle XVI-, al creixement de la urbanització nobiliària i, un cop més, als processos de mobilitat social, que faria tot plegat front a l'extinció d'algunes de les famílies consolidades. Es tractava d'una homogàmia que en definitiva tenia molt a veure amb la doblegada dels efectius de l'estament aristocràtic, produïda en els marges d'una centúria, entre els anys 1518 i 1626.¹⁰³ Aquesta hipòtesi lligaria amb la que hem exposat abans en parlar dels processos de mobilitat vertical i que contemplava l'aliança entre "velles" i "noves" famílies o entre famílies consolidades i per consolidar, -com a estratègia defensiva contra la inserció a l'esfera del poder públic de les ascendides d'origens socials inferiors o no privilegiats-, enmig d'una trajectòria on tenia lloc ja l'intercanvi similar de diferents recursos, lluny d'interpretar-la com a fusió entre desiguals i per tant, ratifica el concepte ací defensat. Així, les vinculacions matrimonials de classe podrien funcionar com a relacions de poder, perquè acusaven interessos vessats sobre aquest en esgrimir una tal elecció. A la vegada, de les famílies constantment ascendides per raó de càrrec públic o lletres, en aproximar-nos el sis-cents cada cop més un menor nombre d'aquelles, assoliria d'enllaçar matrimonialment amb les ja consolidades com a

¹⁰³ J.-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 60-62.

noblesa dominant, tal com insinua una simple ullada als llibres de matrimonis d'una parròquia de la ciutat, fruit lògicament de la inserció nobiliària de les famílies en mobilitat ja en el XVI. Aquestes estratègies, -estratègies, certament, i no pas simplement hàbits, car un procés de pronunciament homogàmic comportava una major selecció i altrament responia a la gestació d'un nou contexte de forces socials-, acusaven un cop més les fissures familiars, la diferenciació amb què es distribuïen les famílies.

L'estudi del sistema dotal resulta imprescindible dins la problemàtica de l'aliança com a relació social, element de reproducció d'estatus i transferència de recursos i poder. En referència als ja tractats processos de mobilitat social regeneradors d'una identitat social de classe unificada i complexa, l'accés a un bon dot constituïa ja certa fase d'una trajectòria de classe paral·lela, puix que pel qui la rebia podia significar el travessament dins del propi grup familiar, d'una porció dels mecanismes de control de la renda d'altri. Pel grup familiar que l'atorgava, per sobre de l'efectiva reassignació de recursos, el dot constituïa una estratègia d'immobilització patrimonial. En efecte, i més encara a mesura que avançava el segle XVII, -tal com ha estudiat James Amelang-, la inflació dotal responia a una desviació de capital envers inversions de rèdits estables.¹⁰⁴ Als dots trobem la repercussió en termes patrimonials i com a estratègia de redistribució, en definitiva, dels esquemes sectorials o relacions de parentiu.¹⁰⁵

De la família i de llurs pautes de reproducció social, naixen i es desenvolupen unes determinades estratègies, tant més complexes com complex és el grup social on aquella s'insereix.

Pel que fa al que ara ens ocupa, -una classe fonamentada d'una banda sobre el privilegi de naixement o adquirit per ascens social i d'una altra per l'òsmosi de base, dualitat a la qual rau la seva complexitat-, aquestes pautes ens han conduït, tal com fins ara hem anat referint si recapitem finalment sobre els objectius traçats, a considerar coordinada i ineludiblement un parell d'aspectes. A saber, al costat del prioritari en tant que inherent a una classe

¹⁰⁴ J. AMELANG, *La formación*, 86-87.

¹⁰⁵ Sobre el tema dotal, cal considerar a títol selectiu els estudis següents: G. DELILLE, *Famille et propriété dans le royaume de Naples* (Rome-Paris, 1985). A. COLLOMP, "Alliance et filiation en Haute Provence au XVIIIè siècle", *Annales* 32 (1977): 445-476. R. MATALÍ, "La família com a cèl·lula de producció i reproducció a l'Edat Moderna", *Manuscrits* 8 (1990): 105-138.

dirigent o les estratègies destinades al control dels càrrecs públics, -oportunitats que, si hi havia consolidació, constituïrien el "patrimoni immaterial"-,¹⁰⁶ les estratègies tendents a l'adquisició de la propietat de la terra o al control de la renda, -base del patrimoni material i una altra de les formes d'influència familiar-, car el poder extraeconòmic redistribuïa el poder econòmic.¹⁰⁷ Estratègies, que no es poden pas analitzar sinó en consonància amb una conjuntura cinc-centista dirigida lentament envers un procés que ha estat definit de crisi-davallada de la renda senyorial, fonament de les economies familiars d'un sector de la classe dirigent, amb força relativitat però segons demostra el cas català, altrament no pas únic.¹⁰⁸ Càrrec polític i renda rural i urbana,¹⁰⁹ ambdós constituïen els vèrtex fonamentals on es projectava el domini social d'aquesta classe. Darrera del nostre objectiu inicial concretat sobre el primer vèrtex de poder citat, ha calgut doncs a fer un deteniment sobre el segon, en harmonia amb unes estructures familiars, parentiu, aliança i transmissió patrimonial, que s'adaptaven sense ruptures a ambdós i els mateixos àmbits privat-públic s'identificaven i concatenaven mútuament. Aquestes concatenacions ens han alertat però del risc a submergir-nos sota una certa dispersió d'horitzò temàtic, raó per la qual ens ha calgut de traçar una frontera metodològica respecte del segon vèrtex de poder. Frontera, que vindrà determinada per l'anàlisi dels elements que proporcionin pistes als interrogants principals al voltant de les estratègies de consolidació social i sobre el poder polític, tot supeditant per tant les pautes de l'evolució de la riquesa familiar, al funcionament de llurs estructures i estratègies enmig del contexte social que li era propi. Ens limitarem, per tant, a la composició patrimonial i els seus canvis, canvis que l'acostaven o no al model senyorial de comuna aspiració. Des del model patrimonial-senyorial sobre el que no

¹⁰⁶ Es tracta de la consciència de prestigi que condiona la manera de considerar el poder i paral·lelament les estratègies i decisions dels grups: ha estat aquest concepte encunyat per G. LÉVI, *La herencia*, 13.

¹⁰⁷ R. BRENNER, "Estructura de clases agraria y desarrollo económico en la Europa preindustrial", a *El Debate Brenner. Estructura de clases agraria y desarrollo económico en la Europa preindustrial*, ed. T-H. ASHTON i C-H-E. PHILPIN, (Barcelona, 1988), 21-80.

¹⁰⁸ E. SERRA, ("Els Guimerà", 35), ha insistit més en una crisi jurisdiccional i política que no pas de rendes. També per a l'alta Normandia, James-B. Wood ha rebutjat el concepte de crisi econòmica nobiliària, després de constatar-hi l'augment de les rendes i la talla dels seus patrimonis, a "The decline of the nobility in sixteenth and early seventeenth century France. Myth or reality?", *Journal of Modern history* 48-1 (1976): 1-18. Sobre el tema a l'àmbit castellà, són ja clàssics els estudis de Ch. JAGO ("La crisis de la aristocracia en la Castilla del siglo XVII", a *Poder y sociedad en la España de los Austrias*, comp. J. ELLIOTT (Barcelona, 1982), 111-145), I. ATIENZA, (*Aristocracia, poder*, 38-80) i "Refeudalización en Castilla durante el siglo XVII. ¿Un mito?", *Anuario de Historia del Derecho Español* 56 (1987): 157-193). L. STONE, *La crisis*, 75-103.

¹⁰⁹ Al llarg del treball, sempre i quan no especifiquem el contrari, es tractarà de la renda bruta, és a dir, subjecta a despeses diverses.

entrarem pas a esbrinar llur evolució econòmica, on ens dispersariem per tractar-se d'un altre tipus d'estudi, el factor renda serà analitzat no ja tant sols com a indicador d'una posició social, sinó com a detonant en una trajectòria d'ennobliment.

Marc cronològic

Les hipòtesis i objectius tot just acabats d'exposar, destinaven l'enquadrament cronològic a circumscriure's entre l'any 1516 i el de 1621-1626. Això significava doncs, estudiar aquestes famílies des de l'inici de l'aplicació estricta de les reformes en el sistema d'accés als càrrecs de govern de les institucions catalanes,¹¹⁰ el qual s'escauria pressumiblement amb una reorientació de les estratègies familiars de consolidació en el poder, tot coincidint amb el desenvolupament de la maquinària burocràtica reial, que oferiria un més ampli radi d'acció per a aquestes o d'altres famílies.¹¹¹ Finalment, el període esmentat es tancaria a una conjuntura política clau en l'assoliment de les aspiracions de govern per part d'algunes de les famílies que integraven la classe dirigent, això és, un cop aprovada l'entrada dels nobles pròpiament dits al consell de cent de Barcelona. Es tractava de la culminació a les seves pròpies transformacions socials,¹¹² transformacions que anaven unides a estratègies familiars de consolidació i ennobliment. La importància d'incloure-hi aspectes tals, no només resideix a donar coherència i unitat al temps que romania entre uns límits cronològics determinats, sinó sobretot perquè aquests havien de tenir la seva repercussió sobre el nostre instrument d'anàlisi social i objecte d'estudi, la família. En aquest sentit els processos socials -de mobilitat vertical- que havien gestat les citades aspiracions polítiques de classe incidien sobre les estratègies familiars, en la

¹¹⁰ Ja que durant el regnat de Ferran II, aquest es reservà el "beneplàcit reial", pel qual nomenava directament els integrants de les bosses d'insaculació (J. VICENS, *Ferran II*, 275-415). L'accés als càrrecs es mediatitzava per llur voluntat, (en els Municipis, és el que Josep Mª Torras ha definit com una fase del procés de desnaturalització del sistema insaculatori. J. Mª TORRAS, *Els Municipis*, 104) utilitzada àdhuc més sovint del que fins ací s'havia pensat (À. CASALS, *Els últims anys del regnat de Ferran II (1510-1516)*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona, 1989).

¹¹¹ L'administració reial no obtingué forma definitiva fins a les darreries del segle XV. A començaments del XVI continuava desenvolupant-se: una de les resolucions de les Corts de 1512, ordenava l'extensió de la Reial Audiència en quatre juristes i la creació d'una segona Sala presidida pel Vicecanceller o el Regent la Cancelleria. Al respecte, V. FERRO, *El Dret Públic*, 64, 109 i 118.

¹¹² J. ELLIOTT, *La rebelión*, 116. J-Mª TORRAS, *Els Municipis*, 94-97. J. AMELANG, *La formación*, 84-86. També aquestes aspiracions s'havien anat satisfent d'ençà començaments del segle XVII, en el marc dels càrrecs de poder de l'administració reial. Així, a les Corts de 1599 aconseguiren que el Regent de la Tresoreria havia d'ésser un cavaller. P. MOLAS, *Família*, 49.

mateixa mesura que els nivells contraposats de consolidació sobre el poder polític o les diferències internes de la classe dirigent, tenien llur correspondència amb les relacions de parentiu, que eren producte d'unes estructures de les que emergien sectors diferencials. El període cronològic establert, descriuria així, les adaptacions de la classe dirigent catalana a una nova etapa de poder polític.

Per a valorar comparativament, però, l'impacte del canvi polític produït sobre aquest tipus d'estratègies, tot considerant que els models de comportament reflecteixen sempre moviments lents, les havíem d'analitzar retrospectivament d'ençà 1479, inicis del regnat que impulsà les reformes. Considerant, a més, que no podíem separar estratègies familiars i pautes de mobilitat social, hem requerit un cop més de la mateixa frontera cronològica. En efecte, el procés de formació d'una nova classe dirigent, es recolzava llavors sobre un programa de reorganització sociopolítica¹³ que esborraria certs conflictes que encara s'arrossegaven d'ençà l'acabament de la guerra civil. Tota ruptura cronològica resulta *per se* inconclusa i qualsevol anàlisi es correspon amb uns precedents i conseqüents, sense els quals roman aïllat l'objecte d'estudi. La unitat de temps límit que configura el nucli d'aquest treball, entre els anys 1516 i 1626, ha estat tractada en definitiva, amb certa flexibilitat precedent i conseqüent respectivament, que justifica tot procés social i de poder a estudiar.

Problemes metodològics i fonts documentals

Capítol controvertit del debat historiogràfic actual i particularment de l'especialitat d'història social que suara ens ocupa, és el relatiu a la indefinició i aïllament dels objectes d'estudi d'aquesta disciplina.¹⁴ El problema de fons es retreu a l'horitzó ideo-epistemològic del tombant dels setanta, quan paulatinament hom assisteix davant d'una alternativa als models

¹³ És ja prou conegut el tema de l'edicta d'entrada dels militars al govern de la Ciutat de Barcelona al 1498 i la seva inclusió a la matrícula de ciutadans honorats del 1510, a priori base teòrica de configuració de les bosses d'insaculació, els quals no foren sinó la reglamentació política a uns canvis socials de fet: l'oligarquia urbana des de començaments del segle XV havia enllaçat profusament amb part de la noblesa. J-M^a. TORRAS, *Els Municipis*, 90-97. J. AMELANG, *La formación*, 84-86.

¹⁴ Sobre la indefinició, J. ZARNOWSKI, "Histoire sociale: espoir, désenchantement, perspectives". a 17° *Congreso Internacional de Ciencias Históricas. Rapports et abrégés* (Madrid, 1990), 203. Altres historiadors han relacionat aquest problema amb la multiespecialització de la disciplina, l'absència de problemàtica pròpia, o la incapacitat d'elaborar i partir de teories. Una reflexió a B. CLAVERO, "Historia social altomoderna: entre la generalidad y la especialidad", a *La Historia Social*, 219-228.

d'anàlisi estructuralistes,¹¹⁵ alternativa integrada dins d'una metodologia interdisciplinària que encapçalava de bell nou l'antropologia social.¹¹⁶ Partint de les iniciatives interdisciplinàries, però, hom ha portat a terme certes recerques on lluny d'aplicar els sistemes conceptuals que calien per a interrelacionar els fenòmens d'estudi,¹¹⁷ s'han limitat a reclamar l'apertura a objectes històrics per influència o cessió d'altres disciplines. Nous objectes, que sense la fonamentació teòrica pròpia s'arriscaven a romandre aïllada i individualment, tot contribuint a la generació d'un estat global de desintegració de la investigació històrica.¹¹⁸ Tal panoràmica també ha influenciat la nostra temàtica d'investigació, la història de la família,¹¹⁹ que ha estat tractada com a superposició de dimensions interdependents d'una mateixa realitat històrica.¹²⁰ En referència a la classe dirigent, temes com ara les variacions demogràfiques familiars o bé les relacions o el posicionament i evolució dins el sistema econòmic dominant, poc han

¹¹⁵ Quant als inicis de la problemàtica, L. STONE, "The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History", *Past and Present* 85 (1979): 3-24. Stone hi criticà el determinisme economicista dels paradigmes marxistes. Considerà que els nous interrogants (mentalitats, família), dirigien la recerca historiogràfica des d'aleshores. La resposta d'E.-J. HOBBSBORN, més integradora, a "The Revival of Narrative: Some Comments", *Past and Present* 86 (1980): 3-8. Una reflexió crítica des de la defensa de la metodologia estructural -on es dinamitzen relacions, processos i xarxes, components tots aquests de l'estructura social i del canvi-enfront d'una d'individualista o agregacionista, a Ch. LLOYD, *The Structures of History* (Oxford, 1993), en esp. 72-88. Cfr. també, P. BURKE, *History and Social Theory* (London, 1992), 46-166. ÍD. "Historia de los acontecimientos y renacimiento de la narración", a *Formas*, 287-306. Una nova crida de L. STONE a les explicacions narratives, multicausals i unificadores de la política, cultura, societat, etc., a "The future of history", a *Historia a Debate*, I: 188.

¹¹⁶ Interpretacions sobre l'estat de la qüestió, a: Ch. TILLY, *As Sociology meets History* (New York, 1976), 13-36. R. GREW i N. STENECK, *Society and History* (Michigan, 1977), 50-70. Ch. LLOYD, *Explanation in social history* (Oxford, 1986), IX-XVI. J. SMITH, *The rise of historical sociology* (Cambridge, 1991), 156 i ss. Ph. ABRAMS, "History, sociology, historical sociology", *Past and Present* 87 (1980): 3-16. Vegi's també, *Dos décadas de Historia Social*. (Dossier monogràfic), *Historia Social* 10 (1991). A. BURGUIÈRE, "L'anthropologie historique et l'École des Annales", a *Historia a Debate*, 3: 127-137.

¹¹⁷ Sobre una visió crítica global, S. JULIÀ, *Historia social/ Sociologia Històrica* (Madrid, 1989) i J. CASANOVA, *La historia social, passim*. P. BURKE, "Obertura: la nueva historia, su pasado y su futuro", a *Formas*, 34-37.

¹¹⁸ S. JULIÀ, *Historia Social*, 104 i ss. J. CASANOVA, *La historia*, 139-158. J. FONTANA, *La Història després de la fi de la història. Reflexions i elements per a una guia dels corrents actuals* (Vic, 1992), 109 i ss. Sobre la vulnerabilitat del treball de la història fragmentada i la necessitat de trobar un camp comú en les ciències socials al seu torn comú de les diferents branques de la història, C. BARROS, "La Historia que viene", a *Historia a Debate*, I: 108. També n'ha parlat J.-Y. GRENIER, a la seva contribució a la sessió titulada *¿Crisis de la historia económica y social?* del Congrés A *Historia a Debate* de Santiago de Compostela (*Historia a Debate*, I: 43).

¹¹⁹ Cal no oblidar que les investigacions sobre la família arrenquen de l'impuls de la sociologia vuitcentista, que fonamentà el posterior repte per comparar les estructures familiars. F. LE PLAY, *L'organisation de la famille selon le vrai modèle par l'Histoire de toutes les races et tous les temps* (Paris, 1871).

¹²⁰ Cfr. R. ROWLAND, "Población, Familia y Sociedad", *Gestae. Taller de Historia* 1 (1989): 17.

semblat repercutir sobre les condicions de consolidació al poder públic o els canvis en relació a l'assignació de llurs efectius sobre les estructures de govern. Els lligams de parentiu, no han estat tractats sinó sovint com a part d'un repertori biogràfic de càrrecs i carreres familiars i aixímateix tampoc han indicat gaire, en relació als processos de consolidació o d'adaptació política familiar.¹²¹ Treballs d'aquesta índole es troben molt lluny de les interessants perspectives satisfetes per la historiografia dels anys setanta que havíem esmentat ja, sobre les famílies del patriciat del renaixement italià, tot i que cal insistir que darrerament comencen a sentir-se'n algunes veus crítiques, que reclamen precisament la interconnexió d'allò que en definitiva constituïria l'esfera pública i l'esfera privada d'una comunitat social determinada, enquadrada a la família.¹²²

La metodologia prosopogràfica que ha proliferat arreu la historiografia social europea del darrer quart de segle, al marge l'indiscutible avantatge a proporcionar detallades bases de dades destinades a l'esbrinament de les realitats personals i familiars dels membres del poder, ha estat en certa mesura un dels camps on aquestes mancances més s'han manifestat, quan ha estat utilitzada de forma exclusiva i limitada. Els inconvenients d'una aplicació de la prosopografia sense encreuar-la amb uns altres mètodes d'anàlisi social, s'han manifestat principalment en el fet que les bases de dades elaborades, responen a un interrogatori personalitzat, amb el risc de produir per tant una imatge d'estatisme pel grup al qual es circumscriuen. Des d'aquest estatisme, hom perd la correlació de forces socials de la qual participava el grup en qüestió,¹²³ així com les condicions que permeten els processos de

¹²¹ En aquest sentit, l'article de J-A. CHIQUILLO, "La nobleza austracista en la guerra de Sucesión. Algunas hipótesis sobre su participación", *Estudios* 17 (1991), 115-147, resulta interessant respecte al tema sobre les vinculacions familiars i l'opció política.

¹²² De la mateixa manera que s'ha estat reconstruint una història de la família fonamentalment social i demogràfica (J-L. FLANDRIN, *Familles, Parentés, Maisons, sexualité dans l'ancienne société* (Paris, 1984). Quant a les aproximacions metodològiques, M. ANDERSON, *Aproximaciones a la Historia de la Familia Occidental (1500-1914)* Madrid, 1988), l'auge d'una nova història política, requereix d'una història de la família orientada envers la problemàtica del poder. J. GARRARD, "Social history, political history and political science: the study of power", *Journal of social history* 16 (1983): 105-121. Sobre el retorn d'aquesta tendència ha estat significatiu el Congrés Internacional "A Historia a Debate", celebrat a Santiago de Compostela del 7 a l'11 de juliol de 1993. X. GIL, "Historia política", 182. Cfr. també, A. WILSON (Ed.), *Rethinking social history*, 3. K-A. LYNCH, "The family and the history of public life", *Journal of interdisciplinary history* 24-4 (1994): 665-685.

¹²³ De fet, la prosopografia elaborada fins el present, ha resolt abans el problema dels funcionaments socials que no pas el dels canvis. L. STONE, *The past and the present revisited* (Londres, 1987).

transformació social.¹²⁴ És per això que hem tractat de combinar ara una metodologia de biografies col·lectives o prosopografia en seguiment de cadascú dels membres de les famílies treballades, amb una altra de reconstruccions genealògiques ja aplicada per l'antropologia social,¹²⁵ que matisa i desenvolupa la reconstitució clàssica de famílies i que en darrer terme dinamitza els resultats biogràfics, en aportar-hi les pautes relatives a les relacions socials que configuren i consoliden els processos de canvi en la trajectòria generacional.¹²⁶ Si l'estructura social on s'insereix la família és l'estructura social del poder, dues unitats d'anàlisi es troben mútuament connexes, família i poder, en els àmbits públic i privat.¹²⁷ Des d'aquesta perspectiva, variables tals com ara el nombre de fills d'una unitat conjugal o les aliances, s'han intentat de relacionar ací amb l'assignació de recursos patrimonials i les oportunitats d'accés als càrrecs. Els sectors familiars s'han implicat amb la consolidació de l'hegemonia pública i els vincles de transmissió del patrimoni, amb les oportunitats davant els mitjans de control de la renda i la distribució de les qüotes de poder polític. La integració d'aquests elements sota una mateixa unitat d'anàlisi, -integració darrerament reclamada i que conduiria a una reconstrucció a petita escala d'un complex de variables, com a resposta a la crisi dels paradigmes estructuralistes,¹²⁸ ha estat possible amb la reducció de l'escala d'observació, plantejada pels estudiosos de la microhistòria. Les formes de consolidació en el poder a través del microscopi familiar, constitueix una de les vies d'observació que ens apropen a la metodologia citada, a través dels processos d'inclusió-exclusió com a substituïtius de les meres estructures.

No podem pas cloure aquestes línies sense indicar, com els plantejaments que han regit la consecució d'uns objectius de la recerca definits fonamentalment per relacions socials de

---

¹²⁴ Ch. TILLY, "Family history, social history, and social change", a *Family History at the Crossroads*, ed. T. HAREVEN (New Jersey, 1987), 322-329. T. HAREVEN, "The History of the family and the complexity of Social Change", *The American Historical Review* 96 (1991): 95-125. Així com l'estudi dels grups domèstics, descobrí tots els elements de continuïtat de les famílies al llarg de la història, les xarxes de parentiu en desvetllarien els elements de canvi. J. BESTARD, "L'antropologia", 24.

¹²⁵ Ja fa uns quants anys que Pérez Moreda proposava que a la mera reconstitució de famílies o tècnica bàsica de la demografia històrica s'havia d'afegir la reconstitució genealògica. F. CHACÓN, "La familia", 20.

¹²⁶ Alguns metodòlegs de l'estudi de la història de la família, han cridat l'atenció sobre la importància de la influència dels processos de canvi social sobre les estructures socials, com ara la pròpia família. D-I. KERTZER, "Anthropology and family", 201-217.

¹²⁷ És en aquest, en un dels sentits que darrerament hom insisteix a parlar d'una renovació de la història social: la importància de les estratègies d'implantació de l'individu -esfera privada- són inseparables de la seva socialització - esfera pública o societat civil-. P. JOYCE, "The end of social history?", 83.

¹²⁸ L. STONE, "The future of history", 188.

poder, han estat orientats mitjançant criteris narratius o casuístics i estadístics, aquests darrers imprescindibles com a prova i constatació percentual dels models habituals de comportament dels grups en qüestió.

Afrontar planificadament la tasca de recerca, ens ha obligat a seleccionar les famílies dels grups socials a estudiar. Abans, calia definir aquests i identificar-hi les categories socioprofessionals. En definir uns grups i una classe social que a l'època en qüestió entenia el poder en termes de tradició familiar, -com ho demostren les expressions emprades arreu la documentació de l'època-, hem preferit de no aplicar-hi el concepte d'èlits, que considerem referit més aviat al grup de poder que circula a través del temps i de les mutacions polítiques.¹²⁹ Les famílies concretes que ara estudiem, constitueixen en canvi un nucli que es va consolidant per sobre d'altres sectors dirigits, amb models de comportament social relativament homogeni, -ja de naixement o adquirits-, i que parteixen d'una mateixa identitat i objectius de caire nobiliari. El propi fet de la consolidació el diferenciaria de la resta d'una heterogènia èlit, heterogènia en termes de pràctica i control del poder, per on passaven de forma regular molts cognoms i molts també fugaçment i en aquest sentit, ens indueix de nou a redefinir el concepte. Tampoc no és pas menys cert que els comportaments adquirits, ens descriuen efectius ascendits que sostindrien una circulació al si del grup. Quan el procés de mobilitat social s'anava però successivament culminant, això és, llurs efectius assolien les quotes de poder dels anteriors, de fet feia temps que havien adoptat formes de vida material derivades del model social nobiliari dominant. Hom no pot pas d'escindir doncs, per al cinc-cents, el fenomen de circulació social, dels objectius o pautes d'inserció, -no sempre efectives-, el resultat del qual s'esdevindria a un grup sotmès a un cert dinamisme -que de vegades la mateixa extinció biològica obligava- però sense canvis d'arrel, puix que aquesta circulació no feia sinó reproduir amb solidesa llur identitat social de base: cal per tant tractar-la amb relativitat i per això el concepte d'èlit ens en resulta quelcom estret. En definitiva utilitzarem d'una banda el concepte de classe dirigent, patriciat o oligarquia, famílies que per llur condició social participen dels llocs principals de l'estructura política, i d'una altra classe dominant, aquelles que dintre de les anteriors gaudien d'una posició hegemònica al si de la piràmide de l'honor i del privilegi, mirall

---

¹²⁹ S. KELLER, *Más allá de la clase dirigente. Elites estratégicas en la sociedad moderna* (Madrid, 1971), 62. G. ROCHER, *Introducción a la Sociología*, 516-519.

a imitar per d'altres estaments, això és la vella noblesa, i gaudien aixímateix d'unes relacions hegemòniques dins les coordenades socials i econòmiques, la classe senyorial.¹³⁰ Tot plegat, una classe de poder. En parlar per tant de classe dirigent resulta inevitable de fer-ho al seu torn sobre aquesta noblesa dominant, tot just per les trajectòries d'ennobliment que caracteritzaven els grups de poder a l'Antic Règim i que com sabem l'adoptaven com a model social -que s'originen amb l'abandó del dinamisme econòmic de les oligarquies urbanes baixmedievales-, així com pel propi origen, posició pública i antiguitat nobiliària de molts d'aquells.¹³¹ És per això, que estudiarem ací tant les estratègies familiars tendents a la reconversió dels grups de poder o dels sectors de la classe dirigent envers una classe dominant, senyorial, -reconversió majoritàriament aproximada o ennobliment progressiu i en menors casos culminada, com veurem-, com les estratègies de perpetuació d'ambdós.¹³² Inserció, reconversió i perpetuació, constitueixen les vessants de la consolidació.

Bé que l'estatus social i d'honor es transmetés generacionalment, -valoració que altrament ha estat determinant per part de certa historiografia que ha parlat de la noblesa com a ordre social-,¹³³ també és cert que paral·lelament la dinàmica de mobilitat vertical de totes les societats modernes ensems amb el desenvolupament de les burocràcies estatals, àmbit de poder, feia efectiu l'accés, inserció dins la noblesa o finalment reconversió a classe senyorial, no ja mitjançant naixement sinó a través de certes quotes de riquesa i participació sobre el poder públic, per la qual cosa creiem resulta coherent parlar en els termes que ho fem. D'altra banda i com ha sostingut Peter Burke, tal definició s'imposa davant la diversitat i no uniformitat de

¹³⁰ S. KELLER, *Más allá de la clase dirigente*, 62. W-M. REDDY, "The concept of class" a *Social Orders and Social Classes in Europe since 1500. Studies in social stratification*, ed. M-L. BUSH, 13-26. El concepte de classe, és ací aplicat àmpliament a la homogeneïtat sociopolítica i cultural, tal com ha estat accentuat per E-P. Thompson (S. JULIÀ, *Historia social*, 47-48), i no pas exclusivament restringit a l'agregat d'individus determinat per llur posició dins el sistema productiu.

¹³¹ John Elliott ja distingí en el seu moment en parlar de les classes dirigents catalanes, entre d'una banda una noblesa feudal marginada dels favors d'una monarquia absentista que dominava la Diputació del General i controlava alguns pocs càrrecs de l'administració virregnal, -altrament copada en general per membres ascendits d'origen burgès o petits cavallers-, unes oligarquies urbanes formades per la mixtificació entre els cavallers i l'alta burgesia d'origen baixmedieval, amb sovints lligams familiars entre sí. Aquestes diferències relatives de base, en difícils conjuntures de dissensions polítiques, radicalitzaren els segments de la classe dirigent, com s'esdevingué a la revolta del 1640. J-H. ELLIOTT, "A provincial aristocracy: the catalan ruling class in the sixteenth and seventeenth centuries", a *Homenaje a Jaume Vicens i Vives*, (Barcelona, 1967), 2: 133-139. J. AMELANG, *La formació*, 63-88.

¹³² Una contrastació d'ambdós conceptes, també a I. ATIENZA, "La nobleza hispana durante el Antiguo Régimen: clase dominante, grupo dirigente", *Estudios de Historia Social* 36-37 (1986), 218-236.

¹³³ Cfr. M-L. BUSH, "An anatomy of nobility", a ÍD. (Ed.), *Social Orders*, 45.

sistemes conceptuals, amb què s'autodividien les societats de l'època.¹³⁵

La identificació socioprofessional de la classe dirigent vinculada a Barcelona, hom la circumscriu al grup que incloïa nobles i senyors jurisdiccionalment com l'autèntica classe dominant de la terra, part d'un sector que s'havia desplaçat a la ciutat, seguit de cavallers, ciutadans honorats i gaudints de privilegi militar com eren els doctors en dret o juristes i els doctors en medicina, -l'oligarquia urbana-,¹³⁶ tots aquests de consideració social i posició econòmica homogènia segons opinions dels tractadistes i pensadors de l'època des d'Andreu Bosch o Francesc de Gilabert i al seu torn, participants sobre els principals càrrecs de govern.¹³⁷ Al si de les mateixes famílies, tanmateix, s'aplegaven ja diferents categories, atès la sectorialització amb què aquestes s'organitzaven per tal d'atendre diferents negocis.¹³⁸

Partir-ne d'una mostra, ha estat imprescindible davant la inabastable quantitat de famílies residents a la ciutat, que es despenia de les dades de dos anys límits en què s'havien conservat censos de població, 1516 i 1640. Entremig d'aquestes dates gairebé es mantingueren les xifres anteriors, oscil·lant entre els 171 caps de família del grup per 1516 i els 201 per

¹³⁵ Eren d'una banda, *ordres, estaments*, on la participació en l'honor és important, (seguits per Roland Mousnier a *Las jerarquías sociales* (Buenos Aires, 1973) i a *Paris, capitale au temps de Richelieu et de Mazarin*. Paris, 1970). Més recentment M-L. BUSH, "An anatomy of nobility", a *Social Orders*, 26-47, però també divisions de caire econòmic com ara les que hom feia a les ciutats del nord d'Itàlia entre *popolo grasso* o *popolo minuto* o bé *ricchi, grandi i mediocri* (P. BURKE "The language of orders in early modern Europe", a *Social Orders*, 2-7). Alguns clàssics sobre aquesta problemàtica general, A. JOUANNA, *Ordre Social. Mythes et hiérarchies dans la France du XVIè siècle* (Paris, 1977), i E. LABROUSSE (Ed.), *Ordenes, estamentos y clases. Coloquio de historia social, 1967* (Madrid, 1978), 150-162, en particular P. GOUBERT, "Observaciones sobre el vocabulario social del Antiguo Régimen", a *Ordenes*, ed. E. LABROUSSE, 162-170.

¹³⁶ D'ençà el 1455, els gaudints foren inclosos entre els candidats dels principals càrrecs del Consell de Cent de Barcelona. C. BATLLE, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV* (Barcelona, 1973), 466-475.

¹³⁷ Aquesta identificació la fèrem partint de la combinació entre les nòmines de càrrecs de govern (E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial dels magnífichs consellers i Regiment de la Ciutat de Barcelona* (Barcelona, 1914), I. i J-L. PALOS, *La práctica del gobierno*, 2) i els tractats sobre la consideració social de les diferents categories (A. BOSCH, *Summari, índex o epitome dels admirables y nobilitíssims títols de honor de Catalunya, Rosselló y Cerdanya* (Perpinyà, 1628) 315. Abbé XAUPÍ, *Recherches historiques sur la noblesse des citoyens honorés de Perpignan et de Barcelone, connus sous le nom de citoyens nobles* (Paris, 1763), 68 i 362.) Veure sobretot, J. AMELANG, *Honored citizens*, 111-127.

¹³⁸ El ple control dels afers públics no era pas garantit i menys encara des de les reformes del model d'accés al govern de les institucions catalanes a finals del segle XV. És per això que les famílies es distribuïen les funcions: uns membres als negocis del clan, uns altres a la política municipal. J-L. PALOS, *La práctica*, 2: 323.

1640.¹³⁹ xifra aquesta darrera que coincideix amb la proporcionada pel llistat de nobles, cavallers i ciutadans honrats elaborada per a una lleva militar al 1639.¹⁴⁰ Una reconstrucció exhaustiva, a més, resultaria a nivell de rèdits interpretatius metodològicament anodina, quan allò més probable de tal supòsit no fora sinó la repetitivitat dels comportaments socials. Ambdós motius justifiquen per sí sols la importància de la mostra de treball.

Per a constituir-la, el criteri de selecció i la representativitat de conjunt constitueixen els dos condicionaments bàsics. Pel que fa al primer, la mostra vindria subjectivada, -a priori sempre n'és de subjectiva, atès que actua com a eina per a demostrar quelcom prèviament fonamentat-, per la confrontació de la hipòtesi global de la recerca. En aquesta, s'immiscien mobilitats socials i relacions de poder entre famílies, de manera que ens decidírem a cercar un tipus de documentació nominativa que lluny de distorsionar, captés sense ruptures ambdós elements. Allò més lògic, fora que aquesta emanés de la pràctica política i que incorporés de cop tota la diversitat d'òrgens per la que havia passat la formació de llur classe dirigent. És per això que aterrem sobre la nòmina dels membres del Braç Militar assistents a les corts de 1626, perquè constituïa un vèrtex cronològic fonamental per aquest treball i al seu torn ens permetia en seleccionar algunes de les famílies esmentades, procedir-ne en retrospectió fins a inicis del cinc-cents i escatir els processos socials que les acompanyaren. Teníem la seguretat que per sobre dels diferents orígens, totes les famílies havien assolit la dignitat social anhelada, que era en darrer terme el model de consolidació sobre el que volíem aprofundir en aquest treball. La pertinença al mateix grup sociopolític garantia, en definitiva, coherència i unitat a la mostra. Altrament, sotmetre's a una selecció de famílies basada exclusivament sobre les nòmines de càrrecs polítics, implicava regir-se per uns ambigus motius d'acceptació o rebuig. Escollir famílies que exerciren el poder al Municipi de Barcelona, a la Diputació o a

¹³⁹ AHCB. Sèrie Fogatges: Sigs. XIX-15, XIX-16, XIX-17, XIX-18 i el llibre de la cinquantena de 1640 dins la sèrie Consellers (Guerra: XVI-6), que completa l'anterior. Inserides aquestes xifres en el conjunt demogràfic de la Barcelona del moment, significarien aproximadament: al 1516, els 171 caps de família censades corresponents a aquest grup (ciutadans honrats, cavallers o donzells, nobles i doctors o gaudints), davant els 6364 focs, un 2'6 %. Al 1640, els 201, un 2'7 % enfront el total de 7319 focs. Sobre la població global, J. NADAL i E. GIRALT, "Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553 al 1717", *Estudios de Historia Moderna* 3 (1953): 242. A. SIMÓN i J. ANDREU, "La población de Barcelona en los siglos XVI-XVII. Una aproximación", a *Evolución demográfica bajo los Austrias*, coord. J. NADAL, (Alicante, 1990) 3: 137. ÍD., "Evolución demográfica" a *Història de Barcelona*, ed. J. SOBREQUÉS, 4: 131.

¹⁴⁰ ACA. G, caixa 26, s.f. [en el moment de la consulta en estat de recatalogació]. Citat per J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 68 i J-S. AMELANG, *La formación*, 65.

l'Administració Reial, significava escindir àmbits de poder, quan a un estudi enfocat des de la família com a agent de consolidació de classe -i no pas estrictament des de la base sòciofamiliar d'una institució determinada que altrament ens hagués portat a una elecció tal-, la culminació d'algunes estratègies implicava precisament transcendir d'aquells.¹⁴¹ La selecció definitiva com hem dit, passà per tant per la consulta de la documentació relativa als assistents a les Corts citades.¹⁴² L'ús d'aquest tipus de documentació, ens garantia el fet que les famílies escollides participarien a l'exercici habitual i general del poder polític. El criteri final que ens portà a escollir, dintre del grup, determinades famílies i no pas d'altres, en rigor obeïa no evidentment a una arriscada i poc rendible arbitrarietat, sinó a un premeditat i intencionat coneixement documental. Es tractava de famílies sobre les quals es vessaven rellevants i constants notícies arreu la documentació general de l'època, això és, il·lustraven amb major empremta la dinàmica del grup al qual representaven. A través, sobretot, de la consulta prèvia que n'havíem fet als dietaris personals de membres de la classe dirigent de l'època, com ara els de Rafel Sunyer, Perot de Vilanova, Geroni Saconomina o Francesc Despalau pel segle XVI i del jurista Jeroni Pujades pel segle XVII,¹⁴³ on discorrien contínues al·lusions a aquestes famílies, en podíem advertir tot just per la quantitat i qualitat d'aquestes al·lusions, quines serien les que ens oferirien major joc i oferta documental a posteriori.

Quant a la representativitat de conjunt, era de nou obvi que la mostra devia captar les diferents dimensions que configuraven una base social integrada per la vella oligarquia urbana baixmedieval, els efectius ascendits provinents d'estaments no privilegiats, ambdós tendents a una aristocratització i per últim la noblesa d'arrel rural.¹⁴⁴ La indestriabilitat de tots tres orígens al si d'aquelles famílies, els implicava en una trajectòria dinàmica atenta als processos d'inserció urbana i social en el poder polític, a més eixamplava substancialment la base del grup, llur participació sobre les institucions polítiques, i en definitiva, el valor de la

¹⁴¹ Aquestes implicacions familiars en el cas de l'àmbit de poder dels jutges de la Reial Audiència amb el Braç militar, han estat constatades per P. MOLAS, "La Reial Audiència i les Corts de Catalunya", a *Les Corts a Catalunya*. Actes del Congrés d'Història Institucional, Barcelona 1988 (Barcelona, 1991), 192-198. Un exemple a M. FARGAS, "Poder i xarxes matrimonials, 1599-1621: aproximació envers una distribució de les àrees de domini familiars a Barcelona", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 12 (1992): 95-126.

¹⁴² ACA. G, 1057, s.f.

¹⁴³ BC. R. SUNYER, *Libre de notícies*, 1535-1545, ms. 896. A. SIMÓN, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents* (Barcelona, 1991). J-M. CASAS i HOMS (Ed.), *Dietari de Jeroni Pujades*, 4 vòls.

¹⁴⁴ J. ELLIOTT., "A provincial aristocracy", 128-130. J-S. AMELANG, *La formació*, 36-106.

representativitat de les famílies sobre el conjunt de la classe dirigent. En efecte, la inclusió de les que s'incorporen als òrgans de govern avançat el segle, ens està significant una mostra també representativa des del punt de vista polític, una mostra atenta a la renovació regular dels candidats a la classe dirigent, ara cohesionada per la consolidació dins els marges cronològics establerts. Aquesta representativitat l'hem recolzada, un cop més, quan l'objectiu específic ha consistit a copsar els trets comparatius de les trajectòries familiars a l'esfera pública, per a la qual cosa les havíem de situar dins el contexte que les envoltava. La solució, radicava a considerar la resta del personal polític -de l'estament social escaient- durant el període d'un mateix exercici de poder, tot esbrinant-ne oportunes relacions. És això el que hom observarà a certs quadres, on analitzarem famílies de magistrats de l'audiència, o pautes d'integració entre noves en ascens i famílies arrelades públicament, tot i que el nostre interès es concentri de fet sobre una selecció d'entre aquestes. És clar que això ha estat possible quan en el decurs del buidatge o a les mateixes referències documentals, ens apareixien indicacions d'aquests altres sectors i famílies.

El procediment efectuat per a captar en la selecció de base aquesta triple dimensionalitat, ha consistit a comparar les famílies protagonistes de la conjuntura de 1626 amb les nòmines polítiques precedents, per triar-ne en conseqüència. L'aparició de les famílies entre el gruix de les nòmines ferrandines, indicarien que ens hi trobàvem davant les que pertangueren a les velles oligarquies.¹⁴⁵ El seguiment dels membres del Braç Militar habilitats a Corts anteriors, ens descobriria els dos orígens restants, tot constatant la longitud de precedència de les famílies al mateix.¹⁴⁶ Cal subratllar, finalment, com la complexa unificació social i política del binomi urbà-rural en aquelles, enriqueix la compatibilitat de les relacions ciutat-ruralia a l'època moderna i més encara acusa la impossibilitat de fer-ne ruptures, que resultarien abusives.

Hom defineix el matís diferencial que separa els conceptes de família i llinatge, com el referent a la descendència d'un avantpassat comú, la qual cosa fa que ambdós conceptes no

¹⁴⁵ La recerca de les nòmines de govern a l'època del trànsit cap a l'edat moderna, s'ha efectuat mitjançant les següents obres: C. BATLLE, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV* (Barcelona, 1973), 2. E-G. BRUNQUER, *Ceremonial*, I: 25-43. J-M^a. SANS i C. BALLART, "El catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710)", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* 8 (1980): 63-118. J. VICENS, *Ferran II*, 1-2.

¹⁴⁶ El llibre de F-J. MORALES ROCA, *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña* (Madrid, 1983), 2 vòls, que recull exhaustivament la citada informació integrant-hi breus referències genealògiques, agilitza puntualment aquesta tasca.

hagin estat pas utilitzats gratuïtament al llarg de la present investigació. En aquest sentit, hem parlat de llinatges, en tractar la història generacional d'aquelles famílies, des de la percepció d'aquest avantpassat comú determinat. I, pel que fa al concepte de família pròpiament dit, n'hem fet ús en referència a les estructures i estratègies, agent de reproducció social, espai social en definitiva, amb què s'articulava el grup. Tot i que sense ànim de fixar uns límits precisos que reconeixem sovint imperceptibles, el contexte al qual hem atribuït el concepte de llinatge, ha estat la dimensió temporal i per a la família, la dimensió circumstant i l'àmbit espacial.¹⁴⁷ En relació amb això, considero oportú de justificar ací paral·lelament la utilització del concepte de família i no pas de llinatge al títol que encapçala el present treball,¹⁴⁸ ateneït-me al fet que precisament el sistema d'accés als càrrecs de govern a la Catalunya dels Àustries no permetia la perpetuació íntegra i constant dels llinatges de la classe dirigent, -ni entre les institucions polítiques del país, ni entre els òrgans del govern virregnal-, al marge que certes estratègies de determinades famílies s'orientessin amb relatiu èxit envers aquesta comesa, com tindrem ocasió de veure.¹⁴⁹ La importància de les estratègies matrimoniales, de la reproducció de fet del parentiu d'afinitat per a l'extensió de probabilitats i oportunitats de consolidació en el poder, reafermava com la descendència unilineal, -base de la formació dels llinatges-, no significava de forma absoluta la clau del control del poder.

En estudiar famílies o llinatges, són molts els encreuaments matrimoniales que hom observa i que de fet formaven espais d'actuació del parentiu i quotes sobre patrimonis o riquesa. De fet, quan hom demanava un hàbit militar, a les proves de llinatge ja hi adduïa a més de la pertinença a un de concret, la que feia referència a les parts d'aquest mateix. Així, els testimonis de les proves del cavaller de Barcelona Pau Pol redactades l'any 1615, al·legaven que "*...provenen del llinatge Aguilar y son de quatre parts, Pol, Aguilar, Miquel y Copons...*".¹⁵⁰ Des d'aquesta compartimentació, -veritable memòria familiar, tema no fa gaire recuperat en la línia d'una història de les mentalitats d'Antic Règim, en relació a les

¹⁴⁷ Sobre el concepte de llinatge, J. GOODY, *La evolución de la familia y del matrimonio en Europa* (Barcelona, 1990), 301-325. J. CASEY, *Historia de la Familia*, 60-73.

¹⁴⁸ Títol, per cert, a l'elecció del qual em sento deutora d'altres anteriors com ara el de l'obra de P. MOLAS, *Família i política*, o el de J-M. FERRARO, *Family and public life*.

¹⁴⁹ En aquest sentit s'inscriuen les conclusions de Joan Lluís Palos a *Catalunya a l'Imperi*, quan, en base a les nòmines polítiques, ha determinat efectivament la repetició d'alguns cognoms entre els càrrecs i per tant, llur capacitat de control a través del temps, a través del llinatge.

¹⁵⁰ ACA. Secc. Gran Priorat de Sant Joan de Jerusalem, 469, ff. 55r.-557r, (21-V-1615).

identitats de classe-¹⁵¹ calia resoldre un nou problema metodològic sobre el tractament de les dades. Si volfem escatir els objectius que havien conduït a establir nous lligams de compromís recíproc entre famílies concretes, només en podria deixar constància un estudi perpendicular i condicional de les famílies implicades mútuament, de les xarxes familiars que estructuraven horitzontalment les genealogies dels llinatges. En aquest sentit, estem parlant de xarxes familiars com a tècnica de reconstrucció genealògica, no pas com a mètode d'anàlisi dels grups socials, mètode nascut a l'empar de certa sociologia britànica de mitjans del nostre segle¹⁵² que relleva aquells elements que no fossin els derivats de la caracterització de les múltiples vinculacions individuals, -vinculacions que aunen sobretot similituds i menysvaloren les sectorialitzacions dels grups, famílies, etc.-, però a identificar i classificar aquests.¹⁵³

El treball sobre els protocols notariais demostrava entre quines hi havien els tals lligams. La mostra inicial, transcendiria així de la conjuntura política del 1626, d'on havia estat :

¹⁵¹ Per exemple, a aquest tema dedicà la revista *Annales ESC*, un número monogràfic dels mesos de juliol-agost de l'any 1991. Altres, Ch. KLAPISH-ZUBER, *La maison et le nom. Stratégies et rituels dans l'Italie de la Renaissance* (Paris, 1991).

¹⁵² Per aquesta, les xarxes construïdes pels individus, les relacions encadenades, reflecteixen la classe social de pertinença, tot abandonant apriorismes economicistes, deixant de costat però certs elements definitoris sobre les tensions o conflictes al si d'un grup, existents entre sectors i famílies. Aquestes mancances ens adverteixen que no podem pas passar d'un determinisme de les estructures i funcionaments -com ha criticat aquesta metodologia- a un determinisme de les vinculacions individuals. Significativa al respecte, ha estat l'obra d'E. BOTH, *Familia y red social. Roles, normas y relaciones externas en las familias urbanas corrientes*. (Madrid, 1991). Hem utilitzat a més la ressenya crítica que'n fa P. BARANDA a *Hispania* 177 (1991): 349-399. Vegi's a la mateixa línia, la comunicació inèdita de J-M^a. IMIZCOZ i A. ÁNGULO, "Burguesía y redes de relaciones en la sociedad del Antiguo Régimen. Reflexiones para un análisis de los actores sociales", presentada al *Congreso Internacional. La Burguesía Española en la Edad Moderna* (Madrid, 1991), on es planteja com a novetat metodològica en el panorama historiogràfic hispànic. Una aportació empírica, a A. MITSON, "The significance of kinship networks in the seventeenth century: south-west Nottinghamshire" a *Societies, Cultures and Kinship, 1580-1850. Cultural Provinces and English Local History*, ed. Ch. PHYTHIAN-ADAMS, (Leicester-London, 1993), 24-77, on l'objectiu són les mobilitats locals prèvies a la industrialització, la qual generarà un nou tipus de necessitats familiars, amb una restricció en conseqüència de les àrees de vinculacions interparroquials.

¹⁵³ Si analitzem per exemple, alguns dels estudis recollits a Ch. PHYTHIAN-ADAMS (Ed.), *Societies, Cultures and Kinship*, el problema de fons roman encara congelat: el criteri és parcial, doncs no s'hi esclareix la relació entre àrees-mobilitats i recerca de nivells de vida, riquesa o control de poder. Una crítica sobre aquesta metodologia, a P. SÁNCHEZ LEÓN, "Aspectos de una teoría", 895. En aquest sentit i com a model metodològic per a les societats mediterrànies, ens ha resultat força més adient l'obra de G. LÉVI, *La herencia inmaterial*. Altrament cal afegir constatar, que l'anàlisi de la història de la família des del model de xarxes de parentiu i no pas exclusivament des del model d'agregats domèstics o nuclis familiars, força desenvolupat des dels anys seixanta aquest darrer per l'Escola de Cambridge encapçalada per P. Laslett o J. Hajnal, ha estat reclamada recentment pels estudiosos del tema: J. BESTARD, "L'antropologia històrica", 24.

extreta documentalment, a la més propera quotidianitat social.¹⁵³ El seguiment exhaustiu però de les xarxes familiars o cadenes de lligams de parentiu, no és pas mancat de certs riscos d'indelimitació que cal evitar. Per a no dispersar esforços i perdre de vista els nostres interessos cabdals a què en definitiva ens conduiria esbrinar lligams allunyats i massa aliens a la mostra d'estudi. -fruit tal vegada d'un treball estrictament genealògic-, hem procurat de seleccionar i reconstruir llinatges mútuament vinculats.¹⁵³ Aquesta reconstrucció, significava reunir el màxim nombre de documents i informacions relatives a cada llinatge. -prosopografia-, que pel que feia als forans a la ciutat, ho encapçalàrem d'ençà els inicis de la seva vinculació en aquesta, -recordem-ho, vinculació que podia tractar-se a partir d'un matrimoni-, de la mateixa manera que en analitzar llinatges protagonistes de processos de mobilitat social ens detenim en el moment del canvi. En els quadres estadístics que apareixen al llarg del text, els llinatges originaris de fora la ciutat han estat comptabilitzats d'ençà la vinculació esmentada. Com a resultat, obtenim així un conjunt coherent, observat des de la dinàmica de les seves renovacions i integracions de classe. De vegades, de la mostra de trenta-dos llinatges, uns quants han estat descrits amb major singularitat: això és degut, d'una banda, a una major quantitat de documentació a disposar. -la troballa de la qual sovint és sotmesa a incontrolables criteris d'atzar-, però sobretot es tracta dels deu més representatius de la mateixa, com a grup i com a model de comportament social.¹⁵⁴

Sovint hom adverteix que en projectes d'investigació la documentació sobre la qual s'acaba treballant resta molt allunyada de les previsions inicials. Els objectius del treball prèviament establerts determinen en principi la documentació a subseguir, a la qual cosa s'ha

¹⁵³ Es tracta dels següents (entre parèntesi, hem col·locat els integrants d'una mateixa xarxa implicada amb el llinatge que el precedeix i és per això que apareixen ara repetides vegades): Boixadors (Erill, Casademunt, Codina, Llull, Montaner, Queralt-Ycart, Rocabertí), Calders (Cassador, Desvall, Dusai, Icart, Llull, Pel, Terré), Ferrer (Granollachs, Gualbes, Magarola, Marimon, Sentmenat), Fivaller (Sapila, Xammar), Quintana (Puig), Salbà (Alentorn), Sorribes (Montaner, Montaner, Peguera, Pons). Percentualment sobre el conjunt de famílies dels mateixos grups socials, a dos talls cronològics satisfets pels censos de Barcelona de 1516 i 1640, la mostra significaria respectivament un 11% i un 23%. Aquesta progressió resulta lògica si tenim en compte que algunes d'aquelles famílies entren a formar part de la classe dirigent a la segona meitat del segle XVI o encara més endavant, fruit d'un procés de mobilitat social.

Les dues famílies Montaner, que res tingueren en comú, les diferenciarem en els quadres propinents amb la utilització de les lletres normal i cursiva.

¹⁵⁴ Es tracta dels següents: Boixadors (2), Calders (2), Cassador (3), Dusai (1), Ferrer, (3), Fivaller (1), Marimón (1), Quintana (3), Salbà (2), Sorribes (3). Entre parèntesi, l'origen de cada llinatge: "1" oligarquia urbana medieval, "2" noblesa extraurbana, i "3" producte d'un procés de mobilitat social. Sumant els anteriors, comptem doncs, amb una mostra equilibrada de 9 pel primer grup, 11 pel segon grup i 12 pel tercer.

d'afegir, però, que el diàleg de l'investigador amb les fonts originals en descartar, enriquir o matisar velles hipòtesis i desvetllar de noves, modifica dinàmicament els objectius i per tant reconduïx la utilització de la documentació. En el nostre cas, això s'esdevingué a la segona part de la investigació, part on ens proposàvem d'escatir les relacions de poder entre famílies i la perpetració de les estratègies familiars en ordre a la consolidació dins les estructures de govern. Dos elements fonamentals provocaren una reorientació de la recerca documental. El primer es derivava de la mateixa evolució del model teòric-hipotètic, a conseqüència de la qual en sorgiren nous interrogants que només podíem resoldre esbrinant noves fonts no previstes, de fet mútuament encadenades. El segon provenia de la pròpia naturalesa de les fonts documentals conservades. Havíem d'explorar els fons governamentals, de fet a l'actualitat tan escassament aprofitats de cara a la història de la família de la classe dirigent, tal vegada perquè hom ha negligit la importància de l'estreta relació entre esfera pública i esfera privada a l'Antic Règim, -com ja ha suggerit James Casey-,¹⁵⁵ relació altrament que ens assegurava l'èxit del repte que significava la utilització d'un vell tipus de documentació, per a una nova història social del poder construïda des de la família. Es tractava, però, d'una documentació caracteritzada per un regular mutisme pel que feia als processos de decisió, lluites de sectors i interessos assolits pels artífex de la vida pública. El propi John Elliott, a la seva investigació sobre la primera meitat del segle XVII català, en treballar els registres de deliberacions de la Diputació del General i del Consell de Cent de Barcelona ja els havia qualificat d'impersonals, tot just per no recollir la forma en què s'arribava a la presa de decisions.¹⁵⁶ Afortunadament, però, la documentació no s'acabava pas ací i disposàvem d'algunes sèries més. Decididament ens calia buidar i encreuar aquelles no projectades inicialment. La informació obtinguda es caracteritzaria d'una doble i oposada arrel, a la vegada que complementària. D'una banda es tractava de notícies parcials, aïllades i personalitzades i d'una altra, n'eren de genèriques i indirectes, amb una considerable absència de noms protagonistes, això sí, molt suggestives pel que feia al complicat entramat de competitivitats pel poder al si de les famílies de la classe dirigent i proporcionaven el cos on assolir sentit les primeres notícies particulars.

Sobre els aspectes que hem tractat a la primera part de la investigació, estructures i

¹⁵⁵ J. CASEY, "Parentela i comunitat", 257.

¹⁵⁶ J. ELLIOTT, *La rebelión*, 514.

estratègies familiars, en relació amb uns recursos de classe la descripció i accés als quals al seu torn requerim a l'efecte, tant la unanimitat informativa d'unes fonts privilegiades capaces de resoldre-les com l'escassetesa d'altres de complementàries, ha constituït *per se* la delimitació documental al tema. En aquest cas la unanimitat se'n desprèn bàsicament dels protocols notariaus, en especial un bloc de quatre integrat pels capítols matrimonials, testaments, inventaris *post òbitum* i concòrdies,¹⁵⁷ l'única llacuna dels quals consisteix a deixar al marge certs elements del cicle vital familiar. En la mesura que aquesta mancança ens podia relativament interessar, -tal vegada fora imprescindible a d'altres estudis fonamentats metodològicament a l'antropologia històrica sobre la vida quotidiana dels homes, i no tant a estudis com ara el present, sobre família i poder les relacions del qual creiem satisfan de forma important les fonts ací comentades-, s'ha pogut parcialment suplir amb d'altres fonts reflex dels hàbits de família, com ara els diaris i memòries personals, malgrat els relativament pocs manuscrits d'aquest gènere. que es troben a l'abast als nostres arxius pel que fa al grup social que ens interessa.¹⁵⁸ Lluny romanem doncs de les projeccions que se n'ha pogut fer la historiografia del Renaixement italià en disposar de les anomenades *ricordanze*. Els documents en qüestió, constituïen veritables cròniques domèstiques redactades pels membres del nou patriciat de les ciutats, destinades a legitimar llur capacitat rectora sobre el govern urbà i la societat, mitjançant la identificació o memòria aristocràtica dels seus llinatges.¹⁵⁹

En el cas específic de la ciutat de Barcelona i al marge dels manuscrits fins l'actualitat publicats, l'exàmen minuciós d'alguns dels fons patrimonials dipositats a l'Arxiu de la Corona

¹⁵⁷ Més enllà d'aquests, els contractes d'arrendaments han estat utilitzats per la historiografia socioeconòmica a l'hora d'avaluar l'evolució de les rendes dels patrimonis familiars, així com els manuals notariaus generals per a precisar les operacions econòmiques i cicles d'ingressos i despeses. Hem optat per prescindir-ne, atès que els nostres interessos en matèria econòmica s'han circumscrit a una percepció global patrimonial, orientada des de les estratègies de successió, transmissió social i de poder, qüestions que il·lustra satisfactòriament la combinació comparativa dels quatre llibres especials que esmentem al text.

¹⁵⁸ A destacar imprescindiblement el *Dietari de Jeroni Pujades* editat per J-Mª CASAS i HOMS i les edicions d' A. SIMÓN, *Cavallers i ciutadans*. La literatura personal coneguda d'altres classes inferiors a la Catalunya Moderna, és força més abundosa. J. AMELANG, "La cultura popular a l'Espanya Moderna", *Manuscrits* 3 (1986): 11-21. Sembla, però, segons Antoni Simón (*Cavallers i ciutadans*, 15), que la mancança general d'aquestes obres no deixa d'ésser un tòpic, ja que la majoria romanen a l'anonimat dels arxius privats i a les donacions particulars encara avui per inventariar dels grans arxius i biblioteques públiques.

¹⁵⁹ Els orígens de les *ricordanze* o *ricordi*, es remunten al segle XIII. Alguns dels primers treballs que les han utilitzat àmpliament: F. KENT, *Household and lineage*. Ch. KLAPISCH-ZUBER i D. HERLIHY, *Les Toscans*. Ch. KLAPISCH-ZUBER, *La maison et le nom*.

d'Aragó i a la Biblioteca de Catalunya, acusa de nou, malhauradament, la minsa conservació d'aquests testimonis de la literatura personal, provinents dels membres dels grups sociopolítics dominants.¹⁶⁰ Els existents, a més, es redactaren amb un estil literari que ni de bon tros assoleix la riquesa de les *ricordanze* italianes, nivell tampoc igualat pel que fa a la informació proporcionada.¹⁶¹ En major mesura, s'han conservat als mateixos fons arxivístics citats, llibres de genealogies nobiliàries que ocasionalment ens han aportat alguna singular notícia sobre les jerarquies o posicionaments del parentiu,¹⁶² aprofitament que l'hem fet extensiu a certs llibres de notícies diverses, molt sovint perdudes entre aplecs de comptes personals.¹⁶³

Tal vegada resulti ociós de recordar que a tot estudi de famílies, esdevé primordial per tal de fonamentar la contextualització social i econòmica de l'objecte d'anàlisi, la constatació sincrònica i diacrònica precisa dels lligams de parentiu, és a dir, el traçat de les genealogies que donen forma als llinatges. Al present treball, on ens ha calgut de disposar abans de submergir-nos sota la documentació política, de les dades exactes sobre el grau de parentiu o d'afinitat via matrimonial que unia entre sí cadascú dels membres de les institucions de govern que pertanyien a la mostra treballada, -i a d'altres casos fins i tot, sobre el personal polític en general, a fi de contextualitzar-ne les relacions de la mostra enmig de les estructures polítiques,

¹⁶⁰ Ens trobem en relativa situació inferior, també, respecte de la conservació d'aquests tipus documentals a Castella i a Anglaterra: I. ATIENZA actualment investiga qüestions relacionades amb l'administració de la Casa i el llinatge nobiliari castellà, mitjançant l'explotació de la literatura personal del grup (veure entre d'altres, els seus articles "Pater familias, señor y patrón: económica, clientelismo y patronato en el Antiguo Régimen", a *Relaciones de poder, de producción y parentesco en la Edad Media y Moderna*, comp. R. PASTOR (Madrid, 1990), 411-458 i "Teoría y administración de la Casa. Linaje, familia extensa, ciclo vital y aristocracia en Castilla (s. XVI-XIX)" a *Familia, grupos sociales y mujer en España*, 13-48). També, A. MACFARLAIN, *The family life of Ralph Josselin*, i ÍD. *Marriage and love in England. Modes de reproduction, 1300-1840* (Oxford, 1987). Recentment, ha estat publicat i comentat el manuscrit rus del segle XVI, "Domostroi", interessant conjunt de descripcions sobre l'organització del grup domèstic, de les seves funcions, relacions i estructures. C. JOHNSTON PONCY, *The Domostroi. Rules for russian households in the time of Ivan the Terrible* (Ithaca-London, 1994).

¹⁶¹ ACA. Secció Patrimonials, Can Falguera. Pere de Montaner, *Llibre de notes y memories*, 1647. Ll. 528 i 606. ÍD. *Íbid.*, *Llibre que conté diferents Sentències y Actes de la Casa de Fivaller*, (s. XVI), ll. 461. *Íbid.*, Sèrie Senmenat, *Inventari d'Hugo Palou i Fivaller*, (s. XV), sig. 3. 61.

¹⁶² Com a exemple: BC. J. DROMENDARI, *Arbol genealógico de la Casa de los Vizcondes de Rocaberti*. Gènova, 1676. Sig. A-99-H-2. D. de ROCABERTÍ, *Discurso genealógico*. Barcelona, 1775. Ms. 513. Per a una relació cal consultar, J. MASSÓ- J. RUBIÓ, *Catàleg dels Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya*. (Barcelona, 1989), vól. 1.

¹⁶³ ACA. Secc. Patrimonials, Senmenat, *Lligall de papers diversos de la Casa de Cassador*, (s. XVII), sig. 0-17. BC, Arx., Galcerà Durall, *Llibre de Comptes*, 1568-1572. Ms. 1722.

com hem justificat anteriorment-, el traçat genealògic s'ha esdevingut doncs el preàmbul de la recerca documental. En estudis d'aquesta naturalesa els primers arxius a buidar acostumen d'ésser els parroquials.¹⁶⁴ La senzillesa de llurs principals registres de baptismes, matrimonis i òbits, caracteritzats per estrictes al·lusions als noms, oficis i orígens geogràfics, en faciliten un treball sistemàtic, tot i els riscos d'identificació patronímica que cal afrontar amb precaució.

La mobilitat de població pròpia d'un nucli urbà de les dimensions de Barcelona dificulta, però, considerablement, aquesta tasca als arxius parroquials. Fora gairebé impossible per diferents raons, que més de dues generacions romanguessin a la mateixa parròquia.¹⁶⁵ Primerament perquè n'existia més d'una i atès que el camp de sociabilitats i en conseqüència el mercat matrimonial al marc urbà era força ample, per raons de casament els parroquians es traslladarien regularment a d'altres habitatges situats a d'altres parròquies. Ultra de la qual cosa, fluïa un constant ritme migratori en el mateix sentit de reciprocitat dels lligams que unien la ciutat amb d'altres indrets de la seva rodalia, amb els quals convergien interessos econòmics.¹⁶⁶

En efecte, al si de la societat urbana a la Catalunya de l'Edat Moderna, hom ha parlat de la importància de la mobilitat horitzontal.¹⁶⁷ Particularment, en el cas dels seus grups sociopolítics dominants, tal vegada aquesta mobilitat s'hi esvaeix, tot i que només relativament: la gran majoria dels llinatges de ciutadans honrats i cavallers de Barcelona, generació darrera generació, romangueren gairebé inalterablement a la ciutat, quan es salvaven de l'extinció. Això no obstant, no pas tota la família en sentit extens, es movia a la mateixa direcció. Dels llinatges ací reconstruïts, gairebé un 85% responen a aquesta situació, amb independència de l'inici temporal de llur assentament residencial a la ciutat. Hí influiria, sens dubte, una certa atracció

¹⁶⁴ J-M^a. TORRAS, *Evolució social*, 17. Sobre les fonts, V. GUAL "La informació fornida pels sacramentaris moderns i el sistema de reconstrucció de famílies", *I Congrés d'Història de l'Església Catalana des dels orígens fins ara*, I. Solsona: 1993, 83-91.

¹⁶⁵ Com ha assenyalat F. CHACÓN ("La historia de la familia desde la perspectiva de la historia social. Notas para nuevas propuestas de estudio", a *La Historia Social*, comp. S. CASTILLO, 266) el mètode de reconstitució de famílies, ha tingut greus dificultats en aplicar-se a nuclis de població que excedeixen els vint o trenta mil habitants.

¹⁶⁶ Sobre aquests ritmes migratoris, J. NADAL, "Ensayo metodológico". Una actualització a A. SIMÓN, "La població catalana a l'època moderna. Síntesi i actualització", *Manuscrits* 10 (1992): 222.

¹⁶⁷ Aquesta mobilitat, incloïa pautes d'immigració de certs sectors rurals en direcció a la ciutat, a la recerca de noves fonts d'ingressos o professions. Sovint es tractava de fills menors de famílies benestants, o bé famílies pobres en general Així, sobre 529 famílies estudiades per James Amelang mitjançant capitulacions matrimonials, en un 54 % pares i fills residiren a llocs diferents. J. AMELANG, *La formació*, 23 i 70.

per la proximitat a la seu de les institucions de govern, el reflex d'una mentalitat més cortesana i el creixent procés d'ingrès als rengles urbans, per part de la noblesa de la ruralia.

Algunes branques familiars de la mostra treballada, oscil·laven entre el camp, seu de llurs senyorijs o de la Casa familiar i la ciutat. Circumstància tal, condueix a un agreujament de les imprecisions per a una reconstrucció de famílies ja derivades de la mobilitat interparroquial: òbviament els nostres protagonistes no romangueren sempre als mateixos habitatges,¹⁶⁸ ni molt menys tampoc pertangueren a la mateixa parròquia, al llarg del temps tractat. La major dificultat, amb tot, ens ha vingut predeterminada per la inexorable pèrdua del gruix del patrimoni documental parroquial, a excepció d'un sol arxiu, el de la parròquia de Sant Just i Pastor.¹⁶⁹ Entre l'any 1565, quan es regularitzen els registres matrimonials després de les disposicions aprovades al concili tridentí i 1635, un 35% dels llinatges que treballen, contragueren matrimoni -entre un mínim d'una ocasió i un màxim de dues- a la citada parròquia, la qual baixa incidència és prou indicativa en definitiva, d'aquesta mobilitat interparroquial. Dels 83 matrimonis comptabilitzats pels grups que ens interessin vinculats a la ciutat que foren efectuats durant el període delimitat, -és a dir un 4'3% sobre el total-,¹⁷⁰ el 90% ho feren només en el curs d'una generació.¹⁷¹

Així fou, com ens veïrem impel·lits a renunciar a la documentació parroquial en la tasca de reconstrucció de les genealogies familiars.¹⁷² Qualsevol intent en aquest

¹⁶⁸ La distribució de les famílies dels grups dominants per barris, es desprèn dels censos de 1516 i 1640 que hem consultat. AHCB. Fogatges: Sigs. XIX-15, XIX-16, XIX-17, XIX-18, s.f., i el llibre de la cinquantena de 1640 dins la sèrie Consellers (Guerra: XVI-6, s.f.), que completa l'anterior. Sobre els quaters i zones habitades pel patriciat barceloní, vegi's A. GARCIA i M. GUÀRDIA, *Espai i Societat a la Barcelona Preindustrial*. (Barcelona, 1986), 25, 28 i 36.

¹⁶⁹ A l'església parroquial de Santa Maria del Pi, romanen petites sèries documentals pel que fa als segles XVI i principis del segle XVII: els llibres de matrimonis comencen l'any 1590, però s'hi han conservat pocs, passant de seguida a la segona meitat del XVII. Pel que fa als de baptismes, només es troba un llibre que inclou els anys de 1552 a 1566 i les llibretes de compliment pasqual des de 1693. Lluitar contra aquestes irregularitats fora inútil.

¹⁷⁰ Xifra paral·lela al 5% que significaven els caps de foc nobles a començaments del segle XVI. Cfr. els plànols núms. 31-32 d' A. GARCIA i M. GUÀRDIA, *Espai i Societat*.

¹⁷¹ AHPSJP., *Llibre de matrimonis*, vòls. I-IV, s.f.

¹⁷² Entre les obres i articles més destacades sobre metodologia d'anàlisi genealògic cal citar el dossier de la revista francesa *Annales* de l'any 1972 titulat "Famille et Société", i els d'*Annales de Démographie historique* de l'any 1976 i 1984, titulats respectivament, "Généalogie et Démographie Historique" i "Démographie Historique et Généalogie". Com a manual sobre nocions elementals, es pot consultar V. CADENAS, *Nociones de Genealogia, de sus ciencias complementarias y de sus aplicaciones positivas* (Madrid, 1961).

sentit hauria esdevingut a la pràctica impossible. Decidírem d'immediat d'emprendre-la definitivament a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona.¹⁷³ Per la capacitat de centralitzar-hi la major part dels contractes de l'època signats a la ciutat davant notari, s'hi esvaien en molt bona mesura les dificultats derivades de la mobilitat horitzontal poblacional i ens podien garantir a priori una reconstrucció fiable de les famílies seleccionades. A aquest arxiu, hem pogut trobar fins i tot els contractes matrimonials efectuats amb dones foranes a la ciutat, els registres parroquials dels quals romangueren a les parròquies d'origen, atès la prescripció del Dret Canònic de contraure els matrimonis a la parròquia de la núvia. Concretament, d'un total de 950 capítols matrimonials conservats i detectats pels grups socials en qüestió -no així, en nombre menor, per a la mostra treballada- estudiats d'ençà 1475 i fins 1635, com a dates límits, 180 fóren signats amb dones, la família de les quals residia a d'altres ciutats, viles o llocs d'arreu Catalunya, és a dir, un 18'95%. En el cas invers, un 9,26% dels capítols matrimonials, -vuitanta-vuit absoluts-, fóren signats per nuvis forans a Barcelona que es casaren amb filles de la ciutat. Es tracta tot plegat d'indicis, que ens fan pressuposar que una bona part dels matrimonis geogràficament exògams, acostumarien d'atorgar llurs capitulacions matrimonials davant notaris d'aquesta circumscripció, tal vegada en consideració a unes coordinades dominants d'urbanització. El percentatge global d'aquestes famílies que atorgaren capítols, testaments i inventaris davant notaris de la ciutat, fou d'un 52'6% i d'un 63'6%, en comparació respectivament als dos censos dels anys 1516 i 1640. Les xifres anotades ens suggereixen en definitiva un considerable grau de representativitat del fons conservat. El procediment per a esbrinar-ho, ha consistit a comparar el nombre dels caps de família censats d'aquests grups, amb el nombre que d'aquests o de llurs descendents respectius constava com a titulars dels protocols notariais.¹⁷⁴

Tal vegada per l'enorme quantitat dels conservats, disparada progressivament si ens endinsem cap el segle XVII, els protocols notariais no han estat tractats fins ara d'una manera

¹⁷³ Cal consultar a tal efecte l'inventari-guia de J-M^a. MADURELL, *Índice cronológico-alfabético* (Barcelona, 1951-1953), 1-2.

¹⁷⁴ Concretament, pel que fa a l'any 1516, dels 171 caps de família (foc) censats pertanyents als grups dominants de la ciutat -aquells que gaudien de privilegi militar-, 90 protocolitzaren llurs actes privats davant notaris de Barcelona. Al 1640, dels 201 caps de família censats del mateix grup social, ho fèien 128. AHCB. Fogatges: Sigs. XIX-15, XIX-16, XIX-17, XIX-18, s.f. ÍD. Consellers: Guerra: XVI-6, s.f. (llibre de la cinquantena de 1640). Per arribar a aquestes xifres, s'han anotat exhaustivament tots els capítols matrimonials conservats a l'AHPB pertanyents a les famílies del grup censades a la ciutat de Barcelona.

sistemàtica, malgrat llur indiscutible riquesa informativa. Ja fa uns quants anys John Elliott ho va fer notar, quan encoratjava l'investigador a estudiar mitjançant aquestes fonts l'ascens social modèlic de la família d'algú dels magistrats de la Reial Audiència.¹⁷⁵ Iniciativa semblant, més tard James Amelang la repregué tot fent un sondeig important als capítols matrimonials,¹⁷⁶ que li valgué per a copsar les tendències de mobilitat social i analitzar l'estructura bàsica de les fonts del patrimoni de la noblesa urbana.

El primer pas donat, ha consistit doncs en el buidatge exhaustiu dels tres-cents cinquanta llibres especials de capitulacions matrimonials existents i que abastaven cronològicament des del darrer quart del segle XV, fins aproximadament la tercera dècada del segle XVII. Atès que a cadascú dels documents s'esmenten una gran quantitat de dades nominals, la reconstrucció dels lligams familiars hi esdevenia cada cop més acurada. Cal fer notar que des dels inicis prescindírem de la consulta dels manuals notariais generals, atès que en incloure gran quantitat de documentació miscel·lània, les probabilitats per a trobar-hi una de les tipologies especials, més encara corresponents a les famílies seleccionades, eren mínimes i no compensaven amb l'esmerç de temps que hagués calgut de cara al buidatge. De fet les quatre tipologies especials que fem referència, formaven definitivament llibres propis des de finals del segle XV, com a producte de l'especialització dels manuals generals.¹⁷⁷ És per això que restàvem plenament convençuts que fóra d'aquells no n'obtindríem pas cap resultat significatiu.

La necessitat d'un buidatge exhaustiu d'arreu els llibres de capitulacions matrimonials, venia determinada per la inexistència de cap índex previ que ens hagués orientat a propòsit dels notaris que treballaven per a les famílies dels grups de poder seleccionats, les petjades de les quals resultava imprescindible doncs, de cercar arreu d'aquells.

En aquesta inicial tasca de reconstrucció genealògica, tres problemes metodològics s'havien d'abordar amb especial meticulositat. Primerament, per tal d'assegurar que els

¹⁷⁵ J. ELLIOTT, *La rebelión*, 519.

¹⁷⁶ J. AMELANG, "A note on marriage contracts as a source for the social history of early modern Barcelona", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* 8 (1980): 237-245. ID., *La formació*, 81-91.

¹⁷⁷ L'especialització dels llibres notariais, amagava darrera seu tot un seguit de transformacions en matèria de dret que, a títol d'exemple i pel que fa als capítols matrimonials, havien evolucionat cap a un règim paccionat i dotal sota la influència del dret comú. Aquesta evolució s'havia de correspondre amb la redacció d'un document complex i separat en sèries especials. J. LALINDE, "Los pactos", 133-266.

patrònims especificats als documents pertanyien a un mateix llinatge i no pas a cap d'altre, -car sovint a una mateixa ciutat, repetits cognoms figuraven entre aquells que res guardaven en comú-, els havíem d'identificar amb els patrònims i cognoms que constaven als documents de la generació considerada immediatament posterior. Això sí, al seu torn confrontats amb els esments de les seves professions, aliances i llegats. Aquest procediment s'havia de continuar progressivament a fi i efecte que els successius subjectes trobats, ensems amb la descripció de llurs entorns familiars, s'encadenessin o coincidissin amb claredat amb les darreres generacions. En segon lloc, havíem de controlar i considerar les famílies que s'encreuaven constantment per matrimoni amb la mostra de treball, car la caracterització social i ubicació dins el joc de les oportunitats de poder que oferien aquests encreuaments, il·lustraven el sentit i objectius de les estratègies dutes a terme. Els capítols matrimonials successivament buidats, ens els anaven delimitant. En tercer lloc, per a no perdre pas de vista els llinatges de la mostra amb orígens situats a d'altres estaments, calia encapçalar aquest buidatge retrospectiu sempre pels patrònims i cognoms i mai per les professions o categories dels contraients, variables que es deixaven per a la confrontació subsegüent. Òbviament resseguint sempre determinades professions dintre d'un mateix grup, hauríem desestimat els processos de mobilitat social.

Un cop trobats als capítols matrimonials, es resseguien a partir dels mateixos notaris signants a la segona fase de buidatge de la resta de protocols notariais.¹⁷⁹ La recerca s'hi havia reduït gairebé a la meitat, puix que dels 148 notaris seguits inicialment, només 73, és a dir un 49'32 %, detectàrem que treballaven per a les famílies que ens interessaven. Això confirmava el fet que els notaris, bé que no sempre actuessin per a una determinada família, sí en canvi ho feien preferentment per a un determinat grup social -a la qual cosa havia de contribuir el pes dels propis "deutes" personals-. Per tant, dins els marges més o menys definits d'un cercle de notaris, es podien trobar els documents en qüestió. Aquesta tasca, s'alluegerava relativament al llarg del període transcorregut, mercès a l'existència d'alguns índex als protocols, més regularitzats sobretot a mesura que hom avança en el decurs del segle XVI. Les

¹⁷⁹ La interrelació dels protocols, en garanteix una utilització i aprofitaments crítics. J-P. POUSSON, "Histoire et actes notariés. Problématique et methodologie", a *Les Actes Notariés*, 25. F. LUISE, "Solofra tra il 1640 e il 1676 nei capitoli matrimoniali e nei testamenti", *Mélanges de l'École Française de Rome* 95 (1983): 299-338. J. MEYER, "L'apport notarial à l'histoire sociale de l'époque moderne en Europe", a *II Coloquio de Metodología histórica aplicada: La documentación notarial y la historia* (Santiago, 1984), 70. E. SERRA, "Los testamentos como fuente histórica", a *Prácticas*, 71-104.

reconstruccions genealògiques les hem completat finalment amb la consulta de les sèries notariales custodiades a la Secció de Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya, de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i la de Patrimonis de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.¹⁸⁰

Enllestit aquest primer pas, les qüestions formulades a les fonts notariales val a dir que han estat estructurades en tres grans elements, a saber, oficis, patrimoni material i aliances o lligams d'afinitat. Els capítols matrimonials,¹⁸¹ per a concretar, ens aportaven coneixements sobre la trajectòria professional de les generacions, un dels trets indicatius de la mobilitat vertical. Acte seguit, ho feien sobre els models matrimonials en relació amb la transmissió dels recursos o mitjans de control sobre la renda: l'estat patrimonial del nucli conjugal, a la seva primera fase o cicle vital dins el procés de reproducció social.¹⁸² Aixímateix, sobre l'estat patrimonial del cercle familiar, constatació que assoliríem a través del creuament dels mateixos documents provinents d'aquests altres membres, o bé per la participació explícita que'n feien els parents a la constitució d'una nova aliança: aspectes que tot plegat, ens descriuen les relacions de parentiu davant el cicle de redistribució- concentració de recursos.¹⁸³ Per últim, ens il·lustraven l'evolució social de les aliances -en el sentit de l'homogàmia creixent que'n parlàvem abans-, com a producte dels interessos dels grups de poder que coneixeríem mitjançant d'altres fonts, tots aquests en comparació generacional. Els oficis i categories relacionades en el cas dels contraients i progenitors respectius, la constitució dels heretaments en el cas de casaments d'hereus universals i els dots, han estat les principals dades utilitzades

¹⁸⁰ Molts d'aquests documents constituïen la repetició d'altres trobats anteriorment a l'AHPB, sobretot pel que feia a les darreries del segle XV, que hem preferit utilitzar segons l'estat de conservació. Per a una relació del contingut de les dues primeres sèries, vegi's l'inventari de LI. CASES, *Catàleg dels protocols notariales de Barcelona. Altres arxius*, 2 (Barcelona, 1990). Entre els fons notariales d'ambdós arxius hem buidat 205 llibres o caixes. Els resultats numèrics dels documents utilitzats, s'han inclòs a les xifres globals que s'esmenten al text.

¹⁸¹ Com ha analitzat James Amelang, (*La formación*, 70), d'alguns dels elements que extreiem dels capítols matrimonials, també en serveixen els llibres d'esposalles que es troben conservats a l'Arxiu Capitular de Barcelona. Ens referim concretament a l'esquema sobre la categoria dels contraients, que si en el cas d'aquests llibres són les taxes nupcials diocesanes les que ho connoten, als capítols matrimonials, són les aportacions econòmiques pactades. Degut al fet que en el procés de la nostra recerca buidàrem primer de tot els protocols notariales, és per què no calia a posteriori tornar sobre d'altres fonts que ens portarien a les mateixes consideracions.

¹⁸² Primera fase que consistia, de fet, en una *donatio inter vivos*. J. LALINDE, "La problemática", 207. ÍD. "Los pactos", 227. ÍD. "Capitulaciones", 973 i 1011.

¹⁸³ Efectivament, els parents participaven en aquesta *donatio*. G. BROCA, *Historia del Derecho Catalán, especialmente del civil y exposición de las instituciones del derecho civil* (Barcelona, 1985-1987), 755-756. J. MASPONS, *Derecho Catalán*, 37-38. J. LALINDE, "La problemática", 207. ÍD. *La dote y sus privilegios en el Derecho Catalán* (Barcelona, 1962). ÍD. "Los pactos", 220 i 232. ÍD. "Capitulaciones", 1004.

per a resoldre les dites qüestions.

Dels testaments hem treballat en fi un nombre de 320, -un cop buidats 313 llibres especials-,¹⁸³ que suposava un 92% sobre el de 345 capítols matrimonials ja utilitzats, la qual cosa no significava malhauradament que es tractés de protocols correlatius per a cadascú dels casos particulars. Les possibles llacunes informatives particulars derivades de la inassolible exhaustivitat, -tot just per l'atzar de les pèrdues documentals, tot i que afortunadament també les podem conèixer per via indirecta, atès que uns protocols repeteixen les dades que són principals o clau a d'altres-, de la manca d'obtenció en definitiva de tots els tipus de protocols per a tots els membres dels llinatges, en un treball sobre estratègies socials són suplides per les dades i tendències globals de la mostra utilitzada: uns i altres llinatges d'aquesta, que a tal efecte ha de gaudir del nivell de representativitat suficient, ens expliquen uns mateixos comportaments.

Els testaments ens serviren així per a completar l'univers de lligams de parentiu, tot perfeccionant les genealogies i també les implicacions entre família i grups de poder. L'estat patrimonial i la transmissió del posicionament i relacions de parentiu sobre els mitjans de control de la renda, assolit a la darrera fase del cicle-procés de reproducció social, es presenta com l'aportació específica del document en qüestió. Hem intentat de posar-hi en consonància el paper desenvolupat pels causants i donataris, tant a l'esfera privada com pública de la família i del grup de poder on s'inseria, la informació del qual hem obtingut mitjançant fonts externes. Marmessors, testimonis, membres de la parentela vinculats a l'herència universal i descripció dels llegats testamentaris, no solament del causant del protocol sino d'altres donants particulars, de la voluntat dels quals se'n feia ressò el testador, han estat les dades utilitzades per a dur a terme aquestes comeses.¹⁸⁴

La historiografia social i econòmica ha vingut a considerar els inventaris *post obitum*, la font per excel·lència per a esbrinar la descripció de l'estat patrimonial del nucli familiar, a

¹⁸³ S'ha de tenir en compte en considerar aquestes xifres, que també hi ha llibres especials al segle XVI que apleguen variades tipologies de protocols i per tant s'hi poden trobar testaments a llibres d'inventaris, o concòrdies a llibres de capítols matrimonials. Al marge doncs dels llibres de testaments buidats, altres ens han proporcionat aixímateix testaments que ja comptabilitzem -en aquest i en els casos dels protocols que segueixen- a les xifres indicades en el text.

¹⁸⁴ Hem prescindit de precisar les deixes pietoses irrellevants, ja que no ens permeten de valorar suficientment las variacions del patrimoni i s'adeqüen tal vegada molt millor a un estudi específic sobre mentalitats.

través de la relació de tots els béns mobles i immobles. Es tracta però, a hores d'ara, d'una documentació per explotar que permetria aprofundir sobre la relació entre estructures socials i cultura material.¹⁸⁵ El nombre que d'aquests hem utilitzat ha estat de 88, -després de buidats 221 llibres especials-,¹⁸⁶ és a dir un 25'5% sobre els capítols matrimonials i un 27'5% sobre els testaments de les mateixes famílies treballades. Aquestes dades, reflecteixen la impossibilitat d'obtenir una informació sistemàtica per a tots els membres de les famílies, llacuna que hem intentat de pal·liar mitjançant la complementarietat que n'oferien dots i heretaments, a vegades meticulosament descrits. Dels béns relacionats als inventaris, concretament les finques rústiques o urbanes ensems amb els títols de renda anuals i els deutes contrets, constitueixen els elements que hem consignat a la nostra recerca. Es tracta sovint dels únics que es presten a la quantificació, -més encara, pel que fa als béns mobles i fins i tot dintre d'aquests els de luxe, desconeixem les variables valoracions assignades-, servint-nos per tant per a comparar els patrimonis a cada generació. Al marge de la descripció puntual d'aquests, hem procedit a l'anàlisi d'altres dades que permeten ampliar els nostres coneixements sobre les estratègies de consolidació privada-pública d'aquelles famílies o unitats del grup. Primerament, la forma d'adquisició-transmissió de les propietats, ja per via de compra, ja d'heretament-herència, o bé per donacions estranyes a la família, forma indicativa de l'estadi o fase en què ens trobem en el procés de consolidació. En segon terme, l'època en què aquesta les havia adquirit o la genealogia del patrimoni, que ens indicaria també els nivells de consolidació familiar al si de la classe i com a part d'un de llurs sectors. Per últim, les relacions socials sobre possessió i riquesa generades i lligams familiars contrets a través de la circulació de béns immobles i rendes, que podia tancar un cercle d'intercanvis part de les estratègies d'inserció entre els grups socials que hom aspirava assolir.

Concòrdies i en menor mesura Sentències arbitrals, ambdós protocols han estat finalment emprats per tal d'il·lustrar el microcosmos dels conflictes familiars dirimits per via legal, forma de canalització a l'interior del grup de parentiu però també externa d'una desigual

¹⁸⁵ En aquest sentit, la tesi de Xavier Lencina actualment en preparació, de ben segur aclarirà aquests i d'altres aspectes relacionats. Vegi's per exemple el seu article, "Activitat laboral i espai familiar en els gremis barcelonins de l'època moderna", *Pedralbes* 13-2 (1993): 335-340.

¹⁸⁶ El fet que sigui superior el nombre de llibres buidats que no pas el de protocols concrets aprofitats, és degut a repeticions i redaccions sovints de més d'un inventari per individu.

transmissió de relacions sobre els recursos de poder.¹⁸⁸ La incidència d'aquests conflictes o relacions parentelars de competències sobre recursos, segons el nombre de 92 protocols identificats per a la mostra de treball, -en correspondència a 47 llibres especials buidats-, es pot considerar que oscil·laria entre un mínim d'un cop en el decurs de la història d'aquests llinatges i un màxim de set. Les concòrdies, resultant del comú acord entre dues parts després d'interrompre un procés civil incoat davant la Reial Audiència de Barcelona, constituïen l'escapatòria legal davant uns plets que es perllongaven massa temps a la Sala del Civil, comportant enormes despeses que a vegades fins i tot exhaurien bona part del patrimoni familiar.¹⁸⁹ Les sentències arbitrals resultaven de la decisió de les parts a sotmetre la causa al parer d'un tercer particular. Orígens de la controvèrsia, lligams de parentiu entre les parts implicades i característiques de la resolució, integren la informació d'aquests documents a partir de l'exposició dels fets i el veredict. A través d'aquells, ens hem pogut qüestionar en primer terme per les causes de la conflictivitat familiar en relació a la circulació generacional dels patrimonis i les implicacions entre les dissensions i la participació efectiva sobre el poder, o les oportunitats sobre aquest. Més concretament, hem analitzat la implicació possible entre les reclamacions sobre els mitjans de control de la renda -en terres o sistemes crediticis directes-, les vinculacions fideïcomissàries de les parts amb el motiu de la demanda i la posició d'aquestes dintre dels sectors familiars, en la línia d'una hipòtesi que faria participar tots tres elements com a conseqüència de les estratègies de redistribució-concentració de recursos i com a manifestació de les fissures del sistema familiar.

La consulta dels plets civils conservats a la secció de la Reial Audiència de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ens ha permès d'enriquir els nostres coneixements sobre la conflictivitat de classe per la via familiar, amb la informació testimonial subministrada per a la defensa d'actor i demandat. Dissortadament, els únics processos del cinc-cents, pertanyen al darrer quart i la

¹⁸⁸ Alguns estudis modèlics sobre conflictes familiars: A. COLLOMP, "Conflits familiaux et groupes de résidence en Haute Provence", *Annales ESC* 36 (1981): 408-426. J. CASEY, "Households Disputes and the law in Early Modern Andalusia", a *Disputes and settlements. Law and human relations in the West* ed. J. BOSSY (Cambridge, 1983), 189-219. M. DAUMAS, "Les conflits familiaux dans les milieux dominants au XVIIIè siècle", *Annales ESC* 42 (1987): 901-923.

¹⁸⁹ Al respecte, ens han resultat d'enorme interès les conclusions assolides per un recent estudi sobre les implicacions de la normativa legal que ordenava la maquinària judicial a les relacions familiars del patriciat renaixentista italià. En aquest, l'autor conclouia en la connivència entre ambdues en el marc de les relacions de poder de la classe dominant. Th. KUEHN, *Law, Family*, 1-16.

major part es concentren envers la primera meitat del sis-cents. La tasca de selecció efectuada d'entre els milers de plets civils catalogats, ha estat facilitada mitjançant els inventaris on es detallen la data i les parts en litigi, a través dels quals resseguirem els cognoms que ens interessaven.¹⁹⁰ En compensació tal vegada, val a dir que han estat examinats alguns pocs llibres de sentències criminals que es troben en aquesta mateixa sèrie, pertanyents a la primera meitat del segle XVI. Semblant informació de naturalesa tanmateix civil, amaga també la dilatada sèrie *Sententiarum* inclosa dins la secció de Cancelleria de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Tot i que primerament hi fem un sondeig basat sobre talls cronològics decennals, el caràcter d'anotació que sovint pateixen les dades oficials, ens presentaven una informació insignificant per a contrastar les hipòtesis i conclusions aportades ja amb la documentació processal abans citada així com amb el buidatge exhaustiu fet sobre la sèrie *Diversorum* de cancelleria. Ens dissuadirem per tant d'escometre allò que altrament hagués suposat una ingent tasca i tanmateix escassament rendible. La secció notarial de l'Arxiu Històric de la Ciutat, també conserva alguns volums de documentació judicial que ha estat ací revisada.¹⁹¹ Hi ha, a més, una sèrie de processos catalogats dins la secció del veguer del mateix arxiu, que semblava en principi prou prometedora. Després de fer però un sondeig basat en el buidatge de més d'un 20%, -consultats vint volums sobre noranta-quatre del període de recerca-, els resultats no han estat pas massa afalagadors temàticament pel que feia a les famílies reconstruïdes.¹⁹²

Al mateix rigor responia la consulta de la secció de Patrimonis de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i la de l'arxiu de la Biblioteca de Catalunya,¹⁹³ seccions subdividides en les diverses Cases o llinatges, la documentació de les quals hi fóu dipositada majoritàriament

¹⁹⁰ Existeixen aixímateix altre tipus de processos arxivats a la cúria diocesana. Es tracta dels processos de separació de matrimoni, -que han estat objecte d'estudi per A. GIL AMBRONA, *El matrimonio catalán entre 1565 y 1650, régimen jurídico y fracaso conyugal en la diócesis de Barcelona* (Universitat Autònoma de Barcelona, 1984)-, on la representativitat dels grups dominants, més disposats a mantenir els beneficis d'una estratègia matrimonial, era mínima, a la qual cosa s'havia d'afegir que aquest tipus de demandes ens aportarien interessants elements sobre una anàlisi de mentalitats i educació, que s'allunyarien però dels objectius de consolidació sobre el poder, que regeixen el present treball.

¹⁹¹ Atès la proximitat temàtica, el valor numèric de tots els processos finalment utilitzats s'inclou dins del que fa referència a les concòrdies i sentències arbitrals, més amunt esmentat.

¹⁹² En citar aquest, aprofito l'ocasió per tal de constar el meu agraïment al senyor Joan Cabestany de l'AHCB, que tan amablement em mostrà la documentació i m'orientà sobre la seva utilització.

¹⁹³ He pogut conèixer més directament les possibilitats d'investigació i explotació documental que ofereix la secció de Patrimonis de l'Arxiu de la Biblioteca de Catalunya, gràcies també a les generoses indicacions de l'arxivera Reis Fontanals.

a títol de donacions particulars.¹⁹³ Aquests fons apleguen tot el ventall tipològic notarial bàsic,¹⁹⁴ a més d'algunes dispenses canòniques per impediments matrimonials que fins ara encara no havíem vist. Imatge de l'endogàmia de la classe dirigent, -conseqüència també de l'homogàmia creixent?- explicada com a estratègia de protecció patrimonial dins d'un llinatge, estimàrem oportú a resseguir-les i ampliar-les a l'Arxiu Diocesà de Barcelona.¹⁹⁵ Les dispenses canòniques,¹⁹⁶ trameses per via diocesana a la Cúria Romana, significaven un relaxament de la llei eclesiàstica d'impediment matrimonial.¹⁹⁷ Després d'un previ procés d'indagació testimonial, aquests documents incloïen ressenyes genealògiques com a prova de la versemblança d'uns graus de parentiu al·legats que s'han de tractar amb cert escepticisme atès els lligams familiars dels informants.¹⁹⁸ En relació a la mostra de treball, es pot suggerir que un 54% d'aquests llinatges, contragueren matrimoni endogàmic, com a mínim en una ocasió, al llarg dels anys en qüestió.¹⁹⁹

¹⁹³ Així com els fons patrimonials utilitzats a l'ACA han estat molt més diversificats, en el cas de l'àrea de Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya, només ens interessava el contingut de l'arxiu de la Casa del Marquès de Moja. També es reuneixen riquíssims fons patrimonials a l'Arxiu Nacional de Catalunya, que no han estat pas ací utilitzats i que deixem per un altre moment, fonamentalment perquè amb el volum ja recollit per d'altres vies, obtenim prou elements d'identificació sobre estructures i estratègies familiars i la mera acumulació de dades fora sobretot imprescindible en una monografia familiar, no pas ací, al marge que a molts fons patrimonials es troben les còpies que ja disposem del buidatge efectuat a l'Arxiu de Protocols de Barcelona.

¹⁹⁴ Hem identificat un nombre de 175 documents, que s'inclou en els totals particularitzats que s'han esmentat anteriorment.

¹⁹⁵ J. SANABRE, *Guia de l'Arxiu Diocesà de Barcelona* (Barcelona, 1934).

¹⁹⁶ Les causes de dispensa dintre del quart grau eren: "*Propter dotem seu dotis incompetentiam*" que permetia casar la dona no dotada segons llur qualitat, amb un parent; "*Propter dotem cum augmento*" en el mateix cas, tot i ésser dotada pel parent; "*Pro indotata*" quan una dona sense dot era dotada per un parent, casant-se amb aquest; "*Pro componendo inimicitias*" quan un matrimoni entre parents podia posar fi a enemistats familiars; "*Propter aetatem oratricis*", quan una dona major de vint-i-cinc anys no havia trobat marit de llur qualitat, ho podia fer finalment amb un parent. BC. ANÒNIM. *Materias matrimoniales, materias beneficiales i materias diversas*. Segle XVIII. Ms. 3161, ff. 2r-4v.

¹⁹⁷ El matrimoni era prohibit des del IV Concili Laterà de 1215 entre consanguinis i afins o cunyats fins el quart grau de parentiu, entre padrins i pares del fillol (cognació espiritual) o entre padrins i fillols (filiació espiritual). Per a un estudi profund vegi's J. GAUDEMET, *Le mariage en Occident. Les mœurs et le droit* (Paris, 1987), 204-215. La prohibició ha estat interpretada com un instrument de control sobre les famílies poderoses, ja que trencava l'enfortiment dels grups de sang i com una font d'ingressos, tot just en un moment de reorganització eclesiàstica, el segle XI. J. GOODY, *La evolución*, 190-191.

¹⁹⁸ Recentment hom ha treballat aquesta documentació: I. DUBERT, "Estudio histórico del parentesco a través de las dispensas de matrimonio y de los archivos parroquiales en la Galicia del Antiguo Régimen: primera aproximación", a *Parentesco, familia y matrimonio en la Historia de Galicia* coord. J.-C. BERMEJO, (Santiago, 1988), 167-191. F. TAMBURINI, "Le dispense matrimoniali come fonte storica nei documenti della Penitenzieria apostolica (sec. XIII-XVI)", a *Le modèle familial européen. Normes, déviances, contrôle du pouvoir* (Roma, 1986), 9-30.

¹⁹⁹ En efecte, estem parlant de 19 sobre la mostra de 32 llinatges.

Dins d'un altre ordre de coses, la reconstrucció d'arbres genealògics també era requerida com a garantia de la procedència social -i la puresa de sang- dels aspirants a hàbits, com exposaven els expedients d'Ordes Militars.²⁰⁰ D'entre aquests hem consultat únicament els pertanyents a l'Orde de Sant Joan de Jerusalem, conservats a la secció de Gran Priorat de l'Orde a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, per trobar-nos en aquesta època davant un reduït contingent de membres dels llinatges seleccionats entre els que obtingueren un hàbit als prestigiosos Ordes de Castella.²⁰¹ Tot i la indubtable riquesa dels mateixos, i en alguns casos encara per explotar, -llevat de determinades famílies vinculades al servei monàrquic i especialment durant el període XVII-XVIII on s'han concentrat algunes investigacions del professor Pere Molas al cap baix citades-, no compensava en definitiva l'esmerç de temps calgut per tal de resseguir la recerca a l'Archivo Histórico Nacional de Madrid, on es guarden, amb uns resultats que prevèiem no modificarien substancialment les hipòtesis treballades sobre d'altres fonts que ens han fornint dades de família d'origen semblant. També ací, l'existència d'índex encapçalats pels titulars de les proves de llinatges adreçades al Gran Priorat de l'Orde de Sant Joan, acceleraren la recerca de les famílies, amb la descoberta de cinc expedients.

Identificats els llinatges i les vinculacions de parentiu, hem resseguit nominalment aquests des de la documentació parroquial, concretament als llibres de matrimonis i de baptismes.²⁰² Justificades ja anteriorment les impossibles pretensions genealògiques, ens hi interessava la recerca d'una de les diverses formes del parentiu, com ara el parentiu fictici que a nivell de vinculacions contribuïa com els altres a generar deutes i solidaritats de classe

²⁰⁰ Alguns estudis actuals sobre cavallers d'Ordes Militars, partint d'aquestes fonts, són: P. MOLAS, "Caballeros catalanes en las Ordenes militares de Castilla. Siglos XVII y XVIII", *Quaderni Stefaniani* 7 (1988): 71-82. E. POSTIGO, *Honor y privilegio en la Corona de Castilla. El Consejo de las Ordenes y los caballeros de hábito en el siglo XVII* (Soria, 1988). F. BURGOS, *Poder, Familia y Clientelas. Logroño, siglos XVII-XVIII*. Tesi de Llic. Universidad Complutense de Madrid, 1990. F. FERNÁNDEZ, *La Orden militar de Calatrava en el siglo XVI. Infraestructura institucional. Sociología y prosopografía de sus caballeros* (Madrid, 1992).

²⁰¹ Havien recaigut majoritàriament a mans de famílies com ara els Icart, Calders, Pol i Marimon. Remetem de nou als estudis de Pere Molas sobre el mateix. Se'n pot consultar també V. VIGNAU, *Índice de pruebas de los caballeros que han vestido el hábito de Santiago desde el año 1501 hasta la fecha* (Madrid, 1901). ÍD. *Índice de pruebas de los caballeros que han vestido el hábito de Calatrava, Alcántara y Monsde el siglo XVI hasta la fecha* (Madrid, 1903). John Elliott ja constatà l'escassa incidència de cavallers catalans als Ordes militars castellans, amb la xifra de 14 en front dels 1.452 castellans, al 1625. J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 70.

²⁰² Sobre el percentatge de matrimonis de la mostra de llinatges efectuats a la parròquia de Sant Just i Pastor de Barcelona, entre els anys 1565 i 1635, vegi's pàgines núms. 60-61. Pel que fa als baptismes, la proporció resulta tan baixa (al voltant d'un 28% del total de la mostra i una sola vegada per a cadascú), que l'aportació s'ha cenyit gairebé exclusivament al padrinatge, com expliquem al text.

verticals i horitzontals,²⁰³ -imprescindibles com a canal de cohesió de cercles de poder i d'oportunitats de control del mateix-, mitjançant dades com ara la procedència social dels testimonis de noces i dels padrins dels nounascuts, aquests darrers analitzats com a mostra del mateix.²⁰⁴ Quant als recursos humans de les famílies, les limitacions derivades de l'escassetat d'aquest gènere de fonts a la ciutat, feia de nou impossible una recerca semblant.²⁰⁵ D'alguns dels aspectes demogràfics també n'informen però els protocols notariais. Els capítols matrimonials en poden furnir pistes sobre les estructures de l'habitatge,²⁰⁶ seguint les previsions de patrilocalitat signades quan hom casava el fill hereu, tot i que es tracta de pistes parcials àvides d'altres confirmacions més efectives.²⁰⁷ Una qüestió que s'hi perd de vista però amb els protocols notariais, fora tanmateix la relativa al nombre de fills finats en edat infantil, que constituïa una inicial fase de les ruptures de successió, -com mostren alguns treballs d'Eva Serra-, que provocaven una concentració de la renda.²⁰⁸ Tanmateix, de l'anàlisi testamentari d'una primera a la successiva generació, deriven certes constatacions sobre mortalitat que explicarien part dels cicles de redistribució-concentració patrimonial. Justifica ara per ara la prescindibilitat d'aquesta qüestió sobre mortalitat infantil, el fet que les estratègies familiars de consolidació social i de poder, si certament havien de partir de factors demogràfics, recursos humans amb què hi comptar, actuaven en canvi un cop superada l'edat, determinades pel

²⁰³ A. REDONDO, (Ed.), *Autour des parentés en Espagne aux XVIè et XVIIè siècles. Histoire, mythe et littérature* (Paris, 1987). ÍD. *Les parentés fictives en Espagne (XVIè- XVIIè siècles)* (Paris, 1988).

²⁰⁴ Un estudi metodològic, el de S. D'ONOFRIO, "L'Atôme de parenté spirituelle", *L'Homme. Revue française d'anthropologie* 118 (1991): 79-110.

²⁰⁵ Sobre el tema de la demografia a la Barcelona de l'Antic Règim, hem utilitzat bàsicament la següent bibliografia: A. SIMÓN i J. ANDREU, "La població de Barcelona", 137-156. A. SIMÓN, "La població catalana a l'època moderna. Síntesi i actualització", *Manuscrits* 10 (1992): 217-258. ÍD. "Evolució demogràfica" a *Història de Barcelona*, 4: 131. J. NADAL, *Bautismos, desposorios y entierros. Estudios de historia demográfica* (Barcelona, 1992), 49-55 i 95-117.

²⁰⁶ Clau per a esbrinar-ho, fora emprendre un buidatge sobre les nòmines de les llibretes de compliment pasqual, una mostra de les quals a l'Arxiu Parroquial de Sany Just i Pastor.

²⁰⁷ James Casey ha parlat recentment sobre la necessitat a establir els percentatges de llars on els fills casats residien encara amb els progenitors, en parlar d'una suposada solidaritat familiar en els sistemes d'hereu únic, en resposta als interrogants que ja es van plantejar els vuit-centistes Le Play o J. Costa. J. CASEY, "La famille espagnole et européenne", 277. En aquest sentit, trencar la rígida informació de les estructures de l'habitatge per a transcendir als lligams i relacions de parentiu més amplis, és el que ha fet l'autor ensems amb B. VINCENT, a "Casa y Familia en la Granada del Antiguo Régimen", a *La Familia en la España Mediterránea*, 172-211.

²⁰⁸ Aspecte estudiat en el cas exemplar d'algunes famílies, per E. SERRA, a "Els Gualbes ciutadans de Barcelona: de la fallida bancària del segle XV a l'enllaç nobiliari del segle XVII", a *Actes Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya* (Barcelona, 1984), 1: 479-494. ÍD. "Evolució d'un patrimoni nobiliari català durant els segles XVII i XVIII. El patrimoni nobiliari dels Sentmenat", *Recerques* 5 (1975): 34-65.

nombre d'aquests recursos que es trobaven ja disposats a rebre un o altre destí, a participar en definitiva de les exclusions o incursions del domini d'una classe. De tota manera, cal recordar que les possibilitats dels protocols notariais per a la demografia familiar, val a dir que fins ara no han estat massa tingudes en compte en el nostre país.²⁰⁹

Recorregut el panorama documental que fonamentava la recerca de la primera fase del treball, ens disposarem a continuació a encreuar la informació familiar ja localitzada, amb les fonts producte de la vida pública: arreu d'aquestes, indagarem sobre els nivells de consolidació, els sectors emergents de la classe dirigent, així com les pautes existents a tal efecte, derivades del propi funcionament del sistema polític, que relacionarem amb les estratègies de consolidació social des de les estructures familiars.

Primerament calia completar la informació prèvia i parcial que ja disposàvem sobre els càrrecs acumulats als llinatges, concretament els relatius a l'administració reial superior, -per tractar-se d'oficis de llarga durada o perpetus-, identificats mitjançant esments aïllats d'arreu la documentació notarial. En aquest sentit, hem procedit al buidatge dels registres de les sèries *Officialium* i *Privilegiorum* ambdues de la secció Reial Cancelleria de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.²¹⁰ Afortunadament, els índex onomàstics que encapçalen cadascú dels seus registres, tot i que de vegades incomplets, facilitaren la recerca sobre les petjades de la mostra de treball. A la resta documental tot seguit referida, davant la generalitzada absència d'índex semblants, la tasca ha partit d'una lectura bàsica de cada registre del curs del període.

Començarem pels processos del Braç Militar a Corts, arxivats a la secció de Generalitat del mateix Arxiu de la Corona d'Aragó,²¹¹ actes que consignaven, segons els nostres objectius, dades generals sobre participació i particulars sobre interessos privats dels convocats, amb les quals intentarem d'esbrinar les cooperativitats familiars en la formació de grups de pressió, a través de les adhesions a alguns dissentiments però sobretot procuradores,²¹² i contrastar

---

²⁰⁹ A. SIMÓN, "La familia catalana en el Antiguo Régimen" a *La familia en la España Mediterránea (Siglos XV-XIX)* (Barcelona, 1987), 70.

²¹⁰ Una guia sobre l'arxiu, F. UDINA MARORELL, *Guia histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón* (Madrid, 1986).

²¹¹ Els processos en greu estat de deteriorament, els consultarem alternativament a la sèrie Corts de la secció Consell de Cent de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

²¹² Efectivament eren molts els membres de la noblesa que s'hi absentaven i es feien representar per procuradors. J-L. PALOS, "Las Cortes de Catalunya durante el siglo XVI: apuntes para un estudio social del poder", *Pedralbes* 5 (1985): 104.

les competitivitats familiars enmig del joc de relacions de poder, a través de la presentació particular de greuges.²¹³ Qüestions com ara la de les vinculacions, han estat tractades però amb extrema precaució. Hem partit doncs d'una idea de flexibilitat i fins i tot fragilitat de les mateixes en el terreny de les solidaritats horitzontals, això és, capacitat d'integració-desintegració de sectors de poder, car, tal com ha indicat James Casey, estudiós de la família i la classe dirigent. "...els encreuaments d'aliances matrimoniales n'eren tants que resultava difícil que el llinatge determinés, per sí, la solidaritat política. Les faccions que es constituïen en els Estaments i les Corts han de ser reconstruïdes mitjançant un treball detectivesc, ja que les opcions no sempre són evidents".²¹⁴

En la mateixa línia hem consultat la documentació derivada de la pràctica de govern ordinari, a saber, els Dietaris i Registres de Deliberacions del Consell de Cent de Barcelona i de la Diputació del General, així com la correspondència d'ambdúes institucions arxivades als registres de Lletres Closes i Lletres Trameses respectivament, conservats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona²¹⁵ i a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Sense menysvalorar els ja sabuts inconvenients derivats de l'impersonal llenguatge i l'opacitat descriptiva que caracteritzen aquestes fonts,²¹⁶ tanmateix consideràvem útil d'indagar-hi sobre algunes de les resolucions darrera de les quals, es podien constatar el tipus i canals de cooperativitats familiars en la pràctica política, o bé intuir relacions de competitivitat entre sectors familiars sobre la distribució de les quotes de poder, o tensions entre sectors de la classe dirigent situats al seu capdavant, així com en general, altres notícies puntuals relatives a càrrecs o participació pública dels membres de les famílies.

El fons miscel·lani de lligalls del Consell d'Aragó i els diversos registres de la Reial Cancelleria conservats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ens han proporcionat paral·lelament

²¹³ Analitzarem doncs els greuges des de la causa dels mateixos, no es tractarà pas d'esbrinar el significat econòmic dins els patrimonis familiars. Sobre els greuges de Cort al segle XVI, O. OLEART, *Els greuges de cort a la Catalunya del segle XVI*. Tesi de doct. Universitat de Barcelona, 1991-1992, 2 vols. Eva Serra ha estudiat els ingressos d'una família del patriciat, els Gualbes, particularment els percebuts en concepte de cobrament de greuges, pel que sembla sistemàtic i amb una significació dintre del conjunt de la renda familiar, important. E. SERRA, "Els Gualbes al segle XVI: la funció pública", *Jornadas d'Història "Antoni Agustín i el seu temps (1517-1586)"* (Tarragona, 1987), 2: 519.

²¹⁴ J. CASEY, "Parentela i comunitat", 270.

²¹⁵ Extrets dels inventaris per seccions que de manera global es relacionen als catàlegs de cada arxiu. J. SOBREQÜÉS, *Guia-catàleg de l'Institut Municipal d'Història (Casa de l'Ardiaca)* (Barcelona, 1983).

²¹⁶ J.-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 45.

respostes similars a semblants interrogants sobre les relacions de poder, si més no considerant ara a més els llinatges i membres que integraven el marc polític de l'administració reial.²¹⁷ La recerca d'aquests als registres de Cancelleria, ha estat de nou facilitada mitjançant els índex amb què s'hi introdueixen. Per manca d'aquests, el tractament metodològic de buidatge dels lligalls del Consell d'Aragó, fóu diferent. Amb tal de no arriscar-nos a obtindre resultats en relació inversament proporcional al temps utilitzat, s'havia d'ordenar clarificadament.

Així fóu cóm, d'entre els més de cinc-cents lligalls referents al període establert, planejàrem en principi d'abordar la consulta mitjançant un tractament alternatiu, és a dir, de cada cinc lligalls consultar-ne un. Posteriorment, la troballa d'alguns casos concrets comprovats a l'atzar, que palesaven cóm certs interessants negocis de determinades famílies es subseguien a través de lligalls correlatius, ens alertaren dels alts riscos d'un procediment tal, per la qual cosa ens decidírem per una consulta exhaustiva de tots aquells que comprenien aproximadament el període d'interès.

El nombre total de lligalls aprofitats, ha estat finalment de 107, és a dir, gairebé un 21 % sobre el total de 511. Sobre alguns lligalls ja disposàvem per endavant de garanties pel que feia a llur utilitat, com ara sobre els números 499-511, tal com confirmà John Elliott en el seu moment.²¹⁸ Altre fons de naturalesa similar també consultat, ha estat el de la sèrie *Notularum* arxivada dins la secció Consell de Cent de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, aiximateix d'àgil consulta mercès als índex que encapçalaven cadascú dels seus volums.

La mecànica de provisió de vacants a les bosses d'insaculacions pels principals càrrecs del Consell de Cent de Barcelona i de la Diputació del General, constituïa la fase primordial de renovació i consolidació d'una classe.²¹⁹ Les revisions, consignades als llibres d'ànimes i actes d'insaculacions consultades per ambdúes institucions, conservats a les seccions homònimes de l'Arxiu Històric de la Ciutat i de l'Arxiu de la Corona d'Aragó respectivament, s'han completat i contrastat amb les informacions que al respecte proveïen els registres de deliberacions, on apareixien per exemple amb major regularitat les nòmines d'habilitadors abans silenciades.

²¹⁷ Darrerament hom ha parlat de la importància a analitzar els mecanismes antropològics del funcionament polític, una lectura diferent del control del poder a partir de llinatges, devocions clientelars. Una síntesi, a J-F. SCHAUB, "l'histoire politique sans l'état: mutations et reformulations", a *Historia a Debate*, 3: esp. 223 i 226.

²¹⁸ J. ELLIOTT, *La rebelión*, 514.

²¹⁹ Sobre el tema, J-Mª TORRAS, *Els Municipis*, 98-100. D. BERNABÉ GIL, *Monarquía y Patriado*, 48.

El procediment de buidatge de la informació, ha consistit a resseguir les famílies puntualment sobre els llistats nominals, en concret vigilant per qui es proveïen llurs vacants i a qui substituïen cadascú dels membres d'aquelles. Quan ha estat el cas que les actes han desaparegut, hem considerat les nòmines senceres o llibres d'ànimes.²²¹ Mitjançant la comparació periòdica d'aquests llistats, malgrat no poder identificar les baixes i reposicions personals per manca de constatació exacta, hem establert si més no els nivells de permanència o consolidació de les famílies i els processos de redistribució de quòtes de poder entre sectors de parentiu i entre sectors de la classe.²²²

Els ciutadans honrats de Barcelona coparen bàsicament al llarg del període estudiat, els càrrecs del Braç Reial del Consistori de la Diputació²²³ i gran part de l'executiu del govern municipal. Aquí, compartien les places amb els cavallers en proporció d'un per cada dos ciutadans des del 1498, proporció que es mantindria amb l'entrada dels nobles a les places dels cavallers al 1621.²²⁴

Controlaven en definitiva una sòlida porció dels fonaments sociopolítics de la classe dirigent catalana de l'època i bona part, en fi, dels membres de les famílies treballades, pertanyien a aquesta categoria.²²⁵ Davant una tal excepcional extensió del poder, resultava imprescindible de conèixer les pautes del procés de llur reclutament polític. Aquest, passava només en teoria per la matrícula de l'estament instaurada al 1510.²²⁶ A la pràctica però, -com darrerament ha estudiat Joan Lluís Palos-, atès que ni tots els matriculats eren insaculats a posteriori segons els estatuts de 1498, ni tampoc tots els que participaren del govern municipal havien estat prèviament matriculats, la matrícula esdevenia primordialment una plataforma de

²²¹ Absència que ha destacat en el seu treball J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 480.

²²² Sobre la importància donada a l'antropologia política, a través de l'estudi dels mecanismes de control i consolidació de famílies, llinatges i clienteleles, tomem a citar l'article de J-F. SCHAUB, "l'histoire politique sans l'état: mutations et reformulations", a *Historia a Debate*, 3: esp. 223 i 226.

²²³ J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 121-122. R. GARCÍA CÀRCEL, *Historia de Cataluña*, 1: 341.

²²⁴ J-Me TORRAS, *Els Municipis*, 63 i 82. J. AMELANG, *La formació*, 45.

²²⁵ L'estudi cabdal, J. AMELANG, *La formació*.

²²⁶ Unes primeres indicacions sobre la matrícula, J. VICENS, *Ferran II*, 2: 397.

consideració social, que l'escassa dinàmica d'inclusió agreujà.²²⁷

Conservada a la secció de manuscrits de l'Arxiu Històric de la Ciutat, la matrícula de ciutadans, amb tot, ens ha resultat orientativa tant sobre les vinculacions que explicaven els relleus familiars a l'estament, com sobre el significat -en qualitat de recurs potencial de poder- que podien tenir entre les relacions de parentiu, lògicament -com passaria en general a l'anàlisi de fonts polític-administratives- prèvia identificació amb els documents notariais. Al marge, romaníu és clar, l'automàtica transmissió generacional que contemplava el privilegi de 1510,²²⁸ mitjançant la qual s'assegurava el caràcter parentelar al cos,²²⁹ de la mateixa manera que actuaven els canals de transmissió hereditària dels privilegis nobiliaris.

De les relacions de competitivitat i poder entre sectors de la classe dirigent i com a font il·lustrativa de les implicacions entre la instrumentalització dels càrrecs a benefici familiar -amb el consegüent control sobre el producte-renda detret-, consolidació en el poder polític i augment de l'hegemonia de llinatge, s'han consultat finalment els processos de Visita que actuaven sobre els oficials de l'administració reial que no purgaven taula, -en concret ens hem detingut en els ministres de l'audiència-, sobre l'executiu del Municipi de Barcelona i sobre els membres del Consistori de la Diputació.²³⁰ El buidatge documental s'ha restringit ara als períodes d'exercici polític dels membres de les famílies subjecte d'aquest estudi.²³¹

En la mesura que les institucions polítiques, tant les deponents de la monarquia que per tal de garantir la col·laboració d'un sector de la classe dirigent "provincial", es recolzaven sobre el sistema de privilegis, -com ara mitjançant el control dels processos d'ennobliment al llarg del cinc-cents-, un sistema que ordenava la societat d'Antic Règim i que seguia les transformacions

²²⁷ Mitjançant aquest, es matriculaven directament els fills barons directes, acomplits els vint anys. J. AMELANG, *La formació*, 45. Durant els llargs períodes en què no hagué lloc cap reunió per a procedir a la dita matriculació, els fills directes que no havien pogut per tant ésser-hi matriculats, participaven com a tals en el consell. J-L. PALOS, "L'èlite social de Barcelona al començament de l'època Moderna", *Pedralbes* 11 (1991): 74.

²²⁸ J-L. PALOS, "L'èlite social de Barcelona", 70 i 74. J. AMELANG, *La formació*, 70.

²²⁹ J-L. PALOS, "L'èlite social", 68.

²³⁰ Sobre els procediments de visita, V. FERRO, *El Dret Públic*, 406-408.

²³¹ Es tracta a hores d'ara, d'una documentació que no ha estat pas treballada sistemàticament, menys encara pel que fa a l'època que ara ens ocupa, altrament amb un inconvenient ineludible, la irregularitat i efectivitat institucional de la posada en marxa dels processos.

de la societat feudal,²³² com també aixímateix les institucions tradicionals del país organitzades sobre uns privilegis locals que s'identificaven amb els de la seva classe dominant,²³³ estaven al seu torn recolzant una de les formes de distribució social del poder, la família i el parentiu, camps de transmissió i recepció d'aquest sistema de privilegis. De la mateixa manera, la classe social que concentrava o integrava els processos de privilegiació, ho feia a través de la família i del parentiu, esdevinguts així en canals de domini d'una classe i consolidació sobre el poder polític, condició que precisament hom assolía amb les anomenades estratègies que apareixeran contínuament al llarg del present treball. La importància d'aquestes estratègies rau, doncs, en el fet que es troben en el curs i procés de la consolidació que ara tractem.

---

²³² W. BEIK, *Absolutism and society*, 3-47.

²³³ J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 20.

I

Ciutat, canvi social i classe dirigent: l'impacte de la mobilitat vertical i la consolidació dels processos d'ennobliment de classe, sobre la família

ESTRUCTURES I ESTRATÈGIES FAMILIARS (I): L'ESFERA DE PODER PÚBLIC-PRIVAT

Darrera del món ordenat de cases aïllades que qualsevol observador dels segles XVI o XVII ¹ podia descriure del paisatge que dibuixaven les terres del Principat, ² apareixia un altre món d'intricades, llunyanes en el temps o recents vinculacions familiars, que encadenaven entre sí els membres de les cases i trencaven l'aparent aïllament visual. Un món, on aquelles cases i masos representaven la Casa que trascendia més enllà del temps, a través del qual havia estat transmesa als membres d'un llinatge descendents d'un mateix tronc comú.³ Unes Cases, que donaven forma, sentit i reglamentaven la comunitat rural catalana d'aquells segles. El sistema social que reposava sobre el principi de perpetuació de la Casa i el patrimoni, amb el qual s'identificava d'immediat, es reproduïa també mitjançant lligams, deutes i relacions que connectaven i organitzaven respectivament les famílies a una xarxa major de Cases, xarxa que permetia la supervivència d'aquell principi. Les relacions familiars internes, orientades sobre l'eix de l'exclusió patrimonial, -ratificada no feia gaire a les corts de 1585, amb la reducció de la llegítima pels fills menors i a les de 1599, des de les quals hom permetia que mitjançant testament es prohibís explícitament qualsevol detracció de drets-,⁴ implicaven la immersió a d'altres Cases veïnes amb vincles de sang o d'afinitat mutus d'un sector dels membres

¹ Producte de les crisis demogràfiques de finals de l'època medieval, el despoblament del camp i la guerra civil del segle XV. P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna* (Barcelona, 1987 6ª ed.) 2: 126-140. A. SIMÓN, "La població catalana a l'època moderna. Síntesi i actualització", *Manuscrits* 10 (1992): 217-219. N. SALES, *Els segles de la decadència, a Història de Catalunya*, dir. P. VILAR, 4. Barcelona: ed. 62, 39.

² J. IGLÈSIES (Ed.), *Geografia de Catalunya. Pere Gil* (Barcelona, 1949), 56 i ss.

³ En els inicis de la recuperació de la història de la família practicada des d'una nova metodologia d'anàlisi, han estat molts els autors que han començat per identificar conceptes i relacions entre conceptes. Sobre la relació doncs entre casa i llinatge, espai i parentiu, vegi's A. GUERREAU-JALABERT, "El sistema de parentesco medieval: sus formas (real/espiritual) y su dependencia con respecto a la organización del espacio" a *Relaciones de poder, de producción y parentesco en la Edad Media y Moderna*, comp. R. PASTOR (Madrid, 1990), 85-106, on l'autor hi analitza el vocabulari documental en primer lloc, per posteriorment passar a fer-ho enmig de la contextualització social, a través del desenvolupament del celibat, el parentiu espiritual i l'organització domèstica. En el cas aristocràtic castellà, I. ATIENZA, "Teoría y administración de la casa, linaje, familia extensa, ciclo vital y aristocracia en Castilla (s. XVI-XIX)", a *Familia, grupos sociales*, ed. F. CHACÓN et alii, 13-48. Una aproximació des de les mentalitats i els grups socials, a Y. DURAND, "La permanence des maisons", a ÍD., *Les solidarités dans les sociétés humaines* (Paris, 1987), 19-24.

⁴ G-M. BROCA, *Historia del Derecho de Cataluña*, 1/1: 698-741.

exclosos, que el règim de circulació dotal al seu torn assegurava, així que un altre sector romangués a la de naixement, tot configurant un dels elements característics de la complexitat de les estructures domèstiques⁵ i sobretot del continu diàleg entre estructures i estratègies familiars.⁶

Darrera aiximateix dels castells llavors ja mig abandonats⁷ i de les torres rurals que s'enigien sobre llurs senyories de vegades no gaire allunyats de les viles, romanien expectants velles i noves solidaritats de llinatge fonamentades en una certa competència reglamentada sobre els beneficis derivats del patrimoni originari rural, beneficis que lluny d'abandonar-se ara, es recomposaven tot adquirint nous espais i noves formes que la proximitat a d'altres hàbitats més agrupats arrossegava darrera seu. L'univers de lligams familiars que envoltava però castells i torres i que intervenia en la integritat del patrimoni i la conservació de la renda senyorial, també es construïa i destruïa constantment per la competència entre parenteles i lluites per successions. Aquest univers de conflictes i solidaritats omplia i colorava -fins i tot sovint del color de la virulència, en relació amb la superposició de rivalitats de parentiu i bandolerisme senyorial-⁸ l'interior d'aquells murs infranquejables.

En aquest ràpid trajecte pels paisatges de la Catalunya dels primers Àustries, a mesura que hom abandonava el camp i s'adentrava al món de les ciutats, un cop travessades les seves muralles i dirigits al seu interior, hom podia descobrir al costat d'aquelles xarxes de carrers estrets i amples que construïen una trama urbana de vegades regular i d'altres irregular, l'autèntic rerafons subjacent a una comunitat urbana, l'organització social de la qual era el resultat d'unes xarxes de relacions socials encreuades, horitzontals i verticals, que s'articulaven

⁵ Complexitat que per G. AUGUSTINS ("Du système à maison au système à parentèle", a *Actes I Congrès d'Història de la família als Pirineus* (Andorra, 1992), 335-345), rau en les diferències sectorials d'hereus i no hereus, de la qual se'n deriva un tipus de matrimoni -dot- i de relacions entre germans. Complexitat que constitueix també la base on actuaran les estratègies de reproducció social de certs grups benestants de la Catalunya posterior, seguint Ll. FERRER ALÒS, "Familia, Iglesia y Matrimonio en el campesinado acomodado catalán". Agraeixo la gentilesa de l'autor a facilitar-me aquest article abans de la seva publicació al *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica*. ÍD, "Familia y grupos sociales en Cataluña en los siglos XVIII y XIX", a *Familia, grupos sociales y mujer en España (s. XV- XIX)* ed. F. CHACÓN et alii (Murcia, 1991), 119-135. Una síntesi sobre el món familiar de les masies catalanes de l'època moderna a N. SALES, *Els segles de la decadència*, 213-216.

⁶ Diàleg, que ha constituït la base dels anàlisis microhistòrics i en definitiva significa que les estratègies i eleccions actuen enmig de les fissures del sistema. G. LÉVI, "Sobre microhistoria", 122-123.

⁷ D'ençà el segle XIV alguns nobles ja preferiren de construir-se palaus a les viles o cases senyoriales a les ciutats. C. BATLLE, *L'expansió baix-medieval*, 374 i ss.

⁸ Una aproximació a aquests enfrontaments de llinatges, a N. SALES, *Els segles de la decadència*, 64 i ss.

i es desarticulaven constantment.⁹ Aquestes formacions regulars i irregulars de l'estructura urbana i la concentració de l'hàbitat que li era propi, -amb major o menor densitat segons les àrees de la mateixa-,¹⁰ ja eren força il·lustratives de la diversitat de les vinculacions i relacions socials i familiars que es generaven al món urbà.

Dins d'aquest món de les ciutats, Barcelona presentava un teixit social residencial força heterogeni. Al llarg del segle XVI s'hi mantingueren els contrastos de la distribució social de l'espai, derivats dels esquemes urbanístics heretats d'ençà l'època medieval. A la concentració de la classe dirigent i de fet dels grups sociopolítics dominants, -que gaudien íntegra o parcialment de privilegi militar acompanyat de certes prioritats a l'esfera pública-,¹¹ al voltant d'algunes àrees concretes, persistia la diversificació d'aquesta per la ciutat, segons ja es desprèn del fogatge de 1516.¹² Bé que existien doncs consolidats i típics enclaus formats per carrers com ara el de Montcada o d'altres circumdants a la plaça del Born que arribaven a envoltar tot el cor gòtic de Barcelona, on residien algunes de les poderoses famílies de la nova noblesa urbana fins i tot a petits palauets d'aires renaixentistes,¹³ no mancaven per a aquestes, habitatges d'inferiors proporcions, situats a carrerons força més allunyats del bell centre neuràlgic de les activitats socials dels privilegiats. Els inventaris *post òbitum* ens descriuen la distribució interna dels habitatges de la majoria dels nobles. Així sabem que, res menys que el batlle general de l'any 1540, pertanyent a la família Icart, residia llavors a una casa de reduïdes dimensions situada al carrer dels Banys, només integrada per quatre sales -no hi apareix especificat llur destí-, un estudi i un pati amb pou.¹⁴ Al marge esquerre de la rambla, on es situava la major part de la població pagesa de la ciutat, residien l'any 1516 un don Guerau de Llupià i un Bernat Fivaller i encara al 1640, don Dalmau Despalau o Francesc Vilalba, no pocs

⁹ J. AMELANG, "Institucions no institucionals?", 305-311.

¹⁰ A. GARCIA i M. GUÀRDIA, *Espai i Societat*, 26-27.

¹¹ Quan parlem en termes de parcialitat, ens referim als drets militars que gaudien els ciutadans honorats, els quals exceptuaven la possibilitat d'asseure's als escons del braç militar durant les reunions de corts. J. AMELANG, *La formació*, 104-105.

¹² A. GARCIA i M. GUÀRDIA, *Espai i Societat*, 26-41.

¹³ J. AMELANG, *La formació*, 20-23. ÍD, "El carrer de Montcada: Canvi social i Cultura popular a la Barcelona moderna", *L'Avenç* 18 (1979): 56-62.

¹⁴ AHPB. Not. Andreu Miquel Mir, *Legajo de capítulos matrimoniales, inventarios*, llig. 11, s.f., inventari de béns don Joan d'Icart, any 1540.

dels nobles -en definitiva, entre un 4'6% i un 7% dels focs nobles que es constaten respectivament als censos de 1516 i de 1640-,¹⁵ que s'instal·laven de forma perenne o no a la ciutat, provinents la major part d'ells de les àrees rurals o d'altres viles del Principat de menor renom.

Per sobre, però, de les aparents distàncies marcades d'una banda entre la concentració d'uns esplendorosos habitatges a unes àrees impregnades de caràcter històric, àrees de primigènia residència de les velles oligarquies de la ciutat i allotjament de les principals institucions del país i la dispersió d'altres, hi existia una comunitat de famílies i de parenteles, solidaritats i rivalitats, autèntic fonament de la societat, aquelles "institucions no institucionals" sobre les què darrerament James Amelang ha cridat l'atenció.¹⁶

Al costat de la família, allò que per a la menestralia i les classes populars significava el gremi o el col·legi en termes de relacions i posicionament social al front de la comunitat, ho era el poder públic, -els càrrecs-, les terres o el senyoriu, per la classe dirigent. Entre els primers, la família constituïa la base de les seves petites unitats de producció.¹⁷ Cadascú dels seus membres eren la força de treball destinada a la consecució dels recursos de subsistència i alhora n'esdevenien els propis consumidors.¹⁸ Entre els segons, la família constituïa la base de la consolidació a les esferes públic i privat. L'organització familiar per sectors davant recursos, conseqüència del règim de primogenitura i el control d'alguna de les formes de domini públic i

¹⁵ AHCB. CC, XIX-15, s.f., (1516), XIX-16- XIX-17- XIX-18, s.f., (1640). ÍD, Consellers, XVI-6, s.f., (1640).

¹⁶ En una línia que no es desdiria massa d'aquella que interpreta recentment la família com a procés social i no tant com a estructura (vegi's G. LÉVI, *La herència immaterial*, 22. Alguns comentaris a J. CASEY, "La Famille espagnole et européenne", 288) aquest historiador ha fet notar la importància de l'esbrinament dels "blocs fonamentals" de la societat, tals com ara la família i el parentiu, dintre del conjunt de les pautes de sociabilitat. J. AMELANG, "Distribució social i formes de vida", a *Barcelona dins la Catalunya Moderna*, 167. ÍD., "Institucions no institucionals?", 306. En els anys setanta, en canvi, Roland Mousnier encara en parlava en termes estrictament institucionalistes: *Les institutions de la France*, 2: 47-69.

¹⁷ Aquest ja constituïa a la societat feudal, un dels elements de continuïtat entre les relacions de producció pròpies de la ciutat i el camp. R. HILTON, *Les Ciutats Medievales* (Barcelona, 1989), 29-30.

¹⁸ Tot i que centrats a la Catalunya contemporània, en resulten interessants metodològicament: LL. FERRER i S. PONCE, (Autors-Coords.), *Família i canvi social a la Catalunya contemporània*, 11, on es desenvolupa la hipòtesi d'un canvi econòmic i de producció en relació amb un canvi familiar que té lloc d'ençà el segle XIX, i consistent en un nou tipus de relacions paterno-filials i entre germans, els quals ja deixaran de dependre de l'herència i passaran a dependre únicament de la seva força de treball a la mateixa empresa familiar. Entre l'èlit de la Barcelona industrial, G. WRAY McDONOGH (*Las buenas familias de Barcelona. Historia social del poder en la era industrial*, (Barcelona, 1989), 64-65) ha analitzat la incorporació dels germans menors a l'organització del negoci o la societat familiar, en la línia d'una transformació del model patriarcal i de la conservació de la propietat.

hegemonia social, dibuixaven els dos eixos principals per on transcorrien les relacions d'aquests grups, ambdós mútuament connectats. Sense una consolidació per sectors esdevenia impossible la consolidació sobre les formes de poder i, un cop assolit, els beneficis tornaven als primers, o millor a certs dels primers, de forma paral·lela a com hi tornaven els recursos de subsistència a mans dels seus consumidors: els beneficis eren patrimoni de la família, de llur augment depenia la redistribució diferencial entre sectors i de llur disminució la marginalització patrimonial d'altres.

Es superposaven així les estructures familiars als interessos individuals? Certament no fora pas igual el destí del sector hereu que el de la resta de germans menors. Ara bé, si parlem d'interessos, fonament de les estratègies, els interessos de la família en conjunt eren indistingibles dels interessos individuals. Quan un individu d'origen familiar no privilegiat, per estudis i exercici de la jurisprudència accedia a ocupar algun càrrec de pes per exemple a les institucions del govern reial del Principat, els seus interessos de promoció professional es podien confondre amb els compartits per la resta de la família, que de sumar-se al seu projecte individual, hauria de conrear un tipus de vinculacions o relacions socials que el recolzessin i situessin dins el marc social on aspirava tard o d'hora inserir-se amb certa solidesa. Dels objectius familiars de consolidació sobre el poder, eren els membres de la família i amb això els seus sectors, els dipositaris: sota un règim polític, on en general, no es contemplava pas el control absolut i regular a mans d'uns clans i on per tant esdevenia impossible la col·locació de famílies senceres, l'organització d'aquestes per sectors i posicionaments davant recursos, implicava menors disponibilitats però si més no amb més garanties per a la col·locació d'un sector determinat, amb un nivell més enlairat d'intercanvi i per tant d'accés a les oportunitats que hi havien a l'abast d'una classe de poder. Els objectius o estratègies finals passaven per la diferenciació interna i passaven per tant, per tota la família. A tall d'exemple, davant els canvis polítics que significaren nous mecanismes d'accés als càrrecs, els vells llinatges de la classe dirigent començaren a transferir projectes individuals d'adaptació, projectes que eren aplicables entre els seus membres. A mesura que avancem en el segle XVI, eren més les famílies que hi comptaven entre els seus descendents amb juristes: era el cas dels Erill, Marimon, Peguera o Rocabertí.¹⁹

---

¹⁹ J. AMELANG, *La formación*, 79-80.

Quadre II-1. La persistència de la residència rural-urbana, entre la classe dirigent originària i vinculada a Barcelona, 1516-1626²⁰

	1516-1571			1572-1626		
	Viles prop senyorius	Barcelona	Altres ciutats	Viles prop senyorius	Barcelona	Altres ciutats
Alentorn	6	-	-	3	6	2
Boixadors	3	5	3	3	7	-
Calders	6	2	-	5	4	-
Casademunt	-	5	-	-	7	-
Cassador	-	5	4	1	6	2
Codina	-	6	1	1	3	-
Desvalls	-	8	-	-	8	-
Dusai	-	19	-	-	10	-
Erill	6	6	-	2	12	-
Ferrer	-	9	-	-	7	-
Fivaller	-	21	-	-	9	-
Granollachs	-	1	1	-	18	2
Gualbes	-	6	-	-	5	-
Icart	-	1	1	3	10	1
Llull	-	15	-	-	10	-
Magarola	-	-	-	-	8	-
Marimón	-	14	1	-	14	-
Montaner	-	4	-	-	4	-
Montaner	-	-	-	2	6	2
Peguera	3	6	1	3	8	6
Pol	-	3	-	-	6	-
Pons	-	-	-	2	4	-
Puig	-	3	-	-	2	-
Queralt	-	-	-	-	5	-
Quintana	-	6	-	-	7	-

²⁰ Sota cada columna apareix el nombre de caps de foc o grups domèstics per cada llinatge que n'hem pogut constatar la residència concreta. El fet de no tractar-se de dades exhaustives sobre la totalitat de cadascú d'aquests, atès que les fonts no són sempre eloqüents al respecte, reconeixem treballar sobre una aproximació a la realitat, tot i que considero molt útil per tal d'orientar sobre la intensitat de les vinculacions entre àrees urbanes i extraurbanes a través de les famílies. Els percentatges finals, han estat calculats sobre la totalitat de cada període. Fonts: testaments i capítols matrimonials de la mostra de trenta-dos llinatges, els quals obsta ésser de nou ací relacionats per òbvies raons d'espai. Per a la seva constatació, remetem el lector a l'apèndix final de fonts documentals.

Entre els Icart, comptabilitzem una branca familiar de les darrerries del cinc-cents, els Terré alcaits de Bellver, (enllaçats d'ençà els anys trenta del segle, AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, Plec de capítols matrimonials, llig. 22, s.f., capítols signats entre el donzell de Barcelona Joan Terré i María Icart, filla de Guerau d'Icart, cavaller de Sant Jaume, any 1534), així que entre els Terré del quadre tan sols el llinatge pròpiament de Barcelona, la branca Terré de Picalquers.

	1516-1571			1572-1626		
	Viles prop senyorius	Barcelona	Altres ciutats	Viles prop senyorius	Barcelona	Altres ciutats
Rocabertí	3	2	-	-	9	1
Salbà	2	5	1	-	5	1
Sapila	-	2	-	-	2	-
Sentmenat	4	4	-	2	6	-
Sorribes	-	6	4	2	8	3
Terré	-	13	-	1	8	-
Xammar	-	-	-	1	5	-
<i>Totals</i>	15%	77'2%	7'8%	11%	81'8%	7'2%

Quadre II-2. Vinculacions matrimonials i residència a Barcelona. 1516-1626.²¹

	Any primer matrimoni amb família resident a Barcelona	Any residència a Barcelona
Alentorn	1565	±1580
Boixadors	1529	1516
Calders	±1515	±1550
Cassador	1518	1518
Codina	1538	1525
Erill	1534	1534
Granollachs	1547	±1540
Montaner	1592	1587
Peguera	±1550	±1516
Pons	1560	±1580
Rocabertí	±1535	±1550
Salbà	±1500	1500
Sentmenat	1507	1516
Sorribes	±1520	1546
Xammar	1550	1550

²¹ Quadre treballat sobre la mostra de famílies originàries de fora de Barcelona, fins els inicis del segle XVI. Fonts: testaments i capítols matrimonials. Ometem també ací la relació respectiva per raons d'espai, per a la qual cosa remetem el lector a l'apèndix de fonts documentals.

Família i poder, espai privat o familiar i públic o comunitat,²² individu, càrrec i patrimoni,²³ tot plegat es posava en circulació a través de les pròpies estructures familiars, això és, el sistema de transmissió patrimonial, el sistema d'aliança i de parentiu. Abans d'estudiar-les, caldrà però definir els elements característics del procés de mobilitat i canvi social que incidiren sobre la formació d'una nova classe dirigent urbana i urbanitzada en els segles moderns i correlativament les repercussions sobre les estratègies familiars.²⁴ L'òsmosi creixent entre els efectius d'orígens diversos, urbans i rurals, ¿significava una trasposició en el marc urbà de les pautes familiars del seu grup més poderós, o al qual la resta d'integrants de la classe dirigent hi aspirava, la noblesa dominant? A la societat d'Antic Règim les relacions entre camp i ciutat eren a la pràctica força acusades²⁵ i molts dels nobles residents a la primera pertanyien a famílies encara molt arrelades al camp o prop d'aquest, i si més no,

²² Els conceptes d'espai privat i públic, poder privat i públic, utilitzats des de la filosofia política a l'Antic Règim, (D. GOBETTI, *Private and public: individuals, households and body politic in Locke and Hutcheson*. New York, 1992), han estat darrerament relançats com a objecte d'estudi. N. CASTAN ("Lo público y lo particular", a *Historia de la vida privada*, eds. Ph. ARIÈS i G. DUBY, 3: 413-455) ha relacionat la forta intersecció d'ambdós espais a l'Antic règim, amb la nova propaganda cultural que emanava dels cercles cortesans a la França del rei Sol, cultura de la cerimònia i del gust pels espais vitals públics.

²³ Els estudis antropològics basats en reconstruccions genealògiques, ja han subratllat a hores d'ara que l'objectiu últim no és sino les relacions entre individu o família i comunitat, i els canals de comportament social que condueixen a aquestes relacions. A. KUPER, "Lineage theory: a critical rethrospect", *Annual Review of Anthropology* 11 (1982): 90-92.

²⁴ Precisament al voltant d'aquest tema, podem ací relacionar còm, interpretacions recents han rebutat la ja clàssica hipòtesi que contemplava còm, en el trànsit cap a l'època moderna la urbanització i la vida a la ciutat disgregaren la complexitat de les famílies troncales o de residència extensa, en defensa d'una tesi de nuclearització progressiva de les estructures familiars, ara posada en dubte a través de diversos estudis regionals. D. OWEN HUGHES, "Sviluppo urbano e strutture della famiglia a Genova nel medioevo", a *I vincoli familiari*, ed. A. MANOUKIAN, 85 i ss. També D. HERLIHY ("Households in early middle ages: symmetry and sainthood", a *Households. Comparative and historical studies of the domestic group*, ed. R-Mc- Netty et alii, Berkeley, 1984, 3) en comparar l'aspecte estructural de la llar amb l'antropològic des de la literatura religiosa i moralista, ha demostrat la multiplicitat del seu dinamisme vinculatiu.

²⁵ J-P. BARDET, *Rouen aux XVIIè et XVIIIè siècles. Les mutations d'un espace social* (Paris, 1983), 78-83.

repartides per branques entre un i altre espai.²⁶ L'evolució de les famílies analitzades a ambdós àmbits, transcorria llavors per viarany paral·lels. En efecte, de la mostra de trenta-dos llinatges, tal com es pot observar al quadre número II-1, pel que fa als provinents d'ençà inicis del cinc-cents de la noblesa rural, cent anys després encara es trobaven repartits entre la ciutat de Barcelona i d'altres petites viles i contrades properes a les terres senyorejades per la família. L'augment de les quotes d'urbanització familiar, mai significà per consegüent, l'abandó absolut de les posicions anteriors. Si la implicació existent entre el pacte d'una aliança matrimonial amb una família de Barcelona i el trasllat de la residència a l'àrea urbana, era força dispar i no pas determinant, com se'n desprèn del quadre II-2, també la distància temporal entre l'inici de la residència urbana per part d'un nucli familiar i una urbanització extensa de la parentela, eren certament variables. Hi influiria probablement el fet que un 78% d'aquestes aliances exogàmiques en sentit geogràfic, es pactessin entre filles de nobles de la ruralia i fills barons de cavallers de la ciutat, ciutadans honrats o doctors, així que els matrimonis efectuats a l'inrevés, entre fills barons de nobles i filles de cavallers, ciutadans honrats o doctors de la ciutat, passarien a residir al lloc d'origen del marit tal com era el costum social, amb la qual cosa estem parlant d'unes vinculacions a la ciutat que pel que feia al matrimoni com a canal de les mateixes passava per una línia femenina. A això s'havia d'afegir que el procés d'ennobliment que reproduïx i arrela les forces fonamentals del canvi social que havia caracteritzat l'evolució baixmedieval de l'oligarquia urbana i ara conformava una nova classe dirigent, determinà que moltes famílies originàries o no de Barcelona i ascendides socialment, adquirissin ja per via de compra o de matrimoni, terres, o amb millor sort posteriorment algú senyoriu jurisdiccional, de vegades prop de les contrades d'on remotament procedien, passant per tant a compartir la inicial residència urbana amb la rural. A ningú li interessava però allunyar-se de Barcelona, per

²⁶ La tesi de John Elliott, diferencià taxativament entre aristocràcia urbana i rural (J. ELLIOTT, "A provincial aristocracy: the catalan ruling class in the sixteenth and seventeenth centuries", *Homenaje a J. Vicens*, 3: 138), quan ans al contrari, les diferències no eren pas tan marcades, ja que les mateixes famílies residien a un i altre lloc, i ambdues participaren de les bandositats, com han demostrat els estudis de X. TORRES (*Els bandolers*, 24). Aquestes implicacions rurals-urbanes, afectaven ja àmpliament el patriciat de la Barcelona baixmedieval, patriciat que adquiriria terres de la noblesa arruïnada i enllaçaria amb la mateixa, desitjosa d'instal·lar-se a la ciutat i abandonar el camp després de les crisis demogràfiques: C. BATLLE, "Una familia barcelonesa: los Deztorrent", *Anuario de Estudios Medievales* 1 (1964): 471-485. ÍD. "Notas sobre la familia de los Llobera: mercaderes barceloneses del siglo XV", *Anuario de Estudios medievales* 6 (1969): 535-552. ÍD. "Una familia barcelonesa: los Torró", *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses. Homenaje a Santiago Sobrequés i Vidal*. (Gerona, 1974-75), 22: 203-209. ÍD. i J.J. BUSQUETA, "Las familias de la alta burguesia en el municipio de Barcelona (siglo XIII)", *Anuario de Estudios Medievales* 16 (1986): 81-96.

quant significava desconnectar-se d'un ric mercat de matrimonis, d'intercanvis financers i un esplendoriós escenari on ostentar públicament la posició social.²⁷ Altres vegades, per obtenció de càrrecs a l'administració reial, hom passava a habitar temporalment lluny d'una gran ciutat, més encara si es tractava d'algun dels oficis de jurisdicció local. Això era el que havia passat amb els Cassador, Codina o Sorribes, que arribaren a Barcelona provinents de petits llogarrets i viles a inicis del segle XVI i, enriquits, assoliren de col·locar un membre de la família a la reial audiència o entre algun càrrec superior, així que una altra branca esdevenia en senyors jurisdiccional. De menestrals, els Cassador i els Sorribes, passaren a senyors de Moncortés i alcaits de Puigcerdà respectivament, i de mercaders, els Codina passaren a senyors de la baronia de Pons.²⁸ Només pel que fa a catorze famílies, no hem trobat cap indicatiu de residència externa a Barcelona. Es tractava però de famílies originàries de la vella oligarquia baixmedieval, com ara els Fivaller, Dusai o Sapila, o bé provinents d'estaments socials no privilegiats que es promocionaren a l'entorn urbà arran la judicatura, com ara els Quintana o els Puig. D'una banda, la consolidació d'aquestes famílies al govern municipal de la ciutat, en els quals càrrecs directament o a través d'altres afins o parents es veieren compromesos amb certa regularitat al llarg d'aquells anys i d'una altra, la llarga durada de l'exercici dels càrrecs de la reial audiència, de vegades compartits a més d'una generació, tot plegat condicionaria llur concentració gairebé exclusiva a la capital del Principat.

D'ençà les darreries del quatre-cents a Barcelona i de fet a les principals ciutats de

²⁷ J. AMELANG, *La formación*, 97-104. Existeix una abundosa bibliografia que ha estudiat el món urbà de l'Europa moderna com a cercle de sociabilitats i escenari de prestigi de les classes dominants, vinculat al propi creixement de les ciutats i a una nova cultura nobiliària. A destacar: entre les ciutats cortesanes, E. SHALK, "The court as civilizer of the nobility: noble attitudes and the court in France in the late Sixteenth and early Seventeenth centuries", a *Princes, patronage and the nobility*, ed. R-G. ASCH i A-M. BIRKE, esp. 247. J. HEERS, *La corte de los Borgia* (Buenos Aires, 1990), 85-117. En la mateixa línia, J. DEWALD, *Aristocratic experience*, 131-139. A. GUERRERO (*Familia y vida cotidiana de una élite de poder. Los regidores madrileños en tiempos de Felipe II* (Madrid, 1993), 290 i ss), ha estudiat aquest escenari al voltant d'un estil de vida quotidià luxós, a través d'elements d'anàlisi com ara els barris de residència, cases, cerimonials privats o familiars, etc. Lluny de l'àmbit corestà, B. BENASSAR, *Valladolid en el Siglo de Oro. Una ciudad de Castilla y su entorno agrario en el siglo XVI* (Valladolid, 1983), 118-119. M. DEFOURNEAUX, *La vida cotidiana en la España del Siglo de Oro* (Barcelona, 1983), 46-72. F. BOCCHI, *La fondation des villes: role de la réglementation et du pouvoir (XIIè- XIXè siècles)* (Bologna, 1990), 118-138.

²⁸ Sobre els Cassador, ACA. Secc. Patrimonials, Sentenat, perg. A7. i J. BADA, *La situació religiosa de Barcelona en el segle XVI* (Barcelona, 1970), 245 i ss. Sobre els Sorribes, ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f. i AHPB. Not. Andreu Miquel Mir, *Legajo de testamentos sueltos*, llig. 16, s.f.; ÍD, Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 21, s.f. Sobre els Codina, BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 296, s.f. i AHPB. Not. Nicolau Lentisclà, *Libro de capítulos matrimoniales*, llig. 23, s.f.

Catalunya, el procés d'urbanització nobiliària, -una urbanització que de fet ja s'havia impulsat en acabar la guerra civil del segle XV i ara adquirirà força més relleu-,²⁹ es veié acompanyat de la prolongació a la ciutat de les velles rivalitats dels castells i senyorijs, quan no els propis membres més prominents de l'oligarquia urbana en prenen partit directament.³⁰

Semblant transposició, es reflecteix doncs en el terreny de les estratègies familiars? La conseqüència social més important dels efectes de la mobilitat horitzontal al si de la classe dirigent, el trànsit de la noblesa rural vers la ciutat, consistí a acostar el model aristocràtic a la mobilitat vertical urbana.³¹ Això havia de conduir a llarg termini vers una homogàmia progressivament acusada. Per tal de fer-nos-en una idea, convé ara de recordar que quaranta anys després de configurada la matrícula del cos de ciutadans honrats, on havien anat a parar les famílies de l'oligarquia baixmedieval que encara aleshores subsistien, de les seixanta-cinc matriculades inicialment, només en restaven trenta-sis i vint-i-cinc anys més tard, l'any 1575, s'havien reduït a més de la meitat.³² A l'extinció s'oposava però d'una banda, el progressiu índex de concessió d'honors. Al llarg dels regnats de Felip II i Felip III, foren atorgades entre 182 i 258 patents nobiliàries diferents, que abastaven des de la ciutadania honrada fins la noblesa pròpiament dita.³³ D'una altra, el progressiu corrent migratori nobiliari envers la ciutat. Segons John Elliott, a la tercera dècada del sis-cents, una quarta part de la noblesa catalana es trobava residint a Barcelona.³⁴ Finalment, la intensitat de la mobilitat vertical. James Amelang ha precisat com només dues de les vint-i-cinc famílies de mercaders participants de la vida política als anys vuitanta del quatre-cents, romanien registrades com a tals a les darreries del cinc-cents:³⁵ com subratlla l'autor, moltes òbviament s'extingiren. Altres però, accediren als estaments socials superiors. De la nòmina dels cent-cinquanta principals consellers de Barcelona -les tres primeres conselleries- que actuaren a la segona meitat del segle XVI, pertanyents a vuitanta-vuit famílies diferents, un aproximat 37'5% procedia de gremis

²⁹ Jaume Vicens ja observà com arran les crisis baixmedievales i el despoblament del camp, petits nobles arruïnats emigraren a les ciutats. D'ençà el segle XV el fenomen s'esdevé progressivament més palès. J. VICENS, *Ferran II*, 2: 196.

³⁰ X. TORRES, *Els Bandolers*, 89. À. CASALS, *Emperador i Principat*, 30.

³¹ J. AMELANG, *La formació*, 64-80.

³² J.-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 427.

³³ J. AMELANG, *La formació*, 75.

³⁴ J.-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 61.

³⁵ J. AMELANG, *La formació*, 72.

superiors o de mercaders de la mateixa centúria.³⁶

El desenvolupament quantitatiu del cercle d'ennobliments, d'aspirants que participaven de trajectòries d'ascens, tots ells a diferents fases d'inserció, més acostades o no a la culminació de la mateixa, implicava la configuració d'un espai social d'actuació del parentiu que havia esdevingut heterogeni, però extens. El mercat matrimonial s'havia certament enriquit: eren més les famílies amb capacitat d'intercanvi similar disposades a oferir-ne candidats.

Sense entrar en l'anàlisi que el tema mereixeria, -car en tindrem ocasió de fer-ho al següent capítol-, valgui'n com a exemple algún cas. Dels 11 membres no eclesiàstics localitzats en el llinatge Dusai entre els anys 1510 i 1535, -prèvia identificació en la mesura del possible de llurs matrimonis-, un 50% enllaçaren amb famílies de cavallers i un 28% amb mercaders o artistes. A les darreries del segle, la concentració matrimonial al mateix grup es reafirmava: entre els anys 1575 i 1600, sobre 5 membres, hem pogut identificar un 80% d'enllaços amb famílies de cavallers i només un 20% amb famílies d'estaments no privilegiats.³⁷ Els Boixadors, que als anys vint del segle XVI eren varversors del castell i terme de Savallà i havien entroncat amb ciutadans honrats com ara els Destorrent o els Oliver,³⁸ cent anys després, ja comtes de Savallà, ho feien preferentment amb els magnats Rocabertí, Erill o Cardona.³⁹ De la mateixa manera, si prenem com a model la magistratura de l'audiència, hom observa com en efecte, si al 1550 un 78% assolí d'enllaçar amb la noblesa i promocionar-se, d'ençà el darrer

³⁶ Es tracta, amb tot, d'una xifra aproximada, car en desconexem l'origen d'un 5%, no localitzat entre els protocols notariais revisats. Fonts: E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial dels magnífichs consellers*, 1: 47-52. Pel que fa als protocols notariais, hem utilitzat la major part dels capítols matrimonials i testaments relacionats a l'apèndix documental, l'esment dels quals ometem ací per òbvies raons d'espai.

³⁷ BC. Arx. Not. Joan Jovells, *Manual de testaments*, man. 150, s.f., Christòfol Dusai, any 1535. ÍD. Not. Pere Gener, *Manual de testaments*, man. 148, s.f., Guerau Dusai, any 1517. ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 882, testament de Guillem Pere Dusai, any 1510. ÍD. *Ibid.*, perg. 885, testament de Galcerà Dusai, any 1512. ÍD. *Ibid.*, perg. 911, testament d'Arnau Roger Dusai, any 1521. ÍD. *Ibid.*, perg. 1159, testament de Lluís Dusai, any 1580. *Ibid.*, Sentmenat, inv. 17 A-400/500, testament de Joan Dusai, any 1614. AHCB. Secc. Not., III-6, s.f., testament de Guillem Pere Dusai, any 1512. *Ibid.* III-16, s.f., testament de Galcerà Agullana Dusai, any 1614. *Ibid.* II-22, s.f., capítols matrimonials signats entre Francesc Nebot, mercader i Marquesa Dusai, any 1595. AHPB. Not. Pere Mambra, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, ff. 8r.-11r., Galcerà Dusai, any 1512. ÍD. Not. Geroni Talavera, *Primus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 167r.-168v., Gaspar Dusai, any 1586.

³⁸ BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Llibre de Testaments*, man. 80, plec 205, Bernat Guerau de Boixadors, any 1520. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 356, s.f., capítols matrimonials signats entre Lluís de Boixadors, fill de l'anterior, i Anna Destorrent, any 1529.

³⁹ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 156, s.f., testament de Joan de Boixadors, any 1624.

quart del segle fins 1626 aquesta proporció es reduí notablement entre un 48% i un 57%.⁴⁰ Eren més les famílies situades a l'entorn dels cercles socialment dominants, les que s'hi podien vincular matrimonialment. Això significava l'activació d'un procés de tancament homogàmic: ja no calia cercar els candidats matrimonials sinó dins les pròpies fronteres privilegiades. Fronteres sortosament ara més eixamplades. Heus ací, doncs, la vessant oculta d'aquest desenvolupament del cercle de famílies candidates: d'un costat l'heterogeneïtat d'orígens socials definia un relatiu aperturisme, o si es vol, dinamisme, i d'un altre les trajectòries d'ennobliment desvetllaven una homogàmia que regulava i condicionava l'accés. Lluny restarien i cada cop més, les aliances de començaments i mitjans del segle XVI, quan encara hom podia trobar i no pas escasses vegades, capitulacions matrimonials signades entre famílies consolidades de ciutadans honrats o cavallers i artistes o mercaders de Barcelona, enfront dels matrimonis de caire força més aristocratitzant i homogeni per a les mateixes cent anys després.⁴¹ En el terreny de les estratègies familiars, el trànsit de la noblesa rural cap a la ciutat contribuí, doncs, a reforçar els processos d'ennobliment, i amb aquest el de les aliances i candidats matrimonials i en definitiva, el tancament social de les seves famílies.

Què significava però aquest procés, en relació a la interconnexió entre esfera privada i esfera pública? En tant que l'homogàmia de classe passava ara per una concertació més intensificada de lligams de parentiu amb famílies candidates a l'exercici dels càrrecs de govern, aliança i poder s'incorporaven a una mateixa estratègia.

Successions i relacions de parentiu: la consolidació dels sectors familiars

L'eix de distribució de les quotes de participació en el control dels processos de decisió del poder privat, -distribució que es reflectia entre les disposicions testamentàries i els pactes matrimonials-, passava pel detentor del patrimoni. Lluny d'aquest, la inseguretats a l'obtenció i acaparament familiar dels càrrecs públics un cop reformat el sistema d'accés als mateixos d'una banda i el creixement de la conflictivitat familiar interna d'una altra, fruit de la definitiva orientació rendista i l'abandó generalitzat de formes familiars d'inversió comuna com havien

⁴⁰ Les fonts i procediment per assolir aquests xifres, es poden constatar en el tercer epígraf del capítol sisè.

⁴¹ Procés similar entre les oligarquies i les aristocràcies urbanes de l'Europa de l'època. L.-M. FERRARO, *Family and public life*, 51-72. L. STONE, *An open elite?*, 131-154. Sobre el tema i les consideracions bibliogràfiques comparatives, hi tornarem al següent capítol.

estat les companyies mercantils medievals,⁴² demostrarien com els nous recursos de classe esdevenien encara força limitats. Estratègies concretes haurien d'extreure el màxim partit de les inalterables estructures de transmissió patrimonial. El resultat, un sistema de reproducció social per sectors, sectors amb o sense patrimoni, amb o sense d'altres recursos derivats de l'esfera pública o càrrecs. Els desequilibris interns marcats per la desigual correspondència entre recursos i persones, la sectorialització familiar en definitiva, constituïa al seu torn l'èxit de la consolidació familiar entre les relacions socials de poder. El fet que només uns sectors controlessin la percepció del gruix de la renda patrimonial-familiar i també només uns per tant disposessin de capacitats d'intercanvi -econòmic-patrimonials o de vinculacions personals- que facilitessin les influències necessàries per a un més ràpid accés i ascens als càrrecs públics, permetia la consolidació del llinatge, en base a una tal concentració de forces de poder. Quins eren per tant aquests sectors i qué significaven en el terreny de les relacions socials?

Si l'eix de l'hegemonia i el domini de classe passava pel patrimoni, els sectors familiars havien de romandre a un i altre costat. Un dels episodis de transmissió de poder a alguna de les nostres famílies, resulta il·lustratiu de la canalització dels processos de decisió familiar i de les característiques i relacions entre aquests sectors.⁴³ Quan a inicis del segle XVII moria l'alcaid del castell de Bellver, Joan Batista Terré i Icart, tothom sabia que disposant d'un fill el càrrec pervindria amb facilitat sobre aquest, tot considerant que els Terré eren aleshores dipositaris d'una herència acumulada de dos-cents anys, la de la casa de Torrelles, possessora del citat càrrec.⁴⁴ El problema, però, era que Joan Terré, aleshores destinat en període d'educació i residint a Barcelona, designat en hereu universal patern, només comptava amb dotze anys. Per tal d'abordar els fets, es reuniren sis d'entre els parents més interessats a la continuïtat del càrrec, a saber, la vídua de l'alcaid Magdalena Gualbes, Maria Sarriera nora d'aquell,⁴⁵ el cavaller Francesc Gualbes de Corbera cunyat del l'alcaid, el degà i canonge de Barcelona Francesc Terré i per últim, els marmessors del testament de l'alcaid, Bernat i Frederic Terré, -aquests tres darrers, fills fadrísters al seu torn de Joan Batista Terré-.⁴⁶ El grau de parentiu

⁴² N. COLL, "Compañías mercantiles barcelonesas del siglo XV y su estrato familiar", *Estudios i Documentos de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona*, IX (1981): 27-104.

⁴³ ACA. CA, llig. 220, s.f., any 1614.

⁴⁴ BC. Arx. 654, *Privilegis de la Casa de Torrelles i Sentmenat*, s.f., any 1597.

⁴⁵ AHCB. Secc. Not. III-12, s.f., clàusula testamentària de Joan Terré Icart, any 1589.

⁴⁶ *Ibid.*, III-15, s.f., testament de Magdalena de Corbera, Gualbes i Terré, any 1617.

Quadre II-3. El recurs als vincles fideïcomissaris del patrimoni universal, 1516-1626.⁴⁷

	1516-1571		1572-1626	
	Testaments hereus universals localitzats	Fideïcomissaris	Testaments hereus universals localitzats	Fideïcomissaris
Alentorn	-	-	3	17
Boixadors	2	6	4	5
Calders	2	9	1	-
Casademunt	-	-	2	-
Cassador	2	9	3	16
Codina	1	2	1	2
Desvallis	1	-	1	2
Dusai	5	23	3	7
Erill	2	20	1	2
Ferrer	3	18	1	3
Fivaller	1	8	2	10
Granollachs	-	-	1	2
Gualbes	1	3	-	-
Icart	-	-	2	4
Llull	3	8	3	8
Magarola	-	-	1	1
Marimon	2	5	1	-
Montaner	-	-	1	9
Montaner	-	-	1	6
Peguera	3	11	1	2
Pol	-	-	-	-
Pons	-	-	1	3
Puig	-	-	-	-
Queralt	1	1	-	-
Quintana	1	4	-	-

⁴⁷ M.A.= mitja aritmètica. Cadascuna de les unitats situades a la columna de les vinculacions fideïcomissàries, fa referència als hereus (-ves) condicionals o cridats a l'herència universal, que actuaven en el cas que els immediatament anteriors morissin sense descendència legítima. Tal com contemplava la normativa legal vigent al respecte, el dret al fideïcomís es transmetia als hereus del fideïcomissari. Per tant, les unitats s'han d'entendre en aquest doble aspecte: fideïcomissari (-a) més fills. De fet, segons el dret de successions, quan hom establí com a hereu un individu i llurs fills, s'estava fent una substitució directa, no pas fideïcomissària. Fonts: testaments referits als hereus de la mostra de famílies. ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 1065. ÍD. Can Falguera, llig. 156, 172, 218 i 219, s.f. ÍD. Sentmenat, A-7, perg. A7 núm. 19, i llig. A-400/500, s.f. (Inv. 17). AHCB. Secc. Not., III-11, III-12, III-15 i III-16, s.f. AHPB. Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 9, ff. 61v.-62v. ÍD. Not. Antoni Anglès, *Secundus liber testamentorum*, llig. 19, ff. 58r.-62r. ÍD. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f. *Ibid.*, *Manual de testaments*, llig. 21, ff. 109r.-111r. i 304r.-305r. ÍD. Not. Joan Llorenç Calçà, *Pliego de testamentos sueltos*, llig. 12, ff. 148r.-149v. ÍD. Not. Pere Rénard, *Secundus liber testamentorum*, llig. 25, s.f. ÍD. Not. Lluís Rufet, *Primus liber testamentorum*, llig. 16, s.f. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Primus liber testamentorum*, llig. 31, ff. 43r.-44r. *Ibid.*, *Tercius liber testamentorum*, llig. 31, ff. 201r.-205v. ÍD. Not. Francesc Solsona, *Liber testamentorum*, llig. 2, f. 47r.-49v. ÍD. Perot Sabata, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, ff. 26r.-32r., 262r.-265r. ÍD. Not. Joan Talavera, *Primus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 167r.-168v.

	1516-1571		1572-1626	
	Testaments hereus universals localitzats	Fideïcomissaris	Testaments hereus universals localitzats	Fideïcomissaris
Rocabertí ⁴⁸	1	6	1	4
Salbà	1	2	2	9
Sapila	2	1	1	4
Sentmenat	-	-	4	15
Sorribes	1	2	2	9
Terré	1	5	2	10
Xammar	-	-	1	6
<i>Totals vincles</i>	-	143	-	156
<i>M. A. per testament</i>		3'9	-	3'3
<i>Testaments d'hereus localitzats</i>	36	-	47	-
<i>Herències sense vinculació fideïcomissària⁴⁹</i>	-	3'2%	-	9'4%
<i>Herències de menys de 5 vincles fideïcomissaris</i>	-	21'8%	-	34'3%
<i>Herències de 5 o més vincles fideïcomissaris</i>	-	37'5%	-	37'5%

⁴⁸ Fonts: segueix de la nota anterior. AHPB. Not. Nicolau Lentisclà, *Liber secundus testamentorum*, llig. 23, s.f. ÍD. Not. Gaspar Xemallau, *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 96v.-99r. ÍD. Not. Antic Servat, *Tercius liber testamentorum*, llig. 19, ff. 15r.-17v. i 88r.-92r. ÍD. Not. Miquel Cellers (menor), *Secundus liber testamentorum*, llig. 9, ff. 23r.-25v. ÍD. Not. Pere Pau Pastor, *Primus liber testamentorum*, llig. 6, s.f. ÍD. Not. Francesc Pons, *Primus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 83r.-85v. ÍD. Not. Lluís Collell (Menor), *Secundus liber testamentorum*, llig. 12, ff. 1r.-3v. ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Liber secundus testamentorum*, llig. 29, ff. 160v.-165r. ÍD. Not. Francesc Blanch, *Liber secundus testamentorum*, llig. 12, ff. 44r.-47v. ÍD. Not. Antoni Estaella, *Llibre primer de testaments*, llig. 22, ff. 96r.-99v. ÍD. Not. Joan Sala, *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 27, s.f. ÍD. Not. Pere Llunell, *Tercius liber testamentorum*, llig. 28, s.f. ÍD. Not. Josep Safont, *Llibre de testaments*, llig. 29, s.f. ÍD. Not. Galcerà Sever Pedralbes, *Secundus liber testamentorum*, llig. 12, ff. 195r.-198v. BC. Arx. Not. Joan Jovells, *Testaments*, man. 401, s.f. ÍD. Not. Jaume d'Encontra *Manual de testaments*, man. 294, ff. 8r.-10r., i 300, s.f. ÍD. Not. Francesc Jovells, *Testaments*, man. 79, 80 (plecs 26, 108, 151 i 198). ÍD. Not. Joan Honorat Jovells, *Testaments*, man. 402, s.f. ÍD. Not. Pere Jovells, *Testaments*, 1542-1572, man. 384, s.f. ÍD. *Diversos*, man. 672, s.f.

⁴⁹ Els còmputos estan fets a partir del nombre de famílies que hem localitzat llurs testaments d'hereus universals.

que unia tots ells i el posicionament dels mateixos, demostrava doncs quins sectors de la família participaven dels processos de decisió. Així, d'una banda hi havia la pròpia vídua, per llur qualitat d'usufructuària erigida en testament del marit, del patrimoni del qual era obligada a vigilar contra qualsevol alienació l'escrivania de la cort del veguer, on Terré era senyor útil, una casa a la plaça de Santa Anna de Barcelona i una torre a Sant Vicenç de Sarrià amb les seves parcel·les de terreny.⁵⁰ el senyor de Corbera,⁵¹ i d'una altra els germans del nou candidat a l'alcaidia, un d'ells, Bernat, hereu fideïcomissari cridat en primer ordre del senyoriu de Corbera i per últim don Frederic Terré, descendent de la Casa d'Ortafà del Rosselló.⁵²

Quadre II-4. Filiació i parentiu dels vincles fideïcomissaris, 1516-1626.⁵³

Ordre de vinculació	Fills	Filles	Col.laterals	Altres	Institucions eclesiàstiques
2n.	57	30	20	-	-
3r.	30	20	10	-	-
4rt.	11	10	19	-	-
5è.	11	7	12	-	-
6è.	5	8	7	-	-
7è.	4	6	5	1	1
8è.	-	4	1	2	1
9è.	-	2	3	1	-
10è., etc.	3	2	5	-	1
Totals	40'3%	30%	27'4%	1'3%	1%

Conflüen per tant, hereus de tres grans hisendes que per via directa o per entroncament matrimonial havien recaigut a mans dels Terré: la del senyoriu de Corbera, la d'Ortafà i

⁵⁰ *Ibid.*, III-12, s.f., any 1589. AHPB. Nor. Lluís Collell, *Primus liber inventariorum*, llig. 13, f. 319r., inventari de béns de Joan Terré Icart, any 1635.

⁵¹ AHC.B. Secc. Not. III-12, s.f., any 1589.

⁵² *Ibid.*, III-15, s.f., testament de Joan Batista Terré Icart i Gualbes, on s'esmenten els descendents de la Casa d'Ortafà, any 1614.

⁵³ Fonts: també sobre testaments d'hereus universals, veure quadre número II-3.

l'alcaidia de Bellver amb els seus drets, que com ja hem dit havia pertangut durant dos-cents anys consecutius a la casa de Torrelles, de la qual descendia la primera esposa de l'alcait difunt. Hi confluïen els sectors familiars que controlaven una porció del sistema productiu llavors dominant, una porció de la renda feudal. La resolució definitiva consistí en la designació d'una tutoria a actuar durant la minoria d'edat del jove Terré, de la responsabilitat de la qual se'n féu càrrec el seu oncle polític i successor per matrimoni de la hisenda de la casa de Torrelles, don Jaume de Sentmenat, casat amb una altra filla d'aquesta família.

Hi havia participat aixímateix, el cavaller de Sant Jaume i governador de Catalunya don Aleix de Marimon, tot i no compartir lligams de sang amb els Terré. La seva presència s'ha de relacionar amb el fet que també l'oncle patern del futur alcait pertanyia al mateix orde militar i tal vegada hi afectaven lligams de caire clientelar. En tant que governador, Marimon participava ara de certs interessos en el desenvolupament de la successió d'un càrrec superior, la qual cosa indica la facilitat amb què l'esfera privada familiar es confonia amb la pública, més encara tractant-se de candidats que requerien de la influència d'altres oficials superiors en exercici, per tal de pressionar sobre l'aprovació reial a la concessió o renovació dels càrrecs.

El paper dels membres no hereus del llinatge, com era el cas dels germans Francesc i Bernat Terré, sembla es limitava com hem vist a la tutela o la marmessoria de les branques col.laterals. Nomenaments tals havien de pressuposar una certa dependència respecte dels interessos del sector hereu, a jutjar pel fet que algunes famílies s'enfrontaren per raó de la tutoria, -Jacint Peguera, per exemple, a les corts de 1626 "*...diu haver entès publicar en lo present Bras un dissentiment posat per don Galcerà Peguera en nom de tutor y curador dels pubills Berardo e per quant lo dit Jacint Peguera preten que lo dit Galcerà no es legítim tutor ni curador de dits pubills y que deu ser remogut de dita tutela sobre lo qual porte causa en la audientia...*"⁵⁴ i per les queixes que al respecte proferí el cavaller Jaume Cassador a finals del segle XVI, quan s'excusà d'acceptar la tutela que el seu germà li assignà en testament, "*...pera oprimirlo y per a donarli treballs embolicantlo ab ella...*"⁵⁵. Les branques del llinatge enfortides i detentores de patrimonis, els sectors familiars més poderosos en termes de càrrecs i oportunitats en el terreny públic, eren en definitiva els que participaven conjuntament dels

⁵⁴ ACA. G, Corts, 1057, ff. 66r.-67v.

⁵⁵ ÍD. Secc. Patrimonials, llig. A7, núm. 45, s.f.

negocis dels altres. Així s'implicita de la descripció de l'advocat Jeroni Pujades, quan ens explicava al seu dietari com es veié obligat pel seu sogre i germà de la primera esposa, ambdós membres llavors de la batllia general del Principat, a acceptar l'ofici d'advocat fiscal del comtat de Cardona.⁵⁶

Part de les estratègies de conservació patrimonial que hom establí per via de pactes matrimonials i sobretot de testament, això és, les substitucions fideicomissàries, tenien a veure amb aquestes relacions davant recursos entre sectors i posicionament de la parentela. Mitjançant les substitucions, que tenien lloc quan el donant o causant ordenava la permanència dels béns, - dominis senyorials, terres i rendes-, sota el poder de la família, hom hi preveia la transmissió d'un fill a un altre o en llur defecte a un tercer alternatiu que podia pertànyer a una branca col.lateral,⁵⁷ els quals passaven a exercir llurs drets successivament en cas de complir-se la condició de ruptura biològica.

Com resta suggerit al quadre número II-3, el recurs habitual al fideïcomís entre la vella noblesa, havia trascendit ja envers la classe dirigent urbana en el seu llarg procés d'ennobliment i fusió amb aquella. Recurs tal, que arrencava de ben lluny, probablement en un principi havia esdevingut en instrument de defensa davant les grans crisis baixmedievales, en immobilitzar i protegir contra el desmembrament patrimonial els fonaments del mateix.⁵⁸ A través d'un sondeig efectuat a partir dels testaments conservats a la segona meitat del segle XV sobre vuit de les famílies reconstruïdes en aquest treball que provenien de les antigues oligarquies de la

⁵⁶ En Pujades deia així: "... lo senyor Duc de Cardona y Segorb, comte de Empúries, don Heurich Ramon Folch, comte de Empúries, me despedí privilegi de advocat fiscal del dit comtat. No'l volia per ser estat assessor y comissari general. Però son germà lo senyor Don Luys de Cordova y Aragó y micer Bernat Roig, del Reial Consell y micer Francesc Roig, assessor de la Batllia general de Catalunya, pare y germà de ma primera muller manaren que acceptás...". J-M^a. CASAS i HOMS, *Dietari*, 2: 81, any 1608.

⁵⁷ G-M. BROCÀ, *Historia del Derecho Catalán*, 2: 725-726. F. MASPONS, *Derecho Catalán Familiar*, 195-213.

⁵⁸ Es tracta d'una implicació entre canvi econòmic i extensió del fideïcomís d'arreu l'Europa de l'època, entre els grups dominants: vegi's J-C. DAVIS, *A venetian family and its fortune, 1500-1900* (Philadelphia, 1975), 74-78. L'autor relaciona l'auge del fideïcomís amb la devallada del sistema de producció feudal i la reproducció per part dels terratinents dels mateixos principis d'indivisibilitat i línia de successió. D-E. ZANETTI ("La famiglia patrizia milanese", a *I vincoli familiari*, ed. A. MANOUKIAN, 237) i F-W. KENT, (*Household and lineage*, 136-142) ambdós coincideixen a assenyalar el procés d'ennobliment i control del poder polític amb les vinculacions indirectes a la successió. Amb els mateixos termes, A. BURGUIÈRE, et alii (Dir.), *Historia de la Familia*, 2: 72-78. LL. BONFIELD, *Marriage settlements, 1601-1740. The adoption of the "strict settlement"* (Cambridge, 1983), 93-120. Una síntesi, a J. THIRSK, "The European debate on customs of inheritance, 1500-1700", a *Family and inheritance, Rural society in western Europe, 1200- 1800*, eds. J. GOODY- J. THIRSK-E.P. THOMPSON (Cambridge, 1978), 185.

Quadre II-5. Patrimonis universals no vinculats, 1516-1626.⁵⁹

	Testaments hereus universals trobats amb herències no vinculades	Documentats llurs béns	Tipus patrimoni no vinculat	
			cases + terres + rendes superiors 350-500 ll. en censals morts	rendes inf. 350-500 ll. en censals morts
Alentorn	-	-	-	-
Boixadors	-	-	-	-
Calders	1	1	1	-
Casademunt	2	2	1	1
Cassador	-	-	-	-
Codina	-	-	-	-
Desvalls	-	-	-	-
Dusai	1	1	-	1
Erill	-	-	-	-
Ferrer	-	-	-	-
Fivaller	-	-	-	-
Granollachs	-	-	-	-
Gualbes	-	-	-	-
Icart	-	-	-	-
Llull	-	-	-	-
Magarola	-	-	-	-
Marimon	1	1	1	-
Montaner	-	-	-	-
<i>Montaner</i>	-	-	-	-
Peguera	1	1	1	-
Pol	-	-	-	-
Pons	-	-	-	-
Puig	-	-	-	-
Queralt	-	-	-	-
Quintana	-	-	-	-

⁵⁹ Analitzem de nou els testaments d'hereus universals, aquesta vegada però sense vinculacions fideicomissàries a l'herència. Pel que fa a la quantitat-model de rendes en lliures, ens hem basat en les opinions de molts historiadors que han vingut considerant les xifres entre 300 i 400 lliures com de molt normals entre la noblesa -mitjana o baixa- catalana (N. SALES. Vegi's E. SERRA, "Els Gualbes", 483), puix que molt pocs assolien les 600, al marge de la noblesa pròpiament dita que podia gaudir fins al voltant de 2000 lliures anuals (J. ELLIOTT, *La rebelión*, 59). Fonts: veure quadre II-3, a més d'AHPB. Not. Antoni Batlle, *Llibre d'inventaris*, llig. 17, f. 55r. ÍD. Not. Salvador Coll, *Legajo de inventarios sueltos*, llig. 26, s.f. ÍD. E-G. BRUNIQUEL, *Liber sextus capitulorum matrimoniorum*, llig. 23, s.f. ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, perg. 206, any 1517.

	Testaments hereus universals trobats amb herències no vinculades	Documentats llurs béns	Tipus patrimoni no vinculat	
			cases + terres + rendes superiors 350-500 ll. en censals morts	rendes inf. 350-500 ll. en censals morts
Rocabertí	-	-	-	-
Salbà	-	-	-	-
Sapila	-	-	-	-
Sentmenat	-	-	-	-
Sorribes	-	-	-	-
Terré	1	1	1	-
Xammar	-	-	-	-
Totals	7	100%	71'5%	28'5%

ciutat, es pot confirmar l'extensa utilització del recurs fideïcomissari. Per a les famílies Desvall, Dusai, Fivaller, Gualbes, Llull, Marimon, Sapila i Terré, dels vuit testaments d'hereus universals entre 1469 i 1500, a tots ells el causant optà per establir-hi un vincle, amb un mínim de 4 i un màxim de 7 legataris fideïcomissaris. Aquests vincles ja aleshores afectaven una apreciable massa de censals morts i censos, que constituïen per regla general el patrimoni familiar.⁶⁰ Altres que iniciaren processos de mobilitat social a començaments del segle XVI, d'ençà que havien assolit de reunir un patrimoni que integrava dominis territorials i rendes, procediren a vincular els seus llegats universals. La història dels Cassador, Ferrer, Quintana o Sorribes, il·lustra aquesta evolució, part d'una trajectòria d'ennobliment i part també, d'unes estratègies de consolidació com a classe dirigent. Francesc Cassador, besnét d'un mercader, era el primer que vinculava al seu testament de 1555 l'herència universal, tot coincidint que era també el primer senyor de Moncortés.⁶¹ Entre la resta dels llinatges citats, procedents igualment de mercaders de les darreries del segle XV, de Barcelona en el cas dels

⁶⁰ ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 861, 882 i 885. *Ibid.* Can Falguera, llig. 218, s.f. *Id.* *Ibid.* Llibre que conté diferents sentències y actes de la Casa de Fivaller, llig. 461, s.f. AHCB. Secc. Not. III-2, s.f.

⁶¹ *Ibid.* Sentmenat, perg. A-7 i A7.

Ferrer,⁶² o emigrats des d'una petita contrada del bisbat d'Elna a inicis de la centúria, en el cas dels Quintana,⁶³ començaren a vincular el seu patrimoni un cop establerts i arrelats entre la burocràcia reial. Durant llur exercici com a escrivans o regents de la tresoreria i com a magistrats respectivament, anaren adquirint i vinculant immobles urbans i rurals. Francesc Sorribes, besnét d'un menestral de Berga i nét d'un doctor ja emigrat a Barcelona, instituïa les primeres vinculacions allà pels anys cinquanta del segle XVI, quan tot just arribava a instal·lar-se entre els cavallers de la seva localitat d'origen, un cop col·locat un germà seu a la cancelleria reial de Catalunya,⁶⁴ tal com esdevingué també entre els Cassador.⁶⁵

Segons les xifres exposades al quadre número II-3, podem afirmar que la vinculació no experimentà pas moviments significatius al llarg del període estudiat: el seu recurs s'hi mantingué estable si retenim el 37'5% de famílies entre 1516-1571 i 1572-1626 que instituïren fideïcomís amb cinc o més crides de vinculació. Si a això afegim el 21'8% i 34'3% referits respectivament a fideïcomissos de menys de cinc crides, obtenim una imposició del mateix que s'intensificà d'un 59'3% a un 71'3% en els testaments localitzats. Més aviat que parlar però d'intensificació, caldria fer-ho de conseqüències dels processos d'ennobliment de classe?

Aquest augment percentual al·ludeix sens dubte a famílies en ascens social: en el mateix quadre II-3 hem comptabilitzat el nombre d'herències universals sense fideïcomís per a cada època i sobta tanmateix que hi passaren d'un 3'2% a un 9'4%. Es tracta d'una apreciació que està reflectint la irrupció en el darrer quart del cinc-cents d'un sector de la classe dirigent format per noves famílies que aspiraven ennoblir-se, -paral·lel a uns Codina o Montaner, que al llarg de la primera meitat de la centúria protagonitzaren trajectòries semblants i que aleshores, un cop transformat en el primer cas un patrimoni integrat pels beneficis incògnits de diverses

---

⁶² AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Jaume Ferrer, escrivà i secretari reial, any 1519. ÍD. Not. Onofré Alonso Bou, *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 13, s.f., Eulàlia Ferrer muller del regent la tresoreria Bartomeu Ferrer, any 1534.

⁶³ ÍD. Not. Pau Rénard, *Manual de capítols matrimonials*, llig. 6, s.f., Miquel Quintana, doctor en dret i fill d'un mercader d'Elna, any 1530. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Primus liber testamentorum*, llig. 31, s.f., Miquel Quintana, any 1568.

⁶⁴ ÍD. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, Baltasar Sorribes, any 1533, f. 105r. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., Francesc Sorribes, prevere i fill d'un peaire de Berga, any 1471. ÍD. *Ibid.*, s.f., Mateu Sorribes, any 1568. ÍD. *Ibid.*, s.f., Nuri Joan Sorribes, any 1621.

⁶⁵ J. BADA, *La situació religiosa*, 99.

companyies mercantils a un altre que constituïa la baronia de Pons⁶⁶ i, pel que fa al segon, un cop també enriquit un patrimoni compost inicialment per diverses cases, set peces de terra i poc més de cent lliures de renda anual i posteriorment per dues cases, una torre amb quadra prop la ciutat, quaranta-una peces de terra i més de cinc-cents lliures de renda anual provinents de censals, per comparar els patrimonis representatius de dues generacions abans i després de l'accés a l'estament privilegiat, s'incorporaren a la pràctica successòria de vinculació fideïcomissària,⁶⁷ procés d'ennobliment que tal vegada sense culminar, és el que tot plegat fa augmentar aquest percentatge d'herències encara no vinculades. És el cas llavors d'uns Casademunt, però també d'altres velles famílies. En el quadre II-5 hem vist però com, en efecte, tant velles famílies com ara els Peguera o Marimon, -malgrat que aquest sector en general s'hi manté estable en la pràctica fideïcomissària-, com famílies en ascens social, en alguna ocasió han atorgat herències sense vinculació, herències referides indiferentment a patrimonis de mitjana o menor riquesa. Tal vegada es tracti de testaments que el causant estableix per segona o tercera vegada. quan tot just l'hereu universal dels mateixos ja havia testat i al seu torn nomenat llur propi hereu i fideïcomissaris, o tal vegada i encara més probablement, es tracti d'heretaments establerts per capitulacions matrimonials.

En el cas del citat testament de don Joan Terré, senyor de Corbera, hi havia estat nomenat com a substitut en tercer ordre, el mateix titular de la casa d'Ortafà. Tot i que no s'arribés a efectuar la substitució, -car depenia puntualment de les condicions d'extinció contemplades al document notarial en qüestió-, el substitut condicional o fideïcomissari gaudia de certs drets, com ara intervenir sobre els béns subjectes a fideïcomís, sota el supòsit d'espoliació dels béns lliures per part de l'hereu gravat, no així, és clar, en el cas d'alienació destinada a constituir dots.⁶⁸ Recolzar i atendre els negocis pertinents a la consolidació del patrimoni de cada sector poderós del llinatge, significava per tant allunyar el màxim possible els

⁶⁶ AHCB. Secc. Not. I-19, inventari de béns de Perot Codina, mercader, inicis del segle XVI. AHPB. Not. N. Lentiscà, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 23, s.f., Pere Bernat Codina, fill del també senyor de Pons i regent de la tresoreria ja difunt, i Anna de Cardona, any 1598.

⁶⁷ BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Manual d'inventaris*, man. 329, s.f., Mateu Montaner, mercader, any 1562. *Ibid.*, *Llibre d'inventaris*, man. 331, ff. 71r.- 75r., el regent la cancelleria Francesc Montaner, any 1577.

⁶⁸ F. MASPONS, *Derecho Catalán Familiar*, 205.

Quadre II-6. Vincles fideïcomissaris a l'herència universal
i altres formes de poder, 1516-1626⁶⁹

Fideïcomissaris	Ordre d'accés al patrimoni universal	Parentiu amb el causant	Càrrecs, privilegis beneficis posició social	Aliança contreta	Posició social cònjuge	Anys testament hereu universal
<i>Boixadors</i>						
Dimàs de Boixadors	2	fill	donzell	?	?	1540
"	5	germà	-	?	?	1542
Elisabet de Boixadors	3	filla	-	Dalmau Rocabertí noble	-	1542
María de Boixadors	4	filla	-	-	-	1542
Elisabet de Boixadors	6	germana	-	Arnau de Castro	baró de la Llacuna	1542
Teodòsia de Blan	2	esposa	-	Miquel de Boixadors sr. d'Ivars	-	1572
Anna de Boixadors	2	filla	-	-	-	1575
María de Boixadors	3	filla	religiosa	-	-	1575
Elisabet de Boixadors	4	filla	-	Fcesc. de Gibelí	-	1575
María de Boixadors	2	filla	-	Jofré de Rocabertí comte de Perelada	-	1606
Margarida Boixadors	2	filla	-	Josep de Cardona	comte de Montagut	1624
<i>Calders</i>						
Anna de Calders	2	filla	-	-	-	1520
Joan de Calders	3	fill	religiós O-M. st. Joan	-	-	1520
Joana de Calders	4	filla nat.	-	-	-	1520

⁶⁹ Figuren com a legataris fideïcomissaris, tots aquells individus pertanyents a les 10 famílies que hem escollit com a representatives de la mostra de treball, cridats a l'herència universal, que passarien a posseir-la després de complir-se les condicions d'extinció establertes un cop mort l'hereu gravat o fiduciari, -primogènit a la majoria dels casos-. Els testaments analitzats pertanyen exclusivament als hereus universals dels llinatges citats, car constitueixen aquests l'eix fonamental de les estratègies i la circulació del patrimoni. Quan és el cas que als testaments s'esmenten possibles fills esdevenidors, lògicament no els podem pas comptabilitzar, per absència de dades. Pel mateix raonament, no hem treballat ací els capítols matrimonials, on s'establien vincles als heretaments, ja que aquests eren preferentment directes, és a dir a favor dels fills esdevenidors del matrimoni. Els càrrecs, posició, etc., es refereixen al moment d'instituir el fideïcomís. Quan col·loquem el mateix número d'ordre de crida al fideïcomís, significa que es tracta d'un repartiment a parts iguals. Fonts: Veure quadre número II-3, a més de: ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 882, 911, 946 i 1159. *Ibid.*, Can Falguera, llig. 220, s.f. *Ibid.*, Queralt, perg. 235, 255, 285 i 298. *Ibid.*, Sentmenat, inv. 17 A-400/500. *ÍD.* *Ibid.* inv. 18, plec 6. AHCB. Secc. Not, II-8, II-10, II-13, II-15, II-21, III-6, III-16, s.f.; AHPB. Not. Pere Mambra, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, f. 8r. *ÍD.* Not. Andreu-Miquel Mir (major), *Plec de capítols matrimonials*, llig. 21, s.f. *ÍD.* Not. Salvador Coll, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 32, s.f. *Ibid.*, *Plec d'inventaris*, llig. 26, s.f. *ÍD.* Not. Antoni Joan Fita, *Llibre terç de capítols matrimonials*, llig. 29, ff. 123v.-124v. *Ibid.*, *Llibre quart de capítols matrimonials*, llig. 37, s.f. *ÍD.* Not. Bartomeu Plea, *Liber secundus capitulorum matrimonialium*, llig. 11, ff. 226r.-229r. *ÍD.* Not. Ramon Vilana Perlas, *Llibre primer de capítols matrimonials*, llig. 37, ff. 25r.-32r.; *ÍD.* Not. Antonio Batlle, *Llibre primer de testaments*, llig. 30, ff. 168v.-172r. BC. Arx. Not., Francesc Jovells, *Llibre de testaments*, man. 150, s.f. *ÍD.* *Ibid.* man. 153, s.f. Respecte als càrrecs exercits en el moment de redacció del testament, ACA. RC, 3999, ff. 7r.-8r. *ÍD.* 4224, s.f. *ÍD.* 4288, ff. 22r.-24r. *ÍD.* 4688, f. 203r. *ÍD.* CA, llig. 499, s.f. També, E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, I: 25-43 i J-L. PALOS, *La pràctica*, vol. 2.

Estructures i estratègies familiars (I)

Fideïcomissaris	Ordre d'accés al patrimoni universal	Parentiu amb el causant	Càrrecs, privilegis beneficis posició social	Aliança contreta	Posició social cònjuge	Any testament hereu universal
<i>Calders</i>						
Magdalena de Calders	2	filla	-	-	-	1557
Marianna de Calders	3	filla	monja	-	-	1557
Francesc de Calders	4	fill	-	-	-	1557
Joan Batista de C.	5	fill	-	-	-	1557
Mateu de Calders	6	fill	-	-	-	1557
Geroni de Calders	7	fill	-	-	-	1557
<i>Cassador</i>						
Jaume Cassador	2	fill	religiós	-	-	1550
Francesc Cassador	3	fill	cavaller	-	-	1550
Jaume Cassador	4	germà	bisbe	-	-	1550
Guillem Cassador	5	nebot	abat	-	-	1550
Pere Cassador	6	nebot	cavaller	G. Cassador	filla	1550
Francesc Cassador	7	nebot	cavaller	-	-	1550
Jaume Cassador	2	germà	bisbe	-	-	1555
Gabriel Cassador	3	germà	-	Gerònima Corbera-	-	1555
Gerònima Cassador	4	germana	-	Pere Cassador	sr. de Balcereny	1555
Gabriel Cassador	2	fill	capellà	-	-	1592
Jaume Cassador	4	fill	canonge	-	-	1592
Francesc Cassador	5	fill	capellà	-	-	1592
Enric Cassador	6	fill	capellà	-	-	1592
Isabel Cassador	7	filla	-	Galcerà Meca	sr. de Castellar	1592
Llàtzera Cassador	8	filla	-	Lluís Descatllar	sr. Rejadell i Caullar	1592
Jaume Aguilar	11	nebot	sr. d'Enfesta i Pallars	-	-	1592
Pere Cassador	12	cosí of. reial i	sr. Balcereny	G. Cassador	filla sr. Moncortés	1592
Francesc Cassador	13	cosí	-	Isabel Desbosch	-	1592
Francesc Cassador	2	germà	cavaller	Isabel Desbosch	-	1600
Elisabet Bolet	3	germana	-	-	mercader	1600
Joan Cassador	2	fill	capellà	-	-	1626
Jaume Cassador	3	germà	bisbe Girona	-	-	1626
Clemència Cassador	4	filla	-	Nicolau Bonet	?	1626
<i>Dusai</i>						
Guerau Dusai	2	germà	cavaller	Clara Ferrer de Busquets	-	1510
Isabel Dusai	3	filla	-	Perot de Malla	cavaller	1510
Lucrècia Dusai	3	filla	-	Joan Aibri	reial consell	1510
Aldonça Dusai	3	filla	-	Miquel Fiella	cavaller	1510
Galcerà Dusai	2	fill	-	-	-	1512
Aimerich Dusai	3	fill	-	-	-	1512
Isabel Dusai	4	filla	-	-	-	1512
Isabel Dusai	5	germana	-	Perot de Malla	cavaller	1512
Lucrècia Dusai	5	germana	-	Joan Aibri	reial consell	1512

Estructures i estratègies familiars (I)

Fideicomissaris	Ordre d'accés al patrimoni universal	Parentiu amb el causant	Càrrecs, privilegis beneficis posició social	Aliança contreta	Posició social cònjuge	Any testament hereu universal
<i>Dusai</i>						
Aldonça Dusai	5	germana	-	Miquel Fiella	cavaller	1512
Guillem Pere Dusai	2	fill	-	Àngela Aibri	neboda dr. Aud.	1550
Aimerich Dusai	3	fill	-	-	-	1550
Geroni Dusai	4	fill	-	Isabel Agullana	-	1550
Joan Dusai	5	fill	-	-	-	1550
Galcerà Dusai	6	germà	capellà	-	-	1550
Jaume Aguilar	7	germà	sr. Castellet	Àngela Sescomes	-	1550
Lluís Dusai	2	nebot	ciutadà honr.	Isabel Llull	-	1554
Esteve Sapila	3	nebot	ciutadà honr.	Beatriu Dusai	-	1554
Gaspar Aguilar	2	fill	-	-	-	1558
Onofré Aguilar	3	fill	canonge	-	-	1558
Elisabet Aguilar	4	filla	-	-	-	1558
Àngela Aguilar	5	filla	religiosa	-	-	1558
Caterina Aguilar	6	filla	religiosa	-	-	1558
Maria Dusai	2	filla	-	-	-	1580
Caterina Dusai	3	filla	-	-	-	1580
Isabel Dusai	3	filla	-	?	?	1586
Angeleta Dusai	4	filla	-	?	?	1586
Felipa Dusai	5	filla	-	?	?	1586
Àngela Dusai	6	esposa	-	Gaspar Dusai Aguilar	-	1586
Guillem Pere Dusai	2	germà	canonge	-	-	1614
<i>Ferrer</i>						
Geroni Ferrer	2	fill	dr. dret	?	?	1518
Violant Cornet	3	neta	-	Frederic de Vilatorra	donzell	1518
Bartomeu Ferrer	4	germà	reg. Tres.	Eulàlia de Sarrià	-	1518
Bartomeu Ferrer	5	fill	capellà	-	-	1518
Margarida Ferrer	6	neboda	-	Joan Serra	mercader	1518
Maria Seguí	7	neboda	-	Jaume Ferran	mercader	1518
Bartomeu Ferrer	2	germà	capellà	-	-	1520?
Bartomeu Ferrer	2	oncle	reg. Tres.	Eulàlia de Sarrià	-	1520?
Carles Ferrer	2	fill	canonge	-	-	1555
Anna Ferrer	3	filla	-	Joan de Boixadors	donzell	1555
Lucrècia Ferrer	4	filla	monja	-	-	1555
Joan Ferrer	5	fill	adv. fisc.	Eulàlia Sapila	-	1555
Francesca Ferrer	6	filla	-	Francesc de Malla	noble	1555
Ambrós Ollers	9	cunyat	ciut. honr.	Anna Ferrer	-	1555
Pere Despuig	10	germà	abat	-	-	1555
Galcerà Rovira	11	nebot	conseller Bcn	Marquesa Ferrer	filla reg. Tres.	1555
Climent Rovira	12	nebot	ciutadà honrat	?	?	1555
Francesc Senespleda	13	nebot	dr. dret	?	?	1555
Gerònima Ferrer	2	filla	-	Lluís de Corbera	donzell	1589

Fideïcomissaris	Ordre d'accés al patrimoni universal	Parentiu amb el causant	Càrrecs, privilegis beneficis posició social	Aliança contreta	Posició social cònjuge	Any testament hereu universal
<i>Ferrer</i>						
Anna Ferrer	3	germana	-	Joan de Boixadors	donzell	1589
Perot Despuig	4	cosí	donzell	Lucrècia Ferrer	filla ex-reg. Tres.	1589
Lucrècia Ferrer	4	germana	religiosa	-	-	1589
<i>Fivaller</i>						
Honorat Fivaller	2	fill	religiós	-	-	1537
Bernat Fivaller	3	fill	ass. Batlle	Alexandra Soldevila	-	1537
Elionor Fivaller	4	filla	-	-	-	1537
Francesc Fivaller	5	fill natural	-	-	-	1537
Joan Fivaller	5	fill natural	-	-	-	1537
Àngela Fivaller	6	germana	-	Joan Pasqual	dr. Audiència	1537
Elionor Fivaller	7	germana	-	Miquel Mai	conseller reial	1537
Francesc de Malla	8	nebot	cavaller	-	-	1537
Lluís Joan de Calders	2	nét	hereu patern	?	?	1575
Magdalena de Calders	3	neta	-	-	-	1575
Marianna de Calders	4	neta	religiosa	-	-	1575
Francesc de Calders	5	nét	-	-	-	1575
Joan Batista de Calders	6	nét	-	-	-	1575
Mateu de Calders	7	nét	-	-	-	1575
Geroni de Calders	8	nét	-	-	-	1575
Francesc Xammar	2	nebot	donzell	Agnès Ferrer	-	1630
Lluís Joan de Calders	3	cosí	hereu patern	?	?	1630
Lluís de Calders	4	nebot	donzell	?	?	1630
<i>Marimon</i>						
Anna de Marimon	2	filla	-	?	?	1531
Violant de Marimon	3	filla	religiosa	?	?	1531
Elisabet de Marimon	4	germana	-	Joan de Planella	sr. Talavera	1531
Guerau de Marimon	2	fill	-	Joana Aymerich	-	1565
Dioníssia de Marimon	3	filla	-	Aleix de Jafer	sr. de Jafer	1565
<i>Quintana</i>						
Miquel Joan Quintana	2	fill	dr. Aud.	M. Tomàs	filla de mercader	1568
Mònica Quintana	3	esposa	-	Miquel Quintana	dr. reial consell	1568
Eulàlia Ribes	3	germana	-	?	mercader	1568
Gerònima Llanes	3	germana	-	Sebastià Llanes	notari	1568
<i>Salbà</i>						
Galcerà Salbà	2	fill	oficial reial	?	?	1519
Àngela Salbà	3	filla	-	Francesc Vallseca	ciutadà honrat	1519
Pere Salbà-Foixà	2	fill	-	?	?	1595

Fideïcomissaris	Ordre d'accés al patrimoni universal	Parentiu amb el causant	Càrrecs, privilegis beneficis posició social	Aliança contreta	Posició social cònjuge	Any testament hereu universal
<i>Salbà</i>						
Agnès Saibà-Foixà	3	filla	-	?	?	1595
Miquel Salbà Vallseca	4	germà	dr. dret	?	?	1595
Enric Salbà	5	nebot	-	?	?	1595
Gerònima Costa	6	germana	-	don J. Costa	noble	1595
Marianna Erill	7	germana	-	don Joan d'Erill	noble	1595
Isabel Salbà	2	filla	-	M. Masdovelles	donzell	1627
Galcerà Foixà-Salbà	3	nebot	sr. de Foixà	Agna Boixadors	-	1627
Ramon Xammar	4	nebot	noble	Agnès Foixà	-	1627
<i>Sorribes</i>						
Nuri Joan Sorribes	2	fill	alcaït i hereu univ.?	-	?	1546
Agustina Sorribes	3	filla	-	?	?	1546
Geroni Sorribes	2	fill	-	Lluïsa Torrelles	-	1610
Marc Joan Sorribes	3	fill	monjo	-	-	1610
Jaume Sorribes	4	fill	monjo	-	-	1610
Leocàdia Sorribes	5	filla	religiosa	-	-	1610
Olímpia Sorribes	6	filla	religiosa	-	-	1610
Oròsia Sorribes	7	filla	religiosa	-	-	1610
Cecília Sorribes	8	filla	religiosa	-	-	1610
Violant de Cardona	9	esposa	-	Ricart de Sorribes	-	1610
Felip Sornbes	2	nebot	dip. milit.	Eulàlia Peguera	-	1621

riscos d'intervencionisme per part dels constituïts en substituïts fideïcomissaris. És per això que l'ordre de vinculació a l'herència universal, estava remarcant la voluntat de la família i del causant en llur nom, a reproduir sense canvis els diferents sectors, a consolidar-los.

De l'anàlisi d'aquest ordre se'n desprenen certes línies prioritàries d'herència al patrimoni, d'exclusions i inclusions en definitiva. Don Dalmau de Rocabertí, l'any 1617, suplicava al rei -recordem que es tractava d'un feudatari de la corona- l'establiment d'un fideïcomís i vincle perpetu sobre llur patrimoni, que abastava els bens del seu pare don Jaume de Rocabertí, de la seva mare Aldonça Descoll, de la besàvia paterna Isabel de Tapamanent i els de don Pere de Rocabertí, senyor de la baronia de Cabrenys. Tal com fixaven les condicions, del patrimoni no se n'extraurien mai ni les quartes trebel·liàniques, sovint motiu de disputes entre famílies, -que consistien en la quarta part dels béns relictos pel fideïcomitent i es

detractaven en complir-se les condicions del fideïcomís,⁷⁰ ni les llegendes i per tant, la resta dels fills menors gaudirien exclusivament dels aliments.⁷¹ Són davant doncs, d'un projecte de vincle que configurarà tan sols dos sectors, debatuts però entre la possessió i la despossessió. Sota la clau de la primogenitura, que orientava l'ordre de crida al patrimoni -res més clar al respecte que el 70'3% referit a vincles fideïcomissaris de fills o filles tal com apareix en el quadre II-4 i la prelación per la descendència dels primers matrimonis,⁷² -prelación que formava part d'un cert esperit de llinatge-, és possible de captar el perfil d'aquests sectors familiars.

Quadre II-7. Matrimoni, càrrec i vincles fideïcomissaris a l'herència universal, 1516-1626.⁷³

Ordre de vinculació	Matrimoni socialment ascendent	Matrimoni dins la parentela	Amb càrrec eclesiàstic o institucions eclesiàstiques	Amb càrrec polític atemporal	Sense col·locació fills menors d'edat	
Documentats						
2n.: 107	64	25	9	10	9	11
3r.: 60	57	24	6	16	1	10
4rt.: 40	35	8	3	10	2	12
5è.: 30	30	5	2	7	2	14
6è.: 20	20	5	2	4	2	7
7è.: 17	12	2	3	2	2	3
8è.: 8	5	2	-	1	-	2
9è.: 6	6	1	2	2	-	1
10è...: 11	11	2	4	2	-	3
Totals	240	30'8%	13%	22'5%	7'5%	26'2%

⁷⁰ *Ibid.*, 213.

⁷¹ ACA. CA, llig. 487, s.f., (15-II-1612).

⁷² Quan l'herència universal s'atorgava als capítols matrimonials, hom ja hi establia un vincle de fet a favor dels fills del primer matrimoni. J. LALINDE, "Los pactos", 231. Respecte a la controvèrsia entre el parer del jurisconsult Càncer contrari al de Fontanella, per quant aquesta prelación era en pugna amb el principi teòric de la llibertat com a base de la contractació matrimonial i de la disposició dels béns a Catalunya, vegi's G-M. BROCA, *Història del dret*, 2: 729.

⁷³ Els percentatges han estat calculats a partir dels documentats. Al quadre immediatament anterior, hem volgut fer una il·lustració-descripció del que serien les estratègies fideïcomissàries de conservació patrimonial. Per això, ens hem basat en deu famílies de la mostra de treball, que representaven els models de comportament a descriure. Ara però, volem quantificar aquests models, i utilitzem la mostra sencera. Fonts: també sobre testaments d'hereus universals, veure els quadres número II-3 i II-6.

Quadre II-8. Posicionament familiar, recursos patrimonials
i vincles fideïcomissaris a l'herència universal, 1516-1626.⁷⁴

Ordre de vinculació	Sector de Primogènits-hereds d'altres branques			Sector de Fills menors		
	Senyoriu territ-jurisdic.	Terres cases + anuals en censals (mínim)	350- 500 ll.	Senyoriu territ-jurisdicc.	Terres cases + anuals en censals (mínim)	350- 500 ll. anuals (màxim)
Documentats						
2n.: 107	70	7	6	11	37	9
3r.: 60	53	4	2	4	27	16
4rt.: 40	40	6	-	6	18	10
5è.: 30	28	3	-	1	13	11
6è.: 20	17	4	-	1	6	6
7è.: 17	15	2	1	3	4	5
8è.: 8	8	3	-	1	1	3
9è.: 6	4	1	2	-	1	-
10è...: 11	8	2	-	1	4	1
Totals	81'2%	13'2%	4'6%	11'6%	45'6%	25%

La pràctica comú a col·locar entre els primers cridats els eclesiàstics, -un 23% de la mostra fins el tercer fideïcomissari, segons el quadre II-7, dada que cal confrontar amb el 25% del quadre superior relatiu a fideïcomissaris que gaudien de rendes anuals inferiors a 350-500 lliures, car es tractava de renda eclesiàstica la major part de les vegades-, podria sobtar si

⁷⁴ Col·loquem entre els posseïdors de senyoriu, la doble descripció territorial-jurisdiccional, aplicable a casos diferents, però similar a efectes de divisió de sectors familiars i estratègies d'ascens. Els percentatges han estat calculats sobre el total de documentats. Com sempre que no s'indiqui el contrari, es tracta de rendes anuals brutes. Fonts: les mateixes del quadre II-3, més AHPB. Not. Salvador Coll, *Inventaris*, llig. 26, s.f. ÍD. Not. Pere Màrtir Ferrer, *Testaments*, llig. 14, s.f. ÍD. Not. Andreu Miquel Mir, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 21, s.f. ÍD. Not. Gabriel Montaner, *Primus liber testamentorum*, llig. 7, s.f. ÍD. Not. Francesc Plà, *Concòrdies*, llig. 32, f. 529r. ÍD. Miquel Joan Riera, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 15, s.f. ÍD. Not. Jaume Rondó, *Inventaris*, llig. 18, f. 209r. ÍD. Not. Lluís Rufet, *Llibre de testaments*, llig. 16, s.f. ÍD. Not. Pere Saragossa, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 1, s.f. ÍD. Not. Geroni Talavera, *Primus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 88r.- 90r. ÍD. Not. Perot Talavera, *Inventari de Galcerà Dusai*, llig. 16, s.f., any 1567. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, inv. 17 4006500. ÍD. *Ibid.* inv. 18, plec. 6, s.f. *Ibid.* Can Falguera, llig. 172 i 222, s.f. *Ibid.* Queralt, vols. 45-47. *Ibid.* Monistrol, perg. 840 i 861. BC. Arx. Not. Miquel Axada, *Llibre de capítols matrimonials*, man. 489, s.f. ÍD. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 80, plec 70. ÍD. *Ibid.*, man. 150, s.f. ÍD. Not. Francesc Joveils, *Manual de testaments*, man. 300, s.f. ÍD. *Ibid.* man. 402, s.f.

penséssim en termes de sectors inconnexos.⁷⁵ El manteniment però del patrimoni a mans d'un membre cèlibe permetia que de mentres, el successivament cridat aportés d'altres descendents on assegurar-hi definitivament els béns. Mancaria de sentit altrament llur presència, quan molts dels eclesiàstics fideïcomissaris precisament havien estat entrats en ordres sagrats, per tal de distribuir altres expectatives de manteniment de la descendència i conservar la integritat del patrimoni. La fase de retenció que implicava el fet que un d'aquests detentès de per vida natural -condició general- el patrimoni universal de tot o gairebé tot un llinatge, no feia sinó aprofundir la sectorialització, en retardar-hi l'accés a d'altres membres sense col.locació específica.

Entre els tres primers cridats trobem també al costat d'un 7'6% de fills i col.laterals orientats envers la projecció pública -quadre II-7-, un 17'8% d'hereus universals d'altres branques del llinatge o vinculats a aquests per afinitat, el 13'2% dels quals al seu torn ho eren sobre senyorijs jurisdiccionals, un 11'6% d'hereus particulars de la mateixa o d'altres branques aixímateix detentors de senyorijs o, com a l'anterior cas vinculats a aquests per afinitat i finalment un 45'6% de fideïcomissaris sectors fadrísters amb un posicionament econòmic però estable, derivat d'unes rendes suficients per a la seva categoria, tal com suggereix la classificació del quadre II-8. Classificació que cal ara, abans de prosseguir, justificar. El criteri comú que l'ha guiat, resideix en els nivells de participació patrimonial, participació que no podem pas desconnectar de la projecció pública. Això significa que cada sector disposa d'uns recursos que al seu torn li ofereixen determinades oportunitats exteriors. Per tant, i fruit del mateix sistema jurídic familiar d'hereu únic, cal distingir els que hereten universalment dels que no. A continuació, cadascú dels dos grans sectors, s'hauria de subdividir segons rendes anuals a disposar via testament. Això ho hem pogut fer en tots casos a excepció que dintre del sector d'hereus universals o no però que disposaven de territoris senyoriais, desconeixem gairebé sempre el que això significava en termes rendístics. Primerament, per manca d'informació regular a la diversa documentació utilitzada en el present treball; en segon lloc, perquè es trobaria implicat amb les oscil.lacions de la renda agrària la constatació del qual, tampoc creiem ens pugui aportar elements de contrast en un estudi sobre

⁷⁵ A la mateixa època a Castella, hom començà a publicar disposicions contra la llibertat que gaudia el clergat a rebre herències particulars, els beneficiats dels quals eren a llarg termini les institucions eclesiàstiques. F.-J. LORENZO PINAR, "La familia y la herencia en la Edad moderna zamorana a través de los testamentos", *Studia Historica*, IX (1991): 165.

estratègies de poder, on treballarem des de les jerarquies -distribució familiar o interna de la riquesa- i oportunitats -externes- que ja ens ofereix la mateixa subdivisió entre hereus amb o sense senyoriu o entre no hereus que en foren però legitimaris, per quant la mateixa possessió vincula a elements de poder públic sobre el territori en qüestió. La subdivisió ha estat en definitiva més detallada quant al sector no hereu, sector més ampli, on calia disposar de més elements d'identificació.

La distinció entre dedicació al patrimoni o esfera privada i esfera pública, no era en absolut rígida. Les inclusions abans esmentades significaven que o bé hom es sotmetia rigorosament a un ordre successiu de primogenitura, -com reflecteix el 26'2% del quadre II-7-, o bé quan no era exactament així, hom obeïa a consideracions prioritàries relatives a la consolidació patrimonial com a base de l'hegemonia pública del llinatge en conjunt. Jaume Ferrer, secretari i escrivà de la cancelleria de Ferran II, havia vinculat llur patrimoni en el testament de 1518, abans una néta i un germà, que no pas un altre fill, fill que no era llavors ni hereu ni col·locat. La seva néta en canvi havia estat casada amb un cavaller d'una família de vell llinatge urbà, els Vilatorça,⁷⁶ era a més hereva universal de la seva mare⁷⁷ i, el seu germà, exercia la regència de la tresoreria reial.⁷⁸ En el primer supòsit, si el patrimoni hagués pervingut a Violant de Vilatorça, el cognom romandria fusionat amb un dels consolidats entre la noblesa urbana, causa general que hi aparegués el prefix "*olim de*", que distingia el llinatge d'on s'heretava i la filiació. Quan això succeïa, el donador condicionava la possessió de l'herència a l'anteposició del cognom i armes del seu llinatge. Formava part aquest, d'un esperit de llinatge que lluitava contra l'oblit del mateix quan es fusionava amb un de major tradició nobiliària tant com de pròsper patrimoni senyorial,⁷⁹ però sobretot part d'unes estructures successòries, on s'integraven aquestes relacions. Unes relacions, que protegien els patrimonis universals de la

⁷⁶ Aquests els trobem assistint regularment a les corts dels primers anys del segle XVI. Vegi's l'apèndix elaborat per J-L. PALOS, *La pràctica*, 2: 96.

⁷⁷ AHPB. Not. Antoni Anglès, *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 135r.- 136v., Caterina Pujades, esposa de'n Cornet, any 1513.

⁷⁸ ÍD. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f.

⁷⁹ J. HEERS (*El clan familiar en la Edad Media* (Barcelona, 1978), 121) ha estudiat la importància del cognom entre les famílies que es fusionen als *alberghi* -clans familiars- medievals de Gènova i on l'expressió "*olim de*" indicava tan sols un record del llinatge d'origen, per quant la fusió amb els vells membres de l'*alberghi* era absoluta. També ha estat analitzat per a identificar sectors dintre d'un mateix llinatge, a Ch. KLAPISH-ZUBER, *La maison et le nom. Stratégies et rituels dans l'Italie de la Renaissance* (Paris, 1990), 84-106.

dispersió i prevèien entre les solucions davant la ruptura de descendència, la fusió amb d'altres llinatges hegemònics, en la línia d'una política matrimonial homogàmica. Si finalment es fusionava així el cognom Ferrer, culminaria el procés d'ascens que portaren d'ençà que havien entrat a l'administració reial de la mà del rei Catòlic. A vegades aquest trasvàs de patrimonis per extinció de les línies de descendència masculina, es produïa entre llinatges afïns, que havien enllaçat a generacions precedents. Quan envers els anys setanta del segle XVI es casava Àngela Dusai, un cop obtinguda la dispensa per tercer grau de consanguinitat amb Gaspar d'Aguilar, fou compel·lit aquest i la seva descendència a portar el cognom Dusai.⁸⁰ Àngela era filla de Galcerà i hereva universal d'un patrimoni compost per botigues i cases al senyorial carrer de Montcada de Barcelona, una torre i set peces de terra de disset jornals situades a Sant Martí de Provençals, més unes rendes anuals que ascendien a més de 500 lliures en censos i censals sobre particulars i institucions públiques.⁸¹ Gaspar només hi aportà però la seva llegítima, una quantitat de 1.500 lliures a satisfer al llarg de cinc anys. Per contrapartida, els Dusai veieren protegit un dels seus millors patrimonis dins els marges del llinatge. No es tractava pas de la primera vegada que això succeïa entre ambdúes famílies: l'any 1529, Joan Berenguer Aguilar instituïa en hereu universal -amb un patrimoni que devia d'ésser substanciós a jutjar per les 3000 lliures que se'n reservava-⁸² el seu nét Jaume Dusai,⁸³ pare del posterior Gaspar abans citat.⁸⁴ Es tractava d'un procés de desintegració-integració d'una branca de cada llinatge, al voltant de l'eix patrimonial i el cognom d'identificació. A la primera generació, de tres fills mascles, així que un perdia el cognom patern per raó d'heretament universal, a la següent, de quatre, un altre el recuperava, per raó de matrimoni. Tornant al testament de'n Jaume Ferrer, sota el supòsit segon d'ordre de crida al patrimoni universal, si el regent la tresoreria hagués absorbit una herència col·lateral, repercutiria positivament sobre la consolidació pública familiar, en concentrar-se així sobre un sol sector, patrimoni universal -tot apunta al fet que Jaume al seu torn hagués estat hereu universal- i càrrec. Les vinculacions citades ens

⁸⁰ AHPB. Not. Jeroni Talavera, *Primus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 167r.-168v., Gaspar Dusai olim d'Aguilar, any 1586. El mateix a ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 1181, any 1580.

⁸¹ AHPB. Not. Perot Talavera, *Inventari de Galcerà Dusai*, llig. 6, s.f., any 1567.

⁸² ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, perg. 235, concòrdia entre Jaume Aguilar i Guillem Pere Dusai, any 1544.

⁸³ Íd. *Ibid.*, perg. 212.

⁸⁴ *Ibid.* Monistrol, perg. 1144.

suggereixen en definitiva la voluntat de consolidació sobre un indistingible eix de poder privat i públic.

A través de les substitucions fideïcomissàries, hom podia doncs, lluny de dispersar el patrimoni a mans d'aquells que no gaudien pas de cap posició reconeguda de poder, reconcentrar-lo sobre els sectors consolidats, personificats en els descendents del llinatge que ocupaven càrrecs -preferentment atemporals- a les institucions de govern, o que a través de la possessió d'altres patrimonis participaven ja d'uns beneficis regulars sobre la percepció de la renda. En reconcentrar-se s'estava reproduint un cop més una política d'inclusions i exclusions, una política restrictiva de participació sobre aquells beneficis i regenerant les desigualtats internes de classe. Les exclusions i sectorialització familiar, tot just en evitar dispersions del patrimoni, constituïen aixímateix la garantia del seu control -el control de la terra, de la renda rural i després urbana- sota uns determinats grups socials. Mitjançant fideïcomís hom transmetia en definitiva la capacitat de consolidació d'una classe. Per dessota d'aquests sectors diferencials, es per on circulava doncs tal consolidació. Per sobre, hi reposava una classe internament fragmentada. Mercès a això, -al marge la imprevisible mortalitat que reagrupava béns-, don Felip d'Erill, un primogènit d'entre nou germans la majoria dels quals eren filles entrades en monestir,⁸⁵ s'havia fet a les darreries del XVI amb un patrimoni que li rendava 8.000 lliures brutes anualment, amb el qual es recolzà durant l'exercici del dispendiós càrrec de batlle general.⁸⁶ També a la mateixa època l'enriquiment dels Cassador, es pot implicar amb la majoritària abocació dels seus membres vers l'esglèsia.⁸⁷ El nivell de consolidació dels Ferrer, anys abans, a la regència de la reial tresoreria i a l'administració reial en general,⁸⁸ no es féu pas sense sacrificar a l'anonimat d'altres parents. Durant la regència de Francesc Ferrer Despuig, allà per la dècada dels seixanta, noms com ara Carles o Joanot, semblaven no gaudir de cap posició clau a tampoc cap dels sectors de la classe dirigent, excepte que es tractava dels germans del propi regent: res de significatiu se'ls havia adjudicat en el

⁸⁵ BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, ff. 274r.-277r., don Alons d'Erill, pare de don Felip d'Erill, any 1584.

⁸⁶ ACA. CA, llig. 265, s.f., (17-IV-1596).

⁸⁷ Hom afirmava públicament al 1581, que Pere Cassador, per exemple, gaudia d'un patrimoni valorat en 25.000 ducats. AHCB. CC, Deliberacions, II-90, f. 142r., (9-IX-1581).

⁸⁸ Els càrrecs desenvolupats per la família a l'administració reial: ACA. RC, 3538, ff. 141r.-142v. *Íbid.*, 3539, f. 249r. *Íbid.*, 3877, ff. 195r.-196r. *Íbid.*, 3889, ff. 96v.-97r. *Íbid.*, 3977, ff. 309r.-311v. *Íbid.*, 4297, ff. 39r.-41r. *ÍD.* RA, 585, f. 103r.

testament patern.⁸⁹ Important havia estat també a l'ascens dels Codina cap a la regència de la tresoreria, -immediatament abandonada pels Ferrer-, el fet que la riquesa d'origen mercantil assolida per un avantpassat fos concentrada a mans del sector encarrilat a la burocràcia, així que d'altres membres de la parentela continuaren fins ben entrada la dècada dels anys vuitanta a l'estament mercantil.⁹⁰ Els Magarola d'inicis del segle XVII també responien a semblant esquema: en temps del doctor del reial consell Joan Magarola, persistien altres Magarola com a mercaders i apotecaris.⁹¹

El mateix ordre de primogenitura era excloent, al marge les detracions patrimonials habituals, la qual cosa però no ombrejà pas el paper d'agents de reproducció social exercit per la resta dels membres de la família no hereus. Les atribucions i oportunitats dels fills menors, formaven part del sistema, així com les estratègies que les assolien, contribuïen a consolidar els fonaments de la classe. Si el fill segon o tercer era destinat a estudiar lleis, -com succeïa progressivament amb major freqüència a mesura que avançava el cinc-cents-⁹² en el cas que apareixés com a primer substitut, acapararia per tant ambdues projeccions, la gestió del patrimoni i una potencial professió pública derivada de l'exercici de la jurisprudència, exercici clau en el desenvolupament de les institucions de govern.⁹³

L'anàlisi dels col.laterals fideïcomissaris, reflecteix aixímateix la voluntat de la família a mantenir la sectorialització interna. La major part d'aquests col.laterals, -segons ordre de predilecció, germans, nebots, cosins i oncles-, responien a estratègies tals. Entre el 27'4% de la mostra que conformaven seguint el quadre II-7, cal atribuir-hi un 17'8% corresponent a hereus universals o vinculats a aquests per afinitat tal com apareix en el quadre II-8, així com

⁸⁹ ÍD. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 1065, any 1560.

⁹⁰ AHCB. Secc. Not. I-19, s.f., inventari de béns de Perot Codina, inicis del segle XVI. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, Inv. 17 (llog. 400-500), s.f., testament de Miquel Codina, fill de l'anterior, any 1567. BC. Arx. Not. Joan Honorat Jover, *Testaments*, man. 492, s.f., Pere Codina, nebot de Perot, any 1574. Altres membres de la família: BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 293, ff. 143r.-145r. AHPB. Not. Nicolau Lentsclà, *Primus liber testamentorum*, llog. 1, s.f.

⁹¹ ACA. RC, 5212, ff. 36r.-37v., lletra d'adjudicació del pagament de 50 lliures que el regent de la tresoreria reial satisfé a Francesc Magarola, apotecari de Barcelona, (14-X-1611). AHPB. Not. Pere Lluell, *Tercius liber testamentorum*, llog. 28, s.f., Jaume Magarola, germà del doctor del reial consell, any 1629. ACA. CA, llog. 482, s.f., sollicitud de privilegi de Joan Magarola, oïdor de la reial audiència, darreries del segle XVI.

⁹² J. AMELANG, *La formación*, 77 i 79.

⁹³ J-L. PALOS, "Les institucions catalanes a l'època moderna i l'ascens dels juristes", *Pedralbes*, 13-1 (1993), 55 i 63.

tornant al primer quadre, part del 7'5% de membres amb càrrec polític atemporal, part del 30'8% de casats en sentit ascendent i part finalment del 13% casats dins la parentela. Si ens circumscriuim al quadre II-6, el 34% es tracta de fideïcomissaris col.laterals, dels quals hem documentat un 58%: entre aquests, el 20% enllaçaren en sentit social ascendent, el 17% en sentit endogàmic -dintre de la parentela-, i el 28% exercien càrrec polítics perpetus a l'administració reial. Finalment, el 35% eren hereus de senyorijs jurisdiccionalis o bé mitjançant matrimoni havien esdevingut en punt de connexió amb aquests. Ja hem esmentat això diverses vegades. En efecte, vincular fideïcomissàriament un parent -en aquest cas, dona generalment- casat amb un hereu universal d'una altra família i d'un altre patrimoni, gaudia dels mateixos resultats que vincular directament el propi hereu, puix que cada vinculació, -quan no es tractava de per vida, casos minoritaris-, incloïa al seu torn la seva descendència legítima. Els fills menors pitjor posicionats de cada nucli familiar, no només no gaudien de gaires expectatives positives en el marc de recepció potencial del patrimoni patern, sinó que tampoc en referència al patrimoni que custodiava la branca hereva del llinatge de procedència. La circulació del patrimoni abastava per tant un radi de parentiu poc extens, no pas dispers i tan sols la ruptura consecutiva de la descendència directa, els hi possibilitava l'accés.

El testament del cavaller Francesc Ramon Fivaller, de l'any 1630, en resulta força eloqüent al respecte.⁹⁴ Un cop erigit el seu nebot Ferran Fivaller en hereu fiduciari, per manca de descendència directa legítima, nomenà seguidament el fill tercer d'un cosí germà, Francesc Xammar, aquest al seu torn hereu universal d'un patrimoni les rendes anuals del qual ascendien a quelcom més de 1.500 lliures,⁹⁵ i immediatament un altre cosí germà, Lluís Joan de Calders, que era també hereu universal del seu propi nucli familiar,⁹⁶ el patrimoni patern del qual -amb les variants que el temps donés lloc, deutes i llegats diversos- ja consistia en trenta-cinc peces de terra, diverses cases i tres masos prop la vila de Sabadell.⁹⁷ Seguidament, nomenà el fill segon d'aquest darrer, en cinquè lloc el fill segon del primer cridat, posteriorment el nét segon del primogènit del primer cridat, i així successivament. En definitiva, hi havien estat cridats els

⁹⁴ AHPB. Not. Lluís Collell (menor), *Liber secundus testamentorum*, llig. 12, ff. 1r.-5r.

⁹⁵ ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Tercius liber testamentorum*, llig. 31, ff. 201v.-205r., Joan Xammar, any 1597; *Ibid.*, *Pliego de inventarios sueltos de varios años*, llig. 36, s.f., Joan Xammar, any 1597.

⁹⁶ ÍD. Not. Lluís Rufet, *Primus liber testamentorum*, llig. 16, s.f., Joan de Calders, pare de Lluís Joan de Calders, any 1546.

⁹⁷ ÍD. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Inventaris*, llig. 21, s.f.

descendents de les branques hereves i primogènites de dues famílies amb les quals el llinatge Fivaller havia enllaçat en determinat moment. A més, el primer fideïcomissari era nebot d'un jutge de l'audiència. Joan Pau Xammar i Sala, afí al seu torn d'un altre jutge. Francesc Ferrús.⁹⁸ Si recordem que als procediments de configuració de les ternes de candidats pel cobriment de vacants a càrrecs de l'administració reial, efectuats pel virrei, hi influïen les veus dels mateixos jutges o consellers reials,⁹⁹ la inclusió entre els candidats al patrimoni familiar d'un nebot parent de dos d'aquests, -és a dir, que hi gaudia potencialment d'una carta al seu favor-, significava jugar amb la possibilitat d'enfortir la consolidació pública del grup. La inclusió d'un membre de la família Calders, una de les que gaudien de major pes i influència a la Diputació,¹⁰⁰ respondria a la mateixa política.

És clar que, aquesta com les altres, no era sinó una mesura de previsió de futur. Tal vegada si més no, a una època força marcada per l'enlairat índex de mortalitat de la població infantil que esgotava sovint la descendència legítima,¹⁰¹ les previsions de protecció i vigilància patrimonial a què conduïen les vinculacions fideïcomissàries, esdevenien doncs en realitats a curt termini. És clar que els migrats recursos de molts dels nobles no podien abandonar-se a mans de l'atzar: Francesc Cassador, durant vint anys, d'ençà l'atorgament del testament patern, "...ab ajuda de moltes persones ha continuament perseguit a don Jaume Cassador son germa ab molt gran odi porque no havie volgut deixar la heretat de llur pare que li ere stada pervinguda a la qual després de dit don Jaume y sos fills stava cridat Francisco...".¹⁰² La reacció de don Galcerà d'Erill i Cardona al 1592 havia esdevingut molt més radical encara: amb l'ajut de dos criats seus assassinà la seva cunyada casada amb l'hereu universal don Hug d'Erill i tres membres més de la família d'aquella.¹⁰³ Curiosament al testament del pare d'ambdós, don Galcerà era cridat com a fideïcomissari a l'herència en segon lloc,

⁹⁸ ÍD. Not. Jaume Rondó, *Llibre de testaments*, llig. 19, ff. 34r.-38r., Joan Xammar i Ferrús, any 1660. ÍD. Not. Pere Màrtir Lluell, *Quintus liber testamentorum*, llig. 27, ff. 13r.-14r., Anna Ferrús de Xammar, any 1661.

⁹⁹ J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 79 i 81.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 122.

¹⁰¹ Algunes dades sobre aquest tipus de mortalitat en edats infantils, considerat com un dels factors més decisius que expliquen l'alt índex de mortalitat general a l'Antic Règim, a A. SIMÓN, "La població catalana a l'època moderna. Síntesi i actualització", *Manuscrits*, 10 (1992): 227.

¹⁰² ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, A7, llig 45, s.f., any 1623.

¹⁰³ ÍD. CA, llig. 265, s.f., (19-I-1593). ÍD. RA, 6324, s.f., (13-X-1592).

immediatament després de don Hug i n'era llegitimari en dues-centes lliures, així que el seu germà heretava les baronies d'Albi i Cervià, situades a la vegueria de Montblanc.¹⁰⁴

El transferiment de l'herència universal a mans d'un nebot fill de cosí i descendent de la branca no hereva del llinatge, aleshores ja enriquida, tot considerant que quan Francesc Ramon Fivaller redactava el seu testament disposava tanmateix d'un altre nebot més proper fill no gensmenys de la seva germana, es tracta de nou d'una estratègia de reconcentració de poder familiar i aguditza els marges d'una sectorialització interna. Una descripció de la posició del nebot citat, ho demostra. En efecte, Ferran Fivaller, com així es deia, era l'hereu de tota la branca fadristerna del llinatge: així havia estat nomenat pel seu pare, llavors ja senyor de Molmany i per Peronella d'Altarriba, germana de l'avi patern.¹⁰⁵ Ferran, però, pertanyia a una família de quatre germans i tot i això, l'herència de l'oncle Fivaller revertí exclusivament sobre la seva condició de primogènit i hereu, al qual s'havia d'afegir l'heretament també universal que aportà en matrimoni la seva muller Eulàlia Pol.¹⁰⁶ La resta dels germans de Ferran Fivaller, només reberen de la mare una quantitat en diners comptants que oscil·là entre cinc-centes i mil lliures,¹⁰⁷ així que el seu pare el.ludí al seu testament qualsevol mena de vincle que en pogués satisfer certes futures expectatives a la resta dels fills. A la ja profunda sectorialització d'aquesta nova generació familiar, situada cronològicament al llarg dels anys trenta del segle XVII, s'incorporava ara la universal de l'oncle Fivaller, les vinculacions de la qual havien el.ludit un cop més l'existència dels germans de l'hereu fiduciari.¹⁰⁸

Fins ací hem analitzat els casos què es cridava al patrimoni vinculat al marge de l'ordre de primogenitura. Es tractava de casos certament minoritaris, però no pas intrascendents. En efecte, tant si era degut com no a la manca de descendència legítima tot just en el moment d'instituir l'hereu, era precisament quan hom cridava d'altres parents i no pas fills, quan en definitiva, en desmarcar-se el causant dels criteris imperants de la primogenitura, es veia

¹⁰⁴ AHCB. Secc. Not. III-9, s.f., testament de don Pere Cardona i Erill, any 1571.

¹⁰⁵ AHPB. Not. Maties Amell, *Llibre de testaments*, llig. 19, ff. 163r.-169v., Miquel Fivaller, any 1636.

¹⁰⁶ ÍD. Not. Francesc Reverter, *Primus liber testamentorum*, llig. 21, ff. 5v.-66r., don Ferran Fivaller, any 1644.

¹⁰⁷ ÍD. *Ibid.*, ff. 246r.-251v., testament de Gerònima de Gibelí, any 1636.

¹⁰⁸ Altres dades referents a aquesta família, a M-A. FARGAS, "Organització familiar i política de grup a l'època moderna: els Fivaller de Barcelona", *Estudis* 19 (1993): 131-150.

Quadre II-9. Posicionament familiar, recursos patrimonials i vincles fideïcomissaris a l'herència universal, abans i després de les constitucions sobre successions de 1585-99.¹⁰⁹

	De 1479 a 1585-1599					De 1585-1599 a 1640						
	Núm. fideïcomissaris	A	B	C	D	E	Núm. fideïcomissaris	A	B	C	D	E
Alentorn	-	-	-	-	-	-	17	5	1	1	3	1
Brivadors	7	2	-	-	-	1	5	2	1	-	-	-
Calders	9	2	-	-	-	5	3	1	1	-	-	-
Casademunt	-	-	-	-	-	-	3	2	-	-	1	-
Cassador	25	1	1	3	1	3	16	2	1	3	1	5
Codina	2	1	-	-	2	-	2	2	-	-	-	-
Desvalls	2	-	-	-	2	-	4	-	-	-	4	-
Dusai	23	-	10	-	7	3	14	1	-	-	4	6
Erill	2	5	-	1	8	7	2	-	-	1	-	-
Ferrer	21	1	5	-	6	3	-	-	-	-	-	-
Fivaller	10	-	1	1	5	-	11	4	2	-	2	-
Granoflachs	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Gualbes	3	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Icart	2	1	-	1	-	-	6	4	-	-	-	2
Llull	10	-	2	-	4	2	11	1	-	-	-	7
Magarola	-	-	-	-	-	-	3	1	-	1	1	-
Marimon	5	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Montaner	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	2	6
Montaner	6	-	2	-	2	1	3	-	-	-	1	2
Peguera	11	4	-	-	7	-	8	3	-	-	1	2
Pol	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-

¹⁰⁹ A= sector de primogènits-hereus o simplement hereus que disposen de senyoriu. Les rendes que'n generaven, en un treball sobre testaments i inventaris, ens són desconegudes. B= sector d'hereus amb patrimonis que renden anualment quantitats iguals o superiors, això és un mínim de 350-500 lliures, en pensions de censals morts, i inclouen ocasionalment algunes terres i cases. C= sector de fills menors amb possessió de senyoriu. D= sector de fills menors amb patrimonis que renden quantitats iguals o superiors a 350-500 lliures en pensions de censals morts, i inclouen ocasionalment terres i cases. E= sector de fills menors amb petits patrimonis que renden quantitats inferiors, això és un màxim de 350-500 lliures, en pensions de censals morts. Fonts: veure quadre II-3 i II-8, més ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 156, diversos, s.f. AHPB. Not. Maties Amell, *Testaments*, llig. 13, f. 163r., Miquel Fivaller, any 1636. ÍD. Not. Jacint Borràs, *Liber primus testamentorum*, llig. 13, ff. 60v.- 65r., Galcerà Dusai Aragall, any 1645. Sovint els llibres de concòrdies, quan la causa entre parts radica en herències i llegats, fan referència a testaments antics del llinatge. És per això que els hem utilitzat ací, a la recerca dels testaments del període 1626- 1640. ÍD. Not. Pere Màrtir Ferrer, *Primus concordiarum liber*, llig. 24, f. 114r., Pons, any 1639. ÍD. Not. Gaspar Sever Pedralbes, *Llibre segon de testaments*, llig. 16, s.f., Joan de Queralt, any 1643. ÍD. Not. Francesc Pons, *Secundus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 185v.- 190v. *Ibid.*, *Tercius liber testamentorum*, llig. 19, f. 58v., Francesc d'Erill, any 1638. ÍD. Not. Bernat Puigvert, *Manual de testaments*, llig. 25, s.f., Gaspar Montaner, any 1626. ÍD. Not. Francesc Reverter, *Primus liber testamentorum*, llig. 21, ff. 5- 66r., Ferran Fivaller, any 1644. *Ibid.*, *Secundus liber testamentorum*, llig. 19, f. 17v., Ramon d'Erill, any 1648. ÍD. Not. Josep Safont, *Tercius liber testamentorum*, llig. 21, s.f., don Dalmau de Queralt, any 1640. ÍD. Not. Ramon Vilana Perlas, *Segon llibre de concòrdies*, llig. 40, f. 390r., L-M. Pol, any 1666. ÍD. Not. Pere Pau Vives, *5è de testaments*, llig. 58, f. 150v., Codina-Cardona, any 1643. *Ibid.*, *7è de testaments*, llig. 44, f. 185v., don Lluís de Peguera, any 1658.

Estructures i estratègies familiars (I)

	De 1479 a 1585-1599					De 1585-1599 a 1640						
	Núm. fideïcomissaris	A	B	C	D	E	Núm. fideïcomissaris	A	B	C	D	E
Pons ¹¹⁰	3	-	1	2	-	-	2	2	-	-	-	-
Puig	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Queralt	1	-	-	-	1	-	4	2	-	1	1	-
Quintana	4	-	-	-	3	-	2	2	-	-	-	-
Rocabertí	4	3	-	-	1	-	3	1	-	1	1	-
Salbà	7	1	-	1	3	-	4	3	-	1	-	-
Sapila	5	-	1	-	4	-	1	1	-	-	-	-
Sentmenat	8	2	-	-	4	2	14	-	1	-	5	8
Sorribes	2	-	-	-	2	-	9	1	-	1	2	2
Terré	5	-	2	-	2	-	10	-	1	-	1	5
Xammar	6	-	-	-	2	3	2	-	2	-	-	-

Totals documentats

87'5%

81%

Totals sobre els documentats (%)

15'4 15'4 8'6 41'3 19'3

29'1 7'2 8 22 33'7

impel·lit a recórrer d'altres criteris tal vegada no tan regulars com aquella, com ho era la posició al si de les estructures de riquesa -renda, producció- i poder, però que posaven de manifest les bases de les estratègies familiars. Sense oblidar pas, -insistim-hi-, com l'extinció que afectà algunes branques determinà la reconcentració de la riquesa o el poder a la família,¹¹¹ quan les estratègies successòries actuaven desmarcades de les prioritats de la primogenitura, no feien sinó enfortir els sectors millor posicionats privada i públicament, tot

¹¹⁰ Els percentatges han estat calculats a partir dels totals documentats de cada període per separat. Fonts: segueix de l'anterior. AHPB. Not. Francesc Josep Fontana, *Secundus liber testamentorum*, llig. 16, ff. 15r.-17v., Bernat Salbà Vilà, any 1649. ÍD. Not. Jaume Rondó, *Llibre de testaments*, llig. 19, f. 34r., Joan Xammar i Ferrús, any 1645. ÍD. Not. Antic Servat, *Llibre primer de testaments*, llig. 28, f. 72r., Miquel Quintana, any 1643. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 85, s.f., Sapila- Junyent, segona meitat del segle XVII.

¹¹¹ Paral·lel amb això, Eva Serra ha estudiat com la ruptura de la successió masculina, culminà la concentració de la renda familiar i l'absorció de la renda urbana per la rural. E. SERRA, "Els Gualbes ciutadans de Barcelona: de la fallida bancària del segle XV a l'enllaç nobiliari del segle XVII", *I Congrés d'Història Moderna de Catalunya* (Barcelona, 1984) 2: 486. ÍD, "Evolució d'un patrimoni nobiliari català durant els segles XVII i XVIII. El patrimoni nobiliari dels Sentmenat", *Recerques* 5 (1975): 34-65.

acusant el seu distanciament respecte la resta de sectors familiars. Ambdós criteris, després de tot, acomplien l'objectiu de salvaguardar els béns del llinatge, a mans del mateix. La contribució del fideïcomís consistirà doncs, -subjecte a la primogenitura o no-, a consolidar aquestes desigualtats internes i al seu torn esdevindrà un camp de prova de les ja existents.

Conclusions semblants hom adverteix, en comparar el posicionament davant recursos dels fideïcomissaris de la mostra cridats abans i després de les modificacions de la llei de successions, -quadre II-9-, sobre reducció de llegítimes a un quart del patrimoni per tot Catalunya -car d'ençà el 1343 Barcelona gaudia d'aquest privilegi i per tant hem de pensar en els nuclis familiars que encara no hi residien- i sobre reforçament de les prohibicions a detreure part del mateix,¹¹² consecutivament. Del trànsit entre un i altre període, apreciem tanmateix un lleuger augment d'un 5% a favor del sector d'hereus universals d'altres branques i famílies i del sector de fills menors no hereus que hi comptaven amb senyoriu. Com ja ha estat dit, es tracta d'unes condicions que poden ésser adquirides per afinitat, car l'important no fora l'efectiu individual sinó la seva projecció, els lligams i el contexte on hom arrela. Cal relacionar aquest augment, amb la culminació al segon període d'un procés d'ennobliment matrimonial: els enllaços de la classe dirigent -ja veurem en el següent capítol si del seu conjunt o d'alguns sectors beneficiaris- acusen una creixent incidència dins les categories nobiliàries superiors i els posicionaments patrimonials dominants. En aquest sentit, l'estratègia de vinculació subratllava la importància a fer un previ enllaç matrimonial interessant: estratègia, que acusava doncs els processos d'ennobliment de classe, així com, tot just pel caràcter heterogeni -d'origen familiar- de l'enllaç, consolidava en particular les forces del canvi social de base que fonamentava el procés d'adaptació i identificació amb la noblesa per part dels vells sectors urbans. Un bon contingent del 5%, indica en definitiva, el creixement del nombre d'enllaçats amb membres de la classe jurisdiccional. Ambdues constitucions, de fet, es dirigiren a concentrar encara més el patrimoni d'una classe de poder.¹¹³ Tal vegada és per això, que trobem al costat de l'estratègia de concentració sobre els sectors forts, que ara eren menys, una progressió d'un 14'4% entre els sectors més pobres cridats, -al marge del 12'5%-19% no documentats, que legitimaria a pensar en efectius sense béns dignes d'atorgar testament-,

¹¹² G-M. de BROCA, *Historia del Derecho*, 323 i 743.

¹¹³ Una síntesi a E. SERRA, "Los testamentos como fuente histórica", 76.

part d'un de fadristerns ordenats per primogenitura que rebien les conseqüències de la normativa de 1599, quan la demografia familiar ja no permetia incorporacions més allunyades.

Sovint, en efecte, la participació de fideïcomissaris arribava fins allà on s'esgotaven els membres de la família, atenent en primer lloc al nombre de fills legítims -doncs eren escasses les vegades què hi eren cridats els il·legítims, de la mateixa manera que eren també escasses, tot i que no pas tant, les seves legitimacions.¹¹⁴ En aquests casos la clau de l'èxit de la consolidació del poder de la família, residia a l'assignació de col·locacions -per via o no testamentària- que comprenien des de l'orientació envers uns estudis de dret que obrissin pas a unes determinades perspectives professionals i possibles càrrecs de poder, fins la concertació d'aliances matrimonials profitoses des del punt de vista de la recomposició de la renda o les perspectives potencials d'acostament per afinitat als candidats als càrrecs públics. En aquest sentit, cridar al patrimoni vinculat als descendents ordenats segons primogenitura, després d'haver-los assignat certes col·locacions, significava en certa mesura controlar la projecció i els destins del llinatge. Al testament de Francesc Fivaller de l'any 1537, el causant cridava en segon i tercer lloc els dos fills de vint i disset anys respectivament, ambdós destinats envers la formació en dret,¹¹⁵ el primer dels quals ja havia passat pels Estudis de València, París, Alcalà i Salamanca, per tal com "*...yo entengue e vulla que sie obligat, dirigit y endressat en letres e ara en tenir plena notitia de leys y canones, ques doctore i sie eclesiastich...*".¹¹⁶

La reversió del patrimoni a mans de qualsevol dels fills, tot tractant-se sempre d'un hereu únic, implicava d'immediat una reproducció dels esquemes de la situació d'origen, és a dir, el moment de la institució del primer hereu o primogènit. Les successives ruptures de descendència masculina i la consegüent reducció del nombre de membres vinculats a l'herència, podia significar també una reducció de les despeses satisfetes per l'hereu, quan era responsable d'una part important del manteniment dels fadristerns. El cavaller Guillem Pere Dusai, al seu testament de l'any 1550, cridava al patrimoni entre el segon i el cinquè ordre, quatre fills majors de vint-i-cinc anys llavors encara sense destí fixe, sobre els quals prevèia que "*...si complits els trenta anys desitjen tornar a la casa, sien alimentats per lo hereu ans sense*

¹¹⁴ ACA. CA, llig. 482, s.f., el doctor Miquel Saibà i Valiseca suplica al rei la legítimació d'un fill hagut fora de matrimoni, any 1608.

¹¹⁵ ÍD. G. LIT, 751, f. 40v., sobre la partida de Bernat i Honorat Fivaller a París, any 1531.

¹¹⁶ AHPB. Not. Antoni Anglès, *Secundus liber testamentorum*, llig. 19, s.f.

Quadre II-10. Capitulacions matrimonials i supervivència paterna, 1516-1626.¹¹⁷

Capitulacions trobades	Pares del nuvi		Pares de la núvia		
	Algú difunt	Ambdós vius	Algú difunt	Ambdós vius	
Alentorn	10	6	2	-	2
Boixadors	18	6	9	1	2
Calders	15	6	3	5	1
Casademunt	10	1	2	6	1
Cassador	26	13	1	9	3
Codina	13	7	-	1	5
Desvalls	6	1	4	1	-
Dusai	11	5	1	3	2
Ertll	13	5	1	6	1
Ferrer	14	1	5	4	4
Fivaller	17	7	1	6	3
Granollachs	11	5	-	1	5
Gualbes	12	3	-	5	4
Icart	11	7	-	2	2
Llull	10	6	1	1	2
Magarola	9	3	3	-	3
Marimon	13	6	3	1	3
Montaner	6	2	-	2	2
<i>Montaner</i>	8	-	7	-	1
Peguera	13	5	1	6	1
Pol	4	2	1	-	1
Pons	5	-	5	-	-
Puig	2	-	1	1	-
Queralt	4	2	-	1	1
Quintana	7	4	2	-	1
Rocabertí	8	6	2	-	-
Salbà	15	7	2	4	1
Sapila	8	8	-	-	-
Sentmenat	9	6	2	1	-
Sorribes	13	5	2	4	2
Terré	15	11	1	3	-
Xammar	9	6	-	3	-
Totals	345	44%	18%	22'3%	15'7%

¹¹⁷ Fonts: llibres de matrimonis i capitulacions matrimonials individuals -pergamins, etc.- de les famílies de la mostra. Veure apèndix de fonts documentals.

Quadre II-11. Testaments paterns i projecció pública de la descendència, 1516-1626.¹¹⁸

	Testaments amb aquestes condicions	Testaments	Estudis universitaris	Església	Núm. fills
Alentorn	15	1	-	1	4
Boixadors	24	2	-	2	8
Calders	16	2	2	4	10
Casademunt	13	1	-	1	8
Cassador	14	1	-	6	9
Codina	8	-	-	-	-
Desvalls	4	1	-	1	5
Dusai	30	4	-	6	22
Erill	20	3	-	4	23
Ferrer	15	1	-	1	4
Fivaller	12	1	2	1	3
Granollachs	8	-	-	-	-
Gualbes	7	2	-	1	6
Icart	7	-	-	-	-
Llull	11	2	-	4	8
Magarola	4	1	-	1	6
Marimon	13	-	-	-	-
Montaner	2	1	-	5	9
Montaner	4	1	-	4	2
Peguera	16	-	-	-	-
Pol	2	1	-	3	5
Pons	1	-	-	-	-
Puig	-	-	-	-	-
Queralt	5	1	1	-	2
Quintana	5	1	2	-	8

¹¹⁸ Les columnes d'"estudis universitaris" -advocats- i "església", fa referència al nombre de fills la condició expressa dels quals a rebre la llegítima consistia a complir amb aquests objectius del causant. La columna sobre "nombre de fills" es refereix al total dels esmentats en els testaments d'aquest tipus. Fonts: relacionem els testaments que responen a aquestes característiques. AHPB. Not. Joan Geroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, ff. 304r.- 305v., Joan de Calders, any aprox. 1526. ÍD. *Ibid.*, Jaume Ferrer, any 1519. ÍD. Not. Lluís Rufet, *Primus liber testamentorum*, llig. 16, s.f., Joan Carles de Calders, any 1546. ÍD. Not. Antic Safont, *Primus liber testamentorum*, llig. 5, ff. 89v.- 91v., Joan d'Erill, any 1575. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, A 17- núm. 19 (inv. 18), s.f., testament de Gabriel Cassador, any 1577. *Ibid.*, Monistrol, perg. 882, testament de Guillem Pere Dusai, any 1510. ÍD. *Ibid.*, perg. 1046, testament de Guillem Pere Dusai, any 1550. *Ibid.*, Queralt, perg. 255, testament de Jaume Aguilar, any 1558. AHCB, Secc. III-9, s.f., testament de Pere d'Erill, any 1571. ÍD. Not. III-14, s.f., testament de don Aleixandre d'Alentorn, any 1602. *Ibid.* III-15, s.f., testament de Peronella Casademunt, any 1616. BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, Alons d'Erill, any 1584. ÍD. Not. Pere Gener, *Testaments*, man. 148, s.f., Guerau Dusai, any 1517. ÍD. Not. Francesc Jovells, *Testaments*, man. 80, plec 198, Bertran Desvalls, any 1538. ÍD. Pere Jovells, *Testaments*, man. 384, s.f., Marquesa d'Erill, any 1554.

	Testaments	Testaments amb aquestes condicions ¹¹⁹	Estudis universitaris	Església	Núm. fills
Rocabertí	9	1	-	2	5
Salbà	15	1	-	1	6
Sapila	5	-	-	-	-
Sentmenat	11	1	-	4	13
Sorribes	13	1	-	2	7
Terré	9	1	-	2	7
Xammar	2	1	-	1	7
<i>Totals</i>	320	10'3%	3'7%	30'5%	187

vestirlos...".¹²⁰ La reducció de possibles alienacions del patrimoni, significava per tant una protecció del mateix. Cada cop que s'incorporava a l'herència universal un dels fideïcomissaris, independentment del seu posicionament davant d'altres alternatives i recursos, ni que aquestes no existissin pas, perdia dimensió però també projecció el sector que romania immediatament al marge, desposseït del patrimoni. Els criteris de primogenitura, en definitiva, reproduïen regularment la sectorialització familiar i amb aquesta la concentració de poder.

Les relacions de parentiu eren per tant relacions desiguals: les seves cooperacions no es poden pas deslligar dels seus posicionaments. Quan Enric de Sentmenat, al seu testament de l'any 1580, es justificava per no haver llegat res a la seva filla Marianna "...perque

¹¹⁹ El percentatge de la columna sobre testaments ha estat extret sobre el nombre total d'aquests. Els dos següents percentatges, sobre el total de fills esmentats als testaments en qüestió. Fonts: segueix de l'anterior. AHPB. Not. Antoni Anglès, *Liber testamentorum*, llig. 16, s.f., Francesc Fivaller, any 1537. *Ibid. liber tercius testamentorum*, llig. 20, s.f., Francesc Gualbes, any 1532. ÍD. Not. Pere Fitor, *Primus liber testamentorum*, llig. 6, s.f., Enric Terré, darreries segle XVI. ÍD. Not. Pere Pau Pastor, *Primus liber testamentorum*, llig. 6, Ricart de Sorribes, any 1610. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Llibre primer de testaments*, llig. 31, ff. 43r.- 44r., Miquel Quintana, any 1568. ÍD. *Ibid.*, ff. 150r.- 153r., Magdalena Quintana, any 1577. *Ibid.*, *Llibre tercer de testaments*, llig. 31, ff. 205r.- 207v., Marianna Pol, any 1597. ÍD. *Ibid.*, ff. 201r.- 205v., Joan Xammar, any 1597. ÍD. Not. Bernat Puigvert, *Manual de testaments*, llig. 25, s.f., Galcerà de Sentmenat, any 1600. ÍD. Not. Josep Safont, *Manual de testaments*, llig. 22, Hipòlit Montaner, any 1625. ÍD. Not. Antic Servat, *Llibre tercer de testaments*, llig. 16, ff. 186r., Prèxedis Magarola, any 1616. ÍD. *Ibid.*, Miquel Salbà, any 1627. ÍD. Not. Francesc Sunyer, *Primus liber testamentorum*, llig. 29, ff. 153r.- 155r., Estefanía de Gualbes, any 1557. BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Manual de testaments*, man. 80, plec 26, Joan Lluís Lluís, any 1540. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 172, s.f., testament d'Anna de Rocabertí, darreries segle XVI. AHCB. Secc. Not., III-16, s.f., testament de Joan de Sentmenat, any 1626.

¹²⁰ ÍD. Not. Joan Llorenç Calçà, *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 12, ff. 148r.-149v.

Anton Homs [-cunyat d'Enric-] *la presa per filla y la vol collocar per descurregar a don Galceran de Sentmenat nostro fill...*", ¿de qui es tractava l'esmentat Anton d'Oms? Era l'hereu universal de la casa d'Oms, alcaits de Cotlliure i llavors capità general del rei a Mallorca.¹²¹ No tardaria, per cert, i en això sembla consistí la promesa col·locació, a casar el seu fill don Berenguer d'Oms, senyor del castell i feu de Rubí i del castell de Finestres a la baronia de Santapau.¹²² amb la pròpia Marianna de Sentmenat.¹²³ Aquests posicionaments estaven determinant en bona mesura les relacions entre sectors familiars, -relacions de parentiu-, davant nous patrimonis que el fideïcomís en general redistribuïa selectivament -quadre II-8- i la vinculació per primogenitura en particular reordenava: tenia lloc així un cercle de consolidacions de posicionaments interns.

L'enlairat índex de mortalitat i la baixa esperança de vida, generaven una existència matrimonial força fràgil.¹²⁴ És per això que sovint el causant moria deixant darrera seu una descendència d'escassa edat i sense haver previst pas les seves col·locacions. Es tractava d'un 26'2% segons el quadre II-7, que cal relacionar amb part d'aquell 25% del quadre II-8 consistent en fideïcomissaris amb insuficients disponibilitats econòmiques, així com probablement amb el 18'8% no documentat, tots aquests vinculats per ordre de primogenitura. El reduït 3'7% de testaments de la mostra -quadre II-11- on el causant ordenava una col·locació concreta, demostra en principi com en efecte la projecció de l'esdevenidor dels fills, no sempre restava fixada pels progenitors. La quantitat d'homes d'esglèsia entre els membres de la família Cassador, fa impensable un absolut dirigisme del cap del llinatge. No podem pas regir-nos exclusivament però -com hem implicat més amunt- a través dels testaments per esbrinar si la crida a fideïcomís anava acompanyada d'una estratègica recomposició de l'activitat pública -en potència- familiar. Estratègies tals, -no documentades-, havien d'actuar abans, en el decurs del cicle vital. És per això que al marge del 26'2% citat més amunt sobre hereus fideïcomissaris sense col·locació, a la seva majoria fills d'escassa edat, hi havia tot un conjunt de fideïcomissaris que prèviament, abans de configurar el testament, ja es trobaven encarrilats

¹²¹ BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Manual de testaments*, man. 401, ff. 103r.- 106r., don Anton d'Oms, any 1556. ÍD. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 294, ff. 186r.- 190r., Enric de Sentmenat, any 1580.

¹²² AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Llibre d'inventaris*, llig. 24, f. 96r.

¹²³ *Ibid.* *Manual de testaments*, llig. 25, ff. 73r.- 92r., don Berenguer d'Oms, any 1596.

¹²⁴ A. SIMÓN, "La família catalana", 80-81.

d'una o altra forma. Si són pocs doncs els testaments directors d'aquesta projecció, són més en canvi els que criden a fideicomís sobre segur, com il·lustra el quadre II-7, amb un 73'8% de fideicomissaris que o bé es troben llavors exercint algun càrrec polític, col·locats a l'església, o bé casats ja. A efectes pràctics els resultats foren els mateixos: la crida a fideicomís ha estat orientada sobre els posicionaments més competents davant recursos diversos. La proporció de capitulacions matrimonials contractades un cop finats els progenitors, segons s'observa al quadre II-10, es pot afegir a aquestes apreciacions. El 66'3% de capitulacions signades en aquesta situació, ¿significa potser que hem de rebutjar cap projecció d'aquells sobre el matrimoni dels descendents? Més aviat, tot i que com en el cas anterior, són molt poques les ocasions, que el matrimoni, una aliança concreta, condicionava -via testaments- la recepció d'un heretament universal o particular, cal situar les estratègies matrimonials en un contexte previ. Si majoritàriament els testaments s'acostumaven a atorgar un cop encarrilats els descendents, això ens indueix a afirmar que en aquests casos les capitulacions dels que es casaven es signaven abans i per tant es projectaven també aleshores.

El servei familiar dels membres consolidats del llinatge que consistia a assegurar la consolidació dels sectors descendents, i per tant el dirigisme, existia en major o en menor mesura,¹²⁵ àdhuc no exclusivament de part dels pares, sinó també d'altres parents i tutors nomenats per via testamentària, a l'empar d'estratègies no institucionalitzades, això és, que no depenien com hem vist de l'atorgament d'un protocol notarial. Gabriel Cassador encomanava son germà Jaume, bisbe de Girona, en un testament de l'any 1592, de supervisar la carrera eclesiàstica i fins i tot la compra de llibres d'un dels seus fills resident llavors a la cort romana.¹²⁶ La incapacitat a contractar actes mercantils sense el consentiment patern abans del matrimoni, era una de les manifestacions del mateix, així com també el fet que el matrimoni s'efectués amb el consentiment dels principals membres de la família -consentiment només de

¹²⁵ Els textos autobiogràfics de l'època, així ho demostren: J-S. AMELANG, "Actitudes populares hacia la familia", a *Familia*, eds. F. CHACÓN et alii, 142. Al *Domostroi* rus, pensat pels boiards, són moltes les pàgines que instrueixen en el sentit del text i valoren les jerarquies: C. JOHNSTON, *The Domostroi. Rules for russian households in the time of Ivan the Terrible*. (Ithaca, 1994), 65, 98-100, 124-126. El jurista Juan Costa (*Gobierno del Ciudadano*), en comparar la funció del *pater familias* amb la del governant d'una república, no feia sinó advertir dels lligams d'obediència amb els què es vinculava. F-J. ARANDA, "Familia y Sociedad o la interrelación Casa-república", a *Pre-Actas Congreso*, 909-920. I. ATIENZA, "Teoría y administración de la casa, linaje, familia extensa, ciclo vital y aristocracia", a *Familia*, 13-47. L'humanista Alberti, redactà diversos diàlegs sobre el mateix: C. CAPASSO, *Leon Batista Alberti, Della Famiglia* (Milano, 1962), 167-267.

¹²⁶ AHCB. Secc. Not. III-15, s.f.

vegades explicitat a la capitulació matrimonial, però que tanmateix cal atribuir a la generalitat dels casos-. Semblant sentit gaudia la reserva en règim d'usdefruit per part del donant, de l'heretament universal a favor del fill que es casava.¹²⁷ Esgotada la guerra de Separació de Catalunya, el vescomte de Rocabertí redactava en dedicació al seu primogènit unes "Advertencias que debe guardar don Antonio de Rocabertí en conveniencia de los de su casa y de los que le sucederan por línea masculina". L'objectiu consistia a fer-se amb l'herència de don Joan de Pax olim de Boixadors, afí al seu llinatge, resident aleshores a Mallorca. Rocabertí, en disposava que. "...para tomar la possession. Don Antonio o su sucesor masculino supuesto el caso que Don Juan de Pax olim de Boixadors, conde de Savallá, muriese sin hijos o no se casase otra vez ya que ahora solo tiene una nieta, Magdalena de Rocabertí, hija de Mateu Jofré de Rocabertí conde de Perelada, casado con Maria Teresa de Boixadors, hija del conde de Savallá, se ha de ir Don Antonio a Mallorca con todo secreto llevando consigo el testamento de la muerte del conde de Savallá, presentando documentos y petición al Virrey o Regente pidiendo el decreto presidial para poner a posesion de dicha hacienda (...) antes que los que a ella tambien guardan pretensiones, lo pidan, como el conde de Perelada (...) y assi con el decreto del Regente, no embarazan las pretensiones de los parientes si acaso las hay más cercanas (...) y con la asistencia de algun amigo de allá, será fácil de tomarla...".¹²⁸

La resistència dels fills respecte aitals projectes paterns, malgrat llur escàs ressò entre la documentació privada i les memòries personals, degué d'ésser freqüent. Resulta francament dessolador intentar però d'apreciar cap evolució sobre aquests aspectes a l'època que tractem. El cavaller Hipòlit Montaner, advocat reial patrimonial, a les seves memòries -que arrencaven de les darreries del segle XVI-, recordava com "...fonch dit Geroni un mal fill i mal home que no tenint altre fill mascle, per fer me pesar y no per devoció, se feu frare de la Companyia de Jhesus...".¹²⁹ La reacció, -que no era gens d'estranyar i més si tenim en compte que s'arriscava a dispersar el castell i lloc de Gàver de Cervera comprats al 1593, gairebé una trentena de peces de terra i algunes cases a Barcelona -,¹³⁰ no tardà a arribar: el seu germà en companyia d'altres

¹²⁷ G.-M. de BROCA, *Història del dret*, 2: 717-718.

¹²⁸ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 159, s.f.

¹²⁹ ÍD. *Ibid.*, llig. 528, f. 1r.

¹³⁰ ÍD. *Ibid.*, f. 1r.

cavallers, "...entraron con gente armada por fuerça en una casa del campo cerca de Tarragona que los religiosos de la Compañia de Jhesus tienen y porque no le dieron a un sobrino suyo hijo de Hipòlit, se llevaron preso al ministro...".¹³¹ Gairebé un segle abans, l'any 1526, un dels fills de l'alguatir reial Jaume Fivaller, que havia estat per testament patern també destinat a l'església i durant dotze anys havia exercit de canonge seglar, almoiner i camarer al monestir de San Joan de les Abadesses, s'havia casat en secret lluny de Barcelona. Quan la Inquisició el descobrí, fou perseguit i excomunicat.¹³²

El dirigisme del *pater familias*,¹³³ que al seu torn no formava sinó part d'un dirigisme patrilineal puix que aquest es trobava limitat en la seva capacitat pel dirigisme dels seus avantpassats,¹³⁴ -insistim que es tracta d'un dirigisme resultant d'estratègies acordades-, no trobà només resistència però entre els inestables fills fadrísters, pendents d'ésser cridats al patrimoni vinculat per defunció dels anteriors, sinó també entre els propis hereus. En el decurs dels anys 1543 a 1556, s'esdevingué a la família Boixadors un dels més greus conflictes que enfrontaren pares i hereus universals, que globalment hem comptabilitzat com un 4'3% de la mostra en el quadre II-14. El que referirem tot seguit, transcorregué a la casa de Tomàs de Boixadors, senyor d'Ivars i Alfarràs, ambdues hisendes situades a la vegueria de Lleida.¹³⁵ L'origen del conflicte es retreia en el temps quan Miquel Sebastià de Boixadors, fill primogènit i hereu de l'anterior,¹³⁶ albergà la idea d'embarcar-se rumb a Itàlia, contra la voluntat paterna. L'any 1551, pare i fill pledejaven davant la reial audiència pels aliments que Miquel Sebastià pretenia li fossin subministrats pel seu pare, a raó de cent-vint lliures anuals sobre el molí fariner del senyoriu d'Alfarràs.¹³⁷ El senyor d'Ivars recorregué al mateix virrei "...pera que

¹³¹ ÍD. CA, llig. 269, s.f., (any 1606).

¹³² ÍD. Secc. Patrimonials, Can Falguera, *Llibre que conté diferents sentencies y actes de la Casa de Fivaller*, llig. 461, s.f., segle XVI.

¹³³ Una reivindicació sobre l'anàlisi del concepte, D. FRIGO, *Il padre di famiglia. Governo della casa e governo civile nella tradizione dell'Economica tra Cinque e Seicento* (Roma, 1985).

¹³⁴ E. SPRING, *Law, land and family. Aristocratic inheritance in England, 1300 to 1800* (Chapel Hill & London, 1993), 144.

¹³⁵ La descripció pormenoritzada dels fets, a AHPB. Anònim, *Proceso de Thomas de Boixadors contra Miquel Sebastià de Boixadors*, any 1555-1556, llig. 2, aprox. 500 fols.

¹³⁶ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, Inv. 18, plec núm. 6, s.f., testament del donzell de Barcelona Miquel de Boixadors, fill del senyor d'Ivars Miquel Sebastià de Boixadors, any 1572. També, BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, ff. 46r.-47v.

¹³⁷ AHCB. Secc. Not. V-6, s.f., (14-II-1551).

procuras reduhirli son fill a sa voluntat...", després que Miquel Sebastià trenqués en diverses ocasions la pau i treva signada entre ambdós i rapinyat en companyia d'altres cavallers alguns béns del castell patern i de la residència de la seva germana a Barcelona, casada amb don Bernat de Pinós, a qui també desafià.¹³⁸ No tardà a intervenir el propi monarca, -recordem que Tomàs de Boixadors havia pertangut al cercle de gentilhomes de la Casa del rei com a guarda personal del mateix-,¹³⁹ alertat sobretot perquè "*...si no se pusiese algun atajo en ellas podrian creçer los dichos enojos y dissensiones entre vosotros de tal manera que causasen desasosiegos en esa tierra por ser entre personas tan conjuntas y aparentadas...*".¹⁴⁰

Per evitar-ho, la institució de l'hereu es presentava a molts testaments acompanyada del compliment de certs requisits relatius a l'exemplaritat del comportament o contra l'alienació del patrimoni, fora dels quals hom retiraria l'herència a mans d'un altre fill, tot deixant a l'anterior exclusivament el dret de llegítima.¹⁴¹ Al seu testament de l'any 1614 el donzell de Barcelona Josep de Bellafilla, instituïa un vincle patrimonial contra qualsevol alienació del mateix perquè acostumaven els qui ho heretaven "*...veentse hereus y que no.ls pot faltar la hacienda se inclinan a visis, a prendre mohatras, inobediencias, casar mal y no guardar lo respecte patern y matern que.s deu a sos pares...*".¹⁴² En el de la vídua del senyor de Sentmenat de l'any 1556, s'hi feien constar les principals causes per les quals el seu fill primogènit i hereu per capítols matrimonials del castell i terme de Sentmenat, del castell de Terrassa, del castell de Fals a Manresa, i del castell i terme de Sopera amb jurisdicció civil i criminal, entre d'altres béns, dels quals la seva mare posseïa el domini de per vida, era desheretat.¹⁴³ En primer lloc, Jaume Roch de Sentmenat havia espoliat els béns mobles de la casa materna, contravenint per tant els pactes dels capítols matrimonials amb la presa contra la voluntat materna dels homenatges i la possessió dels vassalls i el castell. Posteriorment, mare i fill s'enfrontaren als tribunals. Jaume Roch evadí però la sentència reial que li havia obligat la restitució d'aquests béns i

¹³⁸ AHPB. Anònims, *Proceso de Thomas de Boixadors contra Miquel Sebastià de Boixadors*, any 1555-1556, llig. 2, ff. 145r. i 155r.

¹³⁹ ACA. G, Corts, 1084, f. 22v., Tomàs de Boixadors reclama 200 ducats d'or deguts per raó del càrrec de "*gentilhome de la Casa de sa Magestat y de la guarda de sa real persona*", any 1537.

¹⁴⁰ ÍD. RC, 3990, f. 191r.-v., (11-V-1554).

¹⁴¹ Constatat també entre els testaments castellians, F-J. LORENZO, "La familia y la herencia", 183.

¹⁴² ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f.

¹⁴³ La descripció dels fets, a BC. Arx. Not, Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 293, ff. 89v.-92r., Elisabet de Sentmenat, any 1556.

posteriorment intentà de segrestar sa mare al castell de Sentmenat, destorbant aixímateix els negocis que portaven els procuradors d'aquesta, el seu gendre Ramon Dusai i un altre fill, Enric de Sentmenat.¹⁴⁴ Per últim, aprofitant que Enric i Ramon Dusai es trobaven en bàndol encobert amb mossèn Tomàs Pujades, els desafia, tot emparant-se a la facció d'aquest darrer.¹⁴⁵ La normativa legal sobre successions, convertia els donants en usufructuaris de per vida, raó per la qual els donataris depenien dels progenitors i de les rendes anuals que els havien promès de transferir, molt sovint per capítols matrimonials.¹⁴⁶ En aquest cas, d'unes rendes de més de 1.000 lliures anuals a les quals s'havien d'afegir els beneficis derivats de les exaccions senyorials, que comprenien l'heretament universal de Jaume, els progenitors només prometeren de per vida assegurar-li la manutenció i el vestit al fill, esposa i membres del servei domèstic.¹⁴⁷ El procés que transcorria des de l'atorgament dels drets patrimonials fins la percepció directa dels seus beneficis, confluint en nombroses dissensions. L'exemple citat, il·lustra no només des del punt de vista de les mentalitats la importància de les jerarquies familiars, -en aquest cas Jaume de Sentmenat les havia menyspreat en erigir-se per sobre de l'autoritat reservada a la seva mare com a administradora dels béns patrimonials-, sinó que també reflectia la caracterització d'aquestes jerarquies. Sembla obvi doncs, com es gaudia de determinada posició dintre de la família, en funció dels béns i rendes que s'administraven i percevien directament.

La preservació dels drets que pertocaven cadascú dels membres de la família, ordenats amb precisió per la normativa jurídica, garantia el desenvolupament no conflictiu de les relacions entre sectors. Tot pensant en aquests termes, el noble don Dalmau de Rocabertí, encara a mitjans del segle XVII, dedicava unes línies als danys causats per la guerra al si de les relacions familiars, afirmant que "*...no permiten a los hijos que viven en Cataluña, que puedan gozar de los alimentos de las haciendas de los padres. No consienten, que a las propias mugeres se les haga restitución de sus dotes ni a los hermanos de sus derechos (...)*". Ja hem vist com tots els sectors de la família disposaven d'uns drets i exercien determinades

¹⁴⁴ ÍD. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, ff. 186r.-190v., Enric de Sentmenat, any 1580.

¹⁴⁵ ACA. RC, 4223, f. 296r., treves signades entre Jaume de Sentmenat i Ramon Dusai, any 1550.

¹⁴⁶ G-M. de BROCA, *Història del dret*, 2: 716-717.

¹⁴⁷ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, Inv. 17, llig. 400-500, s.f., capítols matrimonials signats entre Jaume de Sentmenat i Caterina d'Erill, any 1534.

obligacions en condicions no traumàtiques, fora de les quals es desestabilitzaven les relacions privades transcendint a una esfera major "...y assi las discordias de Cataluña nacen de interiores causas y esta parte de domesticas riñas...".¹⁴⁸

L'episodi de Jaume de Sentmenat contra la protecció del patrimoni a mans de la seva mare, no es pot pas deslligar d'altres relacions de classe a les què qualsevol membre de la noblesa es veïà involucrat durant aquells temps. Cal implicar-ho doncs amb l'esmentat bàndol, que enfrontava aleshores d'un costat els també bé posicionats Enric de Sentmenat -senyor del castell de Dosrius-,¹⁴⁹ el seu cunyat Ramon Dusai -hereu universal patern, amb un patrimoni integrat per divuit peces de terra, diverses cases a Barcelona amb botigues, una torre a Sant Andreu de Palomar i unes rendes anuals del voltant de tres-centes lliures-¹⁵⁰ i el seu sogre Anton D'Oms, alcait de Cotlliure,¹⁵¹ i d'un altre Tomàs Pujades i Galcerà Carbó, tots dos ciutadans de Barcelona.¹⁵² L'any 1555, era concordada una nova treva entre ambdues parts. Pujades i Carbó, en fer el nomenament de llurs valedors, inclogueren el nom de don Felip d'Erill,¹⁵³ precisament oncle de la muller de Jaume de Sentmenat.¹⁵⁴ Jaume es trobava doncs enmig d'una bandositat en actiu i el conflicte generat formava part d'un complot provinent d'alguns membres del bàndol, una de les formes d'enfrontament del qual, havia de consistir en l'usurpació de terres i rendes que pertanyien a una altra de les famílies pertanyents al bàndol contrari. I, en efecte, Jaume havia transferit d'ençà poc temps a la seva muller Caterina d'Erill, la possessió del castell de Terrassa, atorgat també pel seu pare en capítols matrimonials.¹⁵⁵ No podem ací sinó de subratllar novament, les intenses superposicions entre l'esfera familiar i

¹⁴⁸ BC. D. de ROCABERTÍ, *Presagios fatales del mando francés en Catalunya*, 1646. F. Bonsoms, 150, f. 5r.

¹⁴⁹ AHPB. Not. Pau Rénard, *Capítols matrimonials*, llig. 24, any 1548.

¹⁵⁰ BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Manual d'inventaris*, man. 327, s.f., Ramon Dusai, any 1554. ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 911, testament d'Arnau Dusai, pare de Ramon, any 1521.

¹⁵¹ BC. Arx. Not. Joan Jovells, *Testaments*, man. 401, ff. 103v.-106r., testament de don Anton D'Oms, any 1556. També, ÍD. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, ff. 62r.-63v., testament de l'any 1569.

¹⁵² ACA. RC, 4222, f. 51r., (13-II-1546).

¹⁵³ *Íbid.*, 4205, ff. 170r. i 176r.-178r., (any 1555).

¹⁵⁴ AHPB. Not. Pau Rénard, *Primus liber testamentorum*, llig. 25, s.f., testament de Pere d'Erill i Orcau, any 1537. En aquest, es crida Felip d'Erill al patrimoni vinculat per fideicomís.

¹⁵⁵ ÍD. Not. Pere Fitor (major), *Secundus liber testamentorum*, llig., 19, f. 76r., Caterina d'Erill muller de Jaume de Sentmenat, ± any 1570.

Quadre II- 12. Genealogia de la litigiositat familiar, 1516-1626.¹⁵⁶

Famílies	Plets Nombre	Anys durada del plet mínim-màxim	Núm. famílies involucrades	
			Primer any mínim-màxim	Darrer any mínim-màxim
Alentorn	8	5- 34	1- 2	1- 5
Boixadors	9	10- 147	1- 3	1- 4
Calders	4	1- 1	2- 2	2- 2
Casademunt	9	1- 13	1- 2	1- 2
Cassador	10	1- 38	1- 2	1- 2
Codina	6	1- 32	1- 2	2- 5
Desvallés	-	-	-	-
Dusai	5	1- 11	1- 2	1- 3
Erill	7	1- 16	2- 2	2- 2
Ferrer	3	1- 1	2- 2	2- 2
Fivaller	5	3- 42	2- 2	2- 2
Granollachs	2	2- 5	2- 2	2- 2
Gualbes	1	1- 1	1- 1	1- 1
Icart	2	3- 4	1- 2	1- 2
Llull	1	24- 24	2- 2	2- 2
Magarola	-	-	-	-
Marimon	9	7- 7	1- 3	1- 3
Montaner	-	-	-	-
<i>Montaner</i>	-	-	-	-
Peguera	5	2- 50	2- 2	2- 2
Pol	1	2- 2	2- 2	2- 2
Pons	12	2- 2	2- 2	2- 2
Puig	-	-	-	-
Queralt	5	6- 50	1- 2	1- 2
Quintana	-	-	-	-

¹⁵⁶ És important d'advertir que en el cas de figurar només una unitat entre les famílies en litigi, es tracta d'una mateixa, enfrontada entre sectors. A continuació, ometem el contingut de cada font, atès la quantitat de casos. Fonts: tots els llibres de concòrdies per a la mostra de famílies, així com sentències arbitrals i registres de processos relacionats a l'apèndix documental, que ometem ací per òbvies raons d'espai. Recordem que les concòrdies s'esdevenien sovint quan les parts portaven ja anys pledejant a l'audiència i decidien finalment posar-hi fi, atès les enormes despeses que comportava. Per tant, provenien d'un plet previ. A més, ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, l. 21, s.f. ÍD. *Ibid.*, llig. A7, llig. 42, 45, 49, 0-300 i 2-111, s.f. *Ibid.*, Queralt, vol. 87, perg. 235, 292 i 298. *Ibid.*, Monistrol, perg. 1141. *Ibid.*, Can Falguera, llig. 222, 385, 433, 461, s.f. ÍD, RC, 3557 (f. 197v.), 3560 (ff. 174r.- 175v.), 3850 (s.f.), 4000 (s.f.), 4300 (s.f.), 4307 (s.f.), 4232 (ff. 92r.- 93r.), 4313 (s.f.), 4318 (s.f.), 4711 (s.f.), 4891 (s.f.), 4900 (f. 21r.) 5576 (ff. 82v.- 83v.). ÍD. G, LIT. 729, ff. 104r.-105r. ÍD. CA, llig. 480, 484, 481, 499, s.f. AHPB. Not. Antoni Baille, *Llibre tercer de capítols matrimonials*, llig. 16, ff. 109r.-114r. ÍD, Not. Anònim, *Sentència Peguera-Cassador*, segle XVII, llig. 5, s.f. ÍD. Not. Esteve Gilibert Bruniquer, *Libro sexto de capítulos matrimoniales*, llig. 23, s.f. ÍD. Not. Antoni-Joan Fita, *Llibre cinquè de capítols matrimonials i concòrdies*, segle XVII, s.f. ÍD. Not. Francesc Josep Fontana, *Liber primus capitulorum matrimonialium*, llig. 1, s.f. ÍD. Not. Pere Pau Vives, *Llibre tercer de concòrdies*, llig. 13, s.f. BC. Arx. Moja, llig. 3, s.f. ÍD. Arx. 657, s.f.

Famílies	Plets Nombre	Anys durada del plei mínim-màxim	Núm. famílies involucrades	
			Primer any mínim-màxim	Darrer any mínim-màxim
Rocabertí	6	77-77	2-2	2-3
Salbà	1	5-5	1-1	1-1
Sapila	1	50-50	2-2	2-2
Sentmenat	5	1-25	1-2	1-2
Sorribes	5	2-10	1-2	1-2
Terré	1	6-6	2-2	2-2
Xammar	1	3-3	2-2	2-2
<i>M. A. per família</i>	3'8	6'8-20'4	1'2- 15'6	12'5- 19

l'esfera pública, superposicions que no només s'han de trobar al si d'unes coordenades de causa o efecte, sinó més aviat dins d'un conjunt indestruïble de forces socials que confluen sobre els mateixos interessos.

Les accions de Jaume de Sentmenat, com les que anteriorment vèiem de Miquel Sebastià de Boixadors o les de Dídac d'Alentorn que envers l'any 1626 es dedicava "...a voler intentar de inquietar, molestar y perturbar al dit Alexandre d'Alentorn son pare en dita possessió [del lloc de Puigvert, baronia de Rialp i béns d'Agramunt]...",¹⁵⁷ com tants d'altres exemples, formaven part d'una conflictivitat generada per les dificultats de l'accés directe als beneficis de la renda, protegit pel dret familiar llavors vigent. Cada cop que hom procedia a visitar oficialment els jutges de l'audiència,¹⁵⁸ descobria l'embrolla de plets que nidificaven entre les relacions de la noblesa i que de fet ja al 1512 cert ambaixador florentí testimoniava a un dels seus escrits.¹⁵⁹ Al procés de l'any 1551, foren comptabilitzats alguns centenars que abastaven la primera meitat del segle i entre aquests, a reiterades ocasions s'hi trobaven les mateixes famílies. En un període de quatre anys, els Boixadors interposaren tres demandes: l'any 1547 s'enfrontaven Joana de Boixadors i Isabel de Pinós contra Gaspar de Castellbell. Tres anys després, era Àgueda de Boixadors contra Christòfol de Tamarit i al 1551, de nou

¹⁵⁷ ACA, RC, 5576, ff. 82v.-83r., (18-III-1626).

¹⁵⁸ Fins les corts de 1599 no es regularitzaran els procediments de la visita, que tindrien lloc teòricament cada sis anys. V. FERRO, *El Dret*, 406-407.

¹⁵⁹ Comentat a X. TORRES, *Els bandolers*, 67.

Joana de Boixadors contra Isabel de Pinós.¹⁶⁰ L'encavalcament successiu d'uns negocis sense resoldre, generacions darrera generacions,¹⁶¹ amb d'altres de nous, esdevingué constant a la societat cinc-centista i segurament a la del sis-cents. Encavalcament tal comportava aixímateix una involucració alternativa de noves famílies i parenteles a les què en virtut de fideïcomissos havia trascendit l'herència, de forma que en el llarg trajecte que discorria entre l'origen d'una

Quadre II- 13. Posicionament familiar, recursos patrimonials i bandositats, 1516-1626.¹⁶²

Participants a bàndols	A	B	C	D	E
Onofré d'Alentorn (1561)	x	-	-	-	-
Joan Berenguer Aguilar (1512)	-	x	-	-	-
Tomàs de Boixadors (1539)	x	-	-	-	-
Miquel de Boixadors (1555)	x	-	-	-	-
Guillem de Boixadors (1550)	x	-	-	-	-
Joan de Boixadors (1611)	x	-	-	-	-
Miquel de Calders (1619)	x	-	-	-	-
Ramon Dusai (1555)	-	x	-	-	-
Perot d'Erill (1550)	x	-	-	-	-
Hug d'Erill (1592)	x	-	-	-	-
Miquel Fivaller (1542)	-	-	-	x	-
Joan Granollachs (1598)	-	-	-	x	-
Miquel J. Granollachs (1612)	-	x	-	-	-
Fcesc. Marimon (1539)	x	-	-	-	-
Onofré de Marimon (1539)	-	-	-	x	-

¹⁶⁰ ACA. G, RV, 86, s.f., any 1551. *Ibid.*, 87, s.f., any 1551.

¹⁶¹ La lentitud de les sentències es relacionava amb l'escassetat de jutges i les continuades recusacions d'aquests a causa de la tan impossible imparcialitat. J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 84.

¹⁶² Relació de participants a bàndols diferents, pertanyents a la mostra de famílies. Fonts: AHCB. CC, XVI-14, f. 707r., XVI-81, s.f. ACA. RC, 3811 (ff. 44r.- 45r.), 4205 (ff. 176r.- 178r.), 4219 (f. 200r.), 4222 (f. 51r.), 4223 (ff. 18r.- 22v.), 4721 (f. 202r.), 4722 (s.f.), 4724 (ff. 152r.- 154r.), 5188 (f. 189r.), 5191 (f. 1r.), 5192, 5193 (ff. 20r.- 21r.), 5497 (f. 205r.). ÍD. CA, llig. 493, s.f. ÍD. RA, 6324, s.f. Pel que fa a la identificació patrimonial, alguns d'aquests registres en donen certes informacions puntuals. Hem utilitzat també: AHPB. Not. Francesc Blanch, *Liber secundus inventariorum*, llig. 16, s.f., Joan Granollachs, any 1608. *Ibid.*, *Llibre segon de capítols matrimonials*, llig. 13, ff. 100r.- 109v., M-J. Granollachs, any 1610. ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, vol. 45, 47, s.f., pèrg. 171, inventari de béns de Berenguer Aguilar i capitulacions matrimonials de son fill i hereu Joan Berenguer Aguilar, inicis segle XVI.

Participants a bàndols¹⁶³

	A	B	C	D	E
Joan de Marimon (1550)	x	-	-	-	-
Bernardí de Marimon (1615)	x	-	-	-	-
Bonaventura Montaner (1616)	-	-	-	x	-
Joan Peguera (1539)	x	-	-	-	-
Gispert de Pons (1565)	x	-	-	-	-
Josep Quintana (1597)	-	x	-	-	-
Francesc Salbà Vallseca (1585)	-	-	x	-	-
Enric de Sentmenat (1546)	x	-	-	-	-

causa i la resolució de la mateixa, es multiplicaven les parts rivals. Dels cinquanta anys que durà la que havien iniciat l'any 1575 don Lluís d'Alentorn i Marquesa Codina, descendent aquesta del regent de la reial tresoreria, contra don Joan de Boixadors, havien estat quatre membres de famílies distintes els que s'hi anaren afegint.¹⁶⁴ La dilació dels processos contribuïa a multiplicar les rivalitats familiars -quadre II-12-. Dilació, que tenia com a conseqüència, com afirmava don Francesc d'Erill l'any 1608, que “...tratando pleito con A. de Torrelles haconsumido la mayor parte de sus haciendas...”,¹⁶⁵ raó per la qual no foren pocs els que es dirigiren al propi monarca en súplica “...que tengáis la mano con el relator y jueces que tocare...”.¹⁶⁶ Un dels més extensos en el temps havia estat el dels Llull i Boixadors, que començà l'any 1520 i finalitzà el 1667, pràcticament dos segles. En aquest s'arribaren a involucrar fins a set grans noms de la noblesa catalana. El trànsit per la guerra de separació,

¹⁶³ Fonts: segueix de l'anterior. AHPB. Anònim, *Procés dels Boixadors*, 1550, s.f. ÍD. Not. Joan Geroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 21, f. 109r., Francesc de Marimon, any 1531. ÍD. Not. Pere Mallol, *Inventaris*, llig. 18, Onofré de Marimon, any 1566. ÍD. Not. Antoni Puig, *Capítols matrimonials*, llig. 2, Gispert de Pons, any 1568. ÍD. Not. Pau Renard, *Secundus liber testamentorum*, llig. 25, Joan de Peguera, any 1547. *Ibid.*, *Llibre de matrimonis*, llig. 25, Enric de Sentmenat, any 1546. ÍD. Not. Gaspar Montserrat Xemallau, *Llibre de matrimonis*, llig. 28, Bernat de Marimon, any 1613. BC. Arx. Not. Miquel Axada, *Inventaris*, man. 510, Joan de Boixadors, any 1618. ÍD. Arx. 630, s.f., sobre els Quintana, inicis segle XVII. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, inv. 17 A 400/500, testament de Ramon Dusai, 1555. *Ibid.*, Can Falguera, llig. 528, s.f., memòries d'Hipòlit Montaner, inicis segle XVII. AHCB. Secc. Not. III-9, testament de Perot d'Erill, any 1571.

¹⁶⁴ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, I.21, s.f.

¹⁶⁵ ÍD. RC, 4891, f. 145r.

¹⁶⁶ ÍD. *Ibid.*, f. 88r., don Guerau de Marimon, any 1605.

comportà que una de les parts prosseguís la causa contra el segrestador de la hisenda, nomenat pel govern dels francesos.¹⁶⁷ El reverent Onofré d'Alentorn, ardiaca de Benasch i canonge de Lleida, iniciava l'any 1608 una causa contra don Ferran de Quarteroni, en reclamació d'una quarta part dels drets del castell i terme de Puigvert per la possessió d'un censal mort de tres mil lliures anuals, comprat pel demandat.¹⁶⁸ Fins l'any 1642, el seguiren son germà Alexandre, senyor de Seró i els fills d'aquest, Dídac i Victòria de Gilabert.¹⁶⁹

Els vincles fideïcomissaris permetien de fer valdre constantment certs drets de major o menor antiguitat. En aquest sentit, molts dels nobles que, condemnats pel govern virregnal al desterrament conseqüència de complicitats a les bandositats, havien viscut algun temps i fins i tot anys lluny dels seus negocis patrimonials, temien que llur absència fos aprofitada des d'altres sectors de la família per a exigir-ne drets. Així ho havia advertit Miquel d'Alentorn, "...i pera que no puga perdre sa Casa y hacienda demane tornar-hi i que li perdonen el temps que li queda...".¹⁷⁰ ¿Es tractava, tal vegada, per part dels ministres reials, d'una extorsió que apuntava en particular contra el posicionament dels sectors familiars més poderosos dins la classe dominant i per tant d'una pressió sobre les fissures que ja sesgaven aquelles famílies internament? El cert és que, seguint el quadre superior, -i atenent-nos als casos que hem pogut documentar, tasca no pas sempre corresposta-, trobem una sòlida participació -en absolut excloent, perquè aquesta arrossegava sovint diversos membres d'una mateixa família-¹⁷¹ del sector d'hereus universals per a les famílies ja consolidades, entre els integrants i implicats a un bàndol, molts d'aquells probablement capitosts, de la cooperació dels quals esdevindrien unes relacions de parentiu entre sectors paral·lels. Podem recordar ara el cas de Jaume Roch de Sentmenat que abans citàvem. A la dècada dels anys setanta del cinc-cents, en trobem un altre cas significatiu. Aleshores, un membre dels Cassador fou inculpat i detingut pel virrei com el seu presumpte i frustrat assassí. Un considerable desplegament parentelar i d'amics féu front comú amb el reu, Pere Cassador. Lluís de Gualbes, Francesc Miquel Pol i Francesc de Boixadors, havien participat com a testimonis de la defensa. Sabem que el segon era casat amb

¹⁶⁷ AHCB. Secc. Not. V-1, s.f.

¹⁶⁸ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, I.21, s.f.

¹⁶⁹ AHPB. Not. Bartomeu Plea, *Liber testamentorum*, llig. 14, Victòria de Gilabert, any 1657.

¹⁷⁰ ACA. RC, 4715, f. 141r., (10-IV-1589).

¹⁷¹ X. TORRES, *Nyerros i Cadells*, 109

una Aguilar, de la mateixa manera que una filla de Pere Cassador enllaçà amb Jaume Aguilar i aquell més tard amb una altra Aguilar.¹⁷² Hi era absent, en canvi, la branca dels seus cosins-germans, que era l'hereva universal de l'original patrimoni dels Cassador, el senyoriu de Moncortés i que havia enllaçat amb la família Meca, precisament afecta al virrei i a la seva camarilla.¹⁷³ La transposició de la sectorialització familiar a l'esfera pública, acusava doncs les

Quadre II- 14. Vella noblesa i fideïcomís, entre els grups en ennobliment, segle XVI.¹⁷⁴

Famílies	Núm. fideïcomissaris	Vella noblesa	%
Casademunt	-	-	-
Cassador	18	2	11'1
Codina	4	1	25
Desvalls	-	-	-
Dusaj	27	2	7'4
Ferrer	20	1	5
Fivaller	12	2	16'6
Granollachs	-	-	-
Gualbes	3	2	66'6
Llull	12	3	25
Magarola	-	-	-
Marimon	5	3	60
Montaner	6	3	50
Puig	-	-	-
Quintana	4	-	-
Sapila	3	2	66'6
Sorribes	7	1	14'2
Terré	10	1	10
<i>M. A. per família</i>		1'7	19'8

¹⁷² AHPB. Anònim, *Plec de capítols matrimonials de diversos anys*, llig. 2, s.f., Poi- Aguilar, any 1562. ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, perg. 285, testament de Maria Aguilar Cassador, any 1589. *Ibid.* Monistrol, perg. 1191, capítols matrimonials signats entre Lluís Aragall i Gerònima Cassador, filla de Pere Cassador casat al seu torn amb Isabel Aguilar, any 1591.

¹⁷³ Sobre el negoci de Pere Cassador amb el virrei don Hernando de Toledo, AHCB. Secc. Not., XXIV-5, aprox. 500 fols. La relació entre Meca i Cassador, a: *Ibid.*, III-15, s.f., testament d'Isabel Meca, filla d'un cosí-germà de Pere Cassador, any 1592. Sobre les diferents branques dels Cassador: *Ibid.*, III-6, s.f., testament de Francesc Cassador, senyor de Moncortés, any 1555.

¹⁷⁴ Fonts: veure quadre núm. II- 14. Entre els membres de la vella noblesa, hi comptabilitzem els directament eridats així com els beneficiaris d'aquesta vinculació per afinitat, això és, casats amb els eridats i per tant beneficiària del fideïcomès la seva descendència.

fragmentacions de classe.

Lligams de sang, afinitats, expectatives d'accés al patrimoni segons ordre de crida a fideïcomís, tot plegat contribuïa a estendre els deutes entre sectors de parentiu. A la vella noblesa, els fideïcomessos de la qual -béns subjectes a fideïcomís- vinculaven membres d'altres famílies amb les quals mitjançaven lligams d'afinitat, s'havien d'afegir ara els fideïcomessos de membres de la fusionada classe dirigent que ascendien socialment, adquirien béns fundiàris i els vinculaven tot cridant a la seva herència d'altres afins de velles famílies nobles. Exteses les afinitats de la noblesa consolidada envers d'altres grups de governants en ennobliment, discorria paral·lela en definitiva la possibilitat a figurar entre els fideïcomissaris d'aquests darrers. De l'anàlisi entre 1500 i 1600 de les famílies de la mostra pertanyents a la vella oligarquia barcelonina baixmedieval, ensems amb les originàries d'estaments urbans no privilegiats, ambdues en ennobliment en el decurs del segle i fins i tot abans a les darreries del precedent, s'infereix una involucració de fideïcomissaris de la vella noblesa, segons el quadre anteriorment exposat, que aniria d'un mínim de 5% quan tenia lloc, -de fet només un 33'3% se n'evadeix- a un màxim de 66'6%. Aquestes dades reflecteixen un cop més, com les estratègies fideïcomissàries consolidaven les cooperacions entre els grups que integraven una heterogènia classe dirigent i en definitiva, les trajectòries familiars d'ennobliment.

Extensió tal de deutes i vincles de parentiu, lligaria amb l'ampliació dels deseïments a inicis del cinc-cents vers parents de fins i tot més de sis graus, o amb la pràctica cada cop més regularitzada dels oficials reials a fer signar treves també de parents allunyats -al marge la conveniència dels drets que el veguer en rebia per cadascú dels signants-,¹⁷⁵ pràctica que hom intentà delimitar i així a les corts de 1599 fóu estatuit que només se'n signessin fins el segon grau de parentiu.¹⁷⁶ Els ja citats processos d'ennobliment, tal vegada també incidissin sobre les probabilitats del risc de conflictivitat, en comportar una multiplicació de competitivitats internes, això és, interessos dels nobles que ara accedien als recursos de la capital però que topaven amb els d'un contingent regular d'ascendits, fins que el matrimoni pogués unificar ambdós. Al voltant d'aquesta conflictivitat, fora sensat d'afirmar que provenia a priori de la transgressió dels drets de successió on s'emparaven cadascú dels membres del llinatge ¿De

¹⁷⁵ X. TORRES, *Els bandolers*, 68. N. SALES, *Els segles de la decadència*, 42.

¹⁷⁶ *Constitucions y altres Drets*, cap. 17, f. 171v.

quins drets però se'n tractava, d'aquells dels sectors poderosos o dels que no ho eren pas?

En el quadre II-16, hem analitzat una vessant de la conflictivitat, la vessant institucionalitzada, i hem vist com el 64% de demandants pertanyien al sector d'hereus universals, més de la meitat dels quals posseïen senyorijs, clarament oposat a un 8'9% que pertanyien als sectors desafavorits de la classe, amb rendes anuals que de vegades ni superaven les 100 lliures. La participació de tot un ventall de sectors familiars, feia del conflicte-litigi, camp de manifestació de les fissures del sistema successori, en efecte, fissures per on s'esvaïa el control d'unes certes rendes que servien per acréixer el propi patrimoni ja heretat. És el cas l'any 1544 de Jaume Aguilar olim Dusai, hereu universal del seu avi Joan Berenguer Aguilar, que reclamava 1500 lliures en pensions sobre censals morts també donades per aquell a son germà Galcerà Dusai, el qual tenia ara l'obligació a tornar-les a causa de la seva entrada en monestir, condició precisament excloent segons el testament de l'avi.¹⁷⁷ La donació particular de Galcerà Dusai, incloïa una clàusula de reversió a favor de l'hereu universal, símptoma un top més d'una política de concentració patrimonial. Clàusules tals, esdevenien a llarg termini en fissures quan no eren pas observades. El 9'5% de la mostra analitzada -quadre II-16-, responia a aquest tipus de litigi entre hereu universal contra germà, conflicte de fet entre sectors desiguals d'un mateix nucli familiar, que al seu torn reflecteix el 17% de demandes per impagament de llegítimes que havia de satisfer l'hereu -quadre II-15-. És el cas ara de don Guerau de Marimon, que a inicis del sis-cents demanava al seu germà don Plegamans en qualitat d'hereu patern, l'adjudicació dels aliments, perquè "*...no tiene con qué sustentarse y lo poco que tenia lo ha gastado sirviendo al rey...*",¹⁷⁸ en el mateix moment que ho feia també el seu nebot don Aleix de Marimon com a hereu d'un altre germà, en reclamació de la llegítima paterna.

El protagonisme dels sectors forts, il·lustra però com litigaven abans aquells que tenien quelcom a perdre, que no pas altres que havien de lluitar per no res,¹⁷⁹ al marge les despeses d'advocats que significava un perllongat litigi i que no tots podrien satisfer.¹⁸⁰ El nivell de

¹⁷⁷ ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, perg. 235.

¹⁷⁸ ÍD. CA, llig. 480, s.f., s.d.

¹⁷⁹ En aquest sentit cal assumir les conclusions de Th. Kuehn (*Law, Family and Women*, 131) quan afirma que l'essència de la família és el patrimoni i sobre aquest circula la seva cultura, manifesta en la litigiositat.

¹⁸⁰ Sobre l'augment de la litigiositat a Barcelona i els honoraris dels tribunals, J. AMELANG, "Barristers and Judges in Early Modern Barcelona", esp. 1271 i 1276.

litigiositat d'aquests sectors, significava la consolidació del poder del llinatge, perquè era sobre aquells, sobre els que es ratificava la capacitat de concentració de riquesa. Seguint ara el quadre II-17, observem un 27% de causes entre hereus universals de senyorijs territorials per ambdues parts, un 19% entre fills menors amb rendes respectables també per ambdues parts, un 12% entre hereus universals de senyorijs territorials i hereus universals de patrimonis menors i finalment, un 10% entre hereus universals de senyorijs territorials i hereus particulars d'aquests. La litigiositat constituïa sobretot camp de competitivitats de les relacions de parentiu, competitivitats que només podien existir entre sectors familiars o nivells de riquesa paral·lels. Si a això afegim que un 56'5% de les causes -quadre II-15- consistien en impagaments dels dots, -impagament que cal relacionar amb el transferiment de la quantitat a dotar en forma de títols crediticis, satisfets per porcions, com a estratègia d'inversió de capital envers rèdits

Quadre II-15. Causes de la litigiositat familiar, 1516-1626.¹⁸¹

	Demandes				
	Herències col.laterals	Dots impagats	Llegítimes impagades	Drets viduals	Fideïcomessos
<i>Parts enfrontades</i>					
Germans	7	2	8	-	-
Esposos	-	-	-	6	-
Cunyats	-	6	1	3	3
Pares-fills	1	2	-	-	-
Cosins	6	-	-	-	3
Descendents - afïns	3	-	2	-	11
Totals	26'5%	15'5%	17%	14%	27%

¹⁸¹ El nombre de plets en aquest com tampoc en els dos quadres que continuen, no ha de coincidir pas amb el nombre dels mateixos aparegut en el II-12, on han estat comptabilitzats per partida doble, això és, consignats per famílies, cada vegada que hi participaven. Fonts: veure quadre II-12.

Quadre II-16. Posicionament familiar i recursos patrimonials
dels demandants, 1516-1626.¹⁸²

	Demandants				
	A	B	C	D	E
<i>Demandats</i>					
Germans	6	-	1	9	1
Esposos	-	-	-	5	1
Cunyats	5	2	-	6	-
Pares- fills	3	-	-	-	-
Cosins	6	3	-	-	-
Descendents- afins	12	2	-	2	-
Altres famílies	19	5	1	1	2
<i>Totals</i>	51%	13%	2'1%	25%	8'9%

estables, estudiat per James Amelang,¹⁸³ fideïcomessos i drets viduals,¹⁸⁴ podem llavors confirmar com al litigi arribaven sectors de famílies diferents o sectors d'un mateix llinatge però de branques diferents, respectivament, i en definitiva, posicionaments davant recursos que podien ésser paral·lels sinó iguals.¹⁸⁵ En efecte, tant els dots com els drets viduals, els satisfieien normalment cunyats hereus de llur propi nucli familiar, i quant als fideïcomessos, altres col·laterals del precedent hereu gravat. Totes tres causes, més d'una vegada havien coincidit en una de sola, producte de nou de la multiplicitat de lligams d'afinitat. Algunes, implicaven per doble partida problemes diversos: els drets viduals es relacionaven amb la restitució de dots.

¹⁸² Sobre el significat de les lletres, veure el quadre II-9. Cal advertir que es tracta dels primers demandants i primers demandats, -els iniciadors, un o més d'un, de la causa-, vàlid com a mostra de la dinàmica d'intervencions posteriors, atès que els interessos patrimonials seguien una línia de sectors de parentiu homogènia. Fonts: les mateixes del quadre II-12. En els mateixos documents -concordies, processos- apareixen dades relatives a cadascuna de les parts, activa i passiva, de la causa.

¹⁸³ J. AMELANG, *La formación*, 86-87.

¹⁸⁴ Tipus de causes que a Castella adquireixen també un pes similar, segons R-L. KAGAN, "A golden age of litigation: Castille, 1500-1700", a *Disputes and Settlements*, ed. J. BOSSY, 154.

¹⁸⁵ En aquest sentit, Th-S. Kuehn també ha confrontat les tesis defensades per la historiografia anterior als anys noranta sobre les solidaritats familiars del patriciat del renaixement italià. *Law and Family*, 132.

L'any 1648 Gràcia Calvó de Cassador i Clemència Cassador, neboda i tia política respectivament, signaven una concòrdia davant notari.¹⁸⁶ L'origen de la mateixa es retreia al temps que don Gabriel Cassador atorgava testament, allà per 1592, on instituïa fideïcomís a favor de tots llurs fills i filles -exceptuant les dues monjes del monestir dels Àngels que havia

Quadre II-17. Posicionament familiar, recursos patrimonials i litigiositat, 1516-1626.¹⁸⁷

	<i>Demandants</i>									
	A	%	B	%	C	%	D	%	E	%
<i>Demandats</i>										
A	24	27	3	3	2	2	5	5'5	2	2
B	11	12	4	4	-	-	-	-	-	-
C	9	10	-	-	-	-	-	-	-	-
D	7	8	5	5'5	-	-	18	19	2	2
E	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

inclòs tanmateix en el primer testament de l'any 1577- i seguidament de dos nebots i un cosí, un total de vuit fideïcomissaris.¹⁸⁸ Clemència reclamava ara l'heretament universal en tant que filla i hereva al seu torn de Francesc Cassador, el quart fideïcomissari cridat per don Gabriel, així que Gràcia, vídua de don Anton Cassador, fill aquest de Jaume, segon fideïcomissari cridat, -precedència respecte de l'anterior que tanmateix perdè l'heretament conseqüència d'una manca de fills legítims-, pretenia com a tenutària¹⁸⁹ la restitució de 10.000 lliures que aportà en dot a son marit, pel casament de l'any 1637.¹⁹⁰

¹⁸⁶ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, A7, vol. 49, s.f.

¹⁸⁷ Sobre les lletres, veure quadre II- 9. Fonts: les mateixes del quadre II-12.

¹⁸⁸ AHCB, Secc. Not. III-15, s.f.

¹⁸⁹ Atribució a la vídua i successivament als fills hereus de la mare, de l'usdefruit de tots els béns del marit mentre no li sigui restituit el dot i pagat l'escreix. *Diccionari jurídic català* (Barcelona, 1986), 304.

¹⁹⁰ AHPB. Not. Esteve Gilabert de Bruniquer, *Llibre II de capítols matrimonials*, llig. 24, s.f.

Litigiositat familiar i processos de successió, no només cal interpretar en virtut d'una relació efecte-causa: ambdós es superposaven, per exemple, quan el donant es trobava davant un relicte indefinit, -no estem tractant ara de la seva composició, l'actiu i el passiu o deutes-, relicte que depengués de sentència judicial i en conseqüència de la seva disminució o conservació. Galcerà de Sentmenat i d'Oms en el seu testament de 1600, donava per llegítima 1.000 lliures a don Enric, fill segon, sota el supòsit que l'hereu universal guanyés la causa que penjava a l'audiència sobre les heretats de la casa d'Oms i Salbà. Cas de predre-la, en donaria només 300 lliures.¹⁹¹

Sobre indefinicions semblants però, hi contribuïa la pròpia xarxa de lligams familiars, car quant més extensa majors involucracions. Escudejat sobre aquelles, don Plegamans de Marimon afirmava disposar d'un relicte d'inferior valoració que el defensat per la part contrària, el qual ratllava les 53.000 lliures,¹⁹² tot al·legant que havia descuidat d'integrar-hi una de les seves més recents adquisicions: es tractava de l'herència universal d'un clergue de la parentela, després de figurar al testament del causant en qüestió, entre els darrers fideïcomissaris cridats.¹⁹³ Quan don Dalmau de Queralt succeí a la vila de Pons per mort del regent la tresoreria reial Pere Bernat Codina, tant la seva mare com la seva tia Anna vídua de'n Codina, continuaven rebent les prestacions de fidelitat i homenatge dels vassalls de la vila. Així que Anna de Cardona cedí els drets de l'heretat a llur nebot, la comtessa Maria de Queralt Codina, mare de don Dalmau i cunyada d'Anna, pretenia de revocar la donació universal per ella feta a son fill. No tardaren els vassalls a interposar demanda davant l'audiència, en al·legació "*... que eren molestats per tres senyors y no sabien a quin d.ells havien d'atendre i obeir...*". Una perllongada resistència als oficials del comte,¹⁹⁴ -exemple d'encavalcament de conflictivitat no institucionalitzada i litigiositat-, fôu el detonant per reduir la vila al patrimoni reial, tot basant-se en una vella alienació de 1430.¹⁹⁵ Drets col·laterals, divisió de domini i endogàmia familiar, s'interferien en aquest cas per subratllar les indefinicions en la possessió dels béns.

¹⁹¹ ÍD. Not. Bernat Puigvert, *Liber testamentorum*, llig. 25, s.f.

¹⁹² ACA. RA, Plets civils, 7725, f. 378v., (4-XII-1617).

¹⁹³ ÍD. *Ibid.*, f. 379r., (4-XII-1617).

¹⁹⁴ ÍD. CA, llig. 499, s.f., any 1624. També *Ibid.*, llig. 497 i 501, s.f.

¹⁹⁵ *Ibid.*, llig. 498, s.f., ± any 1630.

Pactes de família: matrimoni, relacions de parentiu i poder.

En els orígens de cada estratègia, els objectius però eren ben definits. Al matrimoni hom hi acudia no només com a via de captació vers noves oportunitats de contacte amb el poder polític i els titulars o candidats als càrrecs. Constituïa peça clau a l'esfera pública. Una de les condicions per tal d'ésser admès entre els candidats a les bossees d'insaculació de les conselleries de Barcelona, advertia que "...tinguen muller o la haien tinguda...".¹⁹⁶ Punt final i de partença al seu torn d'una trajectòria que incloïa la inserció social dels seus efectius enmig del contexte de classe que li era propi, això és, l'accés als recursos que propiciarien les constants -econòmiques, socials- d'intercanvi, l'aliança permetia així de consolidar la posició del grup i amb aquest, de determinats sectors de la família, tant a nivell públic com privat.¹⁹⁷ Assolida aquesta pressuposada capacitat d'intercanvi, l'èxit darrer consistia a trobar un contraient amb una dotació -immaterial i material- adients a les disponibilitats i expectatives de la família, posades de manifest amb l'encartament o jurament de les condicions econòmiques fixades a les capitulacions matrimonials davant notari, al qual seguien les esposalles i benedicció *in facie ecclesiae*.¹⁹⁸ El cavaller Perot de Vilanova ens ha llegat una suggerent descripció sobre els seus tractaments matrimonials, que indiquen aquestes fases:

"...a 19 de març 1565 anà Perot Sans, mon criat (...) pera què vingués mon pare ací en Barcelona, si volie s'effectuà un matrimoni d'una senyora Hipòlita Quintana (...) se tractave ab mi. En lo qual havien entès los Ribelles per ma part y un monsenyor Vergós de la sua, sobre los interessos (...) yo tostemps tinguí determinat fer-ho per les moltes virtuts y compliments de dita (...) Y per ço envií a mon pare peraquè ell ho effectuà (...) Que a 12 d'abril 1565 fonc servit Nostro Senyor se effectuà lo casament (...) juràrem los capítols en presència sols de dits senyors Vergós y Càhors (...) 17 d'abril 1565 nos

¹⁹⁶ ID. CC, LIC, VI-65, f. 66v.

¹⁹⁷ En un petit article ja vàrem repasar la posada en marxa d'una política de vinculacions prèvia al matrimoni, una part d'aquestes trajectòries a què ens estem referint. M. FARGAS, "Solidaritats familiars: llinatge i matrimoni entre els grups dominants. Barcelona segle XVI", *L'Avenç* 164 (1992): 14-19. Sobre el mateix en el cas de la gentry anglesa, al marge dels estudis de Lawrence Stone, M. SLATER, "The weightiest business: marriage in an upper-gentry family in seventeenth-century England", *Past & Present* 72 (1976): 25-54. Sobre el matrimoni a la Barcelona pretridentina, etapes i significat social per a la dona, T-M. VINYOLES, *Les Barcelonines a les darreries de l'Edat Mitjana (1370-1410)* (Barcelona, 1976), 83-102.

¹⁹⁸ J. GAUDEMET. *Le mariage en Occident. Les moeurs et le droit* (Paris, 1987), 292. Ch-N-L. BROOKE, *The medieval idea of marriage* (Oxford, 1991 reimpr.), 61-93.

esposàrem dita senyora y yo. Y esposà-nos lo canonge Ferrer (...) Y prometerent-me en dot 3.300 ll. (...) 12 de maig 1565 ofrem missa y prenguérem benedictió ma muller y yo (...) y foren lo senyor de Ribelles, monsenyor Jaramont...”¹⁹⁹

La importància de l'escenari de sociabilitat que construïa la parentela amb l'ajut d'un cercle d'amics -o clients- en actes familiars semblants, rau en la capacitat de canalització envers l'esfera pública. Si les competitivitats de poder i rivalitats públiques assolien cert nivell, un escenari privat tal -si és que realment hom el pot distingir- s'hi veia d'immediat afectat. Quan l'any 1544 s'esposava la filla del doctor de l'audiència Geroni Sunyer amb el noble don Pere de Margarit, “...agué y poca gent per lo que no convidam ni una part ni altra los parents (...) porque lo mon nabot Guillem Sunyer se gordava dels diputats per unes asplavisadas dona a Ypoliyt mollet oficial que diuen es del general...”²⁰⁰ Al Dietari del Consell Barceloní, en ocasió de la celebració del matrimoni del conseller segon de l'any 1672, de la descripció hom observa una major injerència dels símbols de poder. En una societat la façana més exterior de la qual es revestia del codi de l'honor, càrrec polític i acte familiar, ambdós fusionaven llurs esferes, pública i privada:

“...se desposà lo senyor Gaspar Sabater, conseller en orde segon de la present ciutat, vestit ab sa gramalla de escarlata, ab son verguer y massa alta, ab cotxe, anà en casa de la sua muller, qui se anomenave la senyora Geronima Sitjas; y, al arribar, lo isqueren a rebre y lo acompanyaren a la sala ahont havia de fer-se lo matrimoni; e en continent se alsà la dita senyora y se prengueren per la mà y lo sacerdot los beney y lo verguer abaxà la massa qui sempre la havia aportada alta y se n.anà, quedant-se ell en dita casa de la núvia...”²⁰¹

A una i altra, la participació de parents i amics, que era major quant més enlairada la posició de les famílies en qüestió, es destinava a demostrar no només la publicitat del matrimoni, en gran mesura per sí mateixa vinculant,²⁰² tal com en temien no pas sense encert els Sorribes i Peguera l'any 1617 quan afirmaven que “...si dit matrimoni no se effectua

¹⁹⁹ A. SIMÓN, *Cavallers i ciutadans*, 60, 62.

²⁰⁰ BC. R. SUNYER, *Llibre de notes*, 1535-1545. Ms. 896, f. 145r. (3-VIII-1544).

²⁰¹ DACB, XIX: 61.

²⁰² J. GAUDEMET, *Le mariage en Occident*, 292.

restaria dita -la futura esposa, Eulàlia de Peguera- *diffamada per ser aqueixa la publica veu y fama...*",²⁰³ sinó també l'imprescindible consentiment familiar sobre el negoci matrimonial, o les adhesions que les famílies comptaven en aquell moment.²⁰⁴ Consentiment, tendent a desviar els conflictes per clandestinitat matrimonial,²⁰⁵ tot i que encara a la Catalunya d'inicis del XVII hom es planyia que "*...aún los matrimonios clandestinos estan prohibidos con tanta moderación...*". Així ho afirmava el jutge Rafel Rubí, en ocasió d'uns dificultosos tractes matrimonials que mantenia amb els Guimerà.²⁰⁶ L'abast del consentiment familiar, es reflecteix aixímateix en el cas de Jaume Cassador, enemistat amb el seu germà Francesc, que actuava "*...infamant i escampant per Barcelona moltes coses ajenes de tota veritat i procurant destorbarli de tots los casaments que podia fer en sa terra (...) fou forsat a Jaume de anarsen a casar fora del Regne...*".²⁰⁷ Un dels capítols aprovats a les corts de 1537 reafirmava la figura d'aquest consentiment quan ordenava fossin exiliats i "*gitats de pau i treva*" aquells qui fessin casament sense permís del pare, o mare, o parents o tutors segons el cas, de la donzella o vídua "*...encara que noy entrevinga rapte o altra violentia*", altrament, una forma de desafiament contra la família.²⁰⁸ Assistim per tant en començar el segle a un procés de reforçament d'aquest intervencionisme, tot confirmant una constitució del 1413 sobre matrimonis clandestins, endurint però la penalització, procés que discorria paral·lel a d'altres llocs: a Castella, els procuradors en Corts sol·licitaren reiterades vegades que els fills mascles menors de vint-i-cinc anys fossin obligats -com ja ho eren les filles- a comptar amb el permís patern per a casar-se, així que semblant control hom exigí a les corts valencianes de 1567.²⁰⁹ L'enverinat clima de

²⁰³ ADB. IX/2, r. 4-5, dispensa pel matrimoni entre Felip de Sorribes i Eulàlia de Peguera (1-VI-1617).

²⁰⁴ Aquest aspecte de suport i aprovació familiar al matrimoni, mitjançant documentació notarial, ha estat minuciosament estudiat en el cas de la gentry alemanya. S. MARSHALL, *The Dutch gentry, 1500-1600. Family, faith and fortune* (New York- London, 1987), 39.

²⁰⁵ El problema de la clandestinitat plasmat a través d'un procés que enfrontà un individu patrici contra la seva amant i esposa clandestina, on es barregen conviccions socials (recordem l'edicte de 1500 de la *Signoria* de Florència contra els matrimonis desiguals socialment), a G. BRUCKER, *Giovanni y Lusanna. Amor y matrimonio en el Renacimiento* (Madrid, 1991). També, J. CASEY, "Le mariage clandestin en Andalousie à l'èpoque moderne", a *Amours légitimes, amours illégitimes en Espagne, (XVIè- XVIIè siècles)*, ed. A. REDONDO. Colloque International, 1984 (Paris, 1985), 65-76.

²⁰⁶ ACA. CA, llig. 350, s.f., (18-XI-1608).

²⁰⁷ ACA. Secc. Patrimonials, llig. A7, núm. 45. La causa a *Ibid.*, llig. A7, núm. 42.

²⁰⁸ *Constitucions y altres Drets*, llibre V, títol I, cap. V, f. 354.

²⁰⁹ I. ATIENZA, "Aunque fuese con", 40. J. CASEY, "La famille", 124. L'aprovació pública del matrimoni suscità trascendents debats a l'Europa de la Reforma protestant: J-F. HARRINGTON, *Reordering Marriage and Society in Reformation Germany* (Cambridge, 1995), 169-171.

bandositats extès durant aquells anys, -del qual se'n feia ressò la pragmàtica de 1539-,²¹⁰ explica també la intenció des del poder públic a sancionar i regular una de les vies per on neixien i es desplegaven violències privades: les relacions de parentiu. La declaració del 1537, es trobava doncs a la mateixa línia que d'altres pragmàtiques sobre desafiaments, que tendiren d'ençà l'època ferrandina a canalitzar i prohibir determinats supòsits de la guerra privada.²¹¹ Cinc anys després, però, encara reeixiren importants conflictes nobiliaris derivats a curt termini de l'absència d'aital consentiment: un cop compromés el comte de Quirra amb la filla del vescomte de Perelada, -segons sembla obligat pel darrer-, intentà de concertar matrimoni de nou amb la de don Bernat de Pinós, origen de bandositats per cada part ofesa, que adquiriren enormes proporcions.²¹² Recolzava, doncs, la naturalesa pactista que regia el matrimoni, tant el fet que amb el consentiment hom segellava la solidaritat familiar entre sectors de parentiu, com el fet que l'aliança es concertès per tal de posar fi a les rivalitats entre famílies. Tals, havien estat les que enfrontaren els Sarriera i Agullana al llarg del segle XVI i que es clogueren amb un matrimoni entre ambdós.²¹³ És el cas també de l'enllaç de la pubilla del duc de Cardona i l'hereu de l'infant don Enric a inicis de la centúria, que serví per allunyar les pretensions d'aquest darrer al tron, en renunciar al seu cognom en favor dels Folch de Cardona, com ha explicat Casals.²¹⁴ Després de signada l'any 1522 una treva entre els Rocabertí i els Bellera,²¹⁵ ambdues cases es fusionaren en una de sola. Fins aleshores havien pertangut a dues branques separades dels Rocabertí.²¹⁶ Trascorreguts llargs anys de conflicte que portaren finalment don Bernat de Peguera i Marc Llentes a la sala del criminal l'any 1563, el camp de batalla del qual havia estat el castell i bosc de Claret, possessió del primer, una aliança entre ambdós en serví un cop més d'aturador.²¹⁷ El matrimoni constituïa una estratègia de poder a la manera com ho havien fet

²¹⁰ F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, 2: 909. J. REGLÀ, *Els Virreis de Catalunya* (Barcelona, 1987, 1ª reed.), 76. X. TORRES, *Els Bandolers*, 72.

²¹¹ Sobre el bandolerisme, la guerra privada i els enfrontaments familiars, X. TORRES, *Els bandolers*, 68 i ss.

²¹² Ens relata aquesta disputa d'honor, *Ibid.*, p. 81.

²¹³ ÍD. *Nyerros i Cadells*, 2: 422-424.

²¹⁴ À. CASALS, *Emperador i Principat*, 56.

²¹⁵ *Ibid.*, 191.

²¹⁶ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 172, s. f., testament d'Antoni de Rocabertí i Bellera, any 1570. *Ibid.*, Sentmenat, perg. 16, sentència a favor de Pere de Rocabertí i contra Francesc de Bellera, germans, segle XV.

²¹⁷ ÍD. G, RV, 83, s.f. *Ibid.* VG, 52, plec 30, f. 63v., any 1614.

en un altre ordre els clans dels principats italians del renaixement, rivals -fins l'aliança- en l'acaparament dels llocs clau del govern de la ciutat.²¹⁸ La normativa canònica llavors vigent, fins i tot contemplava la possibilitat a dispensar matrimonis fins el quart grau de parentiu prohibit, quan tenien lloc les anomenades condicions "*pro componendis inimicitiiis*".²¹⁹

Un dels decrets sobre el matrimoni aprovats al concili tridentí, -l'anomenat decret Tametsi-, ratificava la impossibilitat a celebrar aquest sacrament sense la voluntat o el consentiment, ara però de part dels contraients.²²⁰ L'any 1459, els nuvis Joan Dusai, fill d'un ciutadà honorat de Barcelona i Elisabet Amat, filla d'un mercader també de la ciutat, reconeixien públicament en un acte d'emancipació del primer davant del veguer prèvia capitulació matrimonial, llur consentiment respecte l'aliança que es disposaven a formalitzar, on s'implicitava els veritables promovedors d'aquesta. Al document, en efecte, es consignava que "*...lo dit molt honorable Pere Dusai -el pare del nuvi- havent per molt agradable i accepte lo dit matrimoni lo qual lo dit micer Johan per ordinació sua ha deliberat fer ab la dita Elisabet...*" i "*...la dita Elisabet, filla sua, ell tractat, consellat i ordenat ab molta obediencia ha consentit fer ab lo dit Johan Dusai...*".²²¹ Un segle més tard, dona Estefanía de Torrelles, vídua del cavaller de Barcelona Perot Sapila, heretava universalment la seva filla Isabel, tot adverint "*...que si no.s casés ab consentiment dels marmessors li.n privaria de l'herencia...*".²²² Entre aquests, hi havia don Ramon de Torrelles, senyor de la Roca del Vallés,²²³ Jaume Joan Sapila, el senyor del castell de Vilalba don Miquel Vilalba²²⁴ i don Onofré de Josa. Fóu amb el primer, que Isabel s'acabà casant. Aquest enllaç, de fet, ja havia estat acordat però abans fins i tot del testament de

²¹⁸ M. MERIAM BULLARD, "Marriage politics and the Family in Florence: The Strozzi-Medici Alliance of 1508", *The American Historical Review*, 84 (1979), 668-687.

²¹⁹ BC. ANÒNIM, *Materias matrimoniales*, ff. 5r.-7r., segle XVIII. Ms. 3165.

²²⁰ J. GAUDEMET. *Le mariage en Occident*, 290-293. L'evolució d'aquests costums a Anglaterra, a través d'una síntesi de la interpretació antropològica que parteix de les teories de començaments de segle sobre les societats primitives (Morgan, Lowie) fins les més actuals sobre el món occidental, ha estat estudiada per A. MACFARLANE, "Who controls the marriage decision?", a ÍD. *Marriage and Love in England. Modes de Reproduction, 1300-1840* (Oxford, 1986), 119-148.

²²¹ ACA. Secc. Patrimonials, perg. 777.

²²² AHPB. Not. Pere Fitor (major), *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 96r.-98r., any 1567.

²²³ ÍD. Not. Joan Monjo, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, Geroni de Torrelles, pare de don Ramon i germà de dona Estefanía Sapila, any 1550.

²²⁴ ÍD. *Ibid.*, f. 16r., Elisabet, vídua de don Miquel de Vilalba, any 1545.

Quadre II-18. Posicionament familiar i recursos patrimonials
dels marmessors, 1516-1626.²²⁵

	Núm. dels nomenats via testament hereu universal	Sectors				
		A	B	C	D	E
Alentorn	20	7	-	2	1	-
Boixadors	35	17	2	2	5	3
Calders	10	4	-	-	3	2
Casademunt	10	-	4	-	3	1
Cassador	46	14	4	-	9	6
Codina	10	3	-	-	2	1
Desvalls	7	-	-	-	5	2
Dusaí	48	18	7	1	10	5
Erill	12	8	-	-	3	1
Ferrer	10	4	3	-	2	1
Fivaller	44	17	3	-	8	6
Granollachs	5	-	1	-	3	1
Gualbes	5	1	-	-	4	-
Icart	13	6	-	-	6	1
Llull	29	10	6	-	5	3
Magarola	7	-	1	-	4	1
Marimon	19	6	2	-	6	1
Montaner	5	3	-	-	2	-
Montaner	6	1	1	-	2	1
Peguera	15	3	-	1	7	2
Poi	-	-	-	-	-	-
Pons	3	1	-	-	-	1
Puig	-	-	-	-	-	-
Queralt	3	2	-	-	1	-
Quintana	4	-	-	-	2	2
Rocabertí	13	5	3	-	3	1
Salbà	15	2	2	-	4	3
Sapila	7	1	2	-	3	-
Sentmenat	23	11	1	-	6	4
Sorribes	18	5	-	-	5	1
Terré	14	3	-	-	6	2
Xammar	4	-	-	-	4	-
Totals	460	40'5%	11'2%	1'6%	32'9%	13'8%

²²⁵ Els percentatges han estat calculats sobre els documentats. Fonts: veure relació de testaments a l'apèndix de fonts documentals.

dona Estefanía. Son germà, ja ho havia previst d'ençà alguns anys. En aquest cas es tractava del cap de la casa, Geroni de Torrelles. Si ens fixem en el quadre anterior, podem comprovar també que el 53'3% dels marmessors trobats pertanyien al sector d'hereus universals d'altres branques i famílies i al sector de fills menors senyors territorials o jurisdiccionals. Molts dels marmessors -de vegades al seu torn tutors- apareixien sovint aprovant el consentiment matrimonial, altra de les quòtes de poder a l'esfera familiar dels seus sectors més forts. El consentiment obeïa principalment als criteris d'interès d'aquests, -tal vegada els que s'hi podien jugar més en una aliança-, i constituïa camp de manifestació d'unes relacions de parentiu desiguals on es superposaven obediències privades i jerarquies. Encara més de setanta anys després, don Bernat de Peguera, senyor de Cabrenys i de quatre llocs més, desheretava en testament la seva filla Eulàlia "...pues casóse contra mi voluntad, contra mi reputacion y fue cosa muy publica y movio pleito despues...".²²⁶ Malgrat preconitzar la prioritat de la voluntat dels contraents assolida llur majoria d'edat, a la pràctica l'esglèsia considerava l'absència del consentiment com a reprovable.²²⁷ D'una i altra banda, es tractava amb tot de membres de les mateixes famílies dominants: en efecte, i seguint el testament de Pere Cassador, s'hi afirmava que els fills "...haien de casar, vivir y regir segons total disposició del abad Cassador, mon germa...".²²⁸

Del consentiment i supervisions, en són il·lustratives les condicions de recepció del patrimoni universal que els causants ordenaven als fideïcomissaris, quan hom preestablia una determinada aliança. Els testaments de don Onofré i don Geroni d'Alentorn, pare i fill, senyors de Seró, la Donzell, Rialp i onze llocs més,²²⁹ el segon dels quals residia més habitualment a Barcelona,²³⁰ constitueixen un cas a tractar-ne. Al 1596, quan testava don Onofré, hi foren nomenats vuit fideïcomissaris, dels quals ens interessen els cinc primers, especialment el tercer i el cinquè. A ambdós d'aquests es corresponien els néts mascles de dos dels fills d'Onofré,

²²⁶ AHC. Sec. Not. III-16, s.f., any 1624.

²²⁷ J. GAUDEMET, *Le mariage en Occident*, 290-291. A. BURGUIÈRE, "Le rituel du mariage en France: pratiques ecclésiastiques et pratiques populaires (XVIè- XVIIè siècles)", *Annales* 38 (1978): 637-650. Ch. KLAPISH-ZUBER, "Une ethnologie du mariage au temps de l'Humanisme", *Annales* 41 (1981): 1016-1028.

²²⁸ BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Testaments*, man. 79, plec 26, s.f.

²²⁹ AHC. III-14, s.f., testament de don Geroni d'Alentorn, any 1616. *Ibid.*, III-15, s.f., testament de don Onofré d'Alentorn, (15-II-1596).

²³⁰ Probablement al carrer Copons, segons un inventari no massa explícit de l'any 1606. ACA. Sec. Patrimonials, Sentmenat, llig. 1.21, s.f.

amb la condició que casessin amb una altra néta, filla del primogènit que en el moment que això tingués lloc seria mort sense descendència masculina.²³¹ Al testament de don Geroni d'Alentorn, redactat quan encara al 1611 no hi disposava de cap descendent, si el patrimoni universal requeia a mans de la descendència directa femenina, s'imposava com a condició el casament respecte amb un fill no hereu de l'únic germà que hi restava encara viu, Alexandre, o bé amb un altre fill de Joan de Sentmenat, de Miquel de Sentmenat, o de don Francesc de Gilabert, tots tres cosins.²³² Si requeia a mans de descendència masculina no directa, com ara els primogènits-hereus d'aquests darrers, cridats entre el sisè i vuitè lloc, la condició consistia a casar-los amb filles d'Alexandre.²³³ Certament que hom no havia pas optat per d'altres oportunitats exogàmiques que enriquessin les rendes mitjançant l'absorció d'importants dots aliens. L'endogàmia familiar reconcentrava però en aquests casos el patrimoni familiar, vehiculava en aquesta direcció les porcions disperses del mateix i sobretot consolidava així determinats sectors. Si pel primer testament, en efecte, l'herència passava a mans d'un nét del fill segon, tot enllaçant amb una filla del primogènit, es reagrupava la universal d'una banda i llegats inferiors d'una altra. Si pel segon, passava a mans d'una filla, tot enllaçant amb un descendent no hereu d'altres col.laterals de sectors patrimonialment ben posicionats, senyors jurisdiccional, -com ara els citats cosins-,²³⁴ hom obtenia semblants resultats de concentració. El darrer supòsit reproduïa aquest esquema, tot i que invertia la línia de descendència.

Les pressions de la parentela, conduïren a la dipositació del negoci a mans de tercers i sota l'arbitratge de l'audiència, que passava a ordenar les relacions en conflicte. A la manera dels segrests decretats per la Corona entre les aristocràcies i dirigits sobre els estats senyorials les economies dels quals ja havien fet fallida,²³⁵ en aquests casos hom procedia al segrest del

²³¹ AHCB. Secc. Not. III-14, s.f., (15-II-1596).

²³² AHPB. Not. Antic Servat, *Tercius liber testamentorum*, llig. 28, ff. 36r.-41v., Alexandre d'Alentorn esmenta el seu gendre, un Gilabert, any 1623. AHCB. Secc. Not. II-16, s.f., capítols matrimonials signats entre Alexandre d'Alentorn i Àngela Salbà, any 1586. ACA. Secc. Patrimonials. Sentmenat, Inv. 17, llig. A-400-500, s.f., capítols matrimonials signats entre Jaume de Sentmenat i Isabel d'Alentorn, any 1565.

²³³ AHCB. Secc. Not. III-15, s.f. També a ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, Inv. 17. llig. A-400-500, s.f.

²³⁴ AHCB. Secc. Not. III-16, s.f., testament d'Estàsia de Requesens, muller de Miquel de Sentmenat, any 1628. *Ibid.*, III-19, s.f., Joan de Sentmenat, any 1644. Sobre els Gilabert, J-P. RUBIÉS, *El pensament del cavaller don Francesc de Gilabert*, tesi llic, UB, 1988.

²³⁵ J. CASEY, *El Reino de Valencia*, 150 i ss. I. ATIENZA, *Aristocracia, poder*, 223-227.

contraient, generalment la dona, per quant es trobava aquesta al centre d'una circulació i trasvassament de rendes mitjançant el dot. A les corts de 1552, la vídua del senyor d'Alsamora, del Pallars, obtingué de Felip II una provisió per la qual autoritzava el veguer de Barcelona a procedir secretament al segrest de la seva néta, descendent directa de la casa i hereva del patrimoni d'Alsamora amb el castell, raptada abans per Joan d'Erill i guardada al domicili de Jaume de Sentmenat, cunyat de l'anterior,²³⁶ a la ciutat.²³⁷ Allunyada així de la perspicàcia i malvolença d'una parentela àvida de patrimoni, -pensem que Joan d'Erill era el fill tercer del senyor d'Orcau i Erill-,²³⁸ hom havia de vigilar per tal que no s'exercís opressió de cap persona sobre la decisió del futur matrimoni. El segrest i protecció de la dona significava de vegades un pas endavant en la concòrdia entre els diversos sectors parentelars.²³⁹ Una de les aliances que provocaren major revolada en aquest sentit, fou al 1600 l'esdeinguda entre el cavaller de Barcelona Francesc Bonaventura de Gualbes amb la pubilla Maria Coll. Tant parents com curadors dels béns d'aquesta, no havien cessat d'ençà els inicis dels tractes matrimonials, a intervenir "...maliciosament en la executio de sa voluntat (...) procurant desbaratar lo matrimoni..." . Tal com succeïa a major escala quan els nobles suplicaven al rei d'arbitrar certes dissidències familiars, en aquest cas els Marimon i els Roger, parents de la pubilla, aconseguiren que el virrei duc de Fèria proveís fós "...secrestada per la Reial Audientia en casa del noble don Francesc de Agullana á effecte de esser aducada...", per a deliberar el casament lluny d'interessades influències.²⁴⁰

Pauta tal de resolució, cal considerar, no era pas incompatible amb cap altra i per tant hom podia gestionar privada i públicament alhora un mateix negoci matrimonial.²⁴¹ A segrests

²³⁶ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, inv. 17 - 400/ 500, s.f, capítols matrimonials signats entre Jaume de Sentmenat i Caterina d'Erill, any 1534.

²³⁷ ÍD. G, RV, 113, s.f.

²³⁸ AHPB. Not. Pau Renard, *Primus liber testamentorum*, llig. 25, s.f., Pere d'Erill, any 1537.

²³⁹ Sobre les convencions matrimonials, el domini masculí i els interessos nobiliaris, vegi's R. MUCHEMBLED, "Famille, amour et mariage: mentalités et comportement des nobles artésiens à l'époque de Philippe II", *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, 22 (1975), esp. 257-258. També, des d'una anàlisi de casos, D. POTTER, "Marriage and cruelty among the protestant nobility in sixteenth century France: Diane de Barbaçon et Jean de Rohan", *European History Quarterly*, 20-1 (1990), 5-38.

²⁴⁰ ADB. IX/2, r. 3-4, dispensa pel matrimoni de Francesc Bonaventura de Gualbes i Maria Coll, (11-IV-1600).

²⁴¹ J. CASEY, "Household Disputes and the law in Early Modern Andalusia", a *Disputes and settlements*, ed. J. BOSSY (Cambridge, 1983) 189-219. També, N. CASTAN, "The Arbitration of Disputes under the Ancien Régime", a *Ibid.*, 219-261.

d'una altra índole, també però relacionats amb la posició pública d'aquestes famílies, hi intervenia sovint el virrei: al 1537 en ocasió d'una ensopegada del fill del senyor de Picalquers, Joan Terré, amb una donzella de quinze o setze anys amb qui tingué una criatura, don Fadric de Portugal mantingué retinguda la jove "...i no la volgué donar lo virey que la demanaven tres per muller..."²⁴² L'any 1575, l'esposa del regent la reial tresoreria Pere Bernat Codina, era segrestada a causa d'algunes dissidències conjugals a casa del seu pare don Jaume de Cardona, dissidències agreujades quan el regent demanà li fos entregat el fill que havien tingut en comú, tot emparant-se sota la pàtria potestat que a això li facultava.²⁴³ Encara al 1644, dona Hipòlita d'Erill, que tractava plet a l'audiència sobre la restitució del dot de 16.000 lliures més les 500 anuals en concepte d'aliments a satisfer pel seu marit don Ramon Desplà i Cardona, de qui es divorciava, hagué d'ésser segrestada al monestir de Sant Geroni de Barcelona.²⁴⁴

Si amb una estratègia matrimonial hom incorporava dots i enriquia patrimonis, amb la cura i administració d'aquests, hom arrodonia la primera. L'exercici de determinades quòtes de poder al si de l'organització familiar, aquesta mena de serveis privats, permetia gaudir de certs avantatges a l'hora de cercar el candidat més convenient. Ja hem esmentat abans marmessors i tutors, -aquests darrers designats quan es tractava d'uns beneficiaris de l'herència menors d'edat,²⁴⁵ que apareixien de nou per a donar el consentiment matrimonial dels fills del causant: dos dels marmessors de don Plegamans de Marimon es trobaven complint amb aquesta funció en els capítols matrimonials de la seva filla Magdalena.²⁴⁶ Es tractava en tot cas de la gestió dels béns. El control havia d'ésser tal, que hom exigia entre les condicions d'acceptació d'una tutoria, la residència al costat de les persones de qui es tenia guarda i protegia llur patrimoni. Don Geroni de Torrelles, cunyat de Perot Sapila, en un codicil del 1550 revocava la tutoria feta a favor de Jaume i Lluís de Cardona, perquè "...poch resideixen en la present ciutat y així dupte se poguessen aplicar als negocis en la administració de mos bens..."²⁴⁷ Tot i que en

²⁴² BC. Anònim, *Moltas notas antigas de casas y familias de Cathalunya y armas de ella*. Ms. 511, f. 78v. (28-II-1537).

²⁴³ *Ibid.*, 4306, f. 219r., (22-X-1575).

²⁴⁴ AHPB. Not. Francesc Reverter, *Primus liber concordiarum*, llig. 21, f. 41r.

²⁴⁵ G.-M. de BROCÀ, *Historia del Derecho*, l: 675-678.

²⁴⁶ AHPB. Not. Gaspar Montserrat Xemallau, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, f. 96r. *Ibid.*, *Capítols matrimonials*, llig. 28, f. 169r.

²⁴⁷ ÍD. Not. Joan Monjo, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, f. 67r.

aquest sentit el dret civil disposava clarament sobre la prohibició que cap fill de tutor contractés matrimoni amb les persones dels quals se'n tenia tutela,²⁴⁸ en algunes ocasions no pocs nobles entroncaren d'una forma tal. Hem vist el cas de dona Estefanía de Torrelles. L'any 1513, Perot de Cardona, donzell de Lleida, assignava en tutor de les seves dues filles menors de setze anys, el donzell de la mateixa ciutat Lluís Desvalls. Dos anys més tard, aquest demanava llicència al rei per tal de casar-hi el seu fill.²⁴⁹ Hom al·legava llavors, la permissivitat que contemplava a l'efecte la normativa canònica vigent, car segons aquesta, en aquest tipus de relació no es contreien sinó lligams educacionals.²⁵⁰

La capacitat d'intercanvi de recursos que precedia una estratègia matrimonial, es traduïa també per capacitat d'influència -veritable eina de poder- quan es tractava de resoldre alguna de les sovintejades causes que enfrontaven diferents sectors familiars. Dirimides aquestes a la reial audiència, atès que una gran part dels doctors es trobaven immersos dins d'una cadena de lligams que els connectaven a d'altres famílies nobles,²⁵¹ uns atès el propi origen social i els més perquè en arrencar d'altres estaments, -mercantil o notarial-,²⁵² intentaven de prosseguir llurs trajectòries d'ennobliment utilitzant el matrimoni com a eslabó de les mateixes, atreure's llur favor pressuposava en primer lloc establir-hi lligams de família i en darrer lloc, guanyar-ne el plet.

Una visita oficial dels magistrats de l'audiència de mitjans del cinc-cents, permeté descobrir l'existència d'un pacte d'aquesta mena, darrera del plet què era implicat el ciutadà honrat de Barcelona Antic Cornet contra llurs creditors. Portant la causa el jutge Francesc Vallseca, Cornet tractà de casar el seu fill primogènit, com així ho féu finalment, amb la neboda del gendre del jutge, una Salbà i Tamarit.²⁵³ Naturalment, ambdúes parts explotaren llurs interessos. Cornet n'obtingué una sentència favorable i la família de Vallseca ingressà una

²⁴⁸ Sobre els orígens europeus d'aquesta prohibició, J. GOODY, *La evolución de la familia*, 269. G-M. de BROCA, *Historia del Derecho*, 1: 360 i 675-677. F. MASPONS, *Derecho Catalán Familiar*, 241-251.

²⁴⁹ ACA. RC, 3660, s.f., (20-III-1513).

²⁵⁰ J. GOODY, *La evolución de la familia*, 269.

²⁵¹ És el que James Casey ha definit pel Regne de València, com d'escassa divisió entre governants i governats. J. CASEY, *El Reino de Valencia*, 206.

²⁵² Si prenem com a base les famílies de la mostra que treballem, de les 12 que aconseguiren de col·locar un descendent a l'audiència, 8 o sigui gairebé un 67%, provenien de menestrals i en major mesura d'artistes o mercaders. Sobre el mateix, vegi's el capítol 6è.

²⁵³ AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Tercius liber testamentorum*, llig. 31, ff. 218v.- 220r., testament d'Elisabet Cornet i Tamarit, any 1597.

interessant quantitat d'11.000 lliures per l'heretament universal del fill de Cornet.²⁵⁴

De nou l'any 1604, hom descobria semblant pacte precedint la sentència d'una causa de liquidació per vincles fideïcomissaris que havia tingut lloc als darrers anys del cinc-cents i que enfrontava aleshores Elionor de Rocabertí d'una banda i Francesc Vilana d'una altra. En efecte, en el testament d'Anna de Gualbes esposa de Pere de Rocabertí, senyor de Cabrenys, deixava com a hereva universal la seva filla Estefanía, carmelita, i vinculava com a fideïcomissari segon, Francesc Vilana, nebot seu fill d'una altra germana. Quan Anna ja havia desaparegut, Estefanía i son germà don Francesc de Rocabertí, primer cridat a fideïcomís i hereu universal per línia paterna, arribaren a una concòrdia: Estefanía rebia 200 escuts i transferia a son germà qualsevol dret sobre el patrimoni. Casat don Francesc amb Elionor de Peguera, filla del senyor d'Olost, un cop mort sense fills, deixà l'heretat a la lliure voluntat de sa muller.²⁵⁵ Vilana, ara, reclamava doncs un vincle que era cert, però també ho era que a Elionor li pertanyien diversos crèdits. Aquests consistien en la llegítima i quarta trebellianica de 4.000 escuts que Anna de Gualbes, la seva sogra, llegà al seu marit don Francesc. llurs drets com a creditora de les despeses de funeràries d'Anna de Gualbes que ascendien a 200 lliures, creditora de llur dot de 3.000 lliures i escriu, creditora en 7.000 lliures per la venda de les viles de Càller, de les obres de la Quadra de Monistrol d'Anoia, creditora del dot d'Estefanía Sapila mare de sa sogra Anna de Gualbes que posseïa l'heretat del regent la cancelleria Frederic de Gualbes, etc. No tardà Vilana a entrar en tractes matrimonials amb el jutge relator de la causa don Lluís de Peguera, que efectivament s'esdevingué al poc en sogre del fill de Vilana.²⁵⁶

Tot i que Peguera renuncià formalment a portar la causa, el fet que es produïssin successives recusacions d'altres jutges, provava la impossibilitat a desplaçar-hi una qüestió d'influències personals de complicada erradicació. Les renúncies consecutives dels doctors Lluís Jover, Rafel Rubí i Joan Areny, s'havien justificat "*...per no voler afrontar-se a don lluis Peguera...*", a més que el darrer, hi tenia en joc una causa d'un deute seu que la portava precisament el jutge de cort Ferrer, parent del mateix Peguera. El resultat fou que en qüestió d'un parell d'anys i per provisió del doctor Oliba, entre 1594 i 1595, tota l'heretat d'Elionor de

²⁵⁴ ACA. G, RV, 89, s.f., any 1551.

²⁵⁵ AHPB. Not. Onofré Alonso, *Testamentos sueltos*, llig. 12, s.f.

²⁵⁶ ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Llibre setè de testaments*, llig. 38. ff. 50r.- 51v., testament de Marianna Vilana i Peguera, any 1624.

Rocabertí, que ascendia a 8.000 ducats amb la quadra de Monistrol, diverses cases a Barcelona i el mas de Santa Creu del Penedès, passà a mans de Vilana, així que aquella no obtenia cap dels esmentats crèdits que li pertocaven.²⁵⁷ Amb un matrimoni, no només s'havien assolit i superat les aspiracions d'una de les parts. Darrera d'aquesta, el doctor Peguera havia aconseguit desviar l'herència destinada -pel que semblava- a caure a mans de la branca dominant de llur llinatge de procedència, símptoma de competitivitat patrimonial entre sectors, doncs pensem que el doctor simbolitzava aleshores la quota de poder més enlairada assolida per la seva branca familiar. Si realment Elionor Peguera de Rocabertí continuava en religió i moria sense fills, els béns haurien de passar a algú dels seus cinc germans o tal vegada al mateix hereu del senyoriu d'Olost, Pere de Peguera, nebot del jutge.²⁵⁸ Amb l'estratègia de Peguera, l'heretat certament passava als Vilana, però potencialment la descendència del jutge hi tindria certes possibilitats, tot tenint en compte que podrien ésser cridats com a fideïcomissaris i tal vegada fins i tot assolir d'ocupar-la, segons el curs demogràfic d'aquella família. En efecte el testament de Marianna Peguera de Vilana, la filla del jutge, que havia rebut diverses donacions de per vida del marit, vinculava en segon lloc son germà Joan Peguera.²⁵⁹

Per llur transcendència social, els matrimonis s'acostumaven a negociar o "tractar", -segons hom entenia a l'època-, amb suficient antelació, per tal de mesurar-ne els beneficis del mateix respecte a cada part, tot i que quanta més dilació "*...poria ser causa de molts inconvenients per passions que en est negoci concorren alguns particulars...*".²⁶⁰ L'any 1551, don Felip d'Erill ja havia fet tractes matrimonials amb la néta del traspasat senyor d'Alsamora. La minoria d'edat d'aquesta, -que comptava tan sols amb cinc o sis anys-, li faria esperar encara un cert temps més. No tardà Erill, acompanyat d'una quadrilla d'homes armats, a assassinar l'única filla d'aquell, llavors residint amb la vídua, així que Jaume d'Erill, un altre parent, feia el mateix contra un nebot d'aquell. Esdevinguda així la néta en una única descendent directa i rica pubilla, sense parentela per sengles costats, els Erill procediren al seu rapt. Un cop en la seva possessió, es feren pagar tots els fruits i rendes de les terres de

²⁵⁷ ACA. G. RV, 12, s.f.

²⁵⁸ BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, ff. 8r.- 10r., Alexandre de Peguera, any 1569.

²⁵⁹ AHPB. Not. Antoni Joan Fita, *Llibre setè de testaments*, llig. 30, ff. 50r.- 51v., any 1624.

²⁶⁰ ADB. IX/2, r. 3-4, dispensa pel matrimoni de Francesc Bonaventura de Gualbes i Maria Coll, (11-IV-1600).

la vídua i del nebot finat: amb això restaven prou paleses les expectatives patrimonials que havien envoltat el casament!²⁶¹ La pràctica del rapte, -que ha estat relacionada amb la mentalitat de l'honor pròpia de la societat del renaixement i barroc-,²⁶² no es pot escindir però de les competitivitats entre sectors de classe, segons quòtes de poder ocupades, així com de les desiguals relacions de parentiu. L'any 1520 Gaspar Burgués raptava la filla de Joan de Gualbes. Burgués era parent però d'una altra branca dels ofesos, casada amb els Santcliment.²⁶³ s'enfrontaven un cop més sectors d'una mateixa xarxa familiar, una de les quals destacava ara per la conselleria de Barcelona ocupada pel pare de la donzella i la regència de la tresoreria reial per son germà i oncle d'aquella, Frederic Honorat.²⁶⁴

Cloure l'acord matrimonial havia provocat -i no pas escasses vegades- dissensions dintre del propi nucli familiar,²⁶⁵ les quals reflectien l'impacte entre probables interessos divergents dels sectors que es posaven en contacte. A mitjans del cinc-cents, el mestre racional don Francesc Gralla i Desplà segrestà les seves pròpies filles tot emportant-se-les a un lloc incògnit i "*...mudandolas de ally y passando a otros lugares y castillos con proposito de no dexarlas en su libertad sino forçarlas a casar segun su voluntad...*", per tal d'allunyar-les de la influència i disconformitat de la seva esposa Guiomar d'Hostalrich.²⁶⁶ En el testament d'aquesta, atorgat tres anys després, al 1555, encara al·ludia la seva filla Lucrècia i al mestre racional en aquests termes: "*...per quant ha comeses moltes causes per les quals meritoriament es raho sia desheretada de mos bens (...) porque no solament me es stada y es ingrata y desobedient en haver concordat y contractat matrimoni contra ma voluntat ab lo compte de Aytona lo qual matrimoni sens ma voluntat fet es stat y es causa que jo stic en desgracia ab lo dit marit meu y no menys me ha procuras molts enuigs y fadigues procurant y essent causa que lo dit marit meu me haja dit men anas de casa y fet per manera que ningun de sa casa me*

²⁶¹ ACA. G, RV, 89, s.f., any 1551.

²⁶² J. CASEY, *Historia de la Familia*, 133 i ss. A. FARGE, "Familias. El honor y el secreto", a *Historia de la Vida Privada* (Madrid, 1990), 3: 581-616.

²⁶³ ÍD. Not. Jaume Benet Miquel, *Primus liber testamentorum*, llig. 4, ff. 7v.-9r., Pere de Santcliment, any 1528. ÍD. Not. Andreu Miquel Mir, *Legajo de testamentos sueltos*, llig. 2, s.f., Elisabet Boscà amb intervenció del marmessor Gaspar Burgués de Santcliment, any 1543.

²⁶⁴ AHCB. CC, LIC, VI-43, f. 163r., (13-VIII-1520). També, DACB. 3: 342, (28-VII-1520).

²⁶⁵ James Casey aporta alguns exemples pel Regne de València, que demostren com les qüestions d'honor familiar en què intervenien les dones de la família, provocaven per manca d'acord, sovint, violents enfrontaments clau del desenvolupament del bandolerisme. J. CASEY, *El Reino de Valencia*, 222-223.

²⁶⁶ ACA. RC, 3987, ff. 92r.-93r., (15-II-1552).

servís ni acatas (...) estant ma filla en la casa de dit marit meu ...".²⁶⁷ Tractant-se d'un criat del rei però sobretot davant el temor per part de les instàncies governamentals, que les dissensions transcendissin a xarxes de fidelitat majors pròpies d'una noblesa amb velles afinitats, tot despertant possibles rivalitats que s'arribessin a estendre d'arreu el Principat,²⁶⁸ calia sotmetre el negoci a l'arbitratge del rei, arbitratge que no assolía tanmateix els nivells que a l'aristocràcia de cort castellana.²⁶⁹ El regent don Felip, ordenà al governador general de Catalunya "...que conviene sacar las dichas donçellas de manos y poder del dicho mre. Racional y de otra qualesquier persona o personas en cuyo poder estuvieren y cometeroslo a vos por la confianza que tenemos en vuestra persona y assy os encargamos y mandamos que con todo el secreto y diçimulacion que se requiere os informeis de la parte donde estan las dichas tres donçellas o alguna dellas y vays alla en persona con mucha diligència y secreto y las toméis en vuestro poder y con el recaudo y acompañamiento que se requiere las traygays a essa ciudad de Barcelona y las hagays poner en el monasterio de Montesion para que esten alli depositadas en nombre de su Magd...". No havia estat doncs el matrimoni, ni tan sols el fet que "...entre criados de su magd. y nuestros y de tal qualidad no es razon que aya semejantes cosas y tanta desconformidad...", el motiu primordial pel qual el príncep prohibís al mestre racional "...que por lo que deveis al servicio de vra. magd. no dispongays de ninguna de vras. hijas ni las caseis sin darnos aviso y tener expresa licencia nra. para ello...".²⁷⁰ Després de tot, la influència del monarca propicià que una de les filles del mestre racional acabés enllaçant amb una família catalana consolidada a la cort reial, els Zúñiga-Requesens.²⁷¹

Quan a inicis del segle XVII don Gispert de Guimerà s'oposava al casament de la seva germana amb el jutge del reial consell Rafel Rubí, per "...tener el dicho Rubí hijos de otro matrimonio y por consiguiente que presupuesto tendria poco dote...", el noble obtingué del duc de Monteleón i immediatament després del rei, una ordre de suspensió del negoci, entretant

²⁶⁷ AHPB. Not. Francesc Sunyer, *Primus liber testamentorum*, lli. 20, ff. 143r.- 144r.

²⁶⁸ J. ELLIOTT, *La rebelión*, 40-42.

²⁶⁹ I. ATIENZA i M. SIMÓN, "Aunque fuese con una negra, si S.M. así lo desea: sobre la autoridad real, el amor y los hábitos matrimoniales de la nobleza hispana", 38. També a l'Anglaterra Tudor, els reis intervenien directament afavorint i procurant els casaments dels cortesans, com també a través del Tribunal de Tutela, el qual administrava els béns dels menors nobles, per tal de vendre a particulars els drets que la Corona tenia sobre aquests menors i sobre un treç de les rendes. L. STONE, *La crisis*, 275-277.

²⁷⁰ ACA. RC, 3987, ff. 92r.-93r., (15-II-1552).

²⁷¹ F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, 2: 935.

Guimerà esgotés llur càrrec de diputat militar.²⁷² Atès que qualsevol de les possibles qüestions d'honor entre famílies de les més principals del país, generava per sí sola conflictes de major abast o bé es complicava amb un niu de bandolerisme,²⁷³ constituïa aquest en definitiva l'objectiu prioritari a detenir. Una cessió d'aquest honor enfront d'altres famílies en competència, significava retreure oportunitats de control del poder, de consolidació.

La invenció del passat familiar i la consolidació sobre el poder polític

Evitar aitals cessions, comportava la pràctica de certes estratègies culturals.²⁷⁴ A començaments del segle XVII, tot fent-se ressò de les crítiques i enuig de part de certs sectors de la classe dominant vessades contra l'afany de consolidació pública i l'ennobliment de molts dels lletrats que accedien a l'audiència provinents d'estaments d'orígens socials no privilegiats, el noble don Francesc de Gilabert publicava a Lleida diversos discursos i reflexions sobre el mateix.²⁷⁵ Un d'aquests, versava concretament sobre la definició d'una veritable noblesa, definició que formava aixímateix part d'un debat sociopolític generalitzat arreu dels Estats moderns i que enfrontaria escrits d'un i altre costat, que defensaven criteris oposats sobre els mitjans d'adquisició de la noblesa, ja per armes o ja per lletres²⁷⁶ i sens dubte destinat a superar la competència pels comptats llocs de poder, entre vells nobles i ennoblits, respectivament, superació més fictícia que no pas real, puix que sectors d'ambdúes amb capacitat d'intercanvi econòmic i d'oportunitats-, com en tindrem ocasió de tractar al llarg del present treball i com ja ha indicat James Amelang, es fusionaven en una sola classe dirigent. Seguint amb el discurs de Gilabert, l'autor hi afirmava com la més pura noblesa la posseïen els primers, car "...la

²⁷² ACA. CA, llig, 350, (18-XI-1608).

²⁷³ X. TORRES, *Nyerros i Cadells*, 2: 413. ÍD, *Els bandolers*, 63-103.

²⁷⁴ Com ara les que definien una nova cultura de classe i sociabilitats nobiliàries. J. AMELANG, *La formación*, 101-107.

²⁷⁵ BC. F. de GILABERT, *Discurso sobre la fuente de la verdadera nobleza, efectos de la justa y injusta guerra*. F. Bonsoms, 248, 1616.

²⁷⁶ Sobre el mateix, J. AMELANG, *La formación*, 117-120. J-P. RUBIÉS, *El pensament del cavaller don Francesc de Gilabert*. Tesi llicenciatura, Universitat de Barcelona, 1988. Una recent síntesi sobre el problema, a R. METTAM, "The debates about the definition of *noblesse* and the nature of privilege", a ÍD, *Power and Faction*, 72-81. A Castella, J. FAYARD, *Los miembros*, 171-175. També, B. CÁRCELES, "Hidalguía, nobleza y servicios en el XVII castellano", a *Hidalgos & hidalguía dans l'Espagne des XVIè- XVIIIè siècles. Théories, pratiques et représentations* (Paris, 1989), 71-93, on a partir de textos del Segle d'Or castellà, l'autora analitza l'impacte de les lletres com a condició per a l'accés al càrrec per sobre de la sang noble sobre el món privilegiat, amb els subsegüents fraus genealògics i plets d'hidalguia.

nobleza, no es otra cosa, que excelencia y dignidad de stirpe o linage (...) una dignidad del solar, que nace del resplandor de la sangre de sus aguelos (sic) (...) y el manantial de más consideración de la nobleza ha de ser la gloria y nobleza de los progenitores...".²⁷⁷ malgrat la qual cosa, però, no oblidava pas de considerar que en el decurs del temps les estratègies de consolidació pública, insinuaven la conveniència ara ja de l'adquisició d'una cultura lletrada.²⁷⁸ A les darreries del cinc-cents, la reacció d'alguns nobles havia aconseguit que d'un costat a les corts de 1599 la regència de la tresoreria reial s'esdevingués definitivament en plaça de capa i espasa²⁷⁹ i, d'un altre, no tardaria a ésser inclosa la noblesa pròpiament dita a les bosses de militars del consell de cent de Barcelona.²⁸⁰ A aquestes progressions cal afegir que també els orígens socials de mercaders o artistes entre els ministres de la reial audiència de Barcelona, evolucionaren d'un mínim d'un 41% i un màxim d'un 55% en el segle XVI, a menys d'un 30% l'any 1625,²⁸¹ la qual cosa òbviament reflectia part d'una major immersió dels originaris de l'estament militar.

La mixtificació entre noblesa i llinatge o passat familiar,²⁸² a la qual insistia don Francesc de Gilabert i que al llarg del segle XVII els nobiliaris i genealogies se n'encarregaran de potenciar, s'ha d'entendre aixímateix en la línia d'una altra reacció o estratègia de competitivitat davant el desmesurat creixement numèric dels membres del braç militar en els darrers temps, els protagonistes del qual hi havien accedit majoritàriament també per l'ofici i sobretot per les lletres,²⁸³ així com part d'un interès per a obstaculitzar-hi la inserció definitiva d'aquests darrers, acusar les desigualtats internes d'una classe de poder només aparentment homogènia i marcar les distàncies enmig d'uns altres sectors amb tèrbols avantpassats. En

²⁷⁷ F. de GILABERT, *Discurso*, ff. 2r. i 4v.

²⁷⁸ L'escrit hi advertia sobre els aspectes negatius d'una manca de formació lletrada pels nobles. J. AMELANG, *La formación*, 117.

²⁷⁹ P. MOLAS, *Família*, 49.

²⁸⁰ J-Mª TORRAS, *Els Municipis*, 75-93.

²⁸¹ Pels procediments i fonts com hem arribat a aquestes xifres, consultar l'epígraf "*Trajectòries de classe i promoció burocràtica*" del capítol sisè.

²⁸² Sobre els orígens medievals de la importància del passat familiar entre l'aristocràcia, en relació amb la consolidació dels grans patrimonis feudals i el consegüent sistema de primogenitura, G. DUBY, *Hombres y estructuras*. I. BECEIRO i R. CÓRDOBA, *Parentesco, poder y mentalidad*, 89-97. ÍD, "La conciencia de los antepasados y la gloria del linaje en la Castilla bajomedieval", a *Relaciones de poder*, 329-350.

²⁸³ Consciència que també s'extén per raons semblants entre l'oligarquia oriolana. D. BERNABÉ GIL, "La insaculación", 98.

efecte, la noblesa en general, havia passat d'una composició de menys de cinc-cents membres a gairebé vuit-cents entre 1518 i 1626²⁸⁴ i a les corts de 1599, a entre els 149 privilegiats, un terç eren o provenien -en un o dos marges generacionals- de doctors en dret o en medicina.²⁸⁵

L'única diferència que hom subratllava entre ambdós sectors, vella i nova noblesa, radicava, doncs, en el passat familiar i en això tothom hi assentia. L'existència de lligams familiars mutus, situava doncs la controvèrsia en l'ordre d'una ideologia de classe heterogènia i en el terreny de les competitivitats entre sectors, competitivitats l'èxit de les quals consistia a controlar les oportunitats derivades dels pocs tipus de càrrecs i l'aliança matrimonial amb les afinitats què'n derivaven, constituïa una via possible d'oportunitats. ¿Es tractava per tant d'un sector incapaç de renunciar al llinatge i incapaç d'enllaçar amb els nous ascendits i ennoblits,²⁸⁶ temorenc d'una degradació del prestigi social que això comportés, tot i les oportunitats per a les quals aquests darrers anaven preparats? En qualsevol cas, era a l'esmentat terreny de les competitivitats, que trobem una instrumentalització del llinatge, en funció del poder.

En el marc de govern de Barcelona, la reacció produïda d'ençà poc temps abans, entre els ciutadans honrats matriculats i els ciutadans de nòmina reial, obeïa als mateixos esquemes: per dessota d'uns arguments que cercaven i subratllaven l'antiguitat dels privilegis, és possible d'intuir còmic s'estaven aportant subtilment valors de llinatge per a distingir els ciutadans més antics, ara amenaçats per un aminorament de les probabilitats a sortir elegits a causa de l'extinció i l'abandó de les pròpies bosses, pels efectes de la mobilitat vertical.²⁸⁷

Una altra qüestió era polemitzar sobre els mitjans d'adquisició del rang. Quan el jurisconsult rossellonenc Andreu Bosch, un dels més fervents partidaris de la prioritització de la noblesa de lletres, afirmava dotze anys després de les publicacions de Gilabert, que "*Per llinatge, familia, generacio y sanch heretades dels Pares y antipassats se alcançan les majors i més estimats titols de honor (...) empero tambe a mes o son y entran en lo numero de homes nobles de sanch aquells que llurs primogenitors y passats son estats honrats i privilegiats per*

²⁸⁴ J. ELLIOTT, *La rebelión*, 60.

²⁸⁵ ACA. CA, llig. 493, s.f.

²⁸⁶ Giovanni MUTO també ens ha parlat d'aquesta consciència interna nobiliària de tipus estratificat, en referència als territoris italians de la Monarquia hispànica, consciència que alimentava les lluites i tensions de classe. "La nobleza en los territorios italianos de la Monarquia española", *Torre de los Lujanes* 28 (1994): 85.

²⁸⁷ J. AMELANG, *La formación*, 50-60.

raho de officis, virtuts, lletres, riquesas...",²⁸⁸ no només estava assimilant ambdós grups, sinó, -com ens interessa ara de destacar-, era el llinatge de tots aquells -això és, antiguitat, vell domini- el factor ideològic que encara estructurava internament la consideració de classe social. Els que posseïen l'honor de les lletres i havien exercit algú càrrec de dignitat, es trobarien en disposició de transmetre aquesta mena de noblesa a llurs descendents. A la pràctica però, la cosa no era pas tan fàcil: només les lletres dels progenitors no eren causa suficient per a conferir una herència immaterial tal, sinó anava acompanyada d'una acció conjunta de la família per tal de prosseguir la trajectòria d'ennobliment.²⁸⁹

Si hom situava en aquest ampli debat sobre la jerarquia de les virtuts -que s'extenia a d'altres esferes de la vida quotidiana-,²⁹⁰ el binomi lletres-llinatge, és dir, l'adquisició d'una cultura lletrada, quant millor si ja era posseïda pels avantpassats, tanmateix ¿es trobarien sota les mateixes condicions de consideració nobiliària i pública els lletrats, la generació immediatament precedent dels quals, es situés entre estaments no privilegiats? Certes opinions de l'època, en suggerien una simple consideració de nou vinguts. Quan el doctor i dietarista Jeroni Pujades, escrivia sobre les ànsies de persecució dels estaments privilegiats per part d'alguns dels advocats de Barcelona, a la seva crítica no s'estava mai d'afegir-hi i recordar els orígens, d'artistes o mercaders, tal vegada la manca d'un llinatge privilegiat en definitiva, entre aquells.²⁹¹ És per això que no tots els ministres de l'audiència recent ascendits culminaren llur trajectòria d'ennobliment. De considerar-se fonamentalment la importància de les lletres com a base de llur noblesa, s'haurien trobat davant les mateixes oportunitats d'inserció dins la classe social que cloïa llurs aspiracions. A una mateixa audiència com la de mitjans del cinc-cents, de dos doctors amb orígens paral·lels, tals com ara Joan Aibrí i Francesc Montaner, ambdós fills

²⁸⁸ A. BOSCH, *Sumari, index o epítome dels admirables i nobilíssims títols d'honor de Catalunya, Rosselló i Comtats* (Perpinyà, 1628) (Barcelona, 1974), f. 71r.

²⁸⁹ En aquest sentit, s'adiu al model que ens ha explicat Roland Mousnier quan afirmava que, en principi, els fills dels ennoblits gaudien d'una carta al seu favor quan es tractava d'ésser admesos entre els oficis reials. L'únic motiu que els descartava era quan, malgrat l'ascens social dels progenitors, la família no havia abandonat encara certs costums o pràctiques econòmiques, etc., anteriors. En aquest sentit, tal com sostenim en el text, no havia prosseguit llur trajectòria d'ascens de forma definitiva. R. MOUSNIER, *Les institutions*, 2: 172.

²⁹⁰ Per exemple, en el terreny del matrimoni i en valorar les qualitats inherents a una bona esposa, els tractadistes castellans del cinc-cents (Juan Costa o Fra Luís de León) s'inclinaren a donar major importància a "...el ser virtuosa (...) pues las propias virtudes de cada cual son la verdadera nobleza (...) y no la que saca de sus tatarabuuelos...". F.-J. ARANDA PÉREZ, "Familia y Sociedad", 916.

²⁹¹ J.-M. CASAS i HOMS, *Dietari de Jeroni Pujades*, 1: 79 i 146.

de mercaders, el primer enllaçà amb una família de notaris, de mentres que el segon ho féu amb una altra de nobles pròpiament dits i membres de la burocràcia reial superior.²⁹² Situacions com aquestes, persistirien encara anys després. De fet, no fou fins la segona meitat del segle XVII i principis del XVIII, quan els representants d'algunes famílies de l'aristocràcia tradicional, -com ha estudiat James Amelang-, comencin a considerar fins i tot superior la noblesa adquirida, a la noblesa heretada.²⁹³

La insistència d'unir a la noblesa el llinatge, coincideix amb un creixent procés homogàmic, ja compartit per les aristocràcies de l'Europa de l'època.²⁹⁴ ¿Permet això de parlar ara de les valoracions del llinatge com una instrumentalització de la invenció i recuperació del passat familiar en la detenció de la definitiva inserció dels individus ascendits, detenció que en consciència acusava les distàncies entre la vella i la nova noblesa, detenció que en definitiva només uns quants aconseguirien de salvar? Com abans afirmàvem, es tracta d'una reacció generalitzada, tot i que no adquireix el nivell que a Castella, on s'extingueren els "*estatutos de limpieza de sangre*".²⁹⁵ Quan l'esgotament econòmic què fou víctima la classe dirigent de l'Estat venecià, ja entrada la segona meitat del segle XVII i després d'una llarga conjuntura bèl·lica, requerí d'ésser compensat amb l'apertura de les famílies del Gran Consell a noves classes socials, a canvi d'una contribució financera, aquella intentà detenir la mobilitat social tot creant una consciència genealògica.²⁹⁶ A la França del segle XVI, l'èxit de la preocupació genealògica fou també paral·lel al procés d'adquisició de la noblesa mitjançant la toga, preocupació que expressaven els nobles als "*cahiers de dolèances*" dels Estats Generals.²⁹⁷

Llinatge i noblesa, ideals ambdós als quals els panegiristes nobiliaris de l'Antic Règim s'entregaren a reconstruir, hom els pot trobar molt sovint recarregats d'un cert llenguatge de

²⁹² AHPB. Not. Pere Talavera, *Manual de testaments*, llig. 3, ff. 22r.-26r., testament del doctor Joan Aibri, any 1576. BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Capítols matrimonials*, man. 81, s.f., capítols signats entre Francesc Montaner i Elisabet Gort, any 1535.

²⁹³ J. AMELANG, *La formación*, 115-116. Sobre l'Acadèmia noble de Barcelona, ÍD, *Honored citizens*, 271 i ss.

²⁹⁴ L. STONE, *La crisis*, 285-287. ÍD, *An open elite?*, 28-32. J. DEWALD, *Aristocratic experience and the origins of Modern culture. France, 1570-1715* (Los Angeles-Berkeley, 1993), 188-189, 205-207.

²⁹⁵ A. REDONDO, "Légendes généalogiques et paréntés fictives en Espagne au siècle d'Or", a ÍD. (Coord.), *Les parentés fictives*, 15-35. J. FAYARD, *Los miembros del Consejo de Castilla*, 171-200.

²⁹⁶ D. RAINES, "Pouvoir ou privilèges nobiliaires", 827-847.

²⁹⁷ R-H. BLOCH, "Éthimologies et généalogies: théories de la langué, liens de parenté et genre littéraire au siècle XIIIè", *Annales* 42 (1981): 943-963. A. BURGUIÈRE, "La mémoire familiale du bourgeois gentilhomme: généalogies domestiques en France aux XVIIè et XVIIIè siècles". *Annales* 52 (1991): 771-788.

l'imaginari, -tal com ha estat definit des de l'antropologia-.²⁹⁸ Els orígens de la casa d'Erill o de Boixadors es remuntaven segons Pere Costa a la conquesta dels nou barons del llegendari Otger del segle VIII,²⁹⁹ així que d'altres insistien a pertànyer a la parentela dels antics sants del cristianisme medieval, com feia el propi comte de Rocabertí.³⁰⁰ Tal vegada en responia un cop més, a un ordre ideològic que topava amb una realitat on aquestes distàncies entre velles i noves famílies no eren pas tan rígides, en el sentit que les vinculacions familiars no es veièren tant determinades pel passat familiar, -sense excloure-ho absolutament-, com per la capacitat d'intercanvi mutu? Tal vegada es tractés d'una ficció, que cal relacionar paral·lelament amb la ficció de l'hegemonia de llinatge, quan aquesta hegemonia es corresponia i era gaudida tan sols per un sector del mateix i no pas pel conjunt.

Si la consolidació pública passava pel llinatge, així ho era també el servei a la monarquia, un servei pel privilegi. Les genealogies dels segles XVII al XVIII implicaven la història de la família amb la història de la monarquia. A les pàgines dedicades per Pere Costa en el seu nobiliari al llinatge Fivaller, llinatge destacat a la primera fase de la guerra de successió en el bàndol austriacista,³⁰¹ hom intueix un intent de reconstrucció de la imatge perduda de subjugament al nou monarca, amb la qual cosa el panegirista no dubtava a traslladar-se a un passat llunyà, llunyania que legitimava l'immisciment de la llegenda. Pere Costa deturava la història dels Fivaller en el marc d'inicis del segle XV, tot recreant, per sobre dels autèntics comportaments que com a patriciat urbà havien col·locat el nom d'aquesta família entre la memòria política posterior, com, quan morí Ferran I, "... fue tanto el amor y fidelidad de Juan de Fivaller que con su boca chupava la postema de las llagas del rey...".³⁰² Aquesta actitud de fusió amb la història de la monarquia, significava també un acostament a la font primordial d'on emanaven la noblesa i els privilegis, que era el rei, i així el llinatge referit, recolzava els

²⁹⁸ H. MEDICK- S. WARREN, "Interest and emotion in family and kinship studies of social history and anthropology", a ÍD, *Interest and emotion*, 9-23. M. AUGÉ, "Note sur les rapports entre space social et systèmes symboliques", *Annales* 46 (1985): 1251-1259.

²⁹⁹ BC. P. COSTA, *Nobiliario Catalán*, 1: ff. 12r. i 28r. Ms. L53.

³⁰⁰ ÍD. ROBERTÍ, *Discurso*. Pere Costa escrigué sobre el vescomte, que l'any 36 de l'era cristiana viatjà a la Terra Santa, capitanejant d'altres nobles de la mateixa Hispania Tarraconense, per a visitar la Mare de Déu, i trobant-se allà "...preguntando esta soberana señora quien de ellos era el principal, respondieron que el vizconde de Rocabertí". ÍD. P. COSTA, *Nobiliario*, 2: f. 19r.

³⁰¹ J. ALBAREDA, *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700-1705)* (Barcelona, 1993), 336.

³⁰² BC. P. COSTA, *Nobiliario*, 2: f. 61r.

signes comuns d'identitat privilegiada. Miquel Fivaller, que a les corts de 1626 demanà el privilegi de noblesa pròpiament dita, en el memorial adreçat al Consell d'Aragó deturava aquests serveis a mans d'un tal Ramon Fivaller de l'època d'Alfons IV.³⁰³ Sobta, però, que l'interessat el·ludís de citar-hi el càrrec de jutge de l'audiència exercit per Christòfol Fivaller a inicis del sis-cents.³⁰⁴ L'explicació que hom podria trobar, -al marge que s'hi esmentaven serveis d'especial relleu o campanyes militars de conquesta-, era que Miquel Fivaller estava referint-se tans sols a la branca de la família que ja en el segle XV enllaçà i es fusionà per manca de descendència masculina, amb els nobles Palou.³⁰⁵ -paradoxalment la branca a la qual el sol·licitant no pertanyia-, manipulant així la memòria del seu sector de llinatge a benefici d'una més que justificable reclamació de drets nobiliaris. En el quadre següent podem observar com quan es tractava de sol·licitants que pertanyien a llinatges consolidats a l'administració reial, els serveis relacionats en el memorial es limitaven als mateixos càrrecs. En canvi, com en el cas d'en Fivaller, els membres de la noblesa no consolidada en aquella àrea, feien ús de criteris oposats de sang i d'antiguitat.

Paral·lel als processos de valoració ideològica del llinatge, es produïren nombrosos abusos d'autoatribució i concessions de privilegis mancats de cap mena d'autenticitat, que s'implicarien amb el fet que els darrers virreis del cinc-cents havien armat cavallers amb no poca mesura.³⁰⁶ La ja esmentada inflació d'honors que subseguí a les darreres corts del segle XVI, sembla que permeté de verificar els títols oficials d'aquells que no complien amb els requisits prescrits per la cancelleria reial. El duc de Fèria avisava al rei que "*...algunas personas en las peticiones que dan en este Consejo acostumbran a ponerse títulos que no les pertenecen por adquirir a su parecer posesión o autorizarse con este medio y aunque muchas vezes se han corregido estos títulos, otras no se ha hecho caso dello...*". Com si una

³⁰³ ACA. CA, llig. 498, s.f., (13-IV-1626).

³⁰⁴ AHPB. Not. Antic Servat, *Secundus liber testamentorum*, llig. 42, f. 107r., Emerenciana Fivaller filla d'Honorat esmenta entre llurs marmessors son germà Christòfol Fivaller, com a doctor del reial consell, any 1617.

³⁰⁵ Segons la genealogia de F. MORALES ROCA, "Historia de la muy ilustre casa de Fivaller", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, IX (1981): 344.

³⁰⁶ J.-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 54.

Quadre II- 19. Memorials de serveis i antiguitat del llinatge, 1516-1626.³⁰⁷

Famílies	Memorials documentats	Branques de referència	Mèrits més antics anys	Mèrits més moderns anys	Tipus de mèrits	
					Guerra	Administració reial
Alentorn	1	4	1035	1605	x	-
Erill	1	1	1540	1598	x	x
Fivaller	1	2	1033	1450	x	x
Icart	1	1	1500	1580	-	x
Marimon	1	1	1575	1623	x	x
Montaner	1	1	1565	1594	-	x
Montaner	1	1	1550	1620	-	x
Pons	1	1	1599	1619	x	-
Puig	1	1	1540	1585	-	x
Quintana	1	1	1579	1585	-	x
Sorribes	1	1	1540	1587	x	x

“cascada de mimetisme”³⁰⁸ -pròpia de societats regulades per la permeabilitat estamental i l'afany d'ascens- esmerçés aquestes ànsies d'honor, “...el principio de aquestos abusos començó por los procuradores del duque y duquesa de Cardona poniendose excelentísimos (...) y tambien el conde de Santa Coloma como de muy ilustre...”,³⁰⁹ fins que àdhuc els més modests cavallers es trobaren involucrats en afers similars. Tot plegat, no és gens d'estranyar, doncs, que als escrits de Gilabert o de Bosch, hom vulgués recordar primer de tot, còm la identificació de l'autèntica noblesa, d'armes o de lletres, passava abans pel llinatge.

Fins quin punt assolía entre la classe dominant la importància de la memòria sobre el passat familiar, ho palesa el fet que llur absència, demostrada i reconeguda públicament, hom podia explotar-la a l'esfera pública de poder per a inutilitzar els privilegis inherents a la

³⁰⁷ Fonts: ACA. CA, llig. 254, s.f., Felip d'Erill, any 1598. ÍD. *Ibid.*, s.f., Francesc Puig, any 1589. ÍD. *Ibid.*, s.f., Geroni de Sorribes, any 1587. *Ibid.*, llig. 265, s.f., Josep Montaner, s.d. *Ibid.*, llig. 269, s.f., Miquel Quintana, any 1620. *Ibid.*, llig. 271, s.f., Guillem Ramon de Pons, any 1619. *Ibid.*, llig. 282, s.f., Aleix de Marimon, any 1638. *Ibid.*, 488, s.f., don Alexandre d'Alentorn, s.d. *Ibid.* llig. 491, s.f., Hipòlit Montaner, any 1619. *Ibid.*, llig. 496, s.f., Christòfol d'Icart, any 1621. *Ibid.*, llig. 498, s.f., Miquel Fivaller, any 1626.

³⁰⁸ Concepte extret de la definició que Pere Molas ha fet sobre el comportament corporativista que a l'Antic Règim significava constantment per a cada estament la defensa contra l'enlairament social dels inferiors, en la mateixa mesura que la pròpia lluita per la inserció en els estrats superiors. P. MOLAS, *Comerç i estructura social*, 172.

³⁰⁹ ACA. CA, llig. 345, s.f., (18-IV-1600, 11-III-1601).

categoria nobiliària.³¹⁰ A les darreries de l'any 1602, la sala del criminal de l'audiència condemnava a la pena capital un membre bastard de la família d'Àger. Aquesta sentència, efectivament interpretada per part dels representants del General "en gran dany del estament militar", fou recolzada reiteradament pel virrei perquè "...no constave que fos cavaller", i en qualsevol cas per tal de commutar la sentència, calia "...ministrar testimonis conforme era cavaller".³¹¹ Les valoracions de llinatge, ¿tal vegada s'estaven impulsant tot just en garantia de la inviolabilitat d'uns privilegis nobiliaris, privilegis i immunitats que eren llavors germen del bandolerisme,³¹² considerat pels ministres reials causa de desgovern i per tant motiu de persecució?³¹³ Precisament molts d'aquests privilegis nobiliaris estaven éssent sotmesos a procediments judicials, car segons els propis ministres s'afanyaven a afirmar, "...la reconexensa y jurisdiccions de persones militars y llur familia (...) sia y toque a oficials reials...".³¹⁴

El reconeixement i consideració pública de la noblesa familiar, a una època que els signes exteriors d'identitat ubicaven gairebé automàticament dins dels grups socials,³¹⁵ constituïa probablement la més important de les precondicions de pertinença a la mateixa. Aquest reconeixement però era transmés oral i generacionalment: per això incloïa una més ampla memòria de classe des de la qual identificar els membres del grup. Les genealogies de l'època, per tal de verificar-hi la rànica noblesa d'un llinatge, vinculaven el propi passat històric al passat d'altres nobles coneguts en el present:³¹⁶ la identificació en qüestió provenia de la correlació. A la genealogia nobiliària de la família Peguera, l'autor Pere Costa els implicava amb insistència a la casa dels Boixadors, implicacions que podien ésser -i no importava com,

³¹⁰ Alguns d'aquests privilegis, consistien a no ésser capturats ni processats per delictes excepte a instància de part, ni sotmesos a tortura judicial o condemnats amb les penes dels plebeus. V. FERRO, *El Dret Públic*, 327-328.

³¹¹ DACB, 6: ff. 434r.- 437r., (26-IX-1602, 2-X-1602).

³¹² Sobre la relació entre privilegis, drets nobiliaris i guerra privada, X. TORRES, *Els Bandolers*, 68-78.

³¹³ J. ELLIOTT, *La rebelión*, 115 i 145.

³¹⁴ ACA. RC, 4697, f. 67r., processament d'un familiar i criat del cavaller Marc Antoni Forner, darreries del segle XVI.

³¹⁵ J. CASEY, *Historia de la Familia*, 48 i ss. Ph. ARIÈS, *El niño y la vida familiar.*, 466. J. HEERS, *El clan familiar*, 71.

³¹⁶ BC. ANÒNIM, *Memòria de algunas familias antiguas de Cataluña*. Ms. 511, segle XVI. També, ÍD. J. DROMENDARI, *Árbol genealógico de la Casa de Rocaberti*, Gènova, 1676. Ms. A-99-H-2.

sinó la seva pròpia existència- tant fruit de conflictes com de solidaritats familiars.³¹⁷

De poc o res havia de servir doncs la manipulació del passat genealògic per a les famílies recent ascendides, quan aquestes no comptaven amb una memòria adquirida i compartida pel conjunt de la classe on aspiraven inserir-se. Fins que no transcorreguessin unes quantes generacions més, la memòria genealògica, en tant que condició preexistent de reconeixement social, resultaria força difícil d'esquivar. Sembla, però, que aquests intents no foren en absolut escassos, quan no pocs autors d'ençà un cert temps s'havien atrevit a denunciar. La mobilitat horitzontal que precedia l'ascens d'alguns membres del patriciat de Barcelona al llarg del segle XVI i començaments del XVII, podia amagar intents d'un passat provinent " ...d'un home de poch estar".³¹⁸ Amb aquestes paraules, advertia Francesc Blanch al seu *Tractat de la noblesa catalana*, sobre la falsedat que es cometia en l'autoatribució d'armes per algunes famílies amb aspiracions nobiliàries. Tres segles després, a un dels seus discursos genealògics, el comte de Rocabertí feia semblant apreciació.³¹⁹ Entre els nobiliaris de l'època hom coincidia a situar una família de cavallers, els Sorribes, al costat d'altres de més antiga nissaga ja d'ençà el segle XVI,³²⁰ tot ocultant que encara a les darreries del quatre-cents procedien d'un peraire de panys de llana de Berga.³²¹ Lluny dels seus orígens, els Sorribes, -i tal vegada era això el que hi prevalia-, assoliren d'ocupar la cancelleria reial.³²²

La transposició dels privilegis nobiliaris i de les relacions de competitivitat pel poder, a nivell ideològic significaren una recuperació del llinatge. Aquesta no es féu però, sense reinventar alhora el propi passat familiar, tot manipulant l'esfera privada de la família a benefici de la consolidació a l'esfera pública. Enfront de la configuració mixta de la noblesa, atent les trajectòries d'ennobliment que convivia amb posicions més dominants, discorrien estratègies destinades a obtenir similars sinó idèntiques oportunitats entre llinatges tant de major com de menor antiguitat. Quan tot just hom debatia sobre la pluralitat de canals d'adquisició de la noblesa i n'havia admès diverses formes en definitiva d'accés i inserció, pretendre obrir-hi

³¹⁷ P. COSTA, *Nobiliario Catalán*. BC. Ms. 153, vól. 1, f. 44r, segle XVIII.

³¹⁸ F. BLANCH, *Tractat de la noblesa catalana*. BC. Ms. 302, f. 170r., any 1471.

³¹⁹ D. de ROCABERTÍ, *Discurso genealógico de la Casa de Rocabertí*. BC. Ms. 513, f. 21r., segle XVIII.

³²⁰ P. COSTA, *Nobiliario*, 2: f. 45r.

³²¹ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., testament de Francesc Sorribes, any 1477.

³²² ÍD. RC, 5195, ff. 109r.- 110r., l'alcait de Puigcerdà Nuri Joan Sorribes, demana certs endarreriments salarials deguts al seu oncle, el canceller Mateu Sorribes, (9-XII-1585).

distàncies mitjançant la pertinença a llinatge de sang noble, apareixia llavors com un altre factor ideològic que s'incorporava a una reacció d'un sector específic de la classe dirigent i abocava a aprofundir les fragmentacions d'aquesta.

ESTRUCTURES I ESTRATÈGIES FAMILIARS (II): HOMOGENEÏTAT PIRAMIDAL I MOBILITATS PATRIMONIALS

Accés i consolidació en el mercat matrimonial

Ambdós conceptes, accés i consolidació, al·ludeixen tant les successives fases que incorporen un procés de normalització de l'ennobliment en la concertació de les aliances matrimonials, que es correspondrien amb els inicis i la seva culminació; com, a dues consideracions consubstancials de la pròpia classe dirigent mixtificada, això és, el tipus de concertació matrimonial pròpia dels efectius nobles ja consolidats d'una banda i dels efectius ennoblits o en ennoblement, d'una altra; com, finalment, al·ludeix la formació d'un nou mercat matrimonial producte de la irrupció i evolució d'aquesta nova classe mixtificada, un mercat d'arrels urbano-rurals paral·lel a les mobilitats verticals i horitzontals que formaven la mateixa i per tant, on, per sobre de la diversitat d'efectius, aquest nou mercat implicava per a tots ells noves adaptacions a també diversos sentits, aquelles adaptacions que, -com tot just acabem de veure-, reduïen les dimensions de la transposició a la pràctica de les valoracions de llinatge.

La relativa incidència amb què la majoria dels nostres llinatges practicaren matrimonis endogàmics, -més característics de fet de la concentració familiar pròpia de les comunitats rurals-,¹ això és, entre afins i sobretot graus de parentiu de sang prohibits,² són indicatives dels arguments suara esgrimits. En primer lloc, sembla que l'extinció total o parcial d'alguna de les branques del llinatge, que podia esdevenir detonant d'aquesta pràctica de protecció per quant altrament hom abandonava a mans d'un cert buit i arriscava en ares de la dispersió un patrimoni determinat,³ no discorria sempre aparellada amb un tancament o reversió de la successió dins els límits de sang. Ja hem suggerit la idea que la regeneració de l'oferta matrimonial

¹ J. BESTARD, "La estrechez del lugar. Reflexiones en torno a las estrategias matrimoniales cercanas", *Poder, familia y consanguinidad*, 107-155.

² Això és, fins el quart grau, que significava segons el còmput vigent originari del germànic, fins els cosins tercers o sigui fills de cosins segons i bésnets de germans, tot passant és clar per la prohibició entre germans, cosins carnals i cosins segons. BC. ANÒNIM. *Materias matrimoniales*. Ms. 3161, ff. 2r-4v. Un esquema útil, a J. GOODY, *La evolución*, 192.

³ J. BESTARD, "La estrechez del lugar", 149. G. DÉLILLE, *Famille et propriété*, 272 i ss.

produïda per les tendències de mobilitat vertical i horitzontal, havia de caracteritzar unes noves dimensions, que pressumim més extenses i tal vegada amb majors competitivitats però, pel mercat urbà. Aquestes dimensions del nou mercat matrimonial, ensems amb l'homogeneïtzació social de fons, conseqüència de trajectòries de fusió amb la noblesa que implicaven adaptació mútua, homogeneïtzació que caracteritzava de fet els grups de productors-consumidors d'aquest mercat, aquells que hi intercanviaven, la nova classe dirigent vinculada a la ciutat, heterogènia en la forma però no tant en el fons, tot plegat esdevenien constant l'oferta.

El nou mercat matrimonial, en definitiva, permetia de trobar-hi amb comoditat i regularment candidats fóra de la família, amb interessos transversals, interessos a intercanviar en condicions similars pels interlocutors, això és, pels contractants del matrimoni. Altra cosa fóu el cas de la vella noblesa dominant, tot i que també en comptades ocasions. L'any 1595 era don Francesc de Rocabertí, qui justificava el seu matrimoni amb Maria de Boixadors, ambdós fills de germans, tot argüint com "..."*don Bernat -son sogre- no tenia sinó un fill anomenat don Joan y una filla anomenada doña Maria y si moria dit fill desijaven que llurs baronies y bens vinguessen a parents llurs y de llur parentela y per so y per no trobar persona tan commoda així en llinatge com bens...*". En efecte, cases com ara la de Rocabertí, en el supòsit-segons sembla- que hi prioritzessin raons d'antiguitat o llinatge, no n'hi havien gaires. En el mateix document però, un dels testimonis assegurava que es tractava "...*de cases molt principals encara que per a tanta noblesa te poca renda pero conforme sa qualitat pot viure bastantment de la renda que te...*".⁴ La qüestió de la renda hi tindria doncs molt a veure, però ¿tal vegada eren superiors les raons de llinatge? El patrimoni, en efecte, s'identificava amb el nom de la casa,⁵ identificació que feia més difícil la seva escisió, amb la qual cosa tenien més dificultats que no pas d'altres nobles i cavallers per a seleccionar entre un mercat matrimonial, què segons els requisits exigits, es reduïa notablement, com també palesava una inferior oferta

⁴ ADB. IX/12, 1.104. 904, f. 2-3, (12-VII-1595).

⁵ Es tracta, com sabem, d'una de les representacions característiques de les mentalitats aristocràtiques i senyorials. L'estudi més complet sobre el tema situat al si de l'humanisme i a través de les *ricordanze* del patriciat italià, Ch. KLAPISH-ZUBER, *La maison et le nom*, 21-35. La unificació de nom i armes, fóu una de les aspiracions dels ascendits i dels togats, signes externs que hom instal·lava en els frontispicis de les cases pairals que envoltaven les propietats territorials. Veure p. ex. J. FAYARD, *Los miembros*, 350.

Quadre III-1. Matrimoni i consanguinitat, 1485-1636⁶

Famílies	Matrimonis amb dispensa	Família amb la qual s'enllaça	Graus de Parentiu	Any
Alentorn	2	Gilbert	4rt	1616
		Calders	3r-4rt	1629
Boixadors	2	Rocabertí	2n	1595
		"	3r	1600
Calders	2	Alentorn	2n-3r-4rt	1629
		Marimon	4rt	1636
Casademunt	-	-	-	-
Cassador	-	-	-	-
Codina	3	Queralt	3r-4rt	1590
		Cardona	4rt	1598
		Xammar	4rt	1600
Desvalls	-	-	-	-
Dusai	3	Aguilar olim Dusai	4rt	1576
		Agullana	4rt	1603
		Aragall	4rt	1610
Erill	3	Aimerich	3r	1572±
		Erill Desplà	3r	1607
		Nàvel	3r-4rt	1611
Ferrer	1	Ferrer	2n	1592
Fivaller	-	-	-	-

⁶ Fonts: ADB. IX/2, 1. 104. 903, r. 1-2. *Ibid.* 1. 104. 904, r. 2-3. *Ibid.* 1. 104. 905, r. 3-4. *Ibid.* 1. 104. 906, r. 4-5. *Ibid.* 1. 105. 111, r. 7-8. *Ibid.* 1.105. 113, r. 9. ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 1144, Gaspar Aguilar i Àngela Dusai. ÍD. *Ibid.* perg. 1261, Dusai-Aragall. *Ibid.* Queralt, perg. 294, Queralt-Segarriga. *Ibid.* Can Falguera, llig. 220, s.f., Vergós- Sorribes i Vergós Sorribes- Bellafilla Sorribes. AHPB. Not. Salvador Coll, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 32, s.f., Vallseca-Gualbes. ÍD. Not. Anònim, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 5. Pol- Aguilar. ÍD. Not. Francesc Blanch, *Capítols matrimonials*, llig. 12, ff. 100r- 101r., Granollachs-Millàs. ÍD. Not. Antic Servat, *Capítols matrimonials*, llig. 30, s.f., Alentorn-Gilbert. ÍD. *Ibid.* llig. 43, s.f., Granollachs- Carbonell. ÍD. Not. Onofré Soldevila, *Capítols matrimonials*, llig. 11, s.f., Terré- Icart- Pinós. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 33, s.f., Rocabertí-Boixadors. ÍD. *Ibid.* llig. 34, s.f. Icart-Queralt. ÍD. Not. Galcerà Sever Pedralbes, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 16, s.f., Boixadors- Rocabertí. ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *12è llibre de capítols matrimonials*, llig. 32, s.f. Calders- Alentorn. ÍD. Not. Joan Soler Ferran, *Capítols matrimonials*, llig. 23, s.f., Erill-Erill. ÍD. Not. Francesc Blanch, *Capítols matrimonials*, llig. 13, s.f., Bru-Granollachs. ÍD. *Ibid.* llig. 19, ff. 126r.- 132r., Terré-Olivella. ÍD. Not. Antoni Estalella, *Primus liber capitulorum*, llig. 25, ff. 388r.- 392r. Icart-Aguilar. ÍD. Not. Joan Sala, *Liber tercius capitulorum matrimonialium*, llig. 13, s.f. Cruïlles-Llull. AHCB. Secc. Not. II-21, s.f., Ferrer.

Famílies ⁷	Matrimonis amb dispensa	Família amb la qual s'enllaça	Graus de Parentiu	Any
Granollachs	3	Millàs	3r	1610
		Bru	4rt	1612
		Carbonell	4rt	1613
Gualbes	1	Vallseca	4rt	1592
Icart (Icart-Terré)	4	Queralt	3r	1597
		Aguilar	2n	1616
		Pinós	4rt	1599
		Olivella Gualbes	3r	1622
Llull	2	Çestrada	2n-3r-4rt	1512
		Cruïlles	3r	1599
Magarola	-	-	-	-
Marimon	1	Calders	4rt	1636
Montaner	-	-	-	-
<i>Montaner</i>	-	-	-	-
Peguera	2	Sorribes	4rt	1614
		Sorribes	4rt	1617
Pol	1	Aguilar	3r	1562
Pons	-	-	-	-
Puig	-	-	-	-
Queralt	4	Montsuar	3r	1572
		Codina	3r-4rt	1590
		Segarriga	4rt	1593
		Icart	3r	1597
Quintana	-	-	-	-
Rocabertí	2	Boixadors	2n	1595
		"	3r	1600

⁷ Fonts: segueix de l'anterior. BC. Not. Pere Gener, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, man. 192, s.f. Montsuar-Queralt. ÍD. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 295, ff. 67r.- 69v., Joana Erill i Aimerich. AHPB. Not. Antic Safont, *Primus liber testamentorum*, llig. 5, ff. 89r.- 91r., Erill- Aimerich. ÍD. Not. Pau Rénard, *Llibre de capitols matrimonials*, llig. 6, s.f. Sentmenat-Oms. ÍD. Nicolau Lentiscà, *Liber capitulorum matrimonialium*, llig. 23, s.f., Codina- Cardona. ÍD. Not. Bernat Puigvert, *Capítols matrimonials*, llig. 23, s.f. Sentmenat- Desbosch. ÍD. Antic Servat, *Liber testamentorum*, llig. 44, ff. 385r.- 389r., Salbà- Vallgornera. ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, perg. 286, Queralt-Codina.

Famílies	Matrimonis amb dispensa	Família amb la qual s'enllaça	Graus de Parentiu	Any
Salbà	2	Vallgornera	3r	1631
		Oluja	3r	1636
Sapila	1	Ferreres	4rt	1485
Sentmenat	2	Oms	4rt	1548
		Desbosch	4rt	1616
Sorribes	5	Dezcoll	3r	1546
		Vergós	2n	1600
		Peguera	4rt	1614
		Peguera	4rt	1617
		Bellafilla	4rt	1630
Terré	1	Ripoll	4rt	1493
Xammar	2	Codina	4r	1600
		Ferris	3r	1620
<i>Total</i>	49			
<i>M. A. per família</i>	1'5			

Quadre III-2. Matrimoni, posicionament familiar, recursos patrimonials i consanguinitat, 1485-1636⁸

Famílies amb quotes endogàmiques	Dispenses	Contraents									
		Nuvi					Núvia				
		A	B	C	D	E	A	B	C	D	E
Alentorn	2	2	-	-	-	-	-	-	2	-	
Boixadors	2	2	-	-	-	-	-	1	1	-	

⁸ Sobre el significat de les lletres, quadre II-9, pàgina 119. Prescindim ara de nou ocasions de dispensa, on es repeteixen les mateixes famílies. Per exemple, si els Boixadors enllaçaren dos cops amb els Rocabertí requerint de dispensa canònica, en el moment d'esmentar els Rocabertí no podrem repetir aquestes dades. És per això que el nombre de dispenses no ha de coincidir pas amb les dades col·locades a les columnes restants.

Famílies amb quotes endogàmiques	Dispenses	Contraents									
		Nuvi					Núvia				
		A	B	C	D	E	A	B	C	D	E
Calders	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Casademunt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cassador	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Codina	3	2	-	-	1	-	1	-	-	2	-
Desvalls	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dusai	3	-	1	-	2	-	-	1	-	2	-
Erill	3	2	1	-	-	-	1	-	-	2	-
Ferrer	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-
Fivaller	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Granollachs	3	-	2	-	1	-	-	-	-	3	-
Gualbes	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Icart	4	4	-	-	-	-	1	-	-	3	-
Llull	2	1	1	-	-	-	1	-	-	1	-
Magarola	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marimon	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Montaner	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Montaner	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Peguera	2	-	-	-	2	-	1	1	-	-	-
Pol	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-
Pons	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Puig	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Queralt	4	2	-	-	-	-	1	-	-	2	-
Quintana	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rocabertí	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Salbà	2	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Sapila	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-
Sentmenat	2	1	-	-	1	-	-	1	-	1	-
Sorribes	5	1	1	-	1	-	-	1	-	2	-
Terré	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-
Xammar	2	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-
Totals		20	7	-	12	1	6	4	1	28	1
% sobre 40		50	17'5	-	30	2'5	15	10	2'5	70	2'5
M.A.		0'5	0'17	-	0'3	0'03	0'14	0'1	0'03	0'7	0'03

de posicionaments patrimonials per dispensa

⁹ Fonts: les mateixes del quadre anterior, més AHPB. Not. Galcerà Sever Pedralbes, *Plec de capitols matrimonials*, llig. 16. s.f., Codina- Xammar. ÍD. Not. Francesc Blanch, *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, llig. 13. ff. 368r.- 371r., Sorribes- Peguera. ACA. Secc. Patrimonials, Vallgornera, perg. 244, descendents del matrimoni Llull- Çestrada, any 1566.

de nobles pròpiament dits.¹⁰

Creiem tanmateix que un cop més, hem de rebutjar una tal prioritització de llinatge, que hi existia en un ordre subsegüent però: a més d'una vegada, al llarg de l'època analitzada, els propis Rocabertí o d'altres famílies de la mateixa o molt semblant prossàpia, enllaçaren fins i tot amb recent ascendits al grau de cavallers. Estem pensant en un Boixadors, senyor de la quadra de Sant Miquel de Pontons, que enllaçà en el darrer quart del segle amb una Casademunt, filla d'un mercader promocionat a ciutadà.¹¹ En els anys vint del cinc-cents, el vescomte de Rocabertí ho havia fet -tornant a l'anterior exemple- amb la filla del regent la reial cancelleria, que al marge del càrrec, al seu costat no era més que un donzell i doctor en dret.¹² Tindrem ocasió de tornar-hi. Això significava que més que no pas raons de sang, allò que prevalia -sense que, insistim-ne, impliqués mútuament exclusions- a l'endogàmia per consanguinitat, era una estratègia de concentració de la renda:¹³ quan parlàvem al principi del capítol de relativitat a la incidència d'aquesta pràctica, -incidència que segons el quadre III-1 hi ratllaria una mitja d'un 1'5 per llinatge-, estàvem fent implícita referència, per començar, al 0'5 de mitja ara per cada dispensa matrimonial, relatiu al sector de nuvis hereus que disposaven de senyoriu territorial, per tant a la seva majoria, descendents de velles famílies nobles, com podem constatar en el quadre precedent III-2.

En tant que de l'aliança deriva la conjugació de dos posicionaments patrimonials diferents, en aquest binomi una mitja de 0'5 per una de les dues parts contractants, equivalia a un 50% de possibilitats que cada dispensa fós sol·licitada per un nuvi pertanyent al citat sector familiar. Percentatge, que afegit al 17'5% relatiu a nuvis hereus universals sense senyoriu territorial, ens proporcionaria globalment un 67'5% dels pertanyents al sector més fort de la família, que enllaçaren dins la mateixa.

Comentar a continuació el significat de l'altra part, la de la núvia, ens obliga a fer-hi abans certes precisions. Com és obvi, regits per criteris d'uniformització, hem adoptat la mateixa classificació que en el cas dels nuvis, ara basada però en funció dels dots i en menor

¹⁰ J. ELLIOTT, *La rebelión*, 63.

¹¹ AHCB. Secc. Not. III-15, s.f., testament de Peronella Casademunt de Boixadors, any 1616.

¹² ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 955, testament de Frederic Honorat de Gualbes, any 1532.

¹³ Antoni Simón ("La familia catalana", 66) ja va parlar de la "...prioridad de la utilidad sobre los derechos de sangre -visible en la libre voluntad a la hora de designar el hereu-...".

Quadre III-3. Endogàmia familiar: l'aportació de la dona, 1572-1636¹⁴

Famílies	Dots i Heretaments universals									
	Dispenses	senyorijs territ-jurisdicc.		+ de 12.000 ll. Dot	entre 10.000-5.000 ll.		entre 5.000-2.000 ll.		- de 2.000 ll. + cases Dot	
		+ entre 10.000-5.000 ll.			Heret.	Dot	Heret.	Dot		
		Heret.	Dot							
Dots: part de les quantitats en diners comptants i part consignades en pensions de censals morts										
Alentorn	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Boixadors	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-
Calders	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Casademunt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cassador	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Codina	3	1	-	1	-	-	-	-	-	1
Desvallis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dusai	3	-	-	-	-	2	1	-	-	-
Erill	4	1	-	1	-	-	-	1	-	-
Ferrer	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Fivaller	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Granollachs	3	-	-	-	-	-	-	2	-	1
Gualbes	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Icart	4	1	-	1	-	2	-	-	-	-
Liull	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Magarola	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marimon	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Montaner	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Montaner	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Peguera	2	1	-	-	-	-	1	-	-	-
Pol	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pons	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Puig	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Queralt	4	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Quintana	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rocabertí	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Salbà	2	-	-	1	-	-	-	1	-	-
Sapila	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sentmenat	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorribes	4	-	-	-	-	1	-	1	-	-
Teré	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Xammar	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-

¹⁴Fonts: les mateixes dels quadres III-1 i III-2. Com en el quadre anterior, prescindim de les nou ocasions de dispensa que repeteixen les mateixes famílies, tot i que a la columna primera quantifiquem per cada llinatge el nombre d'aquestes. Dins d'un nou marc cronològic, amb la desestimació consegüent de sis dispenses anteriors, les raons d'elecció del qual explicarem tot seguit, treballarem doncs sobre trenta-quatre dispenses. El quadre III-4 respon al mateix.

Famílies	Dots i Heretaments universals							
	Dispenses + entre 10.000-5.000 ll. Heret.	senyoriu territ.-jurisdicc. Dot	+ de 12.000 ll. Dot	entre 10.000-5.000 ll. Heret.	entre 5.000-2000 ll. Dot	entre 5.000-2000 ll. Heret.	entre 5.000-2000 ll. Dot	- de 2.000 ll. + cases Dot
Totals	6	1	5	-	10	2	6	4
% sobre 34	17'7	3	14'7	-	29'4	5'8	17'7	11'7
M.A. de tipologia patrimonial per dispensa	0'18	0'03	0'15	-	0'3	0'05	0'18	0'11

mesura dels heretaments fets a favor de la dona que es casava. La ubicació d'aquesta segons sectors familiars, depenia no tan sols de la composició d'ambdós tipus de donacions, sinó també de l'origen dintre del patrimoni familiar del qual partien, això és, el canal de transmissió o sector familiar. Així, quan parlem del sector d'hereus, fem referència a les núvies que han estat beneficiades amb l'heretament universal d'algun -o bé diversos- membres de la família, els progenitors en conjunt o per separat, d'altres vegades alguna àvia o un col.lateral,¹⁵ heretament que sovint gaudia de caràcter parafernàl, això és privatiu, no assimilable a les condicions de recepció del dot, per part del marit.¹⁶ Seguidament, quan parlem dels sectors no hereus, es tracta doncs de núvies que -com gairebé sempre- aportaven el dot corrent, tal com hom l'entenia com a donació per a sostenir les càrregues matrimonials i com avançament de llegítima.

Un 25% s'inclouen en el primer grup i un 72'5% en el segon, que diferenciem del sector "E" dels menys afavorits especificat en el quadre III-2, com el grup de núvies -i també de nuvis, cadascú conformant un 2'5% de les dispenses- dotades per comparació inferiorment a llur qualitat. Paral.lel a aquest 72'5% sobre les dispenses cal situar-hi, ara seguint el quadre

¹⁵ Sobre qui pot constituir un dot, G-M^a. de BROCA, *Historia del Derecho*, 1: 756.

¹⁶ *Ibid.*, 1: 733, 826 i 846.

Quadre III-4. Matrimoni i consanguinitat: binomis patrimonials, 1572-1636¹⁷

Nuvis Sectors	Núvies: sectors				
	senyoriu territ-jurisdicc. + entre 10.000-5.000 ll.	+ de 12.000 ll.	entre 10.000-5.000 ll.	entre 5.000-2000 ll.	- de 2.000 ll. + cases
<i>Totals</i>					
A	4	4	9	1	-
B	2	1	-	2	-
C	-	-	-	-	-
D	-	-	1	5	4
E	-	-	-	-	1
	6	5	10	8	5
<i>%</i>					
A	11'7	11'7	26'4	3	-
B	6	3	-	6	-
C	-	-	-	-	-
D	-	-	3	14'5	11'7
E	-	-	-	-	3

III-3 el 47'1% dels dots que comprenien entre 10.000 i 2.000 lliures i el 17'7% que assolien donacions superiors, oscil·lants segons la gradació nobiliària dels contraents i pares d'aquests. Ens estem ara ubicant en un marc cronològic més reduït, que hem fet partir de 1572, reducció que obeeix a dues raons que considerem primordials i que no afectaven en canvi a una classificació per sectors familiar-patrimonials objecte del quadre III-2, per tractar-se llavors de criteris estructurals. La primera raó, perquè és a partir del darrer quart del cinc-cents que es regularitza la sèrie de dades a disposar, i la segona, perquè constitueix aquest un marc coherent quant a l'abast quantitatiu de les aportacions dotals, que augmentà considerablement respecte de la primera meitat de la centúria, fruit de la inflació.¹⁸ Si juxtaposem, en fi, les dades que fins ací

¹⁷ Fonts: les mateixes dels quadres III-1 i III-2.

¹⁸ J. AMELANG, *La formación*, 86.

hem vingut comentant,¹⁹ amb les que es desprenen de les aportacions endogàmiques de la dona, obtenim doncs que al costat d'una majoria -aquell 67'5% abans esmentat- de posicionaments patrimonials principals per la part dels nuvis, hi ha també certa preferència definida aixímateix per un 44'1% relatiu a dots dels dos primers grups que consignen quantitats d'entre 12.000 o més i 5.000 lliures, un 20'7% relatiu a dots i heretaments d'un mínim de 5.000 lliures que s'afegien però a l'entrega de la titularitat de territoris amb jurisdicció -l'usdefruit dels mateixos romanien de per vida a mans dels donants en qüestió-,²⁰ ensems finalment amb un 23'1% d'entre 5.000 i 2.000 lliures que, com tindrem ocasió de comparar al llarg del present capítol, es tractava de quantitats concordes amb la posició social i les necessitats econòmiques de la majoria dels membres de la classe arrelats a la ciutat.²¹ Altra cosa fora les formes i terminis d'efectuació dels pagaments; el que ens interessa ara però, són les capacitats d'intercanvi en sí.

Constatat el pes dels sectors familiars principals en la pràctica endogàmica, podem afirmar com la vinculació matrimonial entre parents palesava en definitiva l'existència d'una jerarquia d'interessos patrimonials, on la conservació del patrimoni major esdevenia prioritària. Els resultats del quadre III-4 ho ratifiquen un cop més. Hem analitzat els binomis patrimonials que es conjugaven a cada matrimoni endogàmic, on destaca la correspondència i l'equilibri de les relacions de parentiu davant recursos per les dues parts. En concret, el 49'8% d'aquests matrimonis es tractava d'hereus universals amb senyoriu territorial-jurisdiccional, que es feien amb aportacions, per la part de la núvia, d'entre una quantitat de 12.000 lliures -o més- i un mínim de 5.000 lliures amb senyoriu alguna vegada. És significatiu, com al 44'4% dels nuvis d'aquest sector, acompanyaven bé un mínim de 12.000 lliures, bé un màxim d'entre 10.000-5.000 però amb la incorporació dels senyorius predits. Inclouia això darrer enllaços amb parentes pubilles, -un 15'1% sobre el total de dispenses, claríssima estratègia de concentració de la renda familiar-, o hereves de patrimonis menors d'ascendents o col.laterals -un 8'4%-. Si sumem les xifres superiors amb les del 9% que integraven binomis patrimonials d'hereus universals sense senyorius territorials, -per tant cal pensar-hi majoritàriament en una aristocràcia d'immediat rang inferior-, amb dots o heretaments iguals a

¹⁹ Dades, que considerem significatives malgrat les evidents limitacions en nombre, atès que desprenen les pràctiques d'una mostra de famílies que com ja hem advertit cobreix les diferents categories integradores de la classe dirigent de l'època, tot desvetllant per tant les tendències de cada sector.

²⁰ G-M^a. de BROCA, *Historia del Derecho*, I: 717.

²¹ J. AMELANG, *La formación*, 76.

les de l'anterior, obtenim un 58'8% indicatiu d'una evident conjugació de sectors familiars principals -com ja hem suggerit- en correspondència amb aquests posicionaments patrimonials, que no feien sinó consolidar la sectorialització familiar i acusar els distanciaments interns en projectar diferencialment l'estratègia de protecció, estratègia que comptava tant amb variants com concomitàncies respecte d'altres regions, italianes o franceses, amb sistemes d'herència paral·lels.²² Protecció, que s'extremava en el citat 15'1% de fusió de dos patrimonis universals, que evadia llavors la lògica pròpia d'un sistema integrat al voltant de la "casa", amb les ruptures d'antiguitat que hi pressuposava, -com ha estat definit en relació amb els règims de successió indivisa-,²³ sistema que prevalia la integritat del patrimoni dins aquella. Es tracta sens dubte d'un percentatge modest, que en definitiva no podia anul·lar la importància d'una lògica tal.

De l'esbrinament dels binomis patrimonials dels pocs casos que el conformaven, podem afegir-hi ara certes apreciacions. L'any 1616 es signaven davant notari, prèvia dispensa canònica, les capitulacions matrimonials de don Christòfol d'Icart i Dioníssia d'Aguilar i Icart.²⁴

²² Situació, en efecte, quelcom diferent a l'Antic Règim de Gévaudan, on tanmateix prevalia també el sistema successori d'hereu únic: E. CLAVERIE- P. LAMAISON, *L'impossible mariage. Violence et parenté en Gévaudan, XVIIIè, XVIIIè et XIXè siècles*, (Paris, 1982), 296. Aquests autors han demostrat com, qui acudia preferentment a les sol·licituds de dispensa, eren els desheretats "cadets" de la família i gairebé mai tocava el cas dels hereus. G. AUGUSTINS, a *Comment se perpétuer? Devenir des lignées et destins des patrimoines dans les paysanneries européennes* (Paris, 1989), que fa una síntesi de diversos estudis, hi subratlla al seu costat la lògica matrimonial dels hereus d'altres territoris francesos -pirinencs- d'aquest mateix sistema, on l'important consistia a assolir l'aliança amb la família més envejable, en paraules del mateix autor i això permetia la consanguinitat, de tal manera que obindriem paral·lelismes amb el nostre cas. G. DELILLE, (*Famille et propriété dans le royaume de Naples (XVè et XIXè siècles)*) (Paris, 1985), 294, afirma aixímateix com la major part dels matrimonis consanguinis han estat contractats entre les famílies més adinerades de Solofra i, dintre d'aquestes, entre els grups familiars més ben situats. Aquest contexte, on era legítima la indivisió dels bens feudals, però on els drets de primogenitura no s'imposaran fins la primera i encara la segona meitat del segle XVII, es podria equiparar més al nostre cas, doncs segons Delille no es donava pas l'esquema de Gévaudan on eren els "cadets" els que preferentment es casaven endogàmicament. Amb tot, manquen encara estudis sistemàtics que relacionin com ara intentem analitzar, l'endogàmia de consanguinitat i l'evolució dels patrimonis familiars.

²³ Ja fa un cert temps, quan començava a despuntar la nova historiografia sobre la família, hom va parlar extensament sobre les característiques d'aquest sistema que la historiografia francesa ha definit de "maison" i els matisos diferencials respecte dels altres sistemes, el de llinatge i de parentela, (J-L. FLANDRIN, *Familles. Parenté, maison, sexualité dans l'ancienne société*. Paris, 1976), que es trobaven en funció dels elements següents: matrimoni, transmissió del cognom i armes, successió igualitària o no, rols dins la família, solidaritats privades i públiques. Aquest darrer autor ho ha preferit d'abordar en termes d'"sprit de maison", "sprit de lignage" i "sprit de ménage". També, E. SHORTER, *Naissance de la famille moderne, XVIIIè- XXè siècles* (Paris, 1977), 30-39. Darrerament, l'antropòleg G. AUGUSTINS (*Comment se perpétuer?* 315 i ss. i "Du système à maison au système à parentèle", *I Congrès d'Història de la Família als Pirineus*, 335-344) ha reprès el tema tot enquadrant-lo en el marc de les comunitats camperoles al llarg dels segles -des d'una època medieval fins la contemporània-, que relaciona amb la problemàtica del canvi demogràfic. Una altra síntesi interpretativa sobre el mateix, a J. BESTARD "La estrechez del lugar", 116-120.

²⁴ Veure quadre III-1.

El primer, heretava el patrimoni dels qui havien estat batlles generals del Principat durant quatre generacions consecutives. Al marge de les rendes provinents del senyoriu de Torredembarra, malhauradament desconegudes per a nosaltres, l'inventari de son pare don Joan detallava la percepció anual de mil tres-centes lliures en censos i censals morts sobre particulars i institucions públiques.²⁵ La seva cosina i promesa, ja era aleshores senyora de Castellet, rebia les rendes reials del lloc de l'Arbós i el seu patrimoni provenia també de parcials ruptures de successió.²⁶ Parcials, en efecte, perquè segons un procés iniciat l'any 1626 amb una durada de sis anys, que enfrontà d'una banda la mare d'aquesta, Maria d'Icart i d'una altra Alexandre d'Aguilar, son cunyat, encara hi pervivien doncs alguns descendents directes i legítims, -el propi fill-, del patrimoni de Jaume d'Aguilar, avi de la promesa. La qüestió és que algú havia obligat Alexandre a renunciar als seus drets successoris, que es remuntaven a un testament de l'any 1529 signat pel ciutadà Joan Berenguer d'Aguilar.²⁷ Es tractava de Maria d'Icart, molt probablement pressionada per la seva pròpia família. I és que, de fet, el patrimoni d'Aguilar, segons algunes de les restitucions que finalment hagué de satisfer aquesta part a la d'Alexandre, considerant només la porció de les rendes urbanes, multiplicava per més de sis el de don Cristòfol d'Icart. Aquest cas resulta força explícit de còm, l'estratègia de concentració de la renda amb conseqüència de matrimoni endogàmic, estava acusant les diferencials relacions de parentiu, -l'endogàmia esdevenia així en terreny on de nou es superposaven-, perquè fins i tot fent ús de la via de la litigiositat, el sector col.lateral més poderós -privada però sobretot públicament, els Icart- interessat en el matrimoni, havia arribat a desprotegir un legítim -per tractar-se de la branca ascendent- candidat a l'heretat que precisament l'altre sector pretenia d'absorbir amb el dit enllaç.

Altre cas fóu el de don Icart d'Erill olim Desplà i Cardona, en el seu matrimoni amb l'única supervivent de son oncle directe don Hug d'Erill,²⁸ les capitulacions del qual es signaven l'any 1607. El primer, heretava els llocs de Castellnou i Sant Esteve de la Farga. Tots dos llocs, pertanyien al patrimoni de la mare. Rafela, per la seva banda, heretava les

²⁵ AHPB. Not. Antoni Estalella, *Inventaris*, llig. 23, s.f., any 1615. *Ibid.* *Primus liber testamentorum*, llig. 23, s.f., Dioníssia de Carcassona, àvia de don Christòfol, any 1615.

²⁶ ÍD. Not. Antic Servat, *Liber tercius testamentorum*, llig. 36, s.f., ff. 15r.- 18r., Dioníssia Aguilar, any 1625.

²⁷ *Ibid.* *Capitula matrimonialia et concordiae*, llig. 47, ff. 307r.- 319r.

²⁸ AHCB. Secc. Not. III-9, s.f., testament de don Pere d'Erill, pare dels citats, any 1571.

baronies de l'Albí i Cervià.²⁹ Es tractava d'un enllaç entre la pubilla d'un patrimoni universal i el primogènit del segon fideïcomissari cridat en el mateix testament, -sectors per tant efectiva i potencialment forts-, que altrament expectava l'heretat de don Hug per mort del que li'n precedia segons ordre preestablert.³⁰

Interpretar l'endogàmia familiar tal com en venim fent en termes d'estratègia dels patrimonis principals de la família, no ens ha de portar però a l'error d'ignorar les sol·licituds de dispensa -un 3% entre 1572 i 1636- de sectors més desafavorits, amb recursos materials -privats i públics- inferiors.³¹ Ens referim al matrimoni entre Marianna Gualbes, filla del donzell de Barcelona Lluís de Gualbes i Francesc Roger Vallseca, resident a la vila de Calella. Les capitulacions matrimonials respectives es signaven l'any 1592. Marianna aportava en dot la quantitat comptant de cinc-centes lliures, assignades en testament patern i provinents d'un donatiu reial concedit a son pare en temps de les darreres corts de 1585. De la part materna, una Desvalls, aportava un parell de cases en arrendament, situades al carrer Ample de Barcelona. No ens consta en cap document al·lusió als béns del promès,³² però tot indica que es tractava d'un donzell poc situat a jutjar per certs precedents,³³ com també ho semblava ésser llur enllaç matrimonial. En efecte i prova tal vegada de les condescendències que permetia el fer tractaments matrimonials dins la família o més aviat d'altres interessos de concentració de recursos, Lluís de Gualbes germà de la núvia li feia entrega tan sols de la meitat del donatiu reial que havia consistit en mil lliures i adjudicat a son pare expressament "*...por necesidad, ayuda y pobreza para casar una hija...*".³⁴ Enllaç, que probablement restava subordinat així a interessos majors, al voltant de l'heretament universal que havia rebut el germà de mans d'un oncle cap del patrimoni de la casa i mort sense descendència legítima.³⁵ En qualsevol cas, són un cop més davant d'un binomi endogàmic equilibrat, això és, es tractava de relacions de

²⁹ AHPB. Not. Joan Soler Ferran, *Capítols matrimonials*, llig. 23, s.f.

³⁰ AHCB. Secc. Not. III-9, s.f., testament de don Pere d'Erill, pare dels citats, any 1571.

³¹ De la mateixa manera Gérard Delille assenyala per al cas solofrà, l'existència de matrimonis per consanguinitat entre els mitjans socials més pobres que podien originar-se des de situacions de desigualtat familiar i, precisament és aquesta condició de pobresa, la que hom esgrimeix com a motiu fonamental de dispensa, en un contexte de crisi econòmica. G. DELILLE, *Famille et propriété*, 295.

³² AHPB. Not. Salvador Coll, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 32, s.f.

³³ AHCB. Secc. not. III-6, testament de Miquel Vallseca, any 1556.

³⁴ ACA. RC, 4314, ff. 134r.- 135r. (1-VI-1586).

³⁵ E. SERRA, "Els Gualbes", 483.

parentiu paral·leles. La dispensa ara com abans, concentrava rendes, ja fossin majors o menors, de forma directa o no.

És clar que en aquest sentit també facilitaria l'aliança d'un dels desheretats, altrament quelcom difícil de col·locar. No oblidem però que l'escassa incidència d'aquests sectors entre les famílies estudiades, preferentment a mans dels sectors hereus, quan en aquests darrers casos les col·locacions matrimonials no topaven amb els obstacles que ens referim, fa ratificar en primer lloc les raons de concentració interna de la renda i subordinament de col·locació, puix que sota el supòsit invers hom podria -en principi- trobar sortida entre d'altres sectors inferiors d'altres famílies sense vinculació de sang ni afinitat. Les dispenses, en definitiva, no constituïen per a les famílies consolidades o en vies d'ennobliment, cap solució parcial davant les desigualtats de distribució i jerarquització familiar del patrimoni.³⁶

Prova que constituïen, en tot cas, una estratègia mesurada amb antel·lació, fora l'absència gairebé absoluta d'arreu la documentació, de cap índex que ens faci pressuposar desconeixement per part dels contraents i pares d'ambdós, dels graus de parentiu que mitjançaven amb els candidats elegits, de fet una de les causes substancials per les quals l'església aprovava en darrer terme les sol·licituds de dispensa;³⁷ prova, aixímateix, de l'existència d'una memòria genealògica que entre la noblesa hom l'ha pressumit molt més sòlida -acompanyada d'un reconeixement fins i tot a l'esfera pública- que no pas entre d'altres grups socials.³⁸ Les informacions testimonials sobre els graus de parentiu dels contraents, així ho revelaven. L'any 1512, a l'expedient de dispensa per impediment matrimonial entre Galcerà Llull i Elionor Çestrada, hom precisava: "...Aldonça, muller de Jaume Çesavases i germana de Galcerà Çestrada, tenen segon y tercer grau de parentiu perquè Galcerà Llull i Galcerà Çestrada pare d'ella, són cosins germans. També Romeu, pare de Galcerà Llull i Elisabet, mare de Galcerà Çestrada i muller de Pere Çestrada pare de Galcerà Çestrada dit, eren germans i fills de mossèn Pau llull. També tenen tercer i quart grau de parentiu perquè Joan Llull, pare

³⁶ Cfr. les conclusions de G. DELILLE (*Famille et propriété*, 297) per d'altres grups socials, on no només fora important la inferioritat econòmica de molts dels demandants, sinó que fins i tot, quant als dots propis d'aquests matrimonis amb dispensa per consanguinitat, es tractava de quantitats considerablement inferiors a les atribuïdes a les seves germanes casades exogàmicament i a la resta del rang social. També, ÍD. "Clasi social i escambi matrimonial nel Salernitano, 1500-1650", a *La funzione sociale dei matrimoni*, ed. W. BUONNANO, (Milano, 1980), 270.

³⁷ J. GAUDEMET, *Le mariage*, 205.

³⁸ G. DELILLE, *Famille et propriété*, 286.

de Romeu Llull i Elisabet muller de Pere Çestrada, tenien un altre fill, Violant que es casà ab Romeu Llull (...) y Violant era cosina germana de Galcerà Çestrada i tingueren a Joana casada ab Romeu Llull, la qual era filla de cosina germana amb Elionor Beneta Çestrada i de Joana i Romeu, tingueren a Galcerà Llull dit...".³⁹

Reconstrucció oral d'arbres genealògics mínims, que entre famílies nobles no s'estava de numerar els noms dels avantpassats, ineludible símbol d'antiguitat i de llinatge. A l'expedient de dispensa de don Ramon de Calders i Agnès d'Alentorn que tenia lloc l'any 1636, llegim: "...don Lluís d'Alentorn tingué un fill que.s digué don Onofré d'Alentorn y una filla que.s digué dona Hieronima de Alentorn (...) y que dit don Onofré tingué un fill que.s digué don Onofré y una filla dona Isabel casada ab Joan de Gilabert (...) y ell testimoni coneix a Agnès filla de Onofré segon (...) Isabel germana de Onofré segon casa ab Joan de Gilabert y tingueren a dona Dioníssia vuy casada ab Ramon de calders Oms y Dioníssia és mare de don Ramon i neboda del dit don Onofré pare de dita dona Agnès (...) per ço Dioníssia y Agnès són cosines germanes en segon grau de parentiu, terç i quart (...) Onofré primer també tingué una filla Geronima que casà ab Joan de Calders y tingué un fill, Francesc Joan de Calders del qual es fill don Ramon de Calders (...) per ço Onofré II y Francesc Joan de Calders són cosins germans (...) Agnès és filla de Onofré y Ramon és net de Francesc Joan de Calders...".⁴⁰

Molt més simples, en contraposició, malgrat tractar-se dels mateixos segments de consanguinitat, eren les reconstruccions dels aspirants a ascendir a l'escala social: l'any 1493 es casaven el jurista resident a Vilafranca del Penedès Martí Joan Terré i Elisabet Ripoll, filla de Pere Ripoll, botiguer de draps de llana de Barcelona. Entre els dos mitjançaven quatre graus de parentiu, que a l'expedient hom resolvia de la següent manera: "...Ramon Senya i Guillem Senya eren germans (...) la filla del primer, Joana Senya es casà ab Joan Terré, pare del dit Martí Joan Terré (...) la filla del segon, Isabel Senya, muller de Pere Ripoll, pare de Elisabet dita damunt...".⁴¹

Després d'observar aitals proves de memòria genealògica oral, ¿cal doncs considerar excepcional, el cas de don Ramon de Calders i Teresa de Marimon, quan a l'expedient de

³⁹ ADB. IX/2, l. 104. 903, r. 1-2, (26-X-1512).

⁴⁰ *Ibid.* l. 105. 111, r. 7-8, (4-III-1629).

⁴¹ *Ibid.*, l. 104. 903, r. 1-2, (13-III-1493).

Quadre III-5. Ruptures de descendència i endogàmia familiar, 1485-1636.⁴²

	Part nuvi			Part núvia		
	Col.laterals	Mortalitat	%	Col.laterals	Mortalitat	%
Nuvi- Núvia						
Gilabert- Alentorn	-	-	-	9	-	-
Calders- Alentorn	4	1	25	10	2	20
Rocabertí- Boixadors	6	1	16'6	10	-	-
Boixadors-Rocabertí	10	2	20	6	1	16'6
Calders-Marimon	4	1	25	7	2	28'5
Codina-Cardona	6	-	-	-	-	-
Codina-Xammar	7	-	-	9	-	-
Aguilar- Dusai	11	1	9	6	2	33'3
Dusai- Agullana	6	2	33'3	7	-	-
Dusai-Aragall	6	2	33'3	-	-	-
Erill-Erill Aimerich	7	3	42'8	7	3	42'8
Erill-Erill	7	3	42'8	6	-	-
Erill-Nàvel	-	-	-	7	3	42'8
Granollachs-Millàs	6	-	-	-	-	-
Bru- Granollachs	-	-	-	6	-	-
Granollachs-Carbonell	6	-	-	-	-	-
Ferrer-Ferrer	2	-	-	2	-	-
Vallseca- Gualbes	-	-	-	3	-	-

⁴² L'anàlisi s'ha restringit a la part tocant la família que s'inclou dins la mostra de treball, excepte algunes - com ara els Agullana, Aguilar, Oms o Vergós-, sobre les què disposem d'abundant documentació per tractar-se de famílies vinculades a la vegada a diverses de la mostra. Per interpretar correctament aquestes dades, cal tenir en compte algunes consideracions:

Si parlem de col.laterals, es tracta dels parents que tot i no descendir mútuament, parteixen del mateix tronc i que per tant poden compartir certs drets patrimonials a través de fideïcomís o simplement constituir-se -per la raó predita de succeir troncalment- en candidats a aquells drets a través d'un matrimoni per consanguinitat: parlem de germans, cosins germans i oncles -germans de pares-.

La columna sobre mortalitat fa referència al nombre de membres que ja no sobreviuen en el moment de concertar el matrimoni en qüestió.

La negreta, al.ludeix finalment els hereus universals.

Fonts: les mateixes dels quadres III-1 i III-2, més AHPB. Not. Galcerà Sever Pedralbes, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, ff. 82r.- 84r., Maria Alentorn Salbà, any 1602. ÍD. Not. Antic Servat, *Quintus liber testamentorum*, llig. 36, s.f., Àngela Alentorn, any 1609. AHCB. Secc. Not. s.f., Alexandre d'Alentorn, any 1602. Segueix a la nota immediata.

	Part nuvi			Part núvia		
	Col.laterals	Mortalitat	%	Col.laterals	Mortalitat	%
Nuvi- Núvia						
Icart-Queralt ⁴³	2	1	50	4	1	25
Icart-Pinós	3	-	-	-	-	-
Icart-Aguilar	3	-	-	3	1	33'3
Icart-Olivella Gualbes	3	-	-	3	-	-
Llull-Çestrada	3	1	33'3	-	-	-
Cruïlles- Llull	-	-	-	3	1	33'3
Pol- Aguilar	1	-	-	3	-	-
Queralt-Montsuar	3	-	-	-	-	-
Queralt-Segarriga	3	-	-	-	-	-
Queralt-Codina	3	-	-	6	-	-
Oluja- Salbà	-	-	-	4	-	-
Salbà-Vallgornera	9	4	44'4	-	-	-
Sapila-Ferreres	3	1	33'3	-	-	-
Sentmenat- Oms	4	-	-	5	-	-
Sentmenat- Desbosch	7	-	-	-	-	-

⁴³ Fonts: AHPB. Not. Bartomeu Torrent, *Capítols matrimonials*, llig. 4, s.f., Miquel Joan Terré, any 1506. ÍD. Not. Nicolau Lentiçlà, *Testaments*, llig. 6, s.f., Francesc Codina, any 1580. ÍD. Not. Antic Servat, *Liber secundus testamentorum*, llig. 46, ff. 46r.- 49r., Gaspar de Calders, any 1612. ÍD. *Ibid.*, ff. 107r.- 109r., Francesc de Calders, any 1618. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Tercius liber testamentorum*, llig. 31, ff. 201r.- 205r., Joan Pau Xammar, any 1597. ÍD. Not. Joan Sala, *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 27, s.f., Joan Llull, any 1593. ÍD. Not. Bernat Puigvert, *Testaments*, llig. 25, s.f., Pere de Peguera i Galcerà de sentmenat, anys 1600-1602. ÍD. Not. Joan Vicenç Cellereés, *Tercius liber testamentorum*, llig. 25, ff. 186r.- 188v., Àngela Codina, any 1613. ÍD. Not. Antoni Estalella, *Testaments*, llig. 12, ff. 96r.- 99r., Lluís d'Icart, any 1615. ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Tercius liber testamentorum*, llig. 29, ff. 123r.- 124v., Guerau de Marimon, any 1623. ÍD. Not. Joan Safont, *Testaments*, llig. 21, s.f, Isabel de Xammar any 1613. ÍD. Not. Galcerà Sever Pedralbes, *Secundus liber testamentorum*, llig. 12, ff. 195r.- 201r., Francesc Rocabertí, any 1631. ÍD. Not. Antic Servat, *Tercius liber testamentorum*, llig. 46, s.f., Caterina de Marimon, any 1644. BC. Arx. not. Joan Honorat Jovells, *Manual de testaments*, man. 402, s.f., Elisabet Maria de Rocabertí i Boixadors, Any 1596. ÍD. Jaume d'Enconra, *Testaments*, man. 297, s.f., Galcerà de Sentmenat, any 1562. ÍD. Joan Honorat Jovells, *Testaments*, man. 401, s.f., Anton d'Oms, any 1556. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 156, s.f., testament de don Bernat de Boixadors, any 1606. ÍD. *Ibid.* llig. 172, s.f., testament de don Anton de Rocabertí, any 1570. ÍD. *Ibid.* llig. 219, s.f., Romeu Llull, any 1512 i Nuri Joan Sorribes, any 1621. *Ibid.* Monistrol, perg. 1181, testament de Gaspar Dusai, any 1580. ÍD. *Ibid.*, perg. 1151, testament de Magdalena Agullana, any 1609. ÍD. *Ibid.* perg. 1215, capítols matrimonials d'Isabel d'Agullana, any 1595. ÍD. *Ibid.* perg. 1280, testament d'Enric Agullana, any 1614. AHCB. secc. Not. III-15, s.f., testament de don Joan Terré i Icart, any 1614.

	Part nuvi			Part núvia		
	Col.laterals	Mortalitat	%	Col.laterals	Mortalitat	%
Nuvi- Núvia						
Soribes-Dezcoll	6	-	-	-	-	-
Vergós- Soribes	2	-	-	5	-	-
Soribes- Peguera	5	-	-	3	-	-
Soribes-Peguera	5	-	-	3	-	-
Soribes-Bellafilla	5	-	-	-	-	-
Terré-Ripoll	2	-	-	-	-	-
Xammar-Ferrús	3	-	-	-	-	-
Totals	163	23	-	138	16	-
<i>M.A de ruptures per dispensa</i>	-	0'6	-	-	0'4	-

dispensa de l'any 1636 justificaven "...que avent contractat matrimoni y consumat se trobaren parents en quart grau..."?⁴⁴ El cert és que tampoc certes proves de llinatges adjuntes als expedients d'ordes militars, no reflectien gaires coneixements sobre llurs lligams de consanguinitat: a la de fra Guillem de Calders que demanava un hàbit per l'orde de Sant Joan de Jerusalem l'any 1607, hom recordava d'una banda i sense equívoc com "...de pare és Calders, de mare Gilabert i de àvia Malla i Alentorn...", però d'una altra com "...la senyora Gilabert, mare de Guillem és filla de Anton de Sentmenat que en primeres núpcies fou Alentorn y germana de Onofré d'Alentorn...".⁴⁵ Al.lusió, aquesta darrera, que no es corresponia del tot amb la realitat. Només cal repasar a tal efecte el text de l'expedient de dispensa que més amunt reproduïem, que responia als noms de don Ramon de Calders i Agnès d'Alentorn, quelcom posterior. Així, sabem que hi havia a inicis del sis-cents una tal Dioníssia

⁴⁴ *Ibid.*, l. 105. 113, r. 9.

⁴⁵ ACA. Gran Priorat, 467.

d'Alentorn germana de don Onofré d'Alentorn, ambdós fills del senyor de Seró, però no es tractava pas de la casada amb el senyor de Sentmenat. Aquesta, era una altra germana, Isabel, que al seu torn en segones noces enllaçà amb un Gilabert, pare de la Dioníssia citada en el text. La complicació probablement provenia d'un altre matrimoni concertat per una filla del senyor de Sentmenat i Isabel, de nom Beatriu, amb son oncle Guerau d'Alentorn, germà de mare. Per a més travada genealògica, un Calders senyor de Segur de la primera meitat del cinc-cents, que creiem besavi del sol.licitant, havia casat aixímateix amb una Alentorn.⁴⁶

Ja hem esmentat l'aproximat l'5 de mitja de matrimonis per consanguinitat a cada llinatge. Mitja, per tant, que hi havia de determinar una estructura genealògica complexa, sens dubte en aquests casos, origen de confusions. Tal vegada l'enfervoriment subsegüent, que situem per a les famílies estudiades ja durant el sis-cents, a fer-se reconstruir les seves pròpies genealogies,⁴⁷ responia a requeriments similars, sobretot després de la posada en marxa de les resolucions tridentines amb l'obligació a justificar causa suficient per a obtenir el cercat relaxament de l'impediment matrimonial en qüestió.⁴⁸

Conèixer amb precisió els graus de parentiu que hi mitjançaven, constituïa part important del procés, sobretot perquè definia els límits, on començaven i acabaven, les prohibicions per a dur a terme el matrimoni. A jutjar pel volum documental treballat, no es tractava però de casos massa corrents. La noblesa, -i estem pensant en llurs diverses jerarquies internes-, obsta insistir còm, en general, havia demostrat de conèixer prou bé qui eren els seus ascendents, de quins llinatges procedien. Dels testimonis que declaraven a les proves d'hàbits de l'orde militar de Sant Joan, per la part de fra Joan d'Alentorn i de Geroni de Calders, que sumaven quatre i tres respectivament, cap d'ells gaudia de lligams d'afinitat ni molt menys de sang amb la família dels sol.licitants. Malgrat això, tots en comptaven amb detallades i encertades informacions, tal com hom desitjaria succeís les més de les vegades, sobre còm el

⁴⁶ AHPB. Not. Pere Fitor, (menor), *Primus liber testamentorum*, llig. 10, ff. 164r.- 166r., Jaume de Sentmenat, any 1574. ÍD. Not. Lluís Rufet, *Primus liber testamentorum*, llig. 16, s.f., Gerònima de Calders i Agullana, any 1566. ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Liber sextus testamentorum*, llig. 30, ff. 168r.- 171r., Dioníssia de Calders, any 1639. AHCB. Secc. Not. III-11, testament de Beatriu d'Alentorn i Sentmenat, any 1579. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, inv. 17, A-400/500, capítols matrimonials entre Jaume de Sentmenat i Isabel d'Alentorn, any 1565.

⁴⁷ L. STONE, *La crisis*, 272.

⁴⁸ Sobre aquestes resolucions, J. GOODY, *La evolución*, 200. També, J. GAUDEMET, *Le mariage*, 288.

primer "...ve dels Alentorn, Oluja i Meca, perquè la mare dell és Isabel d'Oluja, filla de Lluís d'Oluja donsell de Cervera y Magdalena Solsona filla d'un miles de Cervera..." i el segon, "...descendeix de Carles de Calders, donzell de Barcelona i Sabadell, que era casat ab Geronima de Fivaller, filla de Francesc Ramon Fivaller i Anna de Boixadors, y tingueren un fill de nom Joan de Calders casat ab Paula de sunyer, pare dell..."⁴⁹ Tot i que, com il·lustrava l'expedient de fra Guillem de Calders citat més amunt, l'ordre i les seqüències generacionals d'aparició, es poguessin confondre, sovint també conseqüència de la inveterada repetició dels noms personals.

En qualsevol cas, la noblesa del país -com la d'arreu l'Europa de l'època-⁵⁰ gairebé per força s'havia d'interessar per la memòria genealògica, la qual cosa ensems amb les majors possibilitats -per qüestió d'ingressos econòmics, seguint l'antropòleg Jack Goody- amb què hi comptava per a obtenir les dispenses,⁵¹ l'allunyaven de les controvertides situacions per les quals en canvi hagueren de travessar d'altres grups socials ubicats a una esfera oposada. A la Barcelona de l'any 1552, per exemple, "...en una de les dispensacions que haguí del comissari de la Cruzada, digui que Jaume Ballestar havia fermats y contractats capitulacions matrimoniales sabent esser parent en quart grau de consanguinitat ab na Elisabet Valls (...) contrahiren matrimoni per paraules de present y no és així que la veritat és que si passassen avant el matrimoni serien excomunicats tots los consentints en ell..."⁵² Desconeixem els protagonistes d'aquest relat; fós com fós però, entre les causes tal vegada s'hi trobessin les possibilitats què hem parlat, que ara serien de ben segur molt inferiors.

Restava així preparat el camí d'una estratègia, l'objectiu de la qual, tornant a la hipòtesi inicial, estava dibuixant cercles de concentració de renda. Poc o res, per tant, tindria a veure l'endogàmia familiar amb cap hipòtesi sobre estretor de mercat matrimonial sovint origen dels

⁴⁹ AHPB. Not. Lluís Jorba, *Informatio recepta super genere et consanguinitate*, llig. 3, s.f.

⁵⁰ Tan sols recordar L. STONE, *La crisis de la aristocracia*, 272. Ch. KLAPISH-ZUBER, *La maison et le nom*, 37 i ss. G. DÉLILLE, *Famille et propriété*, 285. J. AMELANG, (*La formación*. 123) ha relacionat el creixent interès de la noblesa a encarregar genealogies, d'ençà la segona meitat del segle XVII, amb la inclusió en aquestes de textos panegírics, oracions fúnebres, on s'exaltaven les relacions de fidelitat amb la monarquia, part aixímateix d'una inclinació de l'aristocràcia per la cultura literària.

⁵¹ J. GOODY, *La evolución*, 201.

⁵² AHCB. CC, X-44, f. 4r.

Quadre III-6. Ruptures de descendència, patrimoni universal i matrimoni, 1516-1626.⁵³

Famílies	Matrimonis			Ruptures de descendència			
	Núm. global localitzat	Amb participació d'hereus		Col.laterals	Mortalitat	%	
Núm.	%	Família on es vincula (per ordre cronològic)					
Alentorn	13	8	54	Oms	4	-	-
				Botella	7	2	28'5
				Erill	7	2	28'5
				Olzinelles	7	2	28'5
				Malla	8	1	12'5
				Codina	8	1	12'5
				Salbà	8	2	25
				Junyent Sapita	5	2	66'6
Boixadors	14	6	42'8	Requesens	3	-	-
				Erill	4	-	-
				Blan i Oms	2	-	-
				Burgués	2	-	-
				Llull	1	-	-
				Rocabertí	4	-	-
Calders	16	8	50	Agullana	4	1	25
				Gilabert	1	-	-
				Meca	1	-	-
				Santcliment	4	1	25
				Alentorn	4	1	25
				Rejadell	4	1	25
				Vila	4	1	25
				Segarriga	4	1	25
Casademunt	13	3	23	Ollers	5	-	-
				Comet	3	-	-
				Mollet	2	1	50

⁵³ Comptabilitzem individualment, cadascú dels enllaços exogàmics que ha contractat un mateix hereu, sempre de la mostra de famílies. Cal advertir que la coincidència dels mateixos cognoms que apareixien entre els matrimonis endogàmics especificats al quadre III-5, pot respondre ara a la primera vegada que s'hi enllaçava, per tant quan encara no hi mitjançava cap consanguinitat. Les columnes sobre ruptures de descendència, s'han d'entendre en el moment de contractar els matrimonis d'aquests hereus. El nombre total de matrimonis no ha de coincidir forçosament amb el nombre de capitulacions matrimonials ací treballades, atès que arreu dels testaments podem obtenir notícies d'altres enllaços executats. Finalment, els interrogants fan referència a una certa escassetat de documentació.

Fonts: llibres de capítols matrimonials i testaments, per a l'esment dels quals, per tractar-se ací d'un ús exhaustiu dels mateixos, remetem el lector a l'apèndix de fonts documentals.

Estructures i estratègies familiars (II)

Famílies	Matrimonis			Ruptures de descendència			
	<u>Núm. global</u> localitzat	<u>Amb participació d'hereus</u> Núm. % localitzat		Família on es vincula (per ordre cronològic)	Col.laterals	Mortalitat	%
Cassador	19	4	21	Çacirera	5	-	-
				Santcliment	6	-	-
				Desbosch	6	-	-
				Copons	6	1	16'6
Codina	16	6	37'5	Cardona	5	-	-
				Foixà	4	-	-
				Pons	4	-	-
				Erill	6	-	-
				Xammar	7	-	-
				Marimon	7	-	-
Desvalls	6	3	50	Santcliment	4	-	-
				Montrodon	4	1	25
				Cahors	4	2	50
Dusai	21	4	19	Sescomes	6	4	66'6
				Santcliment	6	3	50
				Agullana	6	2	33'3
				Cassador	5	1	20
Erill	28	10	35'7	Requesens	4	-	-
				Cardona	4	-	-
				Salbà	4	-	-
				Areny	7	3	42'8
				Queralt	4	-	-
				Sarriera	4	-	-
				Marlès	3	-	-
				Maimó	3	-	-
				Gallart	3	2	66'6
				Sentmenat	3	2	66'6
Ferrer	20	8	40	Marimon	2	-	-
				Ollers	1	-	-
				Malla	3	-	-
				Puigjaner	3	-	-
				Xicot	2	-	-
				Altarriba	2	-	-
				Montaner	2	-	-
				Corbera	4	1	25

Estructures i estratègies familiars (II)

Famílies	Matrimonis			Ruptures de descendència			
	Núm. global localitzat	Amb participació d'hereus Núm. localitzat	% Família on es vincula (per ordre cronològic)	Col.laterals	Mortalitat	%	
Fivalfer	22	7	31'8	Miquel Boixaders Soldevila Xammar Gibelf Argençola Pol	2 3 3 2 1 2 3	- - - - - - -	- - - - - - -
Granollachs	17	3	17'6	Prats Pexau Rossell	6 6 5	- - -	- - -
Gualbes	25	4	16	Vallseca Desvalls Moradell Carbonell	3 7 2 3	- - - -	- - - -
Icart	19	9	47'3	Cardona-Agustí Carcassona Queralt Aguilar Gualbes Pinós Sarriera Torrelles Granollachs	2 2 4 3 3 3 3 3 2	- - 1 1 - - - 1 -	- - 25 33'3 - - - 33'3 -
(Icart-Terré)							
Llull	16	4	25	Çestrada Dezsoler Cabrera Hozeras	3 5 5 5	1 - - -	33'3 - - -
Magarola	14	3	21'4	Grau Olzinelles Perelló	9 9 9	- 2 2	- 22'2 22'2
Marimon	12	7	58'3	Rebolledo Jafer Comalonga Aimerich Reguer	3 2 2 2 2	- - - - 2	- - - - 100

Estructures i estratègies familiars (II)

Famílies	Matrimonis			Ruptures de descendència			
	Núm. global localitzat	Núm. localitzat	% Família on es vincula (per ordre cronològic)	Col.laterals	Mortalitat	%	
Marimon	12	7	58'3	Mora Codina	2 6	- 1	- 16'6
Montaner	5	5	100	Ricart Ferrer Oliba Solanel Sescomes	? 2 2 2 11	? - - - 7	? - - - 63'6
Montaner	7	3	42'8	Gort Pons Tries	2 3 2	- - -	- - -
Pol	6	1	16'6	Aguilar	1	-	-
Pons	8	4	50	Montaner Ferrer Alentorn Salbà	2 2 2 3	- - - 2	- - - 66'6
Peguera	22	4	18'8	Vega Sapila Ferrer Cassador	? 2 5 5	? - - -	? - - -
Puig	2	1	50	Quintana	? ?	? ?	? ?
Queralt	9	4	44'4	Icart Codina Alagó Montcada	3 3 3 3	- - - -	- - - -
Quintana	9	2	33'3	Ximenis Cruïlles	3 3	- 2	- 66'6
Rocabertí	14	7	50	Gualbes Pinós	6 6	- -	- -

Estructures i estratègies familiars (II)

Famílies	Matrimonis			Ruptures de descendència			
	Núm. global localitzat	Núm. localitzat	% Família on es vincula (per ordre cronològic)	Col.laterals	Mortalitat	%	
Rocabertí	14	7	50	Gualbes	4	-	-
				Icart	6	1	16'6
				Boixadors	6	1	16'6
				Vila-Guimerà	3	-	-
				Sarriera	3	-	-
Salbà	27	7	26	Biure	3	-	-
				Vallseca	8	-	-
				Vila	8	-	-
				Cardona	9	-	-
				Sctantí	9	-	-
				Vallgomera	9	4	44'4
				Pons	9	4	44'4
Sapila	8	3	37'5	Conomines	3	-	-
				Torrelles	3	-	-
				Junyent	3	-	-
Santmenat	15	6	40	Erill	3	-	-
				Vallseca	3	-	-
				Oms	2	-	-
				Alentorn	2	-	-
				Lanuza	6	-	-
				Perapertusa	6	-	-
Sorribes	22	4	18'8	Peguera	5	-	-
				Dezcoll	6	-	-
				Rovira	3	-	-
				Franch	3	-	-
Terré	14	4	28'5	Icart	4	-	-
				Bonet	5	-	-
				Claramunt	3	-	-
				Mollet	3	-	-
Xammar	12	2	16'6	Sala	?	?	?
				Munyós	2	-	-

Estructures i estratègies familiars (II)

Famílies	Matrimonis			Ruptures de descendència			
	Núm. global localitzat	Amb participació d'hereus		Col.laterals	Mortalitat	%	
	Núm. localitzat	%	Família on es vincula (per ordre cronològic)				
Totals	471	154	32'6	-	610	73	12
M. A. per matrimonis d'hereus		-	-	-	3'9	0'4	-

Quadre III-7. Patrimoni universal i mercat matrimonial, 1516-1626.⁵⁴

Famílies	Núm. enllaços amb participació d'hereus universals	Tipologia sociofamiliar dels enllaços										
		1516-1571					1572-1626					
		A	M	C	G	Mi	N	A	M	C	G	Mi
<i>Vella noblesa</i>												
Alentorn	8	-	-	-	-	3	-	-	-	-	3	2
Boixadors	6	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	3
Calders	8	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	7
Erill	10	-	-	-	2	3	-	-	-	-	1	4
Icart	9	-	-	-	-	2	-	-	-	-	3	4
Pons	4	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Peguera	4	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Queralt	4	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3
Rocabertí	7	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	4

⁵⁴ Significat de les lletres:

A= artistes. M= mercaders. C= ciutadans honorats. G= gaudints. Mi= militars. N= nobles. Fonts: les mateixes del quadre anterior.

Estructures i estratègies familiars (II)

Famílies	Núm. enllaços amb participació d'hereus univ.	Tipologia sociofamiliar dels enllaços											
		1516-1571						1572-1626					
		A	M	C	G	Mi	N	A	M	C	G	Mi	N
<i>Vella noblesa:</i>													
Salbà	7	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	2	2
Sentmenat	6	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	2
Totals	73	-	-	2	2	7	19	-	-	-	-	10	33
<i>% per períodes</i>	-	-	-	7	7	23	63	-	-	-	-	23	77
<i>Descendents vella oligarquia urbana:</i>													
Desvalls	3	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-
Dusai	4	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Fivaller	7	-	-	1	-	3	-	-	-	-	-	2	1
Gualbes	4	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1
Llull	4	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Marimon	7	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	1	3
Pol	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sapila	3	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Terré	4	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	2	-
Totals	37	-	-	5	-	14	4	-	-	-	-	7	7
<i>% per períodes</i>	-	-	-	22	-	61	17	-	-	-	-	50	50
<i>Processos de mobilitat vertical i canvi estamental: l'accés al privilegi</i>													
Casademunt	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Cassador	4	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	1
Codina	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2
Ferrer	8	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	4	1
Granollachs	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-
Magarola	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1
Montaner	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	2

Famílies	Núm. enllaços amb participació d'hereus unív. A	Tipologia sociofamiliar dels enllaços											
		1516-1571						1572-1626					
		M	C	G	Mi	N	A	M	C	G	Mi	N	
<i>Processos de mobilitat vertical i canvi estamental: l'accés al privilegi</i>													
Montaner	3	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-
Puig	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Quintana	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Sorribes	4	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	1	-
Xammar	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-
<i>Totals</i>	44	-	-	2	1	5	2	-	1	2	3	20	8
<i>% per períodes</i>	-	-	-	20	10	50	20	-	3	6	9	59	23
<i>Totals globals</i>	154	-	-	9	3	25	25	-	1	2	3	38	48
<i>% globals per períodes</i>	-	-	-	15	5	40	40	-	1	2'1	3'2	41	52'7

casaments entre parents.⁵⁵ Malgrat tractar-se de sectors familiars forts i d'uns dots adequats al propi rang social, per tant aliens al supòsit de dispensa a causa d'incapacitat a dotar segons aquest rang,⁵⁶ malgrat tractar-se, en definitiva, de famílies de les més principals de la noblesa, no podem pas afirmar que hi hagueren de recórrer per manca d'una oferta matrimonial del seu nivell. Certament, de la mostra de trenta-dos llinatges, seguint el quadre III-1, el 31'3% sembla que no contractaren mai un matrimoni dins la família, percentatge que incloïa alguns pocs noms de la vella oligarquia baixmedieval però sobretot famílies ascendides al grau de militars;

⁵⁵ I. DUBERT, a "Estudio histórico del parentesco a través de las dispensas por matrimonio", 175-176, apunta la relació entre accentuació de la consanguinitat matrimonial i model de transició en el desenvolupament econòmic-demogràfic, en el marc de la comarca de Santiago de Compostela del segle XVIII, de tal manera que aquests matrimonis esdevenien en recurs fonamental davant l'absència de volum d'individus que nutrís altrament el mercat matrimonial, com passava pel que feia al model característic d'una estructura productiva diversa, on la immigració constituïa una de les forces del mercat.

⁵⁶ BC. ANÒNIM. *Materias matrimoniales, materias beneficiales*, ff. 2r-4v.

Quadre III-8. Posicionament familiar, recursos patrimonials i exogàmia matrimonial dels hereus universals, 1516-1626.⁵⁷

Famílies amb participació d'hereus universals	Núm. enllaços	Tipologia patrimonial dels enllaços														
		1516-1571							1572-1626							
		A	B		C	D			E	A	B		C	D		
	a	b		a	b	c			a	b		a	b	c		
<i>Vella noblesa</i>																
Alentorn	8	-	-	-	-	-	-	3	-	-	1	-	-	2	1	1
Boixadors	6	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	1	1	1
Calders	8	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	6	-
Erill	10	-	-	-	-	-	5	-	-	1	-	-	-	2	2	-
Icart	9	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	1	3	1	1
Pons	4	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1
Peguera	4	-	-	-	-	-	-	2?	-	-	-	1	-	-	-	1
Queralt	4	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-
Rocabertí	7	-	-	-	-	1	-	2	-	-	1	-	1	1	1	-
Salbà	7	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	1	-	-	3	-
Sentmenat	6	-	-	-	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	1	1
Totals	73	1	-	1	2	2	11	12	-	4	2	3	3	10	16	6
% per períodes	-	3'5	-	3'5	7	7	38	41	-	9	4	7	7	23	36	14

Descendents vella oligarquia urbana:

Desvalls	3	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1
Dusai	4	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Fivaller	7	-	-	2	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	1	1

⁵⁷ Significat de les lletres:

A= heretament universal que inclou senyorijs territorials-jurisdiccionals i la quantitat d'entre 10.000 lliures màxim i 5.000 lliures mínim. B= heretament universal que exclou la recepció d'aquests senyorijs amb jurisdicció i que aporta per tant únicament, o bé entre 10.000 lliures i 5.000 lliures (a) o bé entre 5.000 lliures i 2.000 lliures (b). C= sector no hereu però que ha estat dotat amb senyorijs territorials. D= sector no hereu, dotat amb més de 12.000 lliures (a), o entre 10.000 i 5.000 lliures (b), o bé entre 5.000 i 2.000 lliures (c). E= sector no hereu, la dotació del qual és inferior a 2.000 lliures, -això és normalment entre 600 i 1500 lliures-, ocasionalment amb la inclusió d'algun habitatge. Fonts: les mateixes del quadre III-6.

Estructures i estratègies familiars (II)

Famílies amb participació d'hereus universals	Núm. enllaços	Tipologia patrimonial dels enllaços														
		1516-1571							1572-1626							
		A	B		C	D			E	A	B		C	D		
	a	b		a	b	c			a	b		a	b	c		
<i>Descendents vella oligarquia urbana:</i>																
Gualbes	4	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2
Llull	4	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	1
Marimon	7	-	-	1	-	-	1	1	-	-	2	-	-	-	-	2
Pol	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Sapila	3	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tené	4	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	1
Totals	37	1	-	4	-	-	2	16	-	-	2	2	-	-	2	8
<i>% per períodes</i>	-	4'3	-	17'2	-	-	9	69'5	-	-	14'3	14'3	-	-	14'3	57'1

Processos de mobilitat vertical i canvi estamental: l'accés al privilegi

Casademunt	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	
Cassador	4	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	1	
Codina	6	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	4	
Ferrer	8	-	-	-	-	-	-	3	-	2	-	-	-	3	-	
Granollachs	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	
Magarola	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	
Montaner	5	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	3	
<i>Montaner</i>	3	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	
Puig	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
Quintana	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	
Sorribes	4	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	1	-	
Xammar	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	
Totals	44	1	-	-	-	-	1	7	1	5	3	2	-	6	18	
<i>% per períodes</i>	-	10	-	-	-	-	10	70	10	14'5	9	6	-	-	17'5	53

Famílies amb participació d'hereus universals	Núm. enllaços	Tipologia patrimonial dels enllaços														
		1516-1571										1572-1626				
		A	B		C	D			E	A	B		C	D		
	a	b		a	b	c			a	b		a	b	c		
Totals globals	154	3	-	5	2	2	14	35	1	9	7	7	3	10	24	32
% global per períodes	4'6	-	8	3'2	3'2	22'5	57	1'5	9'6	7'6	7'6	3'2	11	26	35	

de la resta, el 43'7% foren famílies nobles la major part de les quals procedien de la vella noblesa rural i el 22% al·ludia a famílies de la vella oligarquia urbana.

Si partim a continuació de l'anàlisi de les ruptures de descendència del llinatge que envoltaven la decisió d'un matrimoni consanguini, això ens permetrà d'observar les tendències d'accés al mercat matrimonial per part de la vella noblesa, des dels seus dispositius demogràfics i en aquest sentit, podrem perfilar les relacions entre endogàmia i oferta matrimonial. En el quadre III-5, resta confirmada sobre trenta-nou dispenses, una reduïda mitja de 0'6-0'4 casos de mortalitat entre els col·laterals coetanis dels contraents. Bé que ho analitzem conjuntament sense distinció de sexes i graus de parentiu, s'ha de tenir en compte que dels col·laterals supervivents, homes o dones, afectarien els parents cosins, nebots i oncles que heretaven universalment i es casaven, en funció de si se'n tractés de pubilles o d'hereus, respectivament.

Cal ara traduir aquesta mitja, per un 30% de dispenses que havien estat precedides per ruptures de descendència d'entre un 30% i un 50% sobre els col·laterals, un 10% de les que havien estat precedides per ruptures iguals o inferiors a un 25% i finalment, un 60% de les dispenses que no havien estat precedides per cap ruptura i que per tant ratificava cóm, la pràctica endogàmica, no tenia lloc tant per salvar les branques supervivents d'un determinat llinatge, que en molts dels casos no eren pas poques, com per d'altres raons, entre les quals

tindria cabuda la tan esmentada sobre concentració de renda a l'entorn del patrimoni més significatiu d'aquell llinatge. Aixímateix ratificava, còm la decisió endogàmica, disposava d'alternatives matrimonials què havia eludit en ares de la raó damunt dita.

Malgrat la realitat, com acabem de percentuar, que eren en efecte les famílies de noblesa més antiga les que la practicaren amb major insistència, tot al·ludint un tipus d'homogàmia -vinculacions matrimonials dintre de la pròpia classe social-⁵⁸ què hem definit com a piramidal, això és a l'extrem de la qual o vèrtex social superior la política matrimonial restringia en certa mesura com veurem llur camp d'actuació, una altra realitat s'hi superposava per sobre d'aquesta. Es tractava de la citada absència generalitzada de ruptures de descendència -que confluïssin, és clar, en el mateix marc de decisió de l'endogàmia- d'una magnitud tal que enfrontessin els supervivents davant el dilema de la continuïtat generacional o l'extinció. Absència tal, deixava a mans de la pràctica exogàmica, un respectable contingent de membres d'aquelles famílies i sectors de la noblesa, entre els quals no hi mancaven pas hereus universals o sectors familiars principals d'altres generacions, que havien de jugar doncs variades cartes dintre de les possibilitats que ofertava un mercat matrimonial, enriquit pels processos de mobilitat vertical propis de la reconversió rendista de les economies del cinc-cents i del desenvolupament de les estructures burocràtiques que es centralitzaven a la ciutat.

Una oferta matrimonial, sobre la què incidiren, si encreuem ara els quadres III-5 i III-6, res menys que el 85'2% dels hereus universals de la mostra, -que tot plegat suposaven el 32'6% de tots els matrimonis comptabilitzats-, així que la resta dels hereus, un 14'8% dels mateixos, havien estat els protagonistes dels enllaços concertats dins els territoris de la consanguinitat. Cal que advertim, amb tot, que hem treballat sobre els matrimonis dels hereus designats originàriament, és a dir, que en el supòsit que l'herència pervingués a mans d'un altre fill o fideïcomissari cridat per manca de descendència del primer traspassat, si ja aquell era llavors casat, no ens interessa el seu enllaç perquè es trobaria fóra de l'estratègia matrimonial concertada per a un hereu de fet.

Tornant a les qüestions sobre el mercat matrimonial, els nivells d'incidència dels hereus són demostrats un cop més a través dels quadres III-7 i III-8: detenint-nos en el sector de

⁵⁸ En el capítol introductorí ja hem precisat la diferència entre els conceptes d'endogàmia i homogàmia, tan sovint utilitzats indistintament. Una definició dels mateixos, entre matrimonis dins la família i dins el grup social de procedència respectivament, a A. BURGUIÈRE et alii (Eds.), *Historia de la Família*, 2: 567-569.

l·linatges de la vella noblesa, durant el període inicial de 1516 a 1571, un 14% dels enllaços d'hereus havien estat concertats amb famílies de ciutadans honorats o fins i tot de gaudints, normalment doctors en dret, xifra que desapareix en el següent període que hem enquadrat de 1572 a 1626, però que manté pràcticament inalterable la quota d'intermatrimonis amb famílies de la baixa noblesa, donzells i militars, al voltant d'un 23%. Manteniment, que cal implicar-ho -enfront de previsibles contraccions de l'oferta d'aquesta baixa noblesa per raons d'extinció familiar- amb els processos d'ennobliment dels l·linatges que durant la primera meitat del segle, havien pertangut al cos de ciutadans o al grup dels doctors. Ja havíem vist abans que entre els l·linatges en ennobliment, quan envers el darrer quart del XVI augmenten els matrimonis endogàmics, tot i tractar-se dels mateixos contraents, no es trobaven però entre els mateixos estaments d'origen. L'exemple dels Dusai-Aguilar n'és prou eloqüent al respecte. En els anys vint enllaçava el ciutadà Galcerà Dusai amb la filla del ciutadà Joan Berenguer Aguilar.⁵⁹ L'any 1577, tornaven a enllaçar ambdós l·linatges. Els protagonistes eren aleshores Àngela Dusai, filla del donzell Galcerà i Gaspar d'Aguilar, també donzell i fill del senyor de Castellet.⁶⁰

Seguint de nou amb l'anàlisi dels enllaços exogàmics -fora dels territoris de la consanguinitat- dels hereus de la vella noblesa i la seva inserció en un mercat matrimonial afecte a les mobilitats urbano-rurals, per tal de donar definitivament per vàlida -segons les quotes de representativitat de la mostra- la hipòtesi que rebutjaria una relació unilateral i excloent entre endogàmia d'aquests sectors familiars principals i manca d'una oferta matrimonial adient al seu nivell, podem encara recolzar-nos sobre algunes aportacions paral·leles. Durant el primer període indicat, el 17% dels enllaços concertats per hereus descendents de la vella oligarquia urbana, ho eren amb membres de la vella noblesa -tot i que de diferents sectors familiars, però al capdavall índex de l'existència d'una oferta suficient pròpia als interessos de tots aquests- i durant el segon període, es tractava d'un 50%. Responien al mateix, un 20% i un 23%, respectivament per a cada període, dels enllaços d'hereus de l·linatges que ascendien a l'estament militar provinents d'altres.

⁵⁹ ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, perg. 212, clàusula testamentària de Joan Berenguer d'Aguilar, any 1529.

⁶⁰*Ibid.* Monistrol, perg. 1144, capítols matrimonials signats entre Gaspar d'Aguilar i Àngela Dusai, any 1577. BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Testaments*, man. 80, plec 17, Àngela de Camporrells, any 1547. AHPB. Not. Jeroni Talavera, *Primus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 167r.- 168v., Gaspar Aguilar, any 1586. ÍD. Not. Onofré Rialp, *Secundus liber capitulum matrimonialium*, llig. 8, s.f., Gaspar d'Aguilar i Àngela Dusai, any 1577.

Si ens fixem ara en el quadre III-6, les ruptures de descendència pertocants les branques col.laterals que precedien l'exogàmia matrimonial dels hereus de la vella noblesa, oscil.laven entre un 66'6% -això és, extinció parcial de llinatge força consistent- i un 12'5% de mortalitat per a més de la meitat de les famílies d'aquesta categoria estudiades, en concret pel 63'6%, éssent un 36'4% les que practicaren l'exogàmia dels hereus acompanyada d'una total absència de ruptures de descendència.

Aquestes dades, il.lustren per tant una política matrimonial que tot i comptar amb dispositius demogràfics col.laterals en el moment de concertar el matrimoni dels sectors familiars principals, -de fet, ruptures iguals o superiors a un 30% tan sols havien afectat el 12'3% d'aquests matrimonis-, s'insereix en el mercat matrimonial extern tot deixant molt al marge raons de llinatge que esdevenen secundàries. Encara més, aquest 12'3% de matrimonis exogàmics, il.lustrava l'existència d'un grup de famílies amb major índex de mortalitat col.lateral, que havia evadit tanmateix una suposada reunificació de branques supervivents, atenant més aviat interessos de vinculació a d'altres grups familiars que els reportessin d'altres avantatges valorats tal vegada de forma més imprescindible, que a la llarga redimensionarien i beneficiarien el llinatge. Alguns exemples en són força interessants.

L'any 1625 es signaven les capitulacions matrimonials entre don Dídac d'Alentorn i Elisabet Junyent Sapila i Pons. El primer, heretava la baronia de Seró, Rialp i era senyor de vuit llocs més, al marge que disposava de diversos masos a la vegueria d'Agramunt, a Montcada i La Cirera, la carlania de Sebrà i uns drets que ascendien a 28.000 lliures sobre la baronia de Pons, conseqüència d'un fideïcomís posat a favor de son pare en un vell testament de la senyora Caterina de Bardaixí. Dídac era fill originalment de fadrister, però un 66'6% de ruptures de descendència ja havien erigit son pare, Alexandre, en cap de l'heretat d'Agramunt. Davant una tal davallada demogràfica familiar, Dídac podria haver enllaçat amb alguna de les poques col.laterals que disposava, per tal de rescatar les despulles de la ruptura, una cosina Cruïlles o Sentmenat, per exemple.⁶¹

No s'havia esdevingut però d'aquesta manera. A quins objectius podria respondre doncs l'enllaç amb una Junyent? Sobre quins elements de poder s'havia fonamentat l'estratègia matrimonial?

⁶¹ Sobre aquestes vinculacions, AHCB. Secc. Not. III-14, testament don Onofré d'Alentorn, avi de Dídac d'Alentorn, any 1586.

Llur dot no era pas meyspreable, consistia en 12.000 lliures, però sobretot hi tindria quelcom a veure en l'elecció, el fet que son pare fos senyor de la quadra d'Agramunt.⁶² Sens dubte s'havien posat en contacte esdevenint en afinitats familiars, relacions territorial-feudals, car en Junyent com a senyor de la dita quadra, romania englobat i fins a cert punt obligat a la carlania d'Agramunt, jurisdicció dels Alentorn.⁶³

Quan a les darreries de la dècada dels any vint del sis-cents, es signaven les capitulacions matrimonials entre el cavaller de l'orde militar de sant Jaume Miquel de Salbà i Vallgomera amb Gerònima de Pons,⁶⁴ una ruptura de descendència d'un 44'4% havia tingut lloc entre els col.laterals del nuvi. Només en podia comptar llavors amb quatre. D'entre ells, dues dones, una cosina i una neboda ¿Què li podien oferir però aquestes, que situem en el si de la branca Salbà-Vila, senyors de Salbà i la Bisbal, o de la branca Salbà-Foixà si no havien estat pas massa bé dotades, a jutjar pel grau de concentració o de contradispersió de les heretats principals de cada branca?⁶⁵ A títol d'exemple, una d'elles, neboda al seu torn del senyor de la Bisbal, oncle del nuvi, disposava únicament de 1.000 lliures per accedir al matrimoni.⁶⁶ És clar que en el moment d'assolir un enllaç determinat, hom podria beneficiar-se d'altres donacions particulars i fins i tot gaudir de l'execució d'algun fideïcomís. Tal vegada per això els testaments són parcials, però ofereixen altrament, i és des d'ací que ara ens interessen, la imatge del posicionament patrimonial on es situaven els candidats matrimonials i en aquest sentit, la categoria de l'oferta.

Per contra, el dot -material i simbòlic- que li oferien els pares de Gerònima era digne de pensar-hi. Consistia d'una banda en 8.000 lliures procedents de la llegítima paterna i l'heretat universal materna, una Rejadell, del llinatge dels senyors de Jorba,⁶⁷ part de la qual ascendia a 6.000 lliures comptants, així que la resta, tal com es corresponia al cas, la percebia amb la reseva de l'usdefruit. A més, Gerònima era neboda d'un magistrat de la reial audiència, Pons i

⁶² AHPB. Not. Antic Servat, *Capítols matrimonials*, llig. 39, s.f.

⁶³ Sobre aquests conceptes, DD. AA., *Diccionari d'Història de Catalunya* (Barcelona, 1992): 214 i 871.

⁶⁴ AHPB. Not. Francesc Tries, *Capítols matrimonials*, llig. 14, ff. 152r.- 162r., any 1627.

⁶⁵ ÍD. Not. Antoni Batlle, *Primus liber testamentorum*, llig. 30, ff. 168r.- 172r., Sever de Salbà i Foixà, any 1595. ÍD. Not. Francesc Joan Fontana, *Inventaris*, llig. 19, s.f., Bernat de Salbà, any 1649. *Ibid.*, *Llibre segon de testaments*, llig. 19, ff. 15r.- 19r., el mateix, any 1649.

⁶⁶ ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Cinquè llibre de testaments*, ff. 35r.- 37r., Lucrècia de Salbà-Vila, any 1633.

⁶⁷ BC. Arx. Not. Joan Honorat Jover, *Testaments*, man. 402, s.f., Emmanuel de Rejadell, any 1577.

Turell,⁶⁸ de la mateixa manera que el sogre havia estat regent del Consell d'Aragó.⁶⁹ Es lligaven doncs, famílies estretament vinculades al servei reial,⁷⁰ posicionades a la seva administració central i territorial. Dels precedents a l'administració reial amb que hi comptava el nuvi, afegida una altra vinculació i afinitat amb aquesta àrea, tot plegat donà com a resultat que no gaire més temps després, fos nomenat en regent la reial tresoreria.⁷¹ L'estratègia matrimonial havia donat doncs els resultats probablement anhelats.

Entre d'altres sectors de la classe dirigent, aquells que recentment havien canviat d'estament i entraven al de militars, trobem semblants estratègies i prioritzacions. A inicis del sis-cents, es signaven les capitulacions matrimonials entre el cavaller de Barcelona Jaume Casademunt i Maria Mollet.⁷² Al nuvi li precedien ruptures de descendència d'un 50% i tan sols comptava per tant amb una col.lateral per tal que la branca familiar no s'extingís, que altrament en casar-se fora de la família, perdria llur cognom. A la família de'n Casademunt li interessava però de concertar la vinculació amb els Mollet: tot i que l'avi de la núvia encara es trobava instal.lat entre els artistes, -era notari públic-, aquesta era fillola de llur padastre el doctor del reial consell Joan Magarola.⁷³ a més que heretava universalment son pare amb unes rendes anuals que no assolien però les cinc-centes lliures.⁷⁴ No feia massa temps que els Casademunt havien enllaçat amb els Boixadors, senyors de Sant Miquel de Pontons; el nou matrimoni, venia doncs a reafirmar d'alguna manera, un cercle social que abastava noblesa i administració reial, per quant aquesta darrera esdevenia en camp d'ennobliment tant per la pròpia lògica de les carreres burocràtiques com per una delicada política de premis proferida al servei reial. En

⁶⁸ AHPB. Not. Francesc Tries, *Capítols matrimonials*, llig. 16, ff. 45r.- 51r., Bernat Pons i Turell amb Anna de Mendoza, any 1635.

⁶⁹ J. ARRIETA ALBERDI, *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*. Tesi de doctorat. Universitat de Barcelona, 1987, 2: 337. Durant el procés de redacció del present treball va sortir publicada l'obra ara citada. És per això que utilitzem les dades que ofereix el treball original.

⁷⁰ Tindrem ocasió d'aprofundir sobre les vinculacions familiars en el terreny públic. El professor Pere Molas ha estudiat a través de diferents casos les implicacions entre família, matrimoni i servei reial. Valgui'n com a esment algun dels darrers articles: "Al servei de la Monarquia: els Moixó de Cervera", *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell* 5 (1993): 169-177. "La família del marquès de Rubí: dels Àustries als Borbons", *Afers* (1995), en premsa. Agraïxo al seu autor, director d'aquesta tesi, la consulta del darrer abans de la seva publicació.

⁷¹ J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 507.

⁷² AHPB. Not. Antic Servat, *Capítols matrimonials*, llig. 43, s.f., any 1613.

⁷³ ÍD. Not. Joan Soler Ferran, *Testaments*, llig. 23, s.f., Maria Mollet, any 1614.

⁷⁴ ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Liber tercius testamentorum*, llig. 31, ff. 79r.- 80r., Bonaventura Mollet, any 1591. ÍD. Not. Joan Soler Ferran, *Inventaris*, llig. 23, s.f., Maria Mollet, any 1615.

qualsevol cas, l'ennobliment constituïa l'objectiu que venia a justificar primerament l'exogàmia i en segon lloc, a recolzar l'aliança amb els Mollet.

Els exemples superiors, que prioritzaven la concentració de la renda o la posició pública, subratllen en definitiva la secundarietat d'unes suposades raons de llinatge, tal com també en donava a entendre l'equilibri entre binomis patrimonials resultants de l'endogàmia familiar, el paral·lelisme entre les relacions de parentiu davant recursos que es posaven en contacte en un matrimoni d'aquest tipus. Començant pels sectors familiars principals i acabant pels més febles que en alguna ocasió havien fet ús d'aquesta pràctica matrimonial, tots ells constituïen binomis patrimonials homogenis.

No era doncs el llinatge allò que s'estava fusionant en un matrimoni consanguini, sinó la renda, en termes d'esfera privada. No deixa d'ésser significatiu d'advertir com, quan comencen a palesar-se inequívocs senyals de frenada o decreixement de la renda senyorial, això és, seguint l'estudi de Montserrat Duran, d'ençà 1580-1585 fins seixanta anys després,⁷⁵ i seguint l'estudi d'Eva Serra d'ençà la darrera dècada del segle XVI i les dues primeres del següent,⁷⁶ coincideixen amb l'augment de l'endogàmia familiar segons sembla deduir-se de la mostra. Recordem, seguint el quadre III-1, que el 77'5% de les dispenses, havien estat sol·licitades entre els anys 1590 i 1636. Cal situar doncs l'endogàmia familiar, en un marc estratègic de sortida davant la caiguda dels ingressos senyorials: el 30'4% dels enllaços, unificaven, com a solució, a unes jurisdiccions territorials d'altres, o bé eren recolzades mitjançant dotes superiors a 12.000 lliures, o finalment mitjançant d'altres heretaments universals d'arrels urbanes.

La mateixa cronologia de l'endogàmia, ens fa pensar paral·lelament en el tipus de relació -com a antecedent i conseqüent- que tal vegada guardés l'expansió esdevinguda a partir de la darrera dècada del cinc-cents, amb la modificació de la normativa legal sobre successions. Molts dels nuclis familiars protagonistes, nobles encara residents fora de Barcelona, -on com sabem prescrivia la mateixa normativa d'ençà feia dos segles-, es veieren afectats així per la derivant reducció de les llegítimes. Resulta fora de cap mena de dubte el fet que l'endogàmia, quan en un 32'4% fusionava els sectors principals d'un llinatge o encara més en un 58'8%

⁷⁵ M. DURAN, "L'evolució de l'ingrés senyorial a Catalunya (1500-1799)", *Recerques* 17 (1985): 8.

⁷⁶ E. SERRA, "Per una cronologia i interpretació de la crisi del segle XVII", a DD. AA. *Terra, treball i propietat*, 229.

els fusionava al marge d'entre sí amb dots iguals o superiors a 5.000 lliures, -sobre els quals ens centrarem ara per tractar-se doncs de la majoria-, contribuïa, implicada dins aquesta nova conjuntura, a aprofundir les distàncies entre sectors i en aquest sentit, les fissures familiars. Els sectors restants que hi romanien al marge, eren successivament privats d'augmentar llurs recursos via matrimoni sense sortir de la família, primera solució denegada. Les conseqüències podien ésser més visibles però a llarg termini, a la següent generació. Si la concentració patrimonial ara es trobava més recolzada mercès a la recent legislació de les corts de 1585-1599, de la fusió dels patrimonis principals dins la família -un 15'1% entre hereus i pubilles- resultaria un futur hereu universal que recolliria al seu torn -amb les inevitables modificacions per raó d'endeutament o per la mateixa davallada de la renda, però salvats d'altres detraccions de drets que al 1599 es prohibien⁷⁷ dues universals ascendents, al costat d'uns col·laterals, la distància entre els quals per força havia d'ésser molt més acusada. Reprenent l'exemple anteriorment citat de l'enllaç entre Christòfol d'Icart i Dioníssia d'Aguilar i Icart, podem il·lustrar aquestes hipòtesis. Ambdós nuclis familiars residien d'ençà algunes generacions a la ciutat. És per això que en tot cas, calculem hi afectarien les constitucions de 1599. Ja havíem vist, com cadascuna de les dues parts, heretava universalment uns patrimonis que podem definir de senyorial. Posteriorment, el primogènit del matrimoni, don Lluís d'Icart, allà pels anys trenta o quaranta del sis-cents, era senyor de Torredembarra per la part paterna i de Castellet i Bellveí per la part materna. Al seu costat, seguint el testament matern, es preveïen assignar les irrisòries quantitats de 500 lliures per a cadascú dels restants germans, llevat que a Isabel, segona filla, li dotarien amb 500 més i al segon fill mascle amb 2.000 lliures en total, també per causa de matrimoni. Alguns anys després, el testament patern només modificava les previsions anteriors, al marge que tan sols hi havien sobreviscut tres fills, assignant 1.000 lliures a son fill segon.⁷⁸

Obtenim per tant, amb l'endogàmia dels sectors familiars més forts, superposada a l'aplicació de la nova normativa sobre successions, un intens procés de jerarquitització interna. Caldria tal vegada veure d'altres estratègies endogàmiques en aquest sentit, portades a terme durant el període previ, però la reducció de binomis patrimonials hereu-pubilla abans de 1580,

⁷⁷ G-M. BROCA, *Historia del Derecho*, 1: 698-741.

⁷⁸ AHPB. Not. Antic Servat, *Liber tertius testamentorum*, llig. 28, ff. 15r.- 19r., Dioníssia d'Icart, any 1625. *Ibid.*, *Cinqué llibre de testaments*, llig. 32, s.f., Christòfol d'Icart, any 1641.

-que altrament torna a subratllar la idea apuntada-, fa difícil ara per ara d'aportar sòlids elements de contrast. Podem descriure en compensació, algun d'aquests exemples. L'any 1546, es signaven les capitulacions matrimonials entre Francesc Sorribes, hereu universal d'un cavaller de Berga i Aleixa, pubilla -amb un patrimoni que no sobrepassava però les 3.000 lliures- del matrimoni Dezcoll-Sorribes.⁷⁹ Cal partir del fet que la residència del pare del nuvi a la ciutat de Berga, li sotmetia a una normativa diferent a Barcelona, que aleshores com ja ha estat dit encara contemplava els drets de l'ilegítima superiors a un quart del patrimoni. Desconeixem el destí immediat dels seus descendents, però en canvi sabem que una altra filla d'aquell fou dotada amb 1.000 lliures, que no devia semblar gens malament, quan es va casar amb l'hereu del senyor de la Parra.⁸⁰ En qualsevol cas obsta insistir com l'element clau, fora precisament l'expansió de l'endogàmia tot just fer-se realitat aquest nou contexte, la qual cosa ens permet d'explicar-la alhora com a estratègia destinada a maximitzar els resultats de concentració patrimonial permesos ja amb la nova normativa sobre successions.

¿Qué'n podem dir però si partim del 12% que unia entre sí sectors desfavorits o bé que absorbia dotes inferiors a unes 2.000 lliures, entre finals del segle XVI i els inicis del següent? Si l'endogàmia actuava ara com a estratègia d'ajut respecte dels sectors més difícils de col·locar matrimonialment, aleshores haurem d'acceptar d'una banda que hom l'havia utilitzat en aquestes ocasions com a rèplica a la concentració patrimonial i de renda que altrament animava la legislació, però d'una altra, sense superar amb això els seus posicionaments, car es basava -com en general- en la fusió entre sectors similars o iguals, esdevenint així en una tímida mesura. L'endogàmia certament evadia la difícil problemàtica de concertar un matrimoni no descendent socialment quan es partia d'un dot poc atractiu, però no redimensionava el posicionament dels sectors, sinó que el consolidava de nou. En aquest sentit, si no havia estat utilitzada, com dèiem més amunt, per tal de maximitzar els nivells de concentració patrimonial llavors legalment permesos, es limitava tot actuant lluny d'aquests, a mantindre les jerarquies familiars.

No foren pocs els causants, que en previsió de la possibilitat que l'heretat pervingués en un futur proper o tardà, però sempre un cop traspassat, a mans d'una descendent dona

⁷⁹ ACA. Secc. Patrimonials. Can Falguera, llig. 220, s.f.

⁸⁰ ÍD. *Ibid.* llig. 220, s.f., Joan Ramon de Vergós i Francesca Sorribes, any 1566.

designada per testament en ordre successiu, ja hi deixaven constància de la voluntat que la potencial pubilla enllacés endogàmicament. En cas contrari, haurien de condicionar l'acceptació de l'heretat a la renúncia d'adopció del cognom del marit per part de la seva descendència, com acostumava succeir. Després del nomenament dels seus molts fideïcomissaris, el cavaller de Barcelona Guillem Pere Dusai afegia en llur testament de l'any 1550 una darrera voluntat, que deia així: "...y si recaurà la mia heretat universal en una filla -malgrat que tan sols eren dues i per a menys risc les havia cridat en darrer lloc- sia ma voluntat que case ab un membre que sia en ma casa y prenga lo meu nom y armes..."⁸¹ En la mateixa línia, es trobava el testament de don Onofré d'Alentorn de l'any 1596, que ja reproduïem en el capítol anterior: el causant hi establí fins cinc condicions matrimonials endogàmiques, relatives a cinc fideïcomissaris ¿Acàs no constitueixen aitals previsions, la clau per a entendre la principal raó de l'endogàmia? Sense negligir el fet que el causant certament vigilava per la conservació de l'heretat dins el llinatge, qüestió sobradament estudiada i que creiem obsta per tant de reiterar, l'endogàmia venia precedida d'un risc d'evasió de renda i es concertava com a solució contra el mateix. De les dispenses analitzades, almenys bona part de les que havien estat signades per pubilles, que especificàvem anteriorment, devien respondre a aquesta estratègia, ja canalitzada per via de testament.

Pertocant ara l'esfera pública, ensems amb el factor renda, amb l'endogàmia es fusionaven les branques familiars millor posicionades davant les oportunitats públiques, o en el pitjor dels casos, era una de les dues la que ho podia ofertar. Es tractava d'una fusió d'oportunitats, de la mateixa manera que era present aquest nou factor entre els hereus analitzats en els quadres III-6 al III-8 sobre els què hi tornarem, quan malgrat fortes ruptures de descendència, preferien d'enllaçar exogàmicament i ho feien a la recerca d'aquestes oportunitats, o bé per tal de fusionar-ne dues quotes que potencialment les oferissin. Acabem de constatar el significatiu cas de l'enllaç entre Salbà i Pons. Si recordem, un cop més, que en el cas de l'endogàmia familiar no havien estat pas ruptures de considerable transcendència les que precedien els matrimonis, això corrobora encara més el factor de posicionament davant l'oferta de poder públic, -centrant-nos en els càrrecs polítics-, com a factor de lliure elecció, això és, no condicionat per una fulminant escassetat de candidats contraents dins la família, la

⁸¹ AHPB. Not. Joan Llorenç Calçà, *Plec de testaments*, llig. 12, ff. 148r.- 149r.

Quadre III-9. Matrimoni i consanguinitat: la conjugació de les oportunitats sobre càrrecs públics, 1572-1636⁴²

Nuvis càrrec propri o de pares i germans	Núvies: càrrec pares o germans							
	A	B	C	D	E	F	G	H
<i>Totals</i>								
A- Burocràcia reial superior	9	-	4	-	-	-	-	2
B- Burocràcia reial inferior	-	-	-	-	-	-	-	-
C- Conselleria Barcelona	-	-	2	-	-	-	-	-
D- Altres càrrecs Municipi	-	-	-	-	-	-	-	-
E- Consistori Diputació	5	-	3	-	-	1	-	-
F- Diputacions locals	1	-	-	-	-	-	-	-
G- Altres càrrecs Diputació	-	-	-	-	-	-	-	1
H- Cap constatat	2	-	-	-	2	1	-	1
	17	-	9	-	2	2	-	4
<i>%</i>								
A	26'5	-	11'8	-	-	-	-	5'9
B	-	-	-	-	-	-	-	-
C	-	-	5'9	-	-	-	-	-
D	-	-	-	-	-	-	-	-
E	14'8	-	8'8	-	-	2'9	-	-
F	2'9	-	-	-	-	-	-	-
G	-	-	-	-	-	-	-	2'9
H	5'9	-	-	-	5'9	2'9	-	2'9

⁴² Fonts: les mateixes dels quadres III-1 al III-4 ja que com sabem en els protocols notariais resten consignades certes dades sobre professions i ocupació de càrrecs present o anterior, més E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1:45 i J-M^a. SANS i C. BALLART, "El catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1459-1710) de Pere Serra i Postius" *Estudis Històrics i ments dels Arxius de Protocols*, 8 (1980): 92-98. També, ACA, G, LIT, 734, ff. 16v. i 30r.

qual cosa altrament li restaria valor com a factor decisor. Hem de fixar-nos ara sobre el quadre III-9. Dels trenta-quatre matrimonis consanguinis que hem treballat, un 35'4% constituïen enllaços entre nuclis familiars que es trobaven propers a diferents esferes de poder polític, binomis que posaven en contacte el nuvi amb un sogre, l'un posem per cas ubicat a l'administració reial i l'altre col.lateral d'un conseller de Barcelona. Al seu costat, un altre 35'3%, fusionava dues branques familiars ubicades en el mateix marc de govern, prova d'una banda, de la instrumentalització pública dels lligams de parentiu, uns lligams que es reforçaven amb l'endogàmia, sobretot quan certes fases inicials dels processos de nomenament dels càrrecs públics, permetien la propagació d'influències a través de cooptacions. I és que, no cal insistir-hi doncs ja ha estat indicat per alguns autors, recentment Joan Lluís Palos,⁸³ la introducció de parents de sang o afins -i amics- a les institucions de govern, la generació de petites xarxes familiars internes a aquestes o fins i tot externes, garantia potencialment o de fet la transcendència del control. No són escasses les referències documentals que així ho suggereixen: per a il.lustrar ara aquestes ratlles, en el procés de visita sobre el Consistori de la Diputació del trienni de 1584, "... es diu que Joan de Queralt havia donat dos oficis a dos persones de confiança com el de sobrecollidor de la holla a Anton Granollachs, per a que després de son trienni fesen a voluntat de ell en los dits oficis...".⁸⁴ Prova aixímateix el 35'3% d'una altra banda, de les raons de base d'aquestes estratègies, que unien sectors familiars similars. El 29'3% restants, al.ludia fonamentalment binomis matrimonials una de les parts contractants dels quals, no es trobava vinculada a cap càrrec ni pròpiament ni per part d'un ascendent o col.lateral proper, a diferència de l'altra part. Tan sols un 2'9% de les dispenses reflecteixen unions fora d'aquests interessos.

Tot plegat cal que situem aquests percentatges, dintre de les raons de base de l'endogàmia familiar, juxtaposats a les que hem anat fins ací confirmant. Tal vegada es tractava de l'objectiu primer d'entre els casos que en no fusionar sinó recursos modestos, s'allunyaven de cap interpretació sobre concentració de la renda o concentració patrimonial. Era el cas de l'enllaç Sapila- Ferreres de l'any 1485, un enllaç de dos fills segons d'una branca fadristerna,⁸⁵ aleshores totes dues famílies molt bé situades però entre l'oligarquia urbana adicta al rei

⁸³ J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 492.

⁸⁴ ACA. G, VG, 2, plec A, f. 19v., any 1587.

⁸⁵ ADB. IX/2, 1.104.903, r. 1-2.

Catòlic i per tant amb notables oportunitats, com així fou efectivament en el decurs del regnat, de càrrecs públics.⁸⁶ També, el de Xammar- Ferrús de l'any 1620,⁸⁷ on malgrat que el nuvi hi aportava en concepte de llegítima tan sols 1.000 lliures comptants i unes rendes anuals de 75 de més, la núvia havia estat dotada amb 3.000 lliures, però sobretot era filla del doctor del reial consell Francesc Ferrús. No tardà massa temps Joan Pau Xammar, el nuvi, a entrar a l'audiència de Barcelona.⁸⁸

Després de tot, existia a disposició de la classe dirigent vinculada a Barcelona, un mercat matrimonial regularment renovat per les mobilitats verticals, com per a no optar per l'endogàmia sinó era en funció d'altres imminències. L'endogàmia familiar ens recorda de continu però, el desenvolupament en ascens de l'homogàmia nobiliària característica d'aquest nou mercat, que es va acusant al llarg del cinc-cents, o fins i tot en pot representar una de les seves vessants. És ara doncs el moment d'analitzar els condicionants que envolten aquesta hipòtesi.

Entre les pàgines precedents, hem insistit diverses vegades a esmentar les diferents fases de la mobilitat en relació amb el dit mercat, l'inici i culminació de les quals definíem com a accés i consolidació, però ¿en què consistien? ¿quan i entre quins efectius tenien lloc? Finalment, tal com anticipàvem en el capítol introductori, ¿permet una anàlisi des de la conjugació de l'esfera privada -sòcioeconòmica- i l'esfera pública d'aquestes fases d'ennobliment via matrimonial, definir els sectors socials de classe què'n són protagonistes, com a només relativament oberts des d'un punt de vista social? ¿permet, aixímateix, definir les estratègies de reproducció social d'aquells com a només relativament obertes? Molts exemples de matrimonis entre membres d'estaments oposats podrien fer-nos pensar de forma diferent si no ens fixessim en els recursos que realment hi estaven intercanviant cadascú, això és, allò que Pierre Bourdieu ja distingia -i n'hem al·ludit alguna vegada- com a capital material i capital simbòlic,⁸⁹ sense oblidar a més els sectors familiars de procedència o les relacions de parentiu,

⁸⁶ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 298.

⁸⁷ ADB. IX/2, 1.104.906, r. 4-5. AHPB. Not. Rafel Riera, *Capitulorum matrimonialium*, llig. 26, ff. 590r.- 596r.

⁸⁸ AHPB. Not. Pere Màrtir Lluell, *Llibre cinquè de testaments*, llig. 27, ff. 13r.- 14r., Anna Ferrús, vídua del doctor de la reial audiència Joan Pau Xammar, any 1661.

⁸⁹ P. BOURDIEU, "Les stratégies matrimoniales dans le système de reproduction", *Annales ESC* 21 (1971): 1105.

III-10. Sectors familiars no hereus universals i mercat matrimonial, 1516-1626

Famílies	Tipologia sociofamiliar dels enllaços																
	Núm. enllaços localitzats			1516-1571						1572-1626							
	Global	No hereus universals	%	Mn	A	M	C	G	Mi	N	Mn	A	M	C	G	Mi	N
<i>Vella noblesa:</i>																	
Alentorn	13	5	46	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	
Boixadors	14	8	57'2	-	-	1	-	3	1	-	-	-	-	-	1	2	
Calders	16	8	50	1	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	2	1	
Erill	28	18	64'3	-	-	1	-	3	5	-	-	-	1	-	1	7	
Icart	19	10	52'7	-	-	2	-	2	3	-	-	-	-	-	1	2	
Pons	8	4	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	
Peguera	22	18	81'2	-	-	1	3	-	3	3	-	-	1	-	5	2	
Queralt	9	5	55'6	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	1	-	1	
Rocabertí	14	7	50	-	-	-	-	1	1	3	-	-	-	-	-	2	
Salbà	27	20	74	-	-	2	1	4	-	-	-	-	-	-	5	8	
Sentmenat	15	9	60	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	6	
Totals	185	112	60'5	1	-	1	13	3	17	19	-	-	-	2	1	21	34
% per períodes	-	-	-	2	-	2	25	6	34	31	-	-	-	3'4	1'6	38	57
<i>Descendents vella oligarquia urbana:</i>																	
Desvalls	6	3	50	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	
Dusai	21	17	81	-	-	2	4	2	4	-	-	-	1	1	2	1	
Fivaller	22	15	68'2	-	1	2	1	1	5	-	-	-	-	-	2	3	
Gualbes	25	21	84	-	-	1	3	2	5	2	-	1	-	-	5	2	
Llull	16	12	75	-	-	1	4	-	5	1	-	-	-	-	1	-	
Marimon	12	5	41'7	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	2	-	-	
Pol	6	5	83'4	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	1	1	
Sapila	8	5	62'5	-	1	-	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	
Tané	14	10	71'5	-	1	1	1	1	3	1	-	-	2	-	-	-	
Totals	130	93	71'5	-	3	7	15	8	26	5	-	1	4	2	3	13	6
% per períodes	-	-	-	-	4'5	10	22	12	44	7'5	-	3	14	7	10	45	21

Estructures i estratègies familiars (II)

Famílies ⁹⁰	Tipologia sociofamiliar dels enllaços																
	Núm. enllaços localitzats			1516-1571						1572-1626							
	Global	No hereus	%	Mn	A	M	C	G	Mi	N	Mn	A	M	C	G	Mi	N
<i>Processos de mobilitat vertical i canvi estamental: l'accés al privilegi</i>																	
Casademunt	13	10	77	-	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	1	4	1
Cassador	19	15	79	-	-	2	-	1	1	1	-	-	-	-	3	5	2
Codina	16	10	62'5	1	-	4	1	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-
Ferrer	20	12	60	-	-	3	3	1	1	1	-	-	-	-	-	3	-
Granollachs	17	14	82'4	-	-	1	1	1	-	-	-	-	2	-	1	6	2
Magarola	14	11	78'6	1	1	1	-	3	-	-	-	-	1	1	1	1	1
Montaner	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Montaner</i>	7	4	57'2	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	1	-
Puig	2	1	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Quintana	9	7	66'7	1	1	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-
Sorribes	22	18	81'2	-	-	1	1	-	5	1	-	-	1	-	2	4	3
Xammar	12	10	83'4	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	2	3	2
Totals	156	112	71'8	3	2	16	7	10	12	4	-	-	6	1	10	30	11
% per períodes	-	-	-	6	6	26	15	16	22	9	-	-	10	2	18	51	19
Totals globals	-	-	-	4	5	24	35	21	55	28	-	1	10	5	14	64	51
% globals per períodes	-	-	-	2	3	13	21	11	33	17	-	0'7	7'3	4	10	44	34

imprescindibles si reconsiderem la importància de les solidaritats familiars que sens dubte existien, però més aviat entre sectors paral·lels i no pas estrictament el nucli de naixement. L'aliança concertada l'any 1593 entre la filla del cavaller Joan Granollachs amb el fill d'un mercader,⁹¹ podria conduir-nos al miratge de creure que som davant d'un incontestable exemple

⁹⁰ Afegim ara un altre grup social d'incidència matrimonial, que no havia afectat però entre els hereus. Es tracta dels menestrals (Mn). Fonts: capítols matrimonials i testaments, per a l'esment dels quals, tot tractant-se d'un ús exhaustiu sobre els mateixos, remetem el lector a l'apèndix de fonts documentals.

⁹¹ AHPB. Not. Joan Sala, *Tercius liber testamentorum*, llig. 30, ff. 32r.- 24r.

III-11. Posicionament familiar, recursos patrimonials i exogàmia matrimonial
dels sectors no hereus universals, 1516-1626⁹²

Famílies	Núm. enllaços localitzats	Tipologia patrimonial dels enllaços																
		1516-1571									1572-1626							
		A	B		C	D			E		A	B		C	D			E
	a	b		a	b	c	a	b		a	b		a	b	c	a	b	
<i>Vella noblesa:</i>																		
Alentorn	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	3	-	-	-	-	-
Boixadors	8	2	-	-	-	-	2	1	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-
Calders	8	-	-	3	-	-	-	1	1	-	2	-	-	-	1	-	-	-
Erill	18	4	1	3	-	-	-	1	-	-	5	2	1	-	-	-	1	-
Icart	10	2	-	2	-	-	2	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-
Pons	4	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	1	-
Peguera	18	3	1	-	-	-	3	1	2	-	3	-	-	-	1	4	-	-
Queralt	5	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-
Rocabertí	7	2	-	1	-	-	-	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Salbà	20	2	-	2	-	-	-	1	-	2	8	-	2	-	-	1	1	1
Sentmenat	9	1	1	-	-	-	-	1	-	-	3	-	1	-	-	-	2	-
Totals	112	18	3	11	-	-	5	11	4	2	30	3	10	-	2	7	4	2
<i>% per períodes</i>	-	33	5'5	20'4	-	-	9'2	20'4	7'5	4	52	5	17	-	3'5	12	7	3'5

Descendents vella oligarquia urbana:

Desvallis	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-
Dusai	17	-	-	2	-	-	-	7	3	-	-	2	1	-	-	2	-	-
Fivaller	15	-	-	4	-	-	-	5	1	-	2	3	-	-	-	-	-	-
Gualbes	21	4	-	2	-	-	2	3	2	-	-	3	-	-	-	4	1	-
Llull	12	1	-	3	-	-	-	4	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Marimon	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1	1	-
Pol	5	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-
Sapila	5	-	-	3	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Terré	10	2	-	-	-	-	1	4	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Totals	93	9	-	14	-	-	3	25	13	-	2	2	9	1	1	3	8	3
<i>% per períodes</i>	-	14	-	20'5	-	-	4'5	41	20	-	7	7	31	3'5	3'5	10	28	10

⁹² E (a)= dot d'entre 2.000 i 600 lliures. E (b)= de menys de 600 lliures. Fonts: com en el quadre anterior.

Famílies	Núm. enllaços localitzats	Tipologia patrimonial dels enllaços															
		1516-1571									1572-1626						
		A	B		C	D			E		A	B		C	D		
	a	b		a	b	c	a	b		a	b		a	b	c	a	b

Processos de mobilitat vertical i canvi estamental: l'accés al privilegi

Casademunt	10	-	-	3	-	-	-	1	-	-	2	-	2	-	-	-	2	-	-
Cassador	15	2	-	-	-	-	-	3	-	-	4	1	3	-	1	1	-	-	-
Codina	10	-	-	1	-	-	3	2	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Ferrer	12	-	-	3	-	-	1	3	2	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-
Granollachs	14	-	-	1	-	-	1	1	-	-	5	-	3	-	1	-	2	-	-
Magarola	11	-	-	2	-	-	1	3	-	-	1	1	1	-	-	1	1	-	-
Montaner	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Montaner	4	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Puig	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Quintana	7	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-
Sorribes	18	2	-	4	-	-	-	1	1	-	4	-	3	-	-	-	3	-	-
Xammar	10	1	-	1	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	1	4	-	-
Totals	112	7	-	16	-	-	6	16	9	-	20	2	15	-	2	3	16	-	-
% per períodes-	13	-	30	-	-	11	30	16	-	35	3'5	26	-	3'5	5	27	-	-	-
Totals globals	-	34	3	41	-	-	14	52	26	2	52	7	34	1	5	13	28	5	-
% global per períodes	-	20	2	23	-	-	8	31	15	1	36'2	5	23	0'8	3'5	9	19	3'5	-

de classe oberta. El nuvi però, de nom Christòfol Canon, ja aleshores era doctor en dret i el dit cavaller feia tan sols vuit anys que havia obtingut el privilegi militar.⁹³ En el cas del matrimoni del fill del cavaller Francesc Fivaller, com sabem d'una vella família de l'oligarquia urbana, amb la filla d'un notari públic l'any 1567, podria igualment semblar una il·lustració de la fusió entre estaments privilegiats i aliens, però en canvi el fet que la núvia fós neboda res menys que

⁹³ ACA. RC, 4315, f. 35r.

del regent la reial tresoreria Miquel Codina,⁹⁴ estava vinculant Fivaller no pas a una qualsevol de tantes famílies de notaris de la ciutat. Era el mateix o semblant cas el de Miquel Joan Terré, que l'any 1506 signava les capitulacions matrimonials amb la filla del notari públic Esteve Malet, protonotari reial, cunyada al seu torn d'un escrivà reial.⁹⁵ També posteriorment, l'any 1610, Isabel de Marimon, cosina de qui tres anys més tard seria nomenat en governador general,⁹⁶ es casava amb el fill d'un mercader de Barcelona. Miquel Llavaneres, el nuvi, havia assolit però el grau de doctor en dret i acabava d'accedir a l'administració reial com a assessor de la batllia general.⁹⁷ El cert és que Isabel enviudà tan sols set anys després i tornà a casar. aquesta vegada però amb un mercader fill aixímateix de mercader, no ascendit per tant.⁹⁸ No es tractava tanmateix d'una fusió desigual, doncs hem de pensar que el que podria semblar de major categoria social, el cavaller Francesc de Marimon, que esdevenia en sogre del dit mercader, representava un d'aquells sectors familiars més desposseïts. No pertanyia a la branca familiar que havia ocupat càrrecs superiors de l'administració reial al Principat, la dels senyors de Sant Marçal, i per a fer-nos una idea sobre el seu posicionament patrimonial, l'oncle directe de la núvia, el també cavaller Geroni de Marimon, reconeixia l'any 1605 haver rebut un irrisori dot per part de l'esposa, de 400 lliures,⁹⁹ de la mateixa manera que la pròpia Isabel en el matrimoni amb en Llavaneres, aportava unes rendes anuals de 10 lliures, tot i que acompanyades d'una casa i un hort ambdós situats a la vila de Tremp. Encara hi ha casos d'enllaços que podrien semblar fins i tot més desiguals. L'any 1532 moria Aldonça de Calders, esposa de cavaller i filla d'un sabater de Barcelona,¹⁰⁰ a jutjar pel cognom probablement d'origen francès.¹⁰¹

Un cop més, l'interrogant que ens assalta és, ¿cóm havia estat possible de concertar un

⁹⁴ ÍD. Secc. Patrimonials, Sentmenat, inv. 17, 400/500, s.f.

⁹⁵ AHPB. Not. Bartomeu Torrent, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 2, s.f.

⁹⁶ J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 507.

⁹⁷ AHPB. Not. Antoni Joan Fita, *Liber primus capitulorum matrimonialium*, llig. 30, s.f.

⁹⁸ *Ibid.* *Liber quartus capitulorum matrimonialium*, llig. 30, s.f.

⁹⁹ ÍD. Not. Lluís Jorba (menor), *Secundus liber testamentorum*, llig. 19, ff. 239r.- 241r., Geroni de Marimon. També en dona alguna notícia en la mateixa línia el testament de Francesc de Marimon: ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Liber primus testamentorum*, llig. 30, ff. 49r.- 50r.

¹⁰⁰ ÍD. Not. Pau Rénard, *Secundus liber testamentorum*, llig. 25, s.f.

¹⁰¹ En efecte, es tractava de Francesc Beausit. Una síntesi sobre les línies generals d'aquest tema han estat posades recentment de manifest per J. NADAL, *Bautismos, Desposorios y Entierros* (Barcelona, 1992): 31-37.

matrimoni des del punt de vista noble, sota una tan manifesta degradació social? Atès que malhauradament desconeixem els recursos econòmics amb què hi partia la núvia, -de fet hom pot atribuir-li un nivell dotal similar al dels efectius propis del seu mateix estrat social urbà no immigrants-,¹⁰² les diferencials relacions de parentiu, com en el cas precedent, ens en poden donar certes respostes. Quan la casa de Calders ja aleshores senyorejaven sobre el terme i castell de Pierola,¹⁰³ Anton de Calders però, ni pertanyia a la branca que hi era titular, ni tampoc a una altra que residia temporalment a la parròquia de Sabadell i n'era propietària de més de cinc masos i diverses peces de terra.¹⁰⁴ No disposem de més dades sobre el cavaller Anton de Calders, això sí, el seu nét del mateix nom, hereu universal de dues generacions consecutives, deixava constància en el seu testament dels anys noranta d'un patrimoni que tan sols constava de tres cases a Barcelona,¹⁰⁵ quan almenys dos de llurs col·laterals no només s'havien fet amb d'altres importants hisendes universals mitjançant matrimonis, -com ara la d'Esperança de Santcliment, esposa del senyor de Pierola també a les darreries del segle, que comptava per mort d'una altra única germana i creiem val la pena d'esmentar-ho ací, amb diverses cases a Barcelona llogades per 80 lliures anuals, la torre de Santa Coloma de Gramanet i un parell de molins fariners en arrendament també anual de 20 lliures-,¹⁰⁶ sinó que havien assolit el grau de noblesa pròpiament dita.¹⁰⁷

Fet i fet, el cavaller de Calders que es casava a inics del cinc-cents amb la filla d'un sabater, estava certament descendint des d'un punt de vista social, eren dos estaments molt distanciats entre sí els que s'hi estaven posant en vinculació, però en canvi si puntualitzem -tal com estem veient- la procedència d'una de les parts dintre de l'entramat de les relacions de parentiu, la conclusió passarà ineludiblement per afirmar que l'aperturisme via matrimoni entre aquestes classes, havia estat dipositat a mans dels sectors inferiors, i ja veurem com també

¹⁰² És aquesta la conclusió, on hom pot arribar seguint una anàlisi efectuada a partir d'una mostra de capitulacions matrimonials amb intervenció d'immigrants francesos. M. FARGAS, "Les estratègies familiars dels emigrants del Pirineu francès a Barcelona, 1540-1620. Matrimoni i Parentiu", *I Congrés d'Història de la Família als Pirineus* (Andorra la Vella, 1992), 66-67.

¹⁰³ AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Bursa inventariorum*, llig. 35, s.f., Rafel de Calders, any 1527.

¹⁰⁴ *Ibid.* *Inventaris*, llig. 21, s.f., Joan de Calders, any 1546.

¹⁰⁵ ÍD. Not. Esteve Vallalta, *Primus liber testamentorum*, llig. 7, ff. 66r.- 68r.

¹⁰⁶ ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Inventaris*, llig. 35, s.f., any 1613. ACA. Secc. patrimonials, Sentmenat, l. 21, s.f.

¹⁰⁷ ACA. CA, llig. 493, s.f., era el cas dels germans Miquel, senyor de segur i Ramon de Calders.

segons llur immersió a l'esfera de poder públic. Cas, ja finalment, per no continuar farcint innecessàriament aquestes pàgines d'exemples, paral·lel al del baró de Rocafort, que l'any 1588 casava son fill amb la filla d'un mercader de Barcelona. El tal mercader però que era descendent d'argenters que com ell ja havien intentat feia algun temps d'enllaçar amb petits cavallers,¹⁰⁸ de cognom Maduixer, havia dotat la núvia amb 7.000 lliures,¹⁰⁹ quantitat que es trobava llavors a l'alçada d'altres dignes d'alguns membres de la noblesa -sense anar més lluny, tan sols vuit anys enrera don Daimau de Rocabertí rebia un dot de 6.000 lliures de part de Francesca d'Icart i Carcassona.¹¹⁰

Estem parlant, seguint el quadre III-10, del 4% d'intermatrimonis que abastaria nobles i estaments no privilegiats, això és mercaders, artistes i menestrals, entre els anys 1516 i 1571. percentatge que esdevé nul en el període subsegüent i que afegit a la també regressió matrimonial amb ciutadans honrats i gaudints que passava d'ésser un 31% a un 5% entre 1572 i 1626, prova una homogàmia creixent, d'intermatrimonis socialment més homogenis, que afectarien ara també els sectors més febles que abans havien pogut d'enllaçar amb famílies d'estaments no privilegiats, o tal vegada ara aquests sectors eren menys, menys per tant, candidats a matrimonis descendents, en relació amb els factors de crisi demogràfica del tombant del segle XVI.¹¹¹ Aquesta evolució de 31% a 5% ens suggereix aixímateix la idea que els matrimonis concertats la primera meitat del cinc-cents amb ciutadans honrats o amb doctors, reflectien com es trobaven aquests en els inicis d'una trajectòria d'ennobliment i oferien als nobles delerosos d'integrar-se a la ciutat, tot just els recursos que els hi eren més adients, això és, la vinculació als càrrecs públics, ja a nivell de la Ciutat, ja a nivell de l'administració reial

¹⁰⁸ AHPB. Not. Antoni Anglès, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 20, s.f., Elisabet Maduixer i Anton de Ribera, any 1563.

¹⁰⁹ ÍD. Not. Salvador Coll, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 32, s.f.

¹¹⁰ ÍD. Not. Francesc Gual, *Liber VII et ultimum capitulorum matrimonialium*, llig. 12, s.f.

¹¹¹ En efecte, J. ANDREU i A. SIMON han assenyalat en coincidència amb els estudis endegats per J. NADAL i E. GIRALT sobre la població catalana de l'època ("Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553 a 1717" a J. NADAL *Bautismos, Desposorios*, 3-48), com té lloc a la ciutat entre 1574 i 1610 una clara tendència a la baixa del factor natalitat. ÍD. "La población de Barcelona en los siglos XVI y XVII. Una aproximación", 265. Aixímateix, Antoni Simon ha indicat pel que fa a la mortalitat infantil, un augment d'un 10% de les quotes respectives que assoliria el 54'77% en el període de 1600 a 1619, a partir d'una mostra sobre els albats de la parròquia de Santa Maria del Pi. Un altre factor important per a definir demogràficament el període del darrer quart del segle XVI, ha estat el de la mortalitat epidèmica, que comptaria envers l'any 1589-1590 amb la major epidèmia quant a nombre de víctimes suposat, que s'enlairaria a la xifra de més d'onze mil. A SIMON, "Evolució demogràfica", a DD. AA. *Història de Barcelona*, 130 i 139.

per llur qualitat d'advocats. Aquest era el cas del matrimoni ja citat entre el senyor de Cabrenys Pere de Rocabertí i la filla del doctor Gualbes;¹¹² el del matrimoni entre el senyor de Monsovís Gispert de Pons i la filla del doctor i també regent la reial cancelleria, Francesc Montaner;¹¹³ o el de la filla de don Guerau de Queralt, senyor de la baronia de Santa Coloma de Queralt i el ciutadà honrat Guerau Marquet l'any 1548,¹¹⁴ descendent de generacions de ciutadans, tot i que no era pas la primera vegada que enllaçava amb nobles.¹¹⁵ A més de tractar-se d'una família, la del nuvi, que havia estat present en els darrers anys entre les conselleries principals de la ciutat,¹¹⁶ una atractiva forma de demostrar les oportunitats què hi gaudia, allò que encara podia resultar més interessant per en Queralt, era que la família havia emparentat amb una altra especialment consolidada entre les jerarquies superiors de l'administració reial al Principat, els Albanell.¹¹⁷ No cal dubtar-ne que tot plegat fóu tingut en compte pel noble Queralt, la família del qual encara aleshores tot indica que residia fóra de la vegueria de Barcelona¹¹⁸ i per tant el matrimoni amb una Marquet tal vegada era el primer pas endegat en aquest sentit.

D'ençà el darrer quart del cinc-cents però, els efectius que ara ocupaven aquests mateixos grups de ciutadans o de doctors, no podien competir en termes d'oferta, en termes de recursos públics, d'oportunitats efectives o potencials de càrrecs -que constituïen les bases del pacte de poder entre grups dominants urbans i rurals què ja parlà James Amelang,¹¹⁹ a oferir a les famílies nobles, amb aquell sector dirigent de cavallers originàriament també ciutadans honrats o simplement doctors, que en canvi seguien permetent els nobles la proximitat familiar a aquests recursos genuïnament urbans. Naturalment, la inflació d'honors pròpia de les corts de finals del cinc-cents¹²⁰ hi contribuí, en culminar amb un privilegi determinat, uns quants processos familiars d'ennobliment precedents. Si resseguim la nòmina en qüestió aprovada a les corts de 1599, podem avançar -segons les dades què disposem probablement no pas

¹¹² ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 955, testament de Frederic Honorat de Gualbes, any 1532.

¹¹³ AHCB. Secc. Not. II-11, s.f., any 1560.

¹¹⁴ AHPB. Not. Andreu Miquel Mir, *Legajo de capítulos matrimoniales*, llig. 16, s.f.

¹¹⁵ ÍD. Joan Mates, *Liber testamentorum*, llig. 2, s.f., Aldonça Marquet, any 1508.

¹¹⁶ E-G. BRUNIQUEL, *Ceremonial*, 1: 43.

¹¹⁷ AHPB. Not. Antoni Anglès, *Legajo de testamentos sueltos*, llig. 13, s.f., Geroni Albanell, any 1535. Sobre aquesta família, P. MOLAS, *Família i política*, 7-11 i 51-55.

¹¹⁸ ACA. RC, 3602, s.f. AHCB. CC, XIX-15, s.f.

¹¹⁹ J. AMELANG, *La formación*, 65-66.

¹²⁰ J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 49 i 63.

exhaustives- que almenys al voltant d'un 27% dels afortunats provenien de famílies que havien iniciat aquests processos abans de l'any 1572.¹²¹ La progressió de matrimonis entre nobles i famílies de cavallers que havia discorregut d'un 34% a un 38%, estava reflectint en part aquestes trajectòries d'ennobliment. El matrimoni concertat, com tants d'altres, l'any 1556 entre els nobles Peguera, senyors del terme de Claret i els recentment militars Sorribes,¹²² que havien transcendit aquests darrers de l'estament de mercaders en el trànsit de les quatre primeres dècades del segle¹²³ i llavors ja havien assolit un important càrrec de canceller reial a l'audiència,¹²⁴ -veiem per tant els recursos d'intercanvi mutu-, n'és prou eloqüent al respecte. Com, també, el matrimoni signat l'any 1621 entre Escolàstica de Queralt i Erill, germana del senyor de Beranuí i carlà de la Pobla de Segur, família que tenia la seva residència fixa en el bisbat d'Urgell i el donzell i a més doctor en dret Joan Ximenis, de Barcelona. Aquest era fill d'un notari que havia adquirit el terme i castell de Llarvén,¹²⁵ -situat prop les possessions de l'altra part contractant, per tant, reflex d'unes vinculacions matrimonials que venien precedides per veïns interessos territorials-. Es tractava així d'una família en ascens social, pel posicionament patrimonial de la qual podia esvaïr les distàncies socials que la separaven de llurs nous afins, sens dubte de la vella noblesa. O, finalment, el matrimoni de l'any 1613 signat entre el cavaller Miquel Joan de Granollachs i Comtessina Rossell, filla d'un donzell de Tarragona però neta de mercaders,¹²⁶ els quals en la seva trajectòria d'ennobliment, d'ençà una generació ja havien enllaçat una filla amb el germà del llavors regent la reial tresoreria.¹²⁷ Una estratègia, que havia donat llurs resultats en termes d'ascens i en termes d'inserció entre la classe dirigent, trajectòria d'una classe on l'ennobliment i els càrrecs es confonien sota una mateixa qüestió. Una estratègia, que possibilitava l'homogeneïtat i similitud en termes de recursos competents per als enllaços posteriors, com ara amb els Granollachs.

Cal ara que ens fixem en els altres dos sectors que apareixen en el quadre III-10. En

¹²¹ Com ara el cas dels Cornet o dels Casademunt. ACA. CA, llig. 493, s.f.

¹²² AHCB. Secc. Not. II-10, s.f.

¹²³ AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 21, f. 105r., Aldonça Sorribes, any 1533. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., el canceller Mateu Sorribes, any 1564.

¹²⁴ ACA. RC, 4182, f. 162r., membres de l'audiència reial de l'any 1552.

¹²⁵ AHPB. Not. Gaspar Montserrat Xemallau, *Capitulacions matrimonials*, llig. 27, f. 230r.

¹²⁶ ÍD. Not. Francesc Blanch, *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, llig. 13, ff. 20r.- 23r.

¹²⁷ BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 293, ff. 143r.- 145r., Anna Codina i Rossell, any 1561.

efecte, podem observar com la progressió relativa a les famílies descendents de la vella oligarquia urbana sobre matrimonis concertats amb l'estament militar, anava d'un 51'5% a un 66% al llarg del període establert, així com la progressió desenvolupada pel sector dels que accediren entre els diversos estaments privilegiats provinents dels no privilegiats, -això és, gairebé en tots els casos estem tractant amb famílies de mercaders o d'artistes d'inicis del cincents-, anava d'un 31% a un 70%.

Si, en canvi, des de l'òptica de les velles famílies de la noblesa rural, havien descendit els percentatges matrimonials concertats tant fóra del cercle privilegiat com a la base del mateix, és a dir amb ciutadans honrats o doctors, ¿com podem interpretar doncs la progressió observada a la inversa? En primer lloc, allò que resulta evident és com l'intermatrimoni entre aquests i la noblesa pròpiament dita, -entre la majoria dels quals cal situar precisament la vella noblesa-, apareix en menor mesura en comparació amb l'intermatrimoni efectuat amb militars que no eren anomenats amb el prefix de don. En efecte, entre els descendents de l'oligarquia urbana, al costat d'un 44%-45% en aquest sentit, l'intermatrimoni amb la noblesa ascendeix d'un 7'5% a un 21%. Com veiem, si certament l'ascens és prou palès, hi havia però el doble d'aliances amb cavallers. Podem dir-ne el mateix sobre els efectius que transcedien d'estaments no privilegiats: del primer període al segon, l'evolució intermatrimonial amb la noblesa pròpiament dita hi ratllava entre el 9% i el 19%, així que la constatada amb famílies de cavallers hi ratllava entre el 22% i el 51%.

La majoria, o un bon contingent d'aquests matrimonis concertats en sentit social ascendent, ¿podien recaure doncs a mans d'altres famílies de trajectòries paral·leles? Sota el supòsit que la resposta fós en alguna mesura afirmativa, estaríem un cop més ratificant la hipòtesi d'una homogàmia en intensificació i al seu torn piramidal, ambdúes en correspondència. En primer lloc, perquè es demostraria com els graus superiors de la noblesa, romangueren llavors aïllats de l'allau de famílies amb aspiracions nobiliàries que anaven successivament ascendint -llevat del 5% citat, altrament il·lustratiu de l'escassa incidència en aquest sentit i probablement relatiu, com hem vist al llarg dels exemples anteriors, a efectius de categoria social inferior però que exercien algun càrrec públic personalment o bé s'hi trobaven propers per lligams de família-. En segon lloc, quant a la caracterització d'una homogàmia piramidal, perquè el nivell de tancament o d'aperturisme via matrimoni, es trobava en funció de

III-12. Genealogia del procés d'ennobliment, 1516-1626¹²⁸

	Fases de la mobilitat vertical															
	I Generació		II Generació		III Generació		IV Generació									
	Primogènit	Fill segon	Primogènit	Fill segon	Primogènit	Fill segon	Primogènit	Fill segon								
Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%			
<i>Evolució matrimonial:</i>																
Mercaders																
i artistes	11	92	8	67	2	16'6	3	25	2	16'6	1	8'3	-	-	1	8'3
Ciudadans																
i doctors	1	8'3	1	8'3	6	50	-	-	7	58	1	8'3	3	25	-	-
Cavallers	-	-	-	-	4	34	2	16'6	4	34	4	34	4	34	5	42
Nobles	-	-	-	-	-	-	1	8'3	2	16'6	3	42	4	34	4	34
<i>Evolució composició patrimonial:</i>																
Finques urb.	6	50	2	16'6	10	84	2	16'6	11	92	4	34	8	67	9	75
Finques rúst.	2	16'6	-	-	7	58	1	8'3	8	66	1	8'3	7	58	8	66
Senyorius	-	-	-	-	1	8'3	-	-	1	8'3	-	-	3	25	2	16'6
<i>Evolució rendes en censals</i>																
<i>morts (lliures):</i>																
màx. 350/500	2	16'6	1	8'3	1	8'3	-	-	1	8'3	1	8'3	1	8'3	2	16'6
mín. 350/500	3	25	-	-	9	75	2	16'6	10	83	2	16'6	7	58	5	42
<i>Professions:</i>																
Advocats	2	16'6	-	-	6	50	1	8'3	4	34	-	-	1	8'3	1	8'3

¹²⁸Hem partit ací del sector social de famílies que passen en el decurs del període de la inclusió en els estaments no privilegiats a l'accés al privilegi. Quant a les generacions, es tracta entre la segona i la quarta, dels descendents del primogènit i primer hereu o, en el seu defecte, del seu substitut. Els fills segons s'han circumscrit lògicament entre els que no eren destinats a l'església. Els percentatges han estat calculats sobre el nombre de famílies d'aquest sector de classe.

Fonts: AHCB. Secc. Not. I-19, s.f. inventari Codina, inicis segle XVI. AHPB. Not. Nicolau Lentsclà, *Capítols matrimonials*, llig. 23, s.f., Codina, any 1598. BC. Arx. not. Jaume d'Encontra, *Inventaris*, man. 330, s.f., Miquel Codina, any 1567.

Darrerament, en termes de metodologia sociològica, alguns autors han destacat la importància a estructurar les pautes de la mobilitat social de forma molt semblant a com ara intentem d'aplicar en aquest quadre. J. GOLBY (ÍD. (Ed.), *Communities and Families*, (Cambridge, 1994): 90-92) partint d'una distinció entre mobilitat intergeneracional i mobilitat intrageneracional, considera claus les pautes de mobilitat a partir del matrimoni i l'ocupació professional.

	Fases de la mobilitat vertical													
	I Generació		II Generació		III Generació		IV Generació							
	Primogènit	Fill segon	Primogènit	Fill segon	Primogènit	Fill segon	Primogènit	Fill segon						
Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%					
<i>Càrrecs:</i> ¹²⁹														
Conseller	-	-	1	8'3	3	25	1	8'3	-	-	1	8'3	-	-
Diputat	-	-	-	-	-	-	-	-	1	8'3	-	-	1	8'3
Jutge o d'altres membres de														
l'Audiència	2	16'6	1	8'3	6	50	1	8'3	5	42	-	-	2	16'6
Altres of. reials	-	-	-	-	1	8'3	-	-	1	8'3	1	8'3	-	-
<i>Primer privilegi de cavaller</i>	-	-	1	8'3	8	67	-	-	2	16'6	1	8'3	-	-

la posició en el si d'una imaginària piràmide nobiliària els esglaons de la qual es subdividien segons criteris diversos, no només d'honor, que havia d'ésser superior, evidentment entre els nobles pròpiament dits que no pas entre els militars, sinó també de relacions de parentiu, això és, posicionaments econòmics enquadrats dins les estructures familiars. Un parell d'exemples, poden il·lustrar si en efecte mitjançaven doncs trajectòries paral·leles entre els matrimonis

¹²⁹ Fonts: segueix de l'anterior. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, A7 perg., testament Francesc Cassador, any 1555. ÍD. *Ibid.* A7-43, testament Francesc Cassador, any 1626. ÍD. *Ibid.* A7-48, inventari Anton Cassador, any 1647. *Ibid.* Can Falguera, *Memòries de la Casa de Montaner*, llig. 528, s.f., inicis segle XVII. ÍD. *Ibid.* llig. 22, s.f., inventari Sorribes, any 1608. AHPB. Not. Onofré Alonso, *Testaments*, llig. 13, s.f., Ferrer, any 1534. ÍD. Not. Andreu Miquel Mir, *Testaments*, llig. 44, s.f., Geroni Sorribes, any 1543. ÍD. Gaspar Montaner, *Testaments*, llig. 7., s.f., Miquel Ferrer, any 1577. ÍD. Not. Nicolau Lentiscia, *Testaments*, llig. 23, s.f., Francesc Ferrer, any 1589. ÍD. Not. Salvador Coll, *Inventaris*, llig. 26, Gabriel Cassador, any 1592. ÍD. Not. Lluís Rufet, *Inventaris*, llig. 2, s.f., Geroni Sorribes, any 1592. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Inventaris*, llig. 36, s.f., Joan Xammar, any 1600. ÍD. Not. Bernat Puigvert, *Capítols matrimonials*, llig. 23, f. 103r., Anna Ferrer Despuig, any 1603. *Ibid.* *Inventaris*, llig. 25, ff. 688r.- 690r., Gaspar Montaner, any 1603. ÍD. Not. Rafel Riera, *Capítols matrimonials*, llig. 26, f. 590r., Joan Pau Xammar, any 1620. ÍD. Not. Lluís Collell, *Inventaris*, llig. 13, f. 100r., Jaume Casademunt, any 1627. ÍD. Not. Francesc Blanch, *Testaments*, llig. 16, s.f., Bernat Granollachs, any 1612. ÍD. Not. Perot Ferrer, *Plec de testaments*, llig. 12, s.f., Joan Granollachs, any 1592. ÍD. Not. Joan Plà, *Capítols matrimonials*, llig. 32, ff. 111r.- 114r., Felip Casademunt, any 1638. AHC.B. Secc. Not. I-20, s.f., inventari Casademunt, inicis segle XVI. *Ibid.* I-57, s.f., inventari Josep Montaner, any 1645. *Ibid.* III-8, testament Ferrer, any 1563. *Ibid.* V-6, concòrdia Sorribes, any 1578. BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Inventaris*, man. 329, s.f., Mateu Montaner, any 1562. ÍD. *Ibid.* man. 331, f. 71r.- 75r. Francesc Montaner, any 1577. ÍD. Arx. 630, s.f., matrimoni Quintana i Puig, mitjans segle XVII.

d'aquest tipus. Dels dos matrimonis de no hereus localitzats en el cas dels Fivaller, a partir de l'any 1572, tots dos havien estat concertats amb famílies o bé ascendides en el decurs del cinc-cents de mercaders a militars, com ara els Pardina, o bé igualment de ciutadans-militars a nobles, com ara els Pol, entrat ja el segle XVII.¹³⁰ Els Cassador, com ja ha estat dit alguna vegada,¹³¹ trascendiren de l'estament mercantil, -cas semblant al dels Sorribes-, durant les primeres dècades del cinc-cents. Dels cinc matrimonis de no hereus concertats amb militars a partir de l'any 1572, evolució notable si tenim en compte que pel període anterior només ha estat possible de localitzar-ne un, cap d'aquests responia a la mateixa trajectòria. L'ampliació del mercat matrimonial nobiliari en sentit genèric, fruit de la constant mobilitat vertical, feia lògic que una bona part de les aliances recaiguessin entre efectius que hi havien arribat de la mateixa manera, per camins semblants, posem per cas, l'estudi de la jurisprudència i l'exercici d'un càrrec públic concorde amb la professió.

L'intermatrimoni però amb antigues famílies de cavallers, tal vegada podia incloure's a una altra fase dins d'una trajectòria d'ennobliment, car per a qui ho concertava, no es trobava ja massa llunyà -com a mínim potencialment, altra cosa fora l'interés de la Corona a no malbaratar títols-¹³² de l'adjudicació d'un privilegi de noblesa pròpiament dita. El cert és que els Cassador, que no gaudien de l'antiguitat respecte dels cercles privilegiats urbans en comparació amb uns Fivaller, en canvi, assoliren aquest grau força temps abans.¹³³ En el quadre precedent, podem observar concatenacions similars entre famílies que canviaven d'estament: si només un 8% assolí el grau de militars a la primera generació des d'on s'inicia l'anàlisi, -primera generació que cobriria els ascendents del primer membre que es mobilitza socialment bé per càrrec, bé per aliança, bé per un canvi en la composició patrimonial assimilable a la pròpia de molts dels cavallers, que pot esdevenir-se successivament i que hem definit com a fases de l'ennobliment-

¹³⁰ AHCB. Secc. Not. II-24, s.f., Pardina- Fivaller, any 1601. AHPB. Not. Esteve Gilabert de Bruniquer, *Liber 10 capitulorum matrimonialium*, llig. 24, s.f., Fivaller- Pol, any 1626.

¹³¹ Una breu síntesi sobre la història familiar, a J. BADA, *La situació religiosa*, 47.

¹³² J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 51-53.

¹³³ ACA. RC, 4320, f. 78v., Gabriel Cassador, any 1592. Sobre Fivaller: J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 204.

¹³⁴, tal vegada era perquè una majoria de les mateixes, això és, un 92% dels seus primogènits i un 67% dels fills segons, s'havien casat aleshores amb d'altres famílies encara excloses dels estaments privilegiats. I és que, quan hom assolia d'enllaçar amb el rang més superior de la noblesa, hi romaníam tota una trajectòria al seu darrera -coberts els primers accessos per tant- que havia anat progressivament esborrant les mútues distàncies: al marge d'alguns il·lustratius exemples que apareixen al llarg d'aquestes línies, els percentatges del quadre III-12, demostren com la fusió producte d'aliances matrimonials, s'havia produït entre efectius socialment paral·lels o millor dit, entre efectius de famílies heterogènies en la base social, però homogènies en la trajectòria.¹³⁵ En efecte, si només a partir de la tercera generació trobem matrimonis concertats amb nobles o filles de nobles pròpiament dits, senyors de territoris jurisdiccional, en un 16'6% per als primogènits i en un 42% per als fills menors passant a la quarta generació per a tots dos a un 34%, era perquè també només d'ençà la segona generació, la darrera immediata, havia tingut lloc l'adquisició d'algun senyoriu territorial en un 8'3% dels primogènits, percentatge que es manté sense progrés a la tercera generació; era, paral·lelament, perquè només a partir de la segona generació, el 50% dels primogènits i el 8'3% dels fills

¹³⁴ Fases, que constitueixen les afinitats, segons terminologia d'alguns sociòlegs, que disposen determinats grups socials amb un relativament alt grau de mobilitat entre ells. M. SAVAGE, "Social mobility", 75. Un recent estudi sobre l'ascens social de la família valenciana dels Julià, que de mercaders passaren a senyors de la baronia de Benidoleig en el decurs del segle XVI i inicis del segle XVII, mostra fases paral·leles a través de quatre generacions: la primera quan encara eren mercaders- banquers, la segona quan ja ocupaven càrrecs de poder com ara el de síndic de la ciutat a Sicília, la tercera quan tot i que ja ennoblits mantenen els seus negocis i esdevenen importants arrendataris d'imposicions públiques i la darrera quan ja viuen de rendes i han adquirit el títol de noblesa. M. S. REIZÁBAL, "La família valenciana de los Julià", *Estudis* 18 (1993), 60. Model similar, ha estat analitzat per (J. LARTIGAUT, "L'ascension sociale d'une famille d'immigrants en Quercy au XVè siècle", *Annales du Midi*, 128 (1976): 71) on l'autor distingeix la fase d'exercici de professions liberals, l'adquisició de la terra fins la reconversió en senyoriu i les aliances nobles.

¹³⁵ Altres dels exemples de fusió matrimonial i inserció des d'un prisma però sociopolític, a comunitats hispàniques d'estructures socials molt diferents, apunten en aquesta línia. Per exemple, segons Enrique Soria, el model d'integració entre l'aristocràcia nassarí i l'oligarquia granadina durant els segles XVI i XVII, passava per compartir recursos comuns que es trobaven en la trajectòria dels primers, com ara el servei a la Corona. E. SORIA, "De la conquista a la asimilación. La integración de la aristocracia nazarí en la oligarquía granadina. Siglos XVI y XVII", *Áreas* 14 (1992): 64. També la inserció social dels comerciants descendents d'immigrants genovesos a la Barcelona del segle XVII amb famílies catalanes, gaudia d'aquests nivells de similitud: molts dels matrimonis havien estat contractats entre famílies ennoblides, la pròpia dels genovesos, aleshores ja ascendida i d'altres ciutadans honrats i cavallers. No es tractava pas d'una inserció entre desiguals. J-C. MAIXÉ, "Parentesco y relaciones sociales en el seno de la burguesía barcelonesa. Los extranjeros en la Barcelona de los s. XVII y XVIII", *Manuscritos* 6 (1987): 157.

Quadre II. 13. Càrrec públic i exogàmia matrimonial, 1516-1626¹³⁶

Nuvis càrrec propi o de pares i germans	Núvies: càrrec pares o germans															
	1516-1571								1572-1626							
	A	B	C	D	E	F	G	H	A	B	C	D	E	F	G	H
<i>Totals</i>																
A	27	-	16	3	3	-	-	46	33	-	7	-	-	-	-	30
B	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
C	3	-	11	-	4	-	-	9	5	-	4	-	3	-	-	11
D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
E	4	-	-	-	-	-	-	-	6	-	1	-	6	1	-	8
F	-	-	-	-	-	-	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-
G	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
H	23	-	14	-	1	-	-	67	33	2	17	-	4	-	-	65
	57	-	41	3	8	-	1	124	78	2	29	-	13	1	-	114
<i>% per períodes</i>																
A	11'5	-	6'8	1'2	1'2	-	-	19'6	14	-	3	-	-	-	-	12'8
B	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
C	1'2	-	4'7	-	1'7	-	-	4	2	-	1'7	-	1'2	-	-	4'7
D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
E	1'7	-	-	-	-	-	-	-	2'7	-	0'4	-	2'7	0'4	-	3'5
F	-	-	-	-	-	-	0'4	0'8	0'4	-	-	-	-	-	-	-
G	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
H	9'8	-	6	-	0'4	-	-	29	14	0'8	7	-	1'7	-	-	27

¹³⁶ Fonts: E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, I: 45 i J-M^a. SANS i C. BALLART, "El catàleg de Diputats", 92-98. Pel que fa als càrrecs de l'administració reial, els mateixos protocols notariais en forneixen algunes informacions, al marge de les fonts directament adequades: ACA. RC. 3889 (f. 96v.), 4179 (f. 131r.), 4182 (ff. 196r.- 197r.), 4288 (f. 22r.), 4294 (f. 145r. i 246r.), 4295 (ff. 33r.- 34r. i 229r.- 231r.), 4296 (f. 13r.), 4689 (f. 137r.), 4703 (f. 101r.), 4867 (ff. 234r.), 4870 (f. 204r.), 4871 (f. 264r.), 4874 (f. 72r.), 5179 (f. 22r.), 5195 (f. 163v. i 217r.), 6431 (s.f.).

segons, havien estudiat la carrera de dret, què els permetè d'accedir aixímateix en un 50%-8'5% respectivament a càrrecs de l'audiència reial;¹³⁷ finalment, perquè només d'ençà la segona generació, el 67% dels primogènits ja havien obtingut el privilegi de cavaller. No és pas ocios de recordar còm, seguint els quadres III-7 al III-10, les relacions de parentiu desiguals es trobaven conjuntament participant d'una mateixa trajectòria d'ennobliment: sectors familiars amb disponibilitats patrimonials diferents, enllaçaven en sentit ascendent, com tindrem més endavant ocasió a ratificar. Les dades del quadre III-12, tanmateix aporten nova llum sobre el respecte: sembla que certes pautes d'ascens i d'oportunitats eren distribuïdes de forma desigual entre els membres de la família. Això succeïa amb l'exercici de la jurisprudència, que requeïa en molt bona mesura sobre els primogènits i hereus.¹³⁸

Ara bé, la fusió en sí mateixa no constituïa pas cap novetat. És ben sabut còm durant els anys centrals de les ciutats d'època medieval, molts mercaders-ciudadans havien enllaçat amb la noblesa de la ruralia.¹³⁹ El canvi social que consolidaria aquell pacte de poder, la reconversió més absoluta al rendisme per les classes dirigents urbanes, era d'una altra banda potenciat ara pel desenvolupament d'un sistema burocràtic, que tenia la seva més genuïna expressió amb el creixement de places de la reial audiència de Barcelona i en aquest sentit, allò que podia diferenciar les noves fusions eren les trajectòries què hi conduïen, les quals comptaven ara amb un major nombre d'àrees de recolzament, de recursos d'intercanvi amb la noblesa, en definitiva. Acabem de constatar entre les famílies en ascens còm, el 50% dels primogènits, -i el 8'3% dels fadristerms-, a la segona generació, ja estudiaven la carrera de dret.

Cal tot seguit que tornem al quadre III-7, on analitzem en concret l'intermatrimoni dels anomenats hereus, beneficiaris d'heretaments universals de les famílies de la noblesa tradicional. Entre aquests, òbviament no trobem cap matrimoni concertat fóra del cercle

¹³⁷ Aquestes xifres que concatenen un 50% de carreres d'advocat entre els hereus de la primera generació amb un 16'6% d'aquests a la segona generació que adquireixen un senyoriu, confirmem allò que Stone ja havia expressat com la clau del sistema social nobiliari anglès, flexible però no pas massa obert: clau que consistia en la unió entre la terra i l'exercici d'una professió liberal, com ara l'exercici del dret. L. STONE, "L'Anglaterra de 1540 à 1880: pays de noblesse ouverte", *Annales ESC* 49 (1985): 81.

¹³⁸ En canvi, entre famílies originàries de la vella oligarquia, com ara els Gualbes, que estaven combinant de bell antuvi les categories de cavallers i de doctors al si de la pròpia família, Eva Serra ha constatat còm, els juristes acostumaven d'ésser fills no primogènits, aquells que després es vincularien a l'administració reial. En qualsevol cas però, aquesta variant ratificaria la desigual distribució d'oportunitats. E. SERRA, "Els Gualbes: la funció pública", 514.

¹³⁹ M. LUZZATI, "Familles nobles et familles merchandises en Toscane", 293-295. E. PERROY, "Social mobility among the french noblesse", *Past and Present* 21 (1962): 35. J. AMELANG, *La formación*, 65.

privilegiat i el 14'2% concertat amb la base del mateix, esdevé nul entre 1572 i 1626. Res menys que el 75'5% enllaçaren aleshores amb nobles pròpiament dits, tot avançant un 11'2% respecte del període anterior. No cal reiterar com segons això, adquireix novament sentit la hipòtesi de la intensificació de l'homogàmia i la caracterització de la mateixa com a piramidal: en efecte, de les relacions de parentiu semblaven dependre, en bona part, les vinculacions exògames des d'un punt de vista de la categoria social. També entre els altres sectors de classe, les projeccions dels hereus universals havien d'ésser similars: les famílies de la vella oligarquia no enllaçaren llurs hereus ni amb artistes ni amb mercaders i quan ho feren amb ciutadans honrats, categoria social de la qual descendien i a la qual estaven progressivament abandonant,¹⁴⁰ es tractava tan sols d'un 5%, és clar, exclusivament durant la primera meitat del cinc-cents. L'intermatrimoni efectuat amb nobles pròpiament dits passà d'ésser un 18% a un 47%. Entre les famílies que havien ascendit i accedit als cercles privilegiats, també resulta simptomàtic sobre aquesta homogàmia piramidal, on era més intensa l'homogeneïtat social i la fusió matrimonial en sentit vertical quant més recursos patrimonials hom disposés dins les estructures de les relacions de parentiu, el fet que l'intermatrimoni efectuat amb ciutadans o doctors passés d'un 12% a un 5% i l'efectuat amb nobles pròpiament dits, per parlar de l'extrem superior, passés d'un 24% a un 49%. A tots tres casos, s'ha produït una clara duplicació de l'intermatrimoni amb la noblesa, paral·lelament a una anulació de l'intermatrimoni efectuat amb la base social dels privilegiats.

Entremig, ¿quin significat podem atribuir al manteniment, al llarg del període establert, de les quotes d'intermatrimoni consignades amb cavallers? ¿Tal vegada també un símptoma més d'un mercat matrimonial que ha ampliat llur oferta de militars, fruit de la mobilitat vertical i del continu trasvàs d'estament, mobilitat que cal un cop més insistir podia contrarrestar els efectes de les ruptures de mortalitat? ¿Tal vegada expressió d'una homogàmia força estabilitzada?

Les dades que ofereixen els quadres III-8 i III-11, corroboren novament la intensificació d'aquesta homogàmia, les causes de la qual cal doncs cercar-les tant en un conjunt d'estratègies defensives contra l'onada de noves famílies d'orígens no privilegiats que

¹⁴⁰ Així ho proven els anàlisis efectuats sobre la matrícula de ciutadans honrats, (J. AMELANG, *La formació*, 73), quan sobre les 67 famílies esmentades en el privilegi original de l'any 1510, res menys que un 58% no aportaren cap membre al grup.

accelerava en conseqüència la competitivitat pels càrrecs públics, la preocupació contra la qual començava a manifestar-se ja a inicis del sis-cents a través d'alguns tractats nobiliaris -com hem tingut ocasió de recordar en el capítol anterior-, com a la mateixa ampliació d'aquest mercat matrimonial, que satisfesia així suficientment la demanda existent. Les famílies que accedien per primera vegada als cercles privilegiats, passaven a constituir part de l'oferta a l'abast de les famílies ja consolidades i al seu torn, part d'una nova demanda que no es podia conformar però a enllaçar amb famílies d'estaments no privilegiats i que en definitiva passava a competir entre sí, amb d'altres famílies ascendides, a la recerca d'aliances verticals.

L'ampliació del mercat matrimonial nobiliari, coincidia doncs amb l'augment de la competitivitat interna ¿Cóm es manifestava però aquesta competitivitat matrimonial? Resulta gairebé impossible de poder aportar precisions documentals en aquests nivells, però de l'anàlisi sobre els binomis patrimonials constatats als quadres III-8 i III-11, s'adverteixen certes tendències que és possible de constatar-hi com a resposta.¹⁴¹

Abans però creiem oportú de fer-hi certs advertiments. La classificació per sectors patrimonials i la subdivisió que en la major part dels casos hem pogut fer equivaldre a certes quantitats en dots sobretot i heretaments, ha estat la mateixa per a cadascú dels dos períodes, necessaris de comparar, en atenció a criteris d'uniformització que ja hem definit d'estructurals. A més, hem comptabilitzat escasses diferències quant al nombre de matrimonis per cada sector patrimonial o per cada aportació econòmica a aquell -altra cosa fora la seva redistribució i concatenacions que és allò que estudiarem tot seguit- acompanyat de quantificació, -és a dir, exceptuant heretaments o dots amb senyoriús-, tant en el primer com en el segon període. Abans i després de la inflació dotal manifesta d'ençà finals del cinc-cents, hi havia famílies nobles o en ennobliment que dotaven amb quantitats que esdevenen constants o modèliques i en aquest sentit, fora vàlid de mantenir la mateixa estructuració quantitativa. Hom pot argüir però, que no fora idoni de comparar un sector que hi aportava per exemple un dot d'unes 5.000 lliures, abans o després de l'any 1572 o a segons quina altra tipologia sòciofamiliar es tractés. És per això que al llarg d'aquestes línies haurem de prendre en consideració les

¹⁴¹ Ja fa uns quants anys Pierre Lamaison ("Les stratégies matrimoniales dans un système complexe de parenté", *Annales ESC* 34 (1979): 731) ja aconsellava com a bàsic l'examen dels patrimonis respectius dels contraents, per tal d'accedir posteriorment a la interpretació sobre el tema de les estratègies matrimonials. La subdivisió, també entre hereus universals i no hereus. Els patrimonis, es trobaven al darrera de tota estratègia que ho era de reproducció social.

Quadre III-14. Exogàmia matrimonial i binomis patrimonials, 1516-1626¹⁴²

Nuvis	Núvies																	
	1516-1571									1572-1626								
	A	B		C	D			E		A	B		C	D			E	
	a	b		a	b	c	a	b		a	b		a	b	c	a	b	
<i>Totals</i>																		
A	8	-	-	1	8	1	7	5	1	20	3	3	5	20	8	26	13	3
a	-	-	4	-	-	-	-	1	-	1	2	2	-	-	3	8	-	-
B{																		
b	-	-	9	-	1	7	32	12	-	2	-	9	1	2	2	20	12	-
C	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
a	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
D{																		
b	15	-	-	-	6	-	9	3	-	5	3	3	1	1	3	2	-	-
c	9	-	34	-	-	-	38	6	-	8	1	5	-	-	-	9	6	3
a	-	-	-	-	-	9	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	11	1
E{																		
b	-	-	-	-	-	-	-	1	5	3	1	-	-	-	-	2	1	-
	32	-	47	2	15	17	86	29	6	41	10	22	7	23	16	68	43	7
<i>% per períodes</i>																		
A	3'5	-	-	0'6	3'5	0'6	3	2	0'6	8'5	1'4	1'4	2	8'5	3	11	5	1'4
a	-	-	2	-	-	-	-	0'6	-	0'4	0'8	0'8	-	-	1'4	3'4	-	-
B{																		
b	-	-	4	-	0'6	3	14	5	-	0'8	-	4	0'4	0'8	0'8	8'5	5	-
C	-	-	-	0'6	-	-	-	-	-	0'8	-	-	-	-	-	-	-	-
a	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0'4	-	-
D{																		
b	6'5	-	-	-	2'5	-	4	1'2	-	2	1'4	1'4	0'4	0'4	1'4	0'8	-	-
c	4	-	14'5	-	-	-	16	2'5	-	3	0'4	2	-	-	-	4	2'5	1'4
a	-	-	-	-	-	4	-	0'6	-	-	-	-	-	-	-	-	5	0'4
E{																		
b	-	-	-	-	-	-	-	-	0'6	1'4	0'4	-	-	-	-	0'8	0'4	-

diferències de significació socio-patrimonial d'unes mateixes xifres a diferents períodes i el seu també diferent impacte com a recurs. Començant pel sector d'hereus de les famílies de la vella

¹⁴² En el quadre III-8, en analitzar els hereus universals, no hem fet cap subdivisió sobre el sector "E", no tan sols per tractar-se de pocs casos d'incidència, sinó també perquè aquests eren més homogenis. Les dades respectives es correspondrien amb el sector "E-a", tal com hem inclòs en el present quadre. Fonts: veure quadres III-6 i III-10.

noblesa, -quadre III-8-, entre el primer i el segon període té lloc un notori desplaçament de matrimonis entre els sectors que aportaven menys de 10.000 lliures i més de 2.000, envers els dotats superiorment. En concret, la regressió en el sector dotat amb menys de 5.000 i més de 2.000, passa d'un 41% a tan sols un 14%. Indiscutiblement hi advertim els efectes d'una inflació de dotacions, que havia duplicat les xifres, perquè la seva forma d'entrega en censals significava d'assegurar inversions que produïssin els rèdits garantits, seguint Amelang. L'accés a dots superiors, havia d'ésser doncs major. Aixímateix, l'evolució dels matrimonis concertats amb d'altres sectors d'hereus universals, ha passat d'un 7% a un 20%, això és, gairebé s'ha triplicat. Finalment, es manté inalterable la incidència del sector que aportava entre 10.000 i 5.000 lliures, quantitats dignes i comuns a dotar entre la noblesa, més encara durant el primer període. Ja hem vist fa un moment com res menys que un Rocabertí, en el darrer quart del XVI, primogènit i vescomte,¹⁴³ ingressava un dot que situaríem dins d'aquest grup. Entre el sector de no hereus, -quadre III-11- observem semblant desplaçament: en el primer període hem trobat un 58'9% de matrimonis concertats amb sectors hereus, esdevenint en el segon període en un 74%; per arrodonir aquest desplaçament envers els matrimonis amb sectors més ben situats, tan sols comentar la regressió d'un 11'5% a un 3'5% quant a la incidència dels sectors més desafavorits, aquells que aportaven al matrimoni entre 1.500 i 600 lliures. L'evolució que parlem, no sembla retre's tan sols a l'evidència d'una inflació dotal, de la qual tampoc com veiem ni participaren tots els membres de les famílies ni tots els sectors de classe, sinó que ens remet a una més significativa captació de dots, en el sentit que en el segon període analitzat, dots i patrimonis desiguals, enllaçaran amb dots amb tendència marcadament superior i això serà aplicable als sectors que tractarem tot seguit. En aquest punt rau doncs la transcendència de l'homogàmia, una homogàmia social que entre la vella noblesa, travessava per quotes de competitivitat, una part de les quals es definia per les relacions de parentiu. Aquesta progressió matrimonial hereus-sectors superiors, al·ludeix per sí mateixa la intensificació de l'homogàmia que parlem, una intensificació en el sentit d'augment i tancament sobre la pròpia classe social. D'una altra, al·ludeix un cop més l'homogàmia piramidal, quan ja no solament un sector com ara el de la vella noblesa, concertava cada cop més llurs matrimonis tan d'hereus universals com de no hereus entre el propi sector, sinó que també llurs exigències semblaven

¹⁴³ACA. RC, 4313, f. 154r., (24-XII-1585). ÍD. CA, llig. 487, s.f., (15-II-1612).

dirigir-se vers determinats posicionaments patrimonials. Homogàmia piramidal, en definitiva, perquè el tancament sobre la pròpia classe social era sobretot gradual: els seus grups superiors el circumscrivien al seu entorn de forma més intensa que no pas la resta, que en les seves trajectòries d'ennobliment precisament allò que havia de procurar era tot el contrari, allunyar-se dels seus orígens familiars. També els nivells de competitivitat de l'homogàmia restaven patents entre aquests altres grups. Per als hereus de la vella oligarquia, la progressió vers els sectors familiars també hereus havia discorregut d'un 21'5% a un 28'6%, acompanyada d'una regressió de 69'5% a 57'1% quant a la incidència dels sectors que aportaven dots d'entre 5.000 i 2.000 lliures, els més inferiors amb qui havien enllaçat. El mateix sector entre les famílies que ascendien als estaments privilegiats, ratifica aquestes progressions: estem parlant d'una evolució -vers els patrimonialment superiors- d'un 10% a un 14'5% i d'una involució -des dels sectors amb recursos inferiors- d'un 70% a un 53%. Traslladant-nos ara als sectors de no hereus universals, entre els descendents de la vella oligarquia la progressió vers els matrimonis amb hereus havia discorregut d'un 34'5% a un 45%, acompanyada d'una notòria regressió de 61% a 38% quant a la incidència dels sectors que aportaven dots d'entre 5.000 i 600 lliures. El mateix sector entre els que ascendien als estaments privilegiats, ratifica, finalment, aquestes progressions: respectivament, estem parlant d'una evolució d'un 43% a un 64'5% i d'una involució d'un 46% a un 27%. Aquests percentatges són indicatius de l'accés i la culminació de les trajectòries d'ennobliment, on conflueixen famílies d'ambdós grups. Confluència velles-noves famílies urbanes o urbanitzades, que demostra el quadre següent, on per a la vella noblesa preval la importància de la vinculació a la capital via matrimoni en un 64'4%, sense que la inclusió-exclusió al patrimoni universal per part del contraent barceloní, fós detonant clau a la dita elecció, no cal reiterar la raó, perquè l'exclusió no evitava una dotació -material i d'oportunitats- altrament interessant. Entre la resta, la majoria de matrimonis concertats amb contraents també de la ciutat, que sabem eren socialment ascendents, indiquen els alts nivells d'urbanització nobiliària.

L'adopció de l'*strict settlement* entre la noblesa propietària de la terra a l'Anglaterra del

segle XVII, incidiria també sobre aquest enriquiment social del mercat matrimonial.¹⁴⁴ Concentrant-nos en els patrimonis nobiliaris i seguint els quadres III-8 i III-11, veiem com d'entre els cinc membres no hereus universals dels Alentorn després de 1572, tot ells havien enllaçat amb hereus d'altres llinatges i, en canvi, dels tres hereus universals que enllaçaven de 1516 a 1571, cap d'ells ho feia amb d'altres sectors iguals, sinó amb aquells que aportaven d'entre 5.000 i 2.000 lliures. Dels vuit membres no hereus dels Erill que es casaven després

Quadre III-15. Matrimoni i mobilitat horitzontal, 1516-1626.¹⁴⁵

Sector:	Cònjuges							
	Barcelona		Resta del Principat		C ^a Aragó		C ^a Castella	
	Hereus	No hereus	Hereus	No hereus	Hereus	No hereus	Hereus	No hereus
<i>Totals</i>								
A	53	66	30	32	2	1	1	-
B	36	70	9	15	-	-	-	-
C	51	56	20	29	-	-	-	-
	140	192	59	76	2	1	1	-
<i>% per sectors</i>								
A	28'7	35'7	16'3	17'3	1	0'5	0'5	-
B	27	54	7	12	-	-	-	-
C	32'4	35'6	13	19	-	-	-	-

1572, set, o sigui el 87'5%, ho feien amb sectors hereus i dels cinc hereus durant el primer període, tots ells es casaven amb no hereus que hi aportaven d'entre 10.000 i 5.000 lliures.

¹⁴⁴ La racionalització de les alienacions i el matrimoni amb dotació fixa, mantingué els estats patrimonials. De manera que el matrimoni de l'hereu principal, trobava un mercat força més ben proveït, car les dotacions de la resta dels fills menors, mercès a l'adopció d'aquest mecanisme legal, tot i que podien ésser fixes, es trobaven encara a l'empar de factors demogràfics com ara la quantitat de fills a dotar. Sobre una discussió entre Habbakkuk, qui sostenia la implicació de l'*strict settlement* amb el desenvolupament dels estats patrimonials nobiliaris i Bonfield, el qual ha precisat la importància d'aquests factors demogràfics en tant que molts dots matrimonials no eren destinats a adquirir patrimonis, LI. BONFIELD, *Marriage settlements, 1601-1740* (Cambridge, 1983): esp. 93-121. Ha parlat sobre contribució a l'estabilitat familiar per part de l'*strict settlement*, que assegurava l'ordre dels hereus, L. STONE "Inheritance strategies among the english landed elite", a *Le modèle familial européenne. Normes, déviances et contrôle du pouvoir* (Rome, 1986): 288.

¹⁴⁵ Fonts: tots els capitols matrimonials i testaments de la mostra, per a l'esment dels quals remetem el lector a l'apèndix de fonts documentals.

La intensificació de l'homogàmia, observable en el decurs del cinc-cents i decisiva d'ençà el darrer quart del segle, mostrava els mateixos comportaments de les aristocràcies urbanes i urbanitzades de l'Europa de l'època, com destaca l'important estudi de Molho.¹⁴⁶ Com, tampoc, discorria en sentit contrari a d'altres tipus de vinculacions conreades per aquestes famílies, com ara el parentiu fictici: entre les famílies en ascens, els padrins nobles passaven d'un 5% a un 13%, paral·lelament a llur pròpia trajectòria social.

Quadre III-16. Parentiu fictici i ennobliment, 1590-1626.¹⁴⁷

Batejats	Padrins: sectors de classe					
	Vella noblesa		Descendents vella oligarquia urbana		Processos de mobilitat vertical i canvi estamental	
	A		B		C	
	Total	%	Total	%	Total	%
<i>1590-1608</i>						
A	3	14'2	2	10	3	14'2
B	1	5	3	14'2	1	5
C	1	5	1	5	6	30'4
<i>1609-1626</i>						
A	6	26	1	4'4	4	17'4
B	-	-	1	4'4	1	4'4
C	3	13	1	4'4	6	26

L'homogàmia consistia així a enllaçar, en la major mesura d'allò possible, en sentit paral·lel -pel que feia a la vella noblesa- i en sentit ascendent -quant als grups en ennobliment-, ascendent -insistim-hi- en termes socials i patrimonials. Ja hem constatat la tendència progressiva que no solament havien estat els sectors familiar-patrimonials superiors els qui

¹⁴⁶ L'autor ha parlat també d'accentuació a Florència, esdevinguda però abans. Els inicis del XVI només enlairaren lleument les tendències d'accentuació del XV. Tal vegada es trobava en relació amb el tancament oligàrquic llavors ja experimentat per la ciutat. Les aliances diferencials havien estat precedides tanmateix per circumstàncies especials, quan altrament l'objectiu principal sempre era enllaçar entre iguals. Aquestes circumstàncies anaven des de la ilegitimitat d'algun fill o l'existència de massa fills en edat de matrimoni. A. MOLHO, *Marriage alliance in late Medieval Florence* (Cambridge, 1994): 244-248 i 338. P. MALANIMA (*Riccardi di Firenze* (Firenze, 1977): 90) vincula l'afirmació com a patriciat amb l'accentuació homogàmica.

¹⁴⁷ Els percentatges han estat calculats segons períodes. Fonts: ADB. XVIII/ 1, 1. 153. 472. (1589-1623), r. 103. *Ibid.* 1. 152. 633 (1623-1716), r. 104.

enllaçaren entre ells mateixos, sinó que també aquests constituïen l'objectiu dels immediats.¹⁴⁸ Seguint ara el quadre III-14, un 9'5% dels matrimonis havien estat concertats entre hereus universals, amb o sense senyorijs, percentatge que s'enlairaria després en un 15'3%. El lector anirà confirmant aquests elements d'intensificació de l'homogàmia, per quant en aquest cas, havien augmentat les quotes de tancament patrimonial que caracteritzava la intensificació i que acusava ara la sectorialització familiar segons recursos, tot reproduint per tant els factors de diferenciació interna d'una classe. Una intensificació, amb diversos fronts. No es tractava tan sols que cada cop més aquestes famílies enllacessin dintre del cercle nobiliari, tot aprofundint les distàncies amb els estaments no privilegiats les famílies dels quals hom abandonava com a potencials candidats matrimonials.¹⁴⁹ Es tractava, a més, d'estratègies que superaven la selecció social per afegir-se a la selecció patrimonial. L'intermatrimoni entre sectors hereus universals amb no hereus, que havia passat d'un 37'9% a un 53%, o l'efectuat específicament entre sectors que disposaven en accedir al matrimoni de dots d'un mínim de 2.000 lliures amb d'altres superiorment dotats que havia passat d'un 33'9% a un 37'4%, o finalment l'efectuat entre els sectors més desposseïts que hi comptaven amb menys de 2.000 lliures amb d'altres superiors que havia passat d'un 1'2% a un 15'3%, vé a confirmar aquesta intensificació de l'homogàmia, les progressives tendències a enllaçar en sentit patrimonialment superior. Els esmentats sectors més desposseïts, per exemple, havien enllaçat en un 11'9% entre ells mateixos durant el període de 1516-1571, percentatge que descendí consecutivament a un 5'8%. De manera similar, els sectors podem dir-ne intermitjos que hi comptaven amb dots d'un mínim de 2.000 i un màxim d'unes 12.000 lliures -per norma general-, havien enllaçat en un 22'5% entre ells mateixos durant el primer període, percentatge que descendí vertiginosament a un 7% durant el segon.

La intensificació homogàmica no ens ha de portar però a negligir una altra evidència. Si

¹⁴⁸ Paral·lelament Pierre Lamaison ja va constatar en el seu moment un 37'2% de matrimonis entre sectors familiar-patrimonials diferents a les terres de Ribennes, durant el segle XVII. P. LAMAISSON, "Les stratégies matrimoniales", 732.

¹⁴⁹ En aquest sentit podem fer-nos ressò de les conclusions de Lawrence Stone (*An open elite? England 1540-1880* (Oxford, 1986): esp. 14-25, 131-154) sobre la relativització del model de mobilitat social afecte a la classe dirigent, la classe propietària anglesa, quan afirma com, malgrat l'evidència que els enriquits homes de negocis i mercaders enllaçaven, un cop adquirides terres i castells, amb fills de vells nobles, cada vegada més, aquesta elite -en paraules de l'autor- d'una generació a la següent, hauria seleccionat constantment els més rics d'entre els nous rics per tal de casar-s'hi.

augmentà el nombre de sectors familiars que enllaçaren patrimonialment en sentit vertical, tampoc no és pas menys cert, que paral·lelament eren més els sectors familiars forts els que enllaçaven amb aquells que els subseguien. El cas dels hereus universals n'és ben significatiu: un 8'2% havien enllaçat durant el primer període amb els més desposseïts. Durant el segon període, aquests binomis patrimonials passaren a conformar un 11'4% sobre la mostra matrimonial. En podem parlar doncs d'estratègies obertes, des d'un punt de vista patrimonial? En efecte assistim en aquests casos a una projecció dels sectors més febles, projecció mitjançant recursos ingressats per matrimoni, que reaccionava contra la posició a què alguns d'aquells -els pertanyents a famílies parcialment vinculades a Barcelona- es veieren relegats després de la reducció de 1585 de les l·legítimes, o més encara amb la normativa de 1599. Com diria Giovanni Levi, les estratègies havien actuat entremig dels intersticis estructurals i d'hàbit, estratègies capaces així d'assegurar canvis.¹⁵⁰ Si les noves constitucions sobre successions concentraven més patrimoni-renda allà on ja n'hi havia abans, i en reduïen entre els fadristerns, això significava que les ja desiguals relacions de parentiu s'havien acusat, contra la qual cosa actuava ara l'estratègia matrimonial, amb la possibilitat a capgirar el destí patrimonial o les oportunitats de la descendència del feble sector en qüestió. La intensificació homogàmica havia estat possible perquè s'havien assolit de fet binomis patrimonials diferents. Un hipotètic tancament patrimonial de majors dimensions, hauria provocat un cert desplaçament fóra del cercle de les famílies privilegiades, per reducció d'una oferta patrimonial d'idèntic nivell quant més enlairats els sectors. El cert és que durant el segon període havien estat més les ocasions que unien sectors desiguals, però menys, en canvi, les que unien famílies d'estaments privilegiats i fora d'aquests -quadres III-7 i III-10-. Estratègies tals de projecció palesaven els nivells de consolidació en el mercat matrimonial nobiliari, consolidaven les trajectòries d'ennobliment i amb aquestes, el canvi social de base que assumia unes estructures econòmiques rendistes la reproducció de les quals discorria lligada a la acumulació de la pròpia renda. Els transferiments patrimonials mitjançant matrimoni exogàmic, redistribuïen l'ordre de les relacions de parentiu, llurs posicionaments podien millorar segons l'aliança contreta. Es tractava d'una redistribució on la dona gaudia d'un paper fonamental d'intercanvi -en el quadre III-17, podem observar la contraposició nupcialitat enfront celibat definitiu femení, amb

¹⁵⁰ G. LÉVI, "Sobre microhistoria", 136-138.

diferències entre sí marcades per un 40-50%. Aquest darrer, en el sector de famílies ascendides als estaments privilegiats, era molt superior, segurament amb l'objectiu de constituir pocs dots-llegítimes amb recursos però més concentrats i facilitar una aliança social i patrimonialment

Quadre III-17. Els factors demogràfics, 1516-1626.¹⁵¹

	Nuclis familiars amb fills en edat adulta								Nuclis sense fills arribats en edat adulta
	Barons				Dones				
	Casats		Soters		Casades		Solteres		
	1-3	3-5	1-3	3-5	1-3	3-5	1-3	3-5	
<i>Totals</i>									
A	79	1	7	1	63	2	10	-	15
B	60	-	5	-	55	-	11	-	12
C	59	1	10	-	45	1	12	-	10
	93	2	22	1	82	3	33	-	37
<i>%</i>									
A	71	1	6'3	1	56'7	2	9	-	14
B	69	-	5'7	-	61	-	12'6	-	14
C	82	1'4	13'8	-	66'6	1'4	16'7	-	13'8

ascendent, tot marginant d'altres filles amb la renúncia. El celibat contribuïa així a l'ennobliment¹⁵² i en aquest sentit de la demografia familiar o del nombre de barons o dones, tornava a emergir l'estratègia.¹⁵³ Les desiguals relacions de parentiu, no depenien

¹⁵¹ Cada percentatge ha estat calculat en base al nombre total de testaments dels caps de nucli familiar -el pare o en el seu defecte la vídua-, que han estat de 111 -A-, de 87 -B- i de 72 -C-. Fonts: tots els testaments de la mostra, per a l'esment dels quals remetem el lector a l'apèndix de fonts documentals.

¹⁵² Contribució comparable entre els grups benestants rurals de la Catalunya del XIX: LI. FERRER, "Familia, Iglesia", 93. A l'Europa moderna ho ha analitzat C. HOWELL, *Land, Family*, 269.

¹⁵³ G. DELILLE, a "Dots des filles et circulation des biens", *Mélanges de l'École Française de Rome*, 95 (1983): 195-224, recalca la importància dels dots atribuïbles a la dona, consistents en patrimoni rurals. El paper sociofamiliar de la dona com a garant de la perpetuació nobiliària que compensava l'extinció biològica familiar, també ha estat subratllat per B. DÉROUET, "Territoire et parenté", *Annales HSS*, 50 (1995): 640 i per M. NASSIET, "Parenté et successions dynastiques aux XIVe et XVe siècles", *Ibid.*: 621. Difereix la mentalitat social de la *hidalgua* castellana, per la importància concedida al matrimoni on la noblesa havia de recaure sobre el baró i la hisenda sobre la dona, com apunta J-I. GUTIÉRREZ N., "Valores nobiliarios en España en la transición del siglo XVI", *Torre de los Lujanes*, 28 (1994): 40.

però d'estratègies matrimonials també desiguals, quan es tractava de captar patrimonis, no així, quan es tractava de captar categories socials. Aquestes estratègies, en definitiva, si bé d'una banda semblaven obertes, desiguals, d'una altra podien produir l'efecte invers, en permetre una tal intensificació homogàmica ¿Tal vegada, doncs, les podem definir com relativament obertes o relativament tancades?¹⁵⁴

Els resultats del quadre III-13, obren noves perspectives sobre la hipòtesi que estem ara treballant i sobre la relació entre recursos econòmics i extraeconòmics. Les estratègies matrimonials exercien ara d'agents de redistribució familiar de poder, abocades en darrer terme però al control d'ambdós recursos al si de la classe. Les tendències a enllaçar en sentit social i patrimonial ascendent, es juxtaposaven a les tendències a enllaçar amb efectius situats -directa o indirectament per família- al capdavant d'algun càrrec. Havien passat d'un 39'8% a un 43'7%, els matrimonis on alguna de les parts gaudia en aquell moment directament de vinculació familiar entre els principals càrrecs públics de llavors. Si hi afegim els percentatges corresponents a matrimonis on totes dues parts gaudien de les vinculacions predites, obtenim un 56% i un 62'1%. Es tractava, en fi, d'un altre front d'intensificació de l'homogàmia. Tal vegada però hom podria discutir la importància de les estratègies com a raó de fons d'aquesta homogàmia, quan a priori allò més propi entre aquestes famílies fora l'exercici dels càrrecs públics, fora trobar en definitiva membres diversos a també diversos càrrecs i en conseqüència, res més normal que la concertació de matrimonis entre efectius que els ocupaven. El fet però que no pas tots els membres els haguessin ocupat -per l'elecció a l'atzar o per la seva escassetat-, el fet que no estigués a l'abast d'aquestes famílies el control absolut i regular dels

¹⁵⁴ Fora un cop més interessant de compartir ací les conclusions de Lawrence Stone (*An open elite*, 277-308) sobre la mobilitat social i la relativitat de l'autèntica integració de les famílies dels homes de negocis dins la classe propietària de la terra en el marc de l'Anglaterra moderna. Relativitat, per tant, d'unes estratègies d'inserció social. L'autor ha pogut analitzar entre aquests elements de relativitat còm, només un petit percentatge d'entre els rics mercaders londinenses entre els anys 1600 i 1800, assoleix de fusionar-se en aquest sentit. Certament que tots ells o gairebé tots, compraren terres, però només un reduït 13% s'hi instal·laren com a veritables nobles de la terra tot abandonant la ciutat, així com també tan sols una minoria d'aquests adquiriren castells. A més, els fills menors no hereus d'aquestes famílies nobles, abans que no pas cercar el seu futur entre els negocis, ho havien fet entre la judicatura.

En definitiva, crec que podem comparar d'una banda aquest model amb l'específic de la vella noblesa del nostre cas, i d'una altra podem trobar paral·lelismes amb el conjunt de la classe dirigent urbana i urbanitzada, doncs si Stone afirma l'existència de matrimonis nobles amb juristes de la ciutat, de la mateixa manera, els juristes i demés càrrecs de govern estaven anhelant l'ennobliment i per tant, enllaçar en sentit descendent no hi tindria cabuda, amb la qual cosa el conjunt classe propietàries-classes de poder urbanes, creaven un cercle tancat o relativament tancat.

càrrecs, subratlla l'esforç a enllaçar amb els que havien gaudit d'aquesta sort o oportunitat -el citat 39'8% que esdevé en un 43'7%- . Esforç, que adquireix així caràcter d'estratègia. En efecte, tant si era el cas dels càrrecs de l'administració reial com dels propis de les institucions polítiques catalanes, això permetia que hom gaudís d'influències tot esperant veure's materialitzades segons les disponibilitats del càrrec en qüestió i la durada de llur exercici, i per contrapartida agilitzar les trajectòries d'ennobliment.

La consolidació social i sobre el poder públic, passava doncs per la intensificació homogàmica, que garantia els potencials relleus familiars entre els càrrecs -que no calia fossin precisament els mateixos-, tal com passava per la transposició de les desiguals relacions de parentiu a l'esfera pública, com insinua la predilecció a col·locar o orientar envers aquesta els sectors familiars millor posicionats, que hom continuaria mantenint després de les noves constitucions sobre successions que havien reproduït la sectorialització, segons s'intueix del quadre següent, on a tal efecte hem extès el període cronològic en la mesura que les sèries documentals ho permetien. En el III-17 veiem doncs com el 64'2% i el 65% d'insaculats de la mostra a les bosses de ciutadans-militars del Consell de Cent -per manca de les de conselleries- i a les de diputats militars pel Consistori de la Diputació respectivament, eren hereus universals. Són en aquest cas doncs davant d'un cercle tancat de concentració de recursos econòmics i oportunitats extraeconòmiques. En el moment de procedir a l'extracció via atzar del càrrec, el cert és que els sectors principals de la família es trobaven millor representats i gaudirien així de més possibilitats a sortir, la qual cosa no vol dir òbviament que sempre fos així. Tindrem ocasió en un altre capítol a completar els resultats respecte a d'altres àrees de poder. La intensificació homogàmica garantia, finalment, les vies per a la culminació de l'ennobliment. Quan l'any 1592 Gabriel Cassador obtenia el títol de noblesa pròpiament dita, ja feia més de trenta anys que havia casat en sentit social ascendent, això és, amb una família consolidada dins l'estament militar, es tractava d'Elisabet de Santcliment, germana del senyor de Llinars.¹⁵⁵ També abans que ho assolís a les corts de 1599 el cavaller Pere Bernat Codina,¹⁵⁶ ja aleshores havia entroncat amb Anna de Cardona, que li havia oferit un envejable dot de 10.000 lliures.¹⁵⁷

¹⁵⁵ AHPB. Joan Geroni Canyelles, *Capítols matrimonials*, llig. 22, s.f., Cassador- Santcliment, any 1550.

¹⁵⁶ ACA. CA, llig. 493, s.f.

¹⁵⁷ AHPB. Not. Nicolau Lentisclà, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 23, s.f., any 1598.

Quadre III-18. Posicionament familiar, recursos patrimonials i insaculació, 1516-1641.¹⁵⁸

Revisions	Insaculats		Consell de Cent					Diputació del General				
	de la mostra a cada revisió		A	B	C	D	E	A	B	C	D	E
	Consell C ciut-militars	Diputació militars										
1516-36	19	-	-	12	-	3	4	-	-	-	-	-
1537-57	26	50	-	14	2	5	4	20	7	-	8	15
1558-78	27	114	5	14	1	3	4	53	22	7	19	13
1579-99	20	93	4	10	-	7	-	41	19	3	16	14
1600-26	-	38	-	-	-	-	-	22	8	-	3	5
1627-41	-	39	-	-	-	-	-	15	8	1	8	7
Totals	92	334	9	50	3	18	12	151	64	11	54	54
	<u>% sobre insaculats</u>		<u>% sobre els insaculats de la mostra</u>									
	20	7	10	54'2	3'3	19'5	13	46	19	3'5	15'5	16

Successions, canals de transmissió i genealogia del patrimoni: els processos de composició i recomposició de la sectorialització familiar

"...el baró de Erill no es més que de una meitat de la baronia de Anglesola..."¹⁵⁹ Amb aquestes paraules justificava el vescomte de Rocabertí, a la sessió de corts del 16 de juliol de 1585, un dissentiment per ell interposat contra les activitats de don Felip d'Erill en suplantació del president del braç militar, quan el baró havia estat nomenat en habilitador d'aquest pel monarca. Un mes després, don Geroni d'Argençola "...dissentia a tots los actes de gracia porque abans en el braç militar de corts no entervenien sino cavallers de solar conegut ..."¹⁶⁰

D'ambdues observacions volem inferir implícites referències a les mobilitats patrimonials,

¹⁵⁸ Els períodes cronològics establerts, amaguen revisions que eren pel que feia al Consell de Cent quadriennals fins 1585 o anuals després i triennals quant al Consistori de la Diputació. El significat de les lletres, és el mateix de quadre II-9 i III-2, això és, no basat exclusivament al voltant de l'aportació matrimonial, sinó segons els inventaris i testaments des d'on es clarifica la situació patrimonial de l'individu en qüestió, per procedència i adquisicions. Fonts: sobre les nòmimes d'insaculacions, AHCB. CC, XVII-1, s.f. ACA. G. 78/12 (s.f.), 79/1 (s.f.), 79/3 (s.f.), 79/4 (s.f.), 79/5 (s.f.), 79/6 (s.f.), 80/3 (s.f.), 80/4 (s.f.), 80/5 (s.f.). Sobre els patrimonis, veure notes dels quadres dels capítol quart (IV-8 i IV-9) i cinquè (V-4, V-7, V-9, V-11, V-15, V-16).

¹⁵⁹ ACA. G, 1040, f. 66r.

¹⁶⁰ *Ibid.*, f. 160v.

conseqüència tant d'apressants alienacions -carregadíssims els patrimonis de censals i deutes-¹⁶¹, com de la combinació entre ruptures de mortalitat i canals de transmissió, la qual cosa havia conduït què durant molt de temps, determinat patrimoni racaigués sobre una branca familiar, però de cop més tard, en passés a una altra o a mans d'afins. En efecte, entre la vella noblesa el 80% dels hereus havien rebut llurs patrimonis de mans dels pares -quadre III-19- la qual cosa indicava una certa estabilitat dintre de les ruptures més o menys conjunturals. El mateix podem afirmar del sector de les oligarquies i de les famílies procedents d'estaments no privilegiats: es tractava respectivament d'un 75% i un 77%.¹⁶² No podem pas negligir però que al seu costat, entre un 20% i un 25%, aquests hereus ho reberen de mans d'un hereu fiduciari mort sense descendència legítima, que situava l'hereu definitiu entre els fideïcomissaris cridats. En qualsevol cas, l'ascendència, en termes d'on derivava el patrimoni, era majoritària llevat del 10'8%, 15% i 13% respectivament per a cadascú dels sectors, que al·ludia patrimonis provinents de col·laterals o d'afins, això és, que pel mecanisme fideïcomissari el patrimoni s'havia mobilitzat cap a una altra branca familiar, o cap a un altre llinatge. Són davant doncs d'una fissura en el cicle lineal de transmissió, que ha estat aprofitada des d'una estratègia que l'ha absorbit. L'any 1612, el regent la vegueria de Barcelona adjudicava l'herència universal del cavaller Francesc Cassador a favor del noble Joan de Peguera, que era casat al seu torn amb Maria Cassador,¹⁶³ neboda-neta d'aquell. En compliment d'un fideïcomís, l'herència, de composició senyorial, havia passat així d'un individu al gendre de llur nebot directe.¹⁶⁴ Joan de Peguera però, el protagonista d'aquest trasvàs, era també l'hereu universal del doctor del reial

¹⁶¹ E. SERRA, "Evolució d'un patrimoni nobiliari català durant els segles XVII i XVIII. El patrimoni nobiliari desls Sentmenat", *Recerques* 5 (1975): esp. 48-59. Una relativització sobre la tesi de la ruïna de les economies nobiliàries centrada entre l'aristocràcia rossellonesa, a N. SALES, "Classes ascendents i classes descendents a la Catalunya francesa d'antic règim: la nolesa rossellonesa, arruïnada i disminuïda?", DD. AA. *Terra, treball i propietat*, esp. 25 i 36.

¹⁶² L'estudi d'Eva Serra sobre el patrimoni nobiliari dels Sentmenat ja partia i confirmava com la reproducció dels patrimonis nobiliaris devien bona part del seu èxit al sistema successori lligat a l'herència universal d'un sol fill. ÍD. "Evolució d'un patrimoni", 33.

¹⁶³ AHPB. Not. Anònim, *Adjudicació Peguera-Cassador*, llig. 5, s.f.

¹⁶⁴ ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Tercer llibre de testaments*, llig. 29, ff. 76r.- 78r., Maria Peguera i Cassador, any 1625. *Ibid.* *Setè llibre de testaments*, llig. 30, ff. 50r.- 53r., Marianna Vilana Peguera, any 1624. ÍD. Not. Pere Moret, *Capítols matrimonials*, llig. 23, f. 124r., Joan Batista Cassador -pare de Marfa de Peguera- i Cristina Sorribes, any 1627. El fideïcomís com a clau del manteniment d'un patrimoni a mans del llinatge tot permetent semblants circulacions que són internes, també és important entre el patriciat italià del Renaixement: F-W. KENT, *Household and lineage*, 142-149.

consell don Lluís de Peguera, casat llavors en segones noces.¹⁶⁵ O bé l'estratègia requeria sobre una altra estratègia anterior, sota el qual cas ens trobaríem davant d'unes mobilitats patrimonials que seguirien les petjades ja assenyalades per l'organització familiar, o bé l'estratègia inicial - que situem en aquest cas en el matrimoni amb un hereu universal fill a més d'un ministre reial ben col.locat-, precisament era estratègia, perquè obria potencials o efectives possibilitats, el termini de les quals era, tal vegada per extens, desconegut.¹⁶⁶ En l'inventari de béns del cavaller Pere Cassador de l'any 1590, apareixia esmentat el castell de Balcereny.¹⁶⁷ Desconeixem com li arribà aquesta possessió, però el cert és que no feia poc un descendent enllaçà amb la germana

Quadre III- 19. Genealogia del patrimoni universal, 1516-1626.¹⁶⁸

Sectors de classe	Antiguitat patrimoni per generacions I II III IV				Transmissió			Derivació			
					Ascendents directes	Fideïcomís		Ascendents	Col.laterals	Afins	Aliens
						Ascendent	Col.lateral				
<i>Totals</i>											
A	-	-	6	67	58	3	12	64	4	1	4
B	2	3	9	23	28	2	7	30	2	4	1
C	19	15	7	3	34	-	10	24	5	1	14
	21	18	22	93	120	5	29	118	11	6	19
<i>% per sectors</i>											
A	-	-	8	92	80	4	16	88	9'5	1'3	9'5
B	5	8	25	62	75	5	20	82'2	5	10	2'8
C	43	34	16	7	77	-	23	55	11	2	32

¹⁶⁵ ÍD. Not. Esteve Gilabert de Bruniquer, *Liber tercius capitulorum matrimonialium*, llig. 16, ff. 280r.-288r., Joan de Peguera i Eulàlia Ferrer, any 1600. ÍD. Not. Joan Soler Ferran, *Liber testamentorum*, llig. 25, Eulàlia Ferrer de Peguera, any 1604.

¹⁶⁶ ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Liber octavus capitulorum matrimonialium*, llig. 38, ff. 24r.-26r., Josep Despalau i Francesca Peguera, any 1625. *Ibid.* *Liber quintu decimus capitulorum*, llig. 40, f. 131r., concòrdia Descatllar- Peguera, any 1638.

¹⁶⁷ ÍD. Not. Salvador Coll, *Inventaris*, llig. 26, s.f.

¹⁶⁸ Fonts: conjugació dels capítols matrimonials, testaments, inventaris i concòrdies de la mostra de famílies, per a l'esment dels quals remetem el lector a l'apèndix de fonts documentals.

del senyor de Balcereny. Heus ací probablement un altre exemple de mobilitat patrimonial entre dos llinatges, Cassador d'un costat i Oliver d'un altre, si considerem el castell amb els seus territoris jurisdiccionals, part d'un conjunt el domini del qual era distribuït entre dos afins.¹⁶⁹ L'any 1618, Isabel Llull rebia l'heretament universal per mort sense descendència masculina de l'avi matern don Frederic de Cabrera, assignat originalment a la seva germana gran, que hi renunciava per a fer-se càrrec de la universal del pare -amb més de deu finques rurals-. També ara la transmissió s'havia esdevingut mercès a diverses estratègies prèvies: parlem del matrimoni de la primogènita amb el comte de Montagut, que la posicionava en el cim de la noblesa i impel·lia així a renunciar a un patrimoni important per tal de no veure's obligada a generar una descendència que abandonés el nom i armes del comte. Parlem també però del matrimoni de l'avi patern amb la pubilla Dezsoler, de la qual herència n'era beneficiari Joan Llull, pare d'ambdues, que havia pogut enllaçar així amb una Cabrera.¹⁷⁰ Un joc generacional de patrimonis universals i matrimonis conflua fins que a la tercera generació, per acumulació de dues universals i per tal d'evitar-ne una absorció en detriment de qualsevol de les dues, conduïa a la mobilització d'una d'aquestes cap a un fill menor ¿S'havien multiplicat així els sectors forts dintre d'una família? A llarg termini, des del matrimoni de la comtessa, significava que s'havia perdut la identificació llinatge-patrimoni, per tant els sectors forts dintre dels Llull seguien éssent numèricament els mateixos i en qualsevol cas la descendència de la branca Llull-Cabrera s'havia distanciat més de la resta de sectors d'altres branques del llinatge, com ara la de Pau Llull, en els matrimonis de la qual intervindria d'ara endavant tot donant llur consentiment, la comtessa de Montagut.¹⁷¹ La recomposició dels sectors significava per tant la consolidació de les estructures diferencials.

D'una altra banda, l'observació que testimonia el segon text implica les diferències internes de l'estament nobiliari, les generades des de la inserció dels processos d'ennobliment. Pocs d'aquests s'havien vist però travessant la frontera social de la vella noblesa, entre els

¹⁶⁹ ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *5è llibre de capítols matrimonials*, llig. 38, s.f., concòrdia Cassador-Oliver, any 1620.

¹⁷⁰ ÍD. Not. Joan Sala, *Plec de testaments*, llig. 27, s.f., Joan Llull, any 1593. ÍD. Not. Antoni Roure, *Liber quartus capitulorum matrimoniorum*, llig. 19, s.f., Miquel Oliver i Isabel Llull, any 1618. ÍD. Not. Joan Sala, *Manual d'inventaris*, llig. 27, f. 310r., Joan Llull, any 1593. AHCB. Secc. Not. II-20, s.f., Joan Llull i Isabel de Cabrera, any 1588.

¹⁷¹ ÍD. Not. Antoni Estalella, *Llibre cinquè de capítols matrimonials*, llig. 26, ff. 172r.- 179r., Lluís Llull i Tecla Hozeres, any 1613.

camins vers la qual, hi tenia de nou força a veure el cicle de mobilitats patrimonials entre les famílies. Res menys que el 32% dels hereus universals de les famílies que canviaren dels estaments no privilegiats, havien adquirit llur patrimoni mitjançant compra, -aliens en el III-16-, que comportava una venda efectuada des dels sectors nobiliaris consolidats i necessitats a descarregar deutes, compra que tenia lloc quan hom ja havia passat per determinades fases del procés d'ascens. Quan parlem de patrimonis comprats, ens estem referint als de component senyorial, els que trencaven qualitativament amb els dels immediats avantpassats, i per tant no arribaven amb solidesa abans de la quarta generació -excepte el 8'3% dels hereus que ho assolien a la segona-. Val a dir que la trajectòria d'ascens que precedia l'adquisició, permet de confirmar allò que d'altres autors ja han observat entre les classes propietàries de la terra, quan determinen com el trasvàs de la propietat no s'havia efectuat amb efectius de famílies socialment molt dispars,¹⁷² de la mateixa manera com el 62% dels membres d'aquestes famílies havien contractat préstecs -la majoria finançats per llurs hereus, la qual cosa confirma la importància dels sectors forts en el procés d'ascens- amb senyors territorials previ a fusionar-se matrimonialment amb ells. Abans d'assolir el grau de noblesa l'any 1592, Gabriel Cassador no només era propietari de deu finques rurals, sinó que rebia 1.596 lliures anualment en pensions de censals morts sobre propietaris rurals, molts dels títols dels quals s'havien contret entre els anys quaranta i cinquanta.¹⁷³ L'any 1593, Hug Montaner comprava a don Felip d'Erill el castell i terme de Gàver. Aleshores Montaner ja posseïa vint-i-quatre peces de terra, part heretades d'ascendents mercaders -un 33'3%- i part adquirides per ell mateix. No es tractava doncs d'un modest cavaller recent ascendit com a tal.¹⁷⁴ En aquest cas, eren els sectors familiars millor posicionats i amb més disponibilitats econòmiques, els que feien de connexió per a sortir efecte les mobilitats patrimonials a nivell interfamiliar. Podem recordar ara, tornant al quadre III-12, com només a partir de la quarta generació, pel que feia a les famílies originàries d'estaments no privilegiats, un 16'6% dels fadristerms adquiria el rang de senyors. Les desiguals relacions de parentiu no constituïen però clau en el cicle de mobilitats patrimonials intrafamiliars, d'una branca a una altra, puix que els fadristerms tot just per la conjugació entre mortalitat i

¹⁷² L. STONE, *An open elite*, 277-308. A Nàpols era important el trasvàs-venda de propietat dintre del propi grup, fins i tot dintre de la pròpia parentela en sentit extens, tal com estem veient. G. DÉLILLE, *Famille*, 121.

¹⁷³ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, O.17, s.f.

¹⁷⁴ *Ibid.*, Can Falguera, *Memòries de la Casa de Montaner*, llig. 528, s.f. AHPB. Not. Miquel Vives, *Capítols matrimonials*, llig. 10, s.f., Montaner- Oliba, any 1593.

fideïcomís, podien esdevenir en hereus universals quan l'ordre de crida era subjecte a l'ordre de naixement. En el quadre posterior, el 12% relatiu a sectors de la vella noblesa no hereus que s'han fet amb un senyoriu, significa que hi han accedit per compra, fideïcomís o de mans d'un nucli sense fills -recordem que eren de l'ordre del 14%- . Berenguer de Peguera era fill fadristern del senyor d'Olost, però per extinció d'alguns dels seus tres germans grans, s'esdevení en senyor de Montalbà i adquirí el senyoriu de Cabrenys, venut per Isabel Sunyer, que al seu torn l'havia comprat l'any 1582 a don Francesc de Rocabertí.¹⁷⁵ Si Isabel Sunyer era però a les darreries del cinc-cents la propietària del senyoriu, era perquè feia quaranta-anys el senyor de Cabrenys havia casat amb una Gualbes cunyada al seu torn d'un Sunyer.¹⁷⁶ Del matrimoni ascendent a l'adquisició d'un patrimoni digne, tan sols hi mitjançaven mobilitats per ruptures de mortalitat...; tal vegada el mateix que passava entre un matrimoni vinculat a l'esfera pública i l'oportunitat efectiva d'un càrrec?

Quadre III- 20. Els factors de composició patrimonial, 1516-1626.¹⁷⁷

	Hereus universals					No hereus universals						
	Senyoriu territor-jurisdicc.	Finques rurals	Finques urbanes	Censals morts comprats a institucions senyors of. R ^a polítics		Senyoriu	Finques rurals	Finques urb.	Censals morts comprats a institucions senyors of. R ^a polítics			
<i>Totals</i>												
A	44	9	33	7	3	-	11	36	38	10	11	4
B	5	9	10	7	10	1	1	14	24	6	5	3
C	6	16	26	8	12	7	2	11	19	12	20	3
	55	34	69	22	25	8	3	61	81	28	36	10
<i>%</i>												
A	67'7	14	51	11	5	-	12	40	41	11	12	4'3
B	18'5	33	37	26	37	4	1'2	17	29	7'2	6	4
C	20	53	87	27	40	23	2'1	12	21	13	22	3'2

¹⁷⁵ AHC.B. Secc. Not. I-50, s.f., any 1624. *Ibid.* III-16, s.f., any 1624.

¹⁷⁶ AHP.B. Not. Francesc Sunyer, *Primus liber testamentorum*, llig. 20, Estefania de Gualbes, any 1557.

¹⁷⁷ El nombre total d'aquestes xifres com també el total de cadascú dels sectors, no ha de coincidir pas amb l'exposat en els quadres anteriors, atès que no pas en tots casos hem trobat precisada la composició patrimonial -només en un 68%- , que és qüestió diferent al muntant en rendes que apareix a d'altres quadres i que més sovint és constatada. Els percentatges han estat calculats sobre el nombre total d'hereus i no hereus cadascú per la seva banda, atès que teòricament tots ells podrien comptabilitzar-se a cada cas. Fonts: veure el quadre anterior.

SOCIETAT URBANA, MOBILITATS I PODER

L'impacte de la mobilitat vertical sobre les estratègies familiars: enriquiment, relacions socials i "ascens dels lletrats"

El llarg procés que finia amb l'entrada d'un doctor en dret al màxim òrgan de poder judicial del país, la reial audiència,¹ s'iniciava dins l'esfera familiar?

Ja hem vist abans que tot procés d'adquisició d'alguna forma de privilegis, en tant que procés d'ascens social, responia en una primera fase generacional a l'enriquiment dels recursos econòmics i posteriorment al matrimoni. Moltes de les famílies d'origen no privilegiat, al si de les quals emergien advocats, -gaudints de privilegi militar-, s'inscrivien dins l'esmentat esquema. En efecte, l'exercici professional del dret els reportaria part -una nova fase- de l'ascens social anhelat, per tal com situarien la família al front, potencialment, d'algun càrrec de poder, quan tot just les forces socials en evolució reclamaven, -com es constata al voltant de la creixent litigiositat característica de la societat dels inicis de l'època moderna-,² un augment de l'oferta de places per a especialistes en la matèria. L'ascens dels lletrats, de fet, tenia molt a veure amb la dinàmica de reproducció d'una identitat de classe dirigent urbana integrada en base a orígens sociofamiliars diversos.³

Una de les estratègies doncs per tal d'assolir-ho, trobava entre els grups aspirants, ressò a la carrera de dret ¿Es tractava però d'una estratègia individual o bé formava part d'un conjunt més ampli d'estratègies familiars de mobilitat social? ¿Cal parlar doncs

¹ Alguns exemples de promoció i accés en aquesta institució, on el factor familiar esdevingué determinant, a P. MOLAS, *Família i política*, 33-36. Altres estudis del mateix autor sobre el tema: "El factor familiar en la Audiencia Borbònica de Valencia", *Obradoiro de historia moderna 2* (1993): 107-126.

² Vegi's l'imprescindible R-L. KAGAN, *Pleitos y pleiteantes en Castilla, 1500-1700* (Soria, 1991): l'autor analitza un seguit de factors legals i no legals determinants del creixement de la litigiositat, com ara les estructures familiars de transmissió dels patrimonis per la via dels *mayorazgos*, que deixaven una part dels béns lliures per a ésser repartits entre la resta de germans, o l'augment dels intercanvis comercials i financers, la puja dels preus, etc. A l'àmbit europeu, els diversos articles que integren l'edició de J. BOSSY, *Disputes and settlements*, què hem al·ludit en capítols anteriors.

³ James Amelang ja estudià aquest gradual ascens d'avocats i metges al si de la societat barcelonina i urbana en general, en tant que part d'un fenomen global de mobilitat social vertical que afectava tots els estaments socials però especialment els superiors. Per això, analitzà en el marc d'una generació, els canvis ocupacionals, els canvis estamentals i la mobilitat horitzontal, tots tres interrelacionats. J. AMELANG, *La formación*, 67-76.

d'ascens individualitzat dels lletrats a l'antic règim, o, pel contrari, d'ascens paral·lel al de la seva família?⁴

L'objectiu primordial al llarg del present epígraf consistirà a analitzar les característiques d'aquestes suposades estratègies familiars, estratègies que significaven una ruptura contra el sistema de transmissió de les desigualtats que actuava generació darrera generació per la via del parentiu, estratègies en definitiva, de captació de les mateixes oportunitats que d'altres famílies d'altres grups socials, mantenien en canvi per naixement.

Els quadres que tot seguit exposem, demostren com, de la mateixa manera que en el marge generacional que separava la família abans i després d'haver format algun advocat i un cop col·locat a la institució citada, assistim a un procés d'enriquiment, -palès a través de l'adquisició per la via de compra de béns immobles i la puja de la renda percebuda anualment, així com la dels dots-, el cert és que a la generació de partença, les estructures econòmiques no difereixen qualitativament de les posteriors, almenys pel que fa als casos que hem pogut analitzar, -dos dels quals no els hem reduït als doctors, perquè es tracta igualment de processos amb consecució d'una plaça de prestigi a l'administració reial central-, tots ells pertanyents a famílies que han experimentat un procés de consolidació pública.

El cap de la família ja havia invertit al sòl, sobretot rural i adquirit així formes de riquesa que l'apropaven a un modus de vida ennoblit. Concretament, si seguim el quadre IV-1, observem entre la primera i la segona generació i sobre cinc famílies documentades, un mínim de duplicació dels immobles sobre tres famílies que ja en disposaven i una vertiginosa adquisició dels mateixos, en els dos casos que partien de zero. Quant a les rendes urbanes, tot i que no comptem amb totes les dades respectives, hi ha aixímateix algun cas de duplicació. En seguiment del quadre IV-2, sembla evident com el muntant dels dots rebuts, ara sobre tres

⁴ Des d'una anàlisi de grups socials i classe dirigent: ÍD. "Barristers and Judges in Early Modern Barcelona: the rise of a legal elite", *The American Historical Review* 89 (1984): 1275- 1282. L'estudi de W-R. PREST, *The rise of the Barristers* (Oxford, 1986), ha estat considerat com un pas endavant en l'anàlisi del significat social de les modernes activitats professionals. J-L. PALOS, "Les Institucions catalanes a l'època moderna i l'ascens dels juristes", *Pedralbes* 13-1 (1993): 53-66, vincula llur creixent importància social amb la participació política d'arreu les institucions del país. A. GOURON, "Le rôle social des juristes dans les villes méridionales au moyen âge", a *Villes de l'Europe Méditerranéenne et de l'Europe Occidentale du Moyen âge au XIXè siècle. Annales de la Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Nice* 9-10 (1969): esp. 59-60, ha estudiat algun cas des de la història familiar o el procés d'enriquiment, així com les estratègies d'accés als càrrecs municipals i la noblesa, de fet, les dues vies que els mancava a l'època medieval en el seu procés global d'ascens.

famílies documentades, ha experimentat de nou una duplicació similar, que podem relacionar amb una selecció matrimonial que apuntava envers un enlairament de la captació de recursos econòmics, unida a una capacitat d'intercanvi major, segons el quadre IV-1 i segons el factor d'atracció del càrrec exercit. Pel que fa al muntant dels dots atorgats, a tenor d'altres tres casos, s'observa al costat d'un clar manteniment de les mateixes, un lleuger augment.

Resulta també simptomàtic sobre aquests nivells de similitud d'on partia el nucli familiar del primer advocat i magistrat, el fet que els seus germans haguessin enllaçat amb fills o filles de cavallers o d'altres doctors en un 58'8% -la resta, per tant, part d'un procés quelcom més lent- de tal manera que la promoció professional d'aquell esdevenia quan la família ja s'estava inserint al si del cercle de l'aristocràcia urbana. Procés que, matrimonialment, culminava amb un tancament sobre l'homogàmia socioprofessional i la noblesa, en un 91'4% a la segona generació.

En aquest sentit, la col·locació dels fills formaria part d'un conjunt més ampli d'estratègies d'ennobliment -d'entre les quals cal no oblidar aixímateix la concentració o consolidació interna del patrimoni a mans del sector de parentiu en ascens, això és, segons el quadre IV-4, a mans dels advocats en un 41'2% quan no s'hi assenyalava per separat- i l'encarilament d'un d'ells envers l'exercici del dret, constituïa ja aleshores, la segona pauta a seguir al si d'un llarg procés social: l'ascens dels lletrats era per tant, el de les seves famílies.⁵ La inicial reducció a un 29'5% dels membres que a la primera generació conservava la professió paterna, -dedicació que s'esdevé nul·la a la segona generació-, ho demostra altrament.

Si hem de cercar un primer punt de ruptura dins d'aquest procés d'ascens, no es tractaria tant de l'accés a una professió o càrrec de prestigi, sinó de la fase en què la família s'havia desvinculat dels hàbits estamentals d'origen. ¿Quina implicació tenia aquest punt de

⁵ No gaires estudis s'han enfrontat a la relació entre les tres variables de família, ascens social i exercici de la jurisprudència a l'època moderna. Cfr. per exemple pel cas del patriciat brescià a Venècia, J.-M. FERRARO, *Family and public life*, 208-209. També, B.-B. DIEFENDORF, *Paris city councillors*, 20, 36, 112, 137, 140, 194 i 206. Entre els regidors madrilenys, A. GUERRERO, *Familia y vida cotidiana*, 61-147.

Quadre IV-1. El patrimoni familiar abans i després de l'accés al càrrec:
magistrats i oficials reials superiors, segle XVI.⁶

Famílies	Patrimoni Generació 1 ^a			Patrimoni Generació 2 ^a		
	Finques urb.	Finques rúst.	Rendes any censals morts	Finques urb.	Finques rúst.	Rendes any censals morts
Montaner ⁷	10	7	110 ll.	2	40	200 ll.
Puig	-	-	101 ll.	1	16	143 ll.
Quintana	8	-	?	4	6	408 ll.
Sorribes	-	-	?	3	3	?
Xammar	3	1	?	7	14	1508 ll.

⁶ Analitzem en aquest i en els quadres subsegüents, els exemples d'algunes de les famílies de la mostra de treball que ens poden donar resposta als interrogants establerts, per quant es tracta de famílies que han protagonitzat un procés d'ascens social, clos amb un càrrec a l'audiència o d'altres de semblant prestigi en el segle XVI. Els Montaner, en el decurs del cinc-cents començaren éssent mercaders de Barcelona i acabaren amb un membre de regent la reial cancelleria, després d'haver travessat per altres càrrecs a les diferents sales de l'audiència. Els Quintana, com ara també els Puig o els Xammar, portaren a terme una trajectòria social i de poder semblant. Els Sorribes, a les darreries del quatre-cents encara pertanyien a un estament més inferior: eren peraires de panys de llana i cap els anys trenta de la centúria següent, un d'ells assoliria la cancelleria reial. També fóra el cas dels Codina, Ferrer i Magarola, -com veurem en els quadres següents-, però malhauradament no disposem de cap dels inventaris requerits a tal efecte. Sobre els càrrecs obtinguts, veure ACA. RC. 3978, ff. 81r.- 82r. *Ibid.*, 4178, f. 274r. *Ibid.*, 4179, f. 131r. *Ibid.*, 4182, ff. 153v.- 157v., 196v.- 197r. i 210r. *Ibid.*, 4288, ff. 88r.- 89v. i 165r.- 167v. *Ibid.*, 4293, ff. 117v.- 119r. *Ibid.*, 4687, f. 14r. i 54r. La generació primera fa referència al pare, -com a cap del nucli familiar-, del posterior advocat que assoleix per primer cop dins del llinatge un càrrec de govern. La segona generació, al promocionat en qüestió o, si es tracta com ara en el cas dels Sorribes d'un eclesiàstic, ens referirem a l'hereu d'aquest. Fonts: BC. Arx. Not., Jaume d'Encontra, *Manual d'Inventaris*, man. 329, s.f., Mateu Montaner, mercader de Barcelona, any 1552. ÍD. *Ibid.*, s.f., Miquel Quintana, any 1563. *Ibid.*, man. 331, ff. 71r.- 75r., Francesc Montaner, regent de la reial cancelleria, any 1577. La relació paterno-filial entre ambdós ha estat extreta d'ÍD. Not. Francesc Jovells, *Manual de capitols matrimonials*, man. 81, s.f., Francesc Montaner i Elisabet Gort, any 1535. ÍD. Arx. 630, s.f., inventari dels bens del regent Miquel Quintana i del doctor Puig, ambdós a finals del segle XVI. AHPB. Not. Pau Rénard, *Manual de capitols matrimonials*, llig. 2, s.f., Miquel Quintana, fill de Miquel Quintana, any 1547. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Llibre d'inventaris*, llig. 36, s.f., Joan Xammar, fill del regent la cancelleria Francesc Xammar, any 1597. *Ibid.*, *Tercius Liber testamentorum*, llig. 3, ff. 201r.- 205r., Joan Xammar, any 1597. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 222, s.f., inventari de bens de Nuri Joan Sorribes, any 1608, hereu de la família (sobre el mateix, també a ÍD. RC, 4302, f. 125r., 9-V-1565; *Ibid.*, 5195, ff. 109r.- 110r., 9-XII-1585).

⁷ Cal recordar que la modalitat de lletra cursiva, la col·loquem per a marcar la diferència entre d'una banda aquesta família que entrà al reial consell a la primera meitat del cinc-cents, i d'una altra els Montaner dels voltants del canvi de segle, procedents d'una família de Cervera, que s'acabarien també instal·lant a l'audiència ja però durant la primera dècada del segle XVII (Pel que fa a aquests càrrecs, veure ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 528, s.f., *Memòries de la Casa de Montaner*, segle XVII).

Quadre IV-2. Els dots abans i després de l'accés al càrrec:
magistrats i oficials reials superiors, segle XVI.⁸

Famílies	Dots Generació 1 ^a		Dots Generació 2 ^a	
	Dots rebuts	Dots atorgats	Dots rebuts	Dots atorgats
Codina	3000 ll.	2000 ll.	?	1800 ll.
Ferrer	150 ll.	260 ll.	400 ll.	?
Magarola	350 ll i 13 finques	3500 ll.	3500 ll.	5600 ll.
Montaner	?	?	2000 ll.	3000 ll.
Puig	?	?	4500 ll.	?
Quintana	500 ll.	?	1500 ll.	4500 ll.
Sorribes	?	2000 ll.	2000 ll.	2000 ll.
Xammar	?	900 ll.	2000 ll.	-

⁸ La columna dels dots rebuts, comprèn el muntant d'aquelles que ingressava a l'economia familiar el cap del nucli, provinents dels fills casats: com en el quadre anterior, recordem que a la primera generació, es tractaria del pare del posterior primer magistrat o en el seu defecte primer oficial reial superior en el llinatge i a la segona, aquest darrer. La dels atorgats, fa referència al muntant particular de les que percebién les filles del matrimoni del primer oficial en qüestió. En el cas que el promocionat no gaudís de cap descendència directa, farem referència als seus hereus. Fonts: pel que fa als càrrecs dels Ferrer, Codina i Magarola, no especificats al quadre anterior, ACA. RC, 3877, ff. 195r.-196r. ÍD, CA, llig. 482, s.f. BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 296, s.f. Quant als dots, ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., testament de Nuri Joan Sorribes, any 1621. ÍD, *Ibid.*, llig. 220, s.f., capítols matrimonials signats entre Marc Onofré de Vergós i Maria Sorribes, any 1600. *Ibid.*, Queralt, perg. 163, testament de Bartomeu Ferrer, pare del futur regent la reial tresoreria, any 1476. ÍD, Sentmenat, Inv. 17 (llig. 400-500), s.f., testament del regent Miquel Codina, any 1560. AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Jaume Ferrer, germà del regent, any 1518. *Ibid.*, *Manual de testaments*, llig. 21, f. 105r., Aldonça Descoll de Sorribes, germana del canceller reial Jeroni Sorribes, any 1533. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Primus liber testamentorum*, llig. 31, ff. 43r.-44r., Miquel Quintana, any 1568. *Ibid.*, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 31, s.f., Joan Xammar, fill del regent la cancelleria reial, any 1586. *Ibid.*, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 20, s.f., Joan Magarola, fill d'Antoni, any 1586. ÍD. Not. Miquel Joan Riera, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 4, s.f., la filla del mercader Jaume Codina, any 1547. ÍD. Not. Miquel Cuberta, *Plec de capítols matrimonials de diversos anys*, llig. 12, s.f., la filla d'Antoni Magarola, any 1563. ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Llibre vuitè de capítols matrimonials*, llig. 13, s.f., Jaume Magarola, fill del doctor Joan Magarola, any 1623. ÍD. Not. Antic Servat, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 43, s.f., Isabel Magarola, filla del doctor Magarola, any 1612. AHCB. Secc. Not. II-8, capítols matrimonials signats pel fill del mercader Jaume Codina, any 1549. *Ibid.*, II-10, s.f., capítols matrimonials signats per Anna Sorribes, any 1556. *Ibid.*, II-25, s.f., capítols matrimonials signats entre Lluís Puig, fill del doctor del reial consell i Magdalena Quintana, filla del també doctor del reial consell i després regent del Consell d'Aragó, Miquel Quintana, any 1604.

Quadre IV-3. Vinculacions matrimonials abans i després de l'accés al càrrec:
la família dels magistrats i oficials reials superiors, segle XVI.⁹

Famílies	Generació 1 ^a					Generació 2 ^a				
	Merc. notaris	Drs. i c-h.	Magistrats	Militars	Nobles	Merc. notaris	Drs. i c-h.	Magistrats	Militars	Nobles
Codina	1	2	-	-	-	-	1	1	-	2
Ferrer	-	1	-	1	-	-	1	-	2	-
Magarola	1	-	-	1	-	-	1	-	1	1
Montaner	-	-	-	1	-	-	-	1	1	1
Puig	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-
Quintana	3	1	-	-	-	2	1	-	1	-
Sorribes	2	-	-	1	-	-	-	-	3	-
Xammar	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-
Totals	41'2%	30%	-	28'8%	-	8'6%	21'7%	17'5%	34'7%	17'5%

⁹ A cadascuna de les generacions s'inclouen els matrimonis pactats pel representant de les mateixes, -això és, pactat per a llurs fills- segons grups socials. Fonts: a més de les especificades a la nota anterior, AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Tercius liber testamentorum*, llig. 31, ff. 201r.- 205v., Joan Xammar, fill del regent Francesc Xammar, any 1597. *Ibid.*, *Primus liber testamentorum*, 1563-1579, llig. 31, ff. 43r.- 44r., el doctor en dret Miquel Quintana, any 1568. ÍD, Not. Andreu Miquel Mir, *Legajo de escrituras sueltas de varios años*, llig. 16, s.f., testament de Geroni Sorribes, germà del canceller reial, any 1543. ÍD, Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Jaume Ferrer, germà del regent, s.d. ÍD, Not. Onofré Alons Bou, *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 13, s.f., Eulàlia Ferrer, muller del regent, any 1534. ÍD, Not. Pau Rénard, *Manual de capítols matrimonials*, llig. 2, Miquel Quintana, doctor en dret i la filla d'un mercader, any 1547. ÍD, Not. Esteve Companys Gispert, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 2, Miquel Quintana, fill del doctor del mateix nom i la filla d'un mercader, any 1578. ÍD, Not. Nicolau Lentsclà, *Manual de testaments*, llig. 24, s.f., Joan Joaquim Quintana, any 1587. ÍD, Not. Nicolau Lentsclà, *Liber capitulorum matrimonialium*, llig. 21, s.f., el doctor Joan Magarola, any 1596. ÍD, Not. Antic Servat, *Liber capitulorum matrimonialium*, llig. 44, ff. 453r.- 457r., Vicenç, fill del doctor Magarola, any 1631 *Ibid.*, *Liber capitulorum matrimonialium*, llig. 39, s.f., Prèxedis, filla del doctor Magarola, any 1624. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., testament del canceller reial Mateu Sorribes, any 1564. ÍD, *Ibid.*, llig. 220, s.f., capítols matrimonials signats entre Francesc Sorribes, nebot del canceller reial i una filla del mercader de Barcelona Descoll, any 1546. AHCB. Secc. Not, II-11, capítols matrimonials signats entre la filla del doctor Francesc Montaner i don Francesc de Pons, any 1560. *Ibid.*, III-8, testament de Joan Àngel Ferrer, nebot del regent la tresoreria, any 1563. BC. Arx. Not., Francesc Jovells, *Manual de capítols matrimonials*, man. 81, s.f., el doctor Francesc Montaner i la filla del cavaller Pere Arnau Gort, any 1535. ÍD, *Ibid.*, s.f., la filla del doctor anterior i el fill del doctor del reial consell, Pere Arnau Gort, any 1535. ÍD, Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 300, s.f., el doctor i canceller reial Francesc Montaner, any 1575.

Quadre IV-4. Col·locacions i professions abans i després de l'accés al càrrec:
la família dels magistrats i oficials reials superiors, segle XVI.¹⁰

	Generació 1 ^a				Generació 2 ^a			
	Mercaders Notaris	Gestió del patrimoni privat	Advocats	Eclesiàstics	Mercaders Notaris	Gestió del patrimoni privat	Advocats	Eclesiàstics
Codina	2	1	-	-	-	1	1	-
Ferrer	1	1	-	-	-	1	1	1
Magarola	-	-	1	1	-	-	2	1
Montaner	-	-	2	-	-	-	1	1
Puig	-	-	1	1	-	-	1	-
Quintana	-	-	2	-	-	-	2	1
Sorribes	2	-	1	-	-	1	1	2
Xammar	-	1	-	-	-	-	2	-
Totals	29'5%	17'6%	41'2%	11'7%	-	15%	55%	30%

ruptura amb el desplaçament geogràfic d'algunes famílies cap a la ciutat?¹¹

Sembla que, en efecte, -i en aquest sentit caldrien més estudis concrets-, les mobilitats horitzontals eren marcadament superiors a les verticals entre les societats urbanes de l'època.¹² La història dels Sorribes i la dels Quintana, es circumscriu a aquest model: la immigració de Baltasar Sorribes des de la població de Berga a Barcelona a inicis del cinc-cents, com la de Miquel Quintana des de les terres del bisbat d'Elna, coincideix amb l'abandó de la professió

¹⁰ A la primera generació, s'inclouen les professions dels germans de qui es promociona i a la segona, la dels fills o en el seu defecte, els hereus. Quan a la columna de "gestió del patrimoni" no s'especificui res, s'ha d'entendre que algú dels altres, assumeix l'herència i per tant aquest paper. Fonts: les mateixes dels tres quadres anteriors.

¹¹ A hores d'ara, encara no s'ha analitzat prou la relació entre emigració i mobilitat social, des del marc de canvi familiar. En to reclamatiu, ja n'ha cridat l'atenció J.-P. POUSSOU, "La familia y los movimientos migratorios en Francia", a *Familia y Sociedad en el Mediterráneo*, 117-137. Alguns han pogut subratllar la pràctica familiar d'estratègies d'assimilació, R. TORRES- J.J. SÁNCHEZ BAENA, "Los movimientos migratorios en Cartagena durante el siglo XVIII a través del análisis informático", a *Familia y Sociedad*, 234.

M-B. VILLAR, "Influencias de migraciones sobre las relaciones familiares. El caso de Málaga en el siglo XVIII", a *Ibid.* 148-153.

¹² J. AMELANG, *La formación*, 70. Confirmació que s'escauria també a d'altres àmbits europeus: D. BOHANAN, *Old and new nobility*, 75.

Quadre IV-5. Mobilitat horitzontal en els orígens familiars dels ministres de l'audiència, segle XVI.¹³

	De Barcelona	Fóra de Barcelona
<i>Audiència 1525-30¹⁴</i>	Castelló, Fcesc. Gualbes, Joan Salgueda, Lluís Sunyer, Geroni Vallseca, Fcesc. Vilana, Bernat	Aibri, Joan Franc, Fcesc. Pasqual, Pere Savila, Francesc
<i>Totals</i>	60%	40%
<i>Audiència 1550-55</i>	Castelló, Fcesc. Ferrer, Miquel Martí, Bartomeu Mitjavila, Jaume Montaner, Fcesc. Sunyer, Geroni Vallseca, Fcesc. Vilana, Lluís	Calvó, Joan Clariana, Pere Gallart, Agustí Jofré, Joan Puig, Esteve ? Riusec, Esteve Serra, Bernabé ? Sorribes, Mateu Terça, Miquel ? Xammar, Fcesc.
<i>Totals</i>	44'5%	55'5%

¹³ Es tracta d'esbrinar si els avantpassats -en un marge d'una o tres generacions màxim- dels membres de l'audiència (doctors, regent la cancelleria, canceller, jutges de cort i regent la tresoreria d'ençà el 1585), han immigrat a Barcelona procedents d'altres contrades i vegueries abans que un dels seus assolís el càrrec en qüestió. Fonts sobre nòmines i orígens: les mateixes que especificuem al quadre VI-13 -capítol sisè- i F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 2 vols. Qualsevol referència que pugui aparèixer tant a aquest com als quadres del capítol sisè al doctor Franquesa, la dec a la generositat del professor Josep M^a. Torras, en el curs de les seves darreres investigacions.

¹⁴ Treballarem sempre sobre els casos que hem pogut documentar de manera completa, tant ara com en els quadres que reproduïm en el capítol sisè. És per això que prescindim de col·locar-hi aquells membres del consell reial que, com ara en el període de 1525-1530, el doctor Pastor, el doctor Gibert o el doctor Albalat, desconeixem les seves realitats personals o familiars. Tot i això, els que sí apareixen en el text acompanyats d'interrogants, significa que per via d'algun protocol notarial indirecte els ubiquem en el sentit indicat, però ens faltarien tal vegada més dades per afirmar-ho amb seguretat.

	De Barcelona	Fóra de Barcelona
<i>Audiència 1575-80</i>	Ferrer, Miquel Mir, Fcesc. Miralles, Miquel Planes, Geroni Romeu, Fcesc. Sescases, Fcesc.	Franquesa, M. Manegat, geroni Osset, Damià Peguera, Lluís Puig, Fcesc. Quintana, Miquel- J. Sabater, Fcesc. Sans, Fcesc. Serra, Bernabé ? Terça, Miquel ? Ubach, Fcesc.
<i>Totals</i>	35'25%	64'75%
<i>Audiència 1600-05</i>	Benach, Josep Bonet, Fcesc. Castelló, Joan Dalmau, Josep Ferrer, Josep Magarola, Joan Regàs, Narcís Roig, Bernat Rovirola, Rafel Santjust, Geroni	Astor, Geroni Fontanet, Salvador Gallego, Joan Mur, Josep Oliba, Antoni Pineda, Jaume Peguera, Lluís Puigmitjà, Jaume Salbà, Miquel Sescases, Fcesc. Torner, Geroni Ubach, Fcesc.
<i>Totals</i>	45'5%	54'5%
<i>Audiència 1625</i>	Besturs, Lluís Bonet, Fcesc. Bru, Fcesc. Castelló, Fcesc. Dalmau, Josep Ferrer, Josep Magarola, Joan Mitjavila, Jaume Sala, Miquel Santjust, Geroni	Astor, Geroni Ferrús, Francesc Gallego, Joan Gamis, Fcesc. Montaner, Hipòlit Morell, Baltasar Puigmarf, Pere Ramon, Monts. Roca, Josep Rollán, Miquel Soler, Pere
<i>Totals</i>	47'6%	52'4%

artesanal de llurs progenitors i l'exercici de la jurisprudència a la capital del Principat.¹⁵ Allà pels anys quaranta, així que un dels fills de'n Sorribes esdevenia en canceller reial,¹⁶ un de'n Quintana, fou jutge de cort i al poc temps doctor del reial consell.¹⁷ Si ens fixem en el quadre IV-5, -l'anàlisi del qual respón com veiem a cinc talls cronològics, esquema que utilitzarem al llarg del present treball-, podem fer noves consideracions sobre aquest tema. Cal ara que comparem a tal efecte les seves xifres amb les exposades en els quadres VI-12 -sobre orígens socials de les famílies d'aquests membres de l'audiència- i VI-13 -sobre l'ascens socioprofessional posterior de les mateixes- del capítol sisè.

A la primera audiència de l'any 1525, del 40% de membres originaris de famílies immigrades a Barcelona, la meitat havien pertangut a estaments no privilegiats, d'artistes o mercaders, d'entre les quals cap tanmateix, un cop col·locat un descendent a l'audiència, prosseguí el camí envers l'ascens social o l'ennobliment -que hem copsat mitjançant l'enllaç matrimonial òbviament en sentit social vertical i la consolidació pública o exercici continuat de càrrecs de poder-. L'altra meitat, ja inscrita abans del càrrec entre els ciutadans honrats o els gaudints, es situa a semblant curs.

Es tracta de casos, on aixímateix incidirien els efectes d'una extinció biològica si més no aplicable a moltes de les famílies d'aquells temps.¹⁸ Pressumim però que aquesta incidència hi ratllaria el 75%, segons els càlculs efectuats sobre els al·ludits al quadre VI-14 del capítol sisè, percentatge que altrament ens obre un interrogant atent al camí que haurien seguit les dites famílies a qualsevol altra circumstància, la resposta del qual tal vegada reafirmaria la hipòtesi de la promoció professional paral·lela a l'ascens social familiar. A l'audiència dels anys 1550-1555, del 55'5% d'aquest grup, un 60% al seu torn procedien de famílies d'artistes i mercaders de les quals un 65% posteriorment ascendí i un 35% s'estancà socialment. El 40% de les famílies originàries de fóra de la ciutat però procedents d'estaments amb privilegis militars, continuaren totes elles una trajectòria d'ascens. A l'audiència dels anys 1575-1580, del 64'7%

¹⁵ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., testament de Francesc Sorribes, any 1477. ÍD., *Ibid.*, s.f., testament del canceller reial Mateu Sorribes, fill del doctor Baltasar Sorribes, any 1564. AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 21, f. 105r.-v., Aldonça, filla del doctor Baltasar Sorribes, any 1533. ÍD., Not. Francesc Pedralbes, *Primus liber testamentorum*, llig. 31, ff. 43r.- 44r., el doctor Miquel Quintana, any 1568.

¹⁶ ACA. RC, 4182, f. 210v., (13-XI-1542).

¹⁷ *Ibid.*, 4288, ff. 20r.- 24r. i 89r.- 92r., (19-VIII-1560, 24-V-1562). *Ibid.*, 4296, f. 13r., (23-III-1559).

¹⁸ J. AMELANG, *La formación*, 73.

d'aquest grup, un 36'4% procedien de famílies d'artistes i mercaders de les quals només un 25% ascendí, un altre 25% sembla que s'extingí i un 50% s'estancà socialment. El 63'6% originaris de famílies de ciutadans, gaudints o militars de fóra la ciutat, es pot subdividir en un 85'7% que ascendí i un 14'3% que s'extingí posteriorment. A l'audiència del 1600-1605, del 54'5% d'aquest grup, un 50% procedien de famílies d'artistes i mercaders de les quals la meitat ascendiren, així que un 15% s'extingí i un 35% s'estancà. L'altra meitat originaris de famílies de ciutadans, gaudints o militars de fóra la ciutat, es pot subdividir al seu torn en un 50% que ascendí i un altre 50% que s'extingí posteriorment. Finalment, a l'audiència del 1625, del 52'4% d'aquest grup, un 36'3% procedien de famílies d'artistes i mercaders de les quals un 75% s'estancà i només un 25% ascendí. D'entre el 63'7% amb orígens estamentals superiors, un 57% ascendí, un 14% s'extingí posteriorment i un 29% s'estancà.

No pas per a tots els immigrants, aquest trasvàs constituí doncs un punt de ruptura que donaria lloc a l'acció de les estratègies familiars que abans hem analitzat. ¿Quin significat, per tant, cal atribuir a les proporcions d'aquells documentats que s'estancaren socialment? Les famílies protagonistes dels quadres IV-1 al IV-4, eren famílies d'un sector de la classe dirigent que es consolidaria en aquells anys. Cinc d'aquestes, provenien també de fóra de Barcelona. Totes elles, havien portat a terme estratègies patrimonials, matrimonials i de col·locació, tant previ com paral·lelament a l'accés d'un fill a l'administració reial central.

És per això que podem establir una correlació entre immigració, exercici de noves professions, mobilitat social familiar i consolidació, però no pas entre immigració, exercici de noves professions i consolidació -consolidació que comportés un pas endavant en el canvi estamental o una inserció efectiva entre la noblesa-, de la mateixa manera com James Amelang ha demostrat el profund abisme que separava el canvi ocupacional del canvi d'estatus social en el marge d'una generació, de pares a fills.¹⁹ La immigració es troba entre les inicials fases de mobilitat social, perquè ha permès l'entrada a una professió de prestigi o l'abandó de les anteriors. La ruptura social però, s'ha de cercar al procés que defineix l'acció de les estratègies citades. És des de la consolidació final, que s'explica doncs un procés global d'ascens familiar precedent i paral·lel. L'estancament social, trobaria molt probablement els seus símptomes, a l'absència d'aquest mateix procés. L'accés a la magistratura o a d'altres càrrecs de prestigi per

¹⁹ *Ibid.*, 71.

part de famílies d'origen no privilegiat, -en resposta ara a l'interrogant que formulàvem en obrir el capítol-, no es pot lligar sinó de forma condicional a unes estratègies d'ascens familiar en consciència. La capacitat o no a prosseguir una trajectòria -procés a l'àmbit de grup- d'ascens social, una trajectòria d'ennobliment que sorgia i es manifestava a l'esfera familiar, segmentava aixímateix internament la classe dirigent i protegia al seu torn la noblesa en front als efectes de la mobilitat vertical. És en aquest sentit, que també es podia tractar d'una estratègia de poder de sectors determinats de la classe, interessats en darrer terme a controlar amb major seguretat les quotes de poder existents al seu abast, "amenaçades" per l'extinció de les seves famílies o la irrupció de noves. Així, el relatiu tancament del mercat matrimonial nobiliari a mans d'unes quantes, constituïria la clau de desplaçament d'altres sectors amb menor capacitat d'oferta o d'intercanvi en termes d'oportunitats i riquesa, per tal com implicaria per a aquests darrers una possible reducció de la influència que hom guanyava a través de determinats matrimonis, -atès que a la cooptació i per tant sobre les vinculacions, hom hi acudia almenys en una primera part de l'elecció dels càrrecs de l'administració reial i de l'elaboració de les bosses d'insaculació de les institucions polítiques del país-, i assenyalaria les dificultats de les seves trajectòries d'ascens.²⁰ Al darrer quart del segle XVI, aquesta situació irrompia a la superfície en el marc del govern de la Ciutat.²¹

L'impacte de la mobilitat vertical i la inflació d'honors, sobre la consolidació familiar en el poder polític.

En efecte, pels voltants dels anys setanta del cinc-cents, esclatava un llarg conflicte entre alguns dels membres del municipi de Barcelona, que enfrontava d'un costat l'estament dels ciutadans honrats matriculats i d'un altre els doctors en dret o en medicina, a causa de la negativa dels primers a admetre l'extracció dels gaudints de les bosses de ciutadans honrats

²⁰ Sobre la relativitat de l'aperturisme de la classe dominant a Europa ja n'hem parlat. En resulta paradigmàtica l'obra de L. STONE, *An open elite?*, 135-150. ÍD, "L'Anglaterra de 1540 a 1880: pays de noblesse ouverte", *Annales* 1 (1985): 71-94.

²¹ A d'altres governs urbans de l'Europa de l'època, no tardarien a manifestar-se controvèrsies semblants entre, *grasso modo*, velles i noves famílies del patriciat: M. BERENGO, "Patriziato e nobiltà: il caso veronese", a *Potere e società*, 92. Sobre les estratègies de poder tendents a la captació de les segones per tal de perpetuar el vell control consolidat, és important de conèixer el cas venecià, on, arran l'apertura del Gran Consell a finals del sis-cents causada per l'afebliment financer de la vella classe dirigent en relació també amb la guerra contra els turcs, es potencien els matrimonis mixtes, cfr. F-D. RAINES, "Pouvoir ou privilèges nobiliaires. Le dilemme du patriciat vénitien face aux agrégations du XVIIè siècle", *Annales* 46- 4 (1991): 827-847.

pertanyents a les tres primeres conselleries,²² tot ignorant i manipulant un vell privilegi d'Alfons el Magnànim mitjançant el qual d'ençà l'any 1455 els era permès als gaudints d'insacular-s'hi, ratificat posteriorment per Ferran II al 1493 i al 1498.

Algunes de les deliberacions de llavors del consell de cent, però, tornaven a insistir no pas sense superar certes contradiccions, en la insaculació de juristes i metges entre els ciutadans matriculats, tal com se'n venia fent. Per tant, més que no pas tractar-se d'enfrontaments entre col·lectius o estaments perfectament definits i delimitats, allò que romanía darrera del conflicte, eren per tant, enfrontaments entre famílies concretes que de fet formaven sectors dintre de la classe que controlava el govern de la Ciutat, -com veurem tot seguit-, en la defensa per a llur consolidació.²³ Pel que fa a aquesta indelimitació dels grups, en resulta força significatiu com fins i tot s'hi arribà a posar en dubte tant la capacitat dels juristes a disposar actes col·legiats, formar col·legi o congregació pròpia, com l'autenticitat de la delegació del poder dels síndics dels ciutadans matriculats respecte de la globalitat de l'estament,²⁴ com finalment, l'aparent paradoxa que quelcom més de la meitat dels nous matriculats al llarg del cinc-cents gaudissin de títols de doctor en dret.²⁵ Els enfrontaments -que tenien noms de famílies- entre sectors de classe, constituïen en definitiva part d'unes relacions de competitivitat en transformació davant els processos de mobilitat social que afectaven els grups representats al govern.²⁶

²² La informació detallada del conflicte, a AHCB. CC, VCC, XVII-1, ff. 79r.-212v. (12-V-1578 a 19-XI-1602). Altres aspectes, a ÍD. CC, XIV-15, ff. 133r.-134r., (27-XI-1576 a 29-XI-1576). També, DACB, 7: 248-250.

²³ Aquestes defenses esdevenen generals en el contexte municipal de l'època, però a Castella són reforçades amb els "*estatutos de limpieza de sangre*", que contribueixen seguint l'estudi de F.-J. GUILLAMON sobre l'oligarquia murciana del segle XVIII, a consolidar una "*zona de inmunidades*". ÍD. "Absolutismo Ilustrado y respuestas oligárquicas: el ascenso social de la familia Vinader", a *Pre-Actas Congreso Internacional Historia de la Familia*, 1037.

²⁴ AHCB. CC, VCC, XVII-1, f. 143.

²⁵ J. AMELANG, *La formación*, 76-78.

²⁶ No podem ací oblidar de comparar la situació que es produí entre la classe dirigent oriolana, on l'entrada dels doctors, potenciada anys més tard, ja a inicis del segle XVII, propicià la reaparició de criteris selectius d'admissió basats en la pertinença al llinatge, una limitació per a la inserció amb els llinatges ja consolidats, equiparable al sector que a Barcelona s'oposava a aquest accés algun temps abans. D. BERNABÉ GIL, "La insaculación como instrumento de reproducción social y familiar", 108.

Quadre IV-6. "Noves" i "velles" famílies insaculades a les bosses de ciutadans del Consell de Cent, segle XVI.²⁷

Revisió bosses	Vacants cobertes	Reposicions			
		Famílies velles o consolidades	%	Famílies noves	%
1518	3	3	100	-	-
1522	13	11	84'6	2	15'4
1527	15	14	93	1	7
1530	15	8	53'3	7	46'7
1534	8	5	63'5	3	37'5
1538	8	5	63'5	3	37'5
1542	10	7	70	3	30
1546	8	1	12'5	7	87'5
1550	10	6	60	4	40
1554	9	4	44'4	5	55'6
1558	8	2	25	6	75
1562	7	4	57'2	3	42'8
1566	9	4	44'4	5	55'6
1570	11	5	45'5	6	54'5
1574	14	2	14'2	12	85'8
1578	11	2	18'2	9	81'8
1582	14	3	21'4	11	78'6
1586	22	3	13'6	19	86'4
1588	5	1	20	4	80
1589	9	4	44'5	5	55'5
1590	5	2	40	3	60
1591	7	-	-	7	100
1592	4	1	25	3	75
1593	3	-	-	3	100
1594	1	1	100	-	-

²⁷ La identificació de "noves" i "velles" famílies del govern de la Ciutat, l'hem pogut aconseguir mitjançant l'observació comparativa de les mateixes ànimes d'insaculats, tot distingint els noms que es repeteixen a les primeres revisions del període o ja apareixen a la matrícula del 1510, -per tant no es tracta exclusivament de les descendents de la vella oligarquia baixmedieval-, d'aquells que ingressen posteriorment.

Més enllà de 1600, i concretament d'ençà l'any 1626, s'han conservat les actes de provisió de les vacants concretes produïdes a les bosses de cada conselleria, però no pas les ànimes de jurats, raó per la qual ens aturem ací. La sèrie ha estat estructurada quadriennalment, atenent les revisions que tenien lloc amb aquesta periodicitat fins el 1586, on comptabilitzem tots els insaculats de cada revisió anual.

La font és a l'AHCB. CC, XVII-1, s.f.

Revisió bosses	Vacants cobertes	Reposicions			
		Famílies consolidades	%	Famílies noves	%
1595	4	1	25	3	75
1596	3	-	-	3	100
1597	5	3	60	2	40
1598	3	1	33'3	2	66'7
1599	-	-	-	-	-
1600	10	-	-	10	100
<i>M. A. per revisió</i>		3'4	39'7	5	57

A l'extracció de les conselleries del 30 de novembre de 1575, el nom d'un metge, Francesc Castelló, sortia extret de la bossa de conseller segon ciutadà, així que era rebutjat per part d'alguns ciutadans honrats presents, en pretensió d'un fals argument, tal que Francesc Castelló no era natural del Principat a més de no ésser tampoc ciutadà honrat²⁸ i no poder consegüentment de concòrrer a la bossa respectiva. Tot i que Francesc Castelló era tan sols fill d'un cirurgià de Barcelona i espòs de la filla d'un apotecari,²⁹ feia poc tanmateix que havia casat una filla amb un cavaller de la família dels Gualbes,³⁰ quatre anys abans havia estat nomenat protomèdic reial de Catalunya³¹ i tenia un germà advocat que assoliria no gaire més tard la prestigiosa posició vinculada a l'ofici de regent de la reial cancelleria.³² Es tractava doncs, d'un doctor en medicina, la família del qual es trobava en plena trajectòria de mobilitat vertical, amb professions que li connectarien a d'altres àmbits polítics i conreant els lligams matrimonials que li conduïrien a la noblesa, tan sols una generació després.

²⁸ En efecte, molts dels professionals del dret pertanyien -com ha escrit Joan Lluís Palos-, a famílies prèviament inscrites a la matrícula dels ciutadans honrats. *Catalunya a l'Imperi*, 433.

²⁹ BC. Arx. Not. Joan Honorat Jovells, *Manual de capítols matrimonials*, man. 405, s.f., Francesc Castelló i Mariana Simó, any 1572.

³⁰ AHPB. Not. Pere Ferrer Caperó, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Francesc Castelló, any 1577.

³¹ ACA. RC, 4288, ff. 215r.- 216v., any 1571.

³² AHCB. Secc. Not. III-16, s.f., testament de Joan Castelló, fill del regent la cancelleria del mateix nom, -aquest al seu torn, germà de Francesc Castelló-, any 1623.

La deliberació què aquest cas donà lloc, conclogué però a la seva acceptació. Indefugible resolució, més encara si tenim en compte que, l'ofensiva dels ciutadans honrats havia de respondre a uns interessos molt parcials o sectorials, com ho demostrava el fet que paradoxalment el propi Francesc Castelló, l'any 1566 havia ocupat ja la mateixa conselleria que ara li negaven. El vincle d'afinitat que unia aquest amb la família Gualbes, reflecteix i confirma des d'un altre angle l'existència de profundes diferències al si de la classe dirigent barcelonina, puix que no tots els ciutadans honrats devien oposar-se a la insaculació dels pròpiament gaudints, sobretot quan alguns dels primers es trobaven implicats amb aquests darrers a través de lligams de parentiu.³³ En aquest sentit cal aplicar ara les paraules de David Bernabé Gil quan afirma còm la insaculació esdevingué, -en el cas per ell estudiat de la ciutat alacantina d'Oriola-, en un mecanisme sancionador de la mobilitat social vertical,³⁴ afirmació a la qual podríem afegir que les pròpies estratègies de mixtificació familiar prèvies dels sectors dirigents, ja sancionaven l'èxit a l'esfera pública d'aquelles trajectòries d'ascens en emparar-les amb recolzaments més sòlids per a la posterior insaculació, com tindrem ocasió de veure d'ara endavant.

D'entre les velles famílies arrelades al govern de la Ciutat, aquelles que gaudien d'un major potencial demogràfic, havien esdevingut el blanc d'altres que aspiraven ascendir socialment i promocionar-se al mateix govern, a la vegada que per a les primeres, l'establiment d'aquests enllaços amb els gaudints descendents d'enriquides famílies de mercaders o artistes,³⁵ significaria a posteriori la captació d'algunes quòtes de les bosses de les primeres conselleries que aquests passarien a ocupar. Es tractava, amb tot, de quòtes no gens menyspreables, ajustades a un creixement del grup que anava en progressió. Una progressió, on influí la reducció del cos de ciutadans honrats o l'extinció d'algunes de les seves famílies, que palesava al seu torn tant l'escassetat dels matriculats dels quals els doctors ja formaven una sòlida

³³ Els efectes de l'estratègia matrimonial són importants en el procés d'inserció social d'una família de dubtós origen, a J. HERNÁNDEZ FRANCO i V. MONTOJO, "Cultura del Honor, Linaje-Patrón y Movilidad Social en Cartagena durante los siglos XVI y XVII", *Hispania* 85 (1993): 1027.

³⁴ D. BERNABÉ GIL, *Monarquía y Patriciado*, 37 i 189.

³⁵ Dels 32 gaudints analitzats per Joan Lluís Palos, en efecte, 11 provenien del cos de mercaders, 11 del de menestrals i 10 del d'artistes. *Catalunya a l'Imperi*, 434.

porció,³⁶ com correlativament dels insaculats a les bosses de les conselleries i d'altres oficis de la Ciutat pertocants la dita categoria social.

En efecte, -com s'observa en el quadre de la pàgina anterior, mostra de la dinàmica d'entrades i sortides de les bosses de jurats, per manca de les de conselleries, on es podria reflectir part del mateix procés-, d'ençà la segona meitat del cinc-cents, les bosses de ciutadans honorats s'omplen profusament de cognoms nous, -nous doctors, nous ciutadans-doctors, en una proporció mitja anual de 57% i que evolucionà d'un 15'4% a un 100% entre 1518 i 1600 respectivament, aquest darrer encara més significatiu si tenim en compte que fora relativament més fàcil d'assolir quòtes enlairades quan les revisions es dilataven en el temps i no pas quan ja tenien lloc anualment com és ara aquest el cas-, tot desplaçant en conseqüència a un reducte d'estretes dimensions, les velles famílies els noms de les quals es circumscrivien ja al darrer quart del segle XVI, als Bastida, Bellafilla, Cornet, Desvalls, Farreres, Ferrer, Fivaller, Gualbes, Llull, Navel, Setantí o Terré.³⁷

De l'anàlisi d'algunes d'aquestes pertanyents a la mostra, és possible d'advertir les coordenades que ens aclariran la problemàtica de l'esdevingut enfrontament sectorial entre ciutadans i doctors. En principi, allò únic que les citades famílies guardaven en comú, era que extenien -com a mínim- llurs arrels i consolidació sobre el govern de la Ciutat, a inicis del segle XVI, establertes com corresponia a la matrícula de l'any 1510.³⁸ Tanmateix, no totes elles es trobaven sota les mateixes condicions com a classe dirigent urbana.

Per a aquelles que pul·lulaven entre l'exhauriment biològic i una estancada existència material, els resultava força difícil tal vegada per manca d'incentius o estímuls a oferir, -això és, en termes de riquesa i oportunitats-, de vincular-se tant a algunes de les noves i nombroses famílies dels doctors que estaven capacitades -per condició social i per amplitud demogràfica- a copar majors quòtes a les bosses de ciutadans, com a d'altres famílies nobles que els

³⁶ Efectivament, el 14% de doctors matriculats al 1510, a mitjans del cinc-cents ja s'havia triplicat. J. AMELANG, *La formación*, 78. Segons J-L. Palos, que utilitza altres fonts al marge del registre de matriculats, es tractaria tanmateix d'un 10%. *Catalunya a l'Imperi*, 433.

³⁷ AHCB. CC, XVII-1, s.f.

³⁸ ÍD. Ms, L-56, ff. 9r-10r.

garantissin vies alternatives de promoció professional i social, com ara l'ennobliment.³⁹ Entre aquestes, hi havia les famílies Bastida, -en un dels membres de la qual trobarien els ciutadans malcontents un dels més enèrgics defensors de la causa contra els gaudints-, Bellafilla i el sector fadristera dels Navel.

Per a il·lustrar llurs característiques, utilitzarem ara alguns paradigmàtics casos. El de Joan Miquel de Bellafilla, que redactava el seu testament l'any 1576, -tot just en plena època del conflicte-, n'és prou eloqüent. Moria havent casat una filla amb un cavaller familiarment no gaire vinculat amb els cercles institucionals del país, tot deixant només un fill mascle,⁴⁰ que al final de la seva vida disposaria únicament a destacar, de les cases i botigues del carrer Regomir de Barcelona,⁴¹ patrimoni del què'n devia viure lluny de l'opulència i que no li serviria de gran ajut per a remuntar la ruïna immediata a la què es veié abocat, després de la seva participació a l'ofensiva contra l'entrada dels francesos al Rosselló, als darrers anys del segle.⁴²

Entre els Navel, la situació de base era ben diferent. Part però dels seus resultats, si més no similar. Dels dos germans que figuraven a les nòmines polítiques d'aleshores, Galcerà i Julià, així que el primer s'havia casat amb una ben dotada filla de mercaders, la qual posseïa alguna finca rústica i vàries cases a Barcelona,⁴³ el segon, a més de conservar l'ofici de dressaner "...que es de su casa y patrimonio...",⁴⁴ ho havia fet amb una de la Casa de Cardona.⁴⁵ El problema, però, era que Galcerà només deixava un fill mascle, -l'etern drama d'una feble descendència-, i allò que era pitjor des del punt de vista de les estratègies de poder: s'havia vinculat amb una família de l'estament mercantil. Sota el supòsit contrari que ho hagués

³⁹ Sobre el fenomen en general cal que recordem alguns títols com ara F. BRAUDEL, *El Mediterráneo*, 2: 104-109. J-A. MARAVALL, *Estado Moderno*, 2: 87-90. A. DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Las clases privilegiadas en el Antiguo Régimen* (Madrid, 1985 3ª ed.), 40-48. A Catalunya, J. AMELANG, *La formación*, 67-76. P. MOLAS, *Comerç i estructura social*, 173.

⁴⁰ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f. El seu gendre era Joan Miquel de Claramunt, aleshores pertanyent a una família sense gaire pes polític. Veure per tal de comprovar-ho les nòmines de govern, a J-L. PALOS, *La práctica del gobierno*, 2.

⁴¹ AHCB. Secc. Not. I-52, s.f., testament de Josep Bellafilla, any 1635.

⁴² ACA. RC, 4880, ff. 249r.- 251r., (12-XII-1599).

⁴³ BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de capítols matrimonials*, man. 289, s.f., Galcerà de Navel i Violant Ribera, filla del mercader Jaume Ribera, any 1573. ÍD, Not. Joan Jovells, *Manual de testaments*, man. 401, s.f., la vídua de Galcerà de Navel, any 1576.

⁴⁴ ACA. CA, llig. 490, s.f., el ciutadà Julià de Navel presentà greuge a les corts de 1599 a causa de la inhabilitació dictada pels ministres del rei en l'ofici de dressaner exercit per llur pare, (29-XI-1617).

⁴⁵ AHPB. Not. Joan Soler Ferran, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 23, ff. 216r.- 219r., Geroni de Navel i Cardona, fill de Julià de Navel i Angelina de Cardona, amb Paula d'Erill i Desplà, any 1611.

fet amb una altra d'un estament privilegiat, -tal com corresponia als interessos del seu vell llinatge de ciutadans honrats-, podria comptar potencialment entre els principals consellers, amb algun parent afí. En conseqüència, Galcerà de Navel s'hagué de contentar en esperar res menys que dotze anys, des que obtingué la primera conselleria al 1575, fins quan li'n tornà a tocar al 1587.⁴⁶

Tal vegada, però, fora difícil que hagués estat de cap altra manera, si es tractava, com era efectivament el cas, d'un fadrister pel qui cap pressumir li correspondria una -malhauradament no hem trobat el protocol que ho confirmi ni ho desmenteixi- restringida participació patrimonial que el situaria, dins del conjunt més ampli de la classe que dominava la Ciutat, al si d'un sector amb inferiors oportunitats de cara a culminar l'aspiració nobiliària, així com dins del grup dirigent del qual procedia, -els ciutadans honrats-, el desplaçaria del mercat matrimonial que facilitava la intensificació de lligams parentelars entre els membres de les bosses, pas previ a l'eixamplament de llurs quòtes de poder.

La rellevància d'aquest model radica sobretot en la identificació d'un altre element disgregador que contribuiria a aprofundir la bretxa existent al si de la classe dirigent de Barcelona, que començava a l'interior de les pròpies famílies, on, els sectors menys afavorits s'inscriurien entre aquelles famílies que homogèniament s'oposaven a la competència dels doctors.

D'una altra banda, famílies de ciutadans com ara els Cornet, Desvalls i Terré, havien enllaçat matrimonialment i no pas escasses vegades, -mercès aixímateix als seus recursos demogràfics-,⁴⁷ amb doctors i, en definitiva, amb membres de la nova classe dirigent que irrompien al panorama polític d'ençà feia poc i que fins i tot, assolirien alguna magistratura al reial consell. Els Terré, així, havien enllaçat amb la família dels jutges Bonet i Negrell,⁴⁸ de la mateixa manera que els Desvalls i els Cornet ho havien fet amb els Casademunt o els

⁴⁶ E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, I: 25-43.

⁴⁷ Enric, llavors cap de la família Terré de Picalquers, deixava constància al seu testament redactat envers els anys noranta del cinc-cents, de vuit fills. AHPB. Not. Pere Fitor, *Primus liber testamentorum*, llig. 10, s.f. D'altra banda, el testament de la vídua de Jaume Desvalls, constata l'existència de cinc fills: ÍD, Not. Esteve Gilabert Bruniquer, *Secundus liber testamentorum*, llig. 19, ff. 78v.-80v., any 1617.

⁴⁸ ÍD. Not. Antic Servat, *Primus liber testamentorum*, llig. 42, s.f., Francesc Terré Bonet, fill de l'anterior, Enric Terré, any 1610.

Quadre IV-7. La consolidació d'un equilibri familiar entre ciutadans i militars,
a través de les bosses del Consell de Cent,
segle XVI⁴⁹

Revisió	Reposicions								
	Desvalls c. m.	Dusai c. m.	Ferrer c. m.	Fivaller c. m.	Gualbes c. m.	Llull c. m.	Pol c. m.	Sapila c. m.	Terré c. m.
1518	-	-	-	-	2	-	-	-	-
1522	-	1	1	-	-	2	-	-	-
1527	-	2	1	1	-	1	1	-	-
1530	-	-	1	-	-	-	1	-	-
1534	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1538	1	1	1	-	1	2	-	-	-
1542	-	-	-	1	-	-	-	1	1
1546	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1550	-	-	-	-	1	-	-	-	-
1554	-	1	1	-	1	1	-	-	1
1558	-	-	-	1	-	-	-	-	-
1562	-	-	-	-	3	-	-	1	-
1566	1	1	1	-	-	1	1	-	-
1570	2	-	2	-	-	-	-	-	1
1574	2	-	1	1	-	-	-	-	-
1578	1	-	-	1	1	-	-	-	-
1582	1	-	1	1	1	-	-	-	1
1586	-	-	1	-	-	-	-	-	-
1588	1	-	-	-	1	-	-	-	-
1589	-	-	-	1	-	-	-	-	-
1590	-	1	-	-	1	1	-	-	-
1591	-	1	-	-	1	1	-	-	-
1592	-	1	-	-	1	1	-	-	-
1593	-	-	-	-	-	1	-	-	-
1594	-	-	1	-	-	-	-	-	-
1595	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1596	-	-	-	-	-	-	-	-	-

⁴⁹ AHCB. CC, XVII-1, s.f. "c"= ciutadans honorats. "m"= militars. Analitzem en aquest quadre, les famílies de la mostra que ja apareixien a la matrícula del 1510, l'arrelament de les quals sembla fou efectiu al llarg del segle, a jutjar d'una banda pel manteniment de l'estratègia de dispersió familiar a les bosses de consellers ciutadans i militars. Cal tenir-hi present, a més, que aquesta consolidació es reforçaria mitjançant lligams amb noves famílies.

Revisió	Reposicions								
	Desvalls c. m.	Dusai c. m.	Ferrer c. m.	Fivaller c. m.	Gualbes c. m.	Llull c. m.	Pol c. m.	Sapila c. m.	Terré c. m.
1597	- -	- -	1 -	- -	- -	- -	- -	1 -	- -
1598	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
1599	- -	- -	- -	- -	- -	- -	1 -	- -	- -
1600	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
Totals	8 3	6 4	6 6	2 6	3 11	5 7	2 2	3 1	2 2

Masnóvell, que de mercaders passarien a ciutadans recentment insaculats com a tals.⁵⁰ No descuidaren tampoc d'incloure's els Terré entre la parentela dels poderosos Cassador, -sota l'ombra dels quals anirien a la recerca d'un privilegi de noblesa,⁵¹ els Desvalls entre els Pol cavallers de Sant Jaume,⁵² o els Cornet entre els Boixadors,⁵³ amb els qui començaven a compartir certs hàbits aristocràtics.

Hàbits com sabem inherents a una existència material que es basava ara en la percepció de pensions de censals morts, bé que en principi no tant per la quantitat dels ingressos derivats -encara quelcom limitats, a jutjar segons els inventaris tal vegada no gaire precisos d'alguns de

⁵⁰ AHC. Secc. Not. I-41, inventari de Geroni Desvalls, any 1588. AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Tercius liber testamentorum*, llig. 31, ff. 85r.-88r., Joan Lluís Cornet, any 1591.

⁵¹ AHPB. Not. Pere Fitor, *Primus liber testamentorum*, llig. 10, s.f. ACA. CA, llig. 503, s.f., sollicitud de privilegi de noblesa per a Joaquim Terré, s. d. Sobre les influències dels Cassador, veure l'últim epígraf del capítol 6è. Aquesta família durant la darrera dècada del cinc-cents es trobava fortament posicionada del costat de la Monarquia (M. PÉREZ LATRE, *Llevar la Corona a sa Magestat. Junes de Braços i Divuitenes a la Diputació del General (1587-1592)*). Treball d'Iniciació a la Recerca, Universitat Pompeu Fabra, 1994, 338), raó de més per a afavorir certs ajuts a qui s'hi vinculessin.

⁵² Bernat de Pinós i Pere de Pinós i Santcliment, eren cunyats de Jaume Desvalls. AHPB. Not., Esteve Gilibert Bruniquer, *Secundus liber testamentorum*, llig. 19, la vídua de Jaume Desvalls, ff. 78v.-80v., any 1617. ACA. CA, llig. 485, s.f., Bertran Desvalls demana una pensió pertocant la seva muller, Isabel de Pol, any 1609. *Ibid.*, llig. 493, s.f., el mateix és reclamat més tard, (3-VII-1619). Sobre l'hàbit de Sant Jaume dels Pol, *Id. RC*, 3995, f. 84r., (20-XI-1542).

⁵³ AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Tercius liber testamentorum*, llig. 31, ff. 85r.-88r., Joan Lluís Cornet, any 1591.

llurs membres: el de Francesc Terré de l'any 1616 indicava menys de 200 lliures anuals.⁵⁴ sinó més aviat pel fet que eren sovint contractats amb alguns senyors territorials i en menor mesura amb les institucions polítiques, esdevenint en tant que creditors d'aquests. en copartípics del règim senyorial i fonament del desenvolupament de la maquinària governamental, respectivament. D'ençà un cert temps, a més, havien adquirit per via de compra la propietat d'algunes petites finques rurals situades a les rodalies de la ciutat. amb la influència local que això hi havia de reportar: el mateix Francesc Terré en posseïa dues prop dels murs de Barcelona i una torre a Sant Andreu de Palomar.

A un extrem, els Gualbes, Ferrer, Fivaller i Llull, no només havien aconseguit de consolidar llur presència tant a les bosses de ciutadans com a les de militars al llarg d'un dilatat període que abastava la major part del cinc-cents,⁵⁵ -com s'observa al quadre superior-, sinó que mitjançant llurs connexions amb nous doctors havien pogut d'eixamplar per via d'afinitat. - la qual cosa significava que hi tenien insaculats parents afins resultants d'aliances matrimonials-. les quotes reservades a les bosses de ciutadans. Estratègia imprescindible, més encara quan, en tombar el segle XVI, la notable reducció dels recursos demogràfics familiars, trencaria el suggerit equilibri. Aquestes famílies havien enllaçat. en efecte, amb els doctors en dret Doms.⁵⁶ Castelló,⁵⁷ Roig,⁵⁸ o Dalmau.⁵⁹

Es tractava d'estratègies que transpuaven en definitiva un intercanvi d'interessos bilaterals. Quan el ciutadà i doctor Miquel Doms, -que descendia tan sols una generació abans d'un mercader de Barcelona-⁶⁰ enllaçà allà pels anys seixanta amb una Llull. la qual no li oferia

⁵⁴ *Ibid.*, *Primer llibre d'inventaris*, llig. 35, s.f., Francesc Terré, any 1616. També a ÍD. Not. Antic Servat. *Plec d'inventaris*, llig. 45, s.f. AHCB. Secc. Not. 1-40, s.f., inventari de Galcerà Desvalls, any 1585. *Ibid.*, 1-41, s.f., inventari de Geroni Benet Desvalls, any 1588.

⁵⁵ De fet, l'estratègia més hàbil per sortir exaculat, consistia a trobar-se insaculat al major nombre possible de bosses. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 479.

⁵⁶ AHPB. Not. Joan Sala, *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 27, s.f., el donzell Joan Llull, cosí germà del doctor Miquel Doms, any 1593. També, ÍD, Not. Miquel Cellers, *Secundus liber testamentorum*, llig. 9, f. 32r., el ciutadà honorat Joan Lluís Llull, any 1594.

⁵⁷ ÍD. Not. Pere Ferrer Caperó, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Francesc Castelló, sogre de Joan de Gualbes, any 1577.

⁵⁸ ÍD. Not. Nicolau Lentsclà, *Manual de testaments*, llig. 6, s.f., el jutge Bernat Roig, el qual esmenta entre els marmessors, un cosí de nom Francesc Cosme Fivaller, any 1602.

⁵⁹ ÍD. Not. Joan Terés, *Llibre de testaments*, llig. 14, ff. 94r.-96r., el conseller en cap Miquel Ferrer, cosí del doctor Jaume Dalmau, any 1601.

⁶⁰ BC. Arx. Not., Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 293, ff. 76r.-77r., el doctor Bernardí Doms, fill del mercader Miquel Doms, any 1555.

Quadre IV-8. Xarxes d'influència entre "noves" i "velles" famílies, a les bosses de ciutadans del Consell de Cent, segle XVI⁶¹

Revisió bosses	Vacants cobertes	Reposicions			
		Famílies	Xarxes de parentiu	Afinitats noves-velles famílies	% afinitats
1518	3	3	1	-	-
1522	13	12	1	-	-
1527	15	15	1	2	13'3
1530	15	13	-	-	-
1534	8	8	1	1	12'5
1538	8	7	1	-	-
1542	10	10	1	-	-
1546	8	8	-	-	-
1550	10	8	2	-	-
1554	9	9	2	-	-
1558	8	8	1	1	12'5
1562	7	7	2	2	28'5
1566	9	9	2	1	11
1570	11	10	2	2	20
1574	14	13	1	2	15'4
1578	11	10	2	1	10
1582	14	13	1	1	7'7
1586	22	21	1	2	9'5

⁶¹ La columna de "Xarxes de parentiu", fa referència a l'existència de conjunts familiars majors per sobre dels diferents cognoms relacionats al seu costat. La columna sobre "Afinitats", detalla el nombre de famílies "noves" vinculades a les "velles". Per a entendre-ho, veiem algun exemple: a la revisió de l'any 1527, s'insaculen quinze cognoms entre els ciutadans honrats: Marimon, Dusai, Mitjavila, Navel, Pol, Vilana, Llull, Cortadella, Despuig, Trilles, Desbosch, Puig de Pons, Satorra, Malet i Sarrovira. D'entre aquests, només els Marimon-Dusai-Pol-Llull, es troben lligats per parentiu i per això constitueixen una sola xarxa que constatem amb la unitat al quadre. Finalment, hi ha dues noves famílies, Malet i Desbosch. Els primers eren afins dels Terré i els segons dels Llull. Fonts: AHCB. CC, XVII-1, s.f. Relació de les fonts utilitzades per a esbrinar el parentiu entre els insaculats: BC. Arx. Not. Pere Jovells, *Manual de testaments*, man. 389, s.f., Galcerà Ferrer, cunyat de Miquel Oliver, any 1558. ÍD, Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. fol. 150, s.f., Elionor Ferrer, filla de Jaume Ferrer, pare de Galcerà Ferrer, any 1543. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., testament de Joan Carles Bellafilla, parent dels Gualbes, any 1520. ÍD. *Ibid.*, testament de Joan Llull, any 1512. AHPB. Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 9, s.f., Bernat Terré, amb esment dels cosins Dusai i Llull, any 1517. ÍD, Not. Antoni Anglès, *Lligall de testaments*, llig. 13, s.f., Violant Cornet, filla d'Antic Cornet i neboda de Bartomeu Ferrer, any 1535. ÍD, Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 21, s.f., Francesc de Marimon, cosí de Joan Miquel Pol, any 1531. ÍD, Not. Pere Sabata, *Primus liber testamentorum* llig. 13, s.f., Bernat Casademunt, any 1586. ÍD, Not. Pere Ferrer Caperó, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Francesc Castelló, sogre de'n Gualbes, any 1577.

Revisió bosses	Vacants cobertes	Reposicions			
		Famílies	Xarxes de parentiu	Afinitats noves-velles famílies	% afinitats
1588	5	5	-	-	-
1589	9	6	3	2	33'3
1590	5	5	1	-	-
1591	7	7	2	1	14'2
1592	4	4	-	-	-
1593	3	3	-	-	-
1594	1	1	-	-	-
1595	4	4	2	1	25
1596	3	3	-	-	-
1597	5	5	-	-	-
1598	3	3	-	-	-
1599	-	-	-	-	-
1600	10	10	3	2	20
<i>M. A. per revisió</i>		7'7	1'06	0'6	7'5

Quadre IV-9. Consellers pertanyents a la xarxa de parentiu de les velles famílies de la Ciutat, 1575-1605.⁶²

Anys	Conseller	Ordre	Família amb la qual es relaciona	Parentiu
1575	F. Castelló	2n.	Gualbes	Sogre
1576	M. Oliver	1er.	Ferrer	Cosí
1577	M. Doms	1er.	Llull	Cunyat
1578	-	-	-	-

⁶² E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1: 25-43. Fonts sobre el parentiu: les mateixes consignades a la nota del quadre anterior, a més de, AHPB. Not. Pere Sabata, *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 145r.- 147r., Bernat Casademunt, any 1586. ÍD, *Ibid.*, testament de Damià Puigjaner, any 1583. ÍD, Not. Nicolau Lentiscà, *Llibre segon de testaments*, llig. 23, s.f., Bernat Roig, any 1602. ÍD, Francesc Pedralbes, *Llibre tercer de testaments*, llig. 31, ff. 209r.- 211v., Joan Lluís Cornet, marit d'Elionor Tamarit, any 1591. AHCB, Secc. Not. III-16, s.f., testament de Francesc Salaverdenya, cosí dels Terré, any 1627. La columna del marge dret, fa referència al grau de parentiu que adquireix l'individu en qüestió, en el moment d'emparentar amb la família, o bé la relació amb el tronc de la mateixa, com ara el cas dels col.laterals. No s'especifica per tant, quan es tracta d'un descendent directe d'una família.

Anys	Conseller	Ordre	Família amb la qual es relaciona	Parentiu
1579	M. Masnovell	3er.	Dcsvallts	Cunyat
1580	-	-	-	-
1581	F. Despuig	1er.	Ferrer	Cosí
1582	-	-	-	-
1583	F. Gualbes	2n.	Gualbes	-
1584	-	-	-	-
1585	-	-	-	-
1586	M. Ferrer	2n.	Ferrer	-
	G. Fivaller	3r.	Fivaller	-
1587	F. Roig	2n.	Fivaller	Cunyat
1588	V. Castelló	2n.	Gualbes	Nebot
1589	M. Doms	1r.	Llull	Cunyat
1590	F. Terré	1r.	Terré	-
1591	P. Tamarit	1r.	Comet	Cunyat
1592	-	-	-	-
1593	G. Miquel	-	Miquel	-
1594	J. Gualbes	1r.	Gualbes	-
	J. Dusai	3r.	Dusai	-
1595	M. Bastida	1r.	Bastida	-
1596	F. Gualbes	3r.	Gualbes	-
1597	-	-	-	-
1598	-	-	-	-
1599	-	-	-	-
1600	M. Ferrer	1r.	Ferrer	-
1601	L. Salaverdenya	1r.	Terré	Cosí
1602	M. Puigjaner	3r.	Ferrer	Cosí
1603	-	-	-	-
1604	P. Puigjaner	3r.	Ferrer	Cosí
1605	-	-	-	-

en termes econòmics sinó uns limitats 500 sous en pensions de censals,⁶³ tanmateix, en termes de multiplicació potencial d'oportunitats a controlar els càrrecs ja es podia vincular a una xarxa de parentiu on figuraven altres famílies insaculades com ara els Bellafilla, però fonamentalment amb un llinatge capaç de posicionar-se hàbilment a l'esfera pública. Cap els anys vuitanta, el propi Miquel Doms es trobava signant uns capítols matrimonials en qualitat de testimoni, contractats entre el seu cosí Frederic Llull i don Frederic de Cabrera.⁶⁴ Mostra i ostentació de les seves extenses fidelitats, -de bén segur adquirides mercès a les seves afinitats familiars-, al seu

⁶³ AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Borsa de capítols matrimonials*, llig. 6, s.f.

⁶⁴ AHC. Secc. Not. II-20, s.f., any 1588.

testament de l'any 1596 incloïa la inusitada quantitat de trenta-cinc marmessors, entre els quals no hi eren absents uns Dusai, Gualbes o Girón de Rebolledo, a la manera dels grans nobles i no pas de qualsevol ciutadà.⁶⁵

Immersa envers una tendència d'ennobliment que els feia perdre constatables possibilitats de romandre als principals llocs de comandament de la Ciutat,⁶⁶ la vella oligarquia captava amb aquests matrimonis, -i és això el que insistim a destacar-, determinades quòtes de poder pertanyents a la bossa de ciutadans del consell de cent, -la bossa de fet, que mantenia el percentatge més alt d'escons al mateix-. Si l'atzar de l'extracció hi era favorable, les quòtes noves significarien a posteriori, càrrecs de govern. Quants més enllaços amb les noves famílies dels doctors que irrompien en aquestes bosses, -irrupció progressiva que per sí mateixa ens explica com ja al 1510 uns quants es decidiren a demanar al rei la retirada del seu beneplàcit a les insaculacions, que beneficiava sobretot les famílies consolidades, com veurem en el següent capítol-,⁶⁷ majors possibilitats doncs a sortir elegits. A partir de les nòmines de les conselleries del període comprès entre els anys 1575 i 1599, podem afirmar que gairebé tots els anys, -com es constata al quadre número IV-9-, una de les tres primeres havia recaigut a mans d'un membre de les velles famílies, membre, és clar, consanguí o afí.

Altres interessos de caire econòmic, es situarien a un marge -no gaire indiferent- de l'estratègia de consolidació de les velles famílies. L'aliança en qüestió, podia orientar la col·locació d'algú dels fills menors escassament dotats. En el cas que ara ens ocupa, tot i què'n desconexem amb exactitud quantitativa i qualitativament l'aportació econòmica que hi feia Miquel Doms al llinatge dels Llull, sí podem intuir altrament que es tractava d'una apreciable aportació, no només per llur condició d'hereu universal, sinó també perquè els donants se n'havien reservat 4.000 lliures, xifra prou enlairada comparativament per a l'època. ¿Es tractava d'aliances fruit d'interessos patrimonials a benefici del primer grup i en virtut de la dispersió de col·locacions a què el sistema insaculatori obligava, agreujat per les consabudes

⁶⁵ AHPB. Nol. Joan Sala, *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 27, s.f.

⁶⁶ Es tracta de la disfuncionalitat entre institució i base social, què ja n'ha parlat Josep Maria Torras, en relació concreta al fet que "...qualsevol modificació de l'estatut social d'un membre del Consell de Cent, ni que no significués el gaudi de les categories de la noblesa titulada i grandesa excloses del municipi, comportava de tota manera l'obligació de recular en la jerarquia municipal fins a la bossa de conseller tercer..." J.-M. TORRAS. *Els Municipis*. 92.

⁶⁷ Sobre la qüestió, J. VICENS, *Ferran II*, 2: 397.

pràctiques successòries? ¿Mostrava, en definitiva, el cercle de redistribucions dels recursos econòmics-extraeconòmics potenciant la concentració dels primers a mans dels qui ja controlaven els segons?

L'exemple de l'aliança contractada entre un Gualbes, Guillem Ramon i la pubilla del conseller Castelló, ho corrobora i denota un cop més, els nivells de similitud de l'intercanvi -oportunitats i patrimoni privat- o el caràcter creixentment tancat de l'homogàmia. Vèiem al capítol anterior que per a les famílies en ascens social, l'enllaç de l'hereu amb una dona de família arrelada entre l'oligarquia, significava que la consolidació de llurs relacions de parentiu es trobava a la base de les condicions per a iniciar l'intercanvi. Des d'una altra lectura, hom podria deduir si més no que aquest reduït nombre de lligams d'afinitat entre nous doctors o ciutadans i velles famílies insaculades, significava que només unes quantes acaparaven el mercat matrimonial on intentaven d'arrelar les famílies que procedien d'un procés de mobilitat vertical. La majoria de les aliances, en efecte, tenien com a protagonistes un reducte consolidat amb els Gualbes, els Ferrer o els Fivaller. Per a il·lustrar-ho, podem aturar-nos a analitzar alguns casos.

A la revisió de les bosses de l'any 1527, dos dels doctors que s'insaculaven per primer cop, Miquel Dezbosch i Joan Geroni Malet, es trobaven, -o s'hi acabarien poc temps després trobant-, emparentats per matrimoni amb els Llull⁶⁸ i amb els Terré.⁶⁹ A la revisió del 1566, era el torn de Miquel Doms, gendre de Lluís Llull. Al 1578, s'insaculava un nou doctor que no tardaria a esdevenir cosí polític dels Ferrer.⁷⁰ Al 1594, era el cas de Gervasi Masnovell i Geroni Torner. El primer, s'havia casat de nou amb un membre dels Ferrer⁷¹ i el segon, amb un altre dels Gualbes.⁷² Tot i que no es tracta pas de la totalitat dels casos, tampoc són en absolut davant d'exemples aïllats, ans al contrari, formen part d'un conjunt més ampli, -que evoluciona oscil·lant durant el període 1527-1600 entre un 13% i un 20% i amb una mitja d'un 7'5% per

⁶⁸ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., testament de Galcerà Tomàs Llull, cosí de Miquel Dezbosch, any 1551.

⁶⁹ AHPB. Not. Baltasar Torrent, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 2, s.f., el doctor en dret Martí Joan Terré i la filla del notari públic de Barcelona Esteve Malet, any 1506.

⁷⁰ ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Primus liber testamentorum*, llig. 31, ff. 79r.-80r., Bonaventura Mollet, que inclou el seu cosí Josep Ferrer com a marmessor, any 1581.

⁷¹ ÍD. Not. Esteve Gilabert Bruniquer, *Llibre primer de testaments*, llig. 13, ff. 52v.-54r., Gerònima Masnovell i Ferrer, any 1605.

⁷² ÍD. Not. Joan Soler Ferran, *Libro de testamentos*, llig. 25, s.f., Joan de Gualbes, sogre de Francesc Torner, -aquest al seu torn germà de l'esmentat al text-, any 1616.

revisió-, quantificat al quadre IV-8.

Estratègies tals aviat donaren llurs resultats: el quadre número IV-9, reflecteix com, gairebé cada any, un conseller en exercici es trobava vinculat amb famílies que es repeteixen molt sovint. Després de tot, una de les repercussions més immediates de l'homogàmia de la classe dirigent, havia de consistir en la formació de xarxes familiars entre els insaculats, de manera que depenguessin de determinats sectors de poder consolidats, per a fer front a una arriscada dispersió de forces.⁷³

Tot just un any després de la conflictiva extracció del doctor en medicina Francesc Castelló, era de nou exaculat com a conseller segon un altre metge, Simón Joan Desplà. Aleshores el síndic i procurador dels ciutadans honrats, Miquel Bastida, -que pertanyia com ja hem anotat a una vella família de ciutadans,⁷⁴ aleshores estancada no tan sols demogràficament a jutjar pel reduït nombre de cinc conselleries ocupades al llarg del cinc-cents, sinó sobretot per la manca de lligams parentelars orientats tant a guanyar quòtes entre els novament insaculats, com també una posició sòlida dintre de la noblesa,⁷⁵ presentà una súplica basada en contra de la concurrència dels gaudints a les citades bosses i altres oficis que pertocaven a l'estament al qual representava. "...per ser dita extractio en perjudici dels ciutedans...".

Altre cop un any després, a l'extracció de la bossa de conseller terç del metge Galcerà Guimosachs, -exemple d'una d'aquelles famílies emergents composades per diversos doctors,⁷⁶ es disparava la protesta dels ciutadans honrats, tot reiterant la nul·litat de la dita extracció, protesta que anava signada i encapçalada pel llavors síndic dels ciutadans, Joan Lluís

⁷³ De la mateixa manera ja havien d'actuar les famílies velles i noves del patriciat italià del Renaixement, quan el poder passava pels clans hegemònics i època posterior. Vegi's l'estudi clàssic de F-W. KENT, *Household and lineage*, 172-175 i els més recents entre els quals podem destacar H-C. BUTTERS, *Governors and government in early sixteenth-century Florence, 1502-1519* (Oxford, 1985), 69-77, P-C. CLARKE, *The Soderini and the Medici. Power and Patronage in Fifteenth-century Florence* (Oxford, 1991), 130-153, J-M. FERRARO, *Family and public life*, 101-130.

⁷⁴ Són nombroses les vegades al llarg del segle XV en què els Bastida ocuparen diverses conselleries al govern de Barcelona. E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1: 25-43.

⁷⁵ Efectivament, tot i que no disposem de documentació notarial exhaustiva sobre aquesta família, en podem tanmateix afirmar que mai apareix aquest nom entre els capítols matrimonials de les principals famílies que integraven els cercles governamentals i dominants de l'època. De les escasses notícies que n'hem obtingut, podem si més no constatar com Miquel Joan Bastida era casat amb una filla del donzell de Girona Joan Bret. AHCB. Secc. Not. III-13, s.f., testament d'Estefania Bret, any 1605. Els Bret, però, si analitzem les nòmines polítiques de l'època, no gaudien pas de gaires projeccions en els màxims òrgans de poder. Vegi's J-L. PALOS, *La práctica del gobierno*, 2.

⁷⁶ AHCB. Secc. Not. III-11, s.f., testament de Pere Joan Guimosachs, any 1580.

Cornet. Analitzada la naturalesa sòciofamiliar de les bretxes que sesgaven la classe que dominava la Ciutat, l'oposició als gaudints no provenia categòricament ni de part de velles ni de noves famílies. Menys encara, tot just per la relativitat de les fronteres entre ambdues, fronteres que només havien d'existir per aquelles que no disposaven pas en termes competitius bé d'un capital simbòlic, bé d'un de material o patrimonial,⁷⁷ per tal d'intercanviar en el moment de pactar un matrimoni amb nous sectors delerosos d'integrar-se dins aquella i consolidar-se al municipi. Provenia, en definitiva, dels sectors del patriciat urbà que no podien admetre més competència i restaven exclosos d'un mercat matrimonial on s'haurien pogut vincular amb els nous, assolint de controlar -ni que fos indirectament sota el signe de l'afinitat de parentiu-, algunes de les quòtes que perdien per manca d'un potencial demogràfic capaç d'alternar amb certa solidesa entre les bosses de ciutadans o les de militars. Casos com ara els precedents, es repetiren entre els anys 1578 i 1583.⁷⁸

Ciutadans honorats i doctors feien valdre llurs respectius arguments, tot esgrimint parcials interpretacions, observades des de sengles parts com a "*...fonaments molt voluntaris y de poca subsistencia...*", sobre l'antic privilegi del Regiment.⁷⁹ Els primers consideraven com d'ençà que al 1498 foren igualats els estaments de ciutadans honorats i de militars, les vacants produïdes a les bosses d'ambdós s'omplirien amb els respectius i no pas amb cap altre doctor en dret o en medicina que no fos en sí mateix ciutadà honorat, de la mateixa manera que succeïa a l'originària matrícula de ciutadans honorats confeccionada per a concòrrer a les conselleries de la Ciutat, on paral·lelament no s'hi nomenà cap doctor que no fos en sí mateix ciutadà honorat.⁸⁰ Altrament, els segons, s'atenien tant a aquest com a d'altres més antics privilegis,⁸¹ on restava prou explícit com els "*...juristes e metges sien haguts e tenguts per ciutedans honorats...*".⁸² En efecte i si ens desplaçem a l'any 1543, -com ha estudiat Àngel Casals a la seva recent tesi doctoral-, en el fallit projecte d'esmena del privilegi de 1498 es contemplava la inclusió de

⁷⁷ P. BOURDIEU, "Les stratégies matrimoniales dans le système de reproduction", *Annales* 21 (1972): 1105-1125.

⁷⁸ AHC.B. CC, VCC, XVII-1, ff. 119r.-126r. També, ÍD. CC, II-88, f. 15r., (11-XII-1579) i ÍD. CC, XIV-14, ff. 1r.-2r. (30-XII-1577), ff. 218r.-219r. (18-XII-1578).

⁷⁹ ÍD. CC, VCC, XVII-1, f. 136r.

⁸⁰ ÍD. CC, XIV-5, f. 133r.

⁸¹ Sobre aquests, E-G. BRUNQUER, *Ceremonial*, 5: 153. C. BATLLE, *La crisis*, 2: 466-475. J. AMELANG, *La formación*, 78.

⁸² AHC.B. CC, VCC, XVII-1, ff. 109v.-113r.

juristes i metges de forma automàtica a la bossa de ciutadans.⁸³ El problema ara com abans radicava en una manca suficient de ciutadans honorats matriculats i en conseqüència insaculats: en aquesta ocasió no dubtaven a denunciar que “...per abus no sols en dits llocs de consellers siutadans son stats enseculats no solaments alguns drs. en dret y en medicina empero la major part dels enseculats en les Bosses de consellers segon y terç son vuy drs, lo que es contra tenor del privilegi reial...”⁸⁴

Els mateixos processos de mobilitat social vertical que precedien molts dels orígens d'aquests nous doctors, eren els que al seu torn empenyien l'abandó de la categoria de ciutadans honorats, a través de l'obtenció de privilegi militar, per part d'alguns dels anteriorment insaculats a les bosses que omplirien després els gaudints. Per aquesta raó algunes de les velles famílies, -com ja hem vist-, es resistiren no ja tan sols a perdre les quòtes de la bossa que abandonaven, sinó també a deixar-les a mans de perfectes desconeguts. La solució residia en la contractació d'aliances matrimonials.

La causa dels ciutadans contra els doctors, que es perllongaria més de vint anys, s'inicià definitivament el mes de maig de 1578. Tres síndics de la congregació dels doctors en dret de Barcelona, Miquel Puigventós, Bernat Rodés i Jaume Dalmau, l'incoaren inicialment a la cort del regent la vegueria de Barcelona i poc més tard a la reial audiència, contra els ciutadans de matrícula, també representats pels seus síndics, Francesc Terré, Julià de Navellí i Bernat Romeu.⁸⁵ Aprofitant la presència del monarca a Barcelona amb motiu de les corts de 1599, els síndics de l'estament dels ciutadans honorats, se li adreçaren en nom de la Ciutat, fent-se ressò al seu torn de l'existència d'un estat general d'irregularitats i abusos comesos per molts estaments, que des de la mà menor pretenien d'ocupar els llocs d'altres,⁸⁶ sens dubte “*rebutant*” -com criticaria el mateix doctor Jeroni Pujades al seu Dietari-⁸⁷ de perseguir les categories superiors.

En resulta simptomàtic, com enmig d'aquest contexte, concretament als anys 1585 i 1598, el monarca publicà dues reformes consecutives del privilegi d'insaculació, relatives

⁸³ À. CASALS, *Emperador i Principat*, 680.

⁸⁴ AHCB. CC, XIV-5, f. 133r., (28-XI-1576).

⁸⁵ ÍD. CC, VCC, XVII-1, ff. 99r i 109v.

⁸⁶ A la cinquena conselleria, per exemple, els capsers havien usurpat alguns dels 11 llocs corresponents als fusters bosquers, de mentres que els notaris públics s'immiscien als llocs dels notaris reials. *Ibid.*, ff. 207r. i 4v.

⁸⁷ J.-M. CASAS i HOMS, *Dietari de Jeroni Pujades*, 1: 77.

ambdúes al reconeixement de les bosses.⁸⁸ En aquest sentit, el conflicte entre ciutadans i doctors, formava part d'un descrèdit general, -força temps ja arrossegat-,⁸⁹ envers el procediment de selecció dels insaculats, reflectit a través de constants denúncies sobre corrupció.⁹⁰

Aixímateix, formava part també, d'un procés de creixement d'alguns dels grups que integraven una internament heterogènia classe dirigent. Això havia d'implicar com ja hem indicat, una major competitivitat entre ells per entrar a les bosses de les tres primeres conselleries, i topava amb el consolidat domini dels ciutadans de matrícula, que es resistia a perdre ara a causa de l'extinció de moltes de les seves famílies, com ho demostrava la reducció dels nous admissos al cos.⁹¹ Pèrdua que hom s'arriscava a patir sota el supòsit de no vincular-se amb els nous competidors. El procés de creixement dels grups que integraven la nova classe dirigent urbana responia, com ja ha estat dit, tant al flux constant de la mobilitat vertical com a la política reial de concessió de privilegis, ambdós estretament relacionats. Il·lustra la darrera, la polèmica entre ciutadans de matrícula i de nòmina reial, -aquests multiplicats vertiginosament a les dècades finals del segle XVI, de forma similar als gaudints-,⁹² que s'arribaria a encavalcar amb l'esdevinguda entre ciutadans i doctors, tal vegada perquè paral·lelament d'entre molts dels ciutadans de nòmina reial hi havia advocats i metges,⁹³ per la qual cosa formava part tot plegat d'una mateixa reacció de competitivitat pels càrrecs.

Aquestes irregularitats a la provisió de les insaculacions, que eren considerades en tant que perturbacions del bon ordre de la Ciutat, no discorrien pas a soles. Anaven paral·leles a les

⁸⁸ J.-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 472-473. AHCB. CC, II-94, f. 136r., (3-IX-1585). ÍD, II-96, f. 140r., any 1586. DACB. Vól. 5, f. 500r., (11-IX-1587).

⁸⁹ AHCB. CC, II-54, ff. 88v.- 90v., (anys 1536-1537). *Ibid.*, II-56, ff. 93r.- 94r., (anys 1541-1542). *Ibid.*, II-58, f. 24v., (abril 1545). *Ibid.*, II-62, f. 49r., (anys 1552-1553). *Ibid.*, II-86, ff. 18r.-19r., (anys 1576-1577). *Ibid.*, II-94, f. 136r., (anys 1584-1585).

⁹⁰ J.-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 487-495.

⁹¹ En efecte, tal com ha estudiat James Amelang, entre els anys 1510 i 1599, decreixè marcadament el nombre de fills de ciutadans matriculats admissos als vint anys d'edat, tot passant a la reduïda quota de 9 durant el decenni de 1590 a 1599. Altrament, un 58% de les famílies que apareixien al privilegi del 1510, no aportaren cap membre nou al grup. J. AMELANG, *La formació*, 49 i 73. Darrerament, Joan Lluís Palos ha matisat algunes d'aquestes xifres, tot determinant una vida no tan curta per a moltes de les famílies inscrites al 1510. J.-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 427.

⁹² J. AMELANG, *La formació*, 46 i 78-79.

⁹³ De fet, la controvèrsia amb els ciutadans de nòmina reial, començà arran la iniciativa del conseller principal, en ordenar al notari municipal la matriculació precisament de quatre advocats que havien estat nomenats ciutadans per privilegi reial. *Ibid.*, 46.

alteracions que precedien les sessions d'insaculacions al si del braç reial de la Diputació del General.⁹⁴ Aquí fins i tot, pels voltants de l'any 1587, els advocats i metges es veieren forçats a sol·licitar ajut al consell de cent, -on alguns, com hem anat veient, disposaven de vinculacions de parentiu-, per tal de salvar la prohibició d'assistir a certs ajustaments que feien els diputats.⁹⁵ Al mateix temps, s'hi estaven immiscint altres "...perturbacions en la conservatio de la auctoritat de dita Ciutat...", que provenien de nou dels mateixos protagonistes, els lletrats. En aquesta ocasió però, no es tractava pas d'aquells lletrats que abrumadorament havien crescut en nombre i s'estaven al seu torn beneficiant progressivament de la major part dels càrrecs de govern, sinó dels juristes de la reial audiència, aquells que eren llavors continu objecte de crítica, perquè "...la conditio dells lletrats i juristes sie en sa major part inclinada a la ambitio del dominar i perverteixen les coses de la politica de aquesta Ciutat (...) com ho fassen de algun temps ensa...".⁹⁶ Queixes semblants o idèntiques contra "...voler los drs. del reial consell entremetres en les insaculacions, plasses de notaris (...) no dexant fer les insaculacions libera, fent se fassa moltes voltes de persones insuficients...", sovintejaren al llarg del temps que durà el procés entre els ciutadans honrats i els doctors.⁹⁷

Intromissions tals, cal inscriure-les en la línia d'una demostració de força de la magistratura judicial d'aleshores i en particular del consell criminal, des d'on s'ordí el gruix d'unes estratègies polítiques destinades a imposar llur autoritat amb l'afermament de les jurisdiccions reials.⁹⁸ Intromissions tals sobre les insaculacions, en definitiva, haurien subsanat la manca d'oportunitats derivada de no massa lligams de parentiu extesos a d'altres àmbits de poder, atès que hi contribuïa el fet que es tractava d'una magistratura que majoritàriament s'havia format per antecedents familiars de servei, a l'empar de les mateixes estructures del govern reial i era allà on controlaven i dominaven quantitativament. Des d'una anàlisi de les nòmines d'insaculacions en el Consell de Cent, pel període que cobriria el darrer quart del cinc-cents, tant de ciutadans com militars, se'n desprèn com, durant els anys centrals del conflicte,

⁹⁴ AHCB. CC, XIV-5, f. 133r., (28-XI-1576).

⁹⁵ ÍD. CC, II-96, ff. 198r. i 218r. (25-XI-1587). En efecte, a les Juntes de Braços per Barcelona, no es consentia l'entrada als doctors. M. PÉREZ LATRE, *Llevar la Corona*, 43.

⁹⁶ AHCB. LIC, VI-60, ff. 238v.-239r., lletra dels consellers als doctors del reial consell, (2-VI-1578).

⁹⁷ ÍD. CC, II-108, f. 266v., (30-VI-1599).

⁹⁸ Sobre aquests fets, M. PÉREZ LATRE, *Llevar la Corona*, 342 i ss.

augmentà el nombre de parents de doctors del reial consell i d'alts oficials reials entre els insaculats. Es tractava d'una progressió d'un 4% a un 27'25%,⁹⁹ que no tardaria a trobar la seva correspondència a l'esfera política.

En efecte, la resolució del conflicte entre ciutadans i doctors revertiria a mans dels membres de la reial audiència,¹⁰⁰ els mateixos que altrament havien contribuït a desestabilitzar el clima de confiança respecte al procediment de revisió de les bosses dels consellers, a través de llurs il·legals intromissions i pressions a les sessions on tenien lloc. Com a colofó doncs, al marge del procés que es seguia davant el tribunal, la súplica dels síndics dels ciutadans

Quadre IV-10. Vacants cobertes per parents de magistrats de l'Audiència i oficials reials superiors a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent: darrer quart del segle XVI.¹⁰¹

Anys: Revisions	Vacants cobertes	Insaculacions parents dels oficials reials esmentats	Proporció sobre les bosses
1574	25	1	4
1578	22	2	9
1582	23	2	9
1586	38	4	10'5
1588	10	-	-
1589	9	3	33'3
1590	8	1	12'5
1591	7	1	14'2
1592	8	2	25
1593	7	1	14'2
1594	1	1	-
1595	6	1	16'6

⁹⁹ Sobre aquest tema, fonts i procediments, hi tornarem al darrer epígraf del capítol 6è.

¹⁰⁰ J-L. Palos atribueix a la insistència dels mercaders a les corts de 1599 l'immisciment dels assessors reials en els "passadissos més recòndits de l'administració municipal". *Catalunya a l'Imperi*, 487.

¹⁰¹ Fonts: AHCB. CC, XVII-1. Sobre el parentiu amb els oficials reials, vegi's les fonts consignades als dos quadres precedents. Una ampliació d'aquest quadre, al capítol sisè.

Anys: Revisions	Vacants cobertes	Insaculacions parents d'oficials reials esmentats	Proporció sobre les bosses %
1596	5	1	20
1597	8	2	25
1598	5	-	-
1599	10	1	10
1600	11	3	27'25
<i>M. A. per revisió</i>		1'5	13'5

adreçada al monarca l'any 1599, consistia en el nomenament d'algún ministre reial per tal que visités i iniciés un reconeixement precís de les bosses de la Ciutat,¹⁰² intervenció que significava que el monarca, -com ha assenyalat Joan Lluís Palos-, després de gairebé cent anys, estava de nou fent ús de la prerrogativa que li atorgaven les ordonances originals,¹⁰³ la qual reflectia aixímateix la consolidació de l'absolutisme regi d'aquells anys. L'elegit fou el canceller reial, el doctor i canonge Rafel Rovirola, que l'any 1602 finalment es pronuncià a favor de les pretensions dels doctors, a tenor dels privilegis reials més amunt esmentats i en especial del primer de 1498, que no n'era en absolut excloent.¹⁰⁴ Precisament el capítol trenta-setè de les corts de 1599, havia disposat amb manifesta intenció però que ni el portantveus ni els doctors del reial consell poguessin intervenir les insaculacions del General, Consell de Cent i cònsuls de mar de Barcelona.¹⁰⁵

Tampoc els militars tardaren gaire temps a sofrir l'impacte de la mobilitat vertical dels principals grups representats a la Ciutat. Al febrer del 1600, alguns d'ells s'adreçaren al monarca en súplica de la congelació del nombre de quòtes que llur estament copava a

¹⁰² DACB, 7: 247 (14-X-1599).

¹⁰³ Ens referim al beneplàcit reial, pel qual el rei havia intervingut a inicis del segle XVI, sobre la provisió de les insaculacions. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 438 i ss.

¹⁰⁴ AHCB. CC, VCC, XVII-1, f. 146r., comissió del rei al canceller, (13-VII-1599). J. AMELANG, *La formació*, 60.

¹⁰⁵ Alguns comentaris sobre el mateix a ACA. G. RV, 58, s.f., any 1615.

cadascuna de les tres primeres conselleries,¹⁰⁶ molt probablement com a reacció davant la fornada de privilegis que s'havien concedit a les recents corts.¹⁰⁷ En efecte, els militars en temien un augment, de mentre que observaven no pas sense certa indignació, successives insaculacions de novells ciutadans honorats darrerament privilegiats.¹⁰⁸ Seixanta nous militars, havien sorgit arran la complaent política reial.¹⁰⁹ Malgrat però la il·lusió de l'ennobliment, molts dels ciutadans preferiren de mantenir-se a l'estament d'origen, ésser tinguts públicament com a tals i conservar les qüotes de poder habituals.

Al llarg de tot el segle XVI, no foren pocs els llinatges de la Ciutat que tot i succeir en el gaudi de privilegi militar més o menys remotament obtingut per llurs avantpassats, com ara els Sapila, Pol, Llull o Navel, apostaren per una elecció que anteposava la consolidació i el control del poder a la Ciutat, per davant del privilegi,¹¹⁰ que no gaires més avantatges els havia de reportar respecte a la ja privilegiada posició al Consell de Cent conservada pels ciutadans.¹¹¹ Al 1598, Gervasi Sapila adreçava a la institució alguns documents en testimoni de la seva renúncia al privilegi militar, com a garantia de la seva habilitat per a "*...ser mantingut en la possessió en que dits ciutadans estan en la Casa i restar en sos propis llocs...*". Segons se'n desprèn de llurs arguments, l'autor defensava cóm a través d'altres parents i afins, el llinatge continuaria participant dels beneficis polítics dels militars i els justificava tot recordant cóm, l'any 1547, el doctor en dret i donzell Dionís Clariana, que fou elegit com a advocat de la Ciutat, hagué de renunciar al dit privilegi i àdhuc més tard, sortí extret com a conseller segon ciutadà.¹¹²

A la mateixa línia tot i que a un altre extrem, hi havia la renúncia del donzell de Barcelona Jaume Camps, al tombant també del cinc-cents, davant d'un intent de desinsaculació

¹⁰⁶ AHCB. CC, VCC, XVII-1, f. 79r. (28-II-1600). En aquest sentit, l'èxit de la súplica fou prou evident, tenint en compte que a la reforma del 1621, quan els nobles foren admesos al Municipi, la proporció a les bosses de militars no s'alterà, sinó que aquells eren incorporats a les vacants produïdes en els escons dels militars. La fita del 1621 ha estat analitzada per J-M^a. TORRAS, *Els Municipis*, 88.

¹⁰⁷ Una forma de tancament que era propera a d'altres processos similars que Giovanni Muto ens ha explicat sobre els patriciatos italians dels territoris sotmesos a la Monarquia hispànica. En efecte, d'ençà els anys cinquanta del cinc-cents, el patriciat urbà es tanca davant noves incorporacions ni que provinguessin de la pròpia noblesa. G. MUTO, "La nobleza en los territorios italianos de la Monarquía española", *Torre de los Lujanes*, 28 (1994): 84.

¹⁰⁸ AHCB. CC, VCC, XVII-1, f. 79r., (28-II-1600).

¹⁰⁹ ACA. CA, llig. 493, s.f.

¹¹⁰ AHCB. CC, XIV-18, f. 66r.-v., (17-XI-1598).

¹¹¹ J. AMELANG, *La formación*, 67 i 98-105.

¹¹² AHCB. CC, XIV-18, f. 66r.-v., (17-XI-1598).

de la bossa de conseller terç militar, en relació a una suposada obtenció del privilegi de noble pròpiament dit. El donzell suplicà al Consell "...que de ninguna manera permetan ans be se contingan de desensacularlo de dites bosses, car a major caythela renuncia ab la present a qualsevol privilegi de noblesa que sa Magestat li hagués fet mercé de conseguir..."¹¹³

Aquesta duplicitat estamental significava que tota reconversió, reconversió a la carrera de la jurisprudència o a l'ennobliment, no equivaldria per força a cap ruptura.¹¹⁴ Els estudis universitaris o doctorat en dret i el privilegi militar, bé que obrien diverses portes al poder,¹¹⁵ formaven part d'una mateixa identitat social.

Entre els signants del citat document de 1600, hi havia la sòlida presència de velles famílies com ara els Fivaller, Gualbes o Pol, tant com d'altres membres de la petita noblesa recentment ascendida, com ara Guerau Guardiola o Joan Palau.¹¹⁶ Tal vegada podria semblar estranya la inclusió de les primeres, per contradicció amb una duplicitat estamental que els continuaria proporcionant oportunitats al marge d'una encara hipotètica ampliació -amb la reducció de les probabilitats per a sortir elegits- de la bossa dels militars. Lluny però de cap aparent contradicció, la sol·licitud de congelació de quòtes, responia a una altra estratègia de poder, que feia efectiva l'anterior -duplicitat estamental i en conseqüència dispersió de col·locacions-: si aquesta temença es feia efectiva, els membres de les famílies consolidades que encara es trobessin a la bossa dels ciutadans, l'haurien pogut abandonar més fàcilment i per tant, el conservat joc de les probabilitats s'hi capgiraria. Cada cop eren menys els individus

¹¹³ ÍD. *Ibid.*, f. 86r, (28-IV-1600).

¹¹⁴ De la mateixa manera, que la inicial reconversió rendista del segle XV entre el patriciat urbà no significà pas aleshores una ruptura absoluta amb el món dels negocis. Per a una síntesi sobre el tema, vege's J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 195 i 207- 211.

¹¹⁵ Com sabem, de mentres que uns membres de la família, els militars, eren d'una banda els únics admesos a les reunions del braç noble durant les sessions de les corts i d'una altra als llocs reservats per a la noblesa al consistori de la Diputació, els ciutadans dominaven al govern municipal i els advocats podien aspirar a alguna plaça del reial consell, o bé conformar-se amb les dels tribunals menors o amb les assessories de les principals institucions de govern del país. Sobre les correspondències i implicacions socials o de poder entre ciutadans honorats i militars, vege's J. AMELANG, *La formación*, 98-105.

¹¹⁶ AHCB. CC, VCC, XVII-1, f. 79r., (28-II-1600).

que romanien a l'estament ciutadà entre aquestes famílies:¹¹⁷ els anàlisis efectuats per James Amelang sobre el nombre de matriculats, afirmarien paral·lelament un fort descens quant als fills inscrits a la darrera dècada del cinc-cents.¹¹⁸ Entre l'any 1518 i el 1626, en canvi, el nombre d'efectius de l'estament militar s'havia gairebé duplicat.¹¹⁹ Al marge que en tornar el segle els ciutadans havien perdut molts dels seus efectius demogràfics, -també en relació amb les sotragades de la pesta-,¹²⁰ l'evolució social de les famílies que havien dominat la Ciutat al llarg del cinc-cents, -uns Fivaller o uns Gualbes, recolzats pel seu cercle d'afinitats-, formava part del procés d'aristocratització del municipi.¹²¹ La resta dels signants del document, constituïen un elenc de nous militars, les famílies dels quals en el millor dels casos no feia sinó un parell de generacions que pertanyien a l'estament mercantil i encara alguna branca de les mateixes, hi romandria en dècades posteriors.¹²² Per regla general havien ascendit mitjançant promoció professional al si del govern reial central. Els Guardiola ho havien fet a l'empar d'un

¹¹⁷ Per manca, malhauradament, dels llibres d'ànimes dels anys que estem analitzant, a través dels quals esbrinaríem quantitativament el nombre de ciutadans i militars de cadascuna de les famílies que hi havia a les bosses i en favor de quins estaments evolucionava, podem utilitzar els protocols notariais, on consta l'estament dels signants, tot i que reconeixem es tracta d'una aproximació allunyada de pretensions d'exhaustivitat. A tenor dels que hem disposat, en tornar el segle XVI podem afirmar en efecte que s'havia reduït notablement la presència dels ciutadans. Hipòtesi que es confirma a partir d'una nòmina confeccionada per Joan Lluís Palos sobre el trasvassament entre ambdós estaments. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 463-465. Veure AHPB. Not. Joan Vicenç Cellarés, *Secundus liber testamentorum*, llig. 25, ff. 52v.- 55r., testament de Gerònima Fivaller, vídua de Joan Caries de Calders, on, dels tres membres del llinatge Fivaller que n'esmenta, cap d'ells era ciutadà honorat, any 1602. ÍD, Not. Antic Servat, *Secundus liber testamentorum*, llig. 42, f. 107r., testament d'Emerenciana Fivaller, on, dels tres membres de la família esmentats, només un consta com a ciutadà honorat, any 1617. ÍD, Not. Antoni-Joan Fita, *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, llig. 37, s.f., Geroni Pol, any 1616. ÍD, Not. Esteve Gilabert Bruniquer, *Liber sextus capitulorum matrimonialium*, llig. 23, s.f., Lluís Miquel Pol, any 1605. ÍD, Not. Francesc Pedralbes, *Llibre tercer de testaments*, llig. 31, ff. 205r.- 207r., la vídua de Frederic Pol, donzell de Barcelona, any 1597. ÍD, Not. Salvador Coll, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 33, s.f., Lluís de Gualbes, any 1588. ÍD. *Ibid.*, s.f., Maria de Gualbes, filla del donzell Gualbes, any 1592. ÍD, Not. Lluís Torres, *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, llig. 6, ff. 95r.- 97r., Frederic de Gualbes, any 1592. AHC.B. Secc. Not. II-20, s.f., capítols d'Aldonça de Gualbes, filla del donzell Joan de Gualbes, any 1587. ÍD, II-21, s.f., capítols de Maria Gualbes, filla del donzell Guillem Ramon de Gualbes, any 1598.

¹¹⁸ J. AMELANG, *La formació*, 48.

¹¹⁹ J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 60-62.

¹²⁰ A. SIMÓN i TARRÉS, "La població catalana a l'època moderna. Síntesi i actualització", *Manuscrits* 10 (1992): 219.

¹²¹ J-M^a. TORRAS, *Els Municipis*, 88.

¹²² AHPB. Not. Joan Terés, *Manual de testaments*, llig. 14, ff. 32r.-33r., la vídua del mercader Bernat Guardiola, mare del també mercader Francesc Guardiola, any 1596. ÍD, Not. Nicolau Lentisclà, *Manual de testaments*, llig. 24, Francesc Palau, fill d'un mercader del mateix nom, any 1611.

avantpassat esdevingut en regent de la reial cancelleria.¹²³ Els Palau, ho farien al poc arran d'un matrimoni amb un germà del regent de la reial tresoreria.¹²⁴ Consolidar-se, ara, al govern de la Ciutat, significava donar un pas endavant en la inserció com a patriciat urbà. Per assolir-ho, calia però mantindre inalterables les quòtes d'admissió a la bossa de militars, per tal de gaudir-hi de més possibilitats a sortir extrets.

Similar perllongament de les bretxes que dividien els diferents sectors de la classe que dominava la Ciutat, trobem anys més tard, al 1621,¹²⁵ arran del recurs que interposà davant la reial audiència un grup de malcontents, -integrat de nou per militars i ciutadans honrats-, contra l'aprovació de la incorporació dels nobles pròpiament dits als principals càrrecs del govern municipal. Tant els Bou, com ara els Olzina, Dalmau o Regàs, -per no citar-ne tots els demandants,¹²⁶ alguns d'ells al seu torn vinculats per parentiu,¹²⁷ encara no havien pas culminat llurs aspiracions d'ascens social, aspiracions que extenien un cop més llurs arrels al marc del govern reial:¹²⁸ cap dels Regàs, descendents d'un doctor del reial consell provinent de la ruralia, havia trascendit de l'estament dels ciutadans.¹²⁹ Dos dels fills del doctor eren casats amb les filles d'un mercader i un apotecari. Tot i les apreciables sumes d'entre 3.000 i 5.000 lliures que

¹²³ ÍD. Not. Pere Llunell, *Llibre segon de testaments*, llig. 26, ff. 56r.-58r., Guerau Guardiola, -cosí del regent la cancelleria i doctor en dret Montserrat Guardiola-, any 1616.

¹²⁴ ÍD. Not. Francesc Blanch, *Secundus capitulorum matrimonialium liber*, lig. 13, s.f., Francesc Bru, amb una filla de Joan Palau, any 1609.

¹²⁵ Sobre l'afer de l'entrada dels "dons" al consell municipal i les parcialitats que s'hi mogueren, cfr. J.M.ª CASAS i HOMS, *Dietari de Jeroni Pujades*, 3: 26 i 72.

¹²⁶ La relació, a AHCB. CC, XIV-21, ff. 60r.-67r., (7-III-1621).

¹²⁷ AHPB. Not. Francesc Llunell, *Secundus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 114r.-117v., la vídua del donzell Jaume Olzina, filla de Narcís Pau Regàs, any 1648.

¹²⁸ Joan Olzina era parent afí d'un Xammar, família de doctors de l'audiència (AHCB. Secc. Not., II-25, s.f., capítols entre un Olzina i una Xammar, any 1604). D'altra banda, un Dalmau havia estat pròpiament magistrat reial a l'audiència d'inicis del segle XVII, després de travessar la frontera de l'estament mercantil. ACA. RC, 4295, ff. 33r.-35r., promoció del doctor Josep Dalmau al càrrec de jutge de cort, (14-X-1594). ÍD. Secc. Patrimonials, Vallgornera, perg. 234, testament del notari barceloní Miquel Mir, amb presència dels marmessors Jaume i Perot Dalmau, també de Barcelona, mercader i adroguer respectivament, any 1541. A mitjans del segle XVII, força reduïda biològicament la família Dalmau, encara es trobava arrelada a l'estament dels ciutadans: AHPB. Not. Joan Rondó, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 47, ff. 149r.-154r., Agustí Dalmau i Leticia d'Oluja, filla del senyor de les Puelles, any 1648.

¹²⁹ BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Capítols matrimonials*, man. 287, s.f., Narcís Pau Regàs i la filla d'un mercader, any 1565. AHPB. Not. Gaspar Montserrat Xemallau, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, ff. 48v.-54r., Narcís Pau Regàs, any 1608. ÍD. Not. Francesc Pons, *Tercius liber testamentorum*, llig. 19, ff. 143r.-147v., la vídua de l'anterior, any 1641.

Quadre IV-11. Després de l'entrada dels nobles al Consell de Cent: la consolidació del sector integrat per velles famílies i nobles.

Reposicions de vacants de les bosses de consellers militars: 1626-1635.¹³⁰

Anys	Conselleria	Vacant	Insaculació	Grau nobiliari de l'insaculat	Parentiu i família amb la qual es vincula l'insaculat
1627	3a.	D. Polit	G. Peguera	Noble	Nebot dels Ferrer
1628	2a.	A. Ripoll	B. Miquel	Militar	Descendent dels Miquel
	2a.	Ll. Puig	J. Desvalls	Militar	Descendent dels Desvalls
	2a.	D. Polit	Ll. Calders	Noble	Nebot dels Santcliment
	3a.	J. Desvalls	F. Cordelles	Militar	Nebot dels Ferrer
	3a.	Ll. Calders	F. Sorribes	Noble	Cunyat Bellafilla, Ferrer
1629	1a.	J. Bolet	F. Gualbes	Militar	Descendent dels Gualbes
	2a.	F-R. Gualbes	Ll. de Foixà	Noble	Nebot dels Salbà Vallseca
1630	-	-	-	-	-
1631	1a.	J. Sescases	R. Calders	Noble	Nebot dels Santcliment
	2a.	R. Calders	F. Cordelles	Militar	Nebot dels Ferrer
	3a.	F. Soler	G. Calders	Militar	Nebot dels Santcliment
1632	2a.	P. Boquet	G. Peguera	Noble	Cosí dels Ferrer
1633	1a.	F. Genovès	G. Peguera	Noble	Cosí dels Ferrer
	3a.	F. Xammar	F. Fivaller	Noble	Descendent dels Fivaller
1635	1a.	J. Bellafilla	J. Desvalls	Militar	Descendent dels Desvalls
	1a.	M. Pol	J. Calders	Militar	Nebot dels Santcliment
	2a.	R. Vilossa	G. Calders	Militar	Nebot dels Santcliment
	3a.	Ll. Descatllar	F. Santjust	Militar	Descendent dels Desvalls
	3a.	J-P. Xammar	F. Sorribes	Noble	Cunyat Bellafilla, Ferrer

¹³⁰ AHC.B. CC, VIII-1, s.f. Fonts per a detectar el parentiu: les mateixes de la nota número 109, a més d' AHPB. Not. Antoni Joan Fita, *Secundus liber testamentorum*, llig. 2, ff. 82v.- 85r., don Feliciano de Cordelles, nebot de Maria Ferrer, 1638. *Ibid.*, *Sextus liber testamentorum*, llig. 30, ff. 168v.- 172r., la vídua de Ramon de Calders, any 1639. ÍD. Not. Dfdac Vilaseca, *Llibre de testaments*, llig. 2, f. 11r.- 15v., Ramon de Calders, any 1646. ÍD. Not. Francesc Tries, *Tercius liber testamentorum*, llig. 18, ff. 58v.- 63r., 'Eulàlia Sorribes de Ferrer, any 1644. ÍD. Not. Francesc Pons, *Secundus liber testamentorum*, llig. 11, s.f., Gerònima Salbà Vallseca, any 1627. Hi esmenta com a marmessor llur nebot Galcerà Foixà. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 220, s.f., capítols matrimonials signats entre Dfdac Sorribes i María Bellafilla i Sorribes, any 1630.

ingressaren llavors a les seves economies familiars en concepte de dot,¹³¹ sociopolíticament les citades aliances no els hi solucionarien res en el terreny de la captació de les quotes de poder controlades per l'estament hegemònic de la Ciutat. La mateixa, o pitjor sort, decorregueren els descendents immediats dels Olzina, que enllaçaren amb filles de mercaders.¹³²

En aquesta ocasió, no figuraven entre els demandants aquelles famílies de la vella oligarquia que havien signat però el document del 1600. Recordem que aleshores ja es tractava d'un sector en vies d'ennobliment familiar, protagonista d'un progressiu allunyament dels seus membres del braç reial. Aquest tan desitjat ennobliment, però, encara vint anys després tan sols s'havia aconseguit parcialment, això és, a través del cercle d'afinitats:¹³³ Hem de pensar que d'entre les nòmines de nobles creats a les corts de 1599, el nombre de les quals ascendia a la quantitat de vuitanta-un, un terç corresponia a famílies que havien estat implicades directament amb el govern reial mitjançant algun càrrec de poder o bé indirectament per vinculacions de parentiu amb els propis oficials.¹³⁴ A la monarquia li interessava primer de tot recolzar determinades trajectòries al seu servei, amb la concessió de privilegis de noblesa. És per això que el camí envers l'obtenció dels mateixos s'havia de fer quelcom més difícil, pels llinatges l'experiència de govern dels quals mai s'havia desmarcat de la Ciutat.¹³⁵

En efecte, molts dels memorials que alguns membres d'aquests llinatges adreçaren al monarca en sol·licitud de privilegi, hi el·ludien qualsevol esment al servei de la que havia estat una de les institucions polítiques cabdals del Principat. A títol d'exemple, de la lectura del memorial de serveis de Miquel Fivaller redactat al 1626, hom podria dubtar, -per omissió-, del pes que el seu llinatge havia gaudit durant segles a la Ciutat.¹³⁶ La qüestió era que fins la data,

¹³¹ AHPB. Not. Antoni Batlle, *Liber quintus capitulorum matrimonialium*, llig. 16, s.f., Jaume Regàs i la filla de Joan Cornell, any 1609. ÍD, Not. Jeroni Caselles, *Liber capitulorum matrimonialium*, llig. 6, s.f., Narcís Pau Regàs i la filla de Melcior Ferrer, any 1620.

¹³² ÍD. Not. Joan Rafeques, *Pliego de capítulos matrimoniales*, llig. 6, s.f., Josep Olzina, fill del donzell i escrivà de manament Montserrat Olzina amb Isabel Ferrer, filla del mercader Nicolau Ferrer, any 1632.

¹³³ En aquest sentit, la proximitat d'algunes de les pautes de tancament o lluites per competitivitat sobre el marc de govern ciutadà com ara la petició a congelar la bossa de militars que hem al·ludit més abans, proximitat en la forma amb els processos de tancament dels patriciats italians estudiats per Giovanni Muto, s'esvaïria, atès que a nivell familiar existien en el nostre cas clares connexions patriciat-noblesa pròpiament dita. Cfr. G. MUTO, "La nobleza", 84.

¹³⁴ ACA. CA, llig. 493, s.f. Sobre aquest aspecte i el seu procediment d'anàlisi, vegeu l'epígraf segon del capítol 6è.

¹³⁵ J.-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 55.

¹³⁶ ACA. CA, llig. 498, s.f., (13-IV-1626).

gairebé cap de les velles famílies que hem anat citant, havien obtingut privilegi de noble i, només algunes, foren recompensades al llarg de les dues primeres dècades del segle.¹³⁷ En canvi llurs vinculacions matrimonials s'orientaven amb major incidència envers els més alts rangs nobiliaris, part d'una creixent homogàmia de classe que culminava a inicis del sis-cents: l'exemple més paradigmàtic era el matrimoni entre una Llull i el comte de Montagut,¹³⁸ un dels vuit títols concedits a les corts del 1599.¹³⁹ Reduïts llurs efectius demogràfics i correlativament afectades en primer terme les possibilitats de consolidació entre les bosses de consellers ciutadans, s'havien de dipositar les perspectives a mans ara, més encara que no pas cert temps ençà, del cercle d'afins.

La consolidació interna precedia la reflectida a l'esfera pública: els sectors de parentiu socialment millor situats, aquells que assoliren d'enllaçar amb la noblesa, esdevenien ara l'origen d'una política de recolzament i acollida al grup que s'integrava per primer cop a la institució. Si dins d'aquest cercle hi figuraven molts nobles, fins aleshores desplaçats obligatòriament del govern municipal,¹⁴⁰ la seva entrada proporcionaria a les famílies amb ells vinculats, noves condicions per a una vella consolidació sobre les bosses de militars, on passaven a omplir les vacants d'aquests,¹⁴¹ tot obstruint així l'accés a d'altres promocionats. Poc després de l'esdeveniment, l'ànima de jurats militars corresponent al 1626, comptava res menys que amb un 62'5% de membres d'aquestes famílies.¹⁴² Al llarg de la dècada posterior,

¹³⁷ *Ibid.*, llig. 493, s.f. F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 2: 116.

¹³⁸ Les notícies relatives a aquests lligams d'afinitat amb nobles, s'han extret de: BC. Arx. Not., Antoni Axada, *Manual de testaments*, man. 628, ff. 153r.- 156r., Francesc Cornet Doms, any 1627. Entre els marmessors n'esmenta un tal don Geroni Montagut i Vallgornera, cosí germà. AHPB. Not. Maties Amell, *Llibre de testaments*, llig. 13, ff. 163r.- 166v., Miquel Fivaller, any 1636. Hi esmeta entre els marmessors el seu gendre don Francesc d'Argençola. ÍD, Not. Lluís Collell (menor), *Secundus liber testamentorum*, llig. 12, ff. 1r.- 5v., Francesc Ramon Fivaller, any 1637. Hi esmenta entre els marmessors llurs dos cosins, don Frederic Roig de Mendoza i don Joan Llull i Boixadors. ÍD, Not. Esteve Gilabert Bruniquer, *Llibre de testaments*, llig. 2, s.f., Gerònima Gualbes, casada amb don Josep de Calvó, any 1636. ÍD, Not. Francesc Pla, *Liber primus capitulorum matrimonialium*, llig. 33, ff. 249r.- 252, Magí Ramon de Gualbes i la filla de don Jaume Carbonell, any 1626. ÍD, Not. Antoni Joan Fita, *Quartus liber testamentorum*, llig. 29, ff. 34r.- 36r., Anna Peguera, any 1625. Entre els marmessors, n'esmenta un tal Josep Ferrer i Peguera, cosí germà. Pel que sembla, un Ferrer enllaçà a finals del segle XVI amb una filla de don Lluís de Peguera. AHCB. Secc. Not. V-5, s.f., protocol del matrimoni Gerònima Llull i Guerau de Cruïlles i Santapau, comte de Montagut, any 1616. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 220, s.f., capítols matrimonials de don Francesc de Junyent i Sapila, any 1621.

¹³⁹ ACA. CA, llig. 493, s.f.

¹⁴⁰ J-M^a. TORRAS, *Els Municipis*, 92.

¹⁴¹ *Ibid.* 92.

¹⁴² AHCB. CC, VIII-I, s.f.

anualment diverses vacants a conselleries foren ocupades amb certa regularitat per llurs parents i afins, entre els quals la meitat eren efectivament nobles, -tal com podem veure al quadre precedent-.

Vincular-se al si d'una xarxa de parentiu o conjunt de famílies prèviament insaculades, constituïa una estratègia contra possibles reculades de les posicions ja assolides, conseqüència de les redistribucions del poder que provocava la mobilitat afecta a la classe dirigent. Vincular-se al si d'una amb capacitat de consolidació, marcava els segments que sectorialitzaven la classe dirigent i, en definitiva, les condicions que pesaven sobre aquests sectors.¹⁴³

Canals d'influència familiar: l'impacte de la mobilitat horitzontal sobre les cooperativitats d'una classe de poder

Aquests vincles de família constituïen una estratègia informal de captació d'influència pública, aplicable a l'esfera privada. Ens estem referint als lligams que unien moltes famílies nobles amb els ascendits jutges de l'audiència, quan precisament entre aquelles hi pendien perllongats plets. John Elliott ja parlà en aquest sentit dels avantatges sobre l'ús de poder d'uns ministres reials que contractaven matrimonis amb nobles.¹⁴⁴ L'origen, el trasvàs de part dels llinatges de la noblesa rural a Barcelona, que comportà la involucració dels diferents sectors institucionals de la nova classe dirigent, en els negocis familiars que caracteritzaven les relacions de poder d'aquella.¹⁴⁵ Part important d'aquesta involucració, entre els ministres reials, trobà ressò al servei de certes parcialitats locals, com ha demostrat Xavier Torres.¹⁴⁶ En començar el capítol segon, ens interrogàvem a propòsit de l'impacte d'aquest trasvàs nobiliari a les estratègies familiars. La resposta apuntava en el sentit d'un impuls sobre els processos d'ennobliment de classe. Ennobliment, que traslladat a l'esfera pública, significava

¹⁴³ Entre les ciutats italianes sota domini de la monarquia hispànica, Giovanni Muto ha estudiat com la noblesa urbana o patriciat s'agregava en els anomenats *Seggi*, per on es canalitzava la seva participació en el govern municipal, fora dels quals hom romania relegat de la política. Les estratègies familiars d'inclusió en els *Seggi*, es poden ací comparar amb les que guiaren el control de les bosses a les institucions catalanes. G. MUTO, "La nobleza", 83.

¹⁴⁴ J. ELLIOTT, *La rebelión*, 83 i 85.

¹⁴⁵ Alguns estudis tardomedievals italians ja han apuntat en aquest sentit: D. OWEN HUGHES, "Sviluppo urbano e strutture della famiglia a Genova nel medioevo", a A. MANOUKIAN, *I vincoli familiari*, 85-109. A Catalunya, han cridat l'atenció X. TORRES, *Nyerros i Cadells*, tesi doct., 2: 453 i A. CASALS, *Emperador i Principat*, tesi doct., 30.

¹⁴⁶ X. TORRES, *Nyerros i Cadells*, 271- 325.

consolidació i el camí envers la consolidació, era un camí d'influències privades. Les trajectòries d'ennobliment esdevenien doncs en canal d'influències. És a través de l'estudi d'algunes famílies de doctors de l'audiència, per quant es trobaven en plena trajectòria, que podem primerament d'escatir-hi un aspecte de la repercussió pública-privada de l'esmentat trasvàs.

No cal insistir que un dels objectius primordials de les visites oficials realitzades sobre l'exercici dels ministres reials, -visites encara força irregulars d'ençà els anys quaranta del cincents-,¹⁴⁷ consistia a indagar sobre la possibilitat que aquests haguessin participat de "*...parcialitat o confederació ab alguns cavallers o altres persones contra altres cavallers, o que alguna persona de sa parcialitat o fill, germà, parent o criat de tal doctor o del cavaller o persona de parcialitat de la qual ell era y hage favorit que hage fet algun crim o delictes i no sie castigat per favor de dita parcialitat o parentiu...*", així com també, "*...si per ells o per interposades persones han demanat o procurat qualsevol oficis o beneficis per a ells o per a fills, parents...*".¹⁴⁸

A la visita de l'any 1551, el cavaller Jaume Roch de Sentmenat proferia certes acusacions contra el doctor Francesc Montaner, a raó d'una causa de revocació d'heretament universal que aquell portava contra la seva mare, d'on havia resultat francament perjudicat, "*...perque el doctor Montaner es compare de la cunyada de Doña Elisabet y de la senyora Durall muller de Ramon Durall contraris a ell testimoni, a casa de les quals Montaner comia (sic) i bevia moltes voltes i la senyora Durall per deffensar la causa de ma mare féu un aplec d'advocats entre els quals hi era Francesc Montaner...*".¹⁴⁹ Al marge dels habituals procediments de recusació, durant les visites molts eren doncs els que hi tornaven amb un carregament de sospites, prèviament indignats per una sentència que consideraven discriminatòria. Certa acusació trobada entremig dels processos de visita de la mateixa època que afirmava res menys com "*...los que volen castiguen y los que volen salvar salven...*"¹⁵⁰ estava reflectint, -com ja s'ha insistit diverses ocasions i analitzat en relació amb el

¹⁴⁷ V. FERRO, *El Dret*, 406-407.

¹⁴⁸ ACA. G, RV, 85, s.f.

¹⁴⁹ ÍD. *Ibid.*, s.f.

¹⁵⁰ Es tractava del cavaller Benet Çavall, interrogat l'any 1551. *Ibid.*, 84, s.f.

bandolerisme per Xavier Torres,¹⁵¹ la xarxa de compromisos personals i familiars existents al si de la institució.

En el citat cas de'n Montaner, ja hem vist abans com entre la primera i la segona generació, el nucli familiar del doctor protagonitzarà un augment dels matrimonis contrets amb nobles consolidats: l'enllaç de les seves filles amb un Boixadors i amb un Pons, ho era també amb famílies que ja havien començat a residir a Barcelona, o que no hi perllongarien molt més temps l'absència.¹⁵² L'ur involucració del costat d'Elisabet de Sentmenat, significava a més afavorir el bàndol llavors integrat per un altre fill d'aquesta, Enric, a mans de qui havia estat transferit el patrimoni en qüestió i pel ciutadà Ramon Dusai,¹⁵³ de manera que hi cooperava -ni que fós indirectament- en el mateix. De fet, un altre dels interrogats, Francesc de Guimerà, afirmava com dividien llavors dues parcialitats els membres del tribunal, a una de les quals destacava el doctor Vallseca i a l'altra el regent de la cancelleria, càrrec ocupat per Montaner.¹⁵⁴ Exemple, un cop més, de les interseccions d'una mobilitat horitzontal, -dins la qual s'inscrivien tot plegat els membres de les famílies nobles citades, que de forma gradual anaren incorporant branques seves a l'àmbit urbà-, interseccions que en absorbir per via de parentiu i en ares de la cercada integració ciutadana efectius d'orígens socials no nobles, -com ara ho exemplifiquen els lligams existents entre Sentmenat i Montaner-, dinamitzaven els processos de mobilitat vertical -recordem de nou l'ennobliment matrimonial d'aquest darrer-, en el terreny de les cooperativitats faccionals o de bàndol. Una de les primeres notícies que disposem, ara pel que fa als Sorribes, durant el temps que començaren a traslladar-se a la ciutat, és en relació amb el bandolerisme, quan el mercader Francesc Sorribes allà per l'any 1519 era gitat de pau i treva per haver encapaçalat una companyia que havia atacat un cavaller algutzir reial, de nom Joan González, nomenat sota el regnat de Ferran II.¹⁵⁵ És aleshores també quan la família, ja iniciada en l'exercici de la jurisprudència -indicatius d'ascens- però sense abandonar l'activitat mercantil,¹⁵⁶ s'estava consolidant a l'administració reial local, com ho demostrava el fet que

¹⁵¹ X. TORRES, *Nyerros i Cadells*, 271-311.

¹⁵² BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 300, s.f., Francesc Montaner, any 1575.

¹⁵³ Veure capítol segon, pp. 130-131.

¹⁵⁴ ACA. G, RV, 85, s.f.

¹⁵⁵ ÍD. RC, 3882, f. 153r., (2-VI-1519).

¹⁵⁶ AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 21, f. 105r, Aldonça Sorribes, any 1533.

dues generacions consecutives -el pare i un germà de Francesc- haguessin exercit el càrrec de procurador fiscal de la vegueria de Berga,¹⁵⁷ en disposició d'apuntar com així fou en efecte vers la cancelleria reial que aquella mateixa generació assolí al cap d'un poc temps.¹⁵⁸

Com les mobilitats horitzontals de la noblesa que aviat comportarien cooperativitats per part dels grups urbans en els seus tradicionals negocis, com ha indicat un cop més Xavier Torres,¹⁵⁹ també per a d'altres grups en ascens social i així incorporats nous interessos havien suposat l'organització de bàndols a la manera d'aquella. El ciutadà Antic Cornet, que passava de l'estament mercantil al militar en dues generacions, apareixia paral·lelament entre una relació de gitats de pau i treva de l'any 1550 del costat de Francesc d'Altarriba, amb qui mitjançava certa afinitat parentelar, puix que Cornet era casat amb una Marlès, segurament neboda d'aquell.¹⁶⁰

Involucració, la del regent Montaner, que era també del costat del sector de parentiu millor posicionat patrimonialment -la descripció del qual ja hem efectuat en el capítol segon-: tal vegada, les desiguals relacions de parentiu, ¿canalitzaven també desigualment llurs influències en el terreny de la litigiositat esdevinguda al si d'un mateix nucli familiar? L'anàlisi de les visites ens pot continuar oferint-ne algunes respostes. En la causa que iniciava l'any 1598 don Alexandre d'Alentorn, contra son germà i aleshores ja hereu universal don Geroni,¹⁶¹ les maquinacions del canceller Agullana, -això és, en darrer terme cooperativitats amb una de les parts en litigi, conseqüència de constants juxtaposicions i competitivitats d'interessos familiar-patrimonials a què conduïa l'afluència de la mobilitat horitzontal nobiliària a un mateix mercat matrimonial urbà-, aconseguiren de posar finalment Alexandre a la presó, tot obviant tanmateix la primitiva sentència que condemnava don Geroni a restituir la possessió dels delmes i drets

¹⁵⁷ ACA. RC, 3878, ff. 53r.- 54r., subrogació de la procuradoria fiscal de Berga a mans de Geroni Sorribes, fill de Baltasar Sorribes, darrer possessor, any 1518.

¹⁵⁸ *Ibid.* 4182, f. 210v., Guillem Cassador substitueix el canceller Mateu Sorribes, durant el temps que duri son impediment, (13-XI-1542). Desconeixem amb exactitud la data exacta del nomenament oficial fet a Sorribes, però per algunes referències indirectes es tracta probablement dels anys vint: ÍD. CA, llig. 254, s.f., memorial de serveis de son nebot, any 1587.

¹⁵⁹ X. TORRES, *Els bandolers*, 89.

¹⁶⁰ ACA. RC, 4223, ff. 18r.- 22r. AHPB. Not. Antoni Anglès. *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 135v.- 136r., Caterina Cornet, any 1513. AHCB. Secc. Not. II-13, capítols matrimonials signats entre Lluís de Barutell i Isabel, filla de Francesc Marlès i Àngela d'Altarriba, any 1569.

¹⁶¹ AHCB. Secc. Not. III-14, s.f., testament de don Onofré d'Alentorn, any 1596. ÍD. *Ibid.* s.f., testament de Lluís d'Alentorn, any 1597.

d'herbatges del terme de la Ladrell pertanyents a la carlania i heretat d'Agramunt, un cop pressionat el doctor Gallego a portar la dita causa. L'enfrontament entre ambdues famílies, havia sortit a llum pública l'any 1594, quan coincidiren en un mateix exercici triennal en el Consistori de la Diputació el germà del canceller, l'ardiaca de l'Empordà i canonge de Girona Miquel Agullana i el pare d'aquells, don Onofré, com a diputats eclesiàstic i militar respectivament. Oposats a la provisió de diverses insaculacions, en el moment d'insacular a la bossa de diputats militars don Alexandre, havia estat extret com a habilitador un Agullana, que amb tal d'evitar-ho, provocà ensems amb son germà la disgregació de dos membres de la novena.¹⁶² L'origen de l'enfrontament havia estat, segons hom testificava en el procés de visita a l'audiència reial de l'any 1611, "...per raó de un casament que estigueren molt enfrontades les cases de Agullana y Cruilles y Seró...". A resultes del matrimoni en qüestió, el canceller mantenia encara una enverinada enemistat contra don Lluís de Cruilles i tots els seus germans; que eren cosins directes de don Onofré d'Alentorn.¹⁶³ Cruilles s'havia casat al seu torn amb una neboda del canceller,¹⁶⁴ que com moltes d'altres esposes fou nomenada marmessora en un testament on tindria quelcom a veure l'altra família, els Alentorn, fàcil niu doncs de conflicte, si prenem en consideració que don Lluís de Cruilles era l'hereu universal del senyoriu de Santa Coloma de Farners i d'alguns llocs més.¹⁶⁵ Per últim, l'ardiaca Agullana s'havia presentat diverses vegades davant els Alentorn com a prior de Sant Miquel Desfai, precisament on aquests devien satisfer certs censos, que insistien a demorar per sospitar que no li podien admetre com a tal fins que ho demostrés legítimament. Amb la conxorxa formada pel canceller i el doctor Gallego, es corroborava un cop més la superposició de les desiguals relacions de parentiu en el terreny de les influències i en la instrumentalització d'aquestes per a la consecució d'una sentència favorable, que no feia sinó consolidar la sectorialització familiar i adobar el marc de competitivitats internes. Provava les majors possibilitats d'influència pública del sector patrimonialment més fort, les declaracions posteriors de la part condemnada, quan denunciava

¹⁶² ACA. G. VG, 18, plec 96, s.f., any 1597.

¹⁶³ AHC.B. Secc. Not. III-6, s.f., testament de Dioníssia Cruilles d'Alentorn, any 1548.

¹⁶⁴ Sobre Agullana-Cruilles, ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 1020, testament del ciutadà Joan Agullana, any 1545. AHPB. Not. Perot Talavera, *Manual de testaments*, llig. 3, ff. 14r.- 17r., Carles de Cruilles, any 1572.

¹⁶⁵ AHPB. Not. Perot Talavera, *Manual de testaments*, llig. 3, ff. 14r.- 17r. ÍD. Not. Esteve Gifabert de Bruniquer, *Llibre de testaments*, llig. 13, ff. 88r.- 89v., Constança Cruilles d'Agullana, any 1599.

l'existència d'entre els advocats particulars de l'hereu universal Geroni, un cunyat del propi jutge Gallego.¹⁶⁶ Dissortadament desconeixem els advocats d'aquesta part, però tot fa pensar a jutjar pels resultats, que no es tractaria de professionals tan influents pels seus lligams parentelars.

Com a influències dels sectors familiars hegemònics, també les que actuaren a la causa que havia enfrontat durant els anys seixanta del mateix segle l'hereu universal Gaicerà de Sentmenat i els tutors del testament d'Enric son pare d'una banda, contra Jaume el germà menor d'aquell d'una altra, quan fins i tot el propi virrei recomanà i envià al primer el doctor Pere Camps per què advoqués a la seva part. Amb aquestes seguretats, no és d'estranyar que aconseguissin de parilitzar la sentència tot perllongant durant molt de temps els arguments que els motius al·legats per la part contrària, sobre restitució de certs drets de llegítima, eren absolutament falsos.¹⁶⁷

Abans hem esmentat les interseccions entre mobilitat horitzontal i mobilitat vertical. En el quadre IV-5, constatarem també com en el decurs del camí que abastava de la primera a la darrera, l'esquema de l'encarrilament d'un fill de nucli familiar immigrat a Barcelona cap a l'estudi de la carrera de dret, havia esdevingut força constant entre els orígens familiars dels membres del reial consell al llarg del cinc-cents. En la mateixa mesura que romanien part de la parentela en un radi extraurbà, prop del lloc d'origen, la canalització dels seus membres a ambdós àmbits permetia generar i multiplicar cooperativitats entre el nucli familiar originari i la part emigrada.¹⁶⁸ A la visita de l'any 1565, Anna de Peguera vídua del senyor del castell de Claret, explicava com, feia tan sols un parell d'anys, son marit havia estat víctima mortal d'un injust empresonament, conseqüència de com, segons hom es cansava d'acusar, "*...els assumptes tractats a l'audiència son perturbats por amistats...*".¹⁶⁹ En efecte, mitjançaven

¹⁶⁶ ACA. G, RV, 27, s.f.

¹⁶⁷ ÍD. *Ibid.* 83, s.f.

¹⁶⁸ Una faceta d'aquestes cooperativitats, quan se'n tracta de cooperativitats en el terreny del conflicte, tot lligant el paper dels magistrats de l'audiència com a centre del sistema judicial amb els seus canals d'influència local, enllaçaria amb el tema de la dimensió territorial del conflicte què ja ha parlat Oswaldo Raggio en el contexte italià. O. RAGGIO, "La politica nella parentela. Conflitti locali e commissari in Liguria orientale (secoli XVI-XVII)", *Quaderni Storici*, 63 (1986): 726.

¹⁶⁹ ACA. G, RV, 113, s.f., any 1551.

parentius entre alguns dels jutges de l'audiència,¹⁷⁰ -no necessàriament per tant havien de portar directament el cas per tal que així fós, sinó que bastava amb trobar-se en el mateix marc d'actuació professional, part de certes cooperativitats i xarxes de favors allà existents- i Marc Llentes amb la seva colla entre la qual s'hi trobava la família Serra pagessos del terme, que havia vulnerat la inicial treva signada amb don Bernat de Peguera, tallant i segrestant el bosc de Meià que constituïa part de la seva possessió, assaltant el castell i finalment regaliant el mateix senyor de Claret.¹⁷¹ Com asseverava la vídua, que ara prosseguia la quereila, el cas fou encomanat primer de tot al doctor Vilana, que els obligà a signar treves un cop més, tot i que de res no li serví per tractar-se els inculpats de parents directes del doctor Bernabé Serra, -cas que simbolitzava la fase culminant d'un procés d'ascens social protagonitzat per una família parcialment immigrada a la ciutat-, així com per ésser cunyat Marc Llentes d'un altre doctor del tribunal, micer Claret, fins acabar portant la causa el doctor Torroella amic familiar dels Serra.¹⁷²

Sobre parentius de sang i en especial sobre afinitats matrimonials en la canalització d'influències als tribunals, ja n'hem parlat en el capítol segon. El cas de l'alcaït del castell de Bellver don Joan Terré i Icart, mereix novament la nostra atenció. Terré, que pledejava d'ençà l'any 1615 com a successor a la mateixa causa de son pare contra els creditors de la família per cert antic fideïcomís, es trobà que de tots els jutges de l'audiència res menys que tan sols tres -per raons de deutes familiars- hi podien votar i un d'aquests, a més, "*...poco antes de ser miembro de la audiencia habia dado su opinión contra Juan Terré...*".¹⁷³ Si analitzem la

¹⁷⁰ De les cooperativitats resultants dels quals, cooperativitats familiars de fet (en relació aixímateix amb el tema de la justícia, la corrupció i el patronatge com a part d'un camp d'influències nobiliàries on han evolucionat les velles formes de relacions personals del feudalisme, P-R. COSS, "Bastard Feudalism revised", *Past & Present* 125 (1986): 29, es pot trobar cert paral·lel amb la *faida* de les parenteles urbanes de la Itàlia moderna, estudiades per O. RAGGIO, a "La politica nella parentela", 750.

¹⁷¹ I, en aquest sentit, si el cas havia estat portat a l'audiència així que d'una altra banda prosseguien els atacs privats a les propietats de don Bernat de Peguera, no podem afirmar encara per aquests temps allò que Lawrence Stone havia dit pel que feia a la noblesa anglesa sobre com "*...el declive del recurso a la violencia trajo consigo un aumento de los pleitos. Si no hay hábito de venganza, se recurre a la ley...*". L. STONE, *La crisis de la aristocracia*, 125. ÍD. "Interpersonal violence in english society, 1300-1980", *Past & Present* 101 (1983): 22-23. Tampoc en el Languedoc on prevalia el dret a un hereu únic i s'havien desenvolupat fortament com a Catalunya els fideïcomissos, el recurs al litigi i la violència privada no eren pas incompatibles entre sí: Y. CASTAN, "Arbitraire du droit de tester et révolte des fils en Languedoc au XVIIIè siècle", a *Le modèle familial européen*, 166- 168. Més sobre la societat de la violència i els bàndols oligàrquics, a G. LEMEUNIER "Centralisme et autonomie locale. La guerre privée dans l'Espagne Moderne. Un exemple Murcien", a *Les Elites locales*, 319.

¹⁷² ACA. G, RV, 83, s.f.

¹⁷³ ÍD. CA, llig. 499, s.f., (9-IX-1615).

nòmina incompleta dels magistrats de llavors,¹⁷⁴ en podem verificar l'existència d'algunes afinitats com ara amb el canceller Agullana pel matrimoni de l'alcait amb una Sarriera,¹⁷⁵ com també amb el doctor Sala, puix que Terré era sogre d'un Fivaller¹⁷⁶ afí al seu torn dels Pardina enllaçats amb els Sala¹⁷⁷ i amb una altra branca dels mateixos Terré, els barons de Canyelles.¹⁷⁸ Il·lustra aquest cas, sens dubte, les interseccions anteriorment esmentades entre la mobilitat vertical d'un sector de la classe dirigent, que empenyia la noblesa territorial representant de la mobilitat horitzontal, -recordem que els Terré d'ençà feia unes quantes generacions s'havien fet càrrec d'algunes places de la jurisdicció reial dels Comtats-,¹⁷⁹ a enllaçar-hi mútuament.¹⁸⁰

Sobre les aliances de velles i noves famílies es canalitzaven influències: a la base, un intercanvi de poders i oportunitats. Els marges d'aquests poders, la seva extensió, passava doncs pels recolzaments entre velles i noves famílies, estratègies i reaccions mútues contra les limitacions amb què es movia i es trobava cada sector, això és, pels uns el control de la justícia reial¹⁸¹ i pels altres, l'ennobliment, la prossecució d'unes trajectòries de classe que ja havien estat impulsades amb l'accés al màxim òrgan judicial del país i sobre les quals tindrem ocasió de tornar-hi en els propers capítols.

Obsta tal vegada argüir com el camp de la litigiositat no constitueix però l'únic on es fan

¹⁷⁴ Hem utilitzat els esments que'n fa el doctor Pujades en el seu Dietari. J-M^a. CASAS (Ed.), *Dietari de Geroni Pujades*, III, *passim*. També, ACA. RC, 4294 (ff. 142r.- 144r. i 145r.- 147r.), 4295 (ff. 229r.- 231r.), 4689, 4870.

¹⁷⁵ AHCB. Secc. Not. II-15, s.f., testament de don Joan Terré Icart, any 1615. AHPB. Not. Miquel Cellers (menor), *Secundus liber testamentorum*, llig. 9, ff. 150v.- 152r., Sarriera-Agullana, any 1598.

¹⁷⁶ AHCB. Secc. Not. III-16, testament de don Joan Terré Sarriera, any 1636.

¹⁷⁷ ACA. RA, 3820, Francesc Pardina i Fivaller contra Gerònima de Montsuar, plet de la primera meitat del segle XVII. AHCB. Secc. Not. III-13, testament de Francesc Sala, any 1595. AHPB. Not. Francesc Pedralbes. *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 31, s.f., Marianna Sala, any 1589.

¹⁷⁸ BC. Arx. Not. Miquel Axada, *Manual de testaments*, man. 535, s.f., Isabel Terré, any 1606.

¹⁷⁹ Veure quadres VI-1 al VI-3 i VI-6 al VI-7.

¹⁸⁰ O. RAGGIO, "La politica nella parentela", 743-745.

¹⁸¹ Les fissures de l'adaptació de la vella noblesa feudal territorial en el camí vers la integració en els aparells estatals centralitzats, un camí tenyit de conflictes de classe que situava de l'altre front la burocràcia perifèrica (veure p. ex. G. GALASSO, "La feudalità napoletana nel secolo XVI", a *Potere e società negli stati regionali italiani fra '500 e '600*, ed. E. FASANO GUARINI, (Bologna, 1978); esp. 250-256), pot trobar una de les seves formes d'expressió precisament a través d'aquests vincles personals i familiars (els intercanvis de poder que'n parlava en el cas de la formació d'una classe dirigent barcelonina unificada i mixta J. AMELANG, *La formación*, 56-90) amb els ministres del rei, les atribucions jurisdiccionals dels quals no podien ésser controlades per la vella noblesa de cap manera excepte per influències de família o patronatge (sobre aquestes relacions, les competitivitats dels poders locals i l'administració de justícia en el marc de les estructures socials d'àmbit piemontès, A. TORRE, "Tra comunità e Stato: i rituali della gisustizia in Piemonti tra 600 e 700", a *Le modèle familiale*, 235).

paleses les interseccions de la mobilitat horitzontal i la vertical amb les cooperativitats resultants. Prenent com a base la documentació dels processos del braç militar a corts, podem constatar-hi un altre canal d'influència d'aquelles, la construcció de grups de pressió. Les mateixes nòmines de procuradores desvetllen constants interseccions urbano-rurals en aquest sentit. A les corts de 1528, cavallers i nobles com ara -d'entre els pertanyents a la mostra de treball- Pere de Peguera, Gaspar i Lluís de Pons o Perot i Onofré d'Alentorn, s'havien fet representar pel cavaller de Barcelona Francesc Santjust,¹⁸² el qual feia tan sols una generació s'inscrivía dins l'estament dels ciutadans tant per línia de descendència paterna com materna¹⁸³ i alguns anys després acabaria enllaçant amb la filla d'un Doms, gentilhome del rei.¹⁸⁴ El cas és que part de les famílies dels citats s'havien anat paulatinament vinculant a la ciutat: el fogatge de l'any 1516 ja n'és prou eloqüent en general,¹⁸⁵ i hi deixava constància de la presència de Nuri Joan Peguera, un cosí de l'anterior,¹⁸⁶ així que d'una altra banda sabem que els Alentorn, per exemple, no tardarien a accedir al mercat matrimonial centrat a Barcelona.¹⁸⁷ Tampoc no hi tardarien pas els Peguera, que en el trànsit vers llur integració urbana i segurament llavors de les corts, ja havien entroncat amb famílies ciutadanes de l'antiguitat d'uns Sapila, amb una dels quals l'hereu del senyoriu d'Olost hi fóu casat, o amb famílies ascendides mitjançant l'exercici professional de la jurisprudència com ara els Vilana.¹⁸⁸ En el mateix moment, un Guimerà que també constava en el fogatge de Barcelona d'una dècada ençà, estava representant Perot Sapila, família que hem vist inserida en els processos de mobilitat horitzontal de la noblesa rural. El cas d'un Castellbell representant Joan Berenguer Aguilar, s'inscriu a la mateixa línia:¹⁸⁹ un membre de la família d'aquest darrer havia enllaçat aleshores amb la filla del senyor del castell

¹⁸² ACA. G, Corts, 1010, s.f.

¹⁸³ ÍD. Secc. Patrimonials, Sentmenat, perg. A-11, capítols matrimonials signats entre Francesc Santjust, ciutadà de Barcelona, -molt probablement pare del citat en el text- i Joana Guixar filla d'un ciutadà també de Barcelona, any 1506. *Ibid.* Vallgornera, perg. 227, acte de donació d'una herència de Jaume Sacalm a Joan Santjust, any 1529.

¹⁸⁴ AHPB. Not. Joan Saragossa, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 2, s.f., any 1537.

¹⁸⁵ AHCB. CC, XIX-15, s.f.

¹⁸⁶ AHPB. Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 9, ff. ff. 61v.- 62r., Bernat de Peguera, any 1509. ÍD. Not. Pau Renard, *Secundus liber testamentorum*, llig. 25, s.f., Nuri Joan de Peguera, any 1547.

¹⁸⁷ AHCB. Secc. Not. III-6, s.f., testament de Dionísia Doms d'Alentorn, any 1540.

¹⁸⁸ AHPB. Not. Pau Renard, *Secundus liber testamentorum*, llig. 25, s.f., Nuri Joan de Peguera, any 1547.

¹⁸⁹ ACA. G, Corts, 1010, s.f.

d'Enfesta.¹⁹⁰

Les mobilitats generaven parentius i els parentius -tot i que no necessàriament-cooperativitats: dels quaranta-dos individus representats¹⁹¹ per Santjust, hi havia en definitiva d'una banda un total de dotze nuclis familiars, això és, dotze grups d'un mínim de dos i un màxim de quatre descendents d'un mateix llinatge amb cognom comú i dintre d'aquells, quatre xarxes familiars creades per afinitat matrimonial i integrades de sis a cinc membres.¹⁹² Bé que pogués semblar que els procuradors, en arrossegar nominalment algun membre d'una família, provocaven la immediata incorporació en les mateixes condicions de la resta de la parentela directa d'aquest, tanmateix, membres de les mateixes famílies es feien representar per cavallers o nobles diferents.

Al marge del cas tractat, que significava que res menys que el 62% d'aquest grup d'absents de fet a les corts, que havia dipositat llurs interessos a mans d'un efectiu del propi braç, el constituïen lligams de parentiu, d'altres vegades més, algú s'havia erigit en procurador de la majoria dels seus parents directes, com era el cas de Pere de Peguera -cap de la branca fadristerna de Manresa- a les corts de l'any 1552,¹⁹³ que representava ara son cosí Guerau hereu universal del senyoriu de Torrelles, son germà menor Lluís, els seus fills Alexandre i Berenguer de Peguera, l'hereu.¹⁹⁴ Hi incloïa, per cert, el cavaller Francesc Sorribes, d'una de les branques més fortes d'aquesta família berguedana i casat amb Marianna Peguera, germana de Pere.¹⁹⁵ O, també, el cas de la família Cassador a les corts de 1585,¹⁹⁶ quan romania ocupada i unida a desagreujar dos dels seus membres, els germans Pere i Francesc, perseguits pel virrei

¹⁹⁰ BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Manual de testaments*, man. 80, plec 17, s.f., Àngela Aguilar de Camporrells, any 1541.

¹⁹¹ Cal esmentar que el tema de les procuradories en Corts, ha estat tractat a J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 269-272.

¹⁹² Es tracta dels Oluja- Cruïlles- Malla (AHPB. Not. Gabriel Montaner, *Secundus liber testamentorum*, llig. 7, s.f., Àngela Cruïlles i Oluja, any 1578. BC. Arx. not. Tomàs Vallés, *Primus liber testamentorum*, man. 357, s.f., Isabel Malla de Descoll i Cruïlles, any 1557); Vallseca- Argençola- Copons (AHPB. Not. Antoni Anglès, *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 20v.- 21r., Joana de Vallseca, any 1515. *Ibid.* *Plec de capítols matrimonials*, llig. 20, s.f., Joana Argençola i Copons amb Perot Clariana, any 1531); Santjust- Malla (ÍD. Not. Joan Martí, *Liber notularum*, llig. 8, ff. 139r.- 140v., Lucrècia de Malla i Santjust, any 1547).

¹⁹³ ACA. G, Corts, 1031, f. 42r.

¹⁹⁴ AHPB. Not. Pau Rénard, *Secundus liber testamentorum*, llig. 25, s.f., Nuri Joan de Peguera, any 1547.

¹⁹⁵ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 220, s.f., capítols matrimonials signats entre Joan de Vergós, senyor de la Parra i Francesca Sorribes i Peguera, any 1566.

¹⁹⁶ ÍD. G, Corts, 1040, ff. 238v., i 383r. *Ibid.* 1041, f. 727r.

prior de Castella:¹⁹⁷ Gabriel, l'hereu universal de la branca principal, son nebot Joan i son cosí-germà Pere, havien començat éssent representats per Geroni primogènit de Gabriel i llur hereu i, repel.lit, posteriorment pel mateix Pere, llavors ja erigit en cap de la branca fadristerna.¹⁹⁸

Les més de les vegades però trobem germans, d'altres col.laterals i cunyats, a mans de procuradors diferents. A les corts de 1528, Rafel de Calders que era l'hereu del senyoriu de Pierola i havia inventariat a més del terme i castell en qüestió, a destacar, una casa a Martorell,¹⁹⁹ es féu representar per Geroni de Castellbell, senyor de Maials, i d'un altre costat, Joan de Calders, que s'incloïa dins d'una de les branques fadristernes del llinatge tot i que s'havia arribat a fer amb un patrimoni de trenta-cinc peces de terra, un parell de masos i s'havia instal.lat durant una temporada a Barcelona,²⁰⁰ pel cavaller de la ciutat Joan Terré. A les mateixes corts, alguns Aguilars i Ivorres, units per afinitat amb la família Dusai, havien recorregut tanmateix a dos procuradors diferents: Joan Berenguer Aguilar, hereu d'una considerable fortuna bàsicament urbana, -com ja hem tingut ocasió a esmentar-, era representat pel senyor de Maials; Lluís d'Ivorra, d'un sector familiar desafavorit,²⁰¹ pel recentment ascendit Santjust. A les de l'any 1552, el senyor d'Ivars i de Pinyana Tomàs de Boixadors i son fill primogènit i hereu universal Miquel,²⁰² assistien cadascú com a procuradors per separat²⁰³ - recordem que ambdós es trobaven llavors públicament enfrontats, com explicàvem en el capítol segon- i en canvi cap d'ells representava un altre dels absents a les reunions amb el mateix cognom, el senyor de Sant Miquel de Pontons Francesc de Boixadors, nét del varvessor de Savallà.²⁰⁴

Casos com aquest darrer, suggerien cóm el fet de descendre de branques de llinatge

¹⁹⁷ Sobre la qüestió, veure capítol sisè.

¹⁹⁸ AHCB. Secc. Not. III-6, s.f., testament de Francesc Cassador, any 1555. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, A7- 28, inventari de béns de Gabriel Cassador, any 1592.

¹⁹⁹ AHPB. Not. Lluís Rufet, *Primus liber testamentorum*, llig. 16, s.f., Joana de Calders, vídua de Rafel de Calders, any 1563. ÍD. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Bursa inventariorum*, llig. 35, s.f., béns patrimonials de Rafel de Calders, any 1527.

²⁰⁰ ÍD. Not. Joan Jeroni Canyelles. *Manual de testaments*, llig. 21, ff. 304r.- 305r., Joan de Calders, s.d. *Ibid.* *Bursa inventariorum*, llig. 21, s.f., el mateix, any 1546.

²⁰¹ BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Testaments*, man. 178, s.f., Guillem d'Ivorra, any 1533.

²⁰² ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, inv. 18, plec 6, testament de Miquel de Boixadors, s.d.

²⁰³ ÍD. G. Corts, 1031, f. 42r.

²⁰⁴ BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Testaments*, man. 80, plec 108, Joan de Boixadors fill del senyor de Savallà, any 1542. ÍD. Not. Joan Honorat Jovells, *Testaments*, man. 402, s.f., Isabel de Boixadors, any 1574. ÍD. *Ibid.* man. 402, s.f., Francesc de Boixadors, senyor de San Miquel de Pontons, any 1575.

d'ençà força temps ja escindides, podien implicar més fàcilment la no inscripció sota els mateixos procuradors. A les corts de 1528, Joan Terré que era hereu universal, es presentava com a procurador dels seus germans fadrísters²⁰⁵ i en canvi no pas de llur oncle Bernat Terré també hereu universal d'una altra branca però, branca enriquida que no tardaria massa temps a fusionar-se amb els nobles Icart,²⁰⁶ el qual es decidí finalment per un altre procurador -potser més en la línia de llurs aspiracions nobiliàries- el baró de Balsereny Galcerà d'Oliver.²⁰⁷

En observar però entre aitals arrenclements certes ruptures de teòriques cooperativitats familiars, cal interrogar-se si hi pesaven tal vegada, més que no pas raons de sang o d'afinitat, que també hi existien, -com ja hem vist amb els Peguera o amb els Cassador de les corts de 1528 i 1585 respectivament-, raons més sovint tot i que no pas excloents de posicionament -patrimonial, de recursos- dins la família. ¿Podríem parlar doncs per a aquests casos, què pressumim dominants, en el sentit que les desiguals relacions de parentiu s'arrencaven entre grups de pressió amb interessos comuns i aixímateix desiguals entre sí?

Acabem d'esmentar el dels -molt probablement- cosins Rafel i Joan de Calders. Reprenem-lo ara novament. El primer, que era senyor de vassalls, s'havia fet representar per un procurador que gaudia del mateix posicionament patrimonial. El segon, considerablement integrat a la ciutat, que heretava d'una branca menor i havia aconseguit sí més no d'enllaçar amb una de les famílies llavors millor vinculades entre la burocràcia reial superior, els Sunyer, tot ingressant-ne una apreciable dot de tres mil lliures,²⁰⁸ s'arrencava darrera d'un cavaller de Barcelona, -altre cop les interseccions urbano-rurals-, com hem dit hereu d'un patrimoni que no devia diferir substancialment.²⁰⁹ No fora pas l'únic cas, -d'altres, han estat citats més amunt-, de superposició de les relacions de parentiu en les cooperativitats familiars de l'esfera pública. Hi ha casos claríssims, entre procuradors i principals parents, d'homogeneïtat de posicionaments patrimonials, o bé, quan es tractava de membres de famílies diferents hi tenia

²⁰⁵ AHPB. Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 9, ff. 166v.- 168v., Bernat Terré, any 1517. ÍD. Not. Joan Martí, *Liber notularum*, llig. 8, f. 143r., Miquel Terré, any 1536. ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, perg. 206, Aldonça Terré i Joan Terré, any 1517.

²⁰⁶ AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 22, s.f., Joan Terré fill de Benet Terré, i Marina Icart, any 1534.

²⁰⁷ F.J. MORALES ROCA, *Próceres*, 2: 10.

²⁰⁸ AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 21, ff. 304r.- 305r., Joan de Calders, s.d.

²⁰⁹ ÍD. Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 9, ff. 166r.- 168v., Bernat Terré, any 1517.

lloc simplement un grau de correspondència similar entre sectors paral·lels: d'entre una selecció de les famílies que ens interessaven, el senyor de Seró, a les corts de 1585, era procurador del seu oncle matern Geroni de Botella, titular del senyoriu de Benavent;²¹⁰ el senyor d'Orcau, don Felip d'Erill, era aleshores també procurador del seu oncle el senyor d'Eramprunyà Joan d'Erill;²¹¹ el primogènit del senyor de la Bisbal, era procurador del primogènit de la família Desvalls de Barcelona;²¹² el senyor de sant Marçal, un Marimon, finalment, era procurador de vuit principals entre nobles i cavallers, que al marge de tres membres dels Cardona, hi comptaven el senyor de Ciutadilla -don Bernat de Guimerà-, el senyor de Biosca -don Bernat de Camporrells-, el senyor de la Manresana -don Joan de Copons-, el primogènit del senyor de Moncortés, Joan Batista Cassador i, trencant aquestes correspondències, un dels fills menors del senyor d'Olost.²¹³ Alguns d'ells, a més, gaudien de vincles de parentiu mutus: el penúltim, era sogre de Pere de Peguera, nebot de l'anteriorment esmentat.²¹⁴

Superposició de les desigualtats de les relacions de parentiu, o prioritats, que com hem pogut constatar, convivia amb d'altres raons de sang: ja ha estat dit moltes vegades com els compromisos de parentiu -tal com els clientelars- es construïen i destruïen, s'integraven i es desintegraven, constantment.²¹⁵ La no exclusió, tenia la seva traducció en termes de recolzaments en la formació de grups de pressió. Un exemple entre molts d'altres, -potser fins i tot més significatiu i que tal vegada mereixerien una detallada i gens fàcil reconstrucció tot requerint un estudi exhaustiu de famílies, com d'alguna manera ja suggeria recentment James Casey-,²¹⁶ fora el de l'arreglament que havia aconseguit de reunir

²¹⁰ ACA. G. Corts, 1040, f. 180r., (18-VIII-1585). F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 1: 159.

²¹¹ ACA. G. Corts, 1040, f. 238v., (29-VIII-1585). AHPB. Not. Perot Ferrer, *Plec de testaments*, llig. 12, s.f., Joan d'Erill, any 1591.

²¹² ACA. G. Corts, 1040, f. 384r., (2-X-1585). AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Plec d'inventaris*, llig. 25, f. 580r., Jaume Pau Salbà, any 1617. AHPB. Not. Antoni Joan Fita, *Secundus liber testamentorum*, llig. 36, ff. 16r.- 19r., Joaquim Desvalls, any 1636.

²¹³ ACA. G. Corts, 1040, ff. 238v. i 383v., (29-VIII-1585, 2-X-1585). AHPB. Not. Antoni Joan Fita, *Tercius liber testamentorum*, llig. 34, ff. 76r.- 78r., Maria Cassador, filla de Joan Batista Cassador, any 1625.

²¹⁴ AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Testaments*, llig. 25, s.f., Pere de Peguera, any 1602.

²¹⁵ J. CASEY, "Parentela i comunitat", 270. E. GELLNER, "Patronos y Clientes", a ÍD. et alii, *Patronos y Clientes*, (Madrid, 1985), 9. A. BENIGNO, *La sombra del rey*, 19. Cfr. però Y. DURAND ("Les solidarités a dominante hiérarchique", a ÍD. *Les solidarités*, 116-118 i 142), que magnifica les solidaritats familiars nobiliàries, com a forces constants, en la línia d'una anàlisi clarament funcionalista, tot just pel fet que cadascú dels membres que integren la família en sentit ample desenvolupen comeses ben definides i en aquest sentit s'expliquen les perpetuacions de les grans cases.

²¹⁶ J. CASEY, "Parentela i comunitat", 270.

a les corts de 1585 el vescomte de Rocabertí,²¹⁷ en la seva oposició a les limitacions de participació dels habilitats,²¹⁸ que arrosségà d'una banda -i amb un major pes- un elenc d'hereus de senyorijs jurisdiccionalns com ara llur propi oncle el senyor de Sant Morí don Jaume de Cardona i Rocabertí,²¹⁹ el senyor de Seró don Onofré d'Alentorn, el senyor de la Bisbal Jaume Pau de Salbà, el senyor de Montpalau Geroni d'Argençola²²⁰ i d'una altra, fadrísterns sense patrimoni a destacar com ara Guerau d'Alentorn germà menor de l'anterior,²²¹ o un membre dels Peguera, família que havia estat vinculada feia temps als Rocabertí.²²²

Les cooperativitats resultants de les interseccions familiars urbano-rurals, no discorrien pas a soles, tampoc: s'acompanyaven d'una certa superposició de les relacions de parentiu, en el sentit d'una gravitació superior, al costat d'altres incusions. Abans hem tingut ocasió d'esmentar còm a les corts de 1528, Perot Sapila s'havia constituït en un dels principals del senyor de Llorach, o Joan Berenguer Aguilar en un dels del senyor de Maials. Ambdós pertanyien a famílies tradicionalment vinculades a Barcelona. El segon, heretava una apreciable fortuna d'arrels urbanes. Quant al patrimoni de Perot Sapila, de la branca fadrísterna, no gaire sabem: això sí, però, es pogué casar amb una filla del senyor de la Roca.²²³ A les de l'any 1533, adherits a un dissentiment interposat pel senyor de Gironella don Galcerà de Pinós que comptava amb nobles de la prossàpia de don Lluís d'Icart senyor de Torredembarra, don Francesc de Cruïlles senyor de Vilobí,²²⁴ o el senyor de Cabrenys don Pere de Rocabertí, no hi faltaven tant un Jaume Aguilar olim Dusai, hereu universal del citat patrimoni Aguilar, com tanmateix un Guerau Fivaller,²²⁵ d'un dels sectors fadrísterns d'aquest vell llinatge ciutadà, que inventariava tan sols set anys després, unes rendes anuals de poc més de cent lliures i

²¹⁷ ACA. G, Cors, 1040, ff. 282r.- 283r., (31-VIII-1585).

²¹⁸ Sobre les complicacions i problemes generats al voltant de la qüestió de les habilitacions, J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 234.

²¹⁹ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 172, s.f., testament de don Anton de Rocabertí.

²²⁰ F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, I: 141.

²²¹ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, 1.21, s.f., sobre una concòrdia de Guerau d'Alentorn.

²²² BC. Arx. not. Antoni Axada, *Segon llibre d'inventaris*, man. 621, ff. 282r.- 285r., Bernat de Peguera, any 1625. AHPB. Not. Onofré Alonso, *Llibre de testaments*, llig. 12, s.f., Francesc de Rocabertí, any 1582.

²²³ AHPB. Not. Joan Monjo, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, s.f., Geroni de Torrelles, any 1550.

²²⁴ F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, I: 211.

²²⁵ ACA. G, 1015, f. 157r., (12-XI-1533).

s'acabaria casant amb la filla d'un mercader.²²⁶ Pensant -erròniament- en un sistema de sectors familiars absolutament inconnexos, hom no entendria còm, tal vegada, hi prevalguessin les vinculacions matrimonials producte d'estratègies de mobilitat vertical que llavors gaudia la branca familiar principal -urbana- dels Fivaller, amb personatges que figuraven situats a l'alta burocràcia reial del país, més propers per tant a un altre dels adherits, Rocabertí, casat al capdavall amb la filla del regent la reial cancelleria.²²⁷ Les capacitats familiars -com ara les dites afinitats matrimonials- en la canalització d'influències, reflectien una part dels processos de la consolidació pública de classe. Les capacitats d'ennobliment, amb tot, trobaven una més sòlida culminació, -com anunciàvem per a l'explícit model d'ascens dels advocats-, amb la involucració d'una major part dels sectors familiars en un sistema social de mobilitats, privades amb projecció a l'esfera pública. Això és, amb la inserció en el mercat matrimonial nobiliari: urbà-rural, en continu procés-mobilitat d'urbanització, o en el relliscós terreny de les cooperativitats de poder, que arrossegava darrera seu una recerca constant d'empar i favors. Xarxes de fet, on es recolzava una part de les mobilitats que podien proporcionar d'una banda les influències amb els jutges, com palesava l'enriquiment familiar, reconcentració patrimonial i consegüent ascens a la piràmide de les relacions socials després de l'obtenció d'una sentència favorable i d'una altra, on es recolzava també l'adjudicació de privilegis per part de la Corona.

²²⁶ AHPB. Not. Jaume Benet Miquel, *Primus liber testamentorum*, llig. 4, s.f., Guerau Fivaller, any 1541. ÍD. Not. Antoni Anglès, *Llibre d'inventaris*, llig. 22, s.f., any 1541.

²²⁷ Veure apèndix genealògic.

II

*Càrrecs polítics, relacions de poder i estratègies
familiars de consolidació*

**TERRA I LLINATGE:
ENTRE LES FACCIONS I LES BOSSES D'INSACULACIONS**

Les estratègies de consolidació: de la fi dels partits urbans a les xarxes de parentiu

Ja hem tingut ocasió al darrer capítol d'advertir l'existència, al si de la institució municipal de Barcelona, de diferents sectors de la classe que dominava la Ciutat, representats ara per grups de famílies. Aquelles que hi gaudien d'una certa consolidació, manifesta a través del control d'un nombre més aviat estable de quòtes de poder o llocs a les bosses d'insaculacions dels estaments destinats als principals llocs de govern, -nombre que significava l'arrelament entre les bosses que corresponien als gaudints, ciutadans honorats i militars i als nobles des del 1621 i que al seu torn reflectiria l'estabilitat social i política d'una nova classe de poder, fonamentada i identificada sobre aquestes inclusions-,¹ devien doncs llur èxit als lligams d'afinitat. Les estratègies matrimonials contribuïren a estendre les probabilitats de consolidació, en lloc de restringir llur potencial d'intervenció al poder. Restricció en el joc de les probabilitats sorgides de les bosses d'insaculació, a la qual arribaren tanmateix altres sectors de la classe dirigent, com a conseqüència de les dificultats a assolir les condicions pròpies d'un intercanvi igualitari, intercanvi que els vinculés amb famílies dels mateixos estaments de ciutadans honorats o de militars en presència al govern de la Ciutat i que superés aixímateix, els riscos derivats de l'extinció d'algunes branques dels llinatges afectades per les ruptures de descendència.

La importància del matrimoni en l'accés als càrrecs públics, ja restava palesa entre els requisits exigits als militars que per primera vegada s'incorporaven al govern de la Ciutat, requisits aprovats en temps del redreç municipal de Barcelona. Entre aquests hi havia la facultat d'ésser casats amb una dona de Barcelona o en el seu defecte, de la pròpia vegueria, sempre i quan no es tractés de candidats originaris de la pròpia ciutat.² Garantia, al seu torn, la pertinença i residència a l'àmbit ciutadà, condició d'indispensable aplicació a l'àmbit general de

¹J. AMELANG, *La formación*, 206.

²J. VICENS, *Ferran II*, 2: 336.

Catalunya, per tal d'obtenir-hi "...*officis e beneficis e favors del dit principat...*".³ Alguna que altra vegada, però, hom hi adduiria raons de llinatge i de sang, per tal de gaudir dels mateixos avantatges que proferia el naixement a la terra. L'any 1528, dos membres d'alguns dels més prestigiosos llinatges de la vella classe dominant, don Lluís de Centelles i don Pere d'Erill i Orcau, demanaven que "...*per esser stats tots sos predecessors naturals de cathalans del dit Principat y per esser ells ciutedans de la present ciutat de Barcelona, encara que sien nats fora lo present Principat, com es lo dit don Lluis de Centelles en Valencia y lo dit don Pedro en Sardenya...*", fos aprovada llur habilitació, "...*aixi com si fossen nats dins lo dit Principat...*" i poder així acollir-se als drets d'ocupació dels llocs de govern propis del seu estament.⁴ Aquesta, que no constituïa sinó una instrumentalització política de l'herència immaterial d'un llinatge, -per tal com es tractava del reconeixement d'uns drets ficticis heretats, com ara el lloc de naixement, adquirits de fet i consolidats per llurs avantpassats-, ens redescobreix novament la correlació entre vinculacions familiars -esfera privada- i ocupació de càrrecs i oficis -esfera pública-.⁵

El matrimoni amb una dona de la ciutat, no solament permetia als militars no residents a la mateixa la insaculació corresponent a les bosses de les conselleries i d'altres oficis de la Ciutat. L'estava col·locant alhora al si d'un nucli familiar emparentat amb d'altres, és a dir, enmig d'un nucli de vinculacions, que significava potencials afinitats amb futurs consellers -quan el matrimoni, és clar, s'havia efectuat dins els marges estamentals amb força al municipi-

³ Sobre les normes que definien els requisits per a regir oficis públics al Principat, V. FERRO, *El Dret*, 319-320.

⁴ AHCB. CC, II-49, f. 20r.-v.

⁵ Els lligams familiars, han estat la clau de la consolidació política de les diferents oligarquies urbanes de l'Europa moderna: G. VISMARA, "Il patriziato milanese nel Cinque-Seicento", a *Potere e Società negli stati regionali italiani*, ed. E. FASANO GUARINI, 166-168, on l'autor relaciona domini polític, domini territorial i estratègies de successió. En el mateix sentit, acomodat a la interpretació sobre la refeudalització de la classe dirigent urbana de l'època moderna i des d'una anàlisi de més de vint famílies concretes força més acurat i interpretatiu que l'anterior, cal veure M. BERENGO, "Patriziato e nobilità: il caso veronese", *supra*, 191-215. J.-M. FERRARO, al seu *Family and public life*, 101-133, subratlla la importància de les pautes de comportament homogàmic matrimonial de l'oligarquia de Brescia. P.-C. CLARKE, a *The Soderini and the Medici. Power and patronage*, 123-154, demostra l'existència de xarxes de solidaritat que permeten el manteniment d'un clan al front del govern de la ciutat-estat, a través de les connexions matrimonials, la selecció dels parents, les carreres a les quals s'entregaven els membres de la família, o les obligacions entre aquests, com ara les financeres. En una línia similar es pot també veure, A. TORRE, "Tra comunità e Stato: i rituali della giustizia in Piemonte tra 600 e 700", a *Le modèle familial européen. Normes, déviances, contrôle du pouvoir*, 234-235, o en el marc de la Monarquia Hispànica V. MONTOJO, "Matrimonio y patrimonio en la oligarquía de Cartagena..." a *Familia, grupos sociales*, ed. F. CHACÓN et alii, 49-93. A. GUERRERO, *Familia y vida cotidiana de una élite de poder*, 116-125.

o d'altres càrrecs de poder i per tant influències privades que tal vegada podrien afavorir la insaculació de llurs propis parents o afins, en el moment que els consellers ensems amb una comissió d'habilitadors revisessin temporalment -d'ençà l'aprovació del nou privilegi de l'escrutini de 1585 anualment i abans, des que fou establert per Ferran II, quadriennalment-,⁶ cada bossa, com sabem, tot cooptant els candidats a cobrir les vacants.⁷ És per això que cal atribuir a les estratègies familiars d'intensificació del parentiu, -intensificació que significava, per a les famílies objecte d'aquest estudi, la creació de lligams òbviament entre els efectius que per procedència i condició social controlaven els càrrecs que dominaven d'una banda el

*Quadre V-1. La consolidació familiar de l'oligarquia urbana de Barcelona, 1400-1498.*⁸

Famílies	Total membres	Percentatge d'ocupació sobre el total de conselleries de ciutadans honorats
Desvallés	6	1'2
Dusai	10	2'02
Fivaller	14	2'8
Gualbes	30	6'06
Llull	16	3'2
Marimon	10	2'02
Pol	1	0'2
Sapila	16	3'2
Terré	1	0'2
Totals	104	20'9

⁶ J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 470-473.

⁷ Esdevenia doncs aquesta fase de cooptació, el punt conflictiu de les eleccions als càrrecs. F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, 2: 836. J-M^a. TORRAS, *Els Municipis*, 99-100.

⁸ Partim ací, de nou de les famílies tractades en aquest treball, que procedien de la vella oligarquia urbana. Les dates recullen tant l'època que els ciutadans honorats controlaven les cinc conselleries, com la posterior reducció a dues arran del cop del lloctinent de la Corona Galcerà de Requesens al 1453, o les pressions del partit de la Busca i l'augment d'una més amb les reformes de 1493 de Ferran II, fins l'aprovació del Privilegi del Regiment l'any 1498, quan s'introdueix el sistema insaculatori. Sobre el tema, C. BATLLE, *La crisis social*, 1: 169 i ss. [D. "El govern municipal a la Baixa Edat Mitjana", a *El govern de les ciutats catalanes*, (Barcelona 1985), 61-81. [D. *L'expansió baixmedieval (segles XIII-XIV)*, 241-247. C-E. DUFOURCQ, "Honorats, mercaders et autres dans le Conseil des Cent au XIVe siècle", a *La Ciudad Hispánica durante los siglos XIII al XVI* (Madrid 1985), 2: 1361-1395. Fonts: E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1: 25-43.

Quadre V-2. Lligams de sang i lligams d'afinitat en la consolidació familiar de l'oligarquia urbana de Barcelona, 1479-1498.⁹

Famílies	Conselleries ocupades per descendents	Conselleries ocupades per afins	Total	%
Desvalis	-	1	1	2'1
Dusai	-	5	5	10'8
Fivaller	1	5	6	13'04
Gualbes	2	6	8	17'3
Llull	4	2	6	13'04
Marimón	1	2	3	6'5
Pol	-	-	-	-
Sapila	4	1	5	10'8
Terré	-	4	4	8'6
<i>Totals</i>	12	26	38	82'18

govern de la Ciutat i d'una altra la Diputació del General-, la clau per a la consolidació d'una classe dirigent en el poder. El parentiu però també repercutí a semblant funció entre els poc més de seixanta llinatges que al llarg de la baixa edat mitjana acumularen el 88% de les conselleries de Barcelona, o entre els quinze dintre d'aquests, -cinc dels quals al seu torn figuren al quadre V-1-, que'n coparen res menys que el 40'8%.¹⁰ Pares i fills, aleshores, es succeïen pràcticament sobre determinats càrrecs, -una de les primordials raons d'enquistament

⁹ Els percentatges de la columna de la dreta han estat calculats en base al nombre de conselleries que disposaven els ciutadans honorats durant el període establert: dues fins l'any 1493 i tres en endavant. Sobre la relació de conselleries: E-G. BRUNIQUEL, *Ceremonial*, 1: 25-43. Sobre els lligams de parentiu: ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 840, testament de Joan Galcerà Dusai, any 1490. *Ibid.*, perg. 885, testament de Galcerà Dusai, any 1512. ÍD. Can Falguera, *Llibre que conté diferents sentencies y actes de la Casa de Fivaller*, llig. 461, s.f., testament de Bernat Fivaller, any 1469. ÍD. *Ibid.*, llig. 218, s.f., testament de Jaume Joan Sapila, any 1467. AHCB. Secc. Not. I-18, s.f., inventari de béns de Lluís Llull, any 1496. AHPB. Not. Joan Sastre (major), *Primus liber testamentorum*, llig. 8, ff. 14r.- 15r., Miquel Sapila, any 1507. ÍD. Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 19, ff. 166v.- 168r., Bernat Terré, any 1517. També E. SERRA, "Els Gualbes al segle XVI", 531-532.

¹⁰ Joan Lluís Palos ha comptabilitzat el nombre de conselleries ocupades per família, pel període que cobreix des del 1249 al 1499, mitjançant les nòmines ja citades i elaborades pel notari Esteve Gilabert de Bruniquer a inicis del sis-cents. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 180-182.

oligarquic que paral·lelament impediren el tan cercat sanejament econòmic del municipi, per les quals Ferran II es decidí a modificar el règim de provisió dels mateixos,¹¹ d'igual manera que l'emparentament que unia totes aquelles famílies,¹² extenia llurs parcel·les de poder, quan el mecanisme d'accés als càrrecs consistia en una estricta cooptació per part d'una dotzena, la tasca de la qual esdevenia fàcilment manejable per les famílies més influents del Consell que la nomenava a tal efecte.¹³ Al precedent quadre V-2, es pot observar com mercès a les afinitats matrimonials, a les dotze conselleries ocupades per membres de sang de les nou famílies de la mostra pertanyents a l'oligarquia baixmedieval, s'afegeixen vint-i-sis d'altres que hi han entroncat, tot plegat conformant un 82'18% d'ocupació sobre el total d'aquests càrrecs, percentatge que il·lustra per sí mateix uns nivells de consolidació que obsta comentar. La intensificació de les afinitats entre un grup de poder, es tradueix a curt termini en majors oportunitats perquè regularment alguns dels membres de les dotzenes pertanguessin al mateix cercle de famílies i a llarg termini, en el control de les eleccions de consellers ciutadans honorats, efectuades precisament per alguns d'aquells membres en correspondència amb els interessos de les famílies amb les quals havien entroncat. Com a resultat, un sector de velles famílies de l'oligarquia encara copava durant el període immediatament anterior a la introducció del procediment insaculatori, comprès entre els anys 1479 i 1498, -període, val a dir, on els ciutadans honorats passaren a gaudir de les dues a les tres primeres conselleries com a resultat de les reformes ferrandines,¹⁴ aquest citat 82'18% de les mateixes. De quin sector es tractava? Tot i que llur èxit tenia un nom i era el matrimoni, ¿quines pautes d'intercanvi havien mitjançat les

¹¹ J. VICENS, *Ferran II*, 1: 142 i ss.

¹² Alguns estudis concrets sobre famílies, així ho demostren: C. BATLLE, "Notas sobre la familia de los Llobera, mercaderes barceloneses del siglo XV", *Anuario de Estudios Medievales*, 6 (1969): 535-552. ÍD. "Una familia barcelonesa: los Torró", *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses. Homenaje a Santiago Sobrequés i Vidal*, XXII (1974-1975): 203-209. ÍD. "La vida y las actividades de los mercaderes de Barcelona dedicados al comercio marítimo (siglo XIII)", a *La genti del mare Mediterráneo. Colloquio Internationale di Storia Marittima*, I (1981): 291-339. ÍD. "La burguesía de Barcelona a mediados del siglo XIII", a *Jaime I y su época. X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, III (1982): 7-19. ÍD. "La casa i els béns de B. Durfort, ciutadà de Barcelona a la fi del segle XIII", *Acta Historica et archaeologica mediaevalia*, 9 (1988): 9-51. ÍD. "La haute bourgeoisie barcelonaise vers 1300", a *Les Sociétés urbaines en France méridionale et en Péninsule Ibérique au Moyen Âge* (Paris, 1991): 229-241. ÍD. i J.-J. BUSQUETA, "Las familias de la alta burguesía en el Municipio de Barcelona (siglo XIII)", *Anuario de Estudios Medievales*, 16 (1986): 81-96. R. CONDE, "Los Lull, una familia de la burguesía barcelonesa de mediados del siglo XIII", a *XI Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, 2: 374.

¹³ Veure la bibliografia citada a la nota número 9. També, J. VICENS, *Ferran II*, 1: 142 i ss.

¹⁴ *Ibid.*, 1: 142 i ss.

poc més de deu aliances que en definitiva triplicaren llur activitat política i desplaçaren d'altres famílies en la intensificació d'un parentiu de poder?¹⁵ Donar resposta a aquests interrogants, ens portaria a molts dels casos, a retreure'ns força abans del 1479. D'una anàlisi lluny però de cap pretensió d'exhaustivitat a partir de testaments o inventaris dispersos d'alguns dels seus més significatius patrimonis, ens pot advertir sobre certs aspectes que recolzarien la hipòtesi -ja avançada pels estudiosos de l'època- d'una estable economia rendista amb inversions immobiliàries, ¹⁶ estabilitat que discorria paral·lela a un procés general -directe o per vinculacions- d'ennobliment i que ara situaríem com a base de l'oferta per a captar estratègics matrimonis en els cercles de govern de la Ciutat. Galcerà Dusai, en el seu testament de l'any 1425, repartia més de 3.000 lliures entre els seus fills menors. Ja aleshores, la seva germana era casada amb el senyor de Vulpellac, Pere de Sentmenat.¹⁷ Amb aquests precedents, no fora gens d'estranyar que posteriorment arribessin a enllaçar amb els Aguilar, família també present en el consell de cent i que segons un inventari incomplet de l'any 1466, rebien llavors més de 1.200 lliures anuals en pensions de censals morts, patrimoni que es completava amb diverses cases, albercs i botigues a Barcelona.¹⁸ Altres dades disperses sobre els Desvalls, els ubiquen a mitjans del quatre-cents adquirint per via de compra unes quantes finques rústiques prop la ciutat.¹⁹ La història dels Fivaller n'és prou coneguda: al marge d'activitats prestamistes a particulars i a institucions públiques -com la resta-, bona part dels seus beneficis eren extrets de l'arrendament dels molins del Clot i del Sobirà i a mitjans del quatre-cents, ja havien entroncat amb els nobles Palou, senyors d'Eramprunyà.²⁰ Pel matrimoni amb Violant de Palou, Bernat Fivaller donava l'any 1468 a son fill en concepte de llegítima la torre i el molí de Sant Vicenç dels Horts.²¹ L'inventari de béns de Lluís Llull de 1496, esmentava el producte dels arrendaments de Vilamenor, alguns drets sobre un molí del Clot, una botiga amb

¹⁵ En aquest sentit, a la indubtable funcionalitat política del parentiu, cal afegir un altre component de consolidació: els recursos que fonamenten certes capacitats d'intercanvi. J-M. MONSALVÓ ANTÓN, "Parentesco y sistema concejil". 961.

¹⁶ Relacionat amb la continuïtat dels lligams familiars amb els llocs d'origen, molts rurals, de gran part del patriciat i la crisi comercial de la ciutat. Veure nota núm. 12.

¹⁷ ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 7212.

¹⁸ *Ibid.*, Queralt, vol. 45, s.f.

¹⁹ AHCB. Secc. Not. III-40, s.f., inventari de Galcerà Desvalls, any 1585.

²⁰ F-J. MORALES ROCA, "Historia de la muy Ilustre", 35. ACA. Secc. Patrimonials. Can Falguera, llig. 461, s.f. *Ibid.* Sentmenat, 3.61.

²¹ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 632, s.f.

els drets del pes del rei, -no especificats com tampoc en els casos anteriors-, al costat d'una dilatada relació de fins a 600 lliures en deutes prou il·lustrativa de l'activitat prestamista de la família.²² En aquell temps havien enllaçat amb un fill del senyor de Sentmenat i per un testament quelcom posterior, de l'any 1520, sabem que també amb els Biure de Girona.²³ Ja a mitjans del quatre-cents els Sapila havien entroncat amb el senyor de Bellera i al poc, amb el senyor de Barutell.²⁴ Finalment, també podem dir d'una branca dels ciutadans Terré, que en temps de Ferran II eren senyors de Picalquers, així que una altra enllaçava amb don Alfons de Cardona,²⁵ època que una filla de Miquel de Gualbes casava amb el senyor de la Manresana.²⁶

Trajectòries tals d'ennobliment, rendes de nivell comparativament alt, inversió en terres i sobretot matrimonis amb senyors de vassalls, tots tres elements no es poden pas identificar a la globalitat de la classe dirigent del 1479-1498: tot i que insistim hi caldria un estudi més aprofundit, si ens fixem a la llista de les tres principals conselleries d'aquells anys, per citar-ne alguns noms, ni Perot Miquel, ni Dalmau de Nàvel, ni Francesc Santjust, ni Guillem Mir, ni en definitiva el 43'8% del total, provinents de famílies llavors d'artistes i mercaders, no havien assolit encara la fase de vinculació amb la noblesa dominant. Certament, s'hi podien trobar en curs, com ho auguraven l'adquisició creixent de béns immobles -urbans i rurals- i les rendes d'alguns d'ells, com ara Francesc Santjust que a les darreries de la centúria inventariava més de tres-cents lliures anuals.²⁷ Venien a suplir amb el seu ascens el lloc d'antigues famílies de

²² AHCB. Secc. Not. I-18, s.f.

²³ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., capítols matrimonials entre Joana Llull i Joan Carles de Bellafilla, 1502. BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Testaments*, man. 178, s.f., Guillem de Biure, 1520. AHPB. Not. Joan Sastre (major), *Primus liber testamentorum*, llig. 8, ff. 5v.- 6r., Francesc de Sentmenat, any 1507.

²⁴ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 221, donació de Bernat Sapila d'uns béns de Jaume de Bellera, any 1450. AHPB. Not. Joan Sastre (major), *Primus liber testamentorum*, llig. 8, ff. 14r.- 15r., Miquel Sapila, any 1507.

²⁵ ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, perg. 206, Bernat Terré, any 1517. AHPB. Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 9, ff. 166r.- 168v., Bernat Terré, 1517. ÍD. Not. Antoni Anglès, *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 85r.- 86v., Gaspar Terré. 1507.

²⁶ E. SERRA, "Els Gualbes", 490, on extreu dades de l'estudi de T. GARCÍA PENEDÈS, "Los bienes de Ferrer de Gualbes, ciudadano de Barcelona, 1350- 1423", *Acta Mediaevalia*, 4 (1983).

²⁷ AHCB. Secc. Not. I-10, inventari de béns de'n Nàvel, any 1453. *Ibid.*, I-18, s.f., Francesc Santjust, darreries s. XV. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, perg. A- 14, Perot Miquel, any 1496. *Ibid.*, Vallgornera, perg. 234, sobre els Miquel, inicis segle XVI. Altres dades a AHPB. Not. Andreu Miquel Mir, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 2, s.f., sobre els Luques, inicis segle XVI.

ciutadans honrats extingides.²⁸ A aquests s'oposava el vell sector consolidat, que no es dignà però a afavorir a més de tres dels nous amb llurs estratègies matrimonials.

Antiguitat patrícia -descendents dels protagonistes de l'abandó dels comportaments econòmics dinàmics- i parentiu amb la noblesa territorial, ambdós recursos -immaterials en la forma, però també materials en el fons- constituïen bona part de les pautes d'intercanvi, part doncs d'una oferta destinada a guanyar quòtes, aquell 26% ocupat per afïns. Amb qui però efectuar l'intercanvi?, de qui es tractava en definitiva aquests afïns? Quan romaníem a l'altra frontera un sector que no compartia cap dels recursos citats excepte el dret a ocupar llocs de govern, quan entre una ciutadania honorada en procés d'ennobliment l'antiguitat no era simplement qüestió d'honor sinó clau del mateix procés davant una també antiga noblesa amb la qual contactar i una petita noblesa a la qual assimilar-se, i quan per prosseguir-ho calia no tan sols controlar l'òrgan de poder de la Ciutat sinó mantenir-se en una oligarquia tancada que només tornés la mirada envers la vella noblesa, és obvi que estem parlant d'entroncaments matrimonials interns. L'intercanvi havia tingut lloc així entre similars.

Fonamentat sobre una cohesió d'aquestes característiques, cal situar-hi aleshores el triomf de la facció encapçalada pel ciutadà Jaume Destorrent, de la mateixa manera que cal situar-hi també l'oposició contra aquests, derivada d'un esquinç del propi sector dirigent més consolidat, esquinç que arrossegà uns Dusai o Marimon²⁹ i que altrament no feia sinó reproduir semblants recursos, aspiracions i en definitiva, semblant sector dimensionat de nou. Malgrat però que el citat triomf anava relacionat amb l'interessat recolzament proferit al programa de reformes municipals de Ferran II, -en espera a fer-se amb els beneficis de la Ciutat!-,³⁰ no es tractava tan sols d'un triomf polític sinó d'una culminació a un conjunt d'aspiracions tendents vers un domini de tipus exclusivista, de caire aristocratitzant, exemple de còm estratègies polítiques i estratègies familiars es complementaven mútuament, com ve a implicar la primera part del títol del present capítol. Les estratègies matrimonials prèvies, ara donaven llurs resultats: membres dels Fivaller, Sapila, Llull i Gualbes, un mateix cercle familiar, anaven

²⁸ De les seixanta-dues famílies del patriciat que intervingueren en el Municipi de 1249 a 1499, només trenta, això és un 48'3%, aplegaren a la segona meitat del segle XV. La desaparició política de la resta constituïa en gran mesura una desaparició biològica, a excepció d'alguns com ara els Malla, Palou o Terré. El llistat de famílies amb el seu any d'entrada i desaparició de la institució, a J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 179-181.

²⁹ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 298.

³⁰ *Ibid.*, 2: 100, 137, 190 i 195.

acaparant càrrecs acompanyats dels més cobejats beneficis, càrrecs que possibilitaven l'especulació amb les finances del municipi, així que al mateix temps s'aprovaven successives reformes sobre les estructures del govern municipal avantatjoses pels ciutadans honrats.³¹ Els Sapila, en efecte, havien enllaçat amb els Fivaller i els Llull eren cosins dels Gualbes.³² Fivallers i Gualbes, aixímateix, es trobaven implicats per idèntics lligams d'afinitat. Dos membres de llurs respectives famílies havien casat llavors amb algú dels Santcliment.³³ Intensiva homogàmia, que tan sols transpassava la barrera quan es tractava d'admetre-hi famílies properes políticament al monarca -un membre dels Santcliment, per llur posicionament del costat de la monarquia durant l'encara no pas oblidada contesa civil, havia estat premiat per Ferran II amb una substanciosa renda,³⁴ i col·laboradores de fet dels seus projectes de redreç.

La involucració dels Ferrer al si d'aquest sector polític de la vella oligarquia; n'és un bon exemple. Originaris de mercaders barcelonins,³⁵ esdevingueren en secretaris reials a inicis del regnat del Catòlic.³⁶ Pocs anys després, dos d'ells figuraven entre els directament recomanats pel monarca a les primeres insaculacions de consellers ciutadans.³⁷ Com a oficials reials es tractava d'homes de la confiança personal del rei, engranatge de la reorganització de l'administració reial a Catalunya.³⁸ En tant que llur entrada al govern de la Ciutat provenia de la mà directa del rei, d'immediat, els nous afavorits exercirien en coherència amb els propòsits

³¹ *Ibid.*, 2: 137.

³² ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, perg. A-14, capítols matrimonials de Francesc Fivaller i Sapila, any 1510. *Ibid.*, Can Falguera, llig. 219, s.f., protocol de Joana Llull, que s'identifica com a cosina de Beatriu de Gualbes, any 1512. E. SERRA, "Els Gualbes", 531.

³³ AHPB. Not. Jaume Benet Miquel, *Primus liber testamentorum*, llig. 4, ff. 7r.- 9v., Perot de Santcliment, sogre de Ferrer de Gualbes i de Miquel Àngel de Gualbes, any 1528. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., testament de Joan Carles de Bellafilla i Gualbes, on s'esmenta un tal Francesc de Gualbes i Santcliment, any 1520. ÍD. *Ibid.*, *Llibre que conté diferents sentencies y actes de la Casa de Fivaller*, llig. 461, s.f., testament de Bernat Fivaller, on s'esmenta una cosina-germana de nom Maria Àngela Fivaller, casada amb el donzell Guillem de Santcliment, any 1469.

³⁴ ACA. RC, 3917, s.f., lletra de petició de Francesc de Santcliment d'una mercè reial, on relaciona els endarreriments sota el mateix concepte deguts per la Corona a la família d'ençà el regnat de Joan II, (13-1-1529).

³⁵ AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Jaume Ferrer, any 1518. ÍD. Not. Pere Joan Reig, *Primus liber testamentorum et aliarum ultimatum voluntatum*, llig. 1, ff. 111v.- 113r., Francesc Ferrer, any 1526.

³⁶ Citem ací només les principals referències documentals. Sobre els càrrecs en qüestió, veure el capítol sisè. ACA. RC, 3538, ff. 141r.- 142v., any 1481. *Ibid.*, 3539, f. 249r., any 1489. *Ibid.*, 3540, f. 105r., any 1496. *Ibid.*, 3543, ff. 226r., any 1474.

³⁷ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 288.

³⁸ *Ibid.*, 1: 94. V. FERRO, *El Dret*, 109. À. CASALS, *Els últims anys del regnat de Ferran II*, 49.

polítics de la facció dominant, -els destorrentistes-, acostada com diem al monarca. Tot i què'n desconeixem el tipus de vinculació familiar en qüestió que els unia a aquests, el cert és que fins i tot abans d'ésser insaculats havien actuat com a marmessors i àrbitres en alguns negocis privats dels Fivaller.³⁹ Al marge però que es tractés d'una involucració que devia llur èxit a la col.laboració a l'administració reial, -aspecte sobre el qual aprofundirem en el següent capítol-, no podem oblidar com el desmarcament polític d'un grupet de famílies de la vella oligarquia fóra de la facció destorrentista, significava paral.lelament de reforçar aquesta darrera. I com? tot possibilitant noves adhesions a mans de famílies en ascens, famílies les trajectòries d'enriquiment de les quals empenyien en certa manera per a consolidar-se entre la ciutadania honrada, com ara els citats Santjust, Nàvel o Aguilar, i tal vegada ara constituïa la inesperada oportunitat que calia aprofitar. Totes tres les trobem, en efecte, durant els anys centrals del redreç, del costat de destorrentistes convençuts⁴⁰ i entrat el nou segle, més tard o més d'hora, es vincularan a la vella noblesa.⁴¹ Tal vegada sapigueren immiscir-se al si de la bretxa oberta per un esquinç polític, impulsats per la posició què ja gaudien, tal vegada es tractava d'una oportunitat d'inserció que contribuï a l'ascens social posterior sobretot quan aquest darrer es produí sense gaire demora. En qualsevol cas, llur inicial victòria consistí a trobar-se inscrits a la matrícula de ciutadans del 1510, tal com les velles famílies de la Ciutat.⁴² A títol orientatiu, almenys dotze de les seixanta- cinc famílies matriculades, -un 18'75%-, responien a aquests orígens estamentals i cooperaren amb l'equip de Destorrent.⁴³ Portar endavant els projectes de redreç significà conferir el protagonisme a un sector de famílies, el mateix protagonisme què de cara a la seva consolidació davant un nou panorama de govern, havia acceptat la inserció política, amb conseqüència social- de les noves en ascens, tot superposant-se a les diferències d'origen familiar que els allunyaven.

³⁹ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, *Llibre que conté diferents sentencies y actes de la Casa de Fivaller*, llig. 461, s.f.

⁴⁰ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 298.

⁴¹ AHPB. Not. Antoni Joan Fita, *Llibre setè de testaments*, llig. 38, ff. 18v.- 24r., Geroni de Nàvel i de Cardona, any 1630. ÍD. Not. Joan Martí, *Liber testamentorum*, llig. 8, ff. 139r.- 140v., sobre els Santjust-Malla, any 1540. ACA. Secc. Patrimonials, Vallgornera, vol. 12, s.f. *Ibid.*, Can Falguera, llig. 356, s.f., sobre els Santjust- Castro, any 1550. *Ibid.*, Queralt, llig. 44, Aguilar, senyors de Camporrells, genealogia del segle XVI.

⁴² AHC.B. Ms. L-56, ff. 9r.- 10r.

⁴³ ÍD. *Ibid.*, ff. 9r.- 10r. Identificats des de J. VICENS, *Ferran II*, 2: 100 i 369.

Quan en interpretar el privilegi del regiment de 1498, Vicens afirmava com d'ençà aleshores "...el ciutadà que aspirés a ocupar algú càrrec a la institució municipal, ja no calia que s'inscrigués a una determinada facció política",⁴⁴ les faccions que es referia i que es venien disputant el control del poder tot intervenint successius pactes electorals generats pel propi règim de provisió de càrrecs vigent,⁴⁵ eren bàsicament, faccions integrades per famílies internament vinculades, tot i que el parentiu no determinés de forma rígida la seva inclusió.⁴⁶ L'any 1512, s'enfrontaven a dos bàndols separats, membres de famílies destorrentistes: Jaume Fivaller d'un costat, amb els Sentmenat i Berenguer d'Aguilar, Perot i Francesc Sapila d'un altre, amb Sarriera.⁴⁷ Sobta trobar un Fivaller entre els antidestorrentistes: es tracta però de part d'un sector familiar descol.locat patrimonialment, -recordem que fins i tot el seu fill primogènit i hereu universal casat poc temps després, rebia un dot de la muller que es limitava a la humil quantitat de 50 lliures comptants, reflex del pobre patrimoni a oferir-⁴⁸ i en aquest sentit cal parlar de nou sobre unes relacions de parentiu desiguals que fora impossible determinessin la subsegüent cooperació política familiar.

Es produí doncs algun punt de ruptura, en matèria de parentiu-afinitat com a estratègia de consolidació, entre l'abans i el després de la introducció del procediment insaculatori? Entre les faccions i les bosses d'insaculacions?

Obsta insistir que malgrat tots els intents per erradicar el control d'alguns clans tal com contemplava el redreç ferrandí, hom continuà en els anys venidors carregant el tinter contra els beneficis públics del parentiu, a través de la descoberta de sovints irregularitats comeses entre d'altres amb l'estrenat procediment d'elecció, segons se'n desprèn de les visites analitzades en el quadre V-3. En principi no existia cap normativa legal que penalitzés pel que feia a la insaculació la reposició entre parents, excepte quan es tractava de reposar les baixes de la bossa

⁴⁴ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 369.

⁴⁵ Una reconstrucció de les mateixes al llarg del segle XV, a E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 2: 293-309. J. VICENS, *Ferran II*, 1: 231 i 2: 197. Vicens es referia a les faccions que definí com la ja esmentada dels *destorrentistes, oposicionistes* (una facció heterogènia només pel que sembla cohesionada per la seva oposició contra el control del poder i els abusos de l'anterior, amb els Bastida, Vallseca, Conomines), i d'altra banda els mercaders i els militars, cadascú defensant llurs quotes d'intervenció al municipi. Tal com estem tractant, però, la transversalitat dels dos darrers grups fa que els poguem trobar indistintament barrejats entre els primers.

⁴⁶ Segons A. GUERREAU- JALABERT, ("Sur les structures de parenté dans l'Europe médiévale", *Annales* 6 (1981), 967), el parentiu constitueix un element determinat però no pas determinant en el sistema social.

⁴⁷ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 367.

⁴⁸ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 461, s.f.

de cònsuls de mar. Certs privilegis reials condemnaven els consellers de Barcelona que insaculessin en aquest cas llurs fills o germans, això és, parents per línia de descendència directa.⁴⁹ Una altra cosa era tanmateix, quan el parentiu esdevenia el motor per evadir les prohibicions relatives als drets d'admissió a les bosses, com ara la domiciliació, l'edat requerida dels candidats segons el càrrec, o l'estament de procedència segons bossa.⁵⁰

No són pocs doncs els processos de visita efectuats sobre l'executiu de les institucions catalanes de l'època, que ens revelen frauds d'aquest tipus. Per citar-ne alguns exemples, l'any 1632, a la querella instada pel procurador fiscal de la visita contra els membres del Consistori, un dels testimonis cridats assegurava "...haver vist molts anys enrera insacular persones en viles on no hi residien, tan sols perquè hi eren naturals. En el cas de nobles, se troba en lo llibre del anima que han insaculats molts cavallers en deputats y oidors sense esser naturals de algunes vegueries, com fou en el cas de Francisco Sans, ni teninhi domicili...".⁵¹ El mateix any a la Visita de l'executiu municipal, hom descobrí com el conseller segon i doctor en dret Onofré Vila, havia manat insacular Magí Vila, parent i també doctor, a una bossa que no li corresponia per estament: la de consellers mercaders.⁵² Cal entendre aquests fets paral·lelament en la línia d'un intent de les famílies a figurar insaculades en el màxim nombre de bosses, per tal de jugar amb majors probabilitats a l'hora de l'extracció, -com ja ha estat assenyalat per Joan Lluís Palos-.⁵³

La ubicació de frauds semblants en el transcurs de la primera fase electoral, ens indica inclusiu que amagaven darrera seu vinculacions de parentiu. En efecte, del parentiu podia tractar-se la causa per la qual un o més individus acceptessin el risc a evadir les citades condicions de les bosses, a fer conxorxa amb els col·legues de govern, o fins i tot amb les comissions d'habilitadors establertes a tal fi. Un 12'25% de les causes instades contra els

⁴⁹ ÍD. RC, 4699, f. 154r., (3-VIII-1574).

⁵⁰ Sobre aquestes condicions, V. FERRO, *El Dret*, 165.

⁵¹ ACA. G, VG, 97, plec 74, s.f.

⁵² AHCB. CC, XVII-19, f. 2r.

⁵³ J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 479.

Quadre V-3. Parentiu i corrupció a les institucions catalanes, 1572-1633.⁵⁴

Anys visites	Causes de la querella, amb involucració de parentius				
	Núm. querelles i delaturs particulars	Concerts amb deutors	Provisió d'oficis de finances mitjançant promesa de transferiment de diners	Irregularitats insaculacions	Irregularitats subrogació d'oficis
1572	3	-	1	1	1
1587	11	1	2	1	-
1590	8	1	-	1	-
1593	8	-	-	1	-
1596	9	-	-	1	-
1599*	2	-	1	1	1
1601*	2	-	-	-	-
1605	6	-	-	-	-
1608	5	1	1	-	-
1611	5	-	1	-	-
1614	13	1	-	-	1
1620	7	-	-	1	-
1623	8	1	-	1	-
1626	3	-	-	-	-
1629	2	-	-	1	1
1632	4	-	-	2	1
1633*	2	-	-	1	-
Totals	98	5'2%	6'2%	12'25%	5'2%
<i>sobre núm. querelles</i>					

⁵⁴ Com ja ha estat advertit en el capítol introductori, han estat buidats els processos relatius als anys d'exercici polític de les famílies de la mostra. L'asterisc indica les Visites executades sobre els consellers de Barcelona, que encara tardaren més a regularitzar-se. Les primeres ordenances sobre aquests procediments relatives al Consell de Cent, apareixen al 1564, on es fixava un termini màxim de dos anys després de cadascuna d'aquelles i s'extenia el procés només als consellers i al clavari. Al 1578, fou ordenat que serien també processats la resta d'oficials de la Ciutat. Al 1591, es procedeix de nou a reformar la normativa en qüestió, i per tal d'evitar abusos i subornaments, es decidí a modificar la mecànica de nomenaments dels jutges i notaris de la Visita, fins aleshores feta pels propis consellers i a partir d'ara mitjançant votació de la trenta-sisena sobre una proposta de major nombre de candidats dels consellers. Els candidats doctors, havien de complir certs requisits legals d'edat i d'experiència, en concret vuit anys de pràctica a la Reial Audiència. S'explica a AHCB. CC, XVII-3, ff. 1r.-20r. Pel que fa al procediment de Visita al Consistori i altres oficials de la Diputació, -les fases del qual des del nomenament dels visitadors, l'emissió de crides públiques per a l'obtenció de les requestes i la recerca dels testimonis fins a les deliberacions, es poden consultar a l'ACA. G. VG, f. 3r., any 1562. *Ibid.*, LIT, 804, f. 305r., (20-VII-1588)-, després de les corts de 1599 -i alguns intents anteriors com el de les corts de 1585- es donà forma definitiva al mateix, amb l'extracció a sort de nou visitadors, això és, tres per cada braç. Sobre el tema, V. FERRO, *El Dret públic*, 406-408. Fonts: veure relació de Visites incloses a l'apèndix de fonts documentals.

càrrecs de govern on es feien referències expresses al parentiu, es relacionaven amb la insaculació. Al 1623, el procurador fiscal de la visita del General basava de nou la seva querella sobre nul·litat a la provisió de vacants.⁵⁵ Al decurs del procés, hom descobria res menys que catorze lligams de parentiu que abastaven la novena de l'habilitació, alguns dels membres del Consistori i els militars llavors insaculats,⁵⁶ lligams que de vegades cal prendre amb prou cautela, car com advertia un ex-conseller l'any 1599, "*...en lo càrrec de conseller se tenen moltíssimes enemistats tant per lo que es fa en lo govern com per los que nos poden ensecular y per so los qui resten agraviats en no haver pogut esser inseculats o altrament per haverlos fet pagar si deuen a la Ciutat, sempre en les Visites procuren inquietar als consellers passats i durant tot l'any cercarien alguns maliciosos...*".⁵⁷ En el citat document de la visita del General de 1623 restava palès com, a més, unien entre sí lligams familiars entre els propis insaculats: "*...l'abat d'Arlès [-un dels visitadors-] diu que es oncle carnal paternal de Ramon de Calders oydor militar del trieni passat y tambe oncle paternal de Francesc de Calders enseculat per el oydor militar y parent en terç y quart grau de Francisco Oluja y Bartomeu Valls també enseculats y també té parentiu ab Fra Guillem de Calders comanador de Sant Joan en quart grau. Pere de Llordat [-altre dels visitadors-] és nebot carnal de part materna del sacristà Pere Pla enseculat per lo Oydor Militar y també és cosígermà carnal dels tres germans Frigoles enseculats per ésser la mare dells germana de son pare (...) Domingo Moradell diu que ell i Miquel Doms i Biure inseculats per l'Oydor Militar són fills de cosins germans. (...) Francesc de Ribes és gendre de Pere Aylla, el qual com advocat aconsellà els diputats en la enseculació i és molt affecte a les resolucions de son sogre. Dimàs de Llupià, prior y camarer del Monestir de Sant Pere de Camprodon és cosí de la muller de Joan d'Olmera i la filla de aquesta i Joan d'Olmera és casadas ab Anton Vila, cosí germà del Prior, enseculat per lo diputat i oydor militar...*". El parentiu alertava però d'una acusació més perillosa, -pròpia d'un contexte de bandositats que s'immiscien a les institucions polítiques com a marc de desplegament de les seves cooperacions i rivalitats,⁵⁸ que consistia en el fet que "*...la novena de la habilitació i el oydor militar feren un cos i parcialitat (...) perquè en dit temps los valedors de dit oydor*

⁵⁵ Ha esmentat l'escàndol, J. ELLIOTT, *La rebelión*, 122. ACA. CA, llig. 272, s.f., (15-VII-1623).

⁵⁶ ACA. G, VG, plec 12, s.f.

⁵⁷ AHCB. CC, XVII-3, f. 7r., declaració de Felip Dimàs Montaner, (17-III-1599).

⁵⁸ X. TORRES, *Nyerros i Cadells*, 337-339.

militar eren moltissims y molts principals y de molt poder y tenien en dita casa de la diputació a molts criats, familiars y amichs..."⁵⁹ i en darrer terme contravenia el capítol primer del redreç del General aprovat l'any 1533, en tant que per interessos de família fóra més que probable hom prometés l'ocupació dels llocs vacants,⁶⁰ causa de "*...no curar de satisfer com deuen al carrech...*"⁶¹

Entre els mateixos visitadors calia també vigilar possibles lligams de parentiu: en el cas superior, l'ex-oïdor Calders ja havia advertit "*...que a la querella que preten ser nules les insaculacions els visitadors són interessats: Olmera té molta affinitat ab lo p̄yor y camarer Llupià enseculat* [-ara a proposta de la resta del Consistori contrari a Calders, que emprengueren altres insaculacions per llur compte-] *y cosí de sa muller y Perarnau es casat ab la neboda del canceller de Catalunya lo qual aconsella als senyors diputats contra les dites enseculacions...*"⁶² L'any 1599, reunida la trenta-sisena de la Ciutat encarregada de votar a proposta dels consellers els jutges de la visita, fôu decidit que el doctor Christòfol Montaner abandonés la seva assistència, quan entre els consellers passats hi havia Felip Dimàs Montaner i Josep Illa, fill i gendre respectivament.⁶³

Els marges de consolidació parentelar a Barcelona, sembla podien ésser superiors en comparació a d'altres municipis on hom intentà de normativitzar que "*..sí lo pare, havi (sic), sogre, oncle o germa seran extrets jurats en cap en tal cars si a la bossa de jurat segon o terç era estat extret fill, net, gendre, nebot o germa de aquells tals dalt mencionats que en lo dit cars no puguen concorrer los dits fill, gendre, net y nebot ni germa sino que sien tornats en les bosses...*"⁶⁴ i així successivament a les que seguien. En conseqüència, en el 13% del període de 1516 a 1626, alguna de les tres principals conselleries es trobaren emparentades entre sí. Tampoc això havia d'ocórrer entre els càrrecs del Consistori de la Diputació, on pesava d'ençà mitjans del quatre-cents la prohibició a extreure afins i descendents directes per a un mateix exercici polític.⁶⁵ Aquest element ens ha de servir per a subratllar còm, els estatuts aprovats

⁵⁹ ACA. G, VG, plec 12, f. 82r.

⁶⁰ BC. FB, 6479-6480, f. 90r. Sobre la qüestió, À. CASALS, *Emperador i Principat*, 429.

⁶¹ ACA. G, G-80/4, f. 1r.-v.

⁶² *Ibid.*, VG, plec 12, f. 82r.

⁶³ AHCB. CC, XVII-3, f. 20r.

⁶⁴ ACA. RC, 4703, f. 137r., any 1575.

⁶⁵ V. FERRO, *El Dret*, 249.

Quadre V-4. Consellers i parentiu a un mateix exercici polític, 1516-1626.⁸⁸

Període	Anys que s'extreuen consellers parents (sobre les tres primeres conselleries)	Vinculació de parentiu	
		Descendents i col.laterals	Afins per matrimoni
1516-1520	1	2	-
1521-1525	1	1	-
1526-1530	1	1	-
1531-1535	1	1	-
1536-1540	-	-	-
1541-1545	1	-	1
1546-1550	2	1	1
1551-1555	1	1	-
1556-1560	-	-	-
1561-1565	1	-	1
1566-1570	-	-	-
1571-1575	-	-	-
1576-1580	-	-	-
1581-1585	-	-	-
1586-1590	1	-	2
1591-1595	1	-	1
1596-1600	1	1	-
1601-1605	-	-	-
1606-1610	1	-	1
1611-1615	1	1	-
1616-1620	-	-	-
1621-1626	-	-	-
Totals	% sobre el total d'anys 13%	% sobre el total de consellers 3%	2'1%

⁸⁸ Fonts: E-G. BRUNIQUEL, *Ceremonial dels magnífichs consellers*, 1: 25-43. Sobre les vinculacions de parentiu entre els consellers, s'ha utilitzat: ACA. CA, llig. 219, s.f., testament de Joan Carles de Bellafilla, cunyat dels Gualbes, any 1520. ÍD. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 885, testament de Galcerà Dusai, sogre de'n Desvalls, any 1512. ÍD, *Ibid.*, perg. 911, testament d'Arnau Roger Dusai, any 1521. ÍD, *Ibid.*, perg. 1181, testament de Gaspar Dusai olim d'Aguilar, any 1580. AHPB. Not. Antoni Anglès, *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 133v.- 134v., Elisabet Dezsoler, any 1513. ÍD, Not. Pere Mambra, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, f. 8r.- 10r., Galcerà Dusai, any 1512. ÍD, Not. Perot Talavera, *Primus liber testamentorum*, llig. 3, s.f., Ramon Sarrovira, parent dels Ferrer, any 1549. ÍD, Not. Baltasar Puigjaner, *Primus liber testamentorum*, llig. 9, Mateu de Santcliment, parent dels Gualbes i Fivaller, any 1558. ÍD, Not. Jeroni Talavera, *Primus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 110r.- 114v., Antoni Sarrovira, any 1581. ÍD, *Ibid.*, ff. 167r.- 168v., Gaspar Dusai olim d'Aguilar, any 1586. ÍD, Not. Josep Sala, *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 27, s.f., Miquel Doms, any 1596. ÍD, Not. Joan Soler Ferran, *Liber testamentorum*, llig. 24, s.f., Àngela Puigjaner, any 1608. BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Manual de testaments*, man. 300, s.f., Mateu Dezsoler, any 1571.

Quadre V-5. Vinculacions de parentiu
a la matrícula de ciutadans honrats de 1510.⁶⁷

Famílies	Matriculats			Membres matriculats dins d'una parentela
	Descendents per línia directa	Col.laterals	Afins	
Desvallés	1	-	2	3
Dusai	2	1	10	13
Ferrer	2	-	5	7
Fivaller	1	2	7	10
Gualbes	2	2	4	8
Llull	4	2	1	7
Marimon	2	-	3	5
Pol	1	-	2	3
Sapila	5	5	-	10
Terré	2	6	-	8
<hr/>				
Totals en relació als 99 individus matriculats	22'2%	18'1%	34'3%	74

per Ferran II a la Ciutat, no consagraven tan sols l'hegemonia de la ciutadania honrada,⁶⁸ sinó que anaven més lluny, permetien ni que fós de forma indirecta la consolidació d'algun sector específic, perquè per lògica l'absència de normatives similars afavoria les famílies millor

⁶⁷ Fonts: AHCB. Manuscrits, L-56, ff. 9r.- 10v. Sobre els lligams de parentiu: ACA. CA, llig. 219, s.f., testament de Joan Carles de Bellafilla, any 1520. ÍD. Secc. Patrimonials, Monistrol, testament de Joan Galcerà Dusai, sogre de Bernat Terré, Guillem Ramon Desvallés i Guerau Ros, any 1490. *Ibid.*, perg. 882, testament de Guillem Pere Dusai, sogre de Perot de Malla, any 1510. ÍD, *Ibid.*, Monistrol, perg. 885, testament de Galcerà Dusai, any 1512. ÍD, *Ibid.*, perg. 911, testament d'Arnau Roger Dusai, any 1521. ÍD, *Ibid.*, perg. 955, testament de Frederic Honorat de Gualbes, casat amb Estefania Sapila, any 1532. *Ibid.*, Can Falguera, llig. 219, s.f., testament de Joana Llull, casada amb Joan Carles de Bellafilla, any 1512. ÍD, *Ibid.*, llig. 220, testament de Jaume Joan Sapila i Dusai, any 1541. ÍD, *Ibid.*, llig. 461, *Llibre que conté diferents sentències y actes de la Casa de Fivaller*, s.f., testament de Francesc Fivaller, any 1537 i capítols matrimonials del mateix amb Magdalena Miquel, any 1510. AHPB. Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 19, ff. 166v.- 168r., Bernat Terré, any 1517. ÍD, Not. Pere Mambra, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, f. 8r.- 10r., Galcerà Dusai, any 1512. ÍD, Not. Antoni Anglès, *Llibre tercer de testaments*, llig. 20, s.f., Violant Cornet, filla d'Antic Cornet i neboda de Bartomeu Ferrer, any 1535. ÍD, Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Jaume Ferrer, any 1518. *Ibid.*, *Manual de testaments*, llig. 21, Francesc de Marimon, cosí de Joan Miquel Pol, any 1531. ÍD, Not. Perot Talavera, *Primus liber testamentorum*, llig. 3, s.f., Ramon Sarrovira, any 1549. AHCB. Secc. Not. III-6, s.f., Miquel Vallseca, any 1552.

⁶⁸ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 195.

Quadre V-6. Vinculacions de parentiu a la matrícula de ciutadans honrats, 1516-1626: antics i nous ciutadans.⁶⁹

Períodes reunions: nombre	Nous matriculats	Nous matriculats parents d'antics				
		Total	% sobre els nous	Parents col.laterals	Afins	
1516-1520	-	-	-	-	-	
1521-1525	-	-	-	-	-	
1531-1535	4	9	3	33'3	1	2
1536-1540	4	-	-	-	-	-
1541-1545	4	5	3	60	-	3
1546-1550	3	9	4	44'4	1	3
1551-1555	4	2	1	50	1	-
1556-1560	3	7	3	43	1	2
1561-1565	5	2	-	-	-	-
1566-1570	5	4	1	25	-	1
1571-1575	5	2	-	-	-	-
1576-1580	4	6	-	-	-	-
1581-1585	4	2	-	-	-	-

⁶⁹ L'antiguitat de les famílies ha estat mesurada segons aparició entre la primera i cinquena reunions. Fonts: AHCB. Manuscrits, L-56, s.f., ff. 21r. i ss. Sobre el parentiu: AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 11, s.f., Andreu Morell amb Clara de Santjust, any 1540. ÍD, Not. Pere Sabata, *Secundus liber testamentorum*, llig. 23, ff. 262r.- 268v., Bernat Casademunt, casat amb Lucrècia Ollers, any 1586. *Ibid.*, *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 145r.- 148v., Damià Puigjaner, cosí de Francesc Ferrer Despuig, any 1583. ÍD, Not. Miquel Vives, *Llibre de testaments*, llig. 2, ff. 146r.- 148v., Joan Lluís Casademunt, cosí de Pere Joan Puigjaner, any 1599. ÍD, Not. Pere Mambla, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, s.f., Caterina Sunyer i Gualbes, any 1564. ÍD, Not. Miquel Cellers, (memor), *Primus liber testamentorum*, llig. 9, s.f., Francesc Quintana, gendre de Baltasar Puigjaner, any 1584. ÍD, Not. Joan Terés, *Primus liber testamentorum*, llig. 14, ff. 94r.-96r., Miquel Ferrer, parent de Jaume Dalmau, any 1601. ÍD, Not. Onofre Rialp, *Secundus liber testamentorum*, llig. 2, s.f., Rafel Safont, cunyat de Joan Castelló, any 1593. ÍD, Not. Pere Ferrer Caperó, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Francesc Castelló, any 1577. ÍD, Not. Antoni Terra, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 12, s.f., Miquel Rubió, any 1613. ÍD, Not. Bernat Puigvert, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 23, s.f., Lluís Besturs i Francesca Vilana, any 1616. ÍD, Not. Francesc Blanch, *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, llig. 13, ff. 332r.- 336r., Maria Bru i Joan Castelló, any 1613. *Ibid.*, *Quartus liber capitulorum matrimonialium*, llig. 20, ff. 92r.- 96r., capítols d'Àngela Montaner Spano. ÍD, Not. Esteve Gilabert de Bruniquer, *Llibre onçè de capítols matrimonials*, llig. 24, s.f., Gràcia Calvó i Gualbes, any 1637. AHCB. Secc. Not. III-12, s.f., testament de Francesc Terré de Picalquers any 1587. *Ibid.*, III-13, s.f., testament de Jaume Casademunt i Ollers, any 1592. ÍD, *Ibid.*, s.f., testament de Francesc Sala, sogre de Baltasar Pardina, any 1595. *Ibid.*, III-15, s.f., testament de Francesc Salaverdenya i Sarrovira, any 1627. BC. Arx. Not. Pere Gener, *Llibre primer de capítols matrimonials*, man. 192, s.f., Isabel de Montmany amb Perot Salbà, any 1566. ÍD, Jaume d'Encontra, *Llibre de capítols matrimonials*, man. 287, s.f., Narcís Pau Regàs, any 1565. ÍD, Not. Francesc Jovells, *Manual de testaments*, man. 527, ff. 156r.- 159v., Baltasar Pardina, nebot de Miquel Fivaller, any 1608.

Períodes reunions: nombre	Nous matriculats	Nous matriculats parents d'antics				
		Total	% sobre els nous	Parents col.laterals	Afins	
1586-1590	2	12	4	33'3	2	2
1591-1595	1	3	2	66'6	-	2
1596-1600	3	25	9	36	-	9
1601-1605	4	7	3	42'8	1	2
1606-1610	4	4	3	75	-	3
1611-1615	3	5	3	60	1	2
1616-1620	3	4	2	50	-	2
1621-1626	6	8	4	50	2	2
<i>Totals</i>		116	45			
<i>M. A. per reunió</i>			6'4	9'4	1'4	5

vinculades parentalment. La política de redreç, no cal reiterar que orientada a desviar la possibilitat de control absolut familiar al capdavant del govern, no podia prescindir tanmateix de comptar amb col.laboradors als quals garantir-hi com a contrapartida llur continuïtat. A l'intervencionisme reial en matèria de càrrecs o la reserva a revisar les bosses,⁷⁰ podem afegir el silenciament de mesures tals sobre el parentiu, tot plegat a entendre des d'aquesta òptica de recolzaments mutus. En certa ocasió coincidiren a una mateixa conselleria dos parents, un dels quals pertanyia, a més, a l'equip que havia recolzat al monarca en les seves propostes: discorria l'any 1508, quan Joan Llull ocupava la primera i Joan Carles de Bellafilla, cunyat seu, la tercera conselleria.⁷¹ De cara als propòsits del rei, la possibilitat que un conseller acostat políticament amb ell pogués comptar amb un altre de la seva família, li facilitaria -almenys en principi- les coses. D'ençà l'any 1505, precisament havia esclatat una oposició dintre del municipi, de part d'alguns dels seus representants.⁷² Els lligams de parentiu eren importants pel monarca: llur funció, cohesionar determinades famílies al seu voltant.

En parlar de parentius a les institucions de govern de llavors, es tractava d'una

⁷⁰ Que foren més efectius del que s'ha vingut sostenint: À. CASALS, *Els últims anys*, tesi llic., 47-48.

⁷¹ E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1: 45. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., Joan Carles de Bellafilla, inicis segle XVI.

⁷² J. VICENS, *Ferran II*, 2: 298. À. CASALS, *Els últims anys*, 46.

transposició a l'esfera pública del paper de la família com a transmissora del privilegi, esdevenint-hi ara en garant de consolidació. De la mateixa manera que el privilegi nobiliari s'heretava de pares a fills i condicionava per tant aquesta garantia. el procés d'admissió a la matrícula de ciutadans destinada a integrar les bosses es trobava constantment intervingut per parentius. A la incorporació automàtica dels descendents d'antics ciutadans,⁷³ s'han de considerar els lligams entre els matriculats per primera vegada i els antics, que suggereixen la concertació de matrimonis entre ambdós. Ja a la primera matrícula, el 70%, -aproximat puix que a gairebé una decena de casos els lligams incideixen sobre uns mateixos individus, a més que s'hi esmenten germans o cosins sense especificar-ne el nombre d'aquests, tal com advertí James Amelang⁷⁴ s'integrava en una tercera part de les famílies inscrites. Posteriorment, una mitja anual de 9'4% i un total absolut d'un 38'7% dels nous inscrits entre la primera reunió de 1531 i l'any 1626, eren parents d'anteriors ciutadans, com s'observa al quadre V-6. Si a aquestes qüotes afegim aquells efectius que s'incorporaven per raons de descendència tot just assolida l'edat en qüestió, el nivell de reproducció interna llavors superava el d'accés extern. En efecte, als 45 matriculats que responien a aquestes característiques, sumats els 183 fills de ciutadans, tot plegat conformava res menys que un 76% sobre el total de 299.⁷⁵

Nivell de reproducció en termes de tancament més accentuat encara, amb la reducció progressiva del nombre de reunions. Aquest procés tal vegada es podria posar en relació, amb el fet que progressivament les velles famílies de ciutadans il·leses de l'extinció, protagonistes de trajectòries d'ennobliment, àdhuc limitat el nombre dels seus descendents que romanien com a ciutadans honrats,⁷⁶ anaven enllaçant no tant amb efectius desitjosos d'accedir al cos social al qual pertanyien, sinó amb membres consolidats de l'estament militar, definint per tant el cercle d'afinitats entre aquests darrers i una porció d'ascendits -que vèiem en el capítol anterior- que tampoc necessitaven pas la matrícula per a participar en els llocs de govern.⁷⁷

Hom no parlava ja de partits urbans, a l'estil d'aquells que Ferran II s'hi trobà, sí però,

⁷³ J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 421.

⁷⁴ J. AMELANG, *La formación*, 43-45.

⁷⁵ Sobre el nombre de fills matriculats, J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 442-443.

⁷⁶ Així es deia ja al 1538 en ocasió de la súplica que la Ciutat feia al rei per a permetre insacular a la bossa de terç els que tinguessin només l'edat de trenta anys, "...perquè per esserse stats molts militars com per mort de molts, es vingut u gran disminució (...) y porie ser que algun any la present ciutat romangués sense conseller terç...". AHCB. CC, II-58, f. 88v., (25-IV-1538).

⁷⁷ J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 435-436.

tal com veiem, de parentius. És ara doncs el moment de tornar a l'interrogant que formulàvem més amunt, al voltant d'un hipotètic punt de ruptura a les estratègies familiars entre l'abans i el després de la introducció del procediment insaculatori. Intensificar els lligams matrimonials entre els membres de les bosses, significava al seu torn comptar potencialment amb parents entre els càrrecs de govern i els habilitadors, l'èxit dels quals estava doblement assegurat mentre duressin les votacions en secret i les reposicions quadriennals -que abandonaven la sort a l'empar dels pocs que hi restaven-⁷⁸ persistents fins el nou privilegi d'insaculació del 1585.⁷⁹

Quadre V-7. Consellers i insaculats: xarxes familiars a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent, segle XVI.⁸⁰

Revisió bosses	Vacants cobertes	Reposicions	
		Parents dels tres primers consellers	%
1518	10	4	40
1522	24	2	8'6
1527	28	5	17'8
1530	29	5	17'2
1534	20	5	25
1538	19	2	10'6
1542	18	3	16'6
1546	18	4	22'2
1550	21	3	15

⁷⁸ Un dels aspectes denunciats al 1545, -AHCB. CC, II-58, f. 24v. (24-IV-1545)-, conseqüència de no haver portat a terme la iniciativa de reforma de 1543. Sobre aquesta, À. CASALS, *Emperador i Principat*, 679-680.

⁷⁹ AHCB. CC, II-96, f. 140r. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 473.

⁸⁰ Recordem ací, tal com ja advertíem en el capítol anterior, que per desaparició de les bosses d'insaculació de les conselleries de l'època que precisament tractem en aquest treball, utilitzem les bosses de jurats, mostra del que podia transcendir en termes d'influències i vinculacions familiars en un procés posterior a les de conselleries. Fonts: E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, I: 46. AHCB. CC, XVII-1, s.f. Sobre els lligams de parentiu: AHPB. Not. Pere Mambra, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, f. 8r., Galverà Dusai, any 1512. ÍD. Not. Miquel Mongay, *Capítols matrimonials*, llig. 2, s.f., Rejadell- Bolet i Cassador, any 1552. ÍD. Not. Esteve Companys Gispert, *Manual de capítols matrimonials*, llig. 3, s.f., Dalmau- Boquet, any 1576. ÍD. Not. Salvador Coll, *Capítols matrimonials*, llig. 32, s.f., Miquel Amat, any 1586. ÍD. *Ibid.*, s.f., Cassador- Aguilar, any 1591. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 34, s.f., Pardina- Sala, any 1593. ÍD. Not. Joan Sala, *Tercius capitulorum matrimonialium liber*, llig. 3, s.f., Bou- Ferrer, any 1600. ÍD. Not. Esteve Gilabert de Bruniquer, *Llibre cinqué de capítols matrimonials*, llig. 23, s.f., sobre els Ferrer, any 1600. BC. Arx. Not. Joan Honorat Jovells, *Manual de capítols matrimonials*, man. 405, s.f., Castelló, any 1576.

Revisió bosses	Vacants cobertes	Reposicions	
		Parents dels tres primers consellers ⁸¹	%
1554	20	4	20
1558	20	2	10
1562	18	1	5'5
1566	25	2	8
1570	21	4	19
1574	25	4	16
1578	22	1	4'5
1582	23	1	4'5
1586	38	6	16
1588	10	3	16
1589	9	4	45
1590	8	3	37'5
1591	7	-	-
1592	8	2	25
1593	7	1	14'2
1594	1	1	-
1595	6	-	-
1596	5	-	-
1597	8	1	12'5
1598	5	-	-
1599	10	-	-
1600	11	2	18'2
<i>M. A. per revisió</i>		1'3	14'3

Els quadres V-7 i V-8 destaquen aquestes correlacions, que havien suposat entre un mínim d'un 8% i un màxim d'un 45%, amb una mitja de 14'3% per reunió. Les gairebé constants vinculacions amb els habilitadors -a raó ara d'una mitja d'un 1'09 en termes absoluts per revisió- il·lustren un cop més els resultats positius de l'homogàmia matrimonial. Aquesta però,

⁸¹ Fonts: segueix de l'anterior. AHPB. Not. Pere Saragossa, *Liber capitulorum matrimonialium*, llig. 21, s.f., Desbosch- Bellafilla- Lluïl, any 1524. ÍD. Not. Antoni Anglès, *Legajo de testamentos sueltos de diversos años*, llig. 13, s.f., Gualbes- Vilana, any 1537. ÍD. Not. Francesc Sunyer, *Primus liber testamentorum*, llig. 20, ff. 153r.- 155r., Sunyer- Vilana- Gualbes, any 1557. ÍD. Not. Joan Talavera, *Primus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 167r.- 168v., Gaspar Dusai, any 1586. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Liber tercius testamentorum*, llig. 31, ff. 85r.- 88r., Cornet, any 1591. ÍD. Not. Joan Terés, *Liber testamentorum*, llig. 14, ff. 11r.- 13r., Pere Guimosachs, any 1595. ÍD. Not. Esteve Gilabert de Bruniquer, *Llibre terç de capitols matrimonials*, llig. 15, s.f., Granollachs, any 1596. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, inv. 17 A-400/500, s.f., Joan Dusai, any 1614.

pel que feia a la bossa de ciutadans honrats, ja venia assegurada pels filtres de matriculació, que condicionaven en bona mesura l'accés, al gaudi de vinculacions familiars tals. L'homogàmia al si de la bossa que li corresponia reproduïa en conseqüència una fase prèvia i la seva importància cal situar-la enmig del sistema consistent a cobrir vacants per promoció de

Quadre V-8. Habilitadors i insaculats: xarxes familiars a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent, després del nou privilegi de 1585.⁸²

Revisió bosses	Vacants cobertes	Reposicions	
		Parents dels habilitadors	%
1590	8	?	?
1591	7	?	?
1592	8	2	25
1593	7	1	14'3
1594	1	-	-
1595	6	3	50
1596	5	-	-
1597	8	2	25

⁸² Aquesta periodificació, fa referència al moment que els habilitadors començaren a tenir un paper més decisiu a les comissions d'insaculació. Els interrogants al·ludeixen a una manca de dades per a esbrinar possibles lligams de parentiu amb els habilitadors. Fonts: AHCB. CC, II-100, f. 200v. *Ibid.*, II-101, f. 165r. *Ibid.*, II-102, f. 110v. *Ibid.*, II-103, f. 193r. *Ibid.*, II-106, f. 172v. *Ibid.*, II-107, f. 228v. *Ibid.*, II-109, f. 185r. Sobre el parentiu: AHPB. Not. Miquel Cellers (menor), *Secundus testamentorum liber*, llig. 9, s.f., Joan Lluís Llull, any 1594. ÍD. Not. Joan Sala, *Plec de testaments diversos*, llig. 27, s.f., Joan Llull, any 1593. Pau Llull, insaculat l'any 1592 és parent dels habilitadors Miquel Doms, Joan Dusai i Josep Bellafilla. AHCB. Secc. Not. II-21, s.f., Gualbes- Castelló, any 1598. Francesc de Gualbes insaculat l'any 1592, és parent de l'habilitador Vicenç Castelló. AHPB. Not. Perot Ferrer, *Plec de testaments diversos*, llig. 12, s.f., sobre els Masnovell, any 1588. Gervasi Masnovell insaculat l'any 1593, és parent de l'habilitador Miquel Ferrer. AHCB. Secc. Not. III-13, s.f., Casademunt-Ollers, any 1592. AHPB. Not. Joan Terés, *Liber testamentorum*, llig. 14, s.f., Casademunt-Cornet, any 1599. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Tercius liber testamentorum*, llig. 36, f. 85r., Cornet-Doms, any 1591. Miquel Doms, Geroni Ollers i Josep Illa, insaculats l'any 1595, són parents dels habilitadors Francesc Cornet i Ch. Montaner. AHPB. Not. Joan Terés, *Liber testamentorum*, llig. 14, s.f., Miquel Ferrer, any 1601. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 85, s.f., sobre els Sapila, inicis del segle XVII. Francesc Ferrer, Onofré Bou, Ch. Desplà i Gervasi Sapila, parents dels habilitadors dels anys 1597-1598 Cordelles, Bastida i Bruguera. ACA. Secc. Patrimonials, Inv. 17 A-400/500, s.f., Joan Dusai, any 1614. AHPB. Not. Jaume Pau Lentisclà, *Liber testamentorum*, llig. 12, s.f., Paula Puigjaner, any 1603. Pau Puigjaner i Perot Corbera, parents de l'habilitador de l'any 1600 Joan Dusai.

Revisió bosses	Vacants cobertes	Reposicions	
		Parents dels habilitadors	%
1598	5	2	40
1599	10	-	-
1600	11	2	16'7
<i>M. A. per revisió</i>		1'09	15'4%

bosses de militars i ciutadans de les conselleries tercera a primera.⁸³ Qui sinó els millor vinculats per parentiu podien avantatjar possibles competidors d'una bossa amb igualtat de condicions per accedir a la superior?

El cas dels que entraven per primera vegada a la darrera bossa de ciutadans, candidats que pertanyien a famílies que iniciaven trajectòries d'ascens social, n'és significatiu. L'any 1595 entre els habilitadors hi havia Christòfol Montaner i no era pas una mera coincidència l'entrada aleshores per primera vegada de son gendre Josep Illa.⁸⁴ Tampoc no eren cap coincidència d'altres correlacions similars sobre les promocions, si analitzem a partir d'algunes famílies les bosses de cada conselleria principal d'ençà l'any 1626 fins una dècada posterior, - ara ja conservades-. Després de portar Guerau de Peguera sis anys entre la bossa de conseller terç i segon militar, fôu promocionat a la primera l'any 1633, tot just quan un dels habilitadors era Geroni de Gàver, casat amb una cosina.⁸⁵ La insaculació de la família Calders respon a un esquema semblant: entre 1631 i 1636 accedien a la bossa de conseller en cap militar tres membres de la mateixa, Ramon, Joan i Geroni. A tots tres casos les seves promocions anaven acompanyades d'algun parent, o bé entre els consellers de torn o bé entre els habilitadors: Ramon de Calders, coincidia amb son afí Lluís de Foixà com a habilitador. Joan de Calders amb el conseller terç Francesc Ramon Fivaller, també de la seva afinitat parentelar i amb un dels habilitadors Lluís Joan de Calders. Geroni de Calders finalment coincidia amb el conseller

⁸³ J. VICENS, *Ferran II*, 208.

⁸⁴ AHCB. CC, XVII-1, s.f. *Ibid.*, II-106, f. 172v.

⁸⁵ *Ibid.*, VIII-1, s.f. *Ibid.* II-142, f. 253r. ÍD. Secc. Not. III-16, s.f., testament de Berenguer de Peguera, any 1624.

Quadre V-9. Xarxes familiars entre desinsaculats i insaculats,
a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent,
segle XVI.⁸⁶

Revisió		Desinsaculats					Insaculats					
bosses		Famílies diferents		Lligams sang	Afinitats	Parents dels desinsaculats		Lligams sang		Afinitats		
Vacants	Cobertes	núm.	%			núm.	%	núm.	%	núm.	%	
1518	10	10	3	30	7	3	6	60	2	20	4	40
1522	24	24	18	75	4	6	8	33'3	2	8'3	6	25
1526	28	28	11	40	5	6	9	33	3	11	6	22
1530	44	29	22	75	3	17	8	28	1	4	7	24
1534	20	20	12	60	3	5	6	30	3	15	3	15
1538	23	19	12	63	3	9	5	26'2	1	5'2	4	21
1542	20	18	9	50	6	3	6	33	3	16'5	3	16'5
1546	18	18	15	84	-	3	4	22'2	1	5'5	3	16'7
1550	22	21	14	67	2	8	8	38	4	19	4	19
1554	22	20	16	80	2	4	7	35	1	5	6	30
1558	20	20	8	40	2	4	6	30	2	10	4	20
1562	18	18	9	50	2	5	7	39	6	33	1	6
1566	25	25	17	68	2	3	9	36	1	4	8	32
1570	21	21	14	67	1	5	8	38	1	5	7	33
1574	25	25	7	28	2	5	5	20	2	8	3	12
1578	23	22	15	68	3	3	9	41	7	32	2	9
1582	26	23	15	65	-	3	6	26	1	4'3	5	22
1586	38	38	19	50	3	6	5	13	-	-	5	13
1588	10	10	8	80	-	2	3	30	-	-	3	30
1589	9	9	8	89	-	1	3	33'3	-	-	3	33'3
1590	11	8	8	100	-	2	4	50	-	-	4	50
1591	7	7	5	71'5	-	1	1	14	-	-	1	14
1592	8	8	8	100	-	-	1	12'5	-	-	1	12'5
1593	7	7	6	86	1	-	2	28'4	1	14'2	1	14'2

⁸⁶ Fonts: AHCB. CC, XVII-1, s.f. Sobre el parentiu, al marge que de vegades hom anotava a les nòmimes succintes referències a la filiació de l'insaculat, han estat utilitzades ara les mateixes dels quadres núms. V-7, V-8 i IV-8. A més de: BC. Arx. not. Jaume d'Encontra, *Manual de capítols matrimonials*, man. 289, s.f., Agullana-Aragall, any 1573. AHPB. Not. Lluís Jorba, *Pligo de capítols matrimonials*, llig. 20, s.f., Argençola i Blanes, any 1578. ÍD. Not. Salvador Coll, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 6, s.f., Fàbregues i Amat, any 1582. ÍD. Not. Esteve Gilabert de Bruniquer, *Liber quartus capitulorum matrimonialium*, llig. 15, s.f., Argençola i Clariana, any 1599. ÍD. Not. Joan Sala, *Liber tercius capitulorum matrimonialium*, llig. 30, f. 326r., Amat-Desfar i Dezbosch, any 1600. ÍD. Not. Antoni Roure, *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, llig. 17, Amat-Santjust, any 1611. Segueix a la nota posterior.

Revisió bosses ²⁷	Desinsaculats						Insaculats					
	Vacants		Cobertes		Famílies diferents	Lligams sang	Afinitats	Parents dels desinsaculats				
								Lligams sang		Afinitats		
	núm.	%	núm.	%	núm.	%	núm.	%	núm.	%		
1594	1	1	1	100	-	-	-	-	-	-	-	-
1595	6	6	6	100	-	-	2	33	1	16'5	1	16'5
1596	5	5	4	80	-	2	2	40	-	-	2	40
1597	8	8	6	75	-	2	3	37'5	-	-	3	37'5
1598	5	5	5	100	-	-	-	-	-	-	-	-
1599	10	10	7	70	2	2	3	30	-	-	3	30
1600	11	11	10	90'1	-	1	3	27'2	-	-	3	27'2
<i>M. A. per revisió</i>			10'2	74'7	1'7	3'7	4'8	29'6	1'4	7'6	3'4	22

Perot d'Olmera. cunyat de son germà.²⁸ Aquest darrer només portava un any a la bossa de conseller segon militar, aspecte que subratlla encara més la importància del parentiu, atès que per regla general acostumava a discórrer un interval més perllongat, d'uns 4'7 anys, en la

²⁷ Fonts: segueix de l'anterior. AHPB. Not. Pere Saragossa, *Capítols matrimonials*, llig. 21, s.f., Miquel Desbosch i Anna de Bellafilla, any 1524. ÍD. Gaspar Montaner, *Primus liber testamentorum*, llig. 7, s.f., Francesc Romeu, any 1571. ÍD. Not. Salvador Coll, *Plec de capítols matrimonials*, s.f., Geroni Mollet i Anna Sala, any 1572. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 26, s.f., Gervasi Masnovell i Dorotea Casademunt, any 1590. ÍD. *Ibid.*, s.f., Joan Setantí i Anna Cellers, any 1586. ÍD. *Ibid.*, Joan Sala i Cecília Cervera, any 1590. ÍD. Not. Joan Ollers, *Manual de capítols matrimonials*, llig. 11, s.f., Lluís de Corbera i Gerònima Ferrer i Despuig, any 1591. ÍD. Not. Esteve Gilabert de Bruniquer, *Liber sextus capitulorum matrimonialium*, llig. 23, s.f., Pau Masnovell i Francesca Desvalls i Stcliment, any 1605. ÍD. Not. Antic Servat, *Liber tercius capitulorum matrimonialium*, llig. 39, s. f., Rafel Antic i Gerònima Sabater, any 1620. BC. Arx. Not. Jaume Honorat Jovells, *Capítols matrimonials*, man. 405, s.f., Vicenç Castelló i Àngela Masnovell, any 1576. *Ibid.* Miquel Axada, *Llibre sisè de capítols matrimonials*, man. 493, s.f., Francesc Roig i Anna Bru, any 1602. AHCB. Secc. Not. II-7, s.f., capítols matrimonials signats entre Destorrent i Anna de Vilatorta, any 1544. *Ibid.*, II- 21, s.f., capítols matrimonials signats entre Miquel Joan de Bellafilla i Isabel Sacosta Barutell, any 1592. *Ibid.* II-22, s.f., capítols matrimonials signats entre Berart i Anna Bou, any 1594.

²⁸ Sobre Ramon de Calders: AHCB. CC, VIII-1, s.f. *Ibid.*, II-140, f. 227v. AHPB. Not. Mateu Caselles, *Manual de testaments*, llig. 7, f. 173r. Sobre Joan de Calders: AHCB. CC, II-144, s.f. AHPB. Not. Francesc Reverter, *Primus liber testamentorum*, llig. 21, f. 58v., Fivaller- Calders, any 1644. Sobre Geroni de Calders: AHPB. Not. Antoni Joan Fita, *Llibre segon de testaments*, llig. 36, f. 160v., Gerònima de Calders, any 1638. AHCB. CC, II-145, s.f.

promoció entre aquestes bosses segons ha analitzat Joan Lluís Palos.⁸⁹ Tot i que desconeixem la incidència percentual que la qüestió requeriria, atès que es tractaria d'esbrinar amb exhaustivitat les realitats familiars de molts cognoms que van entrant i sortint de les bosses d'aquells anys, podem afirmar si més no en seguiment de la mostra familiar, còm durant cinc insaculacions sobre deu anys, tingueren lloc aquestes correlacions.⁹⁰

La precedència familiar semblava imposar-se a molts processos de promoció. L'any 1626, quan Francesc Joan Magarola accedia a la bossa de conseller segon ciutadà, son germà Miquel Joan passava a la primera.⁹¹ El mateix any de 1631 que Geroni de Calders era insaculat a la bossa de conseller terç militar, Ramon de Calders ho era a la de conseller en cap. Quan quatre anys més tard el primer ho aconseguia per la de conseller segon, Joan de Calders era insaculat a la de conseller en cap. Geroni venia a cobrir en definitiva la vacant del seu parent. D'altres substitucions com aquestes però, no eren sinó el resultat un cop més de l'enlairat índex d'homogàmia de classe, com reflecteix a un nivell polític inferior una anàlisi de la dinàmica d'entrades i sortides de les bosses de jurats ciutadans i militars del consell de cent al llarg del cinc-cents, -que utilitzem com a mostra i imatge d'allò que podia esdevenir a les bosses de conselleries-, segons el quadre V-9. En efecte, entre un mínim d'un 14% i un màxim d'un 60%, amb una mitja de fet d'un 29'6% per revisió, es cobrien les vacants amb membres de les mateixes famílies dels desinsaculats, -difunts, ascendits, majoritàriament-. Es tractava de membres que hi havien enllaçat per matrimoni, doncs segons observem al quadre en qüestió, en el decurs del període limitat a 1582 a partir d'on semblen obrir-se certes discontinuïtats, entre un mínim d'un 6% i un màxim d'un 60% -també en base al nombre de vacants cobertes, al seu torn indefectiblement implicat amb la periodicitat de revisió- corresponien a afïns i en canvi, entre un mínim d'un 4% i un màxim d'un 40% corresponien a membres de sang.

Tot i que són davant d'uns percentatges només lleugerament inferiors als dels membres afïns, tal vegada estan perfilant la dinàmica que caracteritzarà el període subsegüent, de 1586 a 1600, on les reposicions de parents oscil·laran entre un mínim d'un 13% i un màxim d'un

⁸⁹ J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 484.

⁹⁰ A més dels casos citats al text, estem parlant de Miquel Quintana que accedia a la bossa de conseller segon ciutadà l'any 1631 i aleshores Joan de Fluvià, afí d'aquell, era conseller en cap (AHPB. Not. Joan Sala, *Capítols matrimonials*, llig. 30, f. 345r., Quintana- Fluvià, any 1600. AHCB. CC, XVII-1, s.f.).

⁹¹ AHCB. CC, VIII-1, s.f. Sobre els Magarola, AHPB. Not. Pere Lluell, *Tercius liber testamentorum*, llig. 28, s.f., Jaume Magarola, any 1629.

50%, per tant una tendència similar als precedents anys. La novetat a destacar però, és que excepte a dues ocasions les substitucions corren ara regularment a càrrec dels afins per matrimoni: tot plegat, n'és força il·lustratiu, el fet que si la mitja d'insaculació-substitució de parents de sang en aquestes bosses era d'un 7'2% per revisió, la que pertocava els parents per afinitat era d'un 22%.⁹²

Tal vegada aquesta subtil discontinuïtat què ens hem referit abans, al·ludeix un model de trajectòria familiar que o bé ha avançat en la carrera cap a l'ennobliment tot abandonant per força les bosses a mans de cunyats,⁹³ cunyats que conserven si més no les condicions requerides de categoria social per entrar a formar part d'aquestes, o bé aixímateix en la línia d'ascens s'ha promocionat a les bosses de les principals conselleries -com podem seguir en el quadre V-11-, o bé finalment a un altre extrem ha sofert les conseqüències d'un procés d'extinció biològica i una pèrdua relativa dels seus descendents de sang i per tant de les probabilitats directes a romandre-hi.

El cas de les famílies que analitzàvem a l'anterior capítol, pertanyents a les antigues oligarquies baixmedievals, ho exemplifica. Gairebé totes elles havien reduït en el decurs del cinc-cents efectius de les bosses de ciutadans honorats i llurs càrrecs s'havien de dirigir ara a comptar-hi amb afins que acostumaven a ésser doctors en dret o en medicina, de la mateixa manera que no s'oposaren pas a l'entrada de la noblesa al govern de la Ciutat, perquè precisament entre aquests molts eren afins -quadre IV-11- d'uns Lull o uns Fivaller, en definitiva, d'un vell sector consolidat. Consolidació, que podem extreure tornant als percentatges del quadre V-9.

⁹² També a la Florència del Renaixement, els membres d'una família amb prestigi a un districte, que eren les que gaudien de majors possibilitats a ésser nomenades en escrutini per a les eleccions de càrrecs, havien enllaçat més d'una vegada amb candidats nous, part d'una estratègia d'aquests darrers en ordre a adquirir suports locals. F. W. KENT, *Household and lineage*, 172-173. Sobre les influències familiars als districtes i les estratègies matrimonials per assolir-ho, hi ha una abundosa bibliografia de casos, de llinatges, d'entre els quals esmentem ací el recent llibre de P. C. CLARKE, *The Soderini and the Medici*, centrat en la línia de cooperacions de clan familiar- relació de patronatge i conflicte polític, esp. 123-153. A la Brescia moderna, J. Ferraro ha analitzat com la clau del control generacional dels càrrecs rau en el matrimoni. A resultes d'això, el 49% dels escons del consell eren ocupats per vint-i-set membres de les mateixes famílies. J. FERRARO, *Family and public life*, 84.

⁹³ El paper dels cunyats també ha estat destacat per Ana Guerrero al seu estudi sobre els regidors madrilenys de Felip II. La transmissió de l'ofici per la via de renúncia, renúncia normalment que requeia a mans d'un candidat lligat per via matrimonial casat amb alguna filla, -veritable estratègia de reconversió d'un ofici vitalici en hereditari-, en tant que era prohibit el parentiu directe entre els membres del consell, permetia sense contravenir la normativa consolidar-se i controlar àmplies quotes de la institució. A. GUERRERO, *Familia y vida cotidiana*, 125.

Quadre V-10. La consolidació de les famílies originàries de la vella oligarquia, a través de les xarxes de parentiu incloses a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent, segle XVI.⁹⁴

Revisió anys	Famílies									%
	Desvallís	Dusai	Fivaller	Gualbes	Llull	Marimon	Pol	Sapila	Terré	
1518	-	-	-	5	-	1	-	-	-	60
1522	-	5	-	4	6	-	-	2	-	71
1526	-	4	2	-	4	3	-	-	2	53
1530	-	3	-	3	3	-	-	2	1	41
1534	-	4	-	2	4	-	-	-	-	50
1538	2	4	-	3	4	-	-	-	1	74
1542	-	1	1	4	1	1	1	2	-	61
1546	1	-	-	-	-	-	-	-	-	5'5
1550	-	2	-	2	2	-	-	-	-	29
1554	-	2	1	5	1	-	-	-	1	50
1558	-	1	1	1	1	-	-	-	-	20
1562	-	2	-	3	2	-	-	2	-	50
1566	1	3	-	2	3	-	1	-	-	40
1570	2	1	1	1	-	-	-	-	1	28
1574	-	1	1	-	-	-	-	-	-	8
1578	1	1	2	1	-	-	-	-	1	27
1582	1	1	2	1	1	-	-	-	1	30
1586	-	-	1	1	-	-	-	-	-	5'2
1588	1	-	-	1	-	-	-	-	-	20
1589	-	-	1	2	1	-	-	-	-	45
1590	-	2	-	1	2	-	-	-	-	62
1591	1	-	-	-	-	-	-	-	-	14
1592	-	-	1	1	-	1	-	-	-	37
1593	-	-	1	-	2	-	-	-	-	43
1594	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1595	-	-	-	-	1	-	-	-	-	17
1596	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

⁹⁴ Els percentatges de la columna dreta, han estat calculats a partir del nombre de vacants cobertes relacionades en el quadre anterior, així com el 33'3% que col·loquem al seu inferior, resulta del càlcul de la mitja aritmètica. Cal advertir que els totals indicats sota cada columna, no han de coincidir pas amb els totals d'insaculats segons anys, perquè moltes vegades es tracta de les mateixes famílies i per tant les comptem per partida doble, tal com es correspondria a cadascuna. Fonts: les mateixes del quadre V-9, sobre descendents directes i afins.

Revisió anys	Famílies									%
	Desvalls	Dusai	Fivaller	Gualbes	Llull	Marimon	Pol	Sapila	Terré	
1597	-	-	-	1	-	-	-	1	-	25
1598	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1599	-	-	-	-	2	1	1	-	-	40
1600	-	-	1	2	-	-	-	-	-	27
<i>Total</i>	10	37	16	46	40	7	3	9	8	33'3

Quadre V-II Lligams de sang i lligams d'afinitat en la consolidació familiar del sector originari de la vella oligarquia, a través de l'ocupació de conselleries, 1516-1626.⁹⁵

Famílies	Conselleries ocupades per descendents	Conselleries ocupades per afins	Total	%
Desvalls	4	-	4	1'2
Dusai	9	4	13	4
Fivaller	6	2	8	2'5
Gualbes	8	20	28	8'4
Llull	7	22	29	8'5
Marimon	2	2	4	1'2
Pol	3	-	3	1
Sapila	7	-	7	2'1
Terré	3	14	17	5'1
<i>Totals</i>	49	64	113	34

⁹⁵ Fonts: les mateixes del quadre V-9. A més de: BC. Arx. Not. Francesc Honorat Jovells, *Manual de testaments*, man. 300, s.f., Mateu Dezsoler, any 1571. AHPB. Not. Onofré Rialp, *Secundus liber testamentorum*, llig. 13, s.f., Rafel Safont, any 1593. ÍD. Not. Lluís Collell (menor), *Primus liber testamentorum*, llig. 12, f. 187r., Francesc Casademunt, any 1638. AHCB. Secc. Not. III-9, s.f., Bernat Safont, 1570. *Ibid.* III-15, s.f., Peronella Casademunt, any 1616.

Si de 1518 a 1582, entre un mínim d'un 30% i un màxim d'un 84% es desinsaculaven membres de diferents famílies, això és, prefiguraven ja a les bosses, significava que la resta, un 70% i un 14% respectivament com a quotes límits, pertanyien a les mateixes, integraven xarxes de parentiu de major o menor tamany.⁹⁶ De 1586 a 1600, el mínim de membres de les mateixes famílies en aquestes bosses, s'extremava ara com mai i el màxim assolía un 30%. Hi havia per tant una majoria de membres de diferents famílies, amb una mitja de 74'7% per revisió. Majoria, que difícilment hem pogut vincular entre sí d'alguna manera, -la qual cosa desvetlla un cop més com la funcionalitat política de les vinculacions parentelars no restava a mans de tothom, no era tant la clau del sistema, com la clau dels sectors amb capacitats més àmplies d'intercanvi-,⁹⁷ sector més aviat inconnex, majoria dispersa i que tal vegada per manca d'una xarxa tal de base no gaudís de gaires garanties de consolidació, ens suggereix l'existència al seu costat d'un sector d'inferior proporció, reducte progressivament més estret, integrat per efectius vinculats entre sí, reducte estret però en definitiva, cohesionat.

Tal vegada aquella majoria de famílies, les escasses vinculacions de les quals es podien atribuir a llur condició de recent admissos en el cos de ciutadans honrats quan es tractés de protagonistes de processos de mobilitat social, famílies que arribaven de l'estament de mercaders, es trobessin a l'origen de les protestes i crítiques que havia encapçalat el ciutadà honrat Bertran Desvalls en temps de les corts de 1533, contra algunes de les insaculacions. Com explica Àngel Casals, i en relació a la Diputació, "...s'havia insaculat Joan Ribes com a oidor de comptes per l'estament reial per Barcelona. Aquesta decisió no havia estat acceptada per alguns ciutadans...".⁹⁸ Tal vegada hi havia al darrera de la protesta el sector, en el qual el portantveu Desvalls també s'hi podia incloure, de les velles famílies consolidades que controlaven llavors la meitat de les insaculacions de jurats a la Ciutat, que observaven però i segons això no pas impassibles, la progressiva entrada de noves. ¿Es tractava un cop més de

⁹⁶ Una lògica oligàrquica semblant però més tancada, prevalia a les bosses d'insaculació de la ciutat d'Oriola analitzades per Bernabé Gil: entre 1509 y 1567, només quatre famílies noves aconseguiren d'incorporar-se a la bossa de militars. ÍD. "La insaculación como instrumento de reproducción social y familiar", 104. Resultats semblants, a la Florència del Renaixement, quan determinades famílies, com ara els Rucellai o Ginori, habitants a districtes importants, havien enllaçat amb un mateix nucli de famílies a més de tres ocasions, -clau de l'homogàmia de classe-, raó per la qual el nivell d'elegibilitat es multiplicava -estratègia de poder-. F-W. KENT, *Household and lineage*, 196-197.

⁹⁷ J-M. MONSALVÓ ANTÓN, "Parentesco y Sistema concejil", 96.

⁹⁸ Sobre aquests enfrontaments, À. CASALS, *Emperador i Principat*, 397.

relacions de competitivitat producte en darrer terme de la mobilitat social?

Entrada tal de noves famílies, no era pas aliena a d'altres àmbits. En el quadre V-12 observem per exemple entre les insaculacions de diputats i oïdors de l'estament reial per Barcelona, -pel que fa a una època posterior, malhauradament per manca de les actes que s'hi correspondrien amb el cas-, una progressiva disminució dels efectius i especialment una ruptura, que cal situar en el darrer quart del segle, en la línia de continuïtat a les famílies Marimon, Sapila o Pol. Aquesta ruptura, al·ludeix un transferiment directe o per afinitat a les de militars.

Bona part per tant d'aquest reducte internament vinculat, -un 33'3%, segons la mitja que apareix en el quadre V-10-, el constituïen les velles famílies procedents de l'oligarquia baixmedieval, ensems amb els seus afins o incorporats a posteriori. Vinculacions, destinades a consolidar un sector del cos més hegemònic de la Ciutat, així com a potenciar la imatge d'hegemonia global del mateix, els ciutadans.

La seva relativa estretor, ens explica novament les raons que els portaren, a més del complex episodi ara esmentat, a intervenir a les darreries del cinc-cents en la súplica de congelació de les bosses de militars, -que explicàvem en el darrer capítol-, o l'interès a l'entrada de la noblesa pròpiament dita. Els marges d'involució que hem precisat quant al nivell de consolidació entre l'abans i el després del nou procediment d'elecció,⁹⁹ estaven acusant l'impacte de la mobilitat social que havia permès l'accés constant de noves famílies de

⁹⁹ La transcendència de les vinculacions de parentiu es superposa en efecte als canvis polítics, de tal manera que a l'estudi de M-C. IRLES sobre els regidors valencians del segle XVIII, -tot confrontant segons indica les nòmines de famílies elaborades per A. ALBEROLA, *Jurisdicción y Propiedad de la tierra en Alicante, ss. XVI-XVII* (Alicante, 1984), 18-28-, l'autora ha pogut partir de molts que eren descendents dels que ocuparen càrrecs de l'administració municipal foral, sense que aquesta continuïtat impliqués en absolut un límit per a l'ascens de noves, que trobaven en la necessitat dels poders públics a recompensar el col·laboracionisme, un canal d'ascens i inserció. "Familia y Élités de Poder. Los regidores valencianos en el siglo XVIII", a *Pre-Actas Congreso Internacional Historia de la Familia*, 1024-1025.

gaudints,¹⁰⁰ impacte que els diferenciava dels canals d'ascens que controlaven els llinatges urbans castellans,¹⁰¹ o les quotes d'extinció familiar parcial.

Per sobre de tot però, llur constant presència a través d'un segle, reflectia els efectes d'un nivell de consolidació mesurat en un 34% del total de conselleries segons el quadre V-11¹⁰² i de les estratègies portades a tal fi, -quadre IV-6-. Així, entre el 82'18% i el 34% del període 1479-1498 i 1516-1626 respectivament, tot i que no fora pas perfectament legítim de comparar marges cronològics tan descompensats entre sí, podem afirmar tanmateix que a ambdós i amb una incidència de pràcticament cada any, alguna de les principals conselleries havien estat ocupades per membres de les mateixes famílies: recordem que eren 38 els que d'aquestes les ocuparen en el període immediat preinsaculatori, per tant a raó d'un 1'9 per any, -mitja que adquireix enorme valor si pensem que fins el 1493 només tenien a llur abast dues conselleries!-, així que de 1516 a 1626 els 113 significaven a raó d'un 1'02 per any. Davant d'aquesta consolidació, no resulta gens estrany el fracàs del projecte de reforma de'n Joan de Comalonga de l'any 1543, on alguns haurien vist satisfets llurs desitjos de trencar precisament aquesta

¹⁰⁰ Accés que definia el caràcter relativament obert de l'oligarquia barcelonina, segons J-S. AMELANG ("L'oligarquia ciutadana", 12-15), i que es va imposant en aquest sentit sobre les oligarquies d'algunes ciutats europees modernes, com ara Noerdlingen que comptava amb un consell disposat a acceptar els que gaudien d'un cert grau de benestar, Amsterdam, o la Venècia de mitjans del sis-cents, que protagonitzà un procés d'agregacions causat per l'enfonsament econòmic de la vella classe dirigent. En el marc de les ciutats meridionals franceses, André Gouron ha parlat de l'accés als càrrecs municipals en termes de conquesta social que culminava l'ascens global dels juristes a l'època medieval. A. GOURON, "Le rôle social des juristes", 63.

¹⁰¹ El cos oligàrquic que havien format els llinatges castellans en entrar la mateixa època, les solidaritats internes dels quals asseguraven les exclusions dels nous puix que els aspirants havien de passar per una votació de majoria, es va també relaxant amb l'ajut de certes reformes governamentals en la línia del desenvolupament del control monàrquic sobre la vida municipal i per tant, s'accentuen les incorporacions d'ascendits. B. BENNASSAR, *Valladolid au siècle d'Or*, 407-408. Sobre el mateix, F. BRUMONT, "Oligarchie et pouvoir municipal dans les campagnes des Vieille Castille, XVIè- XVIIè siècles", *Les élites locales et l'État dans l'Espagne Moderne XVIè- XIXè siècles* (Paris, 1993), 21-30. Des d'una anàlisi de les estructures familiars, cfr. A. GUTIÉRREZ, "Consideraciones sobre el matrimonio y la familia de una élite de poder: los regidores de Valladolid, 1600-1750", a *Pre-Actas Congreso Internacional Historia de la Familia*, 971. L'oligarquia castellana, tancada i hereditària, conseqüència d'un sistema de propietat i hereditabilitat d'oficis, i a través d'un estudi concret de famílies, a Á. RODRÍGUEZ SÁNCHEZ, "El poder y la familia. Formas de control y de consanguinidad en la Extremadura de los tiempos modernos", a *Poder, Familia y Consanguinidad en la España del Antiguo Régimen*, eds. F. CHACÓN - J. HERNÁNDEZ, esp. 29-31. L'autor hi arriba a conclusions com ara que a l'ajuntament de Cáceres, només tres grans famílies ostenten el 71% dels regiments del segle XVII. A Cartagena, cinc llinatges ocuparen durant dos-cents anys un terç dels càrrecs del Concejo: V. MONTOJO, "Matrimonio y Patrimonio en la oligarquía de Cartagena (s. XVI-XVII)" a *Familia, Grupos Sociales*, 77.

¹⁰² En el cas de Lleida, Antoni Passola ha determinat que el 41% dels consellers del segle XVII, eren fills al seu torn d'altres consellers precedents. "Poder, parentesco y linajes en la Lleida de los Austrias", a *Pre-Actas Congreso Internacional Historia de la Familia*, 940.

hegemonia, tot redreçant la composició de les bosses i perfilar el mateix procediment d'insaculació.¹⁰³

En aquest sentit s'escau pensar còm, a desgrat l'existència d'uns càrrecs limitats a un exercici polític anual, un sector de la Ciutat, un elenc de famílies que havia protagonitzat una trajectòria social paral·lela -que arrencava del quatre-cents- de diversificació interna i ennobliment i que per tant coincidia en les seves capacitats d'intercanvi, amb interessos transversals, tenia la possibilitat regularment -altra cosa fora que en efecte l'exercís o no-, a través d'aquell l'02 consellers per any, a controlar en definitiva una quota important de les decisions que es prenen en el govern ciutadà.¹⁰⁴ Si certament pot semblar que són lluny

*Quadre V-12. Famílies procedents de la vella oligarquia, a la bossa de diputats i oïdors de l'estament reial per Barcelona, 1566-1620.*¹⁰⁵

Anys	Famílies								
	Desvalls	Dusai	Fivaller	Gualbes	Llull	Marimon	Pol	Sapila	Terré
1566	2	-	-	1	1	-	1	1	1
1568	-	1	-	-	-	-	-	-	1
1575	1	1	-	1	1	-	1	-	2
1577	1	1	-	1	1	-	1	-	1
1584	-	1	-	-	1	-	1	-	1
1587	-	-	1	-	-	-	-	-	-
1594	-	-	-	1	-	-	-	-	1
1596	-	-	-	-	-	-	-	1	-

¹⁰³A. CASALS, *Emperador i Principat*, tesi doct., 680 i 702.

¹⁰⁴ Si, segons ha escrit Joan Lluís Palos, "...l'adulteració de les bosses de candidats permeté l'assentament al govern d'individus i famílies que, independentment de llurs intencions, aportaren una línia de continuïtat absolutament necessària" i "Un sistema polític basat en la renovació constant de llurs dirigents només podia conduir a la desorientació si no fos que l'alternança tingués lloc entre un grup reduït de persones..." (*Catalunya a l'Imperi*, 492-493), cal ara subratllar la importància a estudiar les vinculacions familiars com a possibilitat precisament de regenerar espais de poder compartits, espais no pas visibles sense el coneixement d'aquestes vinculacions que trenquen els estrets motllos dels cognoms dels titulars dels càrrecs, i que ens alerten sobre la cara oculta d'aquests, això és, els altres cognoms que s'hi trobaven al darrera i que en definitiva tenien capacitat i possibilitat per a controlar i tal vegada portar a terme aquella línia de continuïtat en el sistema polític.

¹⁰⁵ Fonts: ACA. G, *Llibres d'habilitacions de diputats i oïdors*, 78/2, 78/4, 78/12, 79/1, 79/3, 79/4, 79/5 i 79/6, s.f.

Anys	Famílies								
	Desvallés	Dusai	Fivaller	Gualbes	Llull	Marimon	Pol	Sapila	Terré
1602	-	-	1	1	-	-	-	-	1
1605	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1611	-	1	1	-	-	-	-	-	1
1614	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1620	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Totals	5	5	4	5	4	-	4	2	10
<i>M. A. per revisió</i>	0'4	0'4	0'3	0'4	0'3	-	0'3	0'1	0'8

dels vells partits de l'època de Ferran II, aquestes dades ens suggereixen com, a la pràctica, també ara com abans, l'1'02 consellers dels principals per any permetria la continuïtat i tal vegada prevalència dels interessos d'un sector concret, que a diferència del passat no s'havia imposat per una dialèctica vinculacions de parentiu-faccionalisme sinó per intensificació del parentiu -atzar d'extracció,¹⁰⁶ interessos que havien d'ésser en el fons aquells que demanaven els seus patrimonis familiars o els seus projectes d'ennobliment.¹⁰⁷ D'ací, la impossibilitat a escindir estratègies familiars davant estratègies polítiques, quan els interessos de nivell públic podien discòrrer en correlació amb els del nivell privat.¹⁰⁸

¹⁰⁶ El mecanisme d'elecció ha constituït segons J. AMELANG (Cfr. "L'oligarquia", 22), factor inhibitor per a la constitució d'autèntiques faccions.

¹⁰⁷ Un tractament metodològic d'aquest tema, que relaciona el desenvolupament institucional del municipi medieval castellà amb els interessos que evolucionen cap a unes estructures econòmiques rendistes per part de la noblesa militar, a J-M^a. MONSALVÓ ANTÓN, "Transformaciones sociales y relaciones de poder en los concejos de frontera, siglos XI-XIII. Aldeanos, vecinos y caballeros ante las instituciones municipales", a *Relaciones de Poder, de Producción y Parentesco*, esp. 137-150.

¹⁰⁸ Des de diferents òptiques, darrerament hom ha subratllat la importància d'esbrinar aquesta qüestió: alguns, arguint la prevalència i superposició dels interessos privats per damunt dels públics fins defallir qualsevol projecte de govern doncs "... els catalans del segle XVI i XVII no entenien el poder en termes de servei sinó de benefici..." (J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 23, 504); altres, més recentment encara, suggerint la concatenació d'ambdós (M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 407); o l'existència dels mecanismes informals de poder, -on entraven els interessos de família- al costat dels projectes polítics (À. CASALS, *Emperador i principat*, 700-701).

Més continuïtat que no pas ruptures, en definitiva, és allò que hom pot trobar en termes d'estratègies matrimonials, mostra de la capacitat de consolidació d'una classe¹⁰⁹ i per tant d'adaptació als canvis polítics. Tal vegada però fora massa simplista d'aconterar-nos a admetre-hi un caràcter global de continuïtat, sense fer alguna matisació i insistir com s'ha produït de fet una intensificació del parentiu homogàmic. De l'anàlisi dels matrimonis concertats en els dos períodes de comparació per a les mateixes famílies, ja se'n desprèn una evolució de l'origen socio-familiar de les vinculacions en qüestió. Ja hem parlat també abans que a l'època del redreç ferrandí les estratègies es dirigeixen a enfortir i tancar un vell sector oligàrquic -en coherència amb un procés d'àmbit general per a l'època-; ara, resulta obvi com han augmentat els enllaços amb membres socialment ascendits, gaudints sobretot, -tema que hem tractat prou en el capítol anterior i que obsta per tant reincidir-hi-, que passen recentment a formar part de la institució.¹¹⁰ Entre l'abans i el després de la introducció de la insaculació, la intensificació d'un parentiu de poder consistia doncs a triplicar els sectors on dirigir les estratègies de vinculació, perquè en efecte era sobre tres d'aquests, tots ells sectors insaculats de fet o candidats de dret a les principals bosses, sobre els que calia dirigir el control: els mateixos ciutadans, -vells o recentment admesos-, els militars i els gaudints -ja igualats a aquells en la matrícula primera de ciutadans-, mentre que abans les afinitats es concentraven entre els primers. Es tractava d'una intensificació de l'homogàmia de poder que es veia impel·lida a aprofitar les trajectòries de mobilitat social que afectaven els integrants del govern de la Ciutat, homogàmia que de nou acusava l'heterogeneïtat de base social de la nova classe dirigent urbana -i en aquest sentit s'esdevé impossible de segregar ni que sigui per definició un parentiu de poder d'un parentiu de classe, o una homogàmia de poder d'una homogàmia de classe-, al mateix temps que impulsava mitjançant inserció, les mateixes trajectòries d'ascens.

Cercles de consolidació: capital, localitats i parentius

A aquesta intensificació del parentiu de poder hi tenia molt a dir l'aprovació de l'entrada

¹⁰⁹ Estratègies, cohesions internes, que contribueixen a fonamentar el "*triomf de les oligarquies*" que caracteritza els inicis de l'època moderna. Sobre aquest fenomen, veure el tantes vegades citat estudi comparatiu de J. AMELANG "L'oligarquia ciutadana", esp. 9-18.

¹¹⁰ David Bernabé Gil ha interpretat precisament aquesta capacitat dels ja insaculats a insacular d'altres i la possibilitat a nomenar-hi efectius ascendits, nous, com de mecanisme sancionador de la mobilitat social vertical. *Monarquía y Patriado*, 37 i 189.

de cavallers al municipi en temps de Ferran II, més encara si es tractava com era el cas, d'una entrada condicional o parcial, que almenys fins nou privilegi de 1510 no fóu modificada i ampliada: els militars hi havien estat admessos originalment a títol personal. Hem de pressumir que si al Catòlic li interessava de fer-se amb un sector de l'oligarquia, per tal d'assegurar-se amb comoditat tant la posada en marxa de la seva política de control municipal, com una resolució favorable al problema dels crèdits de la monarquia amb la Ciutat,¹¹¹ no podia arriscar-se a que els nous cavallers passessin a fissurar l'entesa que amb aquestes finalitats estava cercant.

Llur estratègia havia de consistir a enfortir el sector més acostat amb ell: permetre l'accés dels cavallers significava consolidar les solidaritats polítiques d'un cercle de famílies -en la mesura que els recursos i interessos interns de les pròpies famílies ho permetessin- a cavall amb l'estament militar i al seu torn guanyar-hi col.laboradors. Significava per tant assegurar la consolidació d'aquest sector dirigent amb ell posicionat, consolidació que passava per l'estament militar, quan ja aleshores part de les seves parenteles hi pertanyien. Havia d'ésser però un accés ben delimitat.

Si analitzem una nòmina de militars domiciliats a la vegueria de Barcelona de l'any 1503,¹¹² per tractar-se aproximadament de la meitat del regnat i atent la mancança d'altres llistats nominals de militars individualitzats o separats dels ciutadans,¹¹³ nòmina que prefigurava la plataforma per a llur posterior insaculació, observem un 42% que descendien d'alguns membres del sector destorrentista o hi eren afins per matrimoni, -al marge que fora lògic es concertessin aleshores matrimonis mixtes de ciutadans i militars amb més facilitat entre els que residien prop, dins la mateixa vegueria-.

En efecte, hi figuraven inscrits cavallers de la prosàpia de Pere Berenguer de Barutell, cunyat de Bernat Sapila, o els fills del senyor de Bellera, també propincs d'aquest.¹¹⁴ La decisió sobre les admissións, semblava doncs d'una banda córrer a càrrec del sector predit, dels

¹¹¹ Sobre la qüestió, J. VICENS, *Ferran II*, 2: 297 i 352. À. CASALS, *Els últims anys*, 60-62.

¹¹² ACA. RC, 3602, s.f., any 1503.

¹¹³ Aquest no arribà fins l'any 1513. Sobre el tema, J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 447.

¹¹⁴ AHPB. Not. Joan Sastre (major), *Primus liber testamentorum*, llig. 8, ff. 14r.- 15r., Miquel Sapila, any 1506. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 221, s. f., Jaume Sapila i Joan de Bellera, any 1455.

resultats però en darrer terme se'n beneficiava també el propi monarca,¹¹⁵ que podia comptar ara amb un cercle major sota el seu empar, sempre amb la reserva de les insaculacions, útil instrument a fi d'evitar que el poder d'un sector consolidat, d'aquelles famílies que en definitiva -posem per cas- haguessin extret un excessiu rendiment del silenciament del monarca pel que feia a mesures contra el parentiu,¹¹⁶ arribés a amenaçar el control reial.¹¹⁷

Molts d'aquells cavallers de la nòmina havien contribuït bé personalment o bé a través de llurs famílies, al desplegament de l'administració reial a les seves localitats d'origen, així com també a la central: era el cas d'un Berenguer de Peguera, la parentela del qual controlava les places de jurisdicció reial inferior de la vegueria de Manresa i algú va assolir fins i tot el càrrec de mestre racional;¹¹⁸ o el d'Andreu d'Ycart, regent de veguer de Barcelona a inicis del cinc-cents.¹¹⁹

¿Il·lustrava, aquesta, l'altra parcel·la de la decisió sobre les admissions -a títol personal, recordem-ho- dels militars en el municipi?¹²⁰ L'immisciment ací de famílies amb experiència de govern a l'administració reial, retractava en primer terme la política del monarca a premiar llurs serveis amb l'apertura de la Ciutat. La iniciativa reial -en la línia d'implantació de

¹¹⁵ Joan Lluís Palos ja ha suggerit la probable inquestionabilitat que l'entrada dels militars al govern municipal de Barcelona, provenia de pressions de part de les famílies urbanes més poderoses. *Catalunya a l'Imperi*, 450.

¹¹⁶ Abans hem justificat l'aparent ambigüitat de la pràctica reial d'una banda de mesures contra el control dels llinatges i d'una altra el silenciament sobre temes de parentiu que ara parlem, en tant que al monarca li interessava reforçar llurs projectes de redreç amb un cercle dirigent sòlid. Ambigüitat que podríem comparar en el contexte castellà, amb d'altres ambigüitats provinents de la pròpia monarquia en la qüestió de com les oligarquies utilitzaven determinades estratègies entre la llei i els privilegis. A-R. SÁNCHEZ, "Entre la ley y el privilegio. Una caracterización de la oligarquía española (siglos XVI-XVII)", a *Les élites locales*, 231.

¹¹⁷ En aquest sentit, la màxima autoritat del govern municipal, el monarca, tenia a la seva disposició un instrument per tal de trencar les sociabilitats de llinatge i superposar-hi per sobre de tot la seva hegemonia. A conclusions semblants, amb d'altres però instruments de depuració política i respecte a cent anys abans, arriba Ch. KLAPISH-ZUBER ("Kinship and politics in the fourteenth-century Florence". a *The Family in Italy from Antiquity to the Present*, D-I. KERTZER i R-P. SALLER eds., (Yale: 1980), 222). La diferència és que es tractava llavors de la família Strozzi, que havia acaparat el poder polític de la ciutat com a veritables prínceps. Un estudi més complet en aquesta línia, H-C. BUTTERS, *Governors and Government in Early Sixteenth-Century Florence* (Oxford, 1985).

¹¹⁸ ACA. RC, 3538, f. 4r.-5r., Andreu de Peguera, mestre racional. *Íbid.*, 3539, f. 121r., Pere de Peguera, veguer de Manresa, any 1485. *Íbid.*, 3540, f. 110r., Guerau de Peguera, veguer i batlle de Manresa, any 1494.

¹¹⁹ *Íbid.*, 3542, f. 51r., any 1503.

¹²⁰ Alguns estudis d'àmbit europeu com ara el de B-B. DIEFENDORF, (*Paris city councillors*, 14), tot i que a un contexte que no es presta pas a comparació atès que es tractava de càrrecs cooptatius a la pràctica i amb tendència a la funció hereditària, han establert les relacions entre govern municipal i autoritat monàrquica, a partir del mode de seleccionar els seus oficials mitjançant pràctiques informals i no només processos electorals.

l'autoritarisme monàrquic- contribuïa a esvaïr les relacions de competitivitat pròpies dels grups dirigents i els seus sectors familiars, en obrir diametralment el camp d'acció d'un d'aquests. En darrer terme però, ¿significava que tal vegada estava disposat a seguir aquesta mateixa política a la inversa, això és, dirigida a les famílies dels seus col.laboradors del redreç municipal, tot premiant-les doncs amb l'accés a l'administració reial, amb els seus càrrecs?

Política tal, que tindrem ocasió a resseguir-la en el proper capítol, hagués conduït a consolidar un cercle familiar més ampli de col.laboradors, sobretot però deutors dels favors de llur patró, el rei.¹²¹ Un patronatge reial, que era capaç per tant d'erigir-se per damunt fins i tot de l'hermetisme dels sectors polítics que s'havien format en temps del redreç municipal,¹²² i en això són prou eloqüents les inclusions que hom ha advertit a la pròpia matrícula del 1510,¹²³ hermetisme que no era pas absolut com ho demostrava l'aliança matrimonial concertada entre

Quadre V- 13. L'impacte del procés d'urbanització nobiliària sobre l'extensió de poder de la classe dirigent de Barcelona.

Govern del General, 1516-1626.¹²⁴

Famílies	Places consistorials ocupades per descendents			Ocupades per afins			Total	%
	Braç reial	Braç militar	Braç eclesiàstic	Braç reial	Braç militar	Braç ecl.		
Casademunt	-	-	-	-	2	-	2	0'8
Cassador	1	-	3	-	1	1	6	2'6
Desvalls	-	-	-	-	-	-	-	-
Dusai	2	-	-	-	5	2	9	4
Ferrer	-	-	1	2	1	-	4	1'7

¹²¹ Sobre el patronatge reial exercit en l'adjudicació de càrrecs municipals, reflex d'una idea de propietat per part del monarca, À. CASALS, *Els últims anys*, 51-52.

¹²² Cfr. Ch. KLAPISH- ZUBER, "Kinship and politics", 222.

¹²³ La mateixa matrícula del 1510 integrava ambdós. J. VICENS, *Ferran II*, 2: 399.

¹²⁴ Els percentatges han estat calculats segons el nombre total de places de diputats i oïdors durant el període.

Fonts: J-M^a. SANS TRAVÉ i C. BALLART, "El catàleg de diputats", 78-83. Sobre el parentiu, segueix a la nota següent.

Famílies	Places consistorials ocupades per descendents			Ocupades per afins			Total	%
	Braç reial	Braç militar	Braç eclesiàstic	Braç reial	Braç militar	Braç ecl.		
Fivaller ¹²⁵	-	-	1	-	3	1	5	2'2
Gualbes	1	1	1	2	2	-	7	3
Llull	-	-	-	2	-	4	6	2'7
Magarola	-	-	1	-	-	-	1	0'5
Marimon	-	-	-	-	1	-	1	0'5
Pol	-	-	-	-	-	-	-	-
Sapila	-	-	-	-	-	-	-	-
Terré	1	-	-	-	-	4	5	2'2
Totals	5	1	7	6	15	12	45	20'2
% ¹²⁶	6'5	1'3	9'2	11'8	19'8	15'8		

Joan de Gualbes i Isabel de Vallseca,¹²⁷ -de la família d'un dels màxims opositors contra les conselleries destorrentistes-¹²⁸ L'instrument de la reserva reial de la insaculació, utilitzat de forma contundent -al marge de situacions puntuals ja assenyalades en algun estudi-¹²⁹ a través de les revisions de 1510 i 1513, coincidint amb la ressaca de l'oposició de'n Vallseca i l'explosió de bandositats que aplegaven prominents patricis,¹³⁰ implícita tals condicions: en efecte, -quadre V-14-, hi havia a la primera un 57% de parents d'oficials reials i a la segona un 41'6% d'aquests ensems amb un 25% més d'implicats amb el sector destorrentista, en el qual -

¹²⁶ Fonts: sobre parentiu, AHCB. Secc. Not. III-15, testament de J. Casademunt, cosí de Tamarit i Marlès, any 1616. També sobre els mateixos, AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Secundus liber testamentorum*, llig. 31, ff. 85r.- 88r. ÍD. Not. Lluís Rufet, *Primus liber testamentorum*, llig. 16, s.f., Agullana- Dusai- Calders, any 1566. ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, perg. 255, testament de Jaume Dusai, cunyat de don Dalmau de Copons, any 1558. *Ibid.* Sentmenat, A7 núm. 39, testament de Gabriel Cassador, any 1577. ÍD. *Ibid.* A7 núm. 43, testament de Francesc Cassador, any 1626. AHPB. Not. Joan Martí, *Liber notularum*, llig. 8, f. 143r., testament de Miquel Terré, any 1536. ÍD. Pere Fitor (menor), *Primus liber testamentorum*, llig. 2, s.f., Enric Terré, cunyat de Cassador, any 1597.

¹²⁶ Percentatges calculats sobre el total de places de cada braç per separat al llarg del període.

¹²⁷ E. SERRA, "Els Gualbes, ciutadans de Barcelona", 480.

¹²⁸ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 361.

¹²⁹ *Ibid.*, 2: 359 i ss. Altres, a À. CASALS, *Els últims anys*, 46-50.

¹³⁰ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 361 i 372. .

Quadre V-14. Els sectors propers al rei: ex-oficials reials i parents d'oficials reials a les insaculacions de la Ciutat de 1510 i 1513.¹⁵¹

Insaculats	Parents al govern reial	Càrrec del parent	Any de nomenament	Parentiu de l'oficial
1510:				
Albanell, Geroni	Albanell, Geroni	regent Cons. Aragó	±1505	nebot?
Blanes, Gaspar de	Blanes, Gaspar de	veguer Vic	±1500	pare
Conominés, Francesc	Marimon, Bernat de	veguer Puigcerdà	1507	cosí
Ferrer, Miquel	Ferrer, Perot	advocat ordinari	1496	germà
	Ferrer, Bartomeu	regent tresoreria	1505	oncle
Fivaller, Francesc	Fivaller, Joan	veguer Vic	1506	cosí
Pasqual, Rafel	Pasqual, Joan	dr. reial audiència	±1505	germà
Salbà, Perot	Salbà, Gilabert	veguer Girona	1509	fill
	Salbà, Jaume	veguer Barcelona	1512	oncle
Vilana, Francesc	Gualbes, Joan de	regent cancelleria	±1505	oncle polític
1513:				
Ferrer, Galcerà	Ferrer, Bartomeu	regent tresoreria	1505	nebot
Malet, Joan	Terré, Bernat	col.lector terces del batlle general	1503	cunyat
	Terré, Martí Joan	advocat fiscal	1511	cunyat
Miquel, Joan	Miquel, Francesc	advocat fiscal Girona	1498	?
	Miquel, Dionís	assessor cúria del veguer de Tàrraga	1509	?

¹⁵¹ AHCB. CC, XVII-1. Sobre els càrrecs: ACA. RC, 3539- 3545. Sobre el parentiu (en alguns protocols no especifiquem el personatge de referència, quan ja apareix sovint en el text): P. MOLAS, *Família*, 8. AHPB. Not. Joan Geroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 21, ff. 109r.-112r. ÍD. Not. Joan Llorenç Calçà, *Plec de testaments*, llig. 2, s.f., Gilabert de Salbà, any 1511. ÍD. Not. Antoni Anglès, *Liber primus testamentorum*, llig. 13, ff. 87r.- 89r., Perot Miquel, any 1527. *Ibid.* *Secundus liber testamentorum*, llig. 19, ff. 58r.-62r. ÍD. Not. Francesc Sunyer, *Primus liber testamentorum*, llig. 20, s.f. BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Manual de testaments*, man. 178, s.f., Guillem Yvorra, any 1533. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, perg. A14, testament de Bernat Miquel, any 1496. *Ibid.* Can Falguera, llig. 461, s.f. sobre els Fivaller, s.f. F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 2: 237.

Insaculats	Parents al govern reial	Càrrec del parent	Any de nomenament	Parentiu de l'oficial
Sapila, Esteve	Gualbes, Joan de	regent cancelleria	±1505	cunyat
Yvorra, Guillem	Yvorra, Guillem	veguer Tàrrrega	1509	-
	Yvorra, Gaspar	procurador Tàrrrega	1505	?
	"	veguer Balaguer	1513	?

Quadre V-15. Quòtens de consolidació de la vella noblesa vinculada a Barcelona, en el govern del General.

Xarxes de parentiu incloses a les bosses de diputats i oïdors militars, 1545-1626.¹³²

Famílies	Permanència a les bosses								Total	%
	Descendents				Afins					
	Bossa per Barcelona	Altres vegueries	Total	%	Bossa per Bcn	Altres vegueries	Total	%		
Alentorn	22	29	51	1'1	15	13	28	0'6	79	1'7
Boixadors	32	64	96	2	6	12	18	0'3	114	2'5
Calders	48	85	133	3	20	39	59	1'3	192	4'1
Erill	11	42	53	1'1	2	19	21	0'5	74	1'6
Icart	4	-	4	0'08	22	11	33	0'7	37	0'8

¹³² Hem contrastat successivament les nòmines existents en el període, esbrinant així la presència, continuïtat i incorporació, d'aquestes famílies, per manca -a diferència del cas del Consell de Cent- de llistats sencers amb baixes produïdes i noves insaculacions. Els percentatges globals han estat calculats a partir del nombre total d'insaculats a les bosses, que oscil·là entre un mínim de 79 a la insaculació de l'any 1620 fins un màxim de 250 a la de 1596, -de fet on es traçava el límit de candidatures (J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 346)-, multiplicats per cada revisió trienal que inclou el període. La documentació distingeix les vegueries només a partir de l'ànima de 1575. Fonts: ACA. G, *Llibres d'habilitacions de diputats i oïdors*, 78/2, 78/4, 78/12, 79/1, 79/3, 79/4, 79/5 i 79/6, s.f. Sobre el parentiu: AHCB. Secc. Not. III-6, testament Doms i Alentorn, any 1548. *Ibid.*, III-14, testament de Geroni d'Alentorn, any 1596. AHPB. Not. Joan Ollers, *Primus liber testamentorum*, llig. 11, Anna Meca, cunyada de Francesc de Calders, any 1584. ÍD. Not. Galcerà Sever Pedralbes, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, ff. 82r.- 84r., Alentorn- Salbà, any 1602. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, inv. 17 A- 400/500, Sentmenat- Alentorn, any 1565 i Calders- Santcliment, any 1603. ÍD. *Ibid.* 1.21. Alentorn- Tamarit, any 1600. *Ibid.*, Can Falguera, llig. 156, s.f., testament de Bernat de Boixadors, any 1626.

Famílies ¹³³	Permanència a les bosses								Total	%
	Descendents				Afins					
	Bossa per Barcelona	Altres vegueries	Total	%	Bossa per Ben	Altres vegueries	Total	%		
Peguera	31	21	52	1'12	19	85	104	2'2	156	3'4
Pons	7	50	57	1'2	-	-	-	-	57	1'2
Queralt	8	28	36	0'7	2	-	2	0'04	38	0'8
Rocabertí	1	12	13	0'3	10	50	60	1'3	73	1'6
Salbà	31	15	46	1	-	29	29	0'6	75	1'6
Sentmenat	30	22	55	1'2	3	26	29	0'6	84	1'8
<i>M. A. per família</i>	21'3	33'5	54'8	1'1	9	25'5	34'5	0'7	89'3	1'8
<i>M. A. per revisió</i>	9	14'8	23'8	0'5	3'8	11	14'8	0'3	38'6	0'8

com estudià Vicens- el monarca havia tornat a dipositar la seva confiança després de les darreres dissidències.

No podem pas d'eludir ací un altre cas d'oficials reials militars inscrits novament a la citada nòmina dels habitants dins la vegueria i que havien estat proposats pel monarca a les insaculacions del primer any 1498, perquè ens servirà d'exemple per a veure com llurs serveis els permeteren sota Ferran II d'immiscir-se en el govern de les institucions del país i per a constatar doncs les diàfanes fronteres entre les faccions i les bosses d'insaculacions.

Estem parlant dels Salbà. El procés que seguiren fou el següent: entre 1479 i 1485, tres membres de la família havien estat nomenats procurador fiscal, algtzir ordinari i veguer de

¹³³ Fonts: segueix de l'anterior. BC. Arx. Not. Joan Honorat Jovells, *Manual de testaments*, man. 402, s.f., Francesc de Boixadors, any 1575. ÍD. *Ibid.*, man. 79, s.f., Joan de Boixadors, any 1540. ÍD. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 294, ff. 186r.- 190r., Enric de sentmenat, any 1580. AHPB. Not. Antic Servat, *Liber secundus testamentorum*, llig. 32, ff. 96r. i 107r., Calders- Sacirera- Doms, anys 1612-1618. ÍD. Antoni Joan Fita, *Llibre setè de testaments*, llig. 12, ff. 50r.- 51v., Peguera- Cassador, any 1624. ÍD. *Ibid.*, ff. 35r.- 37r., Salbà- Oluja, any 1633. ÍD. Not. Esteve Gilabert de Bruniquer, *Liber secundus testamentorum*, llig. 13, f. 122r., Pere de Perapertusa i Erill, any 1624. ÍD. Not. Bernat Puigvert, *Llibre de testaments*, llig. 25, s.f., Galcerà de Sentmenat i Doms, any 1600. ÍD. Not. Francesc Joan Fontana, *Secundus liber testamentorum*, llig. 16, Bru- Granollachs, any 1640. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera. llig. 528, s.f., memòries dels Montaner, inicis del segle XVII. ÍD. *Ibid.*, llig. 172, s.f., Rocabertí- Boixadors, any 1570.

Quadre V-16. Vinculacions familiars a les provisions anuals de vacants.

Diputació del General, 1516- 1626.¹³⁴

Famílies	Vinculacions desinsaculat-insaculat	Vinculacions insaculat- membres Consistori	Vinculacions insaculat- habitatadors
Compareixença a les actes com a elegits			
Alentorn	7	2	1
Boixadors	6	3	1
Calders	21	9	13
Codina	-	-	-
Casademunt	2	-	-
Cassador	11	3	2
Desvalls	3	-	-
Dusai	12	4	3
Erill	4	1	-
Ferrer	10	3	1
Fivaller	10	4	2
Gualbes	13	2	6
Granollachs	3	-	2
Icart	1	-	-
Llull	6	3	-
Marimon	4	1	-
Magarola	5	-	1
Montaner	2	1	-
<i>Montaner</i>	4	-	1
Peguera	9	4	1
Pol	5	1	-
Pons	5	1	1

¹³⁴ Fonts: ACA. G, G. 80/3. ÍD. *Ibid.*, 80/4. ÍD. *Ibid.*, 80/5. *Ibid.* Deliberacions, 123 (f. 41r.), 137-I (ff. 171r.- 78v.), 151-I (ff. 385r.- 398v.), 153 (f. 489v.), 154-I (f. 329r.), 157-IV (ff. 990r.- 1006r. i 1296r.), 158 (f. 196r.), 159-II (ff. 165r.- 173r.), 160-III (f. 252r.), 161-I (ff. 298r.- 310r.), 164-IV (ff. 229r.- 231r., 677r.- 683v. i 1252r.- 1257r.), 166-II (372r.), 167-I (ff. 150r.- 160v.), 168-II (ff. 349r.- 356r. i 625r.- 633r.), 169-I (175r.- 352r.-357r.), 172-II (ff. 472r.), 173-I (f. 118r.), 174-II (ff. 483r., 776r.), 175-I (166r.), 176-II (427r. i 686r.), 177-I (f. 176v.), 178-II (ff. 436r.-443r. i 839v.), 179-I (397v.), 180-II (f. 892r.), 182-I (ff. 218v.- 226r.), 183-II (ff. 497r.- 508r. i 863r.-869r.),

Famílies ¹³⁵	Vinculacions desinsaculat-insaculat	Vinculacions insaculat- membres Consistori	Vinculacions insaculat- habilitadors
Compareixença a les actes com a elegits			
Puig	2	-	-
Queralt	1	-	-
Quintana	5	1	-
Rocabertí	2	-	-
Salbà	5	-	-
Sapila	7	3	-
Sentmenat	3	-	-
Sorribes	7	2	2
Terré	4	1	-
Xammar	1	-	-
Totals	179	44	37
%	30'7	24'5	20'6

Vilafranca del Penedès,¹³⁶ tres anys més tard, el monarca suspenia les eleccions de diputats i oïdors del General i col·locava directament el pare de dos d'aquells, Bernat Salbà, com a oïdor militar,¹³⁷ posteriorment, en inaugurar-se les insaculacions al municipi, l'ex-veguer de

¹³⁵ Fonts: sobre parentius, AHPB. Not. Lluís Rufet, *Primus liber testamentorum*, llig. 16, s.f., Calders-Fivaller, inicis segle XVI. ÍD. Not. Perot Ferrer, *Plec de testaments*, llig. 12, Peguera- Agulló, any 1577. Not. Joan Safont, *Manual de testaments*, llig. 12, f. 163r., comte de Savallà, inicis del segle XVII. ÍD. Not. Joan Ollers, *Primus liber testamentorum*, llig. 11, s.f., Sapila- Salbà, any 1580. ÍD. Not. Miquel Cellers (menor), *Secundus liber testamentorum*, llig. 9, f. 28r., Pons- Alentorn, any 1593. ÍD. Not. Gaspar Montserrat Xemallau, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, f. 96v., Marimon- Rubí, any 1603. ÍD. Not. Pere Pau Pastor, *Primus liber testamentorum*, llig. 6, s.f., Sorribes- Llentes, any 1610. ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Liber quartus testamentorum*, llig. 32, ff. 35r.- 37r., Salbà- Alentorn, Oluja, any 1633. ÍD. Not. Joan Ramon Rafeques, *Concòrdies*, llig. 6, s.f., Copons- Calders, any 1633. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., Llull- Gualbes, any 1512. ÍD. *Ibid.*, llig. 528, s.f., memòries Montaner, inicis segle XVII. BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 294, ff. 186r.- 190r., Sentmenat- Durall, any 1580. ÍD. Not. Jaume Jovells, *Manual de testaments*, man. 631, Terré- Fivaller, inicis segle XVII.

¹³⁶ ACA. RC, 3538, ff. 116r.- 117r., Gilabert de Salbà, any 1480. *Ibid.* 3539, f. 148r., Jaume Salbà, any 1485.

¹³⁷ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 32. J-M^a. SANS TRAVÉ i C. BALLART, "El catàleg de diputats i oïdors de comptes de la Generalitat de Catalunya (1359- 1710) de Pere Serra i Postius", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, VIII (1980): 82.

Vilafranca apareixia com ja hem anunciat entre els proposats, per sortir elegit com a conseller terç alguns mesos més tard.¹³⁸ La parcel·la de poder que abastava ara ambdues institucions cenyida a mans d'una sola família, ens suggereix aixímateix com l'accés dels cavallers en el govern de la Ciutat, augurava en l'esdevenidor una duplicació del radi de posició pública de les famílies de la seva classe dirigent. Duplicació, que significava que a les pròpies trajectòries d'ennobliment que l'obrien vers noves perspectives, els nivells d'urbanització significaven més matrimonis amb cavallers i nobles, i en conseqüència més probabilitats a comptar amb afins a les places reservades en aquests.

En el quadre V-13, des d'una anàlisi efectuada a partir dels càrrecs de diputats i oïdors del General, es mostra la xarxa de connexions entre famílies que gaudeixen d'una presència regular en els òrgans de govern de la Ciutat i d'altres membres elegibles a l'executiu de la Diputació: concretant, el 19'8% de les places de militars hi havien estat ocupades per afins d'aquelles, -com ara uns Calders parents dels Fivaller i dels Dusai, uns Copons parents també d'aquests darrers, o uns Meca parents dels Cassador-, i la mateixa conclusió podem dir del 15'8% de places d'eclesiàstics, -de fet la major part d'ells provinents al seu torn de famílies nobles-.¹³⁹

Les pautes de reproducció social del vell patriciat, que els havien portat a reafirmar les forces socials originàriament de canvi i que ara fonamentaven les seves inclusions, la seva heterogeneïtat de base, constituïen també consolidacions a d'altres àmbits públics. Altrament, els exemples de famílies de la vella oligarquia com ara els Bastida que'n parlàvem en un altre moment i que van perdre quotes de consolidació dins fins i tot del mateix govern de la Ciutat, eren famílies que no prosseguiren semblants trajectòries d'ennobliment i no practicaren per tant, cal suposar, pautes tals de reproducció d'aquestes inclusions socials de la nova classe dirigent. En el capítol introductori parlàvem a nivell teòric sobre la relació entre cohesió d'un grup i capacitat per a reproduir llur identitat. Així doncs, la consolidació d'aquest sector de famílies en el govern urbà i les seves quotes de projecció fóra d'ell directament o per afinitats, -sobre la qual n'és prou revelador el 50% com a mínim i 91'7% com a màxim de participació, per a les famílies Gualbes o Dusai i Fivaller o Llull respectivament, a les Juntes de Braços

¹³⁸ J. VICENS, *Ferran II*, 1: 288. E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1: 35-43.

¹³⁹ Sobre aquestes places, veure l'anàlisi de J.L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 346.

durant els conflictius anys que subseguien les corts de 1585, consultant les nòmines elaborades per Pérez Latre,¹⁴⁰ havien estat el producte de les seves estratègies de vinculació i en definitiva de consolidació d'una identitat heterogènia d'origen però en ennobliment.

El procés d'urbanització vers la capital proporcionava a la pròpia noblesa, com resulta obvi a través del quadre V-15, un més ric mercat matrimonial: la mostra utilitzada indica que el 21'6% relatiu a la permanència a les bosses de militars al llarg de vuitanta anys, devia un 8'4% a les vinculacions d'afinitat, així com la mitja de permanència per revisió del conjunt d'aquestes famílies consistent en un 38'5 absolut, en devia el 14'9. Les actes de provisió de vacants que tenien lloc en cas de traspàs d'algú dels insaculats, amb els consegüents transferiments d'una bossa cap a una altra, analitzats per a la mostra de famílies en el quadre V-16, il·lustren vinculacions similars que interpretem en tant que benefici del procés d'urbanització parcial o complet del què participaren i en aquest sentit benefici de l'accés als contactes que permetia la presència a la capital i al mercat matrimonial que hi congregava. Els resultats finals d'aquests beneficis, es poden apreciar en el quadre V-17, on per afinitat matrimonial, moltes famílies augmenten la seva proximitat -influència- respecte dels titulars dels càrrecs.

Bé que hom havia regulat tan sols en cas que morís un membre del braç militar gaudint de títol nobiliari que "...sia hagut per insacular lo fill qui succescha en lo títol o casa de aquell..."¹⁴¹ -mostra de la transposició de les desiguals relacions de parentiu en el poder públic o prioritació en aquesta esfera dels sectors més forts dins la família-, les substitucions de la resta, en virtut de l'homogàmia de classe que els caracteritzava, en un 45'1% havien estat marcades per compromisos de parentiu com s'escau suposar si en efecte els vincles en qüestió abastaven un radi que comprenia des de l'insaculat fins algú dels diputats-oïdors en exercici, o bé algú dels habilitadors d'ençà el nou redreç del 1585.¹⁴² Conclusions, que subscriu en analitzar les bosses de ciutadans i militars del consell de cent en el quadres V-7 i V-8. Tornant al quadre anterior, el 30'7% referit a vinculacions que només existeixen entre insaculat i desinsaculat, sense que hi intervingui cap dels membres del consistori ni d'altres comissions

¹⁴⁰ M. PÉREZ LATRE, *Llevar la Corona*, 484. Algunes notes sobre aquestes participacions de les famílies provinents de la vella oligarquia, a J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 368.

¹⁴¹ ACA. G, G-80/3, f. 1v.

¹⁴² V. FERRO, *El Dret*, 250.

d'habilitació, cal atribuir-lo als efectes lògics d'aquesta homogàmia reproductora d'afinitats d'una banda i d'una altra, a l'extensió de membres consanguinis de les mateixes famílies o allò que era el mateix, a llurs constants demogràfiques que puntualment s'han d'aplicar també al percentatge anterior. Compromissos de parentiu, que òbviament havien d'existir en els

Quadre V-17. Exercici directe de càrrecs i proximitats al poder per afinitat.

Famílies nobles a la Diputació del General, 1516-1626.¹⁴³

Famílies	Places consistorials ocupades per descendents				Ocupades per afins				Total	%
	Braç militar	Braç eclesiàstic	Total	%	Braç mil.	Braç ecl.	Total	%		
Alentorn	4	1	5	3'2	3	1	4	2'6	9	5'8
Boixadors	-	-	-	-	3	1	4	2'6	4	2'6
Calders	5	1	6	4	1	2	3	2	10	6
Erill	-	-	-	-	-	2	2	1'2	2	1'2
Granollachs	1	-	1	0'6	-	1	1	0'6	2	1'2
Icart	-	-	-	-	1	-	1	0'6	1	0'6
Montaner	1	-	1	0'6	-	1	1	0'6	2	1'2
Peguera	-	-	-	-	2	-	2	1'3	2	1'3
Pons	1	-	1	0'6	-	-	-	-	1	0'6
Queralt	1	1	2	1'3	1	-	1	0'6	3	1'9
Rocabertí	-	1	1	0'6	-	-	-	-	1	0'6
Salbà	1	-	1	0'6	2	1	3	2	5	2'6
Sentmenat	-	-	-	-	-	2	2	1'3	2	1'3
Sorribes	1	-	1	0'6	1	-	1	0'6	2	1'2
<i>M. A. per família</i>	1'1	0'2	1'4	0'8	1	0'8	2	1'2	3'2	2

¹⁴³ Els percentatges han estat calculats sobre el total de càrrecs d'aquests braços, segons els triennis que cobreixen el període d'estudi. Fonts: J-M. SANS TRAVÉ i C. BALLART, "El catàleg de diputats", 78-83. Sobre parentius, veure quadres V-15 i V-16.

Quadre V-18. Algunes dades sobre vinculacions de parentiu entre els membres del Consistori, altres oficials locals i xarxa d'arrendataris dels drets del General, 1516-1626.¹⁴⁴

	Càrrec o funció	Lloc	Any	Parent diputat o oïdor		Parentiu del diputat o oïdor
				Trienni sortint	Trienni coetani	
Boixadors, Miquel	arrendatari bolla	Lleida	1516	-	-	-
Boixadors, Tomàs	fermansa arrend. taula	"	1551	-	Pinós, Joan de	cosí polític
"	arrendatari bolla	"	1554	-	-	-
Calders, Geroni	diputat local	Perpinyà	1587	Calders, M-J.	-	cosins
Cassador, Joan B.	exactor	Barcelona	1605	-	Cassador, P-P.	germans
Codina, Francesc	diputat local	Tarragona	1614	Aymerich, Pere	-	germà de cunyat
Dusai, Galcerà	arrendatari bolla	Vic	1516	-	-	-
"	fermansa arrend. taula	Girona	1516	-	-	-
"	fermansa arrend. taula	Vic	1516	-	-	-
Dusai, Bernat	arrendatari bolla	Tàrraga	1516	-	-	-
Erill, Joan	arrendatari bolla	Girona	1578	-	Castro i Pinós, F-G.	cosí
Erill, Felip	diputat local	Urgell	1587	-	-	-
Fivaller, F-R.	arrendatari taula	S. d'Urgell	1551	-	-	-
Granollachs, M.	arrendatari bolla	Vic	1535	-	-	-
Granollachs, Perot	arrendatari bolla	"	1538	-	-	-
"	diputat local	"	1539	-	-	-
Granollachs, B.	"	"	1554	-	-	-
Granollachs, G.	arrendatari bolla	"	1575	-	-	-
Granollachs, A.	collidor bolla	Barcelona	1587	-	-	-

¹⁴⁴ Sobre aquests càrrecs, V. FERRO, *El Dret*, 249 i ss. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 338-340. També sobre el sistema d'arrendaments, E. SERRA, "Diputats locals i participació social en les bolles de la Diputació del General (1570-16). Una mostra i una reflexió", *Pedralbes* 13-1 (1993): 259-274. Fonts: ACA, G, LIT, 728 (s.f.), 730 (s.f.), 734 (16v. i 30r.), 746 (f. 74v.), 748 (f. 185r.), 751 (ff. 35v.-36r.), 753 (f. 69r.), 754 (f. 194r.), 755 (ff. 33v. i 152r.), 759 (f. 2r.), 769 (f. 126r.), 778 (f. 96v.), 794 (ff. 157r.-158v.), 795 (ff. 66v., 97r. i 161v.), 804 (f. 14r.), 835 (ff. 385r.-386r.). *Íbid.*, VG, 2 (plec B, f. 229r.), 8 (plec. 6, s.f.), 52 (plecs 30-35, f. 63v.), 58 (plec 150, ff. 75r., 89r. i 119r.), 118 (plec 29, s.f.), 214 (plec 155-160, s.f.). *Íbid.* *Deliberacions*, 150-II (ff. 165r.-170v.), 164-IV (f. 740v.), 183-II (ff. 648r.-650v.).

	Càrrec ¹⁴⁵ o funció	Lloc	Any	Parent diputat o oïdor		Parentiu del diputat o oïdor
				Trienni sortint	Trienni coctani	
Gualbes, Baltasar	fermansa arrend. taula	Girona	1516	-	-	-
Gualbes, Joan	sobrecollidor col.lecta de Ponent		1579	-	-	-
"	fermansa arrend. bolla	Tarragona	1584	-	Ferrer, Galcerà	germà de cunyat
Gualbes, Fcesc.	"	"	"	"	-	-
Icart, Andreu	arrendatari bolla	Lleida	1516	-	-	-
Marimon, Fcesc.	fermansa arrend. bolla	Tarragona	1578	-	-	-
"	fermansa arrend. bolla	Girona	"	-	-	-
Montaner, Rafel	diputat local	Cervera	1526	-	-	-
Montaner, Hug	"	"	1589	-	-	-
Peguera, Perot	arrendatari bolla	Manresa	1535	-	Rocabertí, A.	consegre d'un cosí
Peguera, Bernat	"	Tàrrega	1572	-	-	-
Peguera, Bernat	defenedor drets del General	Barcelona	1608	-	Jossa, Dimàs	nebots
"	diputat local	Manresa	1614	-	-	-
Salbà Vallseca, F.	arrendatari bolla	Vilafranca del Penedès	1578	-	Vila, Joan	cosins
Sentmenat, R-V.	defenedor drets del General	Barcelona	1524	-	Vilana, Bernat	"deute"
Sentmenat, Miquel	collidor bolla	Caldes de Montbuf	1605	-	-	-

¹⁴⁵ Fonts sobre parentius: segueix de l'anterior. AHPB. Not. Andreu Miquel Mir, *Legajo de testamentos sueltos*, llig. 14, s. f., Fivaller-Carrós, any 1546. ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Tercius liber testamentorum*, llig. 32, ff. 76r.- 78r., Peguera-Cassador, any 1625. *Ibid. Liber quartus testamentorum*, llig. 32, ff. 1r.- 3v., Victòria de Peguera, any 1618. *Ibid. Liber sextus testamentorum*, llig. 30, f. 168v., Dioníssia Calders, any 1639. ÍD. Not. Antoni Estalella, *Primus liber testamentorum*, llig. 3, f. 139r., don Francesc d'Erill, any 1617. ÍD. Not. Joan Soler Ferran, *Primus liber testamentorum*, llig. 6, s.f., Joan de Gualbes, any 1616. BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Manual de testaments*, man. 79, s.f., Boixadors-Pinós, any 1540. ÍD. Not. Joan Honorat Jovells, *Manual de testaments*, man. 402, s.f., Pere Bernat Codina, any 1574. ACA. Secc. Patrimonials. Vallgornera, perg. 237, Isabel de Peguera, any 1543.

	Càrrec ¹⁴⁶ o funció	Lloc	Any	Parent diputat o oïdor		Parentiu del diputat o oïdor
				Trienni sortint	Trienni coetani	
Sorribes, Geroni	collidor i guarda bolla	Castelló d'Empúries	1529	-	-	-
"	arrendatari taula	Berga	1535	-	-	-
Sorribes, Fcesc.	diputat local	Manresa	1540	-	-	-
Sorribes, Fcesc.	arrendatari taula	Berga	1578	-	-	-
Sorribes, Nuri J.	"	"	"	-	-	-
"	arrendatari bolla	Puigcerdà	1584	-	-	-
Sorribes, Perot	diputat local	"	1614	-	-	-
Terré, Enric	diputat local	Vilafranca del Penedès	1608	Cassador, Pere	-	germà de cunyat

nomenaments de petits oficials o oficials locals del general,¹⁴⁷ malgrat els intents -evidents ja a les corts de 1533-¹⁴⁸ a redreçar la situació. En el procés de visita als diputats generals i oïdors de l'any 1608, fou descobert com "..."*moguts de cobdícia dels dits oficis -es tractava ara del de comprador, pagador i veedor de les galeres- per a proveyr..los en persones conijutes ab tot dol y frau delliberaren revocar els oficis ils manaren soltassen los diners que se.ls hi havien girats per raó de llurs oficis...*"¹⁴⁹ El cas és que sense precedir delictes, desposseïren dels oficis als que ja els exercien tot al·legant que seguint les constitucions els diputats tenien dret a mudar-los si convenia, els anularen i al cap d'un temps, hi col·locaren com a comprador un membre dels Alentorn parent directe del diputat eclesiàstic i com a veedor un tal Francesc d'Amat parent de don Gispert de Guimerà, diputat militar.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Fonts sobre parentiu: segueix de l'anterior. AHPB. Not. Pau Rénard, *Secundus liber testamentorum*, llig. 25, s.f., Joan de Peguera, any 1547. ÍD. Not. Pere Fitor (menor), *Primus liber testamentorum*, llig. 12, ff. 164r.- 166r., Jaume de Sentmenat, any 1574. ÍD. Not. Antoni Batlle, *Tercius liber testamentorum*, llig. 30, ff. 119v.- 120r., Ramon de Salbà Vila, any 1610.

¹⁴⁷ J.-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 332.

¹⁴⁸ À. CASALS, *Emperador i Principat*, 436.

¹⁴⁹ ACA. G, VG, 214 plec 143, s.f.

¹⁵⁰ AHPB. Not. Antoni Joan Fita, *Quartus liber testamentorum*, llig. 36, f. 77v., Beatriu de Pons i Guimerà, any 1627.

Si seguim una mica el quadre precedent, elaborat a partir de dades disperses que ens hem anat trobant en consultar la correspondència interna -lletres tramesses- de la Diputació, registres de deliberacions i processos de visita sobre les famílies que reconstruim, quadre molt lluny per tant de cap pretensió d'exhaustivitat, podem plantejar-nos alguns suggeriments al voltant de les vinculacions i relacions de parentiu entre poders centrals i càrrecs inferiors o entre poders centrals i xarxa territorial de la Diputació, -parant l'atenció sobre les diputacions locals que no s'elegien per insaculació, que era per a la majoria de les ciutats i les seves vinculacions amb els diputats generals sortints, aquells que els podien nomenar de fet com s'havia ordenat d'ençà les corts abans citades-, així com a la xarxa de l'administració financera.¹⁵¹

No pretenem doncs d'esbrinar-hi el pes de la participació de determinades famílies en aquestes funcions, que cal atribuir també a una determinada implicació amb les zones d'origen o de residència de les mateixes,¹⁵² sinó una vessant més dels cercles de consolidació d'una classe que combinava -estratègicament, és clar- la vinculació -parcial o total, recordem per això el quadre II-1- a la capital, amb la conservació d'uns interessos territorials definits molt sovint per l'enquadrament del solar familiar. És el cas dels Salbà, probablement importants arrendataris dels drets de la bolla a Vilafranca del Penedès, d'on eren senyors de la Bisbal i Rodonyà ambdós situats a la pròpia vegueria, després que part de la família es trobés ja molt arrelada a Barcelona i casada amb famílies de vells ciutadans com ara els Vallseca o els Setantí;¹⁵³ o el cas dels Montaner, -entre molts d'altres que indica la nòmina del quadre V-18-, que després de més de seixanta anys definitoris d'una trajectòria social que els havia conduït a la noblesa tot partint de l'estament mercantil i part d'ells emigrats de Cervera a Barcelona per a exercir càrrecs de relleu a l'administració reial central, encara podien controlar la diputació local del lloc d'origen. En efecte, trobem un mercader Rafel Montaner l'any 1526 de diputat local a Cervera, i un cavaller Hug Montaner l'any 1586 en el mateix càrrec, tan sols vuit anys abans que son fill i hereu universal fós elegit com a assessor del General, exemple de circulació de

¹⁵¹ Un estudi sobre la representativitat social dels participants en aquestes xarxes de poder, E. SERRA, "Diputats locals", 259-274.

¹⁵² Pes que formaria part del 35'25% que controlaven les diputacions locals, segons una mostra treballada per Eva Serra relativa als triennis que integren la sèrie de 1542-1695, percentatge corresponent als membres del braç militar i ciutadans honrats, o part també del 28'84% dels mateixos entre els arrendadors de la bolla de 1570 a 1599. "Diputats locals", 262, 266.

¹⁵³ AHPB. Not. Antic Servat, *Liber tercius testamentorum*, llig. 26, s.f., Marianna Setantí, vídua de Miquel Salbà Vallseca, any 1644.

les consolidacions públiques, entre el centre del sistema i les seves estructures dependents.¹⁵³ Els Sorribes o els Peguera, il·lustren així mateix un nivell de consolidació semblant en els arrendaments de taules i bolles de Berga o Manresa indistintament, de mentres que estaven gaudint dels avantatges de la residència a la capital per part d'alguns dels seus membres: pensem que en el mateix moment que detalla el quadre, don Lluís de Peguera era doctor del reial consell i dos cosins d'aquest, veguers de Barcelona en poc temps.¹⁵⁴ Tot just pel seu caràcter d'implicació amb la localitat d'origen, -tot i que a la pràctica no pas estrictament vinculatiu ni predeterminant-, la participació en l'administració financera de la Diputació, constituïa tasca paral·lela a l'exercici d'oficis de jurisdicció reial inferior, com ara els oficis de veguers. Novament els Peguera o els Erill constitueixen exemples claus per a entendre la circulació de poders locals al Principat, en el sentit que les mateixes famílies que dominaven o que sobresortien per hegemonia social a una localitat, eren les candidates a percebre els beneficis dels càrrecs allà destinats, candidates doncs per influència al nomenament de les vegueries que ara estem pensant, però també candidates a invertir en el sistema financer del General.

Es tractava de canals de concentració de poders a través de l'àmbit local a mans de grups organitzats en famílies, que abastaven insítmic oficials reials inferiors, oficials locals de la Diputació i inversors en les finances del General, canals on confluien interessos econòmics i interessos de govern, on es concentraven en definitiva formes diferents d'extracció de renda. Perot de Peguera havia estat veguer de Manresa al 1524¹⁵⁵ i anys després apareixia com un dels arrendataris de la bolla a la mateixa localitat, i fins i tot fora probable que hi hagués participat durant el mateix temps o abans. Hem constatat que don Felip d'Erill havia estat elegit com a diputat local a l'Urgell, l'any 1587. Doncs bé, dos anys després, son germà Francesc fou nomenat com a regent de veguer de Lleida.¹⁵⁶

No només la noblesa però es pot imbricar dins d'aquests cercles de poder local, sinó

¹⁵³ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 528, s.f. sobre els Montaner, inicis segle XVII. ACA. RC, 4295, ff. 33r.- 35r.

¹⁵⁴ ACA. RC, 4294, ff. 246v.- 248r., promoció de Lluís de Peguera a la sala del civil, any 1597. *Ibid.* 4688, f. 9v., Galcerà de Peguera, any 1593. *ÍD. Ibid.* f. 203r., Felip de Sorribes, any 1600.

¹⁵⁵ *Ibid.*, 4177, f. 172v., 14-IV-1524.

¹⁵⁶ *Ibid.* 4293, f. 174r. (14-XII-1589). Sobre el parentiu entre ambdós, AHPB. Not. Antoni Estalella, *Primus liber testamentorum*, llig. 6, ff. 139r.- 143r., Francesc d'Erill, any 1617.

també d'altres grups socials en ascens, que per llurs trajectòries començaven a proveir doctors, futurs candidats de fet a les assessories de les corts reials locals i per llur posició econòmica, candidats a controlar-hi part d'aquests arrendaments fiscals. És el paradigmàtic cas dels Granollachs, originaris de Vic. La primera notícia que disposem sobre ocupació de càrrecs reials de caràcter local es retreu a l'any 1521, quan Perot de Granollachs és nomenat jutge ordinari de la cort del veguer i batlle de Vic. Sabem que anys després, al 1532, passa a ocupar la plaça de jutge ordinari de la cort reial.¹⁵⁷ Ell mateix ensems amb un parent, apareix al nostre llistat com a arrendatari de la bolla i diputat local de Vic uns sis anys més tard. Un altre parent, Bernat Granollachs, és nomenat sotsveguer i sotsbatlle de Vic l'any 1547¹⁵⁸ i set anys després, diputat local.

Per al sector dirigent de la Ciutat, el vell patriciat que assimilava uns interessos territorials progressivament creixents, la participació a la xarxa d'administració financera del General, permetia de projectar els cercles de consolidació en un radi extraurbà. Dos membres de la família Dusai eren arrendataris de la bolla el mateix any de 1516, l'un a Vic, l'altre a Tàrrrega. Tan sols dos anys abans i aleshores també, havien comptat amb tres consellers principals a la Ciutat, afins del llinatge.¹⁵⁹ Si parlem en termes de consolidacions, és perquè molt sovint trobem els mateixos arrendataris o fiançadors ocupant o havent ocupat oficis a aquest àmbit de la Diputació: el propi Galcerà Dusai cinc anys abans fou receptor general de la bolla i el seu sogre, regent del receptor.¹⁶⁰ Galcerà era a més fiançador a d'altres arrendaments, aquesta vegada sobre les taules de Girona i Vic. L'arrendatari formal d'aquests responia al nom de Joan Berenguer Aguilar, ciutadà provinent no feia gaire d'una família de mercaders barcelonins, sogre de l'anterior.¹⁶¹

¿Prevalien doncs els lligams de parentiu, l'organització de base familiar, per sobre o al

¹⁵⁷ ACA. RC, 4177, f. 3r. any 1521. *Ibid.* 4178, ff. 146r.- 147r., (27-XI-1532).

¹⁵⁸ *Ibid.* 3995, f. 52v., (7-I-1547).

¹⁵⁹ Es tractava de Galcerà Fivaller a la conselleria primera l'any 1514 i Perot de Malla a la tercera el mateix any (AHC.B. Sccc. Not. III-6, s.f., testament de Guillem Pere Dusai, any 1512); i, Geroni Malet, a la tercera conselleria l'any 1516 (ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 840, testament de Joan Galcerà Dusai, cunyat de Terré, any 1490. AHPB. Not. Joan Sastre (major), *Primus liber testamentorum*, llig. 8, ff. 33r.- 35r., Estefanía Malet, esposa de Joan Terré, any 1517.

¹⁶⁰ ACA. G, LIT, 728 i 734, s.f., anys 1509-1515.

¹⁶¹ ACA. Sccc. Patrimonials, Queralt, perg. 212, codicil de Joan Berenguer Aguilar, any 1529.

costat d'altres supòsits, a les complicades intervencions -bilaterals o plurilaterals-¹⁶² sobre els arrendaments?

Tot just acabem d'esmentar el cas de Dusai i Aguilar. Baltasar de Gualbes s'havia afegit a l'arrendament de la taula de Girona que ascendia a més de set mil lliures, tot i que en aquells moments no consta fós parent directe, sí però representava els interessos d'un sector de la classe dirigent barcelonina la consolidació del qual ja s'extenia entre la Ciutat i l'administració central virregnal, interessos compartits tant per uns Gualbes com per uns Dusai, que havien assolit càrrecs de gran responsabilitat a l'empar de la monarquia.¹⁶³ Sabem, a més, que Joan Berenguer Aguilar era l'hereu universal del patrimoni patern, un patrimoni que -com ja hem dit en alguna ocasió- havia arribat a rendar anualment més de mil lliures.¹⁶⁴ Un dels seus fiançadors, Galcerà Dusai, era al seu torn l'hereu universal patern:¹⁶⁵ sobre Baltasar de Gualbes, no en tenim però cap constància ni en un sentit ni en d'altre.

Joan de Boixadors, Francesc d'Erill i Pere Reguer, s'havien constituït en fiançadors de Joan d'Erill com a arrendatari de la bolla de Girona de l'any 1578.¹⁶⁶ Tots tres eren parents d'aquest: segons ordre d'aparició, el primer, varvessor de Savallà, era oncle per via paterna, casat amb una Erill;¹⁶⁷ el segon, fill fadristerm del baró d'Erill i Orcau, destinat a rebre per llegítima paterna els llocs de Castellblanc i les Ègües,¹⁶⁸ nebot; el tercer, senyor de Vilagrassa, gendre.¹⁶⁹ El cert és que d'arrendataris, n'eren dos més: com a copartícpis, hi havia al costat de Joan d'Erill, Miquel Joan de Junyent i don Plegamans de Marimon. El primer també hi era afí:

¹⁶² Complicacions entre veritables arrendataris i arrendataris formals, fermancers, etc., també explicat a E. SERRA, "Diputats locals", 259-274.

¹⁶³ El desenvolupament d'aquesta qüestió es pot veure al capítol sisè.

¹⁶⁴ ACA, Secc. Patrimonials, Queralt, vol. 45, s.f., any 1466.

¹⁶⁵ *Ibid.*, Queralt, perg. 861, testament de Joana Elisabet Dusai, muller de Guillem Pere Dusai, any 1501.

¹⁶⁶ *Ibid.*, perg. 882, testament de Guillem Pere Dusai, any 1510.

¹⁶⁷ ACA, *Deliberacions*, 168-II, ff. 229r.- 231r.

¹⁶⁸ BC. Arx. Not. Pere Jovells, Manual de Testaments, man. 384, s.f., Marquesa d'Erill i Boixadors, any 1554.

¹⁶⁹ *ÍD.* Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, ff. 274r.-277r., don Alons d'Erill, (± 1584). AHPB. Not. Antoni Estalella, *Primus liber testamentorum*, llig. 20, ff. 139r.-143r., don Francesc d'Erill, (7-XII-1617).

¹⁶⁹ AHPB. Not. Joan Monjo, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, f. 199r., Joana d'Erill, any 1555. *ÍD.* Not. Antoni Estalella, *Primus liber testamentorum*, llig. 6, ff. 139r.- 141r., Francesc d'Erill, any 1617. *ÍD.* Not. Antic Servat (major), *Llibre d'inventaris i testaments*, llig. 40, s.f., Caterina d'Erill, any 1633. *ÍD.* *Liber tercius testamentorum*, llig. 36, ff. 11r.- 15r., Joan d'Erill, any 1624.

s'havia casat amb una altra filla.¹⁷⁰ I, quant a Marimon, la seva vinculació amb Erill, procedia del seu casament amb la germana de Pere Reguer,¹⁷¹ de manera que tots dos havien convergit a enllaçar amb una mateixa família. Si analitzem el posicionament patrimonial d'aquests arrendataris, observem que el suposat principal sembla pertanyia al sector més desposseït de la branca dels Erill-Orcau, a jutjar pel seu testament de l'any 1578, que donava per llegítima tan sols la més que modesta quantitat de cinc sous per a cadascuna de les seves sis filles i inventariava també únicament una casa al carrer Sant Pere alt de Barcelona.¹⁷² Miquel Joan de Junyent, que desconexem son patrimoni perquè possiblement tampoc gaudís de cap posició avantatjosa, sabem que era fill fadristern.¹⁷³ Don Plegamans de Marimon era, en canvi, hereu universal patern i senyor de Sant Marçal.¹⁷⁴ Prenent algun cas més del quadre anterior, el senyor d'Ivars, Tomàs de Boixadors, havia fet alguna vegada de fiançador en l'arrendament de la bolla de Lleida i Francesc de Marimon, fiançador en l'arrendament de les bolles de Tarragona i Girona de l'any 1578, era un fadristern que encara més de deu anys després de traspassat llur pare, pledejava contra l'hereu universal sobre la llegítima d'un patrimoni que segons hom asseverava ascendia a més de cinquanta-tres mil lliures.¹⁷⁵

Quan el cavaller Nuri Joan Sorribes era arrendatari de la bolla de Puigcerdà, -per cert en el mateix temps que gaudia de l'alcaidia d'aquesta plaça, il·lustratiu dels cercles de consolidació què'n parlàvem abans com en el cas ara indirecte que segueix-,¹⁷⁶ don Martí Joan de Pons senyor de Montclar i el llavors diputat militar Joan de Queralt, disposaven de certa part en dit arrendament, participació que suscità algunes qüestions durant la visita al Consistori d'aquell trienni.¹⁷⁷ El fet és que entre el diputat i Pons hi havia certa afinitat, en tant que aquest darrer era casat amb Gerònima de Queralt,¹⁷⁸ de la mateixa manera que mitjançaven també d'altres afinitats

¹⁷⁰ ÍD. Not. Antic Safont, *Primus liber testamentorum*, llig. 5, ff. 89v.- 91r., Joan d'Erill, any 1575.

¹⁷¹ ÍD. Not. Gaspar Montserrat Xemallau, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, ff. 96v.- 99r., don Plegamans de Marimon, any 1608.

¹⁷² ÍD. Not. Antic Safont, *Primus liber testamentorum*, llig. 5, ff. 89r.- 91r., Joan d'Erill, any 1578. *Ibid.*, *Manual d'inventaris*, llig. 9, s.f., any 1578.

¹⁷³ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 85, s.f., sobre els Junyent- Sapila, inicis segle XVII.

¹⁷⁴ AHPB. Not. Gaspar Montserrat Xemallau, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, ff. 96v.- 99r., don Plegamans de Marimon, any 1608.

¹⁷⁵ ACA. RA, 7725, any 1617.

¹⁷⁶ ÍD. RC, 5195, ff. 109r.- 110r., sobre petició d'una mercè, (9-XII-1585).

¹⁷⁷ ÍD. G, VG, 5 plec B, f. 250v.

¹⁷⁸ AHPB. Not. Francesc Blanch, *Capítols matrimonials*, llig. 20, s.f., Joan de Pons i Queralt, any 1620.

entre el propi diputat militar i algú dels diputats locals que actuaven prop de Nyer, -no oblidem que també era col.laborador del senyor d'aquest territori-, com ara micer Ribes parent directe. els quals feien els procediments que ell els manava.¹⁸⁰

Si tot plegat aquests exemples es repeteixen i són vàlids, podem afirmar que la participació familiar procedia de la diversitat dels seus sectors, posava en funcionament per tant la gairebé sempre dificultosa cooperativitat de les desiguals relacions de parentiu en l'àmbit de poder públic, uns ara a la recerca d'un augment i alhora consolidació dels beneficis patrimonials, -en un recent treball Eva Serra apunta la idea que segurament els beneficis tant d'arrendataris com de fiançadors en el cas de les bolles, restarien per sobre del 5% del censal-,¹⁸¹ altres a la recerca d'alguna sortida a donar a la seva escassetat d'arrel de recursos patrimonials.

De la importància de les vinculacions familiars en la participació sobre la xarxa financera del General, ho prova el fet que per via de successions i heretaments patrimonials, els béns en qüestió romanien sovint subjectes a vells deutes -que no eren pocs i que un cop més per la mateixa raó de parentius, com resta prou palès a través dels processos de visita, els diputats de torn els deixaven de reclamar-¹⁸² contrets amb l'administració. L'any 1625, el Consistori es dirigia per fi a don Alexandre de Marimon, en funció d'un deute de tres mil lliures en concepte de fermances signades per son pare don Francesc de Marimon i Jafer en el trienni de 1578, consistents en 500 lliures anuals sobre l'arrendament de les bolles de Tarragona i Girona.¹⁸³

Una part de les relacions entre el centre del sistema, això és, els membres del Consistori i les xarxes locals com també els oficis inferiors de l'administració financera, passava doncs pel parentiu. Ja hem vist en el quadre V-18, algunes coincidències familiars que manifesten allò que d'una altra manera podia existir-hi de forma implícita, cercles d'imbricació entre càrrec d'una banda i canals d'extracció de renda dependents del mateix sistema polític, d'una altra. En el procés de visita als diputats generals i oïdors de l'any 1569, hom descobrí com el llavors

¹⁸⁰ ACA. G, VG, 5 plec B, f. 250v.

¹⁸¹ E. SERRA, "Diputats locals", 265.

¹⁸² Malgrat els intents a les corts de 1533 a prohibir els vincles econòmics entre diputats generals i oficials o entre familiars directes d'ambdós. À. CASALS, *Emperador i Principat*, 429.

¹⁸³ ACA. G, *Deliberacions*, 183-II, f. 648r., novembre de 1625.

diputat militar Francesc d'Alentorn havia nomenat i aconseguit de proveir en l'ofici de receptor dels drets de safrans sobre Urgell i Cervera un tal Pere Bonjoch, sabater de Cervera, "*...per lo parentiu que la mare de Bonjoch tenia ab ell (...) i era germà de llet de don Francesc d'Alentorn...*".¹⁸⁴ Compromissos semblants, existien entre el diputat i Joan Xanxo, que amb l'ajut de l'oïdor Gravalosa, fôu col·locat en l'ofici de collidor de la bolla de Barcelona, un cop tots dos obligaren a renunciar l'anterior collidor per tal com el nou oficial -segons secretament convingueren- els hi havia de transferir a cadascú un terç dels ingressos.¹⁸⁵ Com ja ha restat explicat en el quadre número V-3, l'11'4% de les querelles presentades al procurador fiscal de les visites responien a acusacions semblants: es tractava de concerts amb deutors que eren parents, o bé de proveïments de petits oficis de l'administració financera o diputats locals amb els titulars dels quals, també parents, mitjançaven concerts econòmics diversos.

En aquesta línia de compromissos de parentiu, es pot situar la intromissió del canonge Fivaller, oïdor eclesiàstic del trienni de 1587, en l'elecció d'un dels assessors del General. Aquest tema havia provocat constants conflictes tant entre els membres del Consistori com entre els rebutjats,¹⁸⁶ a jutjar pels detalls de la visita de l'any 1590, que desvetllaven "*...l'enemistat capital del doctor Francesch Gamis (...) que oferí 500 escuts anuals de son salari per a obtenir el càrrech (...) per no haver-li col·locat en assessor (...) perquè el canonge estava esperant que sortís algun ofici per a donar-li a son cunyat Francesch Destorrent (...) y també té en contra a Joan Pineda y son germa Jaume Pineda per no haver alcançat tampoc el ofici...*"¹⁸⁷ El canonge, que ja hi comptava amb un germà, Geroni Fivaller, com a assessor, intentava d'entrar-hi "*...algún advocat dels seus com Geroni Miquel y Frederich Cornet y per no haver los acceptat en Consistori féu la mateixa nominatio d'Aylla...*"¹⁸⁸ El cert és que existien lligams de parentiu entre els dos primers i l'oïdor: amb en Miquel eren cosins¹⁸⁹ i Cornet havia

¹⁸⁴ *Ibid.* VG, 231, ff. 21r. i ss.

¹⁸⁵ *ÍD.* *Ibid.* ff. 85r. i 115v.

¹⁸⁶ J-L. PALOS, "Les institucions catalanes a l'època moderna". 55. Veure el cas de Fontanella a *ÍD. L'hora deuristes. Joan Pere Fontanella (1575-1649). Cultura jurídica i imaginari polític a la Catalunya del segle XVII* (Treball inèdit) 102.

¹⁸⁷ ACA. G, VG, 8, plec 9, s.f.

¹⁸⁸ *Ibid.* 9, plec 10, ff. 13r.- 17v.

¹⁸⁹ *ÍD.* Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 461, s.f.

casat amb una Boixadors, cosina dels Fivaller.¹⁸⁹ Fora interessant d'analitzar les reunions del Consistori amb les votacions respectives sobre la provisió d'aquests oficis, especificades en els registres de deliberacions, per a constatar els vincles existents entre els advocats i els càrrecs polítics superiors. Tasca tal, que s'allunyaria de les nostres possibilitats, ens portaria si de cas a esbrinar fins quin punt darrera de cada càrrec d'assessor, darrera cadascuna de llurs decisions de dret i resolucions, -progressivament imprescindibles i vinculants-,¹⁹⁰ existia una comunitat d'interessos. Tractades doncs algunes deliberacions, se'ns descriuen en efecte sovints pressions pels nomenaments de parents candidats. En el mes d'octubre de 1583, calia proveir novament la plaça d'advocat fiscal del General per renúncia del precedent, micer Geroni Sunyer. El Consistori es dividí en dos blocs. D'un costat hi havia el diputat militar, que n'encapçalava un i era recolzat pels oïdors eclesiàstic i reial. Tots tres votaren per un dels dos candidats, el doctor Frederic Cornet.¹⁹¹ I és que, Simó de Marlès, el diputat, era oncle del doctor. Ambdúes famílies havien gaudit d'ençà feia temps de bones relacions i havien administrat indistintament les seves marmessories.¹⁹² Al poc, l'assessoria, s'esdevingué el nou objectiu de Marlès, que recaigué a mans del doctor Montserrat Guardiola,¹⁹³ llur nebot polític.¹⁹⁴

De les inicials estratègies familiars d'encarrilament vers estudis universitaris, o en el seu defecte de concertació de matrimonis amb advocats, resultava un joc consistent a consolidar afinitats amb els càrrecs d'assessors de les institucions polítiques del país que estaven controlant una part important del seu funcionament. Unes estratègies familiars, esdevingudes a llarg termini estratègies polítiques, -un cop més la unitat esfera privada i esfera pública-, quan facilitessin per raons de parentiu unes determinades línies d'actuació, una cooperativitat en la pràctica governamental que abastés un doble front, advocats i càrrecs executius.

¹⁸⁹ AHCB. Secc. Not. II-5, s.f., capítols matrimonials entre Francesc Ramon Fivaller i Anna de Boixadors, any 1538. AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Secundus liber testamentorum*, llig. 31, ff. 85r.- 88r., Joan Lluís Cornet, pare de Francesc, any 1591. ÍD. Not. Maties Amell, *Llibre de testaments*, llig. 13, ff. 149r.- 150v., Geroni Fivaller, any 1624.

¹⁹⁰ J-L. PALOS, "Les institucions catalanes a l'època moderna", 55 i ss.

¹⁹¹ ACA. G, *Deliberacions*, 148-II, f. 592r.

¹⁹² AHPB. Not. Antoni Anglès, *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 315r.- 136v., Caterina Cornet. Hi apareix com a marmessor Pau de Marlès, any 1513. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Secundus liber testamentorum*, llig. 31, ff. 85r.- 88r., Joan Lluís Cornet, pare de Francesc, any 1591. AHCB. Secc. Not. III, s.f., testament de Peronella Cornet, cunyada d'Andreu de Marlès, any 1616.

¹⁹³ ACA. G. *Deliberacions*, 147-I, ff. 150r.- 152r.

¹⁹⁴ AHPB. Not. Pere Lluñell, *Secundus liber testamentorum*, llig. 16, ff. 56r.- 58r., Guerau Guardiola, any 1616.

Cooperativitats polítiques, vinculacions i relacions de parentiu

Semblants cooperativitats com acabem de veure en parlar de les xarxes d'arrendataris, que trascendien les estructures sectorials familiars per consolidar els objectius d'una classe rendista, s'havien de donar doncs a d'altres esferes públiques. De l'anàlisi del procés de visita efectuat als membres del Consistori del trienni de 1587-1590, tot just durant els conflictius anys de l'aplicació del nou redreç, per tractar-se d'un marc on es feien prou paleses les faccions de govern,¹⁹⁵ hom pot observar certes concatenacions entre cooperativitat familiar -què més abans hem anomenat compromissos de parentiu- i cooperativitat política, seguint primerament els testimonis de la defensa d'un dels processats, el canonge Fivaller.¹⁹⁶ Aquest, que havia intentat d'insacular diverses vegades son cosí germà Francesc Cosme, d'entrar com ja hem dit algun parent com a advocat de la Diputació i ja hi comptava amb un germà com a assessor ordinari, es féu amb una sòlida posició que emparaven d'altra banda els més de trenta membres de vint-i-cinc famílies diferents que constituïren llur defensa, amb el 28% dels quals mitjançaven lligams d'afinitat més o menys propers,¹⁹⁷ o emparava aquell 27% d'advocats també parents que assessoraren llavors la Diputació en els temes del conflicte, alguns dels quals eren els mateixos.¹⁹⁸ Sòlida posició familiar, diversos fronts en efecte controlats, que podem suposar li valdrien per a empènyer la Junta de Braços i prosseguir amb la difícil visita del trienni anterior, d'on sortien constantment a la llum més dades sobre la falsificació d'algunes constitucions de 1585, -seguint ara l'estudi de Pérez Latre-.¹⁹⁹ D'entre la resta dels testimonis

¹⁹⁵ M. PÉREZ LATRE, *Llevar la Corona*, 30-42, 58.

¹⁹⁶ ACA. G, VG, 9, ff. 3v.-4v. i 35r-64r., any 1590.

¹⁹⁷ Ja hem parlat del parentiu amb els Cornet, que es trobaven de nou entre els testimonis. Altres famílies conformants d'aquest 28%, eren els Falcó cosins germans (AHPB. Not. Maties Amell, *Llibre de testaments*, llig. 13, ff. 149r.- 150v., Geroni Fivaller, any 1620); els Ferrer afins dels Boixadors (ÍD. Not. Nicolau Lentisclà, *Liber secundus testamentorum*, llig. 23, s.f., Francesc Ferrer, any 1589), i els Junyent afins dels Amat (ÍD. Not. Joan Sala, *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 27, s.f., Perot Amat, any 1592).

¹⁹⁸ Una relació d'aquests assessors, a M. PÉREZ LATRE, *Llevar la Corona*, 84. Sobre els lligams de parentiu dels advocats que hi apareixen Cornet, Ferrer i Junyent, ja n'hem parlat. Quant als doctors Ollers, Masnovell, Sala i Roig, relacionats familiarment també amb el canonge Fivaller: AHPB. Not. Nicolau Lentisclà, *Manual de testaments*, llig. 23, s.f., Bernat Roig, any 1602. BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra. *Capítols matrimonials*, man. 288, s.f., Bernat Fivaller i Àngela Casademunt, any 1567. AHPB. Not. Pere Sabata, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, f. 262r., Bernat Casademunt cunyat dels Ollers, any 1586. ÍD. Not. Pere Llunell, *Primus liber testamentorum*, llig. 26, ff. 109r.- 110r., Pau Masnovell cosí dels Casademunt, any 1612. AHCB. Secc. Not. III-13, s.f., Francesc Sala, sogre de Baltasar Pardina, any 1595. BC. Arx. Not. Miquel Axada, *Manual de testaments*, man. 527, f. 156r., Baltasar Pardina, cosí dels Fivaller, any 1608.

¹⁹⁹ Sobre la qüestió, M. PÉREZ LATRE, *Llevar la Corona*, 24 i ss.

de la defensa de l'oïdor Fivaller, -molts dels quals havien estat també visitadors "...destorbats per don Juan de Queralt diputat militar que ere stat lo trienni proppassat y així hu dells visitats que havia fet y procurat tots los impediments y torbs que podia al progres y bon exit de dita visita y que li havien de ajudar alguns magnífichs doctors del real consell y altres ministres de sa Magt...",²⁰¹ i que podem situar doncs políticament de l'altre costat a la facció de'n Queralt, implicat directament en el citat delictes de falsificació-, hi havia com a mínim cinc grups vinculats parentalment, -com ara algú dels Cassador-Meca-Aguilar-,²⁰² tal com l'any 1592, membres de les mateixes famílies participaren activament a la divuitena de la captura del diputat militar. Famílies, que representaven l'essència de la classe dirigent vinculada a la ciutat, on es mixtificaven enllaços matrimonials entre els descendents de la vella oligarquia i la noblesa rural, les afinitats parentelars resultants de la qual, permetien els nivells de consolidació especificats en els quadres anteriors i per tant formaven part d'una estratègia-reacció d'intercanvi de poders per ambdós sectors. Era el cas dels cosins Geroni i Francesc Cosme Fivaller, -ambdós hereus universals de dos germans, el segon però de la branca principal-,²⁰³ com ja hem vist també cosins al seu torn dels germans Frederic Cornet i l'hereu Francesc,²⁰⁴ o el de don Bernat de Pinós, hereu universal de l'esposa de don Gispert de Guimerà²⁰⁵ i Gervasi Sapila, nebot polític d'aquest darrer,²⁰⁶ perseguits i regaliats, per raons d'involucració, des de la tercera sala de l'audiència.²⁰⁷ Aixímateix el cas del senyor de Seró, amb els seus fills Geroni i Lluís i els seus

²⁰¹ ACA. G, LIT, 804, f. 305r. En efecte, Reart, Junyent, Rocabertí, Argençola, Cornet i Doms, participaren de la Visita i constituïen al seu torn part dels testimonis de la defensa posterior de Fivaller, segons ÍD. G, VG, 9, ff. 3v.-4v. i 35r-64r.

²⁰² Al marge d'aquests (a ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, A7, núm. 19, s.f.), hi havia alguns membres dels Alentorn-Salbà-Tamarit (ÍD. *Ibid.*, I, 21, s.f., i AHPB. Not. Galcerà Sever Pedralbes, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, ff. 82v.-84r.), dels Rocabertí-Pinós (ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 172, s.f.), dels Castelló-Doms-Cellers (BC. Not. Antoni Axada, *Manual de testaments*, man. 628, ff. 153r.-156r., AHPB. Not. Pere Ferrer Caperó, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., i AHCB. Secc. Not. II-21, s.f.), dels Rejadell-Cassador (BC. Not. Joan Honorat Jover, *Manual de testaments*, man. 402, s.f.).

²⁰³ AHPB. Not. Francesc Solsona, *Secundus liber testamentorum*, llig. 2, f. 47r., Francesc Ramon Fivaller, any 1575.

²⁰⁴ ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Secundus liber testamentorum*, llig. 31, ff. 85r.-88r., Joan Lluís Cornet, any 1591.

²⁰⁵ ÍD. Not. Antoni Batlle, *Liber secundus capitulorum matrimonialium*, llig. 16, ff. 61r.-63r.

²⁰⁶ ÍD. Not. Pere Talavera, *Manual de testaments*, llig. 3, s.f., Pere de Junyent, marit de Gerònima Sapila, any 1576. AHCB. Secc. Not. III-10, s.f., testament de Joan de Guimerà, nebot de don Gispert de Guimerà i oncle de Pere de Junyent, any 1575.

²⁰⁷ ACA. RA, 6324, s.f., còpia de la sentència del procurador fiscal contra els esmentats, (8-VII-1592). ÍD. G, Corts, 1099, ff. 771r.-773r i 732v.-734r. AHCB. CC, XVI-77, ff. 769r. i 828r.-830r.

germans Guerau i Miquel,²⁰⁸ -contra un dels quals, certs procediments i posterior empresonament ordenats pels oficials reials alguns anys després, enmig de la celebració d'una mascarada a Barcelona, sense precedir cap instància ni provisió judicial,²⁰⁹ tal vegada es poguessin implicar amb l'esmentada onada de persecucions que subsegüí l'afer de 1592-, enfrontats tots ells a les posicions del bisbe Cassador, defensor de les regalies i preeminència reial.²¹⁰ Del costat d'aquest hi havia cinc membres de la seva pròpia família,²¹¹ el germà -hereu universal de la branca familiar més forta- amb son primogènit i un cosí, el senyor del castell de Balsereny Pere Cassador.²¹² Exemple, un cop més, de les cooperativitats polítiques i els arrencaments familiars, -pensem que tot plegat es tractava de les mateixes famílies que en el decurs dels mesos centrals de 1592, integraren la divuitena sobre l'expulsió dels bandolers, ja aleshores adherits al diputat militar i oposats a la resta, tot provocant una greu escisió del Consistori-,²¹³ com implícita la primera part del títol del present capítol, interessos del país que es podien recolzar sobre les expectatives de benefici familiar, però també exemple de la vulnerabilitat de les cooperativitats familiars en els arrencaments polítics, puix que paradoxalment tant alguns d'aquests com algunes de les anteriors famílies, les acabem de situar ensems com a testimonis de la defensa del canonge Fivaller, a la visita de feia tan sols un parell d'anys, ara en canvi enfrontades al bisbe Cassador i llurs seguidors, l'altre eix del llavors escindit Consistori. Uns arrencaments familiars que ultrapassaven la sectorialització interna dels posicionaments de parentiu davant recursos patrimonials, per a sotmetre vinculacions personals estrictes als requeriments de la formació de grups de pressió i les relacions de poder. És clar que en el cas de'n Cassador, hi comptava com hem vist amb els membres més poderosos del seu llinatge! Tal com aquesta hegemonia patrimonial de llinatge, però, que era sectorial, només benefici dels sectors més forts del mateix que per raons demogràfiques podien

²⁰⁸ AHCB. Secc. Not. III-14, s.f., testament de Lluís d'Alentorn, any 1597. *Ibid.* III-15, s.f., Geroni d'Alentorn, any 1611.

²⁰⁹ El relat sobre els fets, presentats com a greuge particular comès pels oficials reials contra don Geroni d'Alentorn, a ACA. G. 1099, f. 840r. i AHCB. CC, XVI-77, ff. 831r.- 834r.

²¹⁰ Sobre el tema, M. PÉREZ LATRE, *Llevar la Corona*, 294 i 338. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, A7-28A, s.f., lletres de felicitació adreçades a Cassador per la tasca duta a terme en el Consistori, de part de Geroni Gassol, el comte de Chinchón i el propi monarca, entre d'altres.

²¹¹ M. PÉREZ LATRE, *Llevar la Corona*, 294 i 338.

²¹² ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, A7- núm. 27, testament de Gabriel Cassador, any 1592. AHPB. Not. Salvador Coll, Plec d'inventaris, llig. 26, s. f., Pere Cassador, any 1590.

²¹³ DACB. 6: 405-430 (18-IV-1592 a 31-VII-1592).

derivar d'uns a d'altres, en el terreny de les cooperativitats polítiques els compromisos fluïen, no romanien pas, s'integraven i es desintegraven constantment al voltant dels sectors públics existents, dinàmica que en darrer terme hi facilitava la nidificació d'una certa fragmentació de classe. Una dècada abans, dos membres dels Cassador, cosins germans del bisbe de Girona,²¹⁴ es trobaven enemistats amb alguns dels més prominents membres del reial consell i amb el propi virrei prior don Hernando de Toledo, originàriament a causa d'uns deutes acumulats per aquest darrer,²¹⁵ enemistat que els valgué per acabar empresonats i en conseqüència -sota la pressió del regent la reial cancelleria i d'altres doctors del criminal- inhabilitats pels càrrecs de la Diputació.²¹⁶ No és possible, menys encara, parlar doncs de cooperativitats de llinatge -en el sentit generacional- en els arrenclaments polítics, plantejament amb el qual obríem també implícitament el títol d'aquest capítol i que podem tancar tot traslladant-nos a l'àmbit de l'administració reial, on l'absència regular del monarca i l'arrelament dels projectes que havien de fonamentar una peça de l'Estat modern, podrien trobar ambdós una part de llurs garanties en la consolidació de llinatges d'oficials-servidors, en definitiva, ¿amb la diferenciació en la selecció segons les precedències de sang, afinitat o antiguitat familiar? ¿amb una utilització més o menys circumstancial d'aquests elements?

---

²¹⁴ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, A7- núm. 27, testament de Gabriel Cassador, any 1592.

²¹⁵ AHCB. CC, XVI-76, ff. 676r.- 788r.

²¹⁶ ACA. G, Deliberacions, 146, ff. 653r.- 655r., (12-IV-1581).

OFICIALS REIALS I LLINATGES DE SERVIDORS DEL REI

L'herència dels oficials reials

A la tardor de l'any 1613, Felip III honorava un dels seus més destacats oficials, disposant que "...se le guarde su preeminencia y precedencia cuando concurrriere con otros qualesquiera ministros míos y otras personas de la propia manera que si estuviere actualmente sirviendo el dicho cargo (...) y que en todo goze del título, nombre, honras y preheminiencias assi como si efectivamente lo fuesse". Aleshores el privilegiat es tractava de don Geroni d'Argençola, que no feia gaire temps havia demanat la suspensió del seu exercici com a portantveus de la General Governació, en acabar res menys que cinquanta-tres anys de servei a la Monarquia a través de diferents càrrecs.¹ Com també arreu d'Europa succeïa, acostumava el monarca d'assignar certes pensions vitalícies pels càrrecs superiors cessants.² Aquesta mercè però, hi anava més enllà d'ésser una mera pensió. Els efectes de la citada ordre, no feien sinó afegir-se a l'autoritat o hegemonia social i política que havia convingut d'emparar el monarca sobre llurs oficials reials destacats com a fidels ministres i col.laboradors, i enaltia el caràcter quasipatrimonial del servei reial, amb una concessió honorífica consistent en l'adquisició dels mateixos drets inherents al càrrec que trascendien dels límits del propi exercici polític. Bé que els lligams familiars no determinessin, -a diferència del que succeïa a d'altres monarquies

¹ ACA. RC. 5191, ff. 203v.-205r., (21-XII-1613). Don Geroni d'Argençola havia ocupat el càrrec de governador general durant dos anys i mig (1611-1613), després d'exercir el de governador dels Comtats del Rosselló i la Cerdanya durant set (1603-1611). J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 507. Havia estat a més alcaic del castell dels Alfaques a Tortosa, capità i comissari de la Infanteria del Rei, entre d'altres càrrecs. ACA. CA. llig. 480, s.f. Els privilegis que el Rei atorgava al seu criat Geroni d'Argençola, confirmen no només l'envejat poder que gaudien els governadors, atès els múltiples ingressos amb què es feien més o menys oficialment, objecte de moltes "...murmuraciones que ha habido y hay sobre los gobernadores..." (ÍD. *Ibid.*, s.f., don Geroni d'Argençola demana una composició aplicada al Reial Patrimoni, aprox. 1600), sinó també la impossibilitat de la Corona a satisfer premis en forma de rendes pecuniàries (*Ibid.*, llig. 489, s.f., el mateix demana pagaments endarrerits sobre la renda de sis-cents ducats anuals atorgats pel Rei als cinquanta-tres anys de servei realitzats, 2-IV-1615). Sobre les dificultats materials de la Corona i els impagaments de les mercès reials, cfr. J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 64 i 126.

² J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 75, 126 i 196. R. MOUSNIER, *Les Institutions de la France*, 2: 334-369. G-E. AYLMEER, *The King's Servants. The Civil Service of Charles I, 1625-1642* (London-Boston, 1974, 2ª ed.), 253-322. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 99.

europèes on s'havia desenvolupat la venalitat de càrrecs-³ la transmissió directa d'aquests- llevat d'alguns de major responsabilitat política i militar, com ara els alcaïts dels tretze castells de la frontera,⁴ o bé els oficials superiors de la Corona com ara el batlle general, el mestre racional o el mateix de governador general abans esmentat, la transmissió familiar dels quals s'efectuà a modus informal com si gairebé d'una herència es tractés-⁵ en canvi però, un bon contingent d'entre els oficials reials amb jurisdicció a les darreries del segle XVI o inicis del segle XVII, no podia pas negar que mai cap avantpassat ni parent hagués exercit cap dels càrrecs de l'administració reial. A la pràctica doncs, era obvi el caràcter vinculatiu de la família a l'ocupació d'aquests, com ja ha destacat Pere Molas.⁶

La persistència de la tradicional aristocràcia de sang als rengles superiors administratius de l'Estat i l'ennobliment dels nous oficials reials, -ambdós resultants d'un mateix procés de recolzament mutu entre Corona i grups privilegiats en el camí envers la consolidació estatal, o

³ R. MOUSNIER, *La vénalité des offices sous Henri IV et Louis XIII* (Paris, 1971). ÍD. *La plume*, 250. Alguns pocs càrrecs d'àmbit estatal, com ara les alcaïdies o els oficis de les Cases de Moneda, també es veneren a la Corona de Castella, si més no en una dimensió molt menor que a França. A. DOMÍNGUEZ ORTIZ, "La venta de cargos y oficios públicos", a ÍD. *Política fiscal y cambio social en la España del siglo XVII* (Madrid, 1981), 173. Al Regne de València, les inicials i reduïdes vendes d'alguns petits i locals oficis, s'aguditzaren després de la caiguda d'Olivares, en especial pel que feia als no judicials, amb l'objectiu últim d'obtenir-ne fons públics. J. CASEY, *El Reino*, 191. El cas de la burocràcia de la Florència Moderna, tampoc s'adiu pas al model de "burocràcia patrimonial" (concepte weberian seguit per Mousnier. Una breu síntesi conceptual situada al marc florentí, a R. BURR, *Emergence of a bureaucracy*, 36-37).

⁴ Era el cas, entre d'altres, del llinatge dels Terré establert als Comtats, els quals constituïen una branca familiar dels Ycart de Barcelona (ACA. RC. 4871, ff. 264r.-269v., 5-V-1615) i també els Torrelles, a la qual casa durant cent anys havia recaigut l'alcaïdia de Bellver a la Cerdanya. Així, al 1592 don Ramon de Torrelles atorgava per testament la dita alcaïdia i batllia de Bellver juntament amb la soisvegueria de Gelida i la vegueria-batllia de Puigcerdà, a favor del seu gendre don Joan Terré i Icart, per manca de descendents directes mascles (BC. Arx. 657, *Privilegis de la Casa de Torrelles i Sentmenat*, s.f., 5-I-1596), després del qual hi continuà la línia de descendència directa (ACA. CA. llig. 220, s.f., any 1614). Tot i això, existien uns marges d'actuació en benefici de la Corona i dels poders públics, que foren els que havien portat a sol·licitar llicència reial quan al 1614 el descendent i hereu de l'anterior don Joan Terré i Icart, del mateix nom, era un menor que requeria de substitut i tutor per a la possessió dels tals càrrecs (BC. Arx. 657, s.f., 5-I-1596).

⁵ P. MOLAS, *Família, passim*.

⁶ *Ibid.*, 55.

d'una tendència a la "refeudalització" en el marc de la burocràcia,⁷ havien estat la tònica general de l'època.

En efecte, bona part dels oficials d'extracció social no privilegiada, no només tendien a adoptar pautes de comportament social i formes de vida material, enllaçar familiarment i finalment -pels més afortunats- confondre's amb la mateixa noblesa, en funció de la inserció dels interessos de consolidació social que havien contret sota les estructures de poder de l'Estat, sinó també a molts dels casos, per tal d'assolir un ofici a l'administració reial originàriament resultava més exitós de pertànyer a la clientela d'alguna família noble i ja llavors ben situada.⁸ Ni la introducció a França al 1604 del pagament d'uns drets anuals, conegut pel sistema de la *paulette*, contribuï a suprimir les intervencions aristocràtiques a l'adquisició dels oficis, quan de fet controlaven extenses quotes d'aquest mercat on es venien els mateixos.⁹

El desenvolupament de la cort, part de l'estratègia de la monarquia moderna en ordre a la reorientació de la influència local de la noblesa,¹⁰ constituïa el fòrum sociopolític instructor

⁷ Aquesta tesi, defensada allà pels anys cinquanta per Boris Porshnev, valgué la rèplica del també historiador del XVII francès Roland Mousnier, que hi adduï en contra la consideració social inferior que era adjudicada als togats per part de la vella noblesa així com els lligams matrimonials d'aquells majoritàriament dins els propis cercles professionals (*Les institutions*, 2: 323), semblant prescindir però, d'unes pautes de comportament econòmic que els posicionaven -davant els recursos patrimonials- com a mínim de forma molt acostada sinó igual -al marge que en efecte entre els togats hi havien diversos nivells de riquesa dels quals els més inferiors bé es podien contraposar amb els de les famílies importants de la noblesa d'espasa-, o sobretot les pròpies diferències que sesgaven el cos de la noblesa. Per a una discussió, vegi's A-D. LUBLINSKAYA, *La Crisis del Siglo XVII y la Sociedad del Absolutismo* (Barcelona, 1983, 2ª ed.), 147-179. Darrerament Jonathan Dewald ha représ el tema a *The formation of a provincial nobility*, (New Jersey, 1980), esp. 15, on considera clau la fusió o la identificació entre els magistrats de Rouen i la tradicional aristocràcia. Més recentment, William Beik a *Absolutism and society*, 18-31, ha parlat sobre aquesta confrontació teòrica.

⁸ Per exemple, a Castella (J. FAYARD, *Los miembros del Consejo*, 46) la permanència als col·legis majors, -pedrera dels membres de l'alta administració reial-, depenia en bona mesura de les vinculacions personals amb els consellers de Castella. E. POSTIGO, a *Honor y privilegio*, 102-107, mostra el mateix entre els consellers d'Ordres Militars i també entre els pretendents afavorits a un hàbit. Per a la resta dels Estats Europeus, W. BEIK ho analitza en el marc dels lligams institucions centrals i governadors de la perifèria o províncies a *Absolutism and society*, 13-43. Els lligams familiars també ajudaven de cara a la consecució i sobretot permanència en els càrrecs de l'emergent administració, entre el nou patriciat de la república florentina R. BURR, *Emergence of a bureaucracy*, 181-201. Pel que fa al cas anglès, G-E. AYLMER, *The King's Servants*, 274-276.

⁹ R. MOUSNIER, *La plume*, 201-221. ÍD. *La vénalité, passim*. J. POWIS, "Aristocratie", 232.

¹⁰ A Anglaterra per exemple, la insuficiència econòmica de l'alta noblesa derivada de les despeses de cort, provocaren una pèrdua de poder a nivell local, quan de fet, la base de llur autoritat residia encara sobre la terra. L. STONE, *La crisis*, 75-81 i 219.

d'aquesta i el testimoni de llur integració sota el servei reial.¹¹ Llurs nous hàbits socials i culturals transcendiren al seu torn envers els rengles humans no privilegiats de l'aparell estatal, els serveis dels quals no esperarien massa temps a ésser recompensats amb l'ennobliment reial.

En definitiva, els processos d'aristocratització de l'administració, d'origen o promoció, atent la concepció patrimonial de la pròpia monarquia, contribuïren a la llarga a afermar-hi una mentalitat que entenia el poder en termes de naixement, benefici i patrimoni familiar. Formava part del patrimoni familiar d'alguns d'aquells oficials, doncs, l'exercici del servei reial mitjançant l'ocupació d'un càrrec de poder, tot i que no en fos patrimoni, però, el càrrec concret a ocupar. En una societat, com afirmava John Elliott, encara "...*trabada por un respeto indiscutible a las obligaciones mútuas de un señor y de sus vasallos...*" i tenint en compte que "...*las "mercedes" demostraron ser con más frecuencia débiles promesas que beneficios concretos...*",¹² ¿canalitzaria el sistema de govern, d'alguna manera, la integració al servei reial pels descendents -tècnicament preparats, quan s'esqueia- del seu servidor?

En tal cas existirien uns drets ficticis a les famílies dels servidors,¹³ com ho eren a un altre terreny de poder els drets fideïcomissaris que vinculaven els fills menors d'una família o d'altres parents a la substitució del patrimoni universal, i en definitiva existiria la ficció d'un patrimoni familiar de servei reial, de l'herència del qual hom es beneficiaria, "...*pues en su persona concurren los mismos meritos y servicios de sus antepasados (...) en consideración de lo que sus pasados y el han servido...*",¹⁴ de la mateixa manera que el senyor de Torrelles don Lluís de Peguera, en sol·licitar una mercè reial afirmava ésser "...*hereu dels serveis de fray Francisco Peguera son germà...*".¹⁵ Una herència que cal entendre-la per tant,

¹¹ Un dels investigadors pioners sobre aquest fenomen cortesà entès com a "punt de contacte" entre el noble i el monarca, ha estat Geoffrey Elton. Alguns comentaris sobre la seva obra, a *Princes*, eds. R-G. ASCH i A. BIRKE, 1-13. Tesi recollida per N. ELIAS, *La Sociedad Cortesana* (México, 1982), 15-37. Interessant és l'intent de relació del canvi cultural de la noblesa amb el fenomen de la corrupció, que ha treballat E. SCHALK, "The Court as 'Civilizer' of the Nobility", a *Princes*, eds. R-G. ASCH i A. BIRKE, 245-264.

¹² És la "societat ordenada" que explicava J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 41-42.

¹³ Punts de vista que han estat compartits per G. BRUCKER, "Bureaucracy and social welfare in the Renaissance: a florentine case study", *The Journal of Modern History* 55 (1983): 17. També, R. BURR LITCHFIELD, *Emergency of a bureaucracy*, 115-141.

¹⁴ ACA. CA. llig. 261, s.f., adjudicació del privilegi nobiliari a Don Francesc Agullana, (7-I-1586). ÍD. *Ibid.*, plec núm. 117, concessió d'una mercè reial al Governador d'Eivissa Jaume Salbà, (7-I-1586).

¹⁵ *Ibid.*, llig. 303, s.f., any 1646. Herència immaterial que no es limitava pas als lligams de sang, doncs a la sol·licitud de privilegi de noble d'Hipòlit Montaner, aleshores oïdor i advocat patrimonial de l'audiència, hi afegia que "... *es heredero de los servicios de Antoni Oliba (el seu predecessor al càrrec)...*". *Ibid.*, llig. 499, s.f., any 1624.

com un compromís adquirit pels descendents amb la continuïtat dels mèrits que els avantpassats havien assolit. El cavaller Nuri Joan Sorribes, nebot i hereu d'un antic canceller reial, afirmava a un cert memorial que "...lo succehí en la hacienda y també en la voluntat de servir al rei...".¹⁶ En aquest sentit, la família s'esdevè en fonament de promoció però també de formació i preparació dels oficials reials.

Aquesta ficció significava gaudir d'una aptitud positiva i una certa precedència en l'accés a l'ofici reial, que el mateix servei dels avantpassats autoritzava i no era pas estrany a cap altra administració monàrquica de l'època.¹⁷ Amb tot però, el caràcter no determinant i menys encara absolut d'aquestes precedències, que alternativament donaria sortida al joc d'influències dels cercles dels consellers més acostats al monarca o en el seu defecte al virrei, ensems amb la no propietat de l'ofici, defineixen la burocràcia reial de la Catalunya del segle XVI i principis del segle XVII, -estem pensant especialment tot i que no pas exclusivament en la burocràcia superior, àmbit d'ocupació de les famílies de la mostra de treball-, no pas com a burocràcia patrimonial, tot i que sí com a burocràcia parentelar en termes relatius i condicionals, -com en tindrem ocasió de demostrar al llarg del present capítol-, tot just pel pes de determinades famílies a diferents nivells de l'administració reial i la importància de les seves connexions. Aquesta relativitat i condicionalitat, dependria de la capacitat dels sectors de la classe dirigent a consolidar-se en el poder i per tant, les precedències del parentiu a la burocràcia serien benefici i èxit d'uns quants.

Lluny però del cercle polític dels oficials reials arrelats -inclusiu per qüestions familiars- a la capital del Principat, seu central de l'administració reial i lluny aixímateix de les perspectives de promoció del servei reial d'aquests oficials, romania la capacitat de maniobra de les famílies nobles de la frontera pirinenca, algunes de les quals d'ençà força temps -fins i tot segles- havien usurpat i monopolitzat certs càrrecs reials al seu favor.¹⁸ Branques d'una mateixa família s'havien enfrontat entre sí per raó d'un càrrec, com succeí a la casa de Torrelles a les darreries del cinc-cents. Les perspectives de control d'aquests càrrecs, permetien d'involucrar-

¹⁶ ID. G. RV, 6, f. 276 i ss., any 1604.

¹⁷ J. POWIS, "Aristocratie", a *L'État et les aristocraties*, ed. Ph. CONTAMINE, 235-236. G-E. AYLMER, *The King's Servants*, 69-150.

¹⁸ ACA. G, 1094, f. 960r., un greuge interposat per la vila de Cotlliure contra els alcaïts i capitans de fortaleses, a les Corts de 1585, denunciava per exemple que "...els alcayts Doms tenien usurpats en sa casa y familia los ofcis de batlle i capdeguaita de la vila...".

Quadre VI-1. La consolidació familiar a l'administració reial del Principat, 1479-1626¹⁹

Famílies	Anys							Totals
	1479-1500	1501-1520	1521-1540	1541-1560	1561-1580	1581-1600	1601-1626	
Calders	-	-	-	-	1	1	-	2
Casademunt	-	-	-	-	-	1	-	1
Cassador	-	-	1	1	-	-	-	2
Codina	-	-	2	1	1	-	4	7
Dusaj	1	-	-	-	-	-	-	1
Erill	-	-	-	1	1	1	1	5
Ferrer	5	4	3	3	1	2	1	15
Fivaller	-	3	-	-	-	1	-	4
Granollachs	-	-	3	2	-	-	-	3
Gualbes	1	1	1	-	1	-	-	3
Icart	-	1	4	1	2	1	1	9
Magarola	-	-	-	-	-	1	1	1
Marimón	-	-	-	-	1	1	2	3
Montaner	-	-	-	-	1	4	2	7
<i>Montaner</i>	-	-	1	1	1	1	-	4
Peguera	2	-	1	1	-	6	2	12
Pol	-	-	1	1	-	1	1	2
Pons	-	2	-	-	-	3	3	8
Puig	-	-	-	2	2	2	-	2
Queralt	-	-	-	-	-	-	1	1
Quintana	-	-	2	1	6	4	1	7
Salbà	5	3	-	-	-	1	1	6
Sapila	1	-	-	-	-	1	-	2
Sorribes	-	1	1	2	3	1	-	8
Terré	-	2	-	-	-	1	-	3
Xammar	-	-	-	1	3	-	1	5

¹⁹ Les xifres pertanyents a aquest quadre, que descriuen l'ocupació familiar de càrrecs per períodes vintennals, no s'han de confondre pas amb el nombre absolut de càrrecs que recaigueren sobre aquestes famílies, expressat a la columna extrema del marge dret, atès que si hom n'ocupava un durant més de vint anys, com ara succeïa amb els càrrecs de la Reial Audiència vitalicis, el senyal a dos períodes consecutius es pot referir per tant al mateix individu. Tampoc les xifres de la columna del marge dret no s'han d'identificar pas amb el nombre de membres de les famílies que hi ocuparen càrrecs, ja que sovint hom n'ocupava més d'un, àdhuc en consideració dels casos de càrrecs locals veguers-batlles, els quals eren investits a una mateixa persona quan es tractava de localitats "cap de vegueria" (Cfr. V. FERRO, *El dret públic*, 125), i que en el quadre número VI-4 consten independentment a llurs columnes corresponents.

Recordem ací que les dues famílies Montaner, en cap moment emparentades, les hem distingit amb els estils de la lletra cursiva i normal. La cursiva al·ludeix la família del que fou regent la cancelleria a mitjans del segle XVI, Francesc Montaner.

Comptabilitzem entre els Icart, la seva branca Terré-Icart, que exerciren d'alcaïts de Bellver.

La informació ha estat elaborada a partir de les sèries d'*Oficialium* i *Privilegiorum* catalogades dins la secció de Reial Cancelleria, la sèrie *Oficialium* de la secció Reial Batllia, així com la sèrie de lligalls del Consell d'Aragó, totes tres a l'ACA. Veure l'apèndix final de fonts documentals.

Quadre VI-2. La consolidació a l'administració reial dels Comtats, en les famílies vinculades a Barcelona, 1479-1626²⁰

Famílies	Anys							Totals
	1479-1500	1501-1520	1521-1540	1541-1560	1561-1580	1581-1600	1601-1626	
Boixadors	-	1	1	-	-	-	-	2
Erill	-	-	-	-	1	-	-	1
Ferrer	-	1	-	-	-	-	-	1
Fivaller	-	-	-	2	-	-	-	2
Icart	-	-	-	-	1	1	1	3
Marimon	-	1	-	-	-	3	1	4
Montaner	1	1	-	-	-	-	-	2
Pons	-	-	-	-	-	-	1	1
Quintana	-	-	-	1	-	-	-	1
Sentmenat	-	-	-	-	-	-	1	1
Sorribes	-	-	-	-	1	1	1	3
Terré	-	2	-	-	-	-	-	2

hi i valorar directament en el moment de la transmissió, poderoses prioritats de llinatge, com ara la capacitat de successió biològica. En efecte, don Ramón de Torrelles havia obtingut l'any 1592 un privilegi reial pel qual autoritzava la transferència, ratificada al propi testament quelcom posterior, del castell i l'alcaïdia de Bellver, la vegueria i sotsvegueria de Gelida, l'escrivania de la cort del veguer i la batllia de Puigcerdà a favor de llurs gendres, don Joan Batista Terré casat amb Elionor i don Joan de Sentmenat casat amb Anna, filla primogènita de l'alcaït Torrelles.

En el darrer moment de la seva vida però, malalt i vulnerable davant les pressions d' "*...algunes persones que tingueren gana y cercaven occasio per a fer dany a dit don Juan de Senmenat...*", fou convençut a nomenar Terré com a successor. Les raons que hi al·legava eren, amb tot, d'allò més fonamental per a la consolidació de la família, tot advertint "*... que per importunatio mes que per propria voluntat havia feta la dita nominatio al dit don Baptista*

²⁰ S'inclouen en aquest quadre i en posteriors per idèntic motiu, els càrrecs exercits a l'administració dels Comtats per famílies de la mostra vinculades o originàries de Barcelona, sense els quals hom negligiria part dels serveis particulars que anaven garantint la continuïtat familiar al servei general del rei. Fonts: veure quadre anterior.

Quadre VI-3. Generacions familiars consecutives a
l'administració reial del Principat i Comtats,
1479- 1626²¹

Famílies	Generacions			
	I	II	III	IV
Boixadors	-	X	-	-
Calders	-	X	-	-
Casademunt	X	-	-	-
Cassador	-	X	-	-
Codina	-	-	X	-
Dusai	X	-	-	-
Erill	-	-	X	-
Ferrer	-	-	-	X (*)
Fivaller	-	X	-	-
Granollachs	-	X	-	-
Gualbes	X	-	-	-
Icart	-	-	-	X
Magarola	X	-	-	-
Marimón	-	X	-	-
Montaner	-	X	-	-
<i>Montaner</i>	-	X	-	-
Peguera	-	-	X	-
Pol	X	-	-	-
Pons	-	-	X	-
Puig	-	X	-	-
Queralt	X	-	-	-
Quintana	-	-	X	-
Salbà	-	X	-	-
Sapila	X	-	-	-
Sentmenat	X	-	-	-
Sorribes	-	-	-	X
Terré	-	X	-	-
Xammar	-	-	X	-
Totals	28'5%	39'3%	21'5%	10'7%

²¹ Fonts: les mateixes dels quadres número VI-1 i VI-2, més per tal d'identificar-hi les generacions, tots els capítols matrimonials i testaments de la mostra de famílies buidats dels llibres o lligalls de protocols, pergamins de l'AHPB, AHCB (Secc. Notarial), BC (Arx. Notarial) i ACA (Secc. Patrimonial). Per raons d'espai, ometem ací la relació dels documents utilitzats i remetem doncs el lector a l'apèndix final de fonts o a la resta de notes del capítol, on es detallaran de nou.

Amb l'asterisc volem indicar que aquest llinatge romangué a l'administració reial fins i tot més de quatre generacions.

Terre i digue al magnífich micer Pere Calvo doctor del Real Consell de vra. Magd. en Cathalunya que ell havia molt errat la nominatio de dit don Joan Senmenat perque ultra de esser casat ab sa filla primogenita y per altres considerations lo confirmave ab la mateixa voluntat veure que dit don Joan [de Sentmenat] no tenia fills de sa muller....". Aquesta prioritització de la descendència directa anteposarà, per sobre de pressions i rivalitats d'alguns sectors familiars en competència, els interessos de consolidació generacional d'un llinatge, de manera que l'any 1597, Joan Batista Terré, el matrimoni del qual sí havia donat llurs fruits, prengué possessió dels citats càrrecs.²²

De l'anàlisi efectuat sobre vint-i-vuit llinatges de la mostra treballada que constitueixen els que almenys a una ocasió es vincularen a l'administració reial i sobre els que tornarem al llarg del text, se'n desprèn, al costat de la consolidació d'alguns que aconseguiren d'introduir-hi generacionalment llurs efectius humans, com es veu als quadres VI-1 al VI-3, la interrupció d'altres. Els primers, es trobarien probablement més interessats en el desenvolupament del poder reial, d'on extreien més o menys regularment no tant uns beneficis directes en matèria econòmica que sovint ni arribaven, ni tan sols emoluments en general gens enlairats,²³ ans sobretot un paral·lel augment de llur poder com a cos polític, susceptible d'ésser utilitzat com a eina de prestigi públic i privadament, de domini sobre les famílies rivals.²⁴

Ambdós casos respondrien sens dubte a una correlació indestriable de forces socials, interessos polítics i relacions de poder, força complexa. Quan el doctor Joan Magarola acceptà l'ofici de jutge de cort a les darreries del cinc-cents, ingressava com a advocat particular a Barcelona més de mil escuts anuals, en front dels només cinc-cents que hi guanyaria des d'aleshores. Els privilegis que li expectaven però un cop accedit a la Reial Audiència, tot considerant que no tardà a promocionar-se a d'altres places de major remuneració i influència, assolir la dignitat nobiliària i accedir al Consell d'Aragó, foren de ben segur potencialment valorats pel doctor, per sobre de la incipient pèrdua material.²⁵

²² BC. Arx. llig. 657, *Privilegis de la Casa Torrelles-Sentmenat*, s.f., (12-IX-1592 a 5-I-1596). Sobre la possessió dels càrrecs per Terré: *Ibid.*, (25-VIII-1597).

²³ Ni tampoc les places de jutges de l'Audiència, trampolí de les del Consell d'Aragó, eren cobdiciades exclusivament pels salaris que les acompanyaven, d'un màxim de mil lliures anuals. J.-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 84.

²⁴ L'atmosfera política de la Catalunya dels primers Àustries, en efecte, es caracteritzava per les intrigues, enemistats familiars i bandositats, enmig de les quals s'usaria i abusaria del poder. *Ibid.*, 84.

²⁵ ACA. CA. llig. 482, s.f, adjudicació d'una mercè reial al doctor Joan Magarola, aprox. 1610.

Benefici exclusiu d'una minoria d'oficials, la consolidació definitiva d'alguns llinatges sota el servei reial, ¿es pot correspondre almenys en part amb una estratègia de recolzament polític envers una monarquia absentista? De fet no fora pas gens improbable que aquesta monarquia absentista i descentralitzada, s'interessés a disposar la seva política "provincial" a mans de determinades famílies, la confiança sobre les quals s'hagués adquirit com a resultat de compromeses responsabilitats burocràtiques i governamentals. Confiança, sobre la qual incidí el desenvolupament d'unes relacions de clientelisme i patronatge que uníen, en la línia d'una estratègia política d'utilització de la noblesa o dels grups que hi aspiraven, en la construcció de l'Estat, com s'acomplia arreu les "monarquies compostes" de l'època, cort i províncies.²⁶ Els clientelismes però no es desmarcaven lluny de la funcionalitat del parentiu: ambdós formaven part de les estratègies dels grups de poder encaminades a l'obtenció de mitjans privats de gestió del mateix, indispensables a un sistema de govern on s'havien generalitzat les dependències personals enfront al control central del poder.²⁷

L'oferta de places a l'administració reial, especialment exígua per a l'aristocràcia, hi agreujava en gran mesura la consolidació política d'aquesta.²⁸ Davant tals expectatives s'havia

²⁶ J-H. ELLIOTT, "Catalunya dins d'una Europa de Monarquies compostes", *Pedralbes* 13-1 (1993): 11-24. El desenvolupament de xarxes de patronatge entre cort i províncies, que a França tingué al Cardenal Richelieu un dels més fervents promotors, ha estat un dels factors determinants per a la redefinició de l'Estat Absolutista i el qüestionament de la centralització (H. LLOYD, *La nascita dello stato moderno nella Francia del Cinquecento*. Bologna, 1986, 74. N. HENSHALL, *The myth of Absolutism: change and continuity in early modern European monarchy*. London, 1992.). Per tal d'assegurar-se el suport i la fidelitat, la monarquia francesa creà doncs una administració clientelar que s'enforteix un cop superada la Fronda, de la qual els intendants de províncies foren clau en el sistema. Vegi's W. BEIK, *Absolutism*, 3-31, on es contempla el sistema polític d'administració clientelar enmig d'un feudalisme de transició, en el marc d'una classe dirigent provincial. També. C. ROSSO, "Stato e clientela nella Francia della prima età Moderna", *Annales ESC* 42 (1987): 37-81. En la línia d'una recomposició i enfortiment del control dels dirigents de les províncies en temps de la postfronda: R. METTAN, *Power and faction in Louis XIV's France* (Oxford, 1988), 101. Un estudi que caracteritza el funcionament d'aquestes xarxes, que anava dels clients-intendants de províncies fins el propi primer ministre reial passant per uns agents situats a París i a les províncies encarregats de controlar el mercat de patronatge, veritables "brokers", a S. KETTERING, *Patrons, brokers, passim*. Aquesta autora interpreta el clientelisme com un sistema positiu que contribueix a la integració política nacional i a l'edificació de l'Estat Modern. Pel que fa a la monarquia hispànica, vegi's J. MARTÍNEZ, *Instituciones, passim*. Sobre el patronatge d'àmbit estrictament cortesà, vegi's a més H. MILLER, *Henry VIII and the English Nobility* (Oxford, 1986) i els diversos articles recollits a R-G. ASCH i A-M. BIRKE (Eds.), *Princes, Patronage*.

²⁷ La funcionalitat del parentiu en termes de poder ens resulta documentalment més constatable -car els lligams de sang i d'afinitat es fan efectius i evidents als protocols notariais- per manca en gran mesura, als arxius generals del nostre país, de la font idònia pels clientelismes personals, els epistolaris. Sobre els previsibles resultats de la font, I. ATIENZA, "Pater familias, señor y patrón", 411-458 i "Teoría y administración de la Casa", 13-49. Els epistolaris en aquest sentit ja han estat utilitzats per la historiografia francesa, una mostra de la qual es pot veure entre els articles reunits a Y. DURAND (Ed.), *Hommage à Roland Mousnier*.

²⁸ Vegi's el quadre número VI-7.

d'afegir, que gairebé tota la noblesa es preava d'ignorar els càrrecs locals de veguers o batlles, d'irrisoris salaris.²⁹ No eren pocs els nobles que, en acceptar determinats càrrecs d'aquesta índole, hi aplicaren un absentisme generalitzat.³⁰ Això no obstant, algunes famílies nobles hi serviren durant uns quants anys. L'ocupació però d'uns càrrecs de durada limitada a un trienni, no podia materialment satisfer la col·locació dels fills menors d'aquestes famílies. Malgrat això, permetia de mantenir algunes de les claus de la preeminència social familiar. Si l'exercici delegat de la jurisdicció reial local es desplegava en un marc proper als dominis senyoriais del llinatge, acreixeria la imatge pública de l'oficial, a la qual tasca s'abocaren en efecte alguns fills menors de nobles i molts de cavallers, com demostra la trajectòria dels Erill al llarg del segle XVI.

Don Pere d'Erill, sotsveguer del Pallars entre els anys 1556 i 1559,³¹ era fill d'una família amb vuit germans i n'ocupava el tercer ordre. En el testament del seu pare el baró d'Erill i Orcau, havia estat cridat a l'heretatge universal en cinquè lloc, ordre que no li arribà mai, com fora fàcil de suposar.³² Don Pere d'Erill dividí si més no entre llurs sis fills un patrimoni líquid de 19.000 lliures, al marge de les baronies de l'Albí i Cervià, al Montblanc, que procedien de la descendència materna i recaurien al primogènit.³³ Semblants disponibilitats econòmiques a mans d'un dels fills menors de la casa, titular durant un període concret d'una sotsvegueria, fan pensar que les grans famílies de la noblesa que accediren a ocupar oficis reials locals, no els convertiren en part d'una estratègia de col·locació temporal d'inestables fadristerms.

Alguns anys després, s'hi trobava a la mateixa posició llur nebot-nét don Francesc

²⁹ Tal com s'adreçava el Duc de Fèria al Marquès de Dènia, "...no hay quien quiera oficios sino es los que son impropios para ellos". ACA. CA, llig. 344, s.f., (28-XII-1598). La cita és de J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 69. Per exemple, el salari d'un veguer era de 100 lliures anuals i el d'un batlle de 25 lliures. *Ibid.*, p. 79. De fet, com explica Jesús Lalinde, ja d'ençà les Corts de 1510 es manifestà clarament la preocupació per a remunerar dignament els oficials de la jurisdicció reial inferior. Encara però al 1512, els consellers de Barcelona exposaven al monarca la realitat que cap individu de qualitat volia acceptar el càrrec de batlle tot just per les míseres setanta-cinc lliures que li eren adjudicades en concepte de salari. La instauració del règim virregnal implicà una certa decadència en el sistema jurisdiccional de veguers i batlles, especialment en primer lloc pel fet de l'evocació de les causes importants a l'Audiència i al virrei, restant limitada llur jurisdicció a l'interior de la vegueria o batllia i en segon lloc, delimitada també per la ingerència dels governadors generals. J. LALINDE, *La jurisdicción real inferior en Cataluña*, 182 i 216.

³⁰ ACA. RC, 3989, f. 83r., el rei al duc de Maqueda, gener de 1553.

³¹ Dintre la sotsvegueria del Pallars, es trobaven les baronies d'Erill i Orcau, que havien pertangut al patrimoni patern. *Ibid.*, 4180, f. 216v., adjudicació del càrrec de sotsveguer a don Pere d'Erill (29-X-1556).

³² AHPB. Not. Pau Rénard, *Liber testamentorum*, llig. 25, ff. 135v.-144r., (febrer de 1537).

³³ AHCB. Secc. Not, III-9, s.f., testament de don Pere d'Erill, any 1571.

d'Erill, regent de la vegueria de Lleida,³⁴ així que el germà d'aquest don Felip, cap de la família, hereu universal i comte d'Erill, seria designat en batlle general de Catalunya, càrrec que tornaria a recaure a la següent generació a mans de llur primogènit i també hereu, el segon comte d'Erill.³⁵ Abans d'ésser investit en regent de veguer, don Francesc adquirí els llocs de Castellblanc i les Ègües amb les 12.000 lliures testades per llur pare.³⁶

Sembla clar doncs, que pels individus d'una família situada entre les més nobles del Principat, aquests petits càrrecs serien desenvolupats per qüestió d'influència local, -fàcilment acompanyada al seu torn d'una major ingerència en la percepció de les exaccions senyoriales que procedien del territori en qüestió-, prestigi i recolzament a l'administració reial. Un recolzament, que les pròpies vinculacions familiars coincideixen a reafirmar: don Pere d'Erill, abans esmentat, era cunyat del portantveus de la general governació, don Pere de Cardona.³⁷

Tal vegada aquest parentiu, al marge és clar que els Erill eren una família de provada tradició al servei de la monarquia i només aquesta tradició *per se* ja era suficient garantia per a l'ocupació de grans càrrecs,³⁸ contribuís a que don Alons fós nomenat governador general dels comtats del Rosselló i la Cerdanya, pels voltants de l'any 1572.³⁹ Don Alons d'Erill, que al seu testament de 1584, reconeixia haver llegat entre llurs fills i filles menors una quantitat de més de 16.000 lliures, era l'hereu de les baronies d'Erill i Orcau.⁴⁰

En seguiment d'això, podríem interrogar-nos si molts dels càrrecs de l'administració reial amb jurisdicció superior, eren ocupats per hereus. Efectivament, també llur fill i primogènit el batlle general don Felip d'Erill, de la mateixa manera que l'hereu d'aquest don

³⁴ ACA. RC, 4293, ff. 17r., (14-XII-1589). BC, Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, ff. 274r.-277r., don Alons d'Erill, any ± 1584.

³⁵ ACA. RC, 4870, ff. 56r.-58v., don Alons d'Erill succeeix son pare don Felip d'Erill en el càrrec de batlle general, (13-IV-1611).

³⁶ BC, Arx. Not., Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, ff. 274r.-277r., don Alons d'Erill, (± 1584). AHPB. Not. Antoni Estalella, *Primus liber testamentorum*, llig. 20, ff. 139r.-143r., don Francesc d'Erill, (7-XII-1617).

³⁷ AHPB. Not. Joan Monjo, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, ff. 199r.-203r., dona Joana d'Erill esposa de don Pere Lluís d'Erill a favor del seu genitor don Pere de Cardona, portantveus de la general governació, any 1555.

³⁸ Al respecte es pot consultar la veu "Erill" a J. MESTRE (Dir.), *Diccionari d'Història de Catalunya*, 394-395.

³⁹ ACA. RC, 4290, ff. 8r.-10r. (20-X-1572).

⁴⁰ AHPB. Not. Pau Rénard, *Liber testamentorum*, llig. 25, ff. 135v.-144r., don Pere Lluís d'Erill que nomena per hereu don Anton d'Erill i Orcau, febrer de l'any 1537. BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, s.f., don Alons d'Erill fill i hereu de don Anton d'Erill i Orcau, any 1584.

Alons, al seu torn successor en la batllia general del Principat, era propietari de les baronies d'Erill, Orcau, Anglesola, Rubinat, de seixanta llocs amb dos-cents veïns i per tot plegat disposava l'any 1596 d'una renda anual gens menyspreable que ascendia a la xifra de vuit mil ducats.⁴¹

Fins quin punt l'alta noblesa, tal com ara representaven els Erill, no es pogué servir d'aquests càrrecs en assignació de recursos temporals entre els molt diversos membres de la família, tant com a compromís amb el servei reial i conducta inherent a llur dignitat, ho demostra el fet que una facció de la noblesa catalana els reputava no pas per ministres reials o consellers seus, tot i que haguessin exercit càrrecs de gran volada, sinó més aviat per criats del rei, servidors. L'any 1598, en ocasió de l'elecció d'una ambaixada del braç militar a la Diputació del General, alguns membres del Braç plantejaren una qüestió a l'entorn si el baró d'Erill podia o no encapçalar-la, per haver ocupat d'ençà feia poc algun càrrec al govern reial. Resolt afirmativament l'afer, d'aquest se'n manifestà subtilment l'existència d'una consideració entre la classe dirigent que estava distingint oficials reials -superiors- de servidors:

"...quant al pretes de dit sr. Baró d'Erill es estat assert clarament rahons y suspits molt frivoles per quant si bé era loctinent de Governador com pretenen, dit carrec servia per Don Henric de Cardona governador qui era absent,⁴² abans y vuy se enten es en Cathalunya y aquell servia sens salari ni utilitat alguna quant mes que a 6 del corrent havia ya renuntiat aquell que fou lo die abans fonc nomenat per embaxador (...) E en lo ques diu esser criat de sa Magestat no ha constatat ni consta de tal cars ho no obstarie com no ha obstat a altres ni extractions de deputats ni altres officis aixi per no tenir jurisdicció alguna (...) com en lo sr. don Alons d'Erill son pare (...) y mai foren [la família Erill] tenguts per oficials reials (...) son pare ho fou [don Alons d'Erill, ambaixador del braç militar] essent criat de sa Magd..."⁴³

Entre els ministres hom havia situat aquells que depenien o vivien a l'empar del funcionament de l'administració reial i entre els criats o servidors, els que per llur pròpia

⁴¹ ACA. CA, llig. 265, s.f., (17-IV-1596). Don Alons d'Erill, succeïa don Felip d'Erill en el càrrec: ÍD. RC, 4870, ff. 56r.-58v., (13-IV-1611).

⁴² AHCB. CC, XVI-77, ff. 696v.-697r., (19-IX-1592).

⁴³ ACA. G, Dietari, 21, f. 245r., (18-VI-1598).

condició i dignitat dominant es feien copartícpis de l'autoritat de la Corona al Principat, criteris ambdós que podien ésser manipulats per raons de competència en el poder, però que la realitat demostrava un mutu encavalcament, que legitimaria els molts memorials -precisament anomenats de serveis-, adreçats al rei pels seus diversos oficials.⁴⁴

En consideració a la curta assignació dels oficis superiors de la corona en termes de sou, de 176 escuts anuals pel que fa al de governador dels Comtats esmentat i de les moltes despeses derivades dels càrrecs, era normal de fet que aquests els ocupessin nobles amb una hisenda suficient com per a poder mantenir-se pel seu compte.⁴⁵ En aquest sentit, els hereus patrimonials de la Casa, sens dubte disposaven de majors avantatges.

Els Icart abandonaren la batllia general que havien ocupat durant cent anys i tres generacions al llarg del segle XVI,⁴⁶ tot just coincidint quan el jove don Joan, hereu universal i descendent directe de la casa d'Icart, moria deixant darrera seu altres germans que no havien encara superat la minoria d'edat i que per tant no podien fer-se'n càrrec.⁴⁷ En no disposar la família llavors d'un hereu amb les garanties civils d'edat requerides, s'esvaïen paral·lelament les possibilitats futures d'enfrontar-se davant la responsabilitat d'un càrrec tan dispendiós i, ni que el difunt batlle general don Joan d'Icart hagués disposat de més germans fadrísters, que a més no era pas aquest el cas, convenia que els dits càrrecs recaiguessin sobre els individus més ben posicionats patrimonialment.⁴⁸ L'ur trajectòria s'entèn doncs dins d'aquests termes: el darrer batlle general de la família, era també, hereu de la seva mare Isabel de Cardona i Agustí, vídua en primeres noces del duc de Cardona.⁴⁹ Només de dos llocs que pertanyien al seu patrimoni, Torredembarra i Vespellà, don Joan d'Icart rebia anualment tres mil escuts.⁵⁰

⁴⁴ Sobre aquests conceptes, en funció de les seves jurisdiccions, J. ARRIETA, "El Consejo de Aragón y las Cortes catalanas", *Les Corts a Catalunya*, 246.

⁴⁵ J.-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 99.

⁴⁶ ACA. CA, llig. 496, s.f., any 1605. També sobre els Icart: P. MOLAS, *Família i política*, 23-24.

⁴⁷ ACA. RC, 4891, f. 20v., Cristòfol d'Icart demana una renda de dos-cents ducats anuals en consideració que el seu germà gran és mort sense gaudir de cap pensió, (2-III-1605). ÍD. CA, llig. 289, s.f., Joan d'Icart, segon germà, demana un càrrec atès que "...su padre, abuelo, bisabuelo y tatarabuelo o quarto abuelo sirvieron 100 años continuos como Bayle y quedando el suplicante niño al morir su padre, le dieron pension de 200 ducados sobre la Baylia por no obtener el oficio dada su edad...", any ± 1650.

⁴⁸ AHPB. Not. Antoni Estalella, *Primus liber testamentorum*, llig. 20, ff. 96r.-102r., Dionissia de Carcassona, mare de don Joan d'Icart, any 1615.

⁴⁹ ACA. G, Corts, 1094, f. 34r, don Joan d'Icart presenta greuge particular per no haver rebut, com a hereu de la seva mare, certes mercès consignades al testament d'aquesta, any 1585.

⁵⁰ ÍD. CA, llig. 289, s.f., aprox. any 1650.

Posteriorment n'havia pogut llegar a un de llurs fills, a més del patrimoni rústic, alguns títols crediticis sobre diversos particulars i poblacions per valor d'una renda anual de més de mil tres-cents lliures i unes quantes cases a la pròpia ciutat de Barcelona, on residien habitualment.⁵¹

De tot això se'n desprèn que la noblesa no utilitzés el parentiu com a recurs propi, això és la seva disponibilitat, en la consolidació sobre aquests càrrecs públics: d'ésser així trobaríem parents molt diversos -en el sentit de posicions sobre recursos patrimonials- a no tant diversos càrrecs. Eren les relacions de parentiu, és a dir les derivades d'aquestes posicions del parentiu en relació als recursos patrimonials, les que utilitzaven els càrrecs, forma que adquirien els recursos polítics al seu abast, per a consolidar-se. En aquest sentit s'explicaria, -al marge de consideracions estrictament funcionalistes, en relació com apuntàvem abans a la capacitat econòmica per a exercir càrrecs amb risc de grans despeses-, com els membres de les famílies que havien acumulat altres recursos regulars patrimonials, podien desplaçar de l'accés als càrrecs els parents més desposseïts, reflex del que també estava passant a l'esfera privada. Les relacions de parentiu entre ells sesgaven en definitiva l'accés a les oportunitats que oferia l'esfera de poder públic. El sistema polític se'n servia així de les relacions de parentiu de la seva classe dirigent, en trobar a la seva disposició i recolzar-se en conseqüència, sobre els sectors interns consolidats: les angúnies econòmiques vindrien després d'exercir un dispendiós càrrec, no pas abans.

Aunat cert patrimoni amb un càrrec d'influència, tal vegada resultés més fàcil de cercar els ajuts adients per a enviar amb certes garanties d'èxit els fills o germans menors a la cort reial de Castella: el germà del batlle general don Alons d'Erill hi obtingué un càrrec palatí i fou gentilhome de la boca del rei.⁵² Semblants raons, servien de recolzament per a l'obtenció d'hàbits a prestigiosos ordes militars castellans, a fi d'investir-ne amb algú a d'altres membres de la família no tan bé col.locats -tal vegada només lleument, com veurem- com els parents que eren oficials reials superiors. Pel que fa als col.laterals de la família dels batlles generals Icart, el noble don Joan Terré i Icart n'obtingué un hàbit de l'orde de Sant Jaume al 1556, com

⁵¹ AHPB. Not. Antoni Estalella, *Llibre primer d'inventaris*, llig. 23, ff. 457r.-462r., béns de don Joan d'Icart, any 1615.

⁵² Sobre el parentiu d'entre tots tres: ÍD. Not. Pau Rénard, *Liber testamentorum*, llig. 25, ff. 135v.144r., don Pere Lluís d'Erill pare de don Anton d'Erill, febrer 1537. ÍD. Not. Antoni Estalella, *Primus liber testamentorum*, llig. 20, ff. don Francesc d'Erill, (9-XII-1617). BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, s.f., don Alons d'Erill, fill de don Anton d'Erill i pare de don Felip d'Erill, any 1584.

també Guerau d'Icart al 1581 i per últim Francesc de Segarriga, nebot del batlle don Joan d'Icart, un altre tretze anys després.⁵³ Aquests fets segueixen de prop allò que hem vingut sostenint fins ací. El procés de consolidació d'una classe de poder des de l'òptica familiar, no començava quan els parents havien acaparat i controlat càrrecs o hàbits militars, posicions o recursos de poder en definitiva, sinó quan les relacions de parentiu desiguals, els desiguals posicionaments sobre les estructures de riquesa, es traslladaven a aquesta esfera pública. El resultat de la consolidació, certament, era doncs la col·locació i extensió de parents entre les estructures governamentals; la causa de la mateixa però, una reassignació de recursos de poder condicionada per la posició del sector de la parentela que iniciava el procés, posició de fet davant d'altres recursos d'arrel diferent.

Quant als citats casos dels Erill o dels Icart, resulta obvi com la pròpia posició econòmica havia afavorit la posterior obtenció d'importants càrrecs. A aquestes característiques s'adeqüen també els parents dels Icart honorats amb un hàbit militar. Pel que hem pogut constatar. Guerau d'Icart era senyor amb jurisdicció civil i criminal de més de deu llocs, propietari de quatre castells i un parell de cases a Barcelona⁵⁴ i Joan Terré posseïa la senyoria útil de l'escrivania de la cort del veguer de Barcelona, una casa a la ciutat i una gran torre rural a les rodalies d'aquesta amb el seu territori inclòs.⁵⁵ Com ja hem constatat al llarg del treball, ara però pel que fa al poder polític reial, la consolidació sobre aquest passava també per la consolidació sobre el poder patrimonial o la percepció d'uns dignes -segons la categoria social en qüestió- recursos econòmics.

A l'esfera política del govern reial les relacions de parentiu acusaven la desigual o sectorial situació d'origen. En efecte, la col·locació de parents era també desigual: només cal tomar a pensar en els hereus que eren al seu torn oficials reials superiors, així que -i de vegades d'una forma progressivament esglaonada- d'altres parents amb menors recursos patrimonials només assolien un ofici de jurisdicció reial local. Tots ells, al capdavall, estaven percebint

⁵³ P. MOLAS, *Família*, 24. ÍD. "Caballeros catalanes en las Órdenes Militares de Castilla. Siglos XVI y XVII", *Quaderni Stefaniani* VII (1988): 71-82. ACA. Secc. Patrimonials, Queralt, perg. 238. AHPB. Not. Antic Servat (major), *Tercius liber testamentorum*, llig. 28, ff. 15r.-21r., any 1625. ÍD. Not. Antoni Estalella, *Primus liber testamentorum*, llig. 20, ff. 96r.-103r., any 1615.

⁵⁴ AHPB. Not. Narcís Castelló, *Manual de capítols matrimonials*, llig. 8, s.f., Pere d'Icart, fill de Guerau d'Icart, hereu universal i Maria Codina, any 1590.

⁵⁵ AHCB. Secc. Not. III-12, s.f., clàusula d'heretament universal del testament de Joan Terré Icart, any 1589.

d'altres recursos competents i dignes derivats de l'originari patrimoni familiar. Els recursos patrimonials generaven un tipus de relacions de parentiu que es reproduïen davant els recursos extraeconòmics i, aquests al seu torn, segellaven un cercle de consolidacions internes a través d'una redistribució tancada i restrictiva. L'estratègia de consolidació pública familiar era doncs una estratègia de consolidació interna i reafirmava els sectors d'una classe de poder.

Per a il·lustrar-ho estadísticament i seguint per això el quadre VI-4, on s'aplica en relació a diversos càrrecs de jurisdicció inferior i superior, -tot partint dels patrimonis amb què hom comptava en accedir al càrrec o als pocs anys-, entre els llinatges de la mostra, un important 52% dels documentats a tal efecte hi accediren en qualitat de primogènits hereus universals⁵⁶ i un no massa distanciat 48% com a fills menors. En definitiva, aquestes famílies que es van consolidant, hi col·loquen, amb semblants proporcions, tant hereus universals com no hereus, depenent del càrrec i la posició, la qual cosa -com ja observàvem en relació als posicionaments de parentiu i la insaculació- desbarataria la idíl·lica imatge d'una organització familiar que equilibradament repartia els fills entre la gestió patrimonial d'una banda i, per a aquells que no en disposaven, els negocis públics d'una altra, quan a més aquests darrers no eren pas sempre assegurats. La major part dels oficials hereus, en concret un 32'4%, es tractava de senyors territorials que cal referir sobretot als oficis de la categoria dels governadors, regents i batlles generals,⁵⁷ de la mateixa manera que entre els no hereus ho eren només d'un 7% -tot plegat a gairebé un 39'4%, fós qui fós llur ordre de successió, el cert és que es tractava d'oficials reials on tenia un pes important el domini territorial- i un 41% es tractava de fills menors amb patrimonis que integraven títols de crèdit proporcionants de 350-500 lliures anuals primerament, béns immobles urbans seguidament i per últim béns immobles

⁵⁶ Aquest aspecte podria comparar-se amb el fet que entre la burocràcia reial castellana els primogènits i hereus d'un "mayorazgo" continuaven amb el càrrec. Ha estat estudiat pel que fa als consellers de Castella, a J. FAYARD, *Los miembros*, 303.

⁵⁷ Entre l'aristocràcia tradicional castellana, on els fills menors podien gaudir de "mayorazgos" secundaris, (I. ATIENZA, *Aristocracia*, 34. B. CLAVERO, *Mayorazgo*, 51-121. M-CI. GERBET, *La nobleza en la Corona de Castilla*, 102-108) la seva participació a l'administració reial i en servei de la corona tindria efectes semblants. Una bona porció de l'aristocràcia francesa, segons ha demostrat Jean Pierre Labatut, entregava abans els primogènits als oficis públics que no pas els menors, tot i que aquests també podien rebre part del patrimoni familiar que restès al marge dels feus importants. J-P. LABATUT, *Les Ducs et Pairs de France au XVIIIè siècle* (Paris, 1972), 146 i 183-184.

Quadre VI-4. Posicionament familiar, recursos patrimonials i càrrec a l'administració reial del Principat i Comtats, 1479-1626.⁵⁸

Famílies	Membres amb càrrec	Documentats	Primogènits-hereus univ.		Fills menors- no hereus univ.	
			Senyoriu territorial	Terres cases + anuals en censals (mínim)	Senyoriu territorial	Terres cases + anuals en censals (mínim)
			A	B	C	D
Boixadors	2	1	1	-	-	-
Calders	2	2	1	-	-	1
Casademunt	1	1	-	1	-	-
Cassador	2	1	1	-	-	-
Codina	7	4	2	2	-	-
Dusai	1	1	-	-	-	1
Erill	5	5	3	-	1	1
Ferrer	15	8	-	4	-	4
Fivaller	4	4	-	-	-	4
Granollachs	3	-	-	-	-	-
Gualbes	3	1	-	-	-	1
Icart	9	5	5	-	-	-
Magarola	1	1	-	-	-	1
Marimon	4	3	2	-	-	1
Montaner	6	2	2	-	-	-
Montaner	3	2	-	1	-	1
Peguera	9	5	2	-	1	2

⁵⁸ Se'n sobreentèn que sota "senyoriu territorial" s'engloben terres, cases, castells i títols de crèdit, de tal manera que a la següent columna, s'assenyalen aquells que només posseïen aquests darrers béns immobles en concret. Fonts: ACA. Secc. Patrimonials. Sentmenat, perg. A-7, testament de Francesc Cassador, any 1550. *Ibid.*, Monistrol, perg. 911, testament d'Arnau Dusai, any 1521. ÍD. *Ibid.*, perg. 955, testament de Frederic Honorat de Gualbes, any 1532. ÍD. *Ibid.*, perg. 1065, testament de Joan Àngel Ferrer, any 1555. *Ibid.*, Can Falguera, llig. 481, s.f., sobre la Casa de Fivaller. BC. Arx. Not. Not. Francesc Jovells, *Manual de testaments*, man. 79, s.f., Joan de Boixadors, any 1540. ÍD. Not. Pere Jovells, *Manual de testaments*, man. 384, s.f., Galcerà Ferrer, any 1558. ÍD. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 296, s.f., Miquel Codina, any 1567. ÍD. *Ibid.*, man. 294, ff. 274r.- 277v., don Alons d'Erill, any 1584. ÍD. Not. Francesc Honorat Jover, *Manual de testaments*, man. 402, s.f., Pere Codina, any 1574. AHPB. Not. Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Jaume Ferrer, any 1518. ÍD. Not. Miquel Cellers (major), *Llibre d'inventaris*, llig. 13, s.f., Joan Àngel Ferrer, any 1546. ÍD. Not. Francesc Solsona. *Manual de capítols matrimonials*, llig. 4, s.f., Galcerà Ferrer i Gerònima Sapila, any 1552. ÍD. Not. Joan Monjo, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, ff. 199r.- 202v., Joana d'Erill, mare de Pere d'Erill, any 1555. ÍD. Not. Lluís Rufet, *Llibre d'inventaris*, llig. 8, s.f., Joan Carles de Calders, any 1578. ÍD. Not. Gaspar Montaner, *Secundus liber testamentorum*, llig. 7, s.f., Miquel Ferrer, any 1577. ÍD. *Ibid.*, s.f., Andreu Ferrer, any 1579. ÍD. Not. Antic Servat, *Llibre segon de testaments*, llig. 12, ff. 107r.- 109v., Francesc de Calders fill del senyor de Santa Fé, any 1618. ÍD. Not. Nicolau Lentsclà, *Llibre primer de testaments*, llig. 3, s.f., Francesc Codina, any 1580. ÍD. Not. Salvador Coll, *Llibre d'inventaris*, llig. 26, s.f., Bernardí Casademunt, any 1598. ÍD. Not. Pere Sabata, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, ff. 262r.- 265v., l'anterior, any 1586. ÍD. Not. Antoni Estalella, *Primus liber testamentorum*, llig. 6, ff. 139r.- 143r., Francesc d'Erill, any 1617.

Famílies	Membres amb càrrec	Documentats ⁵⁹	Primogènits-hereus univ.		Fills menors- no hereus univ.	
			A	B	C	D
Pol	2	-	-	-	-	-
Pons	6	1	1	-	-	-
Puig	2	2	-	2	-	-
Queralt	1	1	1	-	-	-
Quintana	6	4	-	1	-	3
Salbà	4	3	-	-	2	1
Sapila	2	-	-	-	-	-
Sentmenat	2	2	1	-	1	-
Sorribes	9	7	1	-	-	6
Terré	3	2	-	1	-	1
Xammar	4	3	-	2	-	1
<i>% sobre el nombre de documentats</i>						
Totals	118	71	32'4%	19'6%	7%	41%

rurals.⁶⁰ El muntant de la renda en qüestió, a més, sabem que és el mínim, atès que a molts dels casos desconexem el que hi rendaven els béns immobles rurals. El global 48% ens

⁵⁹ Fonts: AHCB. Secc. Not. III-12, s.f., testament de Joan Terré, any 1589. ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 218, s.f., testament de Francesc de Marimon, any 1581. *Ibid.*, llig. 219, s.f., testament de Nuri Joan Sorribes, any 1621. ÍD. *Ibid.*, testament de Mateu Sorribes, any 1564. *Ibid.* llig. 220, s.f., capítols signats entre Francesc de Sorribes i Aleixa Descoll, any 1546. *Ibid.* llig. 222, s.f., concòrdia entre Aleix de Marimon i Plegamans de Marimon, any 1607. *Ibid.*, llig. 528, s.f., Memòries de la Casa Montaner. *Ibid.*, Queralt, perg. 206, testament de Bernat Terré, any 1517. *Ibid.*, Sentmenat, inv. 17- A-400/500, s.f., testament de Miquel Salbà, any 1617. BC. Arx. Not. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de Testaments*, man. 300, s.f., Francesc Montaner, any 1575. ÍD. Arx. 630, s.f., documents sobre els Puig i Quintana. AHPB. Not. Joan Llorenç Calçà. *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 2, Gilabert Salbà, any 1511. ÍD. Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 19, ff. 166r.- 168r., Bernat Terré, any 1517. ÍD. Not. Antoni Anglès, *Secundus liber testamentorum*, llig. 19, ff. 58r.- 62v., Jaume Salbà, s.d. ÍD. Not. Andreu Miquel Mir, *Legajo de testamentos sueltos*, llig. 44, s.f., Geroni Sorribes, any 1543. ÍD. Not. Miquel Cellers (menor) *Primus liber testamentorum*, llig. 9, s.f. Francesc Quintana, any 1584. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Liber tercius testamentorum*, llig. 12, ff. 201r.- 205r., Joan Xammar, any 1597. *Ibid.* *Llibre d'inventaris*, llig. 36, s.f., inventari de Joan Xammar, any 1597. *Ibid.*, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 36, s.f., Joan Magarola i Gerònima Sitjar, any 1586. ÍD. Not. Antoni Batlle, *Llibre terç de capítols matrimonials*, llig. 16, s.f., Joan de Peguera i Eulàlia Ferrer, any 1600. ÍD. Not. Antic Servat, *Liber primus testamentorum*, llig. 2, s.f., Francesc Terré, any 1610. ÍD. Not. Francesc Blanch, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 20, s.f., Joan de Pons i Bernarda de Guimerà, any 1620. A més dels documents citats a les notes núms. 32-37. Finalment, ha estat consultat també, F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, vol. 2.

⁶⁰ Molts d'aquests, en part petita noblesa i en part en ascens, pararien a la magistratura, després d'estudiar lleis. En aquest sentit el model era diferent al de la gentry anglesa, on la formació destinada a la burocràcia de cort, era tan cara, que s'hi concentraven esforços només pels primogènits. L. STONE, *La crisis*, 322.

recorda les trajectòries d'enriquiment i ennobliment d'alguns magistrats de l'audiència que evolucionaren envers petits rendistes o finalment senyors. Sobretot però, l'encarrilament només aparentment indistint entre hereus i no hereus a l'administració, en realitat responia als interessos familiars de consolidació pública en general, no només circumscrits en aquest àmbit de poder. Seguint el quadre VI-4, veiem com la major part d'aquells fills menors investits en oficials reials, o bé pertanyien a famílies del patriciat urbà -o s'hi volien esdevenir com en el cas de Magarola i Quintana- els hereus del qual havien estat col·locats més aviat entre les bosses del Municipi -Dusai, Fivaller-; o bé, pertanyien a velles famílies nobles els hereus de les quals a la vegada els acompanyaven a l'administració reial a través d'altres grans càrrecs -Calders, Erill-; o bé, finalment, es tractava de famílies arrelades com a grans buròcrates els càrrecs inferiors de la qual anaven a parar a mans dels fadristerms -Ferrer, Quintana-.

No obstant els resultats exposats, no podem pas negligir que un 39'5% dels casos ha estat impossible de documentar. A la indiscutible pèrdua i dispersió de les fonts que altrament matisaria els percentatges anteriors, podríem sumar que tal vegada darrera d'aquest silenci s'amagaria la desposseïció d'un sector de la parentela els migrats recursos del qual amb prou feines serien dignes d'esmentar-se a cap testament. El citat percentatge però també ens ha de suggerir l'existència de fissures en el sistema de transposició de les relacions de parentiu a l'esfera pública. Fissures que confirmarien les xifres del quadre VI-8, on si gairebé el 75% dels antecedents familiars preexistents a cada nomenament d'un oficial consistia en vinculacions -del tipus pares-fills, oncles-nebots i cosins- que suggereixen com el pes de la consolidació es dipositava generacionalment sobre uns sectors invariables, cal no menysvalorar el 16'6% relatiu a vinculacions entre germans i per tant, en consideració al fet que entre els documentats anteriorment n'hi havien molt pocs, tal vegada es tracti de sectors oposats davant recursos patrimonials ¿Es produí aixímateix algun impacte sobre aquestes estratègies de consolidació arran l'aprovació a les corts de 1585 de la reducció de les l·legítimes per tot Catalunya o a les de 1599 sobre la facultat a prohibir detracions de drets patrimonials? Contestar el primer significaria analitzar els membres de la mostra que encara residien fora de Barcelona -veure capítol 2- i que per tant no gaudien d'aquell antic privilegi de la ciutat que ja contemplava l'esmentada reducció.⁶¹ Pel que fa al segon aspecte, com sabem i hem tingut ocasió de tractar al

⁶¹ G-M. BROCA, *Historia del Derecho*, 1: 300-320.

capítol tercer, la incentivació posterior de l'entrega de les llegítimes en diners comptants, a curt termini havia d'aprofundir les distàncies entre sectors familiars encapçalats per primogènits i fadrísters, només salvable a llarg termini a partir de donacions estranyes al nucli familiar i vinculacions fideïcomissàries. Contestar amb garanties, en definitiva, a aquests interrogants, comportaria superar un cop més els límits cronològics del present treball, per tal d'eludir en la mesura del possible els desequilibris derivats de la comparació de dos períodes, la dimensió temporal dels quals diferia considerablement. No fora lògic doncs, comparar els oficials d'un període de més de cent anys amb un altre de vint-i-set. Un cop extès en definitiva el període

Quadre VI-5. Posicionament familiar i càrrec a l'administració reial del Principat i Comtats, abans i després de les constitucions sobre successions de 1585-99.⁸²

De 1479 a 1585-1599			De 1585-1599 a 1640		
Càrrecs documentats	Primogènits	Fills menors	Càrrecs documentats	Primogènits	Fills menors
62	22	40	23	15	8
Total sobre els documentats per períodes					
	35'4%	64'5%		65'2%	34'8%

⁸²Fonts: Pel que fa als oficis reials que han recaigut a la mostra de llinatges entre els anys 1626 i 1640, vegi's ACA. RC, 5493 i 5578. ÍD. CA, llig. 254, 288, 291 i 507. També J. ELLIOTT, *La rebelión*, apèndix 152-175. J. VIDAL, *Guerra dels Segadors*, apèndix, s. n. Pel que fa a l'esbrinament de les diverses realitats familiars, confronti's les mateixes fonts del quadre anterior, més ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, A-7, núm. 33, sobre els Cassador. *Ibid.*, Monistrol, perg. 1259, sobre els Agullana-Dusai. *Ibid.*, Can Falguera, llig. 528, s.f., memòries dels Montaner de Cervera. AHPB. Not. Esteve-Gilabert Bruniquer, *Llibre segon de testaments*, llig. 36, ff. 49r.- 52r., testament de Laura de Marimon vídua de Rafel Rubí i Coll, any 1607. ÍD. Not. Antoni Estalella, *Primus liber testamentorum*, llig. 26, ff. 139r., Francesc d'Erill, any 1617. *Ibid.*, *Liber quartus testamentorum*, llig. 26, ff. 152r.- 162r., don Guerau de Queralt, fill de don Dalmau de Queralt, any 1632. ÍD. Not. Pere Pau Vives, *Llibre cinquè de testaments*, llig. 4, ff. 150v.- 154r., Anna Codina i Cardona, any 1647. ÍD. Not. Antic Servat, *Llibre segon de testaments*, llig. 39, ff. 96r., Gaspar de Calders, any 1612. *Ibid.*, *Llibre terç de testaments*, llig. 39, ff. 88r.- 92r., Miquel Salbà, any 1627. *Ibid.*, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, llig. 39, ff. 71r.- 75v., Magí Magarola, fill de Miquel Joan amb Francesca Perelló, any 1632. ÍD. Pere Lluell, *Tercius liber testamentorum*, llig. 28, s.f., Jaume Magarola, any 1629. ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Llibre sisè de testaments*, llig. 30, ff. 168r.- 172v., Dioníssia de Calders, any 1639. ÍD. Not. Miquel Serra, *Llibre primer de concòrdies*, llig. 10, ff. 88r., la vídua de Joaquim Terré i la vídua de Francesc Pardina, any 1639. ÍD. Not. Dídac Vilaseca, *Llibre segon de testaments*, llig. 9, ff. 11r., Ramon de Calders, any 1646. BC. Arx. ÍD. Not. Pere Màrtir Ferrer, *Primus liber concordiae*, llig. 24, s.f., sobre heretats dels Pons, anys 1635-1653. ÍD. Not. Miquel Axada, *Manual de testaments*, man. 535, s.f., Isabel Terré, senyora de Joaquim Terré, any 1606.

segon fins l'any 1640, cal advertir també que entre els llinatges reconstruïts n'hi ha alguns que es van deslligant de l'administració reial durant el curs d'aquells anys, com ara els Peguera o els Quintana i tants d'altres. És per aquesta raó que no només mancava de coherència ampliar encara més els límits cronològics envers anys successius, -anys on entrarien en escena noves fornades de famílies que podrien no tenir gaire o res a veure amb les anteriors-, sinó que també el nombre de dades amb què hi comptàvem estaven destinades a reduir-se considerablement. És per això que els resultats que exposem al quadre VI-5 en relació amb aquest interrogant, s'han de prendre amb extrema precaució.

A títol orientatiu sembla obvi però que d'ençà l'any 1599 es produeix un capgirament de la presència d'hereus i fills menors entre els oficials reials: en efecte, d'una proporció d'un 35'4%- 64'5% respectivament, passem ara a una de 65%- 35%. Aquest capgirament, ens suggereix com les repercussions que tingueren les constitucions de 1585- 1599 sobre la concentració dels béns patrimonials, no trencarien el grau de consolidació de les relacions de parentiu a l'esfera de poder polític. En accentuar els nivells de desposseïció o si més no de diferenciació, els sectors familiars més poderosos -segons els casos analitzats- accediren en major mesura als càrrecs públics: no només ho palesa la presència dels hereus universals, sinó també el fet que els fills menors trobats disposaven de recursos regulars gens menyspreables, com contempla l'anterior quadre.

La concentració patrimonial es traduïa doncs en una precedència de cara a controlar els recursos derivats del poder polític reial. La conseqüència de juxtaposar recursos d'arrel diversa a uns mateixos sectors, accentuaria les distàncies que ja els separaven.

L'ocupació d'oficis de jurisdicció local, podia significar la protecció sota el servei reial d'una certa posició pública pels membres de la família que aspiraven intervenir posteriorment a d'altres àmbits polítics superiors, un cop assolida la dignitat o els estudis pertinents. De la mateixa manera que el reconeixement social o el domini patrimonial eren punt de partença per a la possessió d'oficis tals, -això sí, almenys sobre el paper, fora de la localitat d'origen, com dictaven les constitucions-,⁶³ aquests també podien esdevenir punt de partença en la carrera familiar vers un càrrec superior, com ara una magistratura a l'Audiència. Al costat del criteri d'indispensabilitat de la formació jurídica, la trajectòria familiar constituïa la principal carta de

⁶³ V. FERRO, *El Dret*, 122.

presentació,⁶⁴ tal com il·lustren els memorials particulars de sol·licitud de càrrecs i els despatxos dels virreis amb els candidats predilectes per a les places.⁶⁵ El poder què hom disposava en arribar a obtenir una plaça d'aquestes característiques, facilitaria la posterior col·locació dels parents entre els càrrecs de veguers,⁶⁶ la proposta dels quals, com així es procedia en general, requeia sobre el virrei i el seu Consell.⁶⁷

Tan important com la tendència que havia fet dels antecedents familiars un privilegi en la possessió dels oficis reials superiors, ho era la inserció de la família dels oficials dintre del sistema. Es tancava d'aquesta manera un cercle que lligava diferents nivells de poder?. El doctor del Reial Consell de les darreries del segle XVI, don Lluís de Peguera, procedia d'una família de cavallers de Manresa, -part de la qual d'ençà mitjans de la centúria residia a Barcelona-⁶⁸ que respón al citat esquema.⁶⁹ En tant que prohoms de la vila, aquest llinatge constituïa un candidat d'enormes possibilitats per a les places de les vegueries veïnes i pel que sembla també de la pròpia d'origen familiar,⁷⁰ que ens confirmaria aquesta darrera còm a la pràctica no es seguia amb rigor la normativa legal que així ho prohibia.⁷¹ Controlada una

⁶⁴ Vegi's el quadre número VI-7.

⁶⁵ J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 78-82.

⁶⁶ Sobre l'ús del poder dels ministres de l'Audiència, *Ibid.*, 81. A d'altres àmbits de l'Europa moderna la situació es reproduïx: F. CHABOD, "Usi e abusi nello Stato di Milano a mezzo il '500", a *Potere e Società*, ed. E. FASANO GUARINI, 99-132. A la mateixa obra, G. COZZI ha aportat un estudi on relaciona la corrupció de l'administració de justícia amb el desenvolupament estatal: "La giustizia e la politica agli albori dell'età moderna", esp. 54-56.

⁶⁷ A l'elecció de batlles, hi col·laboraven majorment les comunitats locals, mitjançant una terna per a la qual funcionava en aquesta època el sistema insaculatori. J. LALINDE, *La jurisdicción*, 201.

⁶⁸ AHCB. CC, XIX-15, s.f. Al fogatge de Barcelona de 1516, constava ja Nuri Joan Peguera com a domiciliat.

⁶⁹ ACA. RA, *Dietari de la Reial Cancelleria*, 6431, s.f, el doctor Lluís de Peguera és nomenat per a una plaça al Reial Consell Criminal, (23-V-1581).

⁷⁰ Nomenaments de càrrecs reials amb jurisdicció local a la família Peguera (1479-1600): Guerau de Peguera, veguer i batlle de Vic (ÍD. RC, 3538, f. 148r., 14-XI-1481); Pere de Peguera, veguer de Manresa (*Ibid.*, 3539, ff. 121r.-124r., 5-V-1485); Guerau de Peguera, veguer de Manresa (*Ibid.*, 3540, ff. 110r.-117r., 19-VIII-1496); Pere de Peguera, veguer de Manresa (*Ibid.*, 4177, f. 172v., 14-IV-1524); Lluís de Peguera, batlle i veguer de Vic (*Ibid.*, 3995, f. 53v., 7-XII-1548); Pere de Peguera, veguer de Vic (*Ibid.*, 6324, s.f., 14-VIII-1592); Galcerà de Peguera, veguer de Manresa (*Ibid.*, 4688, f. 9v., 22-IV-1593); Berenguer de Peguera, veguer de Barcelona (*Ibid.*, 4688, f. 10r., 15-V-1593); Galcerà de Peguera, veguer de Lleida (*Ibid.*, 4688, f. 14v., 12-VIII-1593).

⁷¹ En efecte, ni els domiciliats ni els nadius podien exercir càrrecs de veguer a la localitat en qüestió. V. FERRO, *El Dret*, 122.

magistratura al Reial Consell, en qüestió d'un any, el seu germà, dos cosins i un nebot,⁷² disposaren de quatre vegueries, una per a cadascú.⁷³

Entre aquestes, la de major prestigi, es tractava de la de Barcelona. Aleshores, l'any 1594, l'ocupava Berenguer de Peguera i un trienni després hom la concediria a Joan Sorribes, també propinc del magistrat.⁷⁴ La situació d'aquests afavorits en relació als recursos patrimonials familiars, ens confirma novament alguns dels pressupòsits que hem vingut fins ací afirmant: Joan Sorribes, que morí pel que sembla sense descendència directa, llegà a la seva muller la propietat d'una casa a Vic i diverses -que el testament no especifica quantitativament- a Barcelona;⁷⁵ Galcerà de Peguera, veguer a Manresa i Lleida successivament, era al seu torn l'hereu universal de Berenguer de Peguera.⁷⁶

Diverses ruptures successòries relacionades amb la mortalitat, esdevingueren Berenguer a l'únic fill menor d'una família. D'ací la seva pròspera situació econòmica, garantida per les propietats que senyorejava. En contraure matrimoni, incorporà un dot de 2000 lliures, quantitat llavors ja força bé considerada entre els cavallers.⁷⁷ Originàriament, pertanyia a la branca hereva dels Peguera, senyors del castell d'Olost i Vilanova de l'Aguda, ambdós situats a les vegueries de Vic i Cervera.⁷⁸ D'ençà un parell d'anys abans la incorporació a la plaça de Barcelona, havia pogut dotar la seva filla amb la carllania de Mura, la meitat dels fruits d'aquest terme i una altra meitat dels ingressats a la vegueria de Manresa, i l'havia casat amb l'hereu universal del doctor Miquel Cordelles, regent de la reial cancelleria, molt probablement

⁷² Es tracta dels quatre darrers esmentats a la cita de la nota núm. 70. Sobre el parentiu entre tots ells: AHPB. Not. Joan Sala, *Liber tercius testamentorum*, llig. 26, ff. 108r.-110v., Berenguer de Peguera, any 1606.

⁷³ Cfr. nota núm. 70.

⁷⁴ En efecte, aquest era cosí germà dels Sorribes-Peguera. ACA. Secc. Patrimonial, Can Falguera, llig. 220, s.f.

⁷⁵ AHPB. Not. Joan Soler Ferran, *Liber testamentorum*, llig. 25, s.f., any 1605. ÍD. Not. Francesc Blanch, *Llibre sisè d'inventaris*, llig. 22, ff. 206r.-209v., béns de Joana Sorribes, any 1624.

⁷⁶ ÍD. Not. Joan Sala, *Liber tercius testamentorum*, llig. 26, ff. 108r.-110v., Berenguer de Peguera, any 1606.

⁷⁷ Sobre la consideració social dels dots, J. AMELANG, *La formación*, 69.

⁷⁸ AHPB, Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 9, ff. 61v.-62v., Bernat de Peguera, senyor d'Olost, any 1509. ÍD. Not. Pau Rénard, *Primus liber testamentorum*, llig. 25, s.f., Joan de Peguera, senyor d'Olost i germà de Pere de Peguera, any 1547. BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 294, ff. 8r.-10r., Alexandre de Peguera, fill de Pere de Peguera anteriorment citat i germà primogènit de Berenguer de Peguera, any 1569.

gràcies a les gestions del seu cosí don Lluís de Peguera, més proper al regent.⁷⁹

Es tractava un cop més de famílies, per a les quals els oficis de jurisdicció reial inferior no significaven gaire més que un enfortiment de l'hegemonia social de la comunitat familiar, - això és, insistim, enfortiment en termes de consolidació de les relacions de parentiu existents previ accés als càrrecs-, però no pas una estratègia infal·lible d'assignació de recursos pels menys afavorits per les estructures de successió del sistema familiar vigent. En efecte, per moltes expectatives en termes de beneficis pecuniaris que hom aixoplugués en cobrir una d'aquestes places, i més encara la de Barcelona,⁸⁰ aviat en restaria decebut. Res més clar que recordar que allò més profitós que n'havia obtingut Berenguer de Peguera, un cop complet l'exercici triennal, fou una pensió reial de 150 lliures. Tant tardà però en ésser-li adjudicada, que revertí gairebé directament a favor de llur primogènit.⁸¹

Arran del procés de reconversió sociopolítica i cultural de les oligarquies urbanes i de la noblesa d'origen rural i ara urbanitzada, eren moltes les famílies que destinaven una part de les seves rendes a facilitar els estudis de doctorat en dret,⁸² -procés que altrament regenerava les desigualtats amb els sectors familiars que restaven al marge de les oportunitats que n'oferia-, com havia estat el cas dels Peguera, la màxima aspiració dels quals consistí a esdevenir jutge de l'Audiència.⁸³ Per a les velles famílies, aquesta era una altra de les estratègies de poder, destinades a aturar el control de certs càrrecs per part d'una nova fornada de doctors originaris de famílies ascendides socialment. No menys afortunats però eren els advocats que disposaven d'algún parent dins o prop la mateixa audiència, que es preocuparia de col·locar-los o pressionar a tal efecte- a les places d'assessors o jutges ordinaris de les corts de justícia menors, als processos de provisió de les quals intervindrien els propis consellers i oficials més acostats al virrei.⁸⁴

Durant els gairebé cinquanta anys que el llinatge dels Ferrer ocupà la regència

⁷⁹ AHPB. Not. Joan Sala, *Llibre primer de capítols matrimonials*, llig. 28, s.f., capítols signats entre Isabel de Peguera i Aleixandre de Cordelles, (3-III-1591).

⁸⁰ Els veguers de Barcelona gaudien d'excel·lents remuneracions, com ara els ingressos per l'extracció dels consuls de Llorja. J. LALINDE, *La jurisdicció*, 216.

⁸¹ AHPB. Not. Joan Sala, *Liber tercius testamentorum*, llig. 26, ff. 108r.-110v., any 1606.

⁸² J. AMELANG, *Honored citizens*, 88-96.

⁸³ ÍD. "Barristers and Judges", 1264-1384.

⁸⁴ V. FERRO, *El Dret*, 123.

de la tresoreria reial, que cobrí la primera meitat del cinc-cents.⁸⁵ una representació de llur parentela s'anà paulatinament posicionant entre algunes cúries veguerials de qualitat, des de la de Vilafranca del Penedès fins la de Barcelona. Un parell de cavallers se'n beneficiaren de l'ofici de veguer i sotsveguer, així que un advocat esdevingué l'assessor d'una de les corts citades.⁸⁶

L'abast d'aquesta intervenció en el joc d'influències de poder, no només conduïa a la consolidació de les relacions de parentiu. Els membres de la família col·locats en temps del regent Ferrer, constituïen en efecte sectors familiars enfortits: Bernat Ferrer, veguer de Vilafranca del Penedès, era també l'hereu universal patern;⁸⁷ Galcerà, que assolí la sotsvegueria de Barcelona, tot i que'n desconeixem llur posició patrimonial, tenim constància en canvi que ingressà un dot per matrimoni que ascendia a l'apreciable suma -comparativament en aquells inicials anys del segle XVI- de 3.500 lliures.⁸⁸ Conduïen, com dèiem, aixímateix, envers l'afermament -fins i tot generacional- al servei reial, afermament per tant que era privilegi dels oficials que variablement dominaven una certa parcel·la en un joc que ja més o menys explícitament era denunciat a les corts de 1599, la causa del qual hom atribuïa a la configuració de les temes de places de doctors de l'Audiència,⁸⁹ influències de fet que no eren pas úniques al sistema polític-institucional del Principat.

Es tractava d'un joc informal, la detectació documental del qual resulta de difícil viabilitat. Tal com s'observa als quadres número VI-7 i sobretot VI-8, la reiterada insistència a

⁸⁵ Regents de la tresoreria reial: Bartomeu Ferrer (1505-1528?. ACA. RC, 3877, ff. 195r.-196r., 14-I-1505), Jaume Ferrer (1514-1528? com a adjutor. *Íbid.*, 3543, ff. 206r.-208r., 12-III-1514), Joan Àngel Ferrer (1531-1558. *Íbid.*, 3977, ff. 309r.-311r., 2-VI-1531) i Francesc Ferrer (1558-1562. *Íbid.*, 4297, ff. 39r.-41r., 13-III-1558).

⁸⁶ Veguers: Bernat Ferrer, veguer de Vilafranca (*Íbid.*, 3544, ff. 229r.-232r., 11-I-1512), Galcerà Ferrer, sotsveguer de Barcelona (*Íbid.*, 3995, f. 55r., 23-III-1547). Assessors: Andreu Ferrer, advocat fiscal de la cort del veguer de Barcelona (*Íbid.*, 4181, f. 268r., 19-VII-1565). Pel que fa a la confirmació dels lligams de parentiu entre tots ells amb els regents de la tresoreria, les dades han estat extretes de: ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 1065. BC. Arx. Not. Pere Jovells, *Testaments*, man. 384, s.f. AHPB. Not. Joan Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f. ÍD, Not. Onofré Alonso, *Pliego de testamentos sueltos*, llig. 13, s.f. ÍD, Not. Gaspar Montaner, *Secundus libri testamentorum*, llig. 7, s.f. ÍD. Not. Nicolau Lentsclà, *Llibre segon de testaments*, llig. 23, s.f.

⁸⁷ AHPB. Not. Joan Mir, *Pliego de escrituras sueltas*, llig. 14, s.f., Miquel Ferrer, pare de Bernat, any 1521.

⁸⁸ ÍD. Not. Joan Vilar, *Llibre quart de testaments*, llig. 8, ff. 146r.-148r. i 155r.-157v., Galcerà Ferrer i d'Elisabet Colom, muller del primer, respectivament, any 1553.

⁸⁹ Capítol 58 de les *Constitucions i altres Drets*, 57. V. FERRO, *El Dret*, 108.

atorgar càrrecs a parents d'oficials reials d'anteriors exercicis,⁹⁰ ens implica l'existència d'aquestes influències, que des del punt de vista de les estratègies familiars hom podria assolir mitjançant matrimonis efectuats entre els col·legues d'un mateix àmbit burocràtic previ l'abandó del càrrec, -col·legues que tindrien llur vot a posteriors adjudicacions-, a fi i efecte de preparar el nomenament immediat d'algú dels seus parents. D'aquests matrimonis se'n deriva que un 8'6% dels antecedents familiars previs a l'accés a l'administració reial, eren del tipus sogre-gendre. El cavaller Perot de Vilanova, il·lustrà una petita part dels procediments d'aquest joc, quan tot referint-se al seu germà llavors resident a la cort, escriví que “...en dita lletra, dit monsenyor Ferrer sollicità a mon germà li procuràs lo lloc [que] tenie monsenyor Riusec en l'Audiència...”.⁹¹

La importància de les vinculacions familiars era inherent a la pròpia estructura social del sistema.⁹² Fins i tot en el contexte de la França del sis-cents, on s'havia generalitzat la venalitat de càrrecs a l'administració reial, aquestes persistiren tot traslladant-se a una inicial etapa on es dirigia l'accés al mercat de distribució dels mateixos.⁹³ De la juxtaposició de les xifres indicades entre els quadres número VI-1 i VI-3 amb les del quadre número VI-7, se'n desprèn com els magistrats -per cenyir-nos a un significatiu càrrec- que aconseguiren una major col·locació de la parentela a l'administració, fóren també els que més es perllongaren al servei reial, en termes de promoció, tant individual com familiar, ja que la consolidació generacional significava un augment de llur hegemonia i per tant responia a una pròpia vessant de la promoció professional.

El regent la tresoreria de començaments del segle XVI Bartomeu Ferrer, o els doctors

⁹⁰ Antecedents de parentiu, que en un 43'5% s'hi troben entre els membres de les institucions reials del Regne de València durant la segona meitat del segle XVI: P. GANDOULPHE, “Pouvoir politique et clientèles familiales. Une réflexion méthodologique et quelques exemples: les agents de l'appareil d'État dans le royaume de Valence, 1556-1626”, a *Pre-actas Congreso Internacional Historia de la Familia*, 953. També a l'administració militar castellana, J.-J. RUIZ IBÁÑEZ, “Familias de servicio y servicio de familia: sobre el origen linajudo de la participación en la administración de la monarquía (Murcia, s. XVI-XVII)”, a *Ibid.*, 934.

⁹¹ A. SIMÓN, *Cavallers i ciutadans*, 41.

⁹² Vegi's S. KETTERING, *Patrons, brokers*, 135.

⁹³ Les pressions de la noblesa actuen en efecte sobre l'accés al mercat dels càrrecs. J. POWIS, “Aristocratic”, 235-236. En aquest sentit no es podria pas generalitzar la idea que en els països on existí aquesta venalitat no augmentà la corrupció, -tal com en el seu moment escrigué Van Klareven-, pel fet que la corrupció en el sentit d'instrumentalització il·legal de les influències personals i familiars, es traslladaria com hem dit a l'etapa anterior, tot just en el moment d'accés al mercat. Aquesta idea ja fou citada per J. VICENS, “Estructura administrativa”, 140-141.

don Lluís de Peguera o Miquel Joan Quintana de les darreries del mateix, així que aconseguien d'investir diversos oficis de jurisdicció reial local a mans de llurs parents, ells mateixos en concentraven d'altres a la pròpia administració reial central o hi desplegaven una dilatada carrera fins assolir la magistratura.

En el primer cas esmentat, els Ferrer, aquesta concentració d'oficis integrava el de regent la tresoreria, pesador reial i escrivà major dels Comtats,⁹⁴ i culminava com ja hem dit amb el monopoli familiar de l'ofici de regent fins gairebé quaranta anys més. D'altra banda, la carrera de Peguera passà per assessor de la general governació, consultor del racional, doctor del consell criminal i jutge de greuges,⁹⁵ així com la de Quintana també per assessor de la general governació, advocat fiscal patrimonial, doctor del consell criminal i regent de la cancelleria.⁹⁶ Quintana, endemés, culminà llur trajectòria al Consell d'Aragó, on exercí a les places de regent i president.⁹⁷

Aquests models de promoció reflecteixen un comportament que hom descobriria com indestriable, entre la intervenció a la defensa dels interessos privats o de família mitjançant la captació d'altres oficis i un afermament professional al front del servei reial que havia de trobar un cert ressò entre els afers polítics, com confrontarem més endavant.

Podem ara verificar la correlació entre consolidació, promoció i parentela, a través del quadre que segueix VI-6: és a la tercera generació consecutiva a l'administració reial -efectes de la consolidació-, que el 15% dels llinatges amb disposició d'un càrrec de jurisdicció superior -materialització de la promoció en el govern-, coincideixen amb d'altres col·locacions de membres de la parentela entre els càrrecs inferiors.

⁹⁴ ACA. RC, 3877, ff. 195r.-196r., (14-I-1506). *Íbid.*, 3544, ff. 107r.-109r., any 1509. *Íbid.*, 3889, ff. 96v.-97r., (13-XI-1520).

⁹⁵ ÍD. CA, llig. 267, s.f. ÍD. RC, 4291, ff. 115r.-118r., (27-III-1581). *Íbid.*, 4295, ff. 214r.-216r., (20-XI-1597). *Íbid.*, 4689, ff. 175r.-177r., (9-X-1581). RA, 6431, s.f., (23-V-1581). A les corts, el monarca escollia entre els seus ministres de l'Audiència els jutges de greuges (O. OLEART, *Els greuges*, 1: 213 i ss.), de la mateixa manera que també els nomenava com a tractadors, ensems amb els ministres del Consell d'Aragó (J. ARRIETA, "El Consejo de Aragón y las Cortes Catalanas", a *Les Corts a Catalunya. Congrés d'Història Institucional*, 248).

⁹⁶ ACA. RC, 4289, ff. 243r.-244r., (1-VII-1570). *Íbid.*, 4290, ff. 239r.-242r., (3-V-1579); *Íbid.*, 4292, ff. 88r.-90r., (3-II-1585). *Íbid.*, 4291, ff. 115r.-118r., (27-III-1581).

⁹⁷ ÍD. RA, 6431, s.f., (23-V-1581). ÍD. CA, llig. 490, s.f., Josep Quintana que diu ésser fill de Miquel Joan Quintana president del Consell d'Aragó, demana una renda, (26-IX-1617). *Íbid.*, llig. 269, s.f., el vicecanceller Miquel Quintana, fill del regent del Consell d'Aragó i advocat patrimonial Miquel Joan Quintana, demana una pensió, (18-IV-1620).

Quadre VI-6. Consolidació generacional, promoció professional i parentela, 1479-1626.⁹⁸

Famílies	I generació		II generació		III generació		IV generació	
	càrrecs jurisdicció superior	parents col.locats	càrrecs jurisdicció superior	parents col.locats	càrrecs jurisdicció superior	parents col.locats	càrrecs jurisdicció superior	parents col.locats
Calders	-	-	1	-	-	-	-	-
Cassador	-	-	1	-	-	-	-	-
Codina	-	-	1	1	1	-	-	-
Erill	-	-	1	-	2	2	-	-
Ferrer	1	5	1	1	1	-	1	1
Fivaller	-	-	1	1	-	-	-	-
Gualbes	2	-	1	-	-	-	-	-
Icart	1	1	1	-	1	2	1	-
Magarola	1	-	-	-	-	-	-	-
Marimón	-	-	2	1	1	-	-	-
Montaner	1	1	1	1	-	-	-	-
<i>Montaner</i>	1	-	1	-	-	-	-	-
Peguera	-	-	-	-	1	3	-	-
Pons	1	1	-	-	1	3	-	-
Puig	1	-	1	-	-	-	-	-
Queralt	1	-	-	-	-	-	-	-
Quintana	1	2	2	-	1	2	-	-
Salbà	1	3	1	-	-	-	-	-
Sentmenat	1	-	-	-	-	-	-	-
Sorribes	1	-	1	-	2	2	1	2
Tené	2	1	-	-	-	-	-	-
Terré-Icart ⁹⁹	1	-	1	-	-	-	-	-
Xammar	1	-	1	1	-	-	-	-
Totals	43'75%		35'2%		75%		66'3%	

Molts dels catalans que ingressaren com a consellers del Suprem d'Aragó arrossegaven darrera seu certa trajectòria individual i familiar al govern reial del Principat.¹⁰⁰

⁹⁸ Hem seleccionat de la mostra inicial de vint-i-vuit, aquelles famílies que han ocupat com a mínim alguna vegada o durant alguna generació un càrrec de jurisdicció superior i seguidament hem comptat els parents col.locats durant el seu temps a places inferiors. Els percentatges els hem calculat a partir del nombre total de famílies amb càrrecs d'aquesta categoria, per generació, en contrast amb el nombre que d'aquestes coincideixen en la col.locació d'altres parents. Fonts: les mateixes dels quadres VI-1 al VI-4.

⁹⁹ Separem ací els Icart dels Terré-Icart, -no pas com a la resta dels quadres-, atès que no coincideixen en el temps les dues generacions transcorregudes a l'administració reial per part d'uns i altres.

¹⁰⁰ P. MOLAS, *Família*, 15-17. J. ARRIETA, *El Consejo*, 327. El cas del protonotari Gassol, estudiat per Eva Serra, també s'adequa al model. "Els Gassol", *Pedralbes* 7 (1987): 46. La petita noblesa provincial que a França assolía un càrrec de cort, pertanyia al grup més reduït, però més ben posicionat, de la pròpia província. J.-M. CONSTANT, "Un groupe socio-politique stratégique", a *L'État et les aristocraties*, 300.

El pare de Quintana hi havia obtingut tres càrrecs abans d'esdevenir-hi doctor de la sala del civil de l'Audiència, entre els anys trenta i seixanta del XVI.¹⁰¹ Semblant trajectòria la del doctor Sunyer, promocionat a vicecanceller de tots els regnes de la Corona d'Aragó pels voltants de l'any 1530. Sunyer no només havia estat doctor del consell reial i regent de la cancelleria de Catalunya, sinó que havia enllaçat amb una família que ocupà durant tres vegades consecutives aquest mateix càrrec, els Gualbes,¹⁰² i per a major influència, pertanyia a la clientela personal del cardenal don Enric de Cardona.¹⁰³ Es tractava sens dubte de famílies que havien dominat una certa parcel·la en el joc d'influències desplegat per a proveir les vacants, primera part del procés de selecció abans que instàncies superiors hi intervinguessin. Comptar amb aquestes influències, significava guanyar de moment la primera part del dit procés de selecció i a això hom pensaria arribar, amb el 23'5% de matrimonis dintre dels cercles de l'administració virregnal -VI-12-. En temps del doctor Miquel Joan Quintana, el consell d'Aragó s'inclinava a favor del nomenament com a jutge de cort a son germà Francesc i poc després, quan arribà al Consell d'Aragó, a son fill Miquel com a canceller. La dinàmica dominant o majoritària és aquesta en el cinc-cents, tot i que a no poques ocasions més ben entrat el segle XVII, la segona part del procés de selecció o intervenció del Consell d'Aragó, es desvinculava de les ternes nomenades pels doctors de l'audiència de Barcelona sobre llurs vacants, desvinculació en relació amb la imposició de l'absolutisme i el control central, -com ha estudiat Palos en el cas de Fontanella per als anys vint del segle XVII-, i tal vegada també en relació amb l'absència d'una majoria cohesionada en el Consell d'Aragó, partidària d'un candidat determinat ja proposat, capaç així de fer-hi front a qualsevol oposició, com ja s'havia demostrat quan hi dominava alguna facció -seguint Xavier Torres-.¹⁰⁴ En aquells primers casos però, la ficció

¹⁰¹ Fôu assessor de la Batllia General als Comtats (ACA. RC, 4179, ff. 131r.-132r., any 1542), jutge de cort (*Íbid.*, 4296, f. 13r., 23-III-1559), i doctor de la sala del civil (*Íbid.*, 4288, ff. 89r.-92v., 24-V-1562). Sobre la constatació del parentiu entre ambdós: AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Primus liber testamentorum*, 1563-1579, llig. 31, ff. 43r.-44r., Miquel Quintana doctor de l'Audiència i pare de Miquel Joan Quintana, any 1568.

¹⁰² ACA. RC, 4182, ff. 29r.-30r., per defunció de Frederic Honorat de Gualbes, el càrrec de regent la cancelleria passa a Joan Sunyer, (4-V-1532). Joan de Gualbes, germà de l'anterior, havia obtingut sota Ferran II el mateix càrrec, igual que un probable fill seu, de nom Joan, adjunt d'ençà l'any 1529. E. SERRA, "Els Gualbes al segle XVI: la funció", 515 i 532.

¹⁰³ R. SUNYER, *Llibre de notes*, 1533-1543. BC. Ms, 896, f. 95v.

¹⁰⁴ ACA. RC, 4687, ff. 54r.-56r., (14-III-1586). *Íbid.*, 4293, ff. 117r.-119v., (13-V-1589). Sobre el parentiu: ID. CA, llig. 269, s.f., memorial de Miquel Quintana, (18-IV-1620) i AHPB. Not. Miquel Cellers (menor), *Primus liber testamentorum*, llig. 9, s.f., Francesc Quintana doctor en dret i germà del doctor del reial consell Miquel Quintana, any 1584. J-L. PALOS, *L'hora dels juristes*, 94-95 i 161-164. X. TORRES, *Nyerros*, 303.

d'una herència del servei, s'havia arribat a materialitzar amb un ofici atorgat als descendents de l'oficial encara en exercici.

El sistema del govern reial al Principat disposava però d'unes estructures limitades, tot just pels pocs càrrecs que n'hi havien, on canalitzar la promoció, la competència i la fidelitat de llurs oficials. Pertànyer a la Reial Audiència, -com ja va indicar John Elliott i han confirmat estudis posteriors de Pere Molas-, constituïa una de les quíotes màximes en termes d'ascens social i polític, per sobre de la qual, molt pocs ingressaren a les fileres del Consell d'Aragó ja ubicat a la cort central de la monarquia.¹⁰⁵ El reiterat diàleg, sovint de sords, entre els descendents sense càrrec de molts dels magistrats a la recerca d'algún ofici o ajut de costa i l'administració reial, significava que el sistema no podia absorbir regularment unes pautes de consolidació familiar del servei, pels descendents dels oficials amb les condicions tècnicament requerides, raó per la qual es desviava definitivament qualsevol possibilitat de quasi patrimonialització burocràtica.

La canalització d'aquestes pautes a fi i efecte de garantir la col.laboració d'algunes famílies amb experiència a l'administració, existia però. Canalització que es feia des d'una doble perspectiva. D'una banda, -com ja hem constatat a través d'alguns exemples-, les limitacions de nombre no impedièn pas que determinats magistrats, tot fent ús d'uns mecanismes d'accés als càrrecs que possibilitaven la capacitat de bloqueig per part dels sectors més influents -amb més vinculacions familiars, això és, més cartes a jugar- als quals pertanyien, posicionessin finalment la pròpia parentela sota l'empar del sistema, sistema que transferia així la capacitat de consolidació familiar a mans privades, al marge les pressions d'alguns del Consell d'Aragó que impediessin el regular desenvolupament de la dialèctica de nomenaments entre ambdúes institucions.¹⁰⁶ Així s'explicava l'hegemonia en les provisions, de la facció cadell a les darrerries del cinc-cents, protegida pel regent del Consell d'Aragó Sans,¹⁰⁷ o durant la regència de Miquel Joan Quintana, col.locat son fill com a canceller de Catalunya.

L'altra perspectiva partia de la pròpia monarquia i es dirigia a la consolidació d'un estret

¹⁰⁵ J. ELLIOTT, *La rebelión*, 64. P. MOLAS, *Família*, 33-36.

¹⁰⁶ Durant els anys finals del cinc-cents, per exemple, sota el tresorer general, el poderós comte de Clunchón (J. ARRIETA, *El Consejo de Aragón*, 2: 554-562). Una descripció sobre llurs actuacions en aquest sentit, M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 375.

¹⁰⁷ Sobre la immersió de les bandositats i la brega provocada per a la provisió de càrrecs a la Reial Audiència, vegi's X. TORRES, "El faccionalisme institucional", a ÍD. *Nyerros i Cadells*, 303-314.

Quadre VI-7. Serveis familiars a l'administració reial
del Principat i Comtats, 1479-1626¹⁰⁸

	Governació			Cancelleria			Reial Audiència							Locals		
	G. Alg.	As.G.	A. D.	C.	R.C.	E.	R.T.	Drs.	A.F.	Batllia			P.F.	v.	b.	as.
Boixadors -	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Calders -	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Casademunt 1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cassador -	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Codina -	1	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	1	2	-
Dusai -	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Erill 1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-
Ferrer -	2	-	-	-	-	5	3	2	-	-	2	-	1	4	5	3
Fivaller -	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	3	3	-
Granollachs -	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	2
Gualbes -	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-
Ícart -	1	1	3	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	2	-	-
Magarola -	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Marimón 1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-
Montaner -	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	1	2
Montaner -	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Peguera 1	-	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	5	4	-
Pol -	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-
Pons -	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	1
Puig -	-	1	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Queralt 1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Quintana -	-	1	-	1	1	1	-	3	-	-	-	-	-	2	3	1
Salbà 1	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-
Sapila -	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Sentmenat -	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Sorribes -	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	4	5	-	-
Terré -	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	3	2	-
Xammar -	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1	1

¹⁰⁸ El nombre de càrrecs no es correspon amb el nombre de membres de les famílies que han exercit algun càrrec, atès que un mateix individu n'exercí més d'un al llarg de la seva trajectòria. Significat de les sigles utilitzades: G. (Governador General), Alg. (Alguacil ordinari i extraordinari), As.G. (Assessor Governador), A. (Alcaide), D. (Defensa de les Marques), C. (Canceller), R.C. (Regent la Cancelleria), E. (Escriuà de la Cancelleria), R.T. (Regent la Reial Tresoreria), Drs. (Doctors o Magistrats de la Reial Audiència), A.F. (Advocat Fiscal Patrimonial), B. (Batlle General), L.B. (Lloctinent Batlle General), As.B. (Assessor del Batlle General), P.F. (Procurador reial Fiscal), v. (veguer), b. (batlle), as. (assessor de la cort de veguers i batlles). La classificació general dels càrrecs prové de V. FERRO, *El Dret*. Per tal de no distorsionar la classificació amb càrrecs massa unitaris i poc assistits per les famílies en qüestió, incloguem en algunes places, les subordinades i dependents: així, els veguers i batlles locals amb els regents respectius, sotsveguers i sotsbatlles, (de fet aquests darrers, tot i la subordinació amb els primers, eren oficials propis i ordinaris. J. LALINDE, *La jurisdicció*, 233); el governador amb llurs lloctinents; el lloctinent del batlle general amb els lloctinents estacionals i ajudants respectius. Fonts: les mateixes del quadre núm. VI-1.

Quadre VI-8. Els antecedents familiars entre els oficials
de l'administració reial del Principat i Comtats, 1479-1626¹⁰⁹

Famílies	Precedents a l'administració				
	Pares-Fills	Oncles-Nebots	Germans	Sogre-Gendre	Cosins
Boixadors	1	-	-	-	-
Calders	1	-	-	-	-
Casademunt	-	-	-	-	2
Cassador	-	1	-	-	-
Codina	3	1	-	2	3
Dusai	1	-	-	-	-
Erill	1	1	-	-	-
Ferrer	5	5	2	1	2
Fivaller	1	1	2	-	-
Granollachs	1	-	-	-	-
Gualbes	-	-	1	-	-
Icart	6	-	3	1	-
Magarola	-	-	-	1	-
Marimon	1	1	1	1	-
Montaner	1	-	3	1	2
Montaner	1	1	-	-	-
Peguera	3	2	3	1	8
Pol	-	-	-	-	-
Pons	1	-	-	-	2
Puig	1	-	-	-	-
Queralt	-	1	-	-	-
Quintana	5	2	2	2	-
Salbà	2	1	-	-	-
Sapila	-	-	-	-	1

¹⁰⁹ El significat d'aquest quadre, s'explica per la sòlida existència d'antecedents familiars en relació a l'ingrés d'un individu a l'administració reial, antecedents que hem subdividit segons el grau de parentiu. Cada xifra indica per tant, l'existència d'algún parent situat a l'administració reial, anterior o present, de cada nou oficial reial nomenat. S'hi inclouen lògicament els casos de grans càrrecs transmesos generacionalment. El nombre de vinculacions que apareix en el quadre, no ha de coincidir pas amb el nombre total de càrrecs de poder ocupats per les famílies d'on partim, atès que no tots els casos han pogut ésser identificats. A més, un mateix individu podia ingressar a l'administració reial recolzat per diversos tipus de vinculacions familiars que l'hi precedissin alhora, motiu que s'afegeix, a la no quadratura entre nombre de càrrecs-nombre de vinculacions. Per aquestes raons, els percentatges finals, han estat calculats en referència al nombre de vinculacions trobades. La identificació dels lligams de parentiu prové de tots els capítols matrimonials i testaments, els llibres dels quals es relacionen a l'apèndix documental, que ometem ací per òbvies raons d'espai. Inevitablement molts d'aquests es van citant al llarg del capítol. També hem consultat a l'efecte, F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 2 vols.

Famílies	Precedents a l'administració				
	Pares-Fills	Oncles-Nebots	Germans	Sogre-Gendre	Cosins
Sentmenat	-	2	-	-	-
Sorribes	5	2	4	-	8
Terré	2	1	-	-	-
Xammar	3	1	-	1	-
<i>Totals</i>	35%	18%	16'6%	8'6%	21'8%

cercle de la noblesa compromés amb el funcionament i l'estabilitat del govern reial al Principat, com ho demostrava la perpetuació d'alguns llinatges d'oficials superiors. D'entre els privilegis extraordinaris que tenien per objectiu darrer premiar -de les escasses formes possibles per a un afeblit patrimoni reial-¹¹⁰ el servidor que havia col·laborat a benefici i defensa d'interessos puntuals o generals de la monarquia a la "província", l'atorgament d'algún càrrec pels descendents s'inscrivía dins d'aquesta.

La consolidació dels Ferrer al front de la regència de la tresoreria, que arrencava d'ençà que Ferran II premià els serveis del primer de la nissaga amb l'adjunció al seu ofici d'un nebot directe que el substituiria posteriorment,¹¹¹ o la promoció personal que protagonitzaren alguns magistrats tals com ara els citats Miquel Joan Quintana o don Lluís de Peguera, ho il·lustraria. En efecte, ambdós havien col·laborat estretament a la tasca de govern del virrei de torn: una estratègia de recolzament a l'exercici virregnal, doncs, podia comportar beneficis que enriquessin la promoció dels oficials.

D'altres factors podien intervenir també en aquesta "herència" del servei dels oficials reials: en el model de consolidació de Peguera i Quintana, cal considerar-hi paral·lelament els efectes dels dispositius demogràfics. Don Lluís de Peguera només es recolzava aleshores sobre un fill baró major d'edat, a qui destinaria la cura del seu patrimoni, compost d' "*...honors, cases, censos, censals, violaris, mobles i immobles...*" -que desconeixem amb

¹¹⁰ Al Regne de València, J. CASEY, *El Reino de Valencia*, 189.

¹¹¹ ACA. RC, 3543, f. 206r., (5-III-1514).

precisió per manca d'inventaris- i sobre un de menor a qui destinaria la carrera eclesiàstica.¹¹² Alguns anys després, concretament el 1598, quan Quintana ja portava temps al Consell d'Aragó i disposava d'un fill a la cancelleria de Catalunya, d'entre els tres que n'havia tingut,¹¹³ don Lluís encara es trobava suplicant al rei -i no pas escasses vegades- per Geroni Peguera, "...merced de alguna pensión para ayuda de continuar sus estudios (...) y asimesmo suplico que no habiendo lugar en la pensión se tenga en cuenta de alguna resulta qualquier que sea..."¹¹⁴

Servei, recompensa i relucions de parentiu

D'aquesta "herència" que parlem, no es salvaven pas els endarreriments salarials. És ben sabut que l'ocupació de càrrecs de l'alta jerarquia governamental, reducte dels reservats a la noblesa, s'acompanyava tanmateix més de despeses derivades del servei,¹¹⁵ que no pas d'uns ingressos que àdhuc algunes vegades no es percebien sinó incompletament, a causa de la insuficiència del patrimoni reial,¹¹⁶ romanent sovint en deute congelat, al llarg de successives generacions. Aquests deutes s'havien traduït en recurrents greuges, com ha estudiat Oriol Oleart, presentats a les Corts per part dels oficials reials i llurs descendents.¹¹⁷ El nebot i hereu del canceller Mateu Sorribes, en el qual càrrec exercí a mitjans del cinccents, no passà a cobrar els endarreriments salarials deguts al canceller, fins a provisió dels jutges de greuges a les Corts de 1585.¹¹⁸ A conseqüència de la qual cosa, es reiteraren constantment les demandes

¹¹² AHPB. Not. Pere Ferrer, *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 12, s.f., Francesca de Peguera, muller del noble don Lluís de Peguera, any 1577. ÍD. Not. Antoni Badle, *Llibre terç de capítols matrimonials*, llig. 16, s.f., Joan de Peguera i Eulàlia Ferrer, any 1600.

¹¹³ ACA. CA. llig. 477, s.f., (15-IV-1598). ÍD. *Ibid.*, s.f., (19-IV-1598).

¹¹⁴ *Ibid.*, llig. 490, s.f., (26-IX-1617). *Ibid.*, llig. 269, s.f., (18-IV-1620).

¹¹⁵ A Castella, de forma més extrema atès la proximitat de la Cort, la noblesa també arribà a arruïnar-se en consonància amb els serveis oferits al rei i els càrrecs desenvolupats al si d'aquella. I. ATIENZA, *Aristocràcia*, 130. Ch. JAGO, "La crisis", 88-99. També a l'Anglaterra, Lawrence Stone ens parla de les conseqüències del servei reial sobre la noblesa, tot afirmant que "...los funcionarios superiores del Estado se vieron endeudados al querer tener el nivel de vida que se esperaba de ellos...". *La crisis*, 224.

¹¹⁶ J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 89-90.

¹¹⁷ Segons l'autor, a mesura que avança el segle XVI s'incrementen les demandes provinents dels oficials reials. O. OLEART, *Els greuges*, 2: 534. Pel cas dels Gualbes, E. SERRA, "Els Gualbes", 518-530. Sobre el tema dels deutes civils del rei, V. FERRO, *El Dret*, 214 i 229 i ss.

¹¹⁸ ACA. RC, 4302, s.f, primera al.legació de Nuri Joan Sorribes sobre els tres-cents ducats de salari deguts a Mateu Sorribes, (9-V-1565). *Ibid.*, 5195, ff. 109r.-110r., sentència de greuges de les Corts de 1585, favorable al pagament del deute, (9-XII-1585). Altres exemples a *Ibid.*, 4300, f. 270r, (12-II-1567). ÍD., G, 1086, ff. 72v.-73r. O. OLEART, *Els greuges*, 2: 302, 304, 354 i 407.

de mercès i privilegis en forma de rendes i títols, la urgència de les quals responia, tal com al·legava el batlle general Erill al 1610, al fet que "... *haviendo destruído su casa e hijos por servir a su Magd...*",¹¹⁹ restava el patrimoni malmès i dificultada la col·locació dels descendents -que incidiria en especial sobre els fills menors, acusant la sectorialització interna i els nivells de desposseïció-. Era la ruïna del servei reial, que compartien en general les

Quadre VI-9. Mercè i patrimoni, en els oficials reials del Principat, segle XVI¹²⁰

Oficials R. ¹²¹	Any nomenament	Ofici	Patrimoni				Mercès atorgades	
			Rendes censals i censos	Finques rúst.	Senyorius	Finques urb.	Ajuts costa	Pensions
			* (= total)					
Carles de Calders	1593	Veguer Lleida	275 ll.	27	1	6	600 ll.	200 ll.
Felip d'Erill	±1600	Batlle Gen.	8.000 ll.*	-	4	?	4.000 ll.	200 ll.
Lluís d'Icart	1522	Batlle Gen.	273 ll.	?	2	3	-	400 ll.
Joan d'Icart	1589	Batlle Gen.	1310 ll.*	?	3	3	-	300 ll.
Fcesc. Montaner	1548	Reg. Canc.	168 ll.	20	1	3	-	300 ll.
M- J. Quintana	1570	Dr. Aud.	408 ll.	7	-	4	?	200 ll.
Francesc Puig	1571	Dr. Aud.	143 ll.	16	-	2	300 ll.	150 ll.

¹¹⁹ ACA. CA, llig. 484, s.f., lletra de don Alons, Comte d'Erill, adreçada al rei en sol·licitud de l'entrada al reial servei del seu primogènit don Alons, (12-I-1610). Els motius al·legats, en referència a la desfeta patrimonial causada pel mateix servei, es repeteixen a centenars de casos, així com de nou els impagaments de les quitacions o salaris (*Ibid.*, llig. 483, s.f., lletra del comte d'Erill queixant-se per no haver rebut el sou de set anys de capità, 13-X-1600).

¹²⁰ Resulta impossible de poder apreciar amb exactitud el significat de les mercès reials sobre el global del patrimoni privat, ja que a les fonts notariales consultades les descripcions i valoracions dels patrimonis no sempre es troben suficientment detallades, més encara quan desconeixem el que rendaven molts d'aquests immobles i comptem només amb les rendes derivades dels censals morts, excepte els casos assenyalats amb asterisc. Fonts: Sobre mercès: ÍD. CA, llig. 254, 265, 480, 482, 504, s.f. ÍD. RC, 4886, f. 34r. *Ibid.*, 4297, f. 71r. *Ibid.*, 4893, ff. 1r.-3r. *Ibid.*, 5195, ff. 109r.-110r. G. Greuges corts 1547, 1088, f. 96r. Sobre patrimonis: AHPB. Not. A-M. Mir, *Legajo de capitulos*, llig. 11, s.f. ÍD, Not. Lluís Rufet, *Legajo de inventarios sueltos*, llig. 26, s.f. ÍD, Not. Antoni Estalella, *Llibre primer de testaments*, llig. 23, s.f. BC, Arx. Not. Jaume d'Encontra. *Inventaris*, man. 331, ff. 71v.-77v. ÍD, Arx-630, s.f.

¹²¹ Només figuren en aquesta nòmina els oficials reials de la mostra de famílies que obtingueren alguna mercè, sempre i quan en disposem documentalment de les dades patrimonials.

aristocràcies de l'època.¹²²

Així doncs aquesta situació afectava de semblant manera entre els diversos càrrecs de llarga durada i s'havia perllongat per igual al llarg de l'època estudiada. Al marge de l'estil de vida que devia acompanyar l'exercici d'un càrrec rellevant, majors càrregues econòmiques pesaven sobre l'obligació incondicional d'acompanyar el monarca.

Sembla que aquesta, havia estat la base de la defensa que el regent la tresoreria Joan Àngel Ferrer Despuig, al·legà l'any 1548 contra les acusacions de corrupció vessades des de l'oficina del mestre racional: el regent insistí en el fet que per seguir l'emperador a Castella i Flandes, n'havia gastat més de sis mil lliures sobre llur patrimoni.¹²³ Sense anar tan lluny, la constant presència de Ferran II a la capital del Principat, provocà que tot just a llur oncle i predecessor en el càrrec, Bartomeu Ferrer, segons una descripció posterior dels hereus, tan sols li restés una sola casa entre els béns, al final dels seus dies.¹²⁴ Rebre una pensió anual de 300 ducats d'or, sembla que no li havia ajudat gaire a superar llur desgast patrimonial.¹²⁵

Els efectes de la política reial de concessió de pensions anuals sobre el patrimoni de l'oficial semblaven molt dispars: doctors de l'Audiència o batlles generals, ambdós les podien rebre en quantitats molt aproximades. En poc temps de diferència i amb unes rendes anuals de 8.000 lliures, don Felip d'Erill rebé la mateixa pensió que Miquel Joan Quintana, que no devia gaudir de molt més de 600 lliures, a tenor de les 400 derivades de títols crediticis i els onze immobles.

Hom pot suggerir, després de tot, que aquesta política de premis obeïa a consideracions extraordinàries. Si el doctor Quintana havia rebut una pensió igual a la del batlle general, era tot just per llur tasca de confiança al consell virregnal de torn. En el quadre VI-9 també s'observa però, segons els exemples exposats, si relacionem els únics factors comparables, pensió i renda patrimonial, que de fet a l'escassa dissimilitud de la primera corresponia aixímateix entre

¹²² L. STONE, *La crisis*, 215-219. I. ATIENZA, *Aristocracia*, 329-349. Ch.-J. JAGO, "La Corona y la aristocracia durante el régimen de Olivares: un representante de la aristocracia en la Corte", a *La España del Conde Duque*, coords. J.-H. ELLIOTT i A. GARCÍA SANZ, 373-398. B. YUN CASALILLA, "La situación económica de la aristocracia castellana durante los reinados de Felipe III y Felipe IV", a *La España del Conde Duque*, 526-528.

¹²³ ACA. RC, 3984, f. 118v., (7-VII-1548). *Íbid.*, 3984, f. 118r., suspensió del càrrec de regent la reial tresoreria a Joan Àngel Ferrer Despuig, (7-VII-1548). ÍD. G, 1092, f. 35r., greuge presentat per Francesc Ferrer Despuig, a la Cort de 1564.

¹²⁴ ÍD. RC, 3926, f. 181r., (2-V-1543).

¹²⁵ *Íbid.* 5385, f. 237r., (20-IX-1514).

Quadre VI-10. Les recompenses del càrrec, als oficials reials i/o familiars, segle XVI.¹²⁶

Oficial R ^a ¹²⁷	Any	Ofici	Recompensa a l'oficial			Recompensa dins la família			
			Pensió anual	Ajut costa	Privilegi	Ajut	Pensió a.	Ofici	Parentiu
Joan de Calders	1567	Alcait	?	-	-	-	-	Veguer	Fill
Carles de Calders	1593	Veguer Lleida	200 ll.	600 ll.	-	-	-	-	-
Felip d'Erill	±1600	Batlle Gen.	200 ll.	4.000 ll.	Comte	300 d.	-	Batlle Gen.	Fill
Bartomeu Ferrer	1505	Reg. Tres.	300 d.	-	Cavaller	-	-	Reg. Tres.	Nebot
Joan À. Ferrer D.	1531	Reg. Tres.	?	-	-	-	-	Reg. Tres.	Fill
Fcesc. Ferrer D.	1558	Reg. Tres.	?	-	-	-	-	Dr. Aud.	Nebot
Miquel Ferrer	1550	Dr. Aud.	?	500 ll.	Cavaller	-	-	Dr. Aud.	Nebot
Fcesc. Ferrer	±1560	Adv. pobres	?	-	Cavaller	-	-	Adv. pobres	Fill
Joan Gualbes	±1500	Reg. Canc.	100 ll.	-	Cavaller	1.000 fl.	-	Reg. Canc.	Germà
Fred. Gualbes	1512	Reg. Canc.	50 ll.	-	-	500 ll.	-	-	-
Lluís Icart	1522	Batlle Gen.	600 ll.	-	-	-	-	Batlle Gen.	Fill
Joan Icart	1589	Batlle Gen.	200 ll.	-	-	200 ll.	-	-	Fill
Joan Magarola	1600	Dr. Aud.	500 ll.	-	Noble	-	-	-	-
Aleix Marimón	1611	Governador	?	-	-	-	-	Intendent gal.	Cosí
Francesc Montaner	1548	Reg. Canc.	300 ll.	-	-	400 ll.	-	Reg. Canc.	Fill
Hug Montaner	1565	Juige ordinari	?	-	Cavaller	-	-	Ass. Batlle	Fill
Hipòlit Montaner	±1605	Dr. Aud.	?	-	Noble	-	-	Me. Escola	Germà
Lluís Peguera	1581	Dr. Aud.	?	300 ll.	-	-	250 ll.	-	Fill
Esteve Puig	±1560	Dr. Aud.	?	-	-	-	-	Dr. Aud.	Fill
Fcesc. Puig	1572	Dr. Aud.	150 ll.	-	-	-	150 ll.	-	Fill
M- J. Quintana	1571	Dr. Aud.	200 ll.	-	-	-	-	Reg. Canc.	Fill
Bernat Salbà	1510	Governador	?	-	Senyoriu	-	-	Governador	Fill
Jaume Salbà	±1540	Governador	?	200 ll.	Noble	-	-	-	-
Miquel Salbà	1609	Reg. Cancell.	200 ll.	-	Noble	-	-	-	-
Mateu Sorribes	±1550	Canceller	300 ll.	-	-	-	-	-	-
Joan Bta. Terré-Y.	1615	Alcait	?	-	-	-	-	Alcait	Fill

¹²⁶ Hem col·locat a la columna dels oficis dels familiars, exclusivament aquells que foren concedits en vida de l'oficial en qüestió, tot considerant que es podria tractar d'una altra forma de recompensa al servei reial. Les proporcions es dispararien si hi entréssim càrrecs de descendents un cop desaparegut l'avantpassat oficial reial, que ometem perquè d'alguna forma el quadre VI-3 sobre generacions a l'administració reial ho suggeriria. Fonts: les mateixes del quadre anterior, i a més: ÍD. RC, 3560, ff. 126v.-127r. *Ibid.*, 3882, ff. 246v.-247v. *Ibid.*, 3889, ff. 221r.-222r. *Ibid.*, 3926, f. 55v. *Ibid.*, 4186, f. 4r. *Ibid.*, 4297, s.f. *Ibid.*, 4307, f. 31r. *Ibid.*, 4313, f. 78r. *Ibid.*, 4315, f. 34r., 209r. i 224r. *Ibid.*, 4321, ff. 57 i ss. *Ibid.*, 4322, ff. 251r.-255r. *Ibid.*, 4877, f. 64r. *Ibid.*, 4892, f. 166r. ÍD. CA, lligs. 220, 254, 265, 282, 289, 477, 482, 484, 489, 491, 499, 500, 504, s. f. G, Sentències greuges de corts, 1079, 1090, 1092, s.f.

¹²⁷ Hem tractat només amb els oficials de la mostra que han pogut documentar-se a tenor de les indicacions del quadre. Es tracta d'un 53'5% de les famílies treballades en aquest capítol.

càrrecs de categoria paral·lela -això és, entre la majoria de ministres de l'audiència-, una renda de nivell semblant percebuda per tots ells.

L'estretor del patrimoni reial al Principat, que comptava a les darreries del segle XVI amb poc més de sis-cents llocs seguint els escrits del jutge don Lluís de Peguera,¹²⁸ havia impedit molt freqüentment la percepció de les gratificacions promeses i pitjor encara, la percepció dels salaris complets. Com ja ha estat estudiat, no es tractava pas d'una excepció. A d'altres monarquies de l'Europa Moderna, també immerses en enormes despeses militars que finançaven empreses exteriors, els oficials superiors de les províncies es queixaven en aquest mateix sentit.¹²⁹ Davant d'això, els propis sol·licitants s'acostumaren a suggerir la transferència de les assignacions impagades d'unes oficines d'hisenda a d'altres, per tal de trobar-hi alguna esperança a llurs pretensions. Així, a començaments del segle XVII, l'administració reial devia a diversos membres de la família Icart 700 lliures de renda anual en concepte de pensió pels serveis derivats de la batllia general, tot i que en un principi aquella s'havia consignat sobre la tresoreria general d'Aragó, poc després sobre la mateixa batllia general i finalment sobre la procuració reial dels comtats, sense cap èxit.¹³⁰

Altres vegades el monarca concedia nominalment la renda, tot exhortant al beneficiari que cerqués el lloc "...donde pueda tener alguna esperanza de cobrarlos...". L'oïdor de l'Audiència Joan Magarola, davant el dubte que mai no pogués assolir els 500 ducats de mercè reial, decidí de sol·licitar una consignació sobre el quint de les universitats,¹³¹ tot just en un moment que els ministres del rei s'afanyaven a fer complir els pressumptes drets que la corona gaudia sobre les rendes de certs municipis.¹³²

Magarola probablement no fora pas l'únic oficial reial que esperés cobrar la seva mercè sobre les exaccions dels quints. Cal considerar per tant aquest conjunt d'interessos que

¹²⁸ J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 80.

¹²⁹ Vegi's R-R. HARDING, *Anatomy of a power elite. The provincial governors of early modern France* (New Haven- London, 1978), 122.

¹³⁰ ACA. CA, llig. 496, s.f., don Cristòfol d'Icart demana una mercè en virtut dels serveis dels seus avantpassats batlles (15-III-1620). *Ibid.*, llig. 498, s.f., don Cristòfol d'Icart demana les 200 lliures de renda anual (29-XI-1622). *Ibid.*, llig. 254, s.f., don Joan d'Icart demana les 300 lliures de renda anual (14-XI-1596). *Ibid.*, llig. 484, s.f., don Cristòfol d'Icart reitera la seva demanda (30-III-1609) i també *Ibid.*, llig. 489, s.f., (26-V-1615). ÍD. RC, 4892, f. 166r., (4-IV-1609). *Ibid.*, 4322, ff. 251r.-252r., sol·licitud de don Joan d'Icart (30-IV-1597). *Ibid.*, 4891, f. 20r., sol·licitud de don Cristòfol d'Icart (2-III-1605).

¹³¹ ÍD. CA, llig. 482, s.f., memorial de Joan Magarola, (1629?).

¹³² J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 131 i ss.

es trobaven darrera d'aitals pressions i que òbviament es beneficiarien de les resolucions de l'Audiència, llavors efectuades contra determinades universitats i a favor de la monarquia.¹³³ Altres formes de satisfer les necessitats econòmiques familiars dels súbdits i servidors,¹³⁴ consistia a atorgar ajuts de costa pels estudis dels descendents de l'oficial, ajuts de casament tant del propi com sobretot d'algún fill -tot plegat implícit al quadre VI-10- i hàbits militars als prestigiosos ordes de Castella,¹³⁵ dels quals la família Icart en fóu una gran beneficiària: al 1600, esgotat l'exercici com a batlles generals, eren dos membres de la mateixa els que ja gaudien de sengles hàbits de Sant Jaume.¹³⁶

Algunes de les privilegiades famílies que connectaren un temps amb la cort, foren en general abans recompensades amb un altre càrrec al govern virregnal, que no pas amb rendes pecuniàries.¹³⁷ Els Erill, batlles generals, havien ocupat durant tres generacions consecutives certs càrrecs palatins com ara de la categoria dels gentilshomes de la boca del rei,¹³⁸ i un membre de la família Marimon, la qual mantenia continus negocis a la cort, fóu nomenat en governador de Catalunya a la mateixa època i el seu descendent *menino* de la reina.¹³⁹ El jutge Miquel Quintana havia deixat escrit en testament la voluntat que un dels seus fills viatgés i residís permanentment durant uns anys a la cort, per tal de sormetre-s'hi al tipus d'educació que llavors dictaven els cànons d'una nova cultura dominant.¹⁴⁰ Bé que desconeixem com evolucionà la carrera d'aquest, sí sabem que després d'uns quants anys, son germà esdevindria

¹³³ *Ibid.*, 131 i ss.

¹³⁴ J-H. ELLIOTT (*La rebelión*, 53), ja ens va explicar alguna d'aquestes, per exemple les llicències de vitalles que permetien l'extracció de gra franc de drets. Un dels afavorits de la nostra mostra familiar fóu don Alons d'Erill: ACA. CA, llig. 488, s.f., (24-II-1615).

¹³⁵ P. MOLAS, "Caballeros catalanes", 71-82. ÍD, *Família*, 24-25.

¹³⁶ ACA. CA, llig. 481, s.f., (9-X-1600).

¹³⁷ A Castella, la noblesa cortesana que havia participat del servei públic, tampoc era fàcilment recompensada després del càrrec. Tot i això, en la línia d'una política d'intervenció sobre l'endeutament nobiliari, el monarca concedia llicències per a censos o els entregava l'explotació de les terres ermes. I. ATIENZA, *Aristocracia*, 53 i 226. Quelcom diferent era la situació que vivia la noblesa d'Anglaterra, que segons estudià Lawrence Stone, rebia pel servei reial tant recompenses directes com ara terres i pensions, com recompenses indirectes com ara la delegació dels drets que la Corona gaudia sobre la tributació, sobre la regulació d'activitats econòmiques i sobre patronatge de càrrecs. L. STONE, *La crisis*, 200-208.

¹³⁸ ACA. CA, llig. 265, s.f., (17-IV-1596). *Ibid.*, llig. 484, s.f., (12-I-1610).

¹³⁹ *Ibid.*, llig. 494, s.f., (17-V-1599).

¹⁴⁰ Sobre aquest tema entre la gentry anglesa, L. STONE, *La crisis*, 304.

regent del consell d'Aragó.¹⁴¹ Bon exemple ens en reservà també el cavaller Perot de Vilanova, quan explicava al seu dietari com l'any 1569 "...pretenie, dit mon germà [que havia exercit a Castella el càrrec de receptor general], la tresoreria de Catalunya, per mort de Pere Bernat Codina, per a mi. Crehent que en compensa de sos serveis lo rey li'n farie donació...".¹⁴²

Lluny del cercle cortesà, ¿el sistema no tenia altra elecció, en aquest sentit, que invertir amb un dels oficis vacants a llurs descendents i desviar així les contínues demandes de mercès a les quals es veien abocats els desmillorats patrimonis dels dits oficials i el destí de les quals era difícil de situar? De fet, sota una mentalitat patrimonial i feudal de l'Estat, l'ofici era atorgat pel rei en qualitat de mercè.¹⁴³ Es tractava, en particular, com deia el governador don Geroni d'Argençola, de la "...merced de trasladar en los hijos premio y onrra (sic) para que mejor adelantar y continuen el intento que esta en su casa de fieles y obedientes vasallos de su Magd...".¹⁴⁴ En cas afirmatiu, cada cop que així es procedia, s'estava dificultant progressivament l'accés a l'administració reial de nous grups de famílies i tancant el cicle de consolidació d'un sector de la classe dirigent.

Només un 28'5% de les vint-i-vuit famílies estudiades que passaren per l'administració reial del Principat, -com indica el quadre VI-3-, hi romangueren una generació. El 71'5% restant ho feren de dues a quatre generacions: enlairada proporció que significa que d'alguna manera el servei era premiat successivament amb nous càrrecs pels descendents o d'altres membres de la família, tot i que la continuïtat en aquestes mercès no fós la mateixa per a totes elles, quan tan sols el 10'7% assolí la quarta generació consecutiva amb disposició de càrrecs. De les mercès atorgades en el cas dels oficials reials estudiats al quadre anterior, entre pensions i ajuts de costa pròpies i per a llurs fills, gairebé la meitat no arribaren mai a bon termini, sí però la investidura d'un nou ofici dins la família. Tampoc la monarquia del cinc-cents aprovà totes les sol·licituds de títols, més aviat una enorme minoria, en coherència amb un ideari

¹⁴¹ AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Liber tercius testamentorum*, llig. 31, ff. 150r.-152v., Mònica Quintana, any 1577.

¹⁴² A. SIMÓN, *Cavallers i ciutadans*, 75.

¹⁴³ R. ROLDÁN VERDEJO, *Los jueces de la Monarquía Absoluta. Su estatuto y actividad judicial. Corona de Castilla, siglos XIV-XVIII* (La Laguna, 1989). A. BERMÚDEZ AZNAR, "El modelo histórico de funcionario público en España (s. XVI-XIX)", a *L'educazione giuridica. Il pubblico funzionario, modelli storici e comparativi* (Perugia, 1981), 2: 315-327. R. MOUSNIER, "La fonction publique en France du début du seizième siècle à la fin du dix-huitième siècle", *Revue Historique* 530 (1979): 321-337.

¹⁴⁴ ACA. CA, llig. 478, s.f., finals del segle XVI.

polític que considerava l'augment numèric de l'estament nobiliari paral·lel al contrapès de l'autoritat reial.¹⁴⁵ Sol·licituds tals reberen un relatiu major ressò a començaments del segle XVII, que explica la necessitat de seduir el recolzament de la noblesa per part d'una monarquia progressivament afeblida.¹⁴⁶

El cas és que entre els títols de noblesa pròpiament dita creats a les corts de 1599, gairebé un quart havien recaigut sobre fills i d'altres parents d'oficials reials perpetus fóra o durant l'exercici de govern.¹⁴⁷ No es tractava ara de promeses sinó de realitats. Una recompensa que significava la consolidació de les relacions de parentiu en el marc del patronatge reial i per extensió, la consolidació d'una classe de poder a través dels seus sectors més potents. Una recompensa, per tant, a benefici del sector del llinatge que es trobava al seu capdavant i que era capaç per patrimoni d'ésser digne del títol en qüestió: dels analitzats pertanyents a la mostra de treball, tots ells eren hereus universals.¹⁴⁸ Don Aleix de Marimon, que serví com el seu pare durant vint-i-cinc anys a Flandes i era al seu torn llur hereu universal,¹⁴⁹ no obtingué cap mercè en aquells temps de les darreries del cinc-cents, però si més no fóu investit com a governador de Catalunya.¹⁵⁰ Un cop més, al batlle general d'inicis del segle XVI don Lluís d'Icart, no se li satisfieren a temps les 1.200 lliures per ajut de son casament,¹⁵¹ i en canvi però, el càrrec continuà posteriorment a mans del seu propi fill. També el primer comte d'Erill, després de

¹⁴⁵ J.-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 51

¹⁴⁶ *Ibid.*, 51-54. J. ELLIOTT, *La rebelión*, 48-50. Situació semblant a la resta de les monarquies europees: L. STONE, *La crisis*, 219-232. R. MOUSNIER, *Les Institutions*, 2/ 353.

¹⁴⁷ ACA. CA, llig. 493, s.f.

¹⁴⁸ Hem trobat posteriorment amb protocols notariais set casos sobre deu: Josep Quintana, hereu universal de Miquel Joan Quintana, les propietats del qual sintetitzem al quadre núm. VI-9 (BC. Arx. 630, s.f.); Ramón de Calders, senyor de Segur i hereu universal de Miquel de Calders, també honorat amb el títol (ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, Inv. 17- 1 (400/500), s.f. i AHPB. Not. Joan Terés, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 11, ff. 342r.- 346r., capítols signats entre Ramón de Calders i Gerònima Vila, any 1624); Lluís i Joan de Queralt, esmentats a la pàgina anterior; Pere Bernat Codina, senyor de Pons i hereu de la seva Casa (BC. Arx. Not. Francesc Honorat Jover, *Manual de testaments*, man. 402, s.f., testament de Pere Bernat Codina, any 1574); Galcerà Dusai era també l'hereu universal patern però desconeixem en què consistí la seva heretat (AHPB. Not. Francesc Talavera, *Primus liber testamentorum*, llig. 15, ff. 167r.- 168v., testament de Gaspar Dusai, any 1586).

¹⁴⁹ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 222, s.f., concòrdia per restitució de llegítima entre l'hereu Aleix de Marimón i son germà Plegamans, any 1607. També, ÍD. RA, 7725, f. 377v., procés de l'any 1617.

¹⁵⁰ ÍD. CA, llig. 494, s.f., (17-V-1599).

¹⁵¹ ÍD. G, 1079, f. 1v. *Ibid.*, 1084, ff. 13r., i 34r.

portar set anys sense cobrar la paga com a capità de cavalleria,¹⁵² fou recompensat amb la batllia general. Alguns fins i tot s'adelantaren a demanar-ho: don Francesc d'Erill, fill de l'anterior, en veure que la promesa del rei no arribava a bon termini, preferí demanar la lloctinència del mestre racional, en el moment que hi vacà.¹⁵³

Bé que existissin d'una banda pocs càrrecs i poques recompenses destinades a la classe dirigent i en especial a la noblesa, per a una monarquia absentista interessada en funció de llurs interessos polítics globals a mantenir els més propers sota protecció, no eren tanmateix poques les ocasions que podien tenir els fidels súbdits del Principat per a demostrar que aquests interessos eren efectivament sota protecció, col·laborant en definitiva a la defensa dels mateixos, tot esperant, és clar, les seves compensacions.¹⁵⁴ No és ara cap novetat, com aquestes arribaren en molts casos amb la persecució de bandolers, com ha estudiat Xavier Torres.¹⁵⁵ El senyor de Seró don Onofré d'Alentorn rebé per això una renda de 500 lliures i Guillem Ramón de Pons, senyor de Montclar, una altra de 200 lliures pel mateix motiu.¹⁵⁶

Sabem que les reunions de corts esdevenien en grans oportunitats d'obtenir algun favor regi.¹⁵⁷ Els oficials reials que hi intervenien es trobaven doblement interessats a mantenir flexible el joc polític desenvolupat entre braços i monarquia, fins aconseguir la votació d'un donatiu, d'on pensaven que extreuriu beneficis econòmics com a garantia a llurs recolzaments. També ho era pels sectors dominants de la classe dirigent, el camí dels quals havia de consistir a pressionar sobre el braç militar i facilitar l'aprovació de complits donatius, tant menys complicat quant més facció arrossegessin darrera seu.

A les corts de 1599, el senyor de Gàver Hipòlit Montaner i els germans Pons, un d'aquests abat de Ripoll, canalitzaren llurs influències sobre aquests intents.¹⁵⁸ Durant la resta del regnat de Felip III, Montaner ocupà tres càrrecs a l'Audiència i llur fill canonge un al tribunal de la Inquisició de Barcelona,¹⁵⁹ de mentres que don Guillem Ramón de Pons obtingué

¹⁵² ÍD. CA, llig. 483, s.f., (13-X-1600).

¹⁵³ *Ibid.*, llig. 487, s.f., (7-V-1622).

¹⁵⁴ Diversos exemples a J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 94-109.

¹⁵⁵ X. TORRES, *Els bandolers*, 162-180.

¹⁵⁶ ACA, RC, 4314, f. 130r., (4-XII-1585). *Ibid.*, 4321, f. 35r., (1-IV-1593). *Ibid.*, 4750, s.f., any 1582. *Ibid.*, 4882, f. 249r., any 1599. ÍD. CA, llig. 483, s.f., any 1608.

¹⁵⁷ J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 210-220. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 250-252.

¹⁵⁸ ACA. CA, llig. 477, s.f., s-a. ÍD, llig. 491, s.f., (5-V-1619).

¹⁵⁹ *Ibid.*, llig. 491, s.f., (5-V-1619).

el títol de noblesa pròpiament dita, una pensió de 400 lliures per a ell i una de 100 lliures per a llur primogènit i hereu.¹⁶⁰

Enmig dels contenciosos derivats de la contrarèplica de les institucions del país davant el desenvolupament d'uns interessos de la monarquia que sovint significaven la no observança de les seves constitucions, el posicionament polític del costat d'aquella constituïa lògicament una inestimable estratègia d'obtenció de recursos. Entre els dignificats amb el títol nobiliari durant la darrera dècada del cinc-cents, hi havia Joan i Lluís de Queralt, cosins-germans, i Gabriel Cassador.¹⁶¹ El fet és que uns i altres personalment o per puntuals vincles de parentiu s'havien destacat -seguint els fets narrats per Pérez Latre- en servei del rei al marge de l'administració reial. Éssent Joan de Queralt diputat militar, s'involucrà prop d'alguns membres del consell reial en el negoci de l'ocultació de certes constitucions aprovades arran les corts de 1585.¹⁶² El segon privilegiat d'altra banda, era germà de Jaume Cassador, bisbe de Girona que arran la detenció del diputat militar Granollacs de l'any 1591, actuà dintre del Consistori tot encapçalant una facció a favor de les decisions reials i en contra de certes execucions dictades per la divuitena creada a tal efecte.¹⁶³

Fet i fet, el cert és que les sol·licituds de mercès amb força probabilitat es trobessin protegides pels membres del consell reial amb els quals el sol·licitant en qüestió, havia col·laborat o hi era parentalment vinculat. A una altra ocasió, davant la controvèrsia de l'any 1621 sorgida a l'entorn del nomenament del virrei, -quan encara s'estava esperant la visita i jurament del nou monarca Felip IV-, el cavaller Bernardí de Marimón es féu destacar enèrgicament tot impulsant el reconeixement d'aquell. No tardà, en efecte, a arribar-li la recompensa: Elliott assenyala que obtingué el càrrec de superintendent de les galeres i una pensió de 200 lliures per a un fill canonge.¹⁶⁴ Aquesta però no s'acabava ací, sinó que en correspondència a l'allau de sol·licituds de mercès que demanaren llurs parents, -hem de

¹⁶⁰ ÍD. RC, 4882, f. 239r., (8-VIII-1599). ÍD. CA, llig. 271, s.f., (7-XI-1621). Tot just un any abans, Guillem Ramón consignà per capítols matrimonials l'heretament universal a Josep, son fill. AHPB. Not. Francesc Blanch, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 20, s.f.

¹⁶¹ ÍD. RC, 4320, f. 78v., privilegi de Cassador, any 1592. ÍD. CA, llig. 478, s.f., privilegi dels Queralt, any 1599.

¹⁶² M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 25-58. ACA. G, VG, 2, s.f., any 1587.

¹⁶³ M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 282. ACA. Patrimonials, Sentmenat, llig. A7-28A, s.f., lletres de felicitació adreçades al bisbe de Girona, any 1592.

¹⁶⁴ J. ELLIOTT, *La rebelión*, 148-152.

recordar que la família es trobava llavors vinculada amb la governació general-, es multiplicaren singularment els beneficis: Juli de Marimon, cosí del superintendent i germà del governador, obtingué del rei una jurisdicció sobre el lloc de Jafer;¹⁶⁵ Ramón Rubí i Marimon, nebot d'ambdós, fou nomenat doctor del reial consell en pocs anys.¹⁶⁶

L'estudi de la distribució de recompenses entre els oficials reials, ens manifesta certes desigualtats que no només obeïen a la preeminència dins la jerarquia d'oficis, sinó també a la qualitat del servei, que no era en absolut proporcional al càrrec desenvolupat. En aquest sentit, tot i que no s'acostumava d'atorgar importants mercès als oficials locals, quan acceptà Carles de Calders a inicis del segle XVII la vegueria de Lleida que molts d'altres cavallers havien rebutjat tot just per trobar-se aquella immersa en unes circumstàncies especialment problemàtiques,¹⁶⁷ en relació amb el bandolerisme,¹⁶⁸ rebé més tard una mercè digna de les que s'havien aprovat pels oficials superiors. Un altre oficial local, el veguer de Barcelona Felip de Sorribes, en escometre amb provada diligència la detenció del diputat Granollachs l'any 1591, fou premiat aixímateix amb una pensió anual de 150 lliures.¹⁶⁹

En el terreny dels recursos d'una classe de poder, aquesta distribució de recompenses, ¿coadjuvava a consolidar les relacions de parentiu, en tant que aquelles eren absorbides per determinats sectors familiars? Si en efecte part considerable dels oficials pertanyien als sectors millor posicionats davant els recursos patrimonials què disposava la família, -hereus universals o no hereus però amb rendes benestants- l'atorgament de premis no feia sinó reafirmar aquestes posicions i accentuar les desigualtats internes. El quadre número VI-10 n'és prou eloqüent al respecte.

Sembla aixímateix, que les mercès distribuïdes entre la parentela d'aquells que col·laboraren lluny del marc institucional virregnal amb les directrius polítiques de la monarquia, responen en bona part al mateix argument. És clar que, com demostra la sol·licitud

¹⁶⁵ ACA. CA, llig. 477, s.f., aprox. segona dècada del segle XVII. Sobre el parentiu: AHPB. Not. Esteve Gilabert Bruniquer, *Liber tercius testamentorum*, llig. 13, ff. 49r.-52r., Laura Marimón de Rubí, any 1607.

¹⁶⁶ ÍD. CA, llig. 508, s.f., s-d. Sobre el parentiu, vegi's nota superior.

¹⁶⁷ *Ibid.*, llig. 480, s.f.

¹⁶⁸ Sobre aquests afers que protagonitzaren els Valls de Lleida, i que s'involucraren amb les guerres ribagorçanes, vegi's X. TORRES, "Alteracions aragoneses i bandolerisme català. "Nyerros" i "cadells" a les terres de Ponent (1579-1599)", *Recerques* 22 (1989): 137-156.

¹⁶⁹ ACA. CA, llig. 350, s.f., s-a. ÍD. RC, 4722, f. 144r., (20-IV-1597). *Ibid.*, 4885, f. 150r., (19-VII-1599). ÍD. CA, llig. 504, s.f., (13-I-1634).

del també retribuit Juli de Marimon,¹⁷⁰ alguns posseïen patrimonis francament desolats, la qual cosa ens fa pensar que per qüestions d'operativitat política el patronatge reial no consentiria pas plegar-se directament ni de forma absoluta a mans d'un únic sector familiar, el més poderós. Una altra cosa era que el tipus de relacions de parentiu entre la classe dirigent, constituís una estratègia de segregació interna en el marc polític virregnal, tal com efectivament hem anat observant. En qualsevol cas, en el moment de rebre aquestes mercès, Lluís de Queralt ja era comanador de Fresneda de l'orde militar de Calatrava;¹⁷¹ Gabriel Cassador, era l'hereu universal de la seva Casa i posseïa unes rendes anuals que ascendien a més de 4500 lliures;¹⁷² Bernardí de Marimon, l'hereu universal del baró de Sant Marçal don Plegamans, en el qual patrimoni es trobaven unes quantes cases amb botiga al prestigiós carrer de Montcada de Barcelona i unes rendes anuals que superaven les mil lliures;¹⁷³ i Ramón Rubí, un altre hereu universal, a qui recauria -amb la salvetat de les pèrdues del pas del temps- un patrimoni patern integrat per una torre prop la ciutat, diverses cases a Barcelona, la propietat d'una desena de finques rústiques i substancioses participacions sobre el delme d'uns sis llocs del país.¹⁷⁴

Entre els ministres de l'audiència,¹⁷⁵ -segons una anàlisi efectuada a partir de cinc talls cronològics que exposem als propers quadres i en concret ara el VI-15-, hom observa que a la de l'any 1525 només un 20% d'aquests foren recompensats amb un altre càrrec, traducció de la consolidació familiar; a la de 1550, un 52%; i, entre 1575 i 1625, descendí aquesta proporció envers quòtes quelcom acostades -oscil·lants entre un màxim d'un 36'5% i un mínim d'un 21'5%- a les d'inicis del segle XVI. Es tractava d'oficials vinculats per lligams homogàmics, -homogàmia professional i d'ennobliment-, en un 100% per a l'audiència de l'any 1525, en un 83'3% a la del 1550, en un 80% a la del 1575, en un 62'5% a la del 1600 i, finalment, en un

¹⁷⁰ ÍD. CA, llig. 477, s.f. També les sol·licituds dels germans Felip i Josep Sorribes, parents pobres de l'alcaic Nuri Joan Sorribes. *Ibid.*, llig. 484, s.f., 1609.

¹⁷¹ AHCB. Secc. Not. II-22, s.f., capítols signats entre Lluís de Queralt i Comtessina de Segarriga, any 1594.

¹⁷² ACA. Secc. Patrimonials, A7- núm. 29.

¹⁷³ AHPB. Not. Gaspar Montserrat Xemallau, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, llig. 23, ff. 960r.-965r., don Plegamans, any 1608. *Ibid.*, *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, llig. 28, ff. 169r.-171r., Miquel Mora i Magdalena de Marimon, any 1613. *Ibid.*, *Primer llibre d'inventaris*, llig. 28, s.f., any 1610.

¹⁷⁴ ÍD. Not. Esteve-Gilbert Bruniquer, *Secundus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 49r.-52v., Laura Rubí de Marimón, any 1607. *Ibid.*, *Llibre tercer d'inventaris*, llig. 13, s.f., Rafel Rubí i Coll, any 1615.

¹⁷⁵ Això és, canceller, regent de la cancelleria, doctors, jutges de cort i regent de la tresoreria d'ençà el 1585, a més de l'advocat fiscal patrimonial, assimilat a la resta de magistrats. El nombre d'aquests fou augmentant a les diferents sales del Tribunal arran les reformes de 1512, 1585 i 1599. V. FERRO, *El Dret*, 108.

100% a la del 1625-, i a no pocs casos protagonistes de trajectòries personals de recolzament polític a la corona, com ho podien ésser uns Gualbes a la primera reial audiència o els jutges Peguera, Puig o Quintana a la del darrer terç del cinc-cents, tots ells estrets consellers dels virreis de torn, com ho manifestaren llurs procediments.

La política de recompenses, en definitiva, acusava l'heterogeneïtat social i de trajectòria que es trobava a la base de la burocràcia reial superior. Política que tan sols tot just per l'estretor patrimonial sobre la que actuava, ja era destinada a acudir només a certes crides de les famílies de la classe dirigent provincial, selecció que consolidaria els privilegis dels seus sectors més poderosos.

Trajectòries de classe i promoció burocràtica.

Quan el primer d'octubre de 1601 l'advocat de Barcelona Geroni Pujades escrivia al seu dietari sobre la suspensió de Josep Mur del càrrec de regent de la cancelleria, no s'abstenia pas d'anotar-hi "...que de pobre advocat era pujat a assessor de la ballia general, jutge de cort de la tercera sala y fet cavaller, y a regent y a noble y no se és poguda tenir la roda...".¹⁷⁶ Certament que les oportunitats de promoció professional dins l'aparell de la monarquia havien augmentat en els darrers temps,¹⁷⁷ a l'empar d'un sistema que es desenvolupava ininterrompudament.¹⁷⁸ Entre les corts de 1512 i les de 1585 el complex de la Reial Audiència, nucli central d'aquest sistema, augmentà el volum de les seves sales i correlativament el personal burocràtic i judicial.¹⁷⁹ Els requeriments legals d'una societat que experimentava profunds processos de canvi que trabarien noves relacions socioeconòmiques, impulsaren aixímateix el citat desenvolupament. Altrament, l'impacte d'aquests processos sobre el sistema, significaria la immersió dels grups socials d'origens no privilegiats, -com succeí a d'altres institucions coetànies de poder polític-, immersió que competiria i al seu torn es fusionaria, amb la

¹⁷⁶ J-M^e. CASAS (Ed.), *Dietari de Jeroni Pujades*, 1: 170. També el jurista Andreu Bosch, autor de *Títols de honor de Catalunya*, es planyia dels ràpids ascensos socials. Vegi's J. AMELANG, *Honored*, 118. Queixes semblants, entre la noblesa de França als Estats Generals: R. MOUSNIER, *Les Institutions de la France*, 2: 355.

¹⁷⁷ J. AMELANG, *Honored*, 111-112.

¹⁷⁸ F. BRAUDEL, *El Mediterráneo*, 1: 29-39. J-A. MARAVALL, *Estado Moderno*, 2: 478-480. R. MOUSNIER, *La vénalité*, 20-25 i ss. ÍD, *Les Institutions de la France*, 2: 336-345.

¹⁷⁹ V. FERRO, *El Dret*, 58-61. Sobre la creació posterior del Tribunal a Mallorca, J. JUAN VIDAL, "La instauració de la Reial Audiència del Regne de Mallorca", *Pedralbes* 14 (1994): 61-79. A València, T. CANET, "La Audiencia valenciana", *Pedralbes* 13 (1993): 45-53.

renovació cultural de l'aristocràcia.

Alguns mercaders, pocs artistes -generalment notaris- i encara menys artesans, aconseguiren de col·locar algun fill entre els ministres de la Reial Audiència.¹⁸⁰ Tal com resta suggerit al quadre número VI-13, la curva de participació es modifica gairebé imperceptiblement al llarg del segle XVI. Així, de 1525 a 1600, entre un 50% i un 41'3% d'aquests descendeixen d'artistes i mercaders, de mentres que a l'Audiència de 1625, trobem ja menys d'un 30% que s'inclourien dins d'aquest grup.¹⁸¹ Per a moltes d'aquestes famílies d'artesans o mercaders, el camí adoptat fins assolir la meta del càrrec, consistí en un cert enriquiment dels recursos -puja de la renda bruta anual, com hem pogut constatar a anteriors capítols- que possibilités al descendent els estudis universitaris. Després d'una activitat professional exercida per compte propi, o amb més sort dins les assessories jurídiques de les institucions del país o dels tribunals menors dependents de l'administració reial, l'escalada al tribunal superior de justícia havia de significar per alguns l'esgotament dels recursos familiars, a jutjar pel silenciós llanguiment en què posteriorment les seves famílies es submergiren. Constituïen la història d'un sector específic de l'audiència, darrera del qual no romanía cap petjada digna d'assenyalar, en termes de continuïtat o consolidació en el poder.¹⁸²

De la comparació entre les diferents trajectòries familiars dels membres que integraven el consell reial a través de cinc talls cronològics, 1525-1530, 1550-55, 1575-80, 1600-1605 i 1625, se'n desprèn no només la persistència d'un sector "anquilosat", definit i pensat en base a l'efímera transcendència social i de poder de llurs famílies, sinó també l'augment proporcional del mateix.

En efecte, tal com s'observa al quadre número VI-14, si de l'Audiència de la primera meitat del segle XVI no excedeixen d'un 40% els que respondrien a aquest immobilitisme o estancament familiar, de vegades en el sentit fins i tot involutiu de retorn -generacional- al grup socioprofessional de procedència, a les darreries del cinc-cents i primer quart del sis-cents eren

¹⁸⁰ Paral·leles eren les limitacions de mobilitat social i professional, en front les majors taxes de mobilitat horitzontal existents. J. AMELANG, *La formación*, 70.

¹⁸¹ Orígens diversos que també es troben entre els membres de la Chancillería de Valladolid. E. MARTÍN POSTIGO, *Los Presidentes de la Real Chancillería de Valladolid* (Valladolid, 1982), 330 i ss. R. KAGAN, *Pleitos*, 182-183.

¹⁸² Aquesta consideració ens permet de matisar la mobilitat social al si de la institució, tot captant els seus elements impulsors i relativitzant per tant el fenomen. Les tendències d'estancament o involució social, sovint han estat negligides a d'altres estudis similars.

entre un 43% i un 47%, els que restaven lluny de culminar el procés de mobilitat social iniciat. Pel que fa a la posterior "carrera política" d'aquest grup, la sectorialització era similar. En el quadre número VI-15, es constata com fins la primera meitat del cinc-cents no més d'un 40% d'aquelles desapareixen del mapa polític general del Principat, proporció que s'incrementà oscil·lant entre un 40% i un 55% entre el darrer quart de la centúria i primeries del segle XVII. Per a valorar-ho, cal considerar-hi tanmateix el factor d'extinció familiar assenyalat només a la primera audiència en un 30%, a la tercera en un 11'7%, a la quarta en un 4'5% i a la cinquena finalment en un 4'75%, com hem exposat en el quadre VI-14.¹⁸³

La progressiva inserció de descendents d'estaments que gaudien d'alguns privilegis militars, ja es tractés de doctors en dret, ciutadans honrats o pròpiament cavallers, -com veiem al quadre VI-13-, ensems amb el també progressiu tancament de l'oferta de promoció socioprofessional a mans d'un sector cada cop més reduït, tot plegat ens fa pensar en termes d'un procés d'ennobliment relatiu o condicional i sectorial.

¿Tal vegada som davant d'un procés d'"oligarquització" dels ministres de l'audiència, en el sentit que el domini polític però també social que dimanava de l'exercici d'aquest poder, era controlat per un sector en vies d'ennobliment i dipositari així d'unes peculiars i comuns característiques?

Si encreuem les xifres del quadre VI-15 amb les del VI-14 veiem en efecte, com la consolidació pública va relacionada amb la mobilitat vertical. A l'audiència de l'any 1525, del 20% que es promociona posteriorment a l'administració reial, tots ells van ascendint successius esglaons dins la piràmide social i, en concret, el 50% s'insereix dins la noblesa; del 52% d'aquest sector a la de l'any 1550, també tots ascendeixen socialment i un 58% s'insereixen entre la noblesa; del 28% d'aquests a la de 1575, un cop més tots segueixen en aquesta línia i un 40% s'insereixen entre la noblesa; el 36'5% de 1600 i finalment el 21'5% de la de 1625, que constitueixen el nucli familiar promocionat posteriorment al mateix cercle de poder, tots

¹⁸³ La diferència entre extinció i desaparició del mapa polític, l'hem verificat a través del seguiment amb protocols notariais posteriors. Quan afirmem el segon aspecte, és perquè hem trobat membres d'aquestes famílies contractant negocis jurídics diversos, però fóra del cercle social i de poder en qüestió. Pel que fa al primer aspecte, hem convingut que tenia lloc quan ha estat impossible de trobar la família ni entre els protocols notariais -recordem ací que en una primera fase d'aquest treball consultarem les capitulacions matrimonials exhaustivament- ni entre els càrrecs. Tot i que pot persistir tanmateix el dubte relatiu a les seves possibilitats d'emigració, si el que ens interessa és la consolidació en el poder, és obvi que residint fóra de Barcelona també haurien pogut continuar amb alguns càrrecs. També hem consultat a tal efecte, F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 2 vols.

Quadre VI-11. Orígens socials de les famílies d'oficials de l'administració reial. Principat i Comtats, 1479-1626.¹⁸⁴

	Grups Socials						
	Menestrals	Artistes	Mercaders	Gaudints	Ciutadans	Cavallers	Nobles
Boixadors	-	-	-	-	-	X	-
Calders	-	-	-	-	-	-	X
Casademunt	-	-	X	-	-	-	-
Cassador	X	-	-	-	-	-	-
Codina	-	-	X	-	-	-	-
Dusai	-	-	-	-	X	-	-
Erill	-	-	-	-	-	-	X
Ferrer	-	X	-	-	-	-	-
Fivaller	-	-	-	-	X	-	-
Granollachs	-	-	X	-	-	-	-
Gualbes	-	-	-	-	X	-	-
Icart	-	-	-	-	-	X	-
Magarola	-	X	-	-	-	-	-
Marimón	-	-	-	-	X	-	-
Montaner	-	-	X	-	-	-	-
<i>Montaner</i>	-	-	X	-	-	-	-
Peguera	-	-	-	-	-	X	-
Pol	-	-	-	-	X	-	-
Pons	-	-	-	-	-	X	-
Puig	-	-	X	-	-	-	-
Queralt	-	-	-	-	-	X	-
Quintana	-	-	X	-	-	-	-
Salbà	-	-	-	-	-	X	-
Sapila	-	-	-	-	X	-	-
Sentmenat	-	-	-	-	-	X	-
Sorribes	X	-	-	-	-	-	-
Terre ¹	-	-	-	-	X	-	-
Xammar	-	-	X	-	-	-	-
Totals	7'2%	7'2%	25%	0%	28'4%	25%	7'2%

¹⁸⁴ Fonts: tots els capítols matrimonials i testaments referits a les famílies en qüestió, a l'AHPB, AHCB (Secc. Notarial), ACA (Secc. Patrimonial), BC (Arxiu Notarial), l'esment dels quals ometem ací per consideracions d'espai i remetem al lector a la resta de notes a peu de pàgina del capítol, on s'inclouen tots els protocols notariais utilitzats per aquesta tasca.

*Quadre VI-12. Aliances matrimonials
dels ministres de l'Audiència, segle XVI.¹⁸⁵*

Tipus d'aliances:	Artistes	Mercaders	Gaudints	Nobles i Cavallers	Oficials Reials	
					Magistrats	Oficials superiors
<i>Audiència 1525-30</i>	1	2	-	4	2	1
<i>Audiència 1550-55</i>	2	3	2	6	4	1
<i>Audiència 1575-80</i>	4	4	2	3	4	-
<i>Audiència 1600-05</i>	5	5	2	4	3	3
<i>Audiència 1625</i>	4	5	4	5	3	-
<i>Totals</i>	18'3%	21'5%	11'3%	25%	18'3%	5'2%

també continuen llur procés d'ascens social i un 25% i 40% respectivament, assoleixen amb èxit la citada inserció. Com hem apuntat anteriorment, entre un mínim d'un 62'5% i un màxim d'un 100%, s'hi troben les quòtes d'homogàmia professional i enllaç nobiliari, durant aquells anys.

Malgrat compartir cercle professional, no tots els ministres de l'audiència es trobaven sota les mateixes condicions com a classe de poder. És per això, que cal conèixer en què consistien aquestes i per les causes que impulsaren l'esmentat augment d'un sector "anquilosat" al llarg del segle XVI.

Les vinculacions matrimonials portades a terme per aquest darrer sector, majoritàriament dintre del grup social d'arrel, en són prou significatives. A mitjans del segle XVI, el jutge Joan Jofré, fill d'un mercader de Solsona, era emparentat per dues bandes amb sengles famílies de notaris de Barcelona: a aquestes pertanyia la seva muller i al seu torn havia

¹⁸⁵ Fonts (considerem innecessari d'especificar ací els continguts particulars, com tampoc a les notes que continuen, sempre i quan es tracti de casos citats sovint al llarg del text): AHPB, Not. Andreu Miquel Mir, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 12, s.f. ÍD, Not. Joan Ollers, *Manual de capítols matrimonials*, llig. 2, s.f. ÍD, Not. Joan Soler Ferran, *Capítols matrimonials*, llig. 23, s.f. ÍD, Not. Esteve Gilabert Bruniquer, *Libro cuarto de capítols matrimonials*, llig. 15, ff. 213r.-216r. ÍD, Not. Esteve Companys Gispert, *Manual de capítols matrimonials*, llig. 2, s.f. ÍD, Not. Pere Ferrer, *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 12, s.f. ÍD, Not. Francesc Vidal (menor), *Primus liber testamentorum*, llig. 19, s.f. BC. Arx. Not., Miquel Axada, *Llibre sisè de capítols matrimonials*, man. 493, s.f. AHCB. Secc. Not. III-13, III-15, s.f. Més les fonts relacionades al quadre número VI-10.

casat una filla d'ambdós. amb un altre notari també de la ciutat.¹⁸⁶ No gaire diferent havia estat el destí dels jutges Geroni Planes i Francesc Ubach, ambdós fills de notaris i parents per afinitat, el primer dels quals era relacionat amb una família de mercaders i casà llur primogènit i hereu amb la filla d'un mercader de Barcelona, que aportà una humil dot en forma de pensió consistent en 30 lliures anuals. quan llavors hom ja assolía quantitats considerablement més superiors per a les categories socials de gaudints o ciutadans honorats;¹⁸⁷ o el de Lluís Besturs, -com tants d'altres que consten al quadre número VI-13-, el qual no pogué sinó de casar una filla amb un ciutadà honorat de privilegi reial i per tant recent ascendit d'un estament inferior.¹⁸⁸ distinció que segons la *vox populi* i òbviament entre el patriciat urbà, era considerada aleshores de menor categoria social que la gaudida pels ciutadans de matrícula, tal com defensà i escrigué en el seu moment el doctor Joan Pere Fontanella.¹⁸⁹

El trànsit envers una promoció socioprofessional materialitzada amb la consolidació generacional al front d'alguns càrrecs de govern, -bé que diferents entre sí-, no havia estat tampoc superat amb èxit per tots els magistrats provinents de famílies que tot just acabaven d'ascendir -parcialment de vegades, això és, alguns dels seus membres-, amb escriu diversos esglaons a la piràmide social.

Rendes anuals de gairebé 1.500 lliures, ús personal de fins a tres o quatre cavalls. eren alguns dels més recurrents justificants adduits entre els memorials de sol·licitud de privilegi militar,¹⁹⁰ per part de parents dels que posteriorment arribarien a jutges. Sembla però, que o bé exageraven aquests, o el camí fins la magistratura havia estat més oneros del que presuposaven les famílies en un principi. En el capítol quart afirmàvem que aquest model involutiu o d'estancament lligava amb l'absència d'una acció familiar conjunta. N'és significatiu que el ciutadà Francesc Romeu, al seu testament de l'any 1571 no pogués llegar absolutament res al seu fill segon, excepte la constància que l'alimentaria son germà gran, -dintre de la qual cosa cal suposar-hi es consideraria la llegítima-. L'avi d'aquests però, ja havia

¹⁸⁶ AHPB. Not. Pere Talavera, *Manual de testaments*, llig. 3, ff. 22r.-26r., doctor Joan Jofré, any 1576.

¹⁸⁷ ÍD. Not. Onofré Rialp, *Secundum testamentorum librum*, llig. 14, s.f., Geroni Planes, any 1598. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 34, s.f., Joan Geroni Planes i Gerònima Sala, any 1590.

¹⁸⁸ ÍD. Not. Antoni Joan Fita, *Libro noveno de capítulos matrimoniales y concordias*, llig. 39, s.f., Lluís Besturs i Bartomeu Modolell, any 1628.

¹⁸⁹ J. AMELANG, *La formació*, 47.

¹⁹⁰ ACA. CA, llig. 261, s.f., memorials de Salvador Besturs, aprox. 1600.

estat doctor del reial consell: ¿ens trobem per tant davant un cas d'estancament patrimonial progressiu?¹⁹¹ El jutge Josep Roca, com l'anterior també de les darreries del cinc-cents, era emparentat amb una família de mercaders i ciutadans de mediocre situació econòmica, els Spano.¹⁹²

Hom pot atribuir l'augment d'aquest sector anquilosat produït d'ençà el darrer quart del segle XVI, a un complex d'elements tots ells indestriables entre sí. D'una banda, a una major competitivitat causada per l'increment d'advocats de la ciutat,¹⁹³ competitivitat agreujada al seu torn per les quòtes de consolidació familiar a les pròpies estructures governamentals -que simplement la repetició de cognoms desvetlla-. D'una altra, a les creixents pressions de la noblesa per tal de monopolitzar certs càrrecs de govern, que provocarien que a les corts de 1599 s'aconeguís l'ofici de regent de la tresoreria exclusivament per a l'estament militar,¹⁹⁴ i finalment degut a unes vinculacions matrimonials incapaces ni de participar en el joc d'influències de les provisions de càrrecs, ni de projectar la família a d'altres àmbits de poder compartits intrínsecament per una classe dominant on tot aquell qui participés del poder polític i que intentés de consolidar-s'hi desitjava d'anar-hi a parar o si més no d'apropar-s'hi, o a unes relacions socials incapaces de reconduir d'alguna manera aquesta projecció.

En aquest sentit les causes se'n podien trobar a l'absència d'una trajectòria de classe, - que definim així tot just pels objectius d'adhesió al model social dominant que perseguia i que podia culminar doncs processos d'ascens social previs-, paral·lela a la promoció burocràtica,

¹⁹¹ AHPB. Not. Gabriel Montaner, *Tercii libri testamentorum*, llig. 7, s.f., any 1571.

¹⁹² BC. Arx. Not. Miquel Axada, *Manual de testaments*, man. 533, s.f., Francesc Spano cosí-germà del doctor Josep Roca, any 1624. Com exemple de la situació econòmica que hem atribuït als Spano, podem recordar que als capítols matrimonials de la seva neboda Comtessina Spano, de la qual era tutor Josep Roca, hi aportà un total de 700 lliures. Era l'any 1610, i en comparació, d'altres ciutadans honrats i gaudints en feien aportacions molt més enlairades, fins i tot el doble, (J. AMELANG, *La formación*, 86) tot considerant a més, que Comtessina era l'única filla, a banda de l'hereu. AHPB. Not. Francesc Blanch, *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, llig. 13, ff. 160r.-166r. També sobre aquesta família, BC. Arx. Not. Miquel Axada, *Capítols matrimonials*, man. 490, s-f., Jaume Pau Spano, any 1596.

¹⁹³ J. AMELANG, *La formación*, 77-80. També per a d'altres territoris de la Monarquia, D. BERNABÉ GIL, "Los juristas en la burocracia municipal. Asesores y abogados ordinarios de la ciudad de Orihuela en el siglo XVII", a *Homenaje al Dr. Sebastià García Martínez*, 2: 133-145.

¹⁹⁴ En relació amb la generalitzada crítica al segle XVII contra l'abandó de la política a mans dels lletrats, don Francesc de Gilabert en els seus *Discursos* proposava la incorporació a l'Audiència de nobles que no fossin juristes, en condició de consellers de capa i espasa. Vegi's P. MOLAS, *Família*, 49. Pel que fa a les controvèrsies que assoliren fins i tot nivells literaris també a Castella, A. DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Las clases privilegiadas*, 185-197. J.-M. PELORSON, *Les letrados*, 141-142. J. FAYARD, *Los miembros*, 171-175.

que equivaldria precisament als elements que acabem de descriure.¹⁹⁵ Cap dels individus esmentats com a model de comportament d'aquest sector, practicaren unes mínimes quòtes d'homogàmia professional,¹⁹⁶ ni compartiren uns recursos materials -els beneficis de la renda i la propietat de la terra- dominats per la noblesa. Cap d'aquests adquirí finques rústiques durant o després del seu exercici com a jutge i, en definitiva, no aconseguiren de desprendre's del tot del seu estament d'origen.¹⁹⁷

Si a l'època moderna la classe dirigent urbana s'imbueix progressivament dels valors aristocratitzants -en relació a la urbanització nobiliària-¹⁹⁸ al Principat, la magistratura concretament ja gaudia a priori d'alguns dels privilegis militars que es remuntaven al segle XV.¹⁹⁹ Aquests privilegis, però, es limitaven als estrets marges individuals. Més enllà doncs d'uns marges que es trobaven en funció de la pròpia preparació lletrada i que per tant eren comuns a tots els magistrats, els lligams de parentiu i la capacitat d'alternativa de poder en què es situaven llurs famílies, estaven prefigurant les pautes d'una autèntica inserció nobiliària.

Situació que per a algunes d'aquestes famílies, encara més afortunades, les ànsies d'ennobliment citades les havien lligat a la cort reial central: com ja hem esmentat a una altra part del capítol, el jutge de mitjans del segle XVI Miquel Quintana, hi tenia residint un fill per interessos educacionals, interessos òbviament reflectits no només a curt termini.²⁰⁰ L'educació a la cort era en efecte privilegi d'uns quants i viatge d'anada i tornada d'importants influències personals o familiars: ho prova el fet que els Quintana romandrien posteriorment

¹⁹⁵ L. CACHÓN RODRÍGUEZ, *¿Movilidad social*, 539-542.

¹⁹⁶ Sobre les tendències a l'homogàmia professional, R. MOUSNIER, *Les institutions*, 1: 47-71. J. FAYARD, *Los miembros*, 316. J.-M. PELORSON, *Les letrados*, 193. R.-R. HARDING, *Anatomy*, 111-117. J. DEWALD, *The formation*, 247 i ss. R. BURR, *Emergence of a bureaucracy*, 184. T. CANET, *La Magistratura*, 254. També en el cas de l'èlit comercial, P. MOLAS, *Comerç i estructura social*, 286-287.

¹⁹⁷ Roland Mousnier ha constatat la mateixa problemàtica entre els oficials reials de la Monarquia francesa: l'enriquiment, tot i considerar-se fonamental, no era suficient per a adquirir un càrrec de prestigi. Calia, a més, viure noblement. viure de les rendes. *Les institutions*, 2: 172.

¹⁹⁸ F. BRAUDEL, *El Mediterráneo*, 2: 99-110. J.-A. MARAVALL, *Estado Moderno*, 2/19-36. R. MOUSNIER, *Les institutions*, 1: 47-71. ÍD., *Les hiérarchies sociales*, 60 i ss. P. GOUBERT, *El Antiguo Régimen. La Sociedad*, 80-93. G. HUPPERT, *Bourgeois et gentilshommes*, 135. J. AMELANG, *La formación*, 34-45.

¹⁹⁹ En efecte, aquests doctors gaudien des de 1455 dels mateixos privilegis que els ciutadans honrats, i a la matrícula de ciutadans del 1510, que al seu torn concedia certs privilegis de noblesa als matriculats, també s'hi incloïen. J. AMELANG, *La formación*, 78.

²⁰⁰ AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Liber tercius testamentorum*, llig. 31, ff. 150r.-152v., Mònica Quintana, any 1577.

Quadre VI-13. Procedència social de les famílies
dels ministres de l'Audiència, 1525-1625.²⁰¹

	Artistes	Mercaders	Ciutadans	Gaudints	Cavallers
<i>Audiència 1525-30</i>	Franc, Fcesc.? Vilana, Bernat	Castelló, Fcesc.? Pasqual, Pere Salgueda, Lluís	Vallseca, Fcesc. Savila, Fcesc.	Aibri, Joan Sunyer, Geroni	Gualbes, Joan
Totals	20%	30%	20%	20%	10%

²⁰¹ Sobre els càrrecs que integraven el conjunt de ministres de l'audiència, V. FERRO, *El Dret*, 108. Es col·loquen sota cada columna, els noms d'aquells els pares dels quals pertanyien a l'estament especificat. Els interrogants al·ludeixen a una manca suficient de proves documentals. Fonts: per a les nòmines dels magistrats hem utilitzat els registres següents (malhauradament, sospitem que no sempre són completes, raó per la qual reconeixem treballar sobre valors aproximats): ACA. RC, 3877, 3878, 3879, 3917, 4177, 4178, 4179, 4180, 4181, 4182 (f. 162r., nòmina de l'Audiència pels anys 1548-1552), 4183, 4288, 4289, 4290, 4291, 4292, 4293, 4294, 4295, 4684, 4685, 4686, 4687, 4688, 4866, 4867, 4868, 4869, 4870, 4871, 4873, 4874, 5177, 5178 i 5179. La nòmina de finals de segle a ÍD. CA, llig. 344 i la dels anys vint del segle XVII a *Ibid.*, llig. 366 (Citada per J-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 508). E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1: 25-43. J-M^a. SANS i C. BALLART, "El catàleg de diputats", 63-118. D'entre els convocats a Corts i jurats del Consell de Cent, J-L. PALOS, *La práctica del gobierno*, 2: 36-95 i 127-284, respectivament). S'han utilitzat de nou, els protocols notariais que citem al llarg del present capítol, a més dels següents, dels què per tant ometem especificar el contingut exacte: AHPB. Not. Antoni Anglès, *Primus liber testamentorum* llig. 13, f. 125r. ÍD. Not. Pere Saragossa, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 6, s.f. ÍD. Not. Geroni Canyelles, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 1, s. f. ÍD. Not. Miquel Cuberta, *Plec de capítols matrimonials de diversos anys*, llig. 3, s.f. ÍD. Not. Esteve Companys Gispert, *Capítols matrimonials*, llig. 2, s.f. ÍD. Not. Narcís Castelló, *Manual de capítols matrimonials*, llig. 8, s.f. ÍD. Not. Francesc Vidal (Menor), *Primus liber testamentorum*, llig. 19, s.f. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 39, s.f. ÍD. Not. Galceran Francisco Devesa, *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 15, s.f. ÍD. Not. Antoni Batlle, *Libro segundo de capítulos matrimoniales*, llig. 16, ff. 8r.- 9r. ÍD. Not. Bernat Puigvert, *Capítols matrimonials*, llig. 23, s.f. ÍD. Not. Joan Soler Ferran, *Llibre de testaments*, llig. 24, s.f. ÍD. Not. Pere Màrtir Ferrer, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, llig. 21, ff. 80r.- 85r. ÍD. Not. Francesc Aquiles (Menor), *Plec de capítols matrimonials*, llig. 20, s.f. ÍD. Not. Josep Safont, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 26, s.f. ÍD., Not. Lluís Collell (Menor), *Primus liber testamentorum*, llig. 12, ff. 150v.-157v. ÍD. Not. Joan Vidal, *Llibre tercer de capítols matrimonials*, llig. 13, s.f. ÍD. Not. Antoni Roure, *Libro cuarto de capítulos matrimoniales*, llig. 19, s.f. BC. Arx. Not. Miquel Axada, *Libro 11º de capítulos matrimoniales*, man. 498, s.f. *Ibid.*, *Libro 14º de capítulos matrimoniales*, man. 501, s.f. *Ibid.*, *Llibre sisè de capítols matrimonials*, man. 493, s.f. AHCB. Secc. Not, II-31, s.f.

	Artistes	Mercaders	Ciudadans	Gaudints	Cavallers
<i>Audiència 1550-55</i>					
	Llorenç, Joan Riusec, Esteve Serra, Bernabé	Castelló, Fcesc. Calvó, Joan Jofré, Joan Miralles, Miquel Puig, Esteve Xammar, Fcesc.	Mitjavila, Jaume Terçà, Miquel? Vallseca, Fcesc.	Martí, Bartomeu Montaner, Fcesc. Sorribes, Mateu Sunyer, Geroni Vilana, Lluís	Clariana, Pere Ferrer, Miquel Gallart, Agustí
<i>Totals</i>	15%	30%	15%	25%	15%
<i>Audiència 1575-80</i>					
	Manegat, Geroni Mir, Fcesc. Planes, Geroni Serra, Bernabé Ubach, Fcesc.	Miralles, M. Sans, Fcesc.	Romeu, Fcesc.	Oset, Damià? Puig, Fcesc. Quintana, Miquel-J. ²⁰² Sabater, Fcesc. Terçà, Miquel	Franquesa, Martí Ferrer, Miquel Peguera, Lluís Sescases, Fcesc.
<i>Totals</i>	29'5%	11'7%	5'8%	23'5%	29'5%
<i>Audiència 1600-05</i>					
	Bonet, Fcesc. Dalmau, Josep Fontanet, Salvador Gallego, Fcesc. Magarola, Joan Ubach, Fcesc.	Mur, Josep Puigmitjà, J.? Tomer, Geroni	Benach, Josep Pineda, Jaume Regàs, Narcís Rovirola, Rafel	Astor, Geroni? Ferrer, Josep Oliba, Antoni Roig, Bernat	Castelló, Joan Peguera, Lluís Salbà, Miquel Santjust, Geroni Sescases, Fcesc.
<i>Totals</i>	27'7%	13'6%	18%	18%	22'7%

²⁰² En tractar-se d'una comptabilització per famílies, no fem constar -ni en aquest ni en els quadres VI-14, VI-15 i VI-20, que segueixen- altre membre del Quintana que figurava a la mateixa audiència.

	Artistes	Mercaders	Ciutadans	Gaudints	Cavallers
<i>Audiència 1625</i>	Besturs, Lluís Gallego, Fcesc. Magarola, Joan Morell, Baltasar?	Gamis, Fcesc. Ramón, Monts.	Bonet, Fcesc. Bru, Fcesc. Ferrús, Fcesc. Roca, Josep Rollan, Fcesc. Sala, Miquel	Astor, Geroni? Dalmau, Josep	Castelló, Joan Ferrer, Josep Mitjavila, Jaume Montaner, Hip. Puigmarf, Pere Santjust, Geroni Soler, Pere
<i>Totals</i>	19'5%	9'5%	28'5%	9'5%	33%

dues generacions més a l'administració reial catalana, una de les quals culminaria amb una regència al consell d'Aragó, de mentres que una altra família de cavallers de Barcelona amb la qual havien enllaçat l'any 1565, els Vilanova, era present a la cort de llavors amb un càrrec de receptor general.²⁰³

Aquestes trajectòries no es trobaven pas determinades pels propis orígens socials dels oficials: no eren doncs tan sols les famílies consolidades de ciutadans honrats i cavallers les que les protagonitzaren. Si encreuem les xifres dels quadres número VI-13 i VI-14, observem com d'una manera estable quelcom més de la meitat dels doctors i oficials superiors de l'Audiència provinents de famílies d'artistes i mercaders, prosseguiria llur procés de mobilitat social. En efecte, a l'Audiència dels anys 1525-1530, dels 5 membres que responen a aquests orígens, només un 40% s'estanquen socialment després del càrrec; a la dels anys 1550-1555, dels 9 en serien un 44%; a la del període 1575-1580, dels 7, un 71%; a la de 1600-1605, dels 9, un 44%; i, finalment, a la de 1625, dels 6 d'aquests orígens, un 50%. No hem d'oblidar-hi de nou la possibilitat que algunes d'aquestes famílies s'extingissin biològicament. De la mateixa manera, si encreuem les xifres del quadre VI-13 i les del VI-15, a l'audiència de l'any 1525 més del 50% d'aquest grup d'origen no privilegiat continua una trajectòria de càrrecs; a la del 1550, es tracta de quelcom menys d'un 50%; a la del 1575, un 85%; a la de 1600, un 23%;

²⁰³ A. SIMÓN, *Cavallers i ciutadans*, 60-75.

Quadre VI-14. Trajectòria sociofamiliar paral·lela i posterior
dels ministres de l'Audiència, 1525-1625.²⁰⁴

	Procés de mobilitat vertical	Inserció a la noblesa	Estancament social
<i>Audiència 1525-30</i>			
	Castelló, Fcesc. Gualbes, Joan Salgueda, Lluís Vallseca, Fcesc. Vilana, Bernat	Sunyer, Geroni	Pasqual, Pere Franc, Fcesc. (*) ²⁰⁵ Aibri, Joan (*) Savila, Fcesc. (*)
<i>Totals</i>	50%	10%	40%
<i>Audiència 1550-55</i>			
	Castelló, Fcesc. Ferrer, Miquel Martí, Bartomeu Miralles, Miquel Puig, Esteve Terça, Miquel Vallseca, fcesc.	Calvó, Joan Clariana, Pere Gallart, Agustí Mitjavila, Jaume Montaner, Fcesc. Sorribes, Mateu Sunyer, Geroni Xammar, Fcesc.	Jofré, Joan Llorenc, Joan Riusec, Esteve Serra, Bernabé Vilana, Lluís
<i>Totals</i>	35'3%	40%	25%

²⁰⁴ Es col·loquen sota cada columna, els noms d'aquells la família dels quals -entesa sota l'accepció de lligams de sang-, en els deu o vint anys màxim posteriors a l'obtenció de la plaça es promocionaren sociopolíticament ja fos a través d'un càrrec superior o bé enllaçant matrimonialment amb la noblesa o estaments superiors al d'origen, o pel contrari, romangueren al llarg dels anys socialment immòbils com demostra la columna del marge dret. La diferència entre les dues primeres columnes, radica en la captació progressiva de pautes d'ascens social o en l'entrada en els rangs superiors de la noblesa, respectivament, aquesta darrera bé mitjançant matrimonis, bé senyories jurisdiccionals o grans càrrecs de la Corona, etc. Aquelles famílies que, com ara en el cas de don Lluís de Peguera, ja pertanyien a la noblesa pròpiament dita, s'adequen millor a la columna del mig, atès que també els descendents adquiriran altres títols inherents a la classe dominant, com ara hàbits d'ordes militars. Fonts: vegi's quadre anterior.

²⁰⁵ Tots els asteriscs fan referència a les extincions familiars comprovades.

Procés de mobilitat vertical   Inserció a la noblesa   Estancament social

Audiència 1575-80

Ferrer, Miquel	Franquesa, M.	Mir, Fcesc.
Manegat, Geroni	Peguera, Lluís	Miralles, Miquel
Puig, Fcesc.	Quintana, Miquel-J.	Osset, Damià (*)
Sabater, Fcesc.	Terça, Miquel	Planes, Geroni
Sescases, Fcesc.		Romeu, Fcesc.
		Sans, Fcesc.
		Serra, Bernabé
		Ubach, Fcesc. (*)

Totals   29'4%   23'5%   47'1%

Audiència 1600-05

Bonet, Fcesc.	Magarola, Joan	Astor, Geroni
Castelló, Joan	Peguera, Lluís	Benach, Josep
Ferrer, Josep	Santjust, Geroni	Dalmau, Josep
Fontanet, Salvador	Salbà, Miquel	Gallego, Joan
Mur, Josep		Oliba, Antoni
Pineda, Jaume		Puigmitjà, Jaume
Roig, Bernat		Regàs, Narcís
Tomer, Geroni		Rovirola, Rafel
		Sescases, Fcesc.
		Ubach, Fcesc. (*)

Totals   36'5%   18%   45'5%

Audiència 1625

Bru, Fcesc.	Ferrer, Josep	Astor, Geroni
Castelló, Fcesc.	Magarola, Joan	Bonet, Fcesc.
Dalmau, Josep	Mitjavila, Jaume	Besturs, Lluís
Ferrús, Fcesc.	Montaner, Hipòlit	Gallego, Joan
Sala, Miquel	Ramon, Monts.	Gamis, Fcesc.
	Santjust, Geroni	Morell, Baltasar
	Soler, Pere	Puigmarí, Pere
		Rollán, Miquel (*)
		Roca, Josep

Totals   23'7%   33'3%   43%

Quadre VI-15. Trajectòria política familiar paral·lela i posterior
dels ministres de l'Audiència, 1525-1625.²⁰⁶

	Govern Municipal	Diputació del General	Administr. reial	Sense càrrecs
<i>Audiència 1525-30</i>				
	Gualbes, Joan Vallseca, Fcesc. Vilana, Bernat	Gualbes, Joan Salgueda, Lluís	Castelló, Fcesc. Sunyer, Geroni	Aibrí, Joan Franc, Fcesc. Pasqual, Pere Savila, Fcesc.
<i>Totals</i>	30%	10%	20%	40%
<i>Audiència 1550-55</i>				
	Castelló, Fcesc. Ferrer, Miquel Sunyer, Geroni	Clariana, Pere Ferrer, Miquel	Calvó, Joan Castelló, Fcesc. Ferrer, Miquel Gallart, Agustí Martí, Bartomeu Miralles, Miquel Mitjavila, Jaume Puig, Esteve Quintana, Miquel Sorribes, Mateu Terça, Miquel Xammar, Fcesc.	Jofré, Joan Llorenç, Joan Riusec, Fcesc. Serra, Bernabé Vallseca, Fcesc. Vilana, Bernat
<i>Totals</i>	13%	8%	52%	27%

²⁰⁶ Es col·loquen sota cada columna, els noms d'aquells la família dels quals -entesa sota l'accepció de lligams de sang- en els deu o vint anys màxim posteriors a l'obtenció de la plaça a la Reial Audiència, o durant l'exercici de la mateixa, han ocupat càrrecs de govern o burocràtics a cada institució especificada. Fonts: vegi's els dos quadres anteriors.

Govern Municipal	Diputació del General	Administr. reial	Sense càrrecs
------------------	-----------------------	------------------	---------------

Audiència 1575-80

Quintana, Miquel-J. Sescases, Fcesc.	Peguera, Lluís	Ferrer, Miquel Franquesa, Martí Puig, Fcesc. Quintana, Miquel-J. Sans, Fcesc.	Manegat, Geroni Mir, Fcesc. Miralles, Miquel Osset, Damià Planes, Geroni Romeu, Fcesc. Sabater, Fcesc. Serra, Bernabé Terçà, Miquel Ubach, Fcesc.
---	----------------	---	--

<i>Totals</i>	12%	5%	28%	55%
---------------	-----	----	-----	-----

Audiència 1600-05

Bonet, Fcesc. Dalmau, Fcesc. Ferrer, Josep	Peguera, Lluís Santjust, Geroni	Castelló, Joan Fontanet, Salvador Magarola, Joan Mur, Josep Pineda, Jaume Roig, Bernat Salbà, Miquel Torner, Geroni	Astor, Geroni Benach, Josep Gallego, Joan Oliba, Antoni Puigmitjà, J. Regàs, Narcís Rovirola, Rafel Sescases, Fcesc. Ubach, Fcesc.
--	------------------------------------	--	--

<i>Totals</i>	13%	9%	36'5%	41'5%
---------------	-----	----	-------	-------

Audiència 1625

Bonet, Fcesc. Dalmau, Josep Ferrer, Josep Soler, Pere	Magarola, Joan Montaner, Hipòlit Santjust, Geroni Sala, Miquel Soler, Pere	Bru, Fcesc. Ferrús, Fcesc. Magarola, Joan Mitjavila, Jaume Sala, Miquel	Astor, geroni Besturs, Lluís Bonet, Fcesc. Gallego, Joan Gamis, Fcesc. Morell, Baltasar Puigmarí, Pere Roca, Josep Rollán, Miquel
--	--	---	---

<i>Totals</i>	17'5%	21'5%	21'5%	39'5%
---------------	-------	-------	-------	-------

finalment a la de 1626, un 25%.

És per això que cal definir socialment els ministres de l'audiència catalana del cincents, a partir de l'heterogeneïtat. En primer lloc, per la varietat d'orígens dels quals partia, convivint a un mateix moment descendents de donzells o cavallers a un extrem i d'artistes i mercaders enriquits a un altre.²⁰⁷ En el transcurs del període de 1525-1625, de fet, a l'augment de la proporció del primer sector, també és cert que la curva de disminució del grup de famílies d'artistes o mercaders no es trobava pas massa inclinada. Aquesta persistència podia respondre al constant flux de reconversió de les quòtes d'enriquiment econòmic de certs sectors socials no privilegiats a la carrera de dret, davant la creixent influència dels juristes i llur poderós atractiu sobre la societat. Considerar-se públicament els servidors més directes i acostats al rei en el marc d'una mentalitat estamental i nobiliària i tot just per les comeses en matèria de justícia a què en concret eren entregats els propis jutges, tenint en compte que la justícia s'exercia en nom del rei,²⁰⁸ significava d'incloure's gairebé automàticament al si d'una trajectòria que indefectiblement aspirava -ho assolís o no- al domini social.²⁰⁹

L'escàs èxit sociofamiliar d'un ampli sector d'aquest grup dirigent i els comportaments diferencials, ens acosta si més no al que Georges Huppert definí com a "classe en transició",²¹⁰ la ubicació social definitiva de la qual dependria tot just de l'esmentada trajectòria, desenvolupada durant l'exercici del càrrec en qüestió a l'administració. En qualsevol cas, inclòs com a grup proper a la noblesa, grup de vegades inestable segons sectors i al seu torn renovador en potència per aportació de noves famílies a aquella, llur consolidació dependria en conjunt de condicions variables, per contraposició a l'estabilitat i autoreproducció social tant d'una noblesa hereditària, com una noblesa de toga a l'estil francès.

²⁰⁷ També era aquesta la caracterització de la burocràcia judicial d'altres ciutats europees: J. DEWALD, *The formation*, 69-112. R. BURR LITCHFIELD, *Emergence of a bureaucracy*, 160-162. V-I. COMPARATO, *Uffizi e società*, 57-60. P. GREISSLER, "Le magistrat de Strasbourg au XVIIè siècle", a *Pouvoir, villes*, 67-71. J. FAYARD, *Los miembros*, 185-193. T. CANET, *La Magistratura*, 251.

²⁰⁸ P. GOUBERT, *El Antiguo Régimen. Los poderes*, 118-123. R. MOUSNIER, *Les institutions*, 2: 89 i ss. R. ROLDÁN, *Los jueces*, 150.

²⁰⁹ En relació a la consideració de l'alta administració com a part de la noblesa, es desenvolupà durant aquells anys arreu d'Europa tota una literatura sociopolítica. Sobre Castella, vegi's J. FAYARD, *Los miembros*, 171-175. A França, R. MOUSNIER, *Las jerarquías sociales*, 79 i ss. També, R. METTAM, "The debates about the definition of noblesse and the nature of privilege", a ÍD, *Power and Faction in Louis XIV's France*, 72-80. A Catalunya, P. MOLAS, *Família i política*, 47-50.

²¹⁰ L'autor utilitza aquest concepte tot simbolitzant un grup social que tot just ha abandonat les activitats no nobles, per aspirar integrar-se entre aquests. G. HUPPERT, *Bourgeois et gentilshommes*, 45.

A diferència però del cas francès, on la venalitat de càrrecs de l'administració reial significava que l'adquisició o compra d'un d'aquests, constituïa sempre la culminació d'un procés d'ascens social i la garantia de llur ennobliment en ésser perpetuat el càrrec dins la família.²¹¹ cal per tant distingir en el nostre cas, entre una promoció adquirida per algunes famílies a les quals el pas per l'audiència era la culminació d'un esforç d'evolució socioprofessional i econòmica i d'altra banda, continuïtat o consolidació en el marc de poder, aquesta darrera fruit d'una trajectòria de classe que inclouria, un cop col·locat un fill al tribunal, una gradual inserció familiar -que en menor nombre de casos es culminava, segons el quadre VI-14 i menys encara si es tractava d'una reconversió vers noblesa dominant- dins la correlació de forces socials de la qual participava aquesta darrera.

Constituïen, aquestes trajectòries, les pautes del funcionament social en el poder. La no propietat del càrrec, impel·lia encara més a prosseguir-les, o en tot cas hi dipositava una bona part de les garanties de consolidació. Lluny d'aital inserció, la carrera dels magistrats -i oficials superiors- finalitzaria en sí mateixa, tancant l'etapa d'ascens ocupacional o immersió passatgera al grup dirigent, i abandonarien tard o d'hora qualsevol projecte de promoció familiar. Eren, en definitiva, les limitacions de la mobilitat vertical, que estrenyien el camí envers les aristocràcies de l'època, model social d'una classe de poder.²¹² Per a molts doncs, l'ennobliment romania a mans d'un somni impossible.²¹³

Llinatges com ara els Codina, Montaner o Xammar al cinc-cents i els Magarola o Salbà al sis-cents, il·lustren la concatenació d'ambdós elements darrera de brillants historials de serveis, que assoliren de consolidar al llarg de successives generacions. Brillants historials, que constituïen símbol d'altra banda, d'una mobilitat de càrrecs de la qual tampoc tots els oficials se'n beneficiaren.²¹⁴ Al llarg dels vint-i-vuit anys de servei del doctor Joan Magarola, des que fou nomenat en oïdor del reial consell fins que demanà el títol de noblesa i entrà al Consell d'Aragó,²¹⁵ la seva família s'anà consolidant a l'administració reial mitjançant

²¹¹ R. MOUSNIER, *Les institutions*, 2: 356.

²¹² L. STONE, *An open*, 199.

²¹³ A d'altres àmbits, J. DEWALD, *The formation*, 221-245. G-E. AYLMER al seu estudi sobre els oficials de Carles I d'Anglaterra, també observà l'existència de dos sectors contraposats, amb interessos i riquesa patrimonial diferents. ÍD. *The King's Servants*, 334-336.

²¹⁴ J. FAYARD, *Los miembros*, 58-82. J-P. PELORSON, *Les Letrados*, 86.

²¹⁵ ACA. CA. llig. 482, s.f., memorial de serveis de Joan Magarola. s.d. *Ibid.*, llig. 499, s.f., sol·licitud de privilegi nobiliari pel mateix, any 1626.

estratègies homogàmiques: així que son germà assolí la mitra de Vic,²¹⁶ dos dels seus fills enllaçaren amb el vell llinatge dels Llupià procuradors reials dels Comtats²¹⁷ i amb una altra família connectada a l'Audiència, els Sala.²¹⁸ També quan Francesc Montaner, ja vidu, ingressà en religió i ocupà la cancelleria l'any 1573, en portava quaranta-cinc de servei a l'Audiència.²¹⁹ Fins aleshores havia recorregut un llarg camí que li havia ubicat entre la vella noblesa, passant primer per una consolidació familiar al marc professional, a través d'un parell d'aliances matrimonials amb d'altres doctors i parents directes dels consellers reials, el primer propi i el segon d'una filla, així com amb dos membres de la classe jurisdiccional, un dels quals es tractava de don Francesc Gispert de Pons, senyor d'Altet i d'altres llocs. És clar que aquestes vinculacions pressuposaven un alt preu: l'aliança amb aquest darrer, l'any 1560, li valgué al llavors regent la cancelleria l'aportació d'un dot de 3.000 lliures.²²⁰ Es tractava sens dubte d'una quantitat considerable si tenim en compte que al final de la seva vida, el patrimoni relict del regent constava d'una renda anual de 560 lliures, la meitat de les quals provenien d'una provisió reial sobre la tresoreria del regne de Mallorca i l'altra meitat de pensions de censals sobre particulars i institucions públiques, censos, quaranta-una peces de terra de les quals desconeixem el que li rendaven, dues cases i una torre amb quadra situada prop de la parròquia de Sant Joan Despi.²²¹ Poc temps després, Montaner aconseguí que el seu fill fos investit amb la regència de la cancelleria de Sardenya.²²²

Tal vegada pugui resultar ociós confirmar de nou com les influències que

²¹⁶ AHPB. Not. Anue Servat, *Cinquè llibre de testaments*, llig. 12, s.f., don Joan de Magarola, any 1633.

²¹⁷ ACA. CA. llig. 478, s.f., serveis prestats pels Llupià a la Procuradoria reial dels Comtats i drets familiars sobre la capbreuació del territori, aprox. finals del segle XVI.

²¹⁸ AHPB. Not. Antic Servat. *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 39, s.f., Francesc Sala i Prèxedis Magarola filla del doctor Magarola, any 1624. ÍD, *Ibid.*, llig. 44, ff. 453r.-455r., Vicenç Magarola fill del mateix doctor i Magdalena Llupià filla del Procurador reial dels Comtats, any 1631.

²¹⁹ ACA. RC, 4182, ff. 18v.-19v., adjudicació d'una plaça de jutge de la sala del civil, a Francesc Montaner (6-II-1528). *Ibid.*, 3978, ff. 81v.-82r., el mateix abandona la plaça d'advocat fiscal, any 1529. *Ibid.*, 4182, f. 157v., plaça de regent la cancelleria a Francesc Montaner (14-I-1548). *Ibid.*, 4183, ff. 95r.-96 i 4290, ff. 35v.-38v., plaça de canceller (14-III-1573).

²²⁰ AHCB. Secc. Not. II-11, s.f., el doctor Montaner i Maria Pons, any 1560. BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Capítols matrimonials*, man. 81, s.f., el doctor Francesc Montaner i Elisabet Gort, any 1535. ÍD, *Ibid.*, Pere Gort fill del doctor del consell reial del mateix nom i Elisabet Montaner, filla del doctor Montaner, any 1535.

²²¹ BC. Arx. Not., Francesc Jovells, *Inventaris*, man. 331, ff. 71r.-75v., any 1577.

²²² ÍD. Not. Jaume d'Encontra. *Testaments*, man. 300, s.f., testament de Francesc Montaner, any 1575.

acompanyaven l'exercici del càrrec, facilitaven la inversió en els negocis més rendibles a través d'operacions de crèdit amb les institucions públiques i amb membres de la consolidada classe jurisdiccional. Els seus titulars esdevenien així en arrendataris de les imposicions fiscals respectives i per tant se'n beneficiaven d'una parcel·la del sistema senyorial i de la circulació de la renda. La meitat dels títols de renda de Montaner, responien a característiques semblants. La disposició d'aquestes influències però, -i és en això que cal insistir-, era controlada per un sector que hem identificat com de majors vinculacions amb la classe dominant i en definitiva més avançat en el procés d'inserció nobiliària.

Durant el temps que Miquel Codina exercí la regència de la tresoreria reial, aprofità per a invertir, -com en deixava constància al seu inventari de béns-, en censals sobre certs membres de l'aristocràcia cortesana de Castella, més de 350.000 meravedís en privilegis de *juros* sobre els drets de l'*almojarifazgo mayor* de Sevilla, i gairebé 25.000 meravedís sobre els drets dels ports secs de Portugal.²²³ Codina era fill primogènit d'una família de mercaders de Vic que mantenia negocis a Mallorca, Itàlia i Castella,²²⁴ la riquesa dels quals els acostà a l'administració reial local de la dita vila²²⁵ i com a tal heretava una tradició que l'havia fet participar a d'altres empreses mercantils. En el seu testament esmentava un capital que consistia en res menys que 24.000 ducats, que per tres anys eren destinats a carregar a Sevilla diverses mercaderies amb destí a la Nova Espanya.²²⁶ L'abandó d'aquesta tradició mercantil no es féu però fins la segona generació de regents. L'herència universal familiar, l'havia establert doncs en una situació de privilegi, que tal vegada només amb el sou derivat del càrrec no hagués resultat suficient, a tenor d'una comparació amb el patrimoni dels anteriors regents de tresorers, el llinatge Ferrer, llinatge que per cert no assolí mai la dignitat nobiliària.

Com corresponia a una família que aspirava situar-se entre la noblesa, a la casa de Miquel Codina hi residien deu "familiars": no mancaven entre aquests, tal com hom ho entenia

²²³ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, Inv. 17 (400-500), s.f. També, BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, Testaments, man. 296, s. f, Miquel Codina, any 1567.

²²⁴ AHCB. Secc. Not, I-19, s.f., inventari dels béns del mercader vigatà Perot Codina, pare del futur regent de la tresoreria, s.d.

²²⁵ ACA. RC, 3999, f. 277r., Perot Codina és nomenat sotsveguer de Vic, (14-IX-1533). ÍD., 4179, f. 50r., el mateix per a la plaça de veguer i sotsbatlle de Vic, (14-I-1541).

²²⁶ ÍD. Secc. Patrimonial, Sentmenat, Inv. 17, s.f. També, BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, Testaments, man. 296, s.f, Miquel Codina, any 1567.

a l'època, tres criats i dos patges,²²⁷ símbol d'un enlluernant estil de vida que calia acompanyar el càrrec, a més de precondition social per a garantir l'ennobliment.²²⁸ El seu successor, Pere Bernat Codina, envers els anys setanta del segle XVI²²⁹ no només ja era senyor jurisdiccional de la baronia de Pons,²³⁰ sinó que també disposava d'unes rendes patrimonials considerables a jutjar per la respectable quantitat de 20.000 lliures que llegà als seus fills menors.²³¹ En un segon esglaó d'aquest procés d'ennobliment, es casà amb una dona dels potentats Cardona, família amb la què tornà a casar el seu primogènit.²³² Posteriorment, la seva filla enllaçava amb el senyor de Santa Coloma de Queralt, aportant-hi una rica dotació de 10.000 lliures,²³³ al mateix nivell que d'altres membres de la més rànica aristocràcia.

El procés d'inserció dins el corrent de forces socials que dominava la noblesa, passava també per la consolidació d'un cercle d'intercanvis sobre recursos que tenia lloc a l'esfera familiar. La mateixa adquisició de drets patrimonials a través dels crèdits signats entre oficials reials en trànsit cap a l'ennobliment i vells nobles, quan es contreien amb la garantia de certs béns immobles, il·lustra part d'aquests intercanvis, el cercle dels quals més habitual partia doncs de semblants coparticipacions sobre els beneficis de la renda i assolía finalment la vinculació matrimonial. Quan Miquel Codina signà els capítols matrimonials amb la filla de don Joan d'Erill,²³⁴ feia temps que en rebia una pensió anual de 100 lliures de don Pere d'Erill, a

²²⁷ BC. Arx. Not, Jaume d'Encontra, *Inventaris*, man. 330, ff. 109r.-111r., any 1567.

²²⁸ R. MOUSNIER, *La plume*, 93 i ss. G. HUPPERT, "Vivre noblement", a ÍD, *Bourgeois et gentilshommes*, 139-163. J. FAYARD, "Vida social y cultura", a ÍD. *Los miembros*, 439-478. Per a alguns historiadors el factor social del servei domèstic ha valgut fins i tot per a identificar les èlits urbanes: A. EIRAS ROEL, "Las élites urbanas de una ciudad tradicional: Santiago de Compostela a mediados del siglo XVIII", a *II Coloquio de Metodología Histórica Aplicada. La documentación notarial y la historia*, 1: 117-139.

²²⁹ ACA. RC. 4289, ff. 141v.-142v., Pere Bernat Codina ocupa l'ofici de regent la tresoreria que abandona Miquel Codina, (14-VII-1567).

²³⁰ A mesura que avancem en el cinc-cents, aquest tipus de càrrecs eren ocupats per un personal progressivament més enlairat social i patrimonialment i per tant, nobiliari. P. MOLAS, *Família*, 55.

²³¹ BC. Arx. Not. Joan Honorat Jover, *Testaments*, man. 402, s.f., Pere Bernat Codina, any 1574.

²³² AHPB. Not. Nicolau Lentsclà, *Libro de capítulos matrimoniales*, llig. 28, s.f., Pere Bernat Codina Cardona i Anna Cardona, any 1598.

²³³ ÍD. Not. Joan Vicenç Cellarés, *Tercius liber testamentorum*, llig. 25, ff. 186r.-188v., Àngela Codina i Cardona, any 1613.

²³⁴ BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Llibre de Testaments*, man. 296, s.f., Miquel Codina, any 1567.

qui vené alguns censals morts, el qual era oncle directe de la promesa.²³⁵ També quan Miquel Salbà i Vallseca fou nomenat jutge del reial consell, un sector col.lateral de la parentela es trobava desenvolupant la mateixa funció. Es tractava dels senyors de Salbà i la Bisbal, criats de la reialesa durant la primera meitat del segle XVI²³⁶ i recompensats amb el privilegi de noblesa després d'esdevenir governadors d'Eivissa.²³⁷ Entre el gruix del patrimoni del noble don Jaume Salbà al 1617, cosí del jutge,²³⁸ es comptava amb gairebé tres-centes lliures anuals de pensions de censals sobre el duc de Sessa i el comte d'Erill, aleshores batlle general.²³⁹ Els Salbà, en efecte, havien enllaçat amb els Erill.²⁴⁰

L'acostament a un nus efectiu de poder, era qüestió habitual entre els jutges, les comeses en matèria de contencions a les quals s'entregaven, els oferien l'oportunitat de col.laborar per a grans causes nobiliàries. La transposició de les solidaritats de parentiu o afinitat als tribunals, constituïa un dels punts de conflicte greument denunciats durant els processos de visita a què a posteriori eren sotmesos, de la mateixa manera que hom havia impedit de promocionar-se a segons quines sales on es veien les causes què aquests havien advocat en determinat moment. Tot i que també és cert. que sobre aquestes solidaritats i clientelismes es recolzaren en un principi molts dels futurs magistrats, per a fer-se amb un lloc a l'Audiència.

Arran del problema sorgit al voltant de la causa dels ducs de Cardona, que penjava

²³⁵ AHPB. Not. Antic Çafont, *Primus liber testamentorum*, llig. 5, ff. 89r.-91r., don Joan d'Erill, any 1575.

²³⁶ ACA. RC, 3560, ff. 126v.-127r., adjudicació al governador d'Eivissa Bernat Salbà, del castell de la Bisbal i quadra de Trafer, (30-VI-1514). *Ibid.*, 3995, f. 217r., l'emperador ordena Joan Salbà resideixi a Eivissa amb motiu de l'armada del turc i amb un ajut de costa de tres-centes escuts d'or, (23-IX-1551). *Ibid.*, 3990, f. 263r., sobre el governador d'Eivissa Jaume Salbà, (± abril, 1554).

²³⁷ ÍD. CA, llig. 261, doc. 117, privilegi de noblesa concedit a Jaume Salbà, que fou governador d'Eivissa, (6-I-1586). ÍD, RC, 4315, f. 209r., registre del citat privilegi, (6-I-1586). Aquesta família il.lustra, ensems amb els Icart alcaïts de Nàpols, els Marimon o els Dusai, tots a començaments del cinc-cents, la participació de la classe dominant catalana en el govern d'altres regnes de la Corona d'Aragó. Sobre aquest tema en el cas del regne d'Aragó, vegi's X. GIL i PUJOL, "La proyección extrarregional de la clase dirigente aragonesa en el siglo XVII" a *Historia social de la administración española. Estudios sobre los siglos XVII y XVIII* coord. P. MOLAS (Barcelona, 1980), 135-157.

²³⁸ F.-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 2: 88-89.

²³⁹ AHC.B. Secc. Not. II-14, s.f., Perot Salbà i Violant Vila, any 1572. AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Llibre de capítols matrimonials*, llig. 23, ff. 293r.-297r., Galcerà d'Oluja i Lucrècia Salbà filla de l'anterior, any 1600. ÍD. Not. Bernat Puigvert, *Inventaris*, llig. 25, ff. 580r.-584v., Jaume Salbà germà de Perot Salbà, any 1617. Sobre la relació de parentiu entre tots ells: ÍD, Not. Antoni Batlle, *Tercius liber testamentorum*, llig. 30, s.f., Ramon Salbà, any 1610.

²⁴⁰ AHC.B. Secc. Not. I-44, inventari de béns de Marquesa d'Erill i Salbà, any 1593.

encara a la sala del canceller l'any 1595 i en coincidència amb un seguit de vacants produït al seu torn a la mateixa sala per defunció del doctor Ferran, la provisió de la plaça generà alguns escrúpols atès els precedents amb què comptaven els candidats i que els unien a cadascuna de les parts en plet. Sobre dos d'aquests, els doctors Josep Benach i Jaume Pineda, fôu descobert que havien estat advocats de la duquesa de Cardona i de don Joan de Cardona, respectivament.²⁴¹ Al poc, se'n tornaren a presentar candidats.

Cinc anys més tard, vacava la plaça de regent la cancelleria, després de la sortida del doctor Josep Mur cap a l'Audiència de Sardenya. Novament un dels requisits imprescindibles consistí a valorar la seva habilitat per a votar a la causa ducal. Un dels doctors que aleshores disposava de majors recolzaments era Miquel Salbà, però llur candidatura fou rebatuda per haver estat feia poc advocat del duc.²⁴² Salbà hauria d'esperar fins cinc anys més tard per a ocupar la regència de la cancelleria,²⁴³ així que des d'altres posicions de poder la família continuava servint la Monarquia, en particular a través de fra Bernat de Salbà.²⁴⁴ Tal vegada per això l'accès finalment es produí fins i tot sota millors condicions que a molts dels anteriors casos: Miquel Salbà en rebia paral·lelament un ajut de costa de 300 lliures anuals, atès que l'ofici era d'inferior sou que el que abandonava de jutge.²⁴⁵ Tan sols una dècada després ja es trobava entre uns altres regents, ara els del Consell d'Aragó.²⁴⁶ Coincidia aquest ascens amb un segon casament, amb el qual incorporava al seu patrimoni un dot de 7.000 lliures part en censals sobre propietaris rurals i part en censos derivats de finques urbanes, en front de les només 1.000 lliures que n'havia rebut del primer matrimoni efectuat a les darreries del cincents, quan encara no era doctor de l'Audiència. A més, durant el període de temps

²⁴¹ ACA. CA, llig. 265, s.f., (16-XI-1595).

²⁴² *Ibid.*, llig. 271, s.f., (13-XI-1603 a 12-VI-1604).

²⁴³ ÍD. RC, 4689, ff. 137r.-139r., (14-X-1609). El darrer càrrec de la família havia estat el de portantveus de la general governació a l'illa d'Eivissa, a començaments del segle XVI: *Ibid.*, 3582, f. 65r. (19-VIII-1512).

²⁴⁴ *Ibid.*, 5199, f. 220, lletra de recomanació del virrei a fra Bernat de Salbà, (13-VIII-1604). Desconeixem amb precisió els motius de la mateixa.

²⁴⁵ En efecte, el sou de jutge consistia en unes 1.200 lliures anuals i el de regent en unes 700 lliures. *Ibid.*, 4893, ff. 1r.-3r., (11-II-1609).

²⁴⁶ J.-H. ELLIOTT, *La rebelión*, 506.

transcorregut entre el primer i l'últim càrrec, es féu amb el senyoriu de Santiga.²⁴⁷

Després de tot, entre les influències que hi jugarien a l'entrada dels doctors Benach i Salbà al reial consell, es podria considerar -implícitament o no- la trajectòria de poder que significava haver estat vinculats prèviament amb els afers privats de la gran Casa de Cardona. Semblant havia estat el cas, cinquanta anys abans, del doctor Francesc Xammar. En efecte, aquest fóu nomenat en jutge de cort de l'Audiència, tot just en arribar de la cort reial de Castella, després d'haver-hi assessorat a les tasques d'administració de les baronies de la poderosa Casa de la senyora de Zúñiga i Requesens.²⁴⁸ Esgotat llur exercici com a jutge de cort, Xammar assolí la regència de la cancelleria de Mallorca.²⁴⁹

No pocs d'aquells que no pogueren d'enriquir llurs trajectòries amb semblants vinculacions, no només tallarien les possibilitats de consolidació familiar al govern reial, sinó que de vegades fins i tot havien estat marginats de la promoció burocràtica de la qual d'altres se'n beneficiaven, identificats com a part del sector més mediocre de la magistratura. Així, a començaments del segle XVII, quan hom debatia la provisió de la plaça de regent la cancelleria, de mentres que el Consell d'Aragó determinava que el doctor Puigmitjà constituïa la persona més idònia per a votar a la causa ducal, les informacions al respecte que sortien del Principat apuntaven en sentit contrari: el virrei duc de Monteleón, que no tardà a respondre la citada consulta, escriví que "*...no le parecia a proposito (...) por ser muy notorio el no tener talento ni suficiencia para ello*".²⁵⁰ Al marge de l'existència de certes pressions per afavorir interessos particulars, consideracions d'aquesta mena alertarien els magistrats de la conveniència a comptar darrera seu amb una trajectòria què, com a advocats, els impliqués i posicionés amb grups de poder capaços d'influir el decurs del govern o la provisió de les places.

No tots tampoc, d'entre els magistrats, participaven en qualitat de curadors o marmessors testamentaris de l'administració dels béns patrimonials de la noblesa dominant.

²⁴⁷ AHCB. Secc. Not. III-12, s.f., testament del donzell Miquel Salbà i Vallseca, any 1587. AHPB. Not. Antic Servat (major). *Tercius liber testamentorum*, ff. 88r.-91r. llig. 28, testament del senyor de Santiga Miquel Salbà i Vallseca, any 1627. ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, Inv. 17. A-400/500. capítols matrimonials signats entre Miquel Salbà i Maria Setantí, any 1617.

²⁴⁸ ACA. G, RV. 89, plec 2, s.f., visita règia de 1551.

²⁴⁹ [D. RC, 4288, ff. 89r.-92., (24-V-1562).

²⁵⁰ [D. CA, llig. 271, s.f., (13-XI-1603 a 12-VI-1604).

*Quadre VI-16. Oficials reials en ascens social
a les marmessories de la vella noblesa, 1516-1626.²⁵¹*

Famílies	Testaments	Marmessors		%
		Nombre	Oficials reials	
Alentorn	8	51	-	-
Boixadors	12	64	2	3'2
Calders	11	53	2	4
Erill	15	90	1	1'2
Icart	6	23	-	-
Peguera	12	39	1	2'5
Pons	1	3	-	-
Queralt	5	25	-	-
Rocabertí	7	37	2	5'4
Salbà	13	70	-	-
Sentmenat	14	76	4	5'2
<i>Totals</i>	104	531	12	
<i>M. A. per testament</i>		5'1	0'2	0'2

L'escassetat d'aquesta participació, -segons la mostra del quadre superior-, reflecteix d'una banda la multiplicitat de deutes creats entre els grups privilegiats, desenvolupats a l'entorn de la família, però sobretot les "privilegiades" vinculacions entre ambdós, "privilegiades" en tant que l'accés a les mateixes era reservat a uns determinats sectors enmig d'una trajectòria de promoció. Francesc Puig, doctor que de la tercera sala arribà a regent de la tresoreria reial a les

²⁵¹ Fonts: Francesc Bonet i Pau Guiamet, doctors del reial consell, marmessors dels Boixadors (ACA. Sec. Patrimonials, Can Falguera, llig. 156. AHPB. Not. Antoni Joan Fita, *Liber quintus testamentorum*, llig. 39, ff. 153r.- 156r.). Francesc Ferrús i Joan Pau Xammar i Sala, doctors del reial consell, marmessors dels Calderns (AHPB. Not. Joan Jeroni Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 21, ff. 304r.- 305v. AHCB. Secc. Not. III-15. s.f.). Miquel Sala, regent de la reial cancelleria, marmessors dels Erill (AHPB. Not. Francesc Pons, *Tercius liber testamentorum*, llig. 19, ff. 58v.- 61r.) Lluís Vilana, doctor del reial consell, marmessors dels Peguera (AHPB. Not. Pau Renard, *Secundus liber testamentorum*, llig. 25, s.f.). Lluís Vilana i Guillem Sunyer, doctors del reial consell, marmessors dels Rocabertí (AHPB. Not. Onofré Alonso, *Llibre de testaments*, llig. 12, s.f. ÍD. Not. Lluís Torres, *Primus liber testamentorum*, llig. 6, ff. 91v.- 92r.). Miquel Terça, Esteve Riussec i Adrià Vilana, doctors del reial consell, marmessors dels Sentmenat (BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 194, ff. 186r.- 190v. ÍD. *Ibid.* man. 297, s.f. AHPB. Not. Pere Fitor (menor), *Primus liber testamentorum*, llig. 10, ff. 164r.- 166r.

darreries del segle XVI, era administrador dels béns de don Ramon d'Ançà i Angleçola, senyor de Gelida.²⁵² Les fortes vinculacions internes de la vella noblesa dominant, deixaven al sector de la classe dirigent en ascens, tan sols un estret marge de participació en l'organització familiar dels seus recursos, marge d'inserció d'un sector de la magistratura en consolidació.

L'ocupació simultània de diversos càrrecs de jurisdicció compatibles, pràctica comú i vessant de la capacitat de promoció burocràtica, significava per als membres de determinades famílies amb tradició a l'administració reial, una reducció de les oportunitats de regeneració familiar de l'administració, en colapsar certes quòtes d'accés a nous efectius i noves famílies i consolidava alhora el poder dels sectors ja iniciats i vinculats. Al marge que fora més probable que aquesta simultaneïtat recaigués sobre els consolidats -individual i fins i tot familiarment-, és per això que en començar aquest epígraf parlàvem d'una oligarquització de l'audiència, en el sentit que el control requeia sobre un sector d'oficials i famílies, sector de cognoms diversos però de condicions similars. Mitjançant una llicència per a la lliure renúncia d'un dels dos o tres oficis, s'incorporaven a aquest parents o descendents directes de l'oficial. A la renúncia acompanyava una sol·licitud de mercè, que ja no consistia simplement en un premi pecuniari ni tan sols en un privilegi de noblesa, sinó en demanar al rei la substitució a mans del descendent o parent en qüestió, que no fora gaire difícil d'obtenir atès que un oficial amb més d'un càrrec en exercici havia gaudit de prou ocasions com per a demostrar llurs mèrits professionals. El doctor Francesc Simó Ferrer, -descendent del llinatge de tresorers-, advocat dels pobres, assessor de la capitania general i casat amb una neboda del jutge don Lluís de Peguera, ho aconseguí pel seu fill l'any 1577, èxit que fou aiximateix prosseguit pel privilegi de cavaller.²⁵³ Procediment similar, per llurs conseqüències, consistia en el fet d'incorporar un adjutor a alguna de les places que ocupava un mateix oficial, procediment si més no generalitzat a tots els àmbits de la pràctica del poder a l'època. Aquest era el cas del regent la tresoreria Ferrer Despuig i un nebot seu a començaments del segle XVI²⁵⁴ i el del doctor don Lluís de Peguera

²⁵² ACA. RC, 4289, ff. 264r.-265r., plaça de doctor del reial consell atorgada a Francesc Puig, (14-IV-1571). *Ibid.*, 4183, ff. 189v.-190r., càrrec de regent de tresorer a substituir, per defunció de Francesc Puig, (9-IX-1595). AHCB. Secc. Not. II-20, s.f., capítols matrimonials signats entre Lluís de Cardona i Prèxedis d'Ançà, any 1590.

²⁵³ ÍD. RC, 4307, f. 31r., (any 1577). ÍD. CA, llig. 261, s.f., sol·licitud de privilegi militar per Francesc Ferrer, any 1580. ÍD. RC., 4315, f. 34r., adjudicació del mateix privilegi de cavaller, any 1581.

²⁵⁴ ÍD. RC, 3924, ff. 25v.-26v., (24-XII-1534). Sobre el debat polític del Consell d'Aragó al voltant de les adjuncions en els anys vint del XVII, J-L. PALOS, *L'hora dels juristes*, 133-134.

amb mossèn Xammar a les darreries del mateix.²⁵⁵ Xammar aconseguí també que un fill seu fós investit en jutge durant els anys vint del segle XVII.²⁵⁶ Un cop més s'hi feia efectiva la transposició d'unes desiguals relacions de parentiu: Francesc Celso Ferrer sabem que era primogènit,²⁵⁷ també el nebot del regent Bartomeu Ferrer, així que el doctor Joan Xammar, esdevingut per mortalitats en fill únic, consta que en accedir a la plaça rebria unes rendes anuals de 1508 lliures i posseïa catorze peces de terra i diverses cases a Barcelona i a Vilafranca del Penedès, solar familiar.²⁵⁸

Si reprenem el quadre VI-4, també bon nombre dels jutges, havia de constituir originàriament sectors familiars bé hereus universals, bé no hereus però amb rendes iguals o superiors a 350-500 lliures, xifra comuna entre els cavallers catalans de l'època. Sort a això, perquè en finalitzar llurs carreres, molts es trobaven sotmesos davant deprimits patrimonis. No oblidem que a més, els membres d'una família aplicats a l'estudi del dret, concentraven majors oportunitats futures i en aquest sentit, quan es tractava de fills menors l'estratègia professional els resituava com a sectors superiors, superiors per tant en oportunitats a l'esfera pública.

Les trajectòries d'ennobliment amb estratègies matrimonials, consolidaven les posicions i desigualtats internes: el doctor Joan Magarola havia aportat al seu casament -abans d'assolir la plaça- una llegítima de nou peces de terra i vàries cases a Barcelona, que s'afegiria a l'heretament universal de la seva dona amb 125 lliures anuals provinents de censals, set peces de terra, vàries cases a Barcelona i un mas a Vic -per tant el dot corrobora la possibilitat que l'accés dels sectors familiars superiors a l'administració estigués impulsat pel fet matrimonial-;²⁵⁹ previ al càrrec, el doctor Joan Pau Xammar era un fill segon que comptava amb un capital de 4500 lliures a les quals s'havia sumat el dot de la muller.²⁶⁰ La promoció burocràtica, assegurava a aquests sectors amb posicionaments familiars -patrimonials o d'altres recursos- ben definits, l'obtenció de recursos paral·lels i per tant el seu acaparament. El

²⁵⁵ ÍD. G. Dietari, 21, f. 183r., (2-V-1581).

²⁵⁶ AHPB. Not. Rafel Riera, *Manual de capítols matrimonials*, llig. 26, ff. 590r.-594r.

²⁵⁷ BC. Arx. Not. Miquel Axada, *Manual de testaments*, man. 496, s.f., Francesc Celso Ferrer, any 1605.

²⁵⁸ AHPB. Not. Geroni Canyelles, *Manual de testaments*, 1502-1545, llig. 1, s.f., Jaume Ferrer, germà de Bartomeu Ferrer, any 1518.

²⁵⁹ *Íbid.*, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 36, s.f., any 1586. ÍD. Not. Joan Carles, *Libro de contratos y capítulos matrimoniales, etc.*, llig. 5, s.f., inventari de béns de Joan Magarola, any 1585.

²⁶⁰ ÍD. Not. Rafel Riera, *Llibre de testaments*, llig. 26, any 1620.

desenvolupament de la maquinària burocràtica -que acompanyava els citats desdoblegaments de càrrecs-, contribuïa doncs a la consolidació familiar o de certs sectors de la classe de poder.

Consolidació, que correlacionaria doncs aquest desenvolupament de l'administració reial amb un augment dels lligams de parentiu burocràtic i transcorria paral·lela als processos d'ennobliment,²⁶² puix que era l'ocupació personal i generacional de càrrecs, canal de nous privilegis. Això havia de significar que el desenvolupament de la maquinària administrativa al Principat, -generat per la pròpia evolució d'una "monarquia composta"-,²⁶³ estava afavorint i recolzant les trajectòries o tendències de refeudalització que emergien de la societat i incidien sobre la burocràcia superior de l'època.²⁶⁴

El funcionament del sistema reposava sobre l'ampliació de l'oferta de consolidació -relacionada amb un tímid però constatable augment de les places- i sobre l'ennobliment, -la prova més contundent del qual es trobava en els càrrecs superiors quasipatrimonialitzats, o en uns percentatges que al respecte entre els ministres de l'audiència eren d'un 10%, 40%, 23'5%, 18% i 33'3% a quatre talls cronològics del període 1525-1625 segons el quadre VI-14, incloent-hi als membres que ja abans pertanyien a l'estament militar-, de tal manera que de l'expansió de la primera depenia la resta. L'accés als càrrecs de relleu dins les estructures del govern reial, significava en definitiva, més que no pas el corolari a un procés global familiar de mobilitat vertical, el punt de partença d'una segona fase del mateix, per quant per alguns suposava l'enlairament social i de poder mentre que per a d'altres el sostre final. Les estructures de poder polític esdevenien així camp de promoció social i burocràtica però també camp de prova de força sobre les relacions i vinculacions socials i ambdues s'havien de superar alhora per a consolidar satisfactòriament quòtes parentelars de poder.

Les famílies de "servidors reials", aquelles que generació darrera generació estaven ocupant càrrecs diversos a l'administració reial, eren indiscutiblement famílies en procés d'ennobliment. De la reconversió però vers una classe dominant, tan sols pocs casos en foren protagonistes. Entre aquests hi havia el de la ja citada família Codina, dues generacions regents de la reial tresoreria, que de mercaders en els anys trenta del cinc-cents passaren a fusionar-se a

²⁶² Sobre l'ascens social de la magistratura a València, veure T. CANET, "La Audiencia valenciana: estructura de poder y grupo de servicio", *Pedralbes* 13-I (1993): 50-52.

²⁶³ J-H. ELLIOTT, "Catalunya dins d'una Europa", 11-24.

²⁶⁴ Sobre la correlació de forces entre la burocràcia reial i la vella classe jurisdiccional en el marc de la societat catalana dels segles XVI i XVII, E. SERRA, "Tensions i ruptures", 71-81.

les darreries del mateix amb els magnats Queralt, comtes de Santa Coloma. El bastió de llur domini territorial es trobava a la baronia de Pons.²⁶⁵ Entre els ministres de l'audiència -partint de les dades del quadre VI-14- de l'any 1525, sobre cap en tenim constància que assolissin una culminació tal. A l'audiència de l'any 1550, quelcom similar podem dir de dues famílies, això és, d'un 10%: els Sorribes ja aleshores cavallers i més tard esdevinguts en senyors de vassalls²⁶⁶ i els Calvó, fusionats a inicis del segle XVII amb els Cardona-Jossa, quan cent anys abans i fins i tot menys encara eren mercaders, en una estratègia que els uniria a la universal heretat del terme de Sant Vicens de Castellet.²⁶⁷ A l'audiència de l'any 1575, cap dels quatre membres identificats en trajectòries d'ennobliment es reconverteix a classe dominant. La família Peguera ja s'hi situava abans d'assolir la magistratura, en tant que senyors de Torrelles, Olost o Cabrenys.²⁶⁸ A l'audiència del canvi de segle, es tractava d'un 9%: hi trobem un membre dels Santjust, que es fusionarien a la casa de Vallgornera²⁶⁹ i un dels Magarola, senyors de santa Coloma de Marata.²⁷⁰ Finalment, a l'audiència de 1625, ensems amb els dos anteriors, hi havia un Montaner, ja aleshores senyors de Gaver.²⁷¹ Fôu el doctor Montserrat Ramon -i per tant un 4'6% del total- que llavors inicià una trajectòria que culminaria després de l'enllaç amb els Jossa senyors del castell de les Sitjes a l'Urgell,²⁷² amb l'obtenció de la baronia de Vallespinosa vint anys més tard.²⁷³

Els fonaments de la consolidació consistien, en qualsevol cas, en la capacitat a

²⁶⁵ ACA. CA, llig. 498, sobre uns plets del comte de Santa Coloma i successor dels béns de Pere Bernat Codina en la baronia de Pons, any 1622.

²⁶⁶ F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 2: 121.

²⁶⁷ AHPB. Not. Pere Pau Vives, *Quart llibre de testaments*, llig. 55, ff. 108r.- 112r., Elena Cardona i Calvó, any 1646. *Ibid.*, *Llibre tercer de concòrdies*, llig. 56, ff. 205r.- 206v. ÍD. Pere Pau Pastor, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 7, s.f., Geroni de Cardona i Jossa i Elena Calvó, any 1613. ÍD. Eseteve Gilabert de Bruniquer, *Llibre segon de capítols matrimonials*, llig. 24, s.f., sobre els mateixos, any 1638.

²⁶⁸ F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 2: 29-31.

²⁶⁹ ACA. Secc. Patrimonials, Vallgornera, perg. 227, família Santjust, any 1529. ÍD. *Ibid.*, llig. 1, vóls. 1 i 50. *Ibid.*, Can Falguera, llig. 385 i 389: béns de la casa de Vallgornera i Santjust. AHPB. Not. Antoni Joan Fita *Plec d'inventaris*, llig. 40, béns de César Santjust, any 1618.

²⁷⁰ F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 1: 293.

²⁷¹ ACA. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 528, s.f., memòries de la Casa Montaner, segle XVII.

²⁷² AHPB. Not. Antic Servat, *Capitula et concordiae*, llig. 47, sobre la família Ramon-Jossa, any 1634. AHC. Secc. Not. I-39, béns dels Jossa, any 1589.

²⁷³ F-J. MORALES ROCA, *Próceres*, 2: 60.

prosseguir una trajectòria de classe tendent a una paulatina implicació dins el sistema de relacions socials nobiliàries. Consolidació, que romanía doncs a mans de famílies amb condicions d'ascens, tot i que el sistema permetés la renovació social constant de la magistratura, atès la regular entrada de doctors descendents de categories no privilegiades.

Hom podria tal vegada posar a tela de judici si aquests doctors d'origen social inferior, pertanyien a les clientele d'altres famílies nobles, la qual cosa en tot cas confirmaria la idea precedent.²⁷³ L'evidència però d'una manca de vinculacions estables amb aquests sectors un cop esdevinguts en ministres de l'audiència, -com en un cas taxativament afirmatiu ho demostrarien, en efecte, els actes privats que deixaven empremta notarial-, fan pensar que existirien abans de l'accés a la plaça en casos molt extraordinaris, com ara aquells que havien advocat en plets d'importants famílies. La coexistència al si de l'audiència de dos sectors contraposats, que encara durant les primeres dècades del segle XVII vorejaven gairebé una proporció d'un 50% i continuarien persistint-hi, indicaven l'ús de pautes informals que colapsaven els canals d'ascens social que depenien del propi sistema. El sector que ascendí socialment i es promocionà, triomfà en un doble aspecte. L'lur triomf consistí d'una banda a superar la inicial competitivitat dels col·legues en la carrera a la consecució d'altres càrrecs que recaiguessin dins la família i, d'una altra, a prosseguir la carrera d'ennobliment, desplaçant-hi definitivament els sectors frustrats i aïllats de la burocràcia superior i la magistratura judicial.

Juges, servidors reials i famílies, en les relacions de competitivitat i consolidació sobre el poder polític.

Aquestes competitivitats socials i de poder, tenien noms de famílies que s'encreuaven també a diferents àmbits governamentals. Al llarg del segle XVI i començaments del XVII, la convivència política entre grups de poder nascuts del predomini a institucions de govern diferenciades, travessà per diverses etapes. En plantejar el problema en termes de vinculacions i relacions familiars de poder, -això és, des d'estratègies de connexió i competitivitats de classe derivades del control dels càrrecs i de la vida pública-, resulta indefugible en un primer moment de fer una caracterització entre famílies associades i involucrades en el creixement de l'aparell

²⁷³ Plantejaments que es fa J. DEWALD a *The formation*, 15.

monàrquic al Principat,²⁷⁴ i famílies desvinculades d'aquell. Tanmateix, si certament d'una banda d'aquesta convivència se'n desplegaven contradictoris interessos polítics que agilitzarien les fragmentacions de classe, no és pas menys cert que l'intricat microcosmos de les vinculacions familiars no sempre permet fer-ne divisions i destriar els nuclis de poder.²⁷⁵

Des d'aquest punt de vista, ens hem proposat d'analitzar la formació de grups de famílies al servei del rei, sense excloure pas que a aquest procés de formació i consolidació hi confluiria una complexa trama de relacions de poder, on s'incorporaven d'altres sectors situats a nuclis governamentals aliens. Immersos a una societat on els lligams personals i de parentiu constituïen peça fonamental de la mateixa, el cercle polític dels oficials reials i de les seves famílies no pot ésser estudiat independentment des de l'estricta marge de l'administració reial. A l'actualitat, els estudis de Xavier Torres l'han correlacionat amb el joc d'influències i antagonismes generats pel bandolerisme. Les diverses faccions de nyeros i cadells lluitaven per a col·locar un dels seus entre els magistrats, com ara havia estat el cas del jurisconsult Lluís de Peguera o Miquel Salbà, entre d'altres.²⁷⁶ Paral·lelament, cal fer-ho doncs també a partir de les relacions familiars derivades del control del poder urbà, representat per l'oligarquia de Barcelona i del control del govern sobre la terra en general, a mans de la noblesa.

A començaments del cinc-cents, un seguit de famílies que eren al front del llavors en procés inicial de desplegament institucional i consolidació de jurisdiccions, el sistema de govern reial al Principat,²⁷⁷ pertanyien a un mateix grup de poder que s'extenia, mitjançant quelcom que constituïa més que no pas simples vinculacions de caire familiar, envers el Municipi de Barcelona. Originàriament, aquest grup s'havia posicionat tot fent costat a una monarquia desitjosa de deixar les coses de govern al seu lloc, després del colapso sorgit de la

²⁷⁴ L'ús i la manipulació del poder que molts magistrats des de llurs posicions privilegiades a la Reial Audiència, en feren sobre llurs assumptes privats, ha estat destacat per J. ELLIOTT, *La rebelión*, 81-84. En relació amb els assumptes del bandolerisme, X. TORRES, "El faccionalisme institucional", 271-340.

²⁷⁵ Sobre la comunitat d'interessos polítics per part d'algunes famílies, expressat sota la forma de possessió de càrrecs de poder tant a la Reial Audiència com a les institucions del Principat, i derivat de la comú pertinença al Braç Militar, P. MOLAS, "La Reial Audiència i les Corts", 192-198. També, M. FARGAS, "Poder i xarxes matrimonials", 95-126.

²⁷⁶ X. TORRES, "Les bandositats", 147-171. ÍD. "El faccionalisme institucional", 271-340.

²⁷⁷ Ens referim concretament a la Reial Audiència de Catalunya, creada separatament a les corts de 1493, i ampliada llur composició a les de 1512. Sobre aquest creixement institucional, que acompanyarà els requeriments derivats del cada cop més regular absentisme monàrquic, V. FERRO, *El Dret*, 53, 109. Alguns anys abans, Ferran II havia completat la tasca del lloctinent i la dels antics càrrecs reials, com ara el governador de Catalunya, el regent la cancelleria, etc. J. VICENS, *Ferran II*, 1: 94.

guerra civil del segle XV i controlar l'ordre polític,²⁷⁹ aleshores encarnada sota Ferran II: es tractava d'un reducte pertanyent a la vella oligarquia de Barcelona.²⁸⁰ Ja hem travessat en el capítol anterior, per la qüestió com les reformes governamentals endegades pel monarca al marc municipal de la ciutat, comptaren amb la col·laboració i recolzament d'aquesta oligarquia, sota les quals hi cercava llur pròpia continuïtat a la cúpula de poder de la Ciutat.²⁸¹

Per a una monarquia en ple desenvolupament de llur autoritat, un tal concert polític interessava canalitzar-ho més enllà de la mera frontera institucional de la Ciutat. Així, les famílies que formaven part d'aquest "cercle a l'empar del rei", foren beneficiades a mesura que calia cobrir les places de govern a l'administració reial, amb algunes d'aquestes, en especial a la recentment reorganitzada audiència. La utilitat política de l'atorgament d'uns beneficis en forma càrrecs, residia en què finalment es consolidava un equip polític la provada confiança del qual ja s'havia posat de manifest durant el primer període del redreç municipal i sota el qual era possible de controfar dos àmbits de poder, així que el beneplàcit reial ho permetés.

A més, res més hàbil de cara a la implantació de l'autoritat reial sobre el nou ordre polític que havia instaurat al municipi, que crear un consell reial, -tal com hom considerava l'Audiència tot just per llurs atribucions en matèria consultiva-,²⁸² d'homes provinents i formats al propi govern municipal. Individualment, la figura del jurista Geroni Albanell, màxim intèrpret de l'anomenat "Privilegi del Regiment" de 1498, simbolitzava part d'aquesta estratègia política de promoció directa o indirecta dels consellers municipals de la confiança de Ferran II, cap a l'administració reial.²⁸³

A través de quins conductes, però, aquests servidors del rei intervenien sobre el govern de la Ciutat?

La reserva del beneplàcit reial per a l'elaboració de les candidatures a la insaculació de

²⁷⁹ Sobre la situació política que heretà Ferran II, resultat de la guerra de Catalunya contra el seu pare Joan II, J. VICENS, *Ferran II*, 1: 88-89. Pel que fa a la conjuntura anterior, són també prou conegudes les obres de C. BATLLE, *La crisis social*, vol. 1. C. CARRÈRE, *Barcelona, 1380-1462*, 2 vols. S. SOBREQÜÉS, *La guerra civil*, 2 vols.

²⁸⁰ Tradicionalment entre els consellers de la monarquia catalana i membres de la seva cancelleria, es trobaven famílies prominents del patriciat barceloní. C. BATLLE, *L'expansió baixmedieval*, 99.

²⁸¹ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 137, 190, 195, 197.

²⁸² V. FERRO, *El Dret*, 61.

²⁸³ P. MOLAS, *Família*, 7-8.

càrrecs municipals,²⁸⁴ havia esdevingut el recurs habitual en acceptar ordinàriament els parents i propins dels oficials reials, de fet exponents també de la nova classe dirigent de la ciutat i extraordinàriament insacular als mateixos.

Com sabem, tanmateix, l'habilitació dels oficials reials, en general, llevat dels no permanents entre els què hom podria considerar els que foren efectivament insaculats durant els inicis de les reformes, constituïa vulneració del privilegi del Regiment, que contemplava com a il·legal llur ocupació de qualsevol plaça al municipi.²⁸⁵ La insaculació però dels més acostats parents dels oficials reials, tindria els mateixos efectes en termes d'interposició d'un grup de poder aliè. El monarca havia començat, doncs, durant els primers anys del redreç, recomanant la insaculació d'una banda a ciutadans amb experiència a les darreres conselleries però a la vegada parents d'oficials reials, d'una altra a cavallers amb experiència a l'administració reial d'ençà que se'ls admeté al Regiment i finalment a oficials reials inferiors, com eren els escrivans i secretaris de la cancelleria.

Dels recomanats el primer any de la insaculació, Joan Dusai, Jaume Ferrer, Bartomeu Ferrer i Gilabert de Salbà,²⁸⁶ tots ells s'enquadraven dins d'aquest grup. El primer era germà del llavors veguer de Barcelona²⁸⁷ i el darrer havia exercit diversos càrrecs reials entre els quals destacava el de procurador fiscal.²⁸⁸

La família Salbà, de la qual ja hem tingut abans ocasió de parlar a títol introductori, representava aquell sector de cavallers que ingressaren al Consell de Cent al 1498, entre els quals els antics servidors reials hi tenien un pes sòlid. Sense anar més lluny, el mateix any què era insaculat Gilabert de Salbà, llur nebot Perot rebia una plaça d'alguetir ordinari.²⁸⁹ Des d'aquest pressupòsit, la citada admissió respondria aixímateix a les pressions exercides sobre el monarca des del propi aparell de l'administració reial, qüestió que reafirmaria

²⁸⁴ Sobre el beneplàcit reial, J. VICENS, *Ferran II*, 2: 359. Interpretat com a element desnaturalitzador del procediment insaculatori, J-Me TORRAS, *Els Municipis*, 105.

²⁸⁵ V. FERRO, *El Dret*, 165-166. Bruniquer, redactà una llista de tots els oficials reials inhabilitats al municipi de Barcelona tot just pel seu ofici. E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1: 25-43.

²⁸⁶ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 288.

²⁸⁷ ACA. RC, 3540, f. 170r., (1-X-1497).

²⁸⁸ *Ibid.* 3538, ff. 116r.-117v., (4-VIII-1480).

²⁸⁹ Els Salbà s'estaven establint a l'administració reial local: Jaume, germà de l'anterior, havia estat veguer de Vilafranca del Penedès, solar familiar. *Ibid.*, 3539, f. 148r., (2-IX-1485). El nebot, Perot Salbà, rebia el mateix any 1498 una plaça d'alguetir ordinari. *Ibid.*, 3540, f. 105r., (24-IV-1498).

algunes idees que hem plantejat anteriorment, sobre els interessos del llavors sector dominant amb els nous cavallers, de fet membres d'una mateixa xarxa familiar, que venien a enfortir-lo. Si tornem a la nòmina de militars domiciliats a la vegueria de Barcelona -plataforma a la insaculació- de l'any 1503, podem recordar la sòlida presència de famílies que havien exercit un ofici reial, com ara els Marimon, Santcliment o els mateixos Salbà, entre d'altres, configurant un 44% sobre el total.²⁹⁰

Certament que resultava difícil de deslligar aquests oficials del rei de llurs homònims ciutadans honrats de Barcelona, dels quals hi descendien o es vincularien per parentiu afí poc temps després, com succeí en efecte amb els Salbà, que enllaçaren amb un Vallseca.²⁹¹ En qualsevol cas, però, en projectar Ferran II llur entrada al govern municipal de Barcelona, no estava sinó premiant els bons serveis particulars com ho ratifica el fet que en principi hi fossin admesos a títol personal i al seu torn satisfent llurs compromisos amb l'oligarquia més acostada amb ell, això és, determinades famílies integrades per ciutadans honrats i militars.

Els germans Ferrer, continuaven durant aquell període exercint d'escrivans de la cancelleria, secretaris reials i per tant eren oficials seus.²⁹² Davant d'aquest tenor, la política intervencionista que portava a terme Ferran II, s'hauria guanyat la simpatia de molts oficials reials amb la qual n'obtenien beneficis, així com d'altres membres de la Ciutat reconvertits en oficials reials, per la mateixa raó. Un d'aquests afortunats era Bartomeu Ferrer, que no es tractava tanmateix de qualsevol oficial inferior, al marge que ja pertanyia a un llinatge d'escrivans. En efecte, d'ençà algun temps Ferrer havia demostrat gaudir de privilegiades relacions amb l'administració reial, en haver obtingut durant dos triennis consecutius l'ofici de batlle de les Borges, Castellet i Belloch,²⁹³ tenint en compte que hom hi havia trencat la normativa legal que prohibia d'ocupar durant tan dilatat temps un mateix ofici de jurisdicció local.²⁹⁴ Aquesta inobservança de la normativa no era gens estranya si considerem que

²⁹⁰ ACA. RC, 3602, s.f., any 1503.

²⁹¹ AHPB. Not. Antoni Anglès, *Secundus liber testamentum et codicillorum*, ff. 58r.-62r., Jaume Salbà germà d'Anna Vallseca, any 1519.

²⁹² Jaume Ferrer, germà de Bartomeu, era secretari reial d'ençà l'any 1474 i escrivà major dels Comtats del Rosselló i la Cerdanya alguns anys després (ACA. RC, 3889, ff. 96v.-97r., concessió del mateix càrrec al seu germà Bartomeu, 13-XI-1520). *Ibid.*, 3539, f. 249r., adjudicació d'una escrivania a Bartomeu Ferrer, (12-VII-1489).

²⁹³ ACA. RC, 3538, ff. 141r.-142v., (3-V-1481); *Ibid.*, 3539, f. 249r. (9-XI-1489).

²⁹⁴ V. FERRO, *El Dret*, 397.

responia a un intervencionisme regi interessat per urgència política, a col·locar els més fidels servidors.²⁹⁵ En segon lloc, al cap d'uns vuit anys i sense cap interrupció des del seu exercici com a escrivà, aquest lleial oficial del qual recordaria més tard el monarca "...los muchos y agradables servicios que del havemos recebido...",²⁹⁶ fou honorat amb la regència de la reial tresoreria,²⁹⁷ honra que anava acompanyada de l'ofici de pesador del rei²⁹⁸ i pràcticament es produïa al mateix moment que un cavaller nebot seu obtenia la regència de la batllia general.²⁹⁹

No es tractaria pas de la darrera vegada que el rei beneficiés els més fidels vassalls, tot col·locant-los enmig dels nuclis de govern on es ventilaven els més espinosos afers. S'assegurava així, l'obediència d'uns dictats que de ben segur en foren controvertits. A més, tot el·ludint que fossin o no oficials a la seva administració, havien de col·laborar en la supervisió ni que fós indirecta, dels nuclis de govern que havien nidificat més conflictes, com era en aquest cas el Municipi de Barcelona. En aquest sentit, s'explica especialment la insaculació dels secretaris reials, els germans Ferrer, al 1498.³⁰⁰

La ubicació de dos membres de la família Ferrer a la Reial Batllia, tenia lloc tot just quan els ingressos d'aquesta estaven éssent objecte de reiterades reclamacions per part dels consellers de Barcelona, en relació amb els crèdits deguts per la Corona que s'havien presentat com a greuge a les corts de feia dos anys, al 1503.³⁰¹ Per a fer front al problema, el monarca no dubtà en definitiva a envoltar-se de famílies fidels i acumular sobre aquestes les competències imprescindibles, en ordre a controlar la situació. De mentres que des del consell, homes com ara Galcerà Fivaller atacarien les postures més radicals de la intervenció sobre l'afer de la reial batllia,³⁰² a l'administració reial amb els Ferrer i els Terré, es controlarien gran part dels

²⁹⁵ Inobservança que es faria encara més efectiva amb altres intervencions del monarca al municipi de Barcelona, i provocarien la petició de retirada del beneplàcit reial a les corts de 1512. À. CASALS, *Els últims anys*, 50-54.

²⁹⁶ ACA. RC, 3585, ff. 237r.-239v., adjudicació d'una mercé reial a Bartomeu Ferrer, (20-IX-1514).

²⁹⁷ *Ibid.*, 3877, ff. 195r.-196r., (14-I-1506).

²⁹⁸ *Ibid.*, 3544, ff. 224r.-226r., (2-III-1507).

²⁹⁹ ÍD. RA, 585, f. 103r., (9-IX-1505). Sobre el parentiu entre ambdós, BC. Arx. Not., Pere Janer, *Liber testamentorum*, man. 151, s.f., Elionor Ferrer, germana de Galcerà i fills ambdós de Jaume Ferrer, any 1543. Al seu torn pel que fa a la relació entre Jaume Ferrer i Bartomeu Ferrer, AHPB. Not. Joan Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f., Jaume Ferrer germà de Bartomeu Ferrer, any 1518.

³⁰⁰ J. VICENS, *Ferran II*, 1: 288.

³⁰¹ Sobre aquest afer, *Ibid.*, 2: 352 i ss. À. CASALS, *Els últims anys*, 60-62.

³⁰² J. VICENS, *Ferran II*, 2: 138-139.

moviments d'aquell departament. En 1503, Bernat Terré, home de trajectòria personal i familiar a l'administració reial³⁰² i cosí germà d'un gran conseller de Ferran II,³⁰³ res menys que el virrei de Sardenya Joan Dusai,³⁰⁴ era nomenat col·lector de terces de la cort del batlle general.³⁰⁵ Portat l'afer a l'Audiència d'ençà el 1512, si la intenció de la monarquia era retardar-ne la solució com a d'altres ocasions havia efectivament palesat,³⁰⁶ en aquesta, atès que els membres influents del consell reial eren sota la seva mà, amb gent de la confiança del regent la cancelleria Joan de Gualbes o l'advocat fiscal de la sala del civil Miquel Joan Terré,³⁰⁷ era força probable que el problema continués a la línia on ja s'hi trobava.

Poc temps després, l'adjudicació d'una magistratura a la Reial Audiència de mentres que es pretenia de conservar sota el mateix individu un ofici municipal, com havia estat el cas de l'advocat de la Ciutat Felip de Ferreres al 1512,³⁰⁸ constituïa el colofó no només de l'intervencionisme regi perturbador del privilegi de 1498, sinó també de l'existència que destaquem d'un nucli d'oficials reials, que treballaven per a la monarquia allà on llurs serveis calguessin. I no cal insistir que les necessitats polítiques de la Corona al Principat, esdevenien en els propis beneficis d'aquells oficials i per extensió de les seves famílies, extensió llavors palesa amb l'augment de quotes de poder. No fora pas gaire difícil que aquests serveis, en funció dels interessos de la Corona, transcendissin de l'ocupació indeguda de càrrecs, fins a la

³⁰² Al 1500, Bernat Terré, era veguer, batlle i alcaït de Puigcerdà. ACA. RC, 3540, f. 271r., (13-V-1500). Anys després seria nomenat procurador reial del Rosselló i la Cerdanya. *Ibid.*, 3660, ff. 141r.-143r., (11-IX-1515).

³⁰³ ÍD. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 840, testament de Joan Dusai avi del virrei de Sardenya, 1490. AHPB. Not. Lluís Miquel Mir, *Pliego de escrituras sueltas*, llig. 11, s.f., Arnau Dusai germà del virrei de Sardenya, 1507. ÍD, Not. Joan Vilana, *Primus liber testamentorum*, llig. 19, ff. 166v.-168r., Bernat Terré cosí germà del virrei de Sardenya, any 1517.

³⁰⁴ ACA. RC, 3674, ff. 51r.-52v., pensió atorgada a Joan Dusai lloctinent general de Sardenya, (14-I-1509).

³⁰⁵ *Ibid.*, 3542, f. 3r.

³⁰⁶ À. CASALS, *Els últims anys*, 51-57.

³⁰⁷ ACA. RC, 3675, f. 83r., (3-X-1511).

³⁰⁸ À. CASALS, *Els últims*, 52-54.

Quadre VI-17. Oficials reials i parents d'aquests a la matrícula de ciutadans honrats de 1510.³⁰⁹

Matriculats	Oficials reials	Parents al govern reial	Càrrec del parent	Parentiu de l'oficial
Albanell { Geroni Guerau Galcerà		Albanell, Geroni	regent Cons. Aragó	nebots?
Bellafilla, Joan C. Cornet, Antic Descoll, Geroni Despuig, Tomàs		Gualbes, Joan Ferrer, Bartomeu Descoll, Geroni Ferrer, Bartomeu	regent cancelleria regent la tresoreria regent Nàpols regent la tresoreria	oncle oncle polític pare? cosí
Dusai { Arnau Bernat		Dusai, Joan	lloctinent Sardenya	germà
Ferrer { Joan À. Francesc		Ferrer, Bartomeu	regent tresoreria	oncle
Ferrerres, Felip Fivaller, Galcerà Gualbes, Joan Lluïl, Joan Marimon, Fcesc. Miquel, Perot Oliver, Fcesc.	doctor Audiència veguer Barcelona regent cancelleria	Gualbes, Joan Marimon, Bernat Miquel, Dionís Ferrer, Galcerà	regent cancelleria veguer-batlle assessor veguer regent batllia	oncle polític germà germà sogre
Pasqual { Joan Rafel	doctor Audiència	Pasqual, Joan	doctor Audiència	germà
Ros, Joan Benet Santcliment, Fcesc		Dusai, Joan Santcliment, Guillem	lloctinent Sardenya governador Menorca	nebot polític germà?

³⁰⁹AHCB. *Manuscripts*, L-56, ff. 9r.-10r. Pels càrrecs, hem utilitzat de forma exhaustiva els registres d'Oficials de la Cancelleria nùms. 3538-3545, completats amb les mencions d'alguns protocols notariais. Pel que fa al parentiu (considerem innecessari detallar els continguts, tractant-se d'una nòmina identificada amb protocols ja prou especificats al capítol 5è): ACA. Secc. Patrimonials. Can Falguera, llig. 219, s.f. AHPB. Not. Joan Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f. ÍD, Not. Lluís Miquel Mir, *Pliego de escrituras sueltas*, llig. 2, s.f. ÍD, Not. Antoni Anglès, *Legajo de testamentos sueltos*, llig. 13, s.f. ÍD, Antoni Aglès, *Secundus liber testamentorum*, llig. 19, s.f. ÍD, Not. Pere Mambra, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, s.f. ÍD, Not. Salvador Coll, *Plec de capitols matrimonials*, llig. 13, s.f. ACA. RC, 4180, ff. 29r-30r. També, P. MOLAS, *Família i política*.

Matriculats	Oficials reials	Parents al govern reial	Càrrec del parent	Parentiu de l'oficial
Sapila { Bernat Esteve		Gualbes, Joan	regent cancelleria	cunyat
Terré, Fcsc. Vallseca, Miquel Vilana, Gaspar		Terré, Miquel Joan Salbà, Jaume Gualbes, Joan	advocat fiscal veguer de Barcelona regent cancelleria	germà sogre oncle polític

intromissió en afers polítics de major abast,³¹⁰ la qual cosa constituiria, de cara a la memòria històrico-política de posteriors magistratures, un punt de referència sòlid per tal de recolzar possibles extralimitacions de jurisdiccions en justificació del servei reial.³¹¹ Il·lustra aquest procés, el fet que durant la celebració de les Corts del mateix any 1512, -seguint l'estudi d'Àngel Casals-, Germana de Foix encomanès al regent la cancelleria Joan de Gualbes la subreptícia missió de controlar la vint-i-quatrena, que tot just per les seves demandes estava retardant la cloenda d'aquelles i en definitiva la consecució dels propòsits financers de la Corona, llavors del problema de la defensa dels Pirineus arran la contesa esdevinguda entre França i l'Estat Pontifici.³¹²

Aquest cercle cohesionat d'oficials reials i oficials de la Ciutat, constituït per velles famílies de l'oligarquia com ara els Ferrer, Fivaller, Gualbes, Marimon o Terré³¹³ i per famílies de cavallers integrats a la ciutat arran la inclusió al 1498 d'aquest estament entre els candidats a

³¹⁰ L'historiador Francesc Carreras, ja deixà entreveure aquestes implicacions entre els oficials reials i els interessos del rei al municipi, quan afirmava que "...en lo Concell Reyat, no-s donà per definitiva aquella nova constitució de la municipalitat. Lo Monarca se dexà portar més enllà en lo camí de les reformes per los qui ocultament les maneaven...". F. CARRERAS (Dir.), *Geografia General de Catalunya* (Barcelona, 1980), 3: 546.

³¹¹ Sovintejadades al·lusions a la política del rei Catòlic i al seu intervencionisme sobre les institucions catalanes es troben, en efecte, entre alguns prominents jutges de l'audiència dels conflictiu anys 1585-1595. M. PÉREZ LATRE, "Llevar la corona", 338.

³¹² À. CASALS, *Els últims*, 75. També, ÍD. "Les Corts catalanes de 1510-1520: una etapa d'irregularitats", *Afers* 5 (1990): 30.

³¹³ Sobre la identificació dels llinatges integrants de la vella oligarquia barcelonina, C. BATLLE, *La crisis*, 2: 603-613.

les principals conselleries, com ara els Salbà, no tardà a admetre entre llurs membres, nous magistrats de l'Audiència alguns procedents d'estaments no privilegiats. Els doctors Joan Pasqual i Miquel Mai, aquest darrer membre del Consell d'Aragó i fill de l'anterior regent la cancelleria Joan Mai, a títol d'exemple, es casarien amb dues nebodes de Galcerà Fivaller.³¹⁴ Un altre magistrat, Joan Aibri, enllaçaria amb els Dusai.³¹⁵

Amb la matrícula de ciutadans de 1510, així que s'hi inscriviren parents molt propers dels oficials reials, -a la seva majoria germans i nebots d'aquells-, reafermaren llur reconeixement social com a patriciat. De les seixanta-quatre famílies matriculades, sobre un terç en tenim constància que es trobaven vinculades a l'administració reial, segons el quadre VI-17, nombre que probablement s'ampliaria si en disposéssim d'informacions exhaustives i completes sobre els càrrecs.

Bé que la matriculació de parents d'oficials reials no podia semblar gens sospitosa políticament, en tant que com hem dit es tractava de membres del patriciat barceloní, no fora pas menys cert que aquella constituís un altre reconegut canal de reafermament de llurs interessos familiars al govern municipal i en darrer terme, de llur paper com a garants de les directrius polítiques del rei. Altres individus de les mateixes condicions, parents de lleials servidors del rei, que no es trobaven però matriculats al 1510, tanmateix ja s'havien insaculat a les bosses de ciutadans durant aquella primera dècada del segle XVI, sens dubte amb el beneplàcit reial. Des d'allà, esperarien que l'atzar determinés la seva extracció per tal que la conselleria sortint permetés de mantenir el joc amb el govern reial, a través de lligams familiars, i apaivagada en conseqüència la política de la Ciutat. Era el cas dels germans Gilabert i Jaume Salbà, fills al seu torn del governador general d'Eivissa Bernat Salbà,³¹⁶ la confiança del qual amb Ferran II ja s'havia posat de manifest quan fou un dels proposats pel mateix monarca per a ocupar una plaça militar al consistori de la Diputació l'any 1488, any que hi havia suspès les eleccions.³¹⁷

Els quatre següents anys a la matrícula contemplaren com, sis dels principals consellers

³¹⁴ AHPB. Not. Antoni Anglès, *Secundus liber testamentorum*, llig. 19, s.f., Ferran Fivaller, any 1537.

³¹⁵ ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, Perg. 882, testament de Guillem Dusai, any 1510.

³¹⁶ ACA. RC, 3582, f. 65r., (19-VIII-1512). Llurs dos fills, romangueren insaculats a Barcelona al llarg de tot el temps que durà el seu govern a l'illa: AHCB. CC, XVII-1, s.f. Sobre el parentiu, AHPB. Not. Joan Llorenç Calçà, *Pliego de testamentos de varios años*, llig. 2, s.f., testament de Gilabert Salbà, any 1511.

³¹⁷ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 32. J-M^a. SANS i TRAVÉ i C. BALLART, "El catàleg", 80.

eren parents d'oficials reials i alguns molt propers: el mateix de 1510, treïè la segona conselleria Joan Àngel Ferrer Despuig, nebot del regent la tresoreria.³¹⁸ Clausurades les Corts de 1512, a les darreries del mateix any el regent de la cancelleria Joan de Gualbes, que hi havia treballat directament pels interessos de la monarquia, era extret com a conseller segon.³¹⁹ Així que renuncià al seu càrrec, li fôu concedit al seu germà Frederic Honorat de Gualbes.³²⁰ Conselleria d'una banda i regència d'una altra, restaven així comunicades políticament a mans d'una família i sota la tranquil·litat i la confiança del rei. Tot i que a la pràctica aquesta connivència s'extengués sobre un període de temps limitat a l'exercici de cada conselleria, hom hi advertiria significativament les intencions de la política del rei i els beneficis manifestes de determinades famílies vinculades al govern reial.

La manca d'entesa entre el monarca i alguns dels consellers, que havia sortit a la superfície especialment durant les corts de 1510, l'havien portat com ja estudià Vicens a congelar la revisió de les bosses d'insaculació i deixar-les posteriorment a mans d'homes de la seva estricta confiança.³²¹

Els resultats doncs encaixen amb els precedents: finides les corts, dels catorze insaculats a la immediata revisió, més de la meitat, vuit, eren parents d'alguns dels més reconeguts i fidels oficials reials d'aquells temps, com ara els Albanell, Ferrer, Fivaller, Gualbes o Salbà -veure quadre V-14-. La presència al govern municipal d'aquest cercle de famílies, havia estat decisiva durant les conflictives conjuntures polítiques que havien fet trontollar l'equilibri de poder entre el monarca i la Ciutat, tal com succeí arran de l'afer dels crèdits de la batllia general amb el municipi de Barcelona, o arran un cop més l'oposició de certs sectors de l'oligarquia envers una política reial que intentava subjugar el consell municipal al monarca.³²² Molt al marge de si efectivament aquells individus posteriorment ocupessin les conselleries de torn, cal insistir que llur insaculació implicava si més no, una demostració de

³¹⁸ E-G. BRUNQUER, *Ceremonial*, 1: 25-43.

³¹⁹ *Ibid.*, 1: 25-43. Sobre el parentiu entre ambdós, ACA. RC, 3977, ff. 309r.-311r., (2-VI-1531).

³²⁰ ACA. RC, 4182, ff. 29r.-30r., per defunció de Frederic Honorat de Gualbes, se li concedeix el càrrec de regent la cancelleria a Joan Sunyer, (4-V-1532). La relació de parentiu ha estat extreta de la genealogia establida a E. SERRA, "Els Gualbes al segle XVI", 532.

³²¹ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 379-380. F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, 2: 840-841. À. CASALS, *Els últims anys*, 49-50.

³²² Es tracta de l'oposició de Francesc Vallseca i Dionís Pau. J. VICENS, *Ferran II*, 2: 360-362. À. CASALS, *Els últims anys*, 51-57.

força per part del monarca i el consell reial, en la línia d'implantació de l'absolutisme monàrquic.³²³

Fins els anys trenta de la centúria, no sembla pas que es produïssin canvis importants entre el personal de les estructures superiors de l'administració reial. Al marge dels càrrecs de governador, mestre racional o batlle general, monopolitzats per grans famílies de la noblesa com ara els Cardona, els Gralla o els Icart respectivament,³²⁴ les places de l'audiència eren ocupades per generacions descendents de la major part del cercle de famílies més acostat a Ferran II. Així, la regència de la cancelleria després dels germans Gualbes, recaigué sobre Jaume Destorrent,³²⁵ successivament sobre el fill d'un d'aquells en qualitat d'adjunt del regent.³²⁶ i sobre el gendre del regent Frederic-Honorat de Gualbes, Joan Sunyer.³²⁷ Altrament la perpetuació de la família Ferrer al front de la regència de la tresoreria, obeïa a certa concessió aprovada per l'anterior govern a Bartomeu Ferrer, la qual ens suggereix que la política de compensacions entre rei i servidors, en part, garantiria i condicionaria la continuïtat dels oficials reials a principis del següent regnat.

Es tractava d'una concessió que no és possible d'entendre-la sinó en termes de reconeixement del monarca envers un oficial, que havia desenvolupat un significatiu exercici de govern enmig del joc polític d'aleshores, o en funció de llur paper respecte a la consolidació d'un grup de poder concertat amb el rei. Bartomeu Ferrer havia obtingut l'any 1514 el privilegi de comptar amb un coadjutor, en aquell cas llur nebot, assignat a més com a successor en el mateix càrrec.³²⁸ Posteriorment i fins aproximadament els anys seixanta, la regència de la

³²³ L'autoritarisme monàrquic de Ferran II al municipi de València, E. BELENGUER, *València en la crisi*, 82-97.

³²⁴ P. MOLAS, *Família*, 22 i 27.

³²⁵ AHPB. Not. Gaspar Çafranquesa, *Plec de testaments*, llig. 8, s.f., testament de Violant Destorrent, any 1532.

³²⁶ AHPB. Not. Francesc Sunyer, *Primus liber testamentorum*, llig. 20, ff. 153v.-157r., Estefania de Gualbes mare de Caterina Sunyer, any 1557. ACA. RC, 4180, ff. 29r.-30r., (4-V-1532).

³²⁷ Es tractava de Joan de Gualbes, probablement fill de l'anterior regent. E. SERRA, "Els Gualbes", 515.

³²⁸ ACA. RC, 3543, f. 206r., (5-III-1514).

tresoreria era retinguda a mans de la família a través de dues generacions més.³³⁰ El mateix es podia inferir d'altres membres de l'Audiència: un Vallseca -cognom força conegut a l'època del redreç- hi era jutge vers l'any 1520,³³¹ també un Vilana gendre de l'antic regent la cancelleria Frederic de Gualbes quelcom més tard,³³² i el gendre de l'influent Bartomeu Ferrer, el doctor Francesc Castelló, advocat fiscal a inicis dels anys trenta.³³³

Per descendència o afinitat, la major part dels oficials superiors del govern reial durant el primer terç del segle XVI, constituïen un evident símbol de continuïtat. De les nou famílies que hem reconstruït i que exerciren càrrecs a l'administració reial entre 1500 i 1520, el 67% hi continuaren durant el següent període de 1520 a 1540.³³⁴ Sota els primers anys del regnat de Carles I, sens dubte seria més còmode per a una monarquia, les prioritats de la qual passaven des d'ara endavant en primer lloc per l'imperi i subordinadament pel principat, com a peça geopolítica de suport i defensa, -tal com ja han destacat diversos estudis d'història política-,³³⁵ poder-ne comptar amb oficials amb experiència de família al govern.

Davant tal consolidació política a mans d'un seguit de famílies, hereves del "cercle de poder" que amb Ferran II s'eixamplava mitjançant lligams de parentiu fins els òrgans executius de la Ciutat i que funcionava com a suport dels interessos de llur patró, el rei, cal interrogar-se pels possibles canvis i condicions en termes de relacions -familiars- de poder, que es produïrien tot just esvaïdes en el temps les circumstàncies de govern que l'havien creat. En

³³⁰ A la mort del nebot Jaume Ferrer, seguí en el càrrec de nou Bartomeu Ferrer i després, un altre nebot germà del primer (Joan Àngel), seguit pel fill d'aquest (Francesc). *Ibid.*, 3889, ff. 96v.-97r., (13-XI-1520). *Ibid.*, 3977, ff. 309r.-311v., adjudicació del càrrec de regent la tresoreria a Joan Àngel Ferrer Despuig, nebot de Bartomeu (2-VI-1531). *Ibid.*, 4297, ff. 39r.-41r., concessió del càrrec a Francesc Ferrer Despuig, fill de Joan Àngel Ferrer Despuig, (13-III-1558).

³³¹ ÍD. Secc. Patrimonials, Can Falguera, llig. 219, s.f., Joan Carles Bellafilla amb la presència del doctor del Consell Francesc Vallseca com a marmessor, any 1520.

³³² O. OLEART, *Els greuges*, 2: 349. AHCB. Secc. Not. II-4, s.f., Caterina Ferrer, muller de Francesc Castelló i filla de Bartomeu Ferrer, any 1514.

³³³ ACA, RC, 4182, f. 162r., relació de membres de la Reial Audiència al 1548. Sobre el parentiu, AHPB. Not. Antoni Anglès, *Legajo de testamentos sueltos*, llig. 13, s.f., Isabel Gualbes de Vilana, any 1537.

³³⁴ Veure el quadre número VI-1.

³³⁵ À. CASALS, "La predilecció de Carles I pels catalans: aportacions a un tòpic recurrent", *Pedralbes* 13-I (1993): 72. Sobre aquest enclavament geopolític, veure H-G. KOENISBERGER, *La práctica del Imperio* (Madrid, 1989 2ª ed.), I-A-A. THOMPSON, *Guerra y Decadencia. Gobierno y Administración en la España en la España de los Austrias* (Barcelona, 1981) i M-J. RODRÍGUEZ SALGADO, *Un Imperio en transición. Carlos V, Felipe II y su mundo, 1551-1559* (Barcelona, 1992).

efecte, si partim de la base que a la caracterització de les famílies que composaven i actuaven al consell reial, és ineludible de considerar i implicar la trama global de relacions de poder de la classe dirigent catalana, esdevè prioritari d'esbrinar-ne les pautes de canalització del joc d'influències, a través de les expectatives de consolidació i projecció d'aquelles famílies a d'altres àmbits de poder polític.

Així, si després del regnat de Ferran II s'obre un nou procés on evoluciona l'antiga hegemonia que el monarca havia atorgat a un sector específic de l'administració reial, bé que aquest procés tardés a manifestar-se en arribar-hi una nova generació de magistrats, quin paper i aspectes tingué aquesta evolució respecte la identificació social i el posicionament enmig de la cruïlla de relacions de poder, de les famílies integrants del posterior consell reial?

La desaparició d'un patró interessat directament a mantenir estabilitzat i submís el municipi, per tal de resoldre llurs assumptes de govern sense trabes, aniria acompanyada d'una pèrdua de beneficis polítics pels seus lleials servidors. Un cop formalment retirat el beneplàcit reial, instrument indirecte d'aquests beneficis, no tornarien els posteriors oficials superiors del rei a disposar del grau d'influència familiar que aquells havien gaudit sobre els càrrecs de govern de la Ciutat. En el moment que Carles I anulava la funció d'intervenció del lloctinent general de la corona com a membre de les comissions d'insaculació a aquella, funció que contemplaven les ordenances de Ferran II aprovades pels voltants de l'any 1507,³³⁶ en teoria, s'estava "oficialitzant" el tancament de les possibilitats d'aquesta influència externa, sobre les places de govern de la Ciutat i per tant redefinint llurs marges d'actuació.

També és cert però que per a aquelles famílies que encara dominaven el consell virregnal, la pertinença al patriciat urbà, -i per tant a les categories sociopolítiques de cavallers, ciutadans honrats o doctors-, els permetria potencialment de continuar gaudint d'una relativa presència enmig dels negocis de la Ciutat i per tant d'uns interessos comuns. L'estudi dels Gualbes portat a terme per Eva Serra, ens mostra com efectivament continuaren algunes de les velles famílies ciutadanes repartint-se entre la magistratura reial i la magistratura urbana.³³⁷ Si analitzem les nòmines dels consellers de Barcelona, observem com durant els períodes de 1518-1521 i de 1525-1529, cada any una de les tres primeres conselleries havia recaigut

³³⁶ J. VICENS, *Ferran II*, 2: 334 i ss. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 471.

³³⁷ E. SERRA, "Els Gualbes", 515.

Quadre VI-18. Vacants cobertes per parents de ministres de l'Audiència i oficials reials
superiors a les bosses de ciutadans i militars
del Consell de Cent, segle XVI.³³⁸

Anys revisió	Vacants	Insaculació parents de ministres i oficials reials superiors	% insaculats
1518	10	5	50
1522	24	7	29
1526	28	7	25
1530	29	7	24
1534	20	5	25
1538	19	2	10'5
1542	18	4	22'2
1546	18	4	22'2
1550	21	4	19
1554	20	4	20
1558	20	6	30
1562	18	3	16
1566	25	2	8
1570	21	3	14'2
1574	25	2	8
1578	22	2	9
1582	23	2	8'7
1586	38	4	10'5

³³⁸ Es comptabilitzen aquí també els familiars d'oficials reials superiors, atès la considerable presència dels referents als regents de la tresoreria. Fonts: AHCB. CC, XVII-1, s.f. Sobre el parentiu amb els oficials reials (alguns dels insaculats apareixen amb el mateix cognom de l'oficial reial en qüestió, relacionat aquest als registres d'*Officialium* que estem treballant, per la qual cosa es tracta de germans o cosins): ACA. Secc. Patrim. Can Falguera, llig. 219, s.f., testament de Joan Carles Bellafilla, cosí dels Gualbes i dels Santcliment, any 1520. ÍD, *Ibíd.*, s.f., testament de Galcerà Dusai, cosí de'n Llull, any 1518. ÍD, *Ibíd.*, testament de Mateu Sorribes, canceller de Catalunya, oncle de Josep Descoll, any 1564. *Ibíd.*, llig. 220, s.f., testament de Frederic Honorat de Gualbes, casat amb una Sapila, i sogre d'un Sunyer, any 1532. ÍD. Monistrol, llig. 882, s.f., testament de Guillem Pere Dusai, sogre de Pere Miquel Malla, any 1510. AHPB. Not. Onofré Alonso, *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 13, s.f., Eulàlia Ferrer, vídua del regent la tresoreria Bartomeu Ferrer, i tia del cavaller Vilatorta, any 1534. ÍD. Not. Antoni Anglès, *Primus liber testamentorum*, llig. 30, Joan Àngel Ferrer Despuig, any 1555, s.f. *Ibíd.*, *Legajo de testamentos sueltos*, llig. 13, s.f., Jaume Ferrer, parent del cavaller Oliver, any 1542. *Ibíd.*, *Secundus liber testamentorum*, llig. 11, s.f. ÍD, Not. Francesc Pedralbes, *Primus liber testamentorum*, llig. 31, s.f. BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 151, s.f., Elionor Ferrer, filla de Jaume Ferrer i germana de Galcerà Ferrer, any 1543. ÍD. *Ibíd.*, man. 300, s.f., Francesc Montaner, regent la cancelleria, sogre de Miquel Sebastià de Boixadors, any 1575. ÍD. Not. Pere Jovells, *Manual de testaments*, man. 81, s. f., Galcerà Ferrer, cunyat de Miquel Oliver, any 1558.

Anys revisió	Vacants	Insaculació parents de ministres i oficials reials superiors	% insaculats
1588	10	-	-
1589	9	3	33'3
1590	8	1	12'5
1591	7	1	14'2
1592	8	2	25
1593	7	1	14'2
1594	1	-	-
1595	6	1	16'6
1596	5	1	20
1597	8	2	25
1598	5	-	-
1599	10	1	10
1600	11	3	27'25
<i>M. A. per revisió</i>		2'8	16'7

sobre algun parent dels magistrats reials formats al govern anterior:³³⁹ el mateix Joan de Gualbes, un Bellafilla o un Sapila parents del regent la cancelleria Gualbes,³⁴⁰ i un Oliver o un Rovira parents dels tresorers Ferrer.³⁴¹ Trenta anys després, constituïen un cercle familiar amb gran rapidesa de resposta davant els mecanismes de consolidació en el govern: entre 1530 i 1560, assolirien d'ocupar més de quinze conselleries principals.³⁴²

Les citades mesures d'inicis del regnat del primer Àustria no impediren doncs que a la pràctica hi persistís el joc de les influències familiars, part de les estratègies de consolidació en el poder -mitjançant, en efecte, afinitats per matrimoni- d'una classe. En arribar-hi tanmateix una nova generació de lletrats candidats i preparats per a les places de l'audiència, l'extracció social i aspiracions dels quals, els allunyaven dels interessos de consolidació i control de

³³⁹ E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial dels magnífichs*, 1: 25-43.

³⁴⁰ E. SERRA, "Els Gualbes", 531-532.

³⁴¹ BC. Arx. Not. Pere Jovells, *Manual de testaments*, man. 384, s.f., Galcerà Ferrer, cunyat de Miquel Oliver, any 1558. *Ibid.*, man. 151, s.f., Jaume Ferrer pare de l'anterior i germà de Bartomeu Ferrer, ex regent la tresoreria, any 1543. ACA. Secc. Patrimonials, Monistrol, perg. 1065, testament de Joan Àngel Ferrer Despuig regent la tresoreria, oncle de Galcerà i Climent Rovira, any 1555.

³⁴² E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1: 25-43.

l'àmbit governamental de la Ciutat, el consell virregnal fôu abandonant l'antic immisciment sobre la mateixa.

En efecte, les qüotes dels originaris d'estaments privilegiats, que progressaren de 1525 a 1625 pel que feia als ciutadans honrats d'un 20% a un 28'5% i pel que feia als procedents de cavallers, d'un 10% a un 33%, significaven darrera seu perllongats processos de mobilitat vertical que anaven culminant socialment i desenvolupant-se -això és, amb l'exercici de càrrecs- a l'empar de l'administració reial. Sense comptar la de l'any 1525 que s'inclou doncs a un altre contexte, a l'audiència de 1550-1555 d'un 15% de membres procedents directament de ciutadans honrats, el 66'6% havien protagonitzat algun d'aquests processos, això és, llurs avantpassats s'inscrivien a d'altres estaments i a la mateixa línia es trobaven el 60% dels procedents directament de gaudints i el 33'3% de cavallers; a la dels anys 1575-1580, es tractava d'un 100% dels originaris de ciutadans honrats, un 80% dels de gaudints i un 25% dels de cavallers; a la de 1600-1605, un 50% dels primers, un 75% dels segons i un 14% dels tercers; a la de 1625, finalment, un 75% dels primers, un 100% dels segons i un 14% dels tercers.³⁴²

L'anàlisi de les insaculacions a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent a partir dels anys trenta de la centúria, com a període aproximatiu d'inflexió, i fins 1586, tal com observem al quadre que precedeix, ens il.lustra que efectivament es produí una important reducció de probabilitats i una menor incidència d'aquestes qüotes potencials de poder sobre les famílies -això és, incloent-hi els lligams d'afinitat per matrimoni- directament implicades amb el govern central virregnal. El contingent de nous doctors i oficials superiors que s'anava successivament incorporant a l'audiència, centraria llurs esforços de consolidació dins la mateixa, produint-se en definitiva un procés de desplaçament respecte de l'àmbit de poder de la Ciutat.

Procés de desplaçament, que podia significar també una nova pèrdua d'un vell terreny

³⁴² Per a constatar-ho, hem comparat les xifres dels quadres núm. VI-13 i VI-15 a través també de les fonts del mateix VI-13.

de dominació política de la classe dirigent,³⁴³ si recordem que durant llargs anys havia estat el patriciat barceloní qui havia copat molts dels oficis reials, de la mateixa manera que significava aixímateix una restricció de quòtes en el procés d'integració de la nova classe dirigent de Barcelona en el sistema polític de la monarquia, integració que en canvi havia estat força efectiva amb Ferran II.

Si uns Gualbes o uns Ferrer hi havien mantingut insaculats, entre l'any 1518 i el 1535, 16 i 9 parents respectivament, els nous membres de l'audiència en exercici d'ençà aproximadament l'any 1535 fins el 1555, pertanyents a famílies com ara els Clariana, Montaner, Quintana i Xammar,³⁴⁴ aconseguiren d'insacular com a màxim tres de cadaescú dels seus a les dites bosses, nombre que fins i tot acabaria reduint-se força més posteriorment.³⁴⁵

L'escassa projecció per a l'accés efectiu als càrrecs executius, -mostra de que les bosses del consell de cent reflectien allò que s'esdevenia entre les de les conselleries-, en donà aviat el resultat: d'entre tots aquests, només a dues ocasions el germà del doctor Perot Clariana assoliria d'ocupar-hi una conselleria.³⁴⁶ Certament que no en podem pas negligir aquesta presència que cal interpretar com ja hem dit en tant que inherent a la pròpia base social del grup i part de les estratègies matrimonials, que els posaven en contacte amb efectius atents a d'altres parcel·les de poder públic. Representen això els percentatges que apareixen al quadre anterior número VI-18,³⁴⁷ percentatges que evolucionaren d'un 50% a un 10% fins els anys vuitanta, per ascendir posteriorment, ascens aquest sobre el què incidíem en el capítol quart i que es pot implicar amb el conflicte dels doctors així com amb trajectòries d'ennobliment que els possibilitessin més contactes amb els candidats a les bosses de militars i que resulta encara més

³⁴³ Pèrdua de domini polític que -especialment a l'àmbit extens de la Corona d'Aragó- es donava entre la noblesa. E. SERRA, "Els Guimerà", 12. Del tema ja en parlà F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, 2: 912-918.

³⁴⁴ El llistat de doctors de l'Audiència per aquella època, a ACA. RC, 4182, ff. 162r. i 196v.-197r.

³⁴⁵ AHCB. CC, XVII-1, s.f.

En un article de l'any 1992, ja sosteníem la hipòtesi de l'escassetat de matrimonis efectuats entre algunes famílies de l'administració reial amb aquelles que gaudien d'un efectiu accés potencial a les places de govern de les institucions del país, conseqüència d'un tancament de l'oferta matrimonial de les darreres. En efecte, els lligams mutus que unien la majoria d'aquestes famílies que estaven exercint puntualment el poder en el període de 1599 a 1621, es retreien a les darreries del segle i no s'havien tornat a conrear durant aquells anys. M-A. FARGAS, "Poder i xarxes matrimonials", 106 i 125.

³⁴⁶ Any 1552 i 1557. E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1: 25-43.

³⁴⁷ Un exemple, a M-A. FARGAS, "Poder i xarxes matrimonials", 95-126, on els percentatges d'aquests parents insaculats esdevenen en places efectives, que ha determinat l'atzar de l'extracció.

taxatiu si considerem que es tractava ja de reposicions anuals i per tant amb bosses més plenes. Tot plegat podem insinuar referint-nos als cinquanta anys centrals del cinc-cents, l'existència d'un procés de decreixement i desplaçament, puix que per contraposició el consell virregnal augmentà numèricament al llarg del temps considerat i, en canvi, no existeix el mateix grau de correlació amb els respectius insaculats.

A les ampliacions de les sales del tribunal, correspongué en efecte una multiplicació dels magistrats: com sabem, Felip II creà a les corts de 1564 un Consell Criminal, substituït a les de 1585 per una tercera Sala, la composició de la qual es fonamentà sobre sis nous doctors i

*Quadre VI-19. Ministres de l'Audiència, oficials reials superiors i parents,
a la matrícula de ciutadans honrats, 1531-1627.*³⁴⁸

Totals inscrits	Ministres	Descendents i Oficials reials superiors	Altres parents	%
1531-1546: 53	2	1	4	13
1547-1563: 38	1	4	3	21
1564-1579: 40	1	1	2	10
1580-1595: 48	1	-	-	2
1596-1611: 75	8	4	1	17
1612-1627: 52	2	5	2	17

tres jutges de cort. Després de les corts de 1599 l'Audiència adquirí forma definitiva, integrada per més de vint membres dividits a tres sales, entre doctors, advocats fiscals i patrimonials, presidents de les mateixes i regent la tresoreria, aquest darrer incorporat a la tercera sala anomenada reial consell criminal, en front dels escassos quinze magistrats que hi havia a

³⁴⁸ Es comptabilitzen aquí també els familiars d'oficials reials superiors, atès la considerable presència dels referents als regents de la tresoreria. AHCB. Secc. Manuscrits, s.f., L-56. Pel que fa a les fonts per a detectar possibles relacions de parentiu amb els ministres i oficials reials, -alguns apareixien amb el mateix cognom-, vegeu els protocols notariais consignats a la nota de pàgina corresponent al quadre número VI-13.

començaments de la centúria distribuïts a només dues sales.³⁴⁹

Malgrat aquestes ampliacions mai excediren en nombre de quatre, els magistrats que aconseguiren d'insacular a la Ciutat algún o diversos parents. Molt pocs, a més, havien estat admesos a la dignitat de ciutadans honrats i encara menys ho serien posteriorment, admissió de fet cada cop més tancada i que havia acabat per desinstrumentalitzar la matrícula en tant que via de participació a les nòmines electorals del govern.³⁵⁰ En conseqüència, la pertinença al grup de gaudints i cavallers, constituïria la via fonamental d'insaculació.

L'estretor de la matriculació dels membres de l'audiència i llurs parents palesat entre les xifres del quadre VI-19, -al marge que es tractés d'una actitud defensiva per part dels ciutadans de matrícula causada per l'extinció biològica, la pròpia promoció social familiar i les pressions exercides per l'allau de mobilitat vertical que protagonitzaven altres individus provinents d'estaments no privilegiats,³⁵¹ estava reflectint per la seva part una tendència a vincular-se amb famílies integrades a d'altres àmbits públics que no pas al municipal. En efecte, el sector socialment més eixerit de l'audiència, fou protagonista d'una homogàmia d'àmbit professional i d'ennobliment. Entre les audiències de 1525 i 1625 un 48'7% responien a aquesta tendència, segons el quadre VI-14.

En cercar les causes del procés que estem parlant, -la reacció contra el qual no tardà a produir-se, a través d'atemptatòries intromissions sobre les provisions de vacants a les insaculacions³⁵² i àdhuc amb un intent per part del rei en els anys vuitanta del cinc-cents consistent a suspendre l'aplicació que prohibia l'habilitació d'un oficial reial a les institucions catalanes,³⁵³ cal recordar que aquests hi competien davant l'afluència constant entre aquelles bosses de noves famílies fruit de la mobilitat horitzontal i vertical d'una societat urbana, que especialment afectava els estrats més enlairats de la societat.³⁵⁴ Estem ara fent referència al corrent d'atracció que protagonitzà la petita noblesa per a domiciliar-se a la vegueria de Barcelona o a la mateixa capital i gaudir dels avantatges sociopolítics que aquesta hi

³⁴⁹ V. FERRO, *El Dret*, 109-110.

³⁵⁰ Sobre les proporcions de consellers que no havien estat prèviament matriculats, cfr. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 429-435.

³⁵¹ J. AMELANG, *La formación*, 49-50. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 429-435.

³⁵² AHC.B. CC, LIC, VI-56, f. 96v., (21-V-1562). D'altres casos, al capítol 4rt.

³⁵³ M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 343.

³⁵⁴ J. AMELANG, *La formación*, 75-78.

proporcionava, però sobretot a les contínues fornades de gaudints, que pel que fa als advocats en específic, -com ha estudiat James Amelang-, cap a mitjans del segle XVI constituïen ja el triple d'aquells que es trobaven matriculats al 1510.³⁵⁵

Aquesta mateixa mobilitat vertical, fóu la que permeté als membres de l'audiència, de mantenir insaculades una representació de les seves famílies entre un 18% i un 30% a les bosses de l'estament reial per Barcelona de la Diputació del General, així que els vells llinatges de l'oligarquia urbana hi anaven progressivament restant efectius ciutadans honorats, qüestió aquesta darrera sobre la què incidíem en els dos capítols anteriors.³⁵⁶ El període de major incidència, fou el primer quart del segle XVII: aleshores cinc parents directes d'aquests magistrats arribaren a ocupar llocs efectius de diputats i oïdors.³⁵⁷

La involució de les potencials quotes polítiques que s'havia donat sobretot en el govern de la Ciutat, ratificaria la hipòtesi què, avançat el segon terç del segle XVI es tractava d'un nucli de famílies, els esforços o trajectòries en definitiva de consolidació del qual, es centralitzaven de manera progressiva dins el propi aparell institucional. Aparell que era camp de mobilitat social, promoció burocràtica i extensió de l'hegemonia privada, en termes potencials. Les posteriors trajectòries de la magistratura, palesen que només d'aquesta centralització en la consolidació en fou protagonista el sector millor posicionat en la línia d'un procés d'ennobliment o bé integrat entre la noblesa dominant i que els beneficis resultants també recaigueren sobre el mateix.

Per tant, quan parlem de decreixement de la projecció política exterior -fóra de l'administració reial i insistim, especialment municipal- d'aquestes famílies, sobre quin sector concret de la magistratura afectava i en quina mesura? Dit d'una altra manera, tal vegada s'havia arribat a aquest procés perquè era només un reducte de la mateixa, el que s'estava posicionant entre els cercles política o socialment dominants. S'havia donat una menor incidència d'aquesta projecció, però no afectava pas d'igual manera a ambdós sectors.

Tornant a la importància que en això havien tingut les estratègies matrimonials, els

³⁵⁵ *Ibid.*, 75-79. ÍD. "Barristers", 1264-1384.

³⁵⁶ ACA. G, *Llibres d'habilitacions de diputats i oïdors*, 78/2, 78/4, 78/12, 79/1, 79/3, 79/4, 79/5 i 79/6, s.f.

³⁵⁷ Es tractava de Francesc Santjust, Geroni Bru, Hug Montaner, Bernal Sala i Pere Magarola. J-M^o. SANS i C. BALLART, "El catàleg de diputats", 63-117.

enllaços dels ministres reials de la generació anterior, -això és, al primer quart del cinc-cents-, ja resultaven emblemàtics d'una tendència que esdevindria encara més efectiva, entre l'homogàmia professional com a garantia de consolidació institucional i les aspiracions

*Quadre VI-20. Posicionament familiar, recursos patrimonials
i parents dels ministres de l'audiència, insaculats a les
bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent, segle XVI.³⁵⁸*

Revisions	Insaculats	Documentats	Primogènits-Herets		Fills menors		
			Terres cases	350-500 ll. + anuals en censals (mínim)	350-500 ll. anuals en censals (màxim)	Terres cases	350-500 ll. + anuals en censals (mínim)
1518	5	4	2	-	-	1	1
1522	7	4	1	-	-	1	2
1527	7	6	4	-	-	2	-
1530	7	4	4	-	-	-	-
1534	5	4	3	-	-	1	-
1538	2	-	-	-	-	-	-
1542	4	3	2	-	-	1	-
1546	4	2	2	-	-	-	-
1550	4	1	-	-	-	-	1
1554	4	1	1	-	-	-	-
1558	6	2	1	-	-	-	1
1562	3	2	1	-	-	-	1
1566	2	1	-	-	-	1	-
1570	2	2	2	-	-	-	-
1574	1	-	-	-	-	-	-
1578	2	2	-	-	-	2	-
1582	2	-	-	-	-	-	-
1586	4	1	1	-	-	-	-
1588	-	-	-	-	-	-	-
1589	3	2	2	-	-	-	-

³⁵⁸ Fonts: les mateixes del quadre VI-17, a més de: AHCB. Secc. Not. II-5, s.f. AHPB. Not. Baltasar Puigjaner, *Primus liber testamentorum*, llig. 9. ÍD. Not. Lluís Jorba, *Plec de capítols matrimonials*, llig. 1, s.f. BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de Testaments*, man. 294, ff. 46r. -47r.

Revisions	Insaculats	Documentats	Primogènits-Herets		Fills menors		
			Terres cases + anuals en censals (mínim)	350-500 ll. anuals en censals (màxim)	Terres cases + anuals en censals (mínim)	350-500 ll. anuals en censals (mínim)	350- 500 ll. anuals en censals (màxim)
1590	1	-	-	-	-	-	-
1591	1	1	-	-	1	-	-
1592	2	1	-	-	1	-	-
1593	1	-	-	-	-	-	-
1594	-	-	-	-	-	-	-
1595	1	1	-	-	1	-	-
1596	1	1	-	-	1	-	-
1597	2	2	1	-	1	-	-
1598	-	-	-	-	-	-	-
1599	1	1	1	-	-	-	-
1600	3	3	2	-	1	-	-
<i>Totals sobre els documentats</i>	87	58'6%	59%	-	29'5%	11'5%	

nobiliàries. Els Gualbes havien casat amb els també ministres del rei els Santcliment i amb els magnats Rocaberti.³⁶¹ No eren pas els únics: també l'advocat fiscal patrimonial Martí Joan Terré, s'havia casat amb la filla del lloctinent de protonotari del Consell d'Aragó, Esteve Malet i era al seu torn cunyat de don Alfons de Cardona;³⁶² o el mateix Jaume Destorrent que havia estat regent la cancelleria, el qual casà una filla amb Geroni d'Icart, pertanyent a la família dels batlles generals.³⁶³

Es tractava d'indícis que caracteritzaven els interessos d'un sector de la magistratura

³⁶¹ AHPB. Not. Antoni Anglès, *Libro tercero de testamentos*, llig. 20, s.f., Francesc Gualbes i Santcliment, any 1532. *Ibid.*, *Legajo de testamentos sueltos*, llig. 13, s.f., Isabel de Gualbes filla del regent la cancelleria, i cunyada de Pere de Rocaberti, any 1537. E. SERRA, "Els Gualbes", 511.

³⁶² AHPB. Not. Joan Sastre (Major), *Primus liber testamentorum*, llig. 8, ff. 33r.-35r, Estefania Malet de Terré, any 1517. ÍD, Not. Joan Martí, *Liber notularium*, llig. 8, ff. 143r.-146v., Miquel Joan Terré germà d'Aldonça de Cardona, any 1536. ÍD, Not. Miquel Puigsech, *Primus liber testamentorum*, llig. 3, s.f., Alfons de Cardona, cunyat de Miquel Joan Terré, any 1522.

³⁶³ ÍD. Not. Antoni Anglès, *Primus liber testamentorum*, llig. 13, ff. 94v.-97v., Margarida Destorrent, muller de Jaume Destorrent i sogra de Geroni Icart, any 1528.

Quadre VI-21. Posicionament familiar, recursos patrimonials
i parents dels ministres de l'audiència, insaculats a les

bosses de l'estament reial per Barcelona a la Diputació del General, 1563-1620.³⁶⁴

Anys	Insaculats	Documentats	Primogènits-Hereus		Fills menors		
			Terres cases + anuals en censals (mínim)	350-500 ll. anuals en censals (màxim)	Terres cases + anuals en censals (mínim)	350-500 ll. anuals en censals (mínim)	350-500 ll. anuals en censals (màxim)
1563	2	2	2	-	-	-	-
1566	3	2	2	-	-	-	-
1575	3	3	2	-	1	-	-
1577	-	-	-	-	-	-	-
1584	1	1	1	-	-	-	-
1587	1	1	-	-	1	-	-
1594	1	1	1	-	-	-	-
1596	5	2	1	-	1	-	-
1602	1	1	1	-	-	-	-
1605	2	2	-	-	2	-	-
1611	-	-	-	-	-	-	-
1614	-	-	-	-	-	-	-

³⁶⁴ Fonts: AHCB. Secc. Not. III-8, s.f., testament de Joan Àngel Ferrer Despuig, any 1563. ÍD. III-9, s.f., testament del doctor Bernat Safont, any 1570. ÍD. III-13, s.f., testament de Francesc Sala, pare del doctor Miquel Sala, any 1595. AHPB. Not. Antoni Anglès, *Lligall de testaments diversos*, llig. 13, s.f., Bernat Safont, any 1530. ÍD. Not. Joan Vicenç Cellarés, *Tercius liber testamentorum*, llig. 25, ff. 186r.- 188r., Àngela Codina, mare de Joan Benet Codina, primogènit i hereu patern, any 1613. ÍD. Not. Nicolau Lentisclà, *Liber secundus testamentorum*, llig. 23, Francesc Ferrer Despuig, any 1589. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Plec de testaments de diversos anys*, llig. 31, s.f., Marianna Mollet, germana del doctor Miquel Sala, any 1589. ÍD. *Ibid.*, ff. 201r.-205., Joan Xammar, any 1597. *Ibid.*, *Llibre d'inventaris*, llig. 36, s.f., Joan Xammar, any 1597. *Ibid.*, *Primus liber testamentorum*, llig. 31, ff. 43r.-44r., Miquel Quintana, any 1568. ÍD. Not. Bernat Puigvert, *Manual de testaments*, llig. 25, s.f., Gaspar Montaner, fill de l'ex regent la cancelleria de Sardenya, any 1620. *Ibid.*, *Plec d'inventaris*, llig. 25, ff. 688r.- 692v., Gaspar Montaner, any 1600. ÍD. Not. Jaume Rondó, *Llibre de testaments*, llig. 13, ff. 134r.- 137v., Miquel Sala i Magarola, any 1654. ÍD. Not. Lluís Sotalell, *Liber testamentorum*, llig. 34, s.f., Geroni Ferrer, fill del doctor Miquel Ferrer, any 1572. ACA. Secció patrimonials, Sentmenat, Inv. 17. 1-400/500, testament de Joan Dusai, parent del doctor Francesc Bonet, any 1614. *Ibid.*, Monistrol, 1159, testament de Lluís Dusai, pare de Joan Dusai, any 1580. BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Manual de testaments*, man. 300, s.f., Francesc Montaner, any 1575. *Ibid.*, *Manual d'inventaris*, man. 331, s.f., inventari de béns de Francesc Montaner, any 1577. ÍD. Arx. 630, s.f., documents del patrimoni Quintana, s.f. ACA. RC, 4307, f. 31r., sol.licitud de Francesc Simó Ferrer pel seu fill primogènit, any 1577. ÍD. CA, llig. 215, sol.licitud de Salvador Besturs, germà del doctor de l'audiència Lluís Besturs, darreries del segle XVI.

Anys	Insaculats	Documentats	Primogènits-Herets		Fills menors		
			Terres cases + anuals en censals (mínim)	350-500 ll. anuals en censals (màxim)	Terres cases + anuals en censals (mínim)	350-500 ll. anuals en censals (mínim)	350- 500 ll. anuals en censals (màxim)
1617	-	-	-	-	-	-	-
1620	2	2	-	-	2	-	-
<i>Totals sobre els documentats</i>							
	21	81%	59%	-	42%	-	-

en sòlid procés d'ennobliment. Una integració, des de l'òptica inversa, també cercada per una noblesa que no gaudia de gaires perspectives de participació en el poder públic, -ni per tant de nous recursos per a redistribuir i consolidar llurs relacions de parentiu o hegemonia de llinatge-, per la qual cosa un enllaç amb un doctor de l'Audiència els podria significar influències insospitades en els molts plets que portaven. Per recordar alguns altres exemples, -no obstant els percentatges exposats al VI-12-, el regent Montaner era consogre del senyor de Monsovis, don Gispert de Pons i també d'un Boixadors;³⁶³ el regent la tresoreria Miquel Codina enllaçà amb una filla dels Erill i era cunyat de don Pere d'Aimerich;³⁶⁴ el vicecanceller Clariana es casà amb una Argençola;³⁶⁵ i el doctor i advocat fiscal de les darreries del segle XVI Antoni Oliba, era sogre de l'assessor de la batllia general, el senyor de Gàver, Hipòlit Montaner.³⁶⁶ Aquests matrimonis, molts o pocs en efecte segons sectors, -al marge, és clar, la pertinença per part d'alguns ministres de l'audiència a l'estament militar-, es reflectiran posteriorment en els percentatges de llurs parents habilitats entre els candidats elegibles al Consistori de la Diputació

³⁶³ BC, Arx. Not., Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 300, s.f., Francesc Montaner, any 1575. AHCB. Arx. Not. II-11, s. f., capítols matrimonials signats entre Gispert de Pons i Maria Montaner, any 1560.

³⁶⁴ BC. Arx. Not. Jaume d'Encontra, *Testaments*, man. 296, s.f., Miquel Codina, any 1567. ÍD. Not. Joan Honorat Jover, *Testaments*, man. 402, s.f., Pere Bernat Codina germà de l'anterior, any 1574.

³⁶⁵ AHCB. Secc. Not. III-10, s.f., testament de Joana Argençola de Clariana, any 1575.

³⁶⁶ ACA. RC, 4295, ff. 33r.-35r., (14-X-1594). ACA. Secc. Patrimonials. Can Falguera, llig. 302, s.f., capítols matrimonials signats entre Rosa Oliba i Hipòlit Montaner, any 1593. AHPB. Not. Miquel Vives. *Liber testamentorum*, llig. 7, s.f., Rosa Oliba de Montaner, any 1602.

del General. Es tracta de percentatges que es van succeint sense grans moviments, raó per la qual insistíem abans a subratllar còm en parlar de decreixement de la projecció política exterior, -sempre en termes, advertim, de participació sobre possibles càrrecs superiors- només es pot fer sobre el govern municipal. Les insaculacions de diputats i oïdors militars del període comprès entre 1545, primer any què disposem amb regularitat de les nòmines de les bosses respectives i 1626, significaven en el seu conjunt familiar entre un 4% i un 6'8% dels habilitats directes i sobretot afins, segons el nombre de candidatures presentades.³⁶⁷ Quòtes familiars, que havien fet per exemple que don Galcerà de Peguera, diputat militar del trienni que començava l'any 1605, aconseguís que els visitadors absolguessin el seu amic Joaquim Setantí, diputat reial en el període precedent, inculpat per haver amagat que exercia a la vegada un ofici reial, l'alcaidía del castell de Bellguarda.³⁶⁸ Hem suggerit anteriorment per comparació amb els inicials anys del segle, l'evolució envers un cert procés de centralització en la consolidació sobre el poder, que caracteritzaria l'evolució de les famílies que constituïen el nucli de l'administració virregnal, particularment a benefici d'un sector de la magistratura. Aquest procés s'extèn al llarg del cinc-cents i es distancia substancialment de les condicions en què es trobaven les famílies dels principals oficials reials de Ferran II, quan aquest poder circulava també per la Ciutat. Es tracta d'un procés que cal relacionar amb el decreixement de la projecció política familiar entre les institucions del país.

En desaparèixer del mapa polític la generació de magistrats formats a la Ciutat, aquesta deixà d'ésser el camp de la prova de força d'aquelles famílies que havien mantingut llur hegemonia dins i fóra de la mateixa a la vegada. Esvaïda aquesta doble hegemonia, els nous magistrats es troben davant d'una realitat molt diferent: és sobretot a l'empar de l'administració reial, gràcies al qual han tingut l'oportunitat a prosseguir el seu ascens social. Al marge que la participació a les assessories jurídiques de les institucions del país, poguessin en algun cas coadjuvar a la promoció i d'ací, contribuir a l'ascens. Tal vegada així, la possibilitat de participació política externa en qualitat d'assessors, actués com a substitutiu de projecció de poder. Sobre aquestes posicions de poder depenia l'extensió o manteniment de la seva

³⁶⁷ ACA. G, *Llibres d'habilitacions de diputats i oïdors*. 78/2, 78/4, 78/12, 79/1, 79/3, 79/4, 79/5 i 79/6. s.f.

³⁶⁸ ÍD. G, VG, 21, plec 153, f. 8196v.

Quadre VI-22. Precedents en la trajectòria política individual i familiar dels ministres de
l'Audiència, 1525-1625.³⁷⁰

	Govern Municipal	Diputació	Govern reial local	Govern reial central	Sense càrrecs
<i>Audiència 1525-30</i>					
	Gualbes, Joan Salgueda, Lluís Vallseca, Fcesc. Vilana, Bernat			Franc, Fcesc. Gualbes, Joan	Aibri, Joan Castelló, Fcesc. Pasqual, Pere Sunyer, Joan Savila, Fcesc.
<i>Totals</i>	36%			18%	46%
<i>Audiència 1550-55</i>					
	Clariana, Pere Martí, Bartomeu Mitjavila, Jaume		Gallart, Agustí Sorribes, Mateu	Castelló, Fcesc. Ferrer, Miquel Serra, Bernabé Sunyer, Geroni J. Vallseca, Fcesc. Vilana, Lluís	Calvó, Joan Jofré, Joan Llorenç, Joan Montaner, Fcesc. Miralles, Miquel Puig, Esteve Riusec, Esteve Terçà, Miquel Xammar, Fcesc.
<i>Totals</i>	15%		10%	30%	45%

³⁷⁰ Es col·loquen sota cada columna els noms d'aquells la família dels quals -entesa sota l'accepció de lligams de sang- en els deu anys previs a l'obtenció de la plaça han ocupat càrrecs polítics superiors a la institució especificada. Igualment, es col·loquen a la columna de l'administració reial, aquells magistrats que a l'Audiència de vint anys enera ja hi eren. És a dir, quan hi entren per primera vegada es considera la carrera de govern o els precedents familiars, si existeixen. Quan tornen a aparèixer a l'Audiència següent, es considera la pròpia carrera com a precedent, ja que en cas contrari, ignorar-ho i considerar de nou els precedents familiars distorsionaria la realitat subjacent al magistrat en qüestió. Sobre les nòmines de magistrats, demés càrrecs exercits a l'administració reial i a d'altres institucions de govern, vegi's la nota del quadre VI-13. Sobre els lligams familiars, cal consultar les notes dels quadres precedents on s'especificuen els protocols notariais utilitzats a tal efecte, així com els esmentats al llarg del capítol. També els següents, els continguts dels quals considerem innecessari especificar-hi atès que es corresponen amb els dels quadres immediatament precedents: AHPB. Not. Joan Canyelles, *Manual de testaments*, llig. 1, s.f. ÍD. Not. Joan Martí, *Librum notularum*, llig. 8, ff. 21r.-29v. ÍD. Not. Francesc Sunyer, *Primus liber testamentorum*, llig. 12, s.f. ÍD. Not. Lluís Rufet, *Primus liber testamentorum*, llig. 19, s.f. ÍD. Not. Galcerà Montaner, *Primus liber testamentorum*, llig. 7, ff. 176r.-180v. ÍD. Not. Miquel Vives, *Liber testamentorum*, llig. 7, s.f. ÍD. Not. Gaspar Xemallau, *Primus liber testamentorum*, llig. 23, s.f. ÍD. Not. Francesc Pedralbes, *Tercius liber testamentorum*, llig. 39, ff. 325r.-327v.

	Govern Municipal	Diputació	Govern reial local	Govern reial central	Sense càrrecs
<i>Audiència 1575-80</i>					
		Mir, Jaume	Peguera, Lluís	Ferrer, Miquel Manegat, Geroni Miralles, Miquel Planes, Geroni Puig, Fcesc. Quintana, Miquel-J. Serra, Bernabé Terçà, Miquel	Franquesa, Martí Osset, Damià Romeu, Fcesc. Sabater, Fcesc. Sans, Fcesc. Sescases, Fcesc. Ubach, Fcesc.
<i>Totals</i>		5'5%	5'5%	55'5%	33'5%
<i>Audiència 1600-05</i>					
	Dalmau, Joan Magarola, Joan Pineda, Jaume	Bonet, Fcesc. Salbà, Miquel Santjust, Geroni		Castelló, Joan Ferrer, Josep Peguera, Lluís Roig, Bernat Sescases, Fcesc. Ubach, Fcesc.	Astor, Geroni Benach, Josep Bonet, Fcesc. Fontanet, S. Gallego, Joan Mur, Josep Oliba, Antoni Puigmitjà, Jaume Regàs, Narcís Rovirola, Rafel Torner, Geroni
<i>Totals</i>	13%	13%		26%	48%
<i>Audiència 1625</i>					
			Montaner, H.	Astor, Geroni Bonet, Fcesc. Castelló, Joan Dalmau, Josep Ferrer, Josep Gallego, Joan Magarola, Joan Mitjavila, Jaume Santjust, Geroni	Besturs, Lluís Ferrús, Fcesc. Gamis, Fcesc. Morell, Balt. Puigmarí, Pere Ramon, Monts. Roca, Josep Rollan, Miquel Sala, Miquel Soler, Pere
<i>Totals</i>			13'5%	41%	45'5%

hegemonia familiar i la de les famílies amb les què es trobaven vinculats per lligams de diversos tipus. S'havia produït respecte a l'etapa anterior, un canvi de direcció en la circulació i focalització de les vinculacions familiars i relacions familiars sobre el poder polític.

Quina repercussió de tot plegat se'n pot trobar a l'esfera privada?

Si ja constituïen els sectors de la família millor posicionats la majoria dels posteriors oficials reials superiors, aquest tipus de procés de consolidació pública, no significaria tan sols un decreixement de les oportunitats exteriors pels mateixos sectors, sinó també un decreixement de les potencials oportunitats per a la resta, que així agreujaven el seu aïllament de certs càrrecs polítics i la seva inferioritat de condicions al si de les relacions de parentiu.

Ho confirma el fet que el 61'5% dels parents d'aquests oficials insaculats a la Ciutat, si seguim el quadre anterior VI-20, s'inscrivien també entre els sectors familiars més forts. Es tracta d'un percentatge, que hom l'ha de prendre amb certa cautela atès el 58'6% que hem pogut documentar. En qualsevol cas, la mostra estudiada indica que dins del 61'5% pesen els col·laterals i afins d'aquests oficials i en menor mesura descendents directes, tal vegada futurs magistrats, com ho serien Joan Àngel Ferrer Despuig i Miquel Quintana a les insaculacions de jurats de l'any 1527 i 1534 respectivament, Josep Montaner a la de l'any 1546, Pere Bernat Codina a la de 1558 o Francesc Simó Ferrer a la de 1570. El reduït àmbit de projecció, era a la pràctica, copat pels sectors de parentiu millor posicionats com a patriciat urbà, però això també havia de respondre a estratègies matrimonials prèvies. En aquest sentit, si els matrimonis dels magistrats ben situats exigien un intercanvi en condicions interessants, és obvi que aquestes significaven ensems amb la capacitat d'accés al poder, patrimoni. Un cop contrets els enllaços, els afins en qüestió, part doncs dels sectors amb major capacitat d'intercanvi de la Ciutat, integraven el 61'5% citat. Similars conclusions s'extreuen del quadre VI-21, en el cas dels insaculats a les bosses de l'estament reial per Barcelona a la Diputació del General.

A això s'hauria d'afegir que paral·lelament l'evolució de la selecció dels ministres de l'Audiència, estigué assenyalada al llarg del cinc-cents per un creixement de la trajectòria política i burocràtica interna, l'exercici de càrrecs polítics superiors com a mínim una generació abans, en front d'una reducció progressiva de la proporció d'aquells que gaudien de precedents en aquest sentit a d'altres àmbits governamentals del país. Al quadre VI-22, podem observar

que del 36% de 1525 les famílies dels quals s'han format políticament al govern municipal, cent anys després s'esdevé una presència nul·la.

Comparant aquestes dades amb les del quadre VI-13, podem a més contrastar que l'augment d'un 10% a un 33% de la presència de cavallers, no responia tan sols a una selecció "privilegiada" sino també al resultat generacional de processos de mobilitat vertical efectuats dintre de l'administració reial, enmig de trajectòries de poder internes. Trajectòries, que no és possible tanmateix considerar en termes d'una política rectilínia de selecció.³⁷⁰ A l'audiència del 1600, en contraposició a les darreres, un 25% dels seus membres pertanyien a famílies que arrencaven de les institucions del país, percentatge que caldria relacionar amb el també augment que es produeix aleshores entre el nombre de parents de magistrats insaculats com a diputats i oïdors reials del General, tal vegada conseqüència d'un procés d'extinció d'algunes de les fins llavors consolidades famílies del consell reial.

Així, entre els doctors de l'Audiència amb trajectòria política familiar dins l'administració reial, es passava d'un 18% a la de 1525, a gairebé un 55% a la de 1625, després d'haver gaudit de les quotes màximes al darrer quart del cinc-cents, amb res menys que un 60%. Quant als sectors sense precedents polítics, sense càrrecs exercits a cap direcció, la proporció es mantingué durant cent anys oscil·lant al voltant d'un 45%, proporció que altrament hauria de sortir beneficiada, a conseqüència de l'extinció que afectaria als primers palesa a la involució d'una presència d'un 60% de l'Audiència del 1575 a un 26% a la del 1600.

Com a reacció davant el tancament de l'accés que significaven aquestes quotes de consolidació, sumades doncs a les relatives al personal nou d'origen sòciofamiliar no privilegiat, -recordem que es tractava durant el llarg segle XVI d'un 41-55% segons el quadre VI-13-, era llavors precisament quan sobresortien argumentades crítiques procedents dels partidaris d'una major intervenció de la noblesa dintre del sistema de govern virregnal, -tal era part de les reclamacions dels escrits de don Francesc de Gilabert.³⁷¹ A les corts de 1599 hom aprovà l'adjudicació de la regència de la tresoreria exclusivament als membres del braç militar, èxit que s'afegiria al descens durant aquells primers vint-i-cinc anys del sis-cents de la

³⁷⁰ Malgrat que en darrer terme la Corona cerqués homes que no haguessin estat implicats directament en les institucions catalanes. J-L. PALOS, "Les institucions catalanes", 62.

³⁷¹ P. MOLAS, *Família*, 41-45.

proporció d'originaris d'estaments no privilegiats a un 29%.

Cal que fem però algunes matisacions més sobre aquests sectors i les seves trajectòries polítiques precedents.

En primer lloc, intricats lligams personals de vegades de difícil percepció i que unien els successivament nous incorporats a xarxes familiars majors, on s'inclouen oficials reials anteriors, suggereixen de relativitzar els resultats, a favor del procés de concentració en la consolidació del poder a mans d'un sector determinat de la magistratura, aquell, és clar, amb més capacitats d'intercanvi de recursos. Cas bé significatiu n'era, en el càrrec de regent de la tresoreria reial del darrer quart del cinc-cents, la presència de la família Codina, vinculada per via de matrimoni als anteriors regents Ferrer.³⁷² També a l'Audiència de 1525, un Sunyer, un Castelló o un Montaner, es trobaven prèviament implicats amb els Gualbes, els mateixos Ferrer o el doctor del reial consell Miquel Pere Gort, respectivament.³⁷³ En segon lloc, tot i que ens hem centrat en els càrrecs executius com a forma de consolidació pública, fora a la pràctica impossible d'escindir les trajectòries polítiques, de la influència creixent què per raó de llur professió com a jurisperits, -tema que ha analitzat Joan Lluís Palos-, podien haver exercit en afers de govern des del cos d'assessors jurídics d'altres institucions del país.³⁷⁴

Àvids d'acrerèixer l'autoritat pública i ennoblir les vinculacions familiars, ambdues inextricablement unides i en alguns casos tot just acabades d'estrenar, no tardaren els magistrats a utilitzar les pròpies comeses de govern per a la prossecució d'aquests objectius. Escudejar-se darrera d'un bon compliment del servei reial els significava autoritat i possibilitats de promoció socioprofessional.³⁷⁵ En aquell contexte però, un bon servei reial no es podia pas deslligar de la sort de les vinculacions familiars, tot just per la seva operativitat com a canal de

³⁷² AHPB. Not. Antoni Anglès, *Llibre tercer de testaments*, llig. 20. s.f., Violant Cornet, neboda del regent Ferrer i filla d'Antic Cornet, any 1535. BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Manual de testaments*, man. 81, s.f., Joana Codina, filla d'Antic Cornet, any 1551.

³⁷³ Sobre Montaner: BC. Arx. Not. Francesc Jovells, *Llibre de capítols matrimonials*, man. 81, s.f., any 1515. Veure també les notes núm. 312 i 317.

³⁷⁴ En dona alguns exemples, J-L. PALOS, "Les institucions catalanes a l'època moderna i l'ascens dels juristes", *Pedralbes* 13-I (1993): 55-57 i també M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 290. Es tractava d'una experiència avaluable per a desenvolupar la magistratura. A València, ha estat estudiat per T. CANET, "La Audiència valenciana", 50. J. AMELANG, *La formación*, 76-80. També participaven els juristes de Barcelona a l'ofici de setmaners o assessors a les corts del veguer i batlle de la ciutat, elegits com indicava el nom, setmanalment pel propi prior dels juristes. V. FERRO, *El Dret*, 125.

³⁷⁵ G. COZZI, "La giustizia e la politica agli albori dell'età moderna", a *Potere e società*, 49-74.

recolzaments o bé de competitivitats privades de classe. Aquestes competitivitats -privades o familiars- generaven sectors al si de la classe dirigent, les relacions de poder dels quals -o relacions de competitivitat pel control dels recursos públics- podien transcendir a l'ordre polític preestablert. Servei reial i servei familiar aleshores es confonien sota un mateix. Les persecucions de bandositats per a garantir l'ordre públic de mans de jutges de l'audiència precisament immiscits al bàndol contrari, s'inscriuen en aquesta mateixa línia.³⁷⁶

L'episodi de la família barcelonina dels Cassador, allà pels anys setanta afrontada amb alguns dels consellers més acostats al virrei don Hernando de Toledo, episodi que arrossegaria darrera seu d'altres famílies d'un i altre costat, s'explica dintre d'aquest doble joc de poder.

Els Cassador s'havien situat al llarg dels darrers trenta anys, entre els més enlairats estrats del poder, amb tres bisbes al capdavant,³⁷⁷ situació que havia transcorregut paral·lela a un procés gradual d'enriquiment. D'ençà poc originaris de mercaders de Vic, la primera generació de cavallers de Barcelona a mitjans del segle XVI ja havia marcat un profund abisme amb d'altres membres d'una classe dominant de recent accés. El testament de Francesc Cassador l'any 1550, hereu del llinatge, esmentava al marge de la brillant quantitat de 13.000 lliures a repartir desigualment entre tres fills, vàries cases a Barcelona i una gran torre a les seves rodalies.³⁷⁸ A la següent generació, ja participaven dels beneficis de la renda senyorial: eren senyors del castell i lloc de Moncortés, de Canós de Clariana i la Goda a Cervera,³⁷⁹ així com destacats creditors d'importantes famílies com ara els Icart, batlles generals.³⁸⁰

La parentela fadristerna, s'havia destacat per llurs serveis dins el marc de govern urbà. Un altre Francesc Cassador, pertanyent a aquesta i germà del llavors bisbe de Barcelona,³⁸¹ hi havia estat procurador general de les baronies de la Ciutat a finals dels anys seixanta. darrera del qual exercici es feu amb una posició força reconeguda dintre del consell de cent,³⁸² i

³⁷⁶ X. TORRES, *Nyerros i Cadells*, 290-298.

³⁷⁷ J. BADA, *La situació religiosa de Barcelona en el segle XVI* (Barcelona, 1970), 243-247.

³⁷⁸ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, perg. A-7, testament de Francesc Cassador, fill de Guillem Cassador, ciutadà de Vic. També, BC. Arx. Not. P. Jovells, *Testaments*, man. 152, s.f.

³⁷⁹ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, perg. A-7, testament de Francesc Cassador, fill de l'anterior, any 1555. AHCB. Secc. Not. III-6, s.f.

³⁸⁰ ACA. Secc. Patrimonials, Sentmenat, perg. A7-35.

³⁸¹ BC. Arx. Not. Pere Janer, *Quintum librum testamentorum*, man. 152, s.f., Francesc Cassador oncle de Guillem, Pere i Francesc Cassador, any 1550. AHCB. Secc. Not. III-6, s.f.. Francesc Cassador cosí dels germans Guillem, Pere i Francesc Cassador, any 1555. També vegi's, J. BADA, *La situació religiosa*, 99.

³⁸² AHCB. CC, LIC, VI-59, s.f., lletra de recomanació dels consellers a Francesc Cassador, (7-VI-1571).

conseller segon l'any 1574.³⁸³ No és gens d'estranyar doncs, que posicions tan privilegiades s'esdevinguessin en atractiu nucli d'influències, solidaritats i antagonismes familiars o entre sectors de classe.

A les darreries de l'any 1575 es trobava Pere Cassador, senyor del castell de Balcereny,³⁸⁴ contractant un préstec amb el llavors virrei prior don Hernando de Toledo, que ascendia a una quantitat de gairebé 98.000 lliures. Un any després de signar-ho, els acreedors del lloctinent, Cassador i el mercader Puigjaner, encara no n'havien percebut res del que ja ascendia a unes 104.000 lliures. Davant els fets, enviaren a la cort un memorial adreçat al rei, decisió de la què aviat se'n féu ressò la Ciutat tot extreient una ambaixada rumb a Madrid, encapçalada, tal com determinà l'atzar, pel mateix Pere Cassador. Aquesta ambaixada estava decidida a presentar-hi entre la relació dels greuges comesos pel lloctinent don Hernando de Toledo a la Ciutat, llur negativa a satisfer els pagaments deguts a Cassador i Puigjaner. Primer de tot, la seva actuació incorria contra els privilegis de l'anomenada escriptura de terç signada a la cort del regent la vegueria de Barcelona, segons la qual hom havia de pagar amb promptitud dins dels marges prèviament acordats, o del contrari, aquesta autoritzava a procedir-ne contra l'infractor.³⁸⁵

De mentres que Pere Cassador residia a la cort de Madrid, el Suprem Consell d'Aragó conclouïa el procés civil de la causa, ratificant el deute del virrei, per tant llur obligatorietat a liquidar-ho i decretava la possibilitat si aquest no s'hi avenia, d'empresonar-li, procedir contra l'execució de llurs béns a Catalunya o mitjançant subsidiaris a Castella i en darrer terme excomunicar-li.

Això no obstant, la llunyania de'n Cassador fóu aprofitada pels enemics d'aquest i pel virrei mateix, per a promulgar una enquesta contra el seu germà, l'ex-conseller de Barcelona Francesc Cassador, amb l'única al·legació de certes diferències que sostenia amb alguns mercaders, darrera de la qual li subseguí un empresonament que es perllongà durant dinou mesos fins el maig de l'any 1579, quan moria enmig del captiveri.³⁸⁶

El prior no es deixà pas impressionar per la sentència del Consell d'Aragó, tal vegada

³⁸³ E-G. BRUNIQUER, *Ceremonial*, 1: 25-43.

³⁸⁴ AHPB. Not. Salvador Coll, *Plec d'inventaris de diversos anys*, llig. 26, s.f., Pere Cassador, any 1590.

³⁸⁵ ACA. RC, 4307, f. 161v., (14-XII-1578).

³⁸⁶ AHCB. CC, Corts, XVI-76, ff. 741r.-754r. DACB, vol. V, f. 247r., (8-VIII-1580).

sabia que podia estar-ne tranquil, pertanyia a la casa d'Alba i en aquells moments encara el gran duc prevalia prop del rei,³⁸⁷ i preferí continuar el procés pel seu compte, ja que coneixia que “...vehentse la causa devant jutges desapassionats no tenia bon negoci...”, amb la qual cosa “...tenint de sa ma y voluntat tot lo consell criminal entroduhi la causa en dit consell, opposant que los contractes de sobre mencionats eren usuaris...”.³⁸⁸

En efecte, hi comptava amb la fidelitat de la major part dels magistrats reials d'aleshores, que “...eren stats provehits en sos carrechs en temps del prior y per son medi...”.³⁸⁹ Un dels membres del consell criminal més acostat al virrei i particularment coadjutor i confident de la trama ordida pel prior, era el doctor Francesc Puig.³⁹⁰ A la pràctica, quan don Hernando de Toledo, erigit en jutge i part alhora en tant que president del consell criminal on es veia la causa, nomenava els relators de la mateixa, “...encara que micer Osset fonch el primer relator y micer Don Luys de Peguera era lo advocat, los dos depenien de micer Puig y ell ordenava als dos y ere lo principal desta camarada”.³⁹¹

En els darrers contenciosos esdevinguts entre el consell reial i el General, tant el doctor Francesc Puig com Miquel Joan Quintana, un altre doctor del criminal, havien col·laborat incondicionalment al costat del virrei.

A ambdós se'ls havia estat encomanat, amb resultats satisfactoris per a aquest darrer, que tractessin de resoldre sobre els agravis que el General considerava resultaven de la crida de l'any 1576, sobre l'obligació a registrar els cavalls.³⁹² De nou, dos anys després, a una altra causa que es veia a la reial audiència i enfrontava el procurador fiscal d'una part i els diputats del General d'una altra, foren elegits pel virrei els doctors Miquel Joan i Miquel Quintana, pare i fill. Determinats cognoms no només es repetien a determinats càrrecs de jurisdicció i a través de les generacions familiars, sinó també d'arreu les responsabilitats polítiques de major transcendència.

³⁸⁷ Sobre les faccions a la cort del rei, J. MARTÍNEZ MILLÁN, “Grupos de poder en la Corte durante el reinado de Felipe II: la facción Ebolista, 1554-1573”, a ÍD. (Coord.) *Instituciones*, 173-199.

³⁸⁸ AHCB. CC, Corts, XVI-76, ff. 683r.-685r.

³⁸⁹ *Ibid.*, XVI-76, ff. 754r., 763r. i 781r.

³⁹⁰ Xavier Torres ha treballat sobre les posteriors relacions del jutge Puig amb la facció cadell. ÍD., *Nyerros i Cadells*, 296-297.

³⁹¹ AHCB. CC, Corts, XVI-76, ff. 754r., 763r. i 781r.

³⁹² ACA. G, Dietari, 20, ff. 103r. i 209r., (22-IX-1576, 1-X-1576). AHCB. CC, LIC, VI-60, f. 117v.

Els orígens d'aquest procés, partien del conflicte esdevingut entre el diputat local de Lleida i el veguer de la mateixa ciutat, a causa d'un correu de peu contrari a satisfer els corresponents drets als guardes del General sobre algunes coses que portava a Castella del propi prior don Hernando de Toledo.³⁹³ Trobant-se el virrei enmig de la qüestió, havien d'ésser novament uns consellers de tan alta fidelitat, -tots ells, insistim-hi, amb precedents familiars a l'administració reial-, als quals no tardaria a afegir-s'hi el propi doctor Puig,³⁹⁴ els que actuessin com a relators de la causa, així que el prior anava procurant "...fer molts procehiments gravatoris contra los dits deputats commiant pendre y capturar aquells...".³⁹⁵ L'any 1582, ja durant un altre virregnat, Quintana fou elegit també per a tractar sobre la revocació de les llicències de vitualles.³⁹⁶

L'estratègia política d'introduir qualsevol dels contenciosos al consell criminal, de fet òrgan consultiu en matèria de govern,³⁹⁷ els assegurava un control absolut sobre aquests afers. El dels Cassador hi seria vist, en definitiva, com s'estava fent amb tants d'altres conflictes. Un complex nus d'antagonismes i divergències entre vàries famílies, com ara implícitament es tractava, permetria per tant que un cop més es potenciés el poder del reial consell criminal.

Per a justificar més els motius i la naturalesa de la seva querella contra els Cassador i de fet el trasllat de la causa al dit òrgan, el prior féu estendre per Barcelona mitjançant testimonis falsos, la veu que els germans Cassador havien maquinat d'assassinar-li a ell i a un altre magistrat de l'Audiència, el doctor Franquesa. Abans d'ésser nomenat en membre del consell reial, Franquesa havia estat contractat pels germans Cassador i el mercader Puigjaner, com a advocat i defensor de llurs negocis privats, amb la qual cosa fora relativament senzill d'involucrar els encausats a llur assassinat.³⁹⁸ Res no hi pogueren fer els adherents dels Cassador quan des del mateix consell criminal, es succeïen les provisions contra l'admissió de testimonis en defensa de Pere Cassador i en contra del lloctinent, tot dictaminant un seguit de bandejaments a aquells que intervingueren en descàrrec dels testimonis falsos preparats pels

³⁹³ ÍD. G, Dietari, 21, f. 24r., (22-XII-1578).

³⁹⁴ ÍD. *Ibid.*, f. 43r., (28-I-1579).

³⁹⁵ AHC.B. CC, Corts, XVI-76, f. 665r.

³⁹⁶ DACB, vol. 5, ff. 324r.-329r., (1-V-1582).

³⁹⁷ Sobre les funcions del Consell Criminal: V. FERRO, *El Dret*, 61 i 115.

³⁹⁸ AHC.B. Secc. Not., XXIV-5, procés de la causa Cassador contra don Hernando de Toledo, aprox. 500 ff.

doctors del criminal.³⁹⁹

Amb la facilitat que un negoci privat trascendia a l'esfera pública, les contradiccions i obstacles particulars contra els quals hagueren de lluitar els familiars de Cassador, s'extenien contra els poders públics en competència. En aquest sentit, s'inscriuen els successius fracassos de les diverses ambaixades enviades pel consell de cent al rei, causades per alguns membres de la cort i del propi consell d'Aragó. Una d'aquelles, a les darreries de l'any 1578, no aconseguí pas d'acomplir els seus objectius ni tampoc s'adreçà finalment al rei per "... no haberle poguda mai explicar a causà del comte de Xinxon⁴⁰⁰ y altres que sempre hi han posat destorb..." i més encara perquè aquests "...volguessen entrar ab pactes ab dit señor Cornet [un dels ambaixadors] sobre del que habia de explicar....".⁴⁰¹

Al mateix temps l'advocat fiscal de la capitania general don Lluís de Peguera, conseller molt acostat del prior, ordenava la confiscació de tots els béns de Pere Cassador, que ascendien a l'envejable quantitat de 25.000 ducats.⁴⁰² La recerca d'aquests fets ens retreu a cinc anys abans, al 1573, quan Pere Cassador era oficial de la capitania general i quan pervivia incandescent l'ambient generat pel conflicte enfront el tribut de l'excusat.⁴⁰³

La intervenció del segon germà de'n Cassador, el bisbe de Barcelona, a favor de la revocació de les mesures preses contra els diputats de l'any 1569 relacionats amb l'oposició a la introducció de l'impost a Catalunya, que li valgué de diversos enfrontaments amb el virrei d'aleshores,⁴⁰⁴ col·locava la família Cassador del costat d'altres que es destacaren en contra de les decisions del consell reial. Entre els anys 1570 i 1574, en subseguien diverses detencions de membres de la noblesa, com ara a les famílies Despalau, Alentorn i Cardona. La capitania general s'hi sumà també a d'altres execucions. Una d'aquestes es dirigí contra Anna de Sentmenat, en tant que hereva de l'implicat alcait de Cotlliure Anton d'Oms⁴⁰⁵ i immediatament

³⁹⁹ ACA. G, Corts, 1094, f. 978r.

⁴⁰⁰ El comte de Chinchón, tresorer general dels regnes de la Corona d'Aragó, s'havia esdevingut d'algun temps ençà en veritable senyor del Consell d'Aragó, tot controlant els més importants assumptes. J. ARRIETA, *El Consejo Supremo*, 1: 86.

⁴⁰¹ AHCB. CC, LIC, VI-61, ff. 65r., memorials tramesos als ambaixadors de la Ciutat (6-VII-1578); *ÍD. Ibíd.*, 121v., (22-X-1578).

⁴⁰² *ÍD. CC, Deliberacions*, II-90, f. 142r., (9-IX-1581).

⁴⁰³ F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, 2: 947. R. GARCÍA CÁRCEL, *Historia de Cataluña*, 2: 76.

⁴⁰⁴ J. BADA, *La situació religiosa*, 246-247.

⁴⁰⁵ BC. Arx. Not, Joan Jovells, *Testaments*, man. 401, ff. 103v.-106r., don Anton d'Oms, any 1556.

després contra Pere Cassador.⁴⁰⁷ Tot i que desconeixem documentalment amb absoluta nitidesa la possible i autèntica implicació d'aquest en els negocis contra l'excusat, el cert és que l'execució contra els seus béns tenia lloc tot just enmig d'aquesta conjuntura i en consideració al paper defensat pel seu germà bisbe en el mateix, no ha de resultar pas estrany de concatenar ambdós conflictes.

Llavors de l'arribada al Principat d'un visitador dels oficials de la capitania enviat pel Consell de Guerra de Castella, Francisco de Salablanca, no tardaren els enemics de la família a guanyar-se llur favor. En efecte com descriuen els documents, "...mogut pels dits enemics..." el visitador processà Pere Cassador per via secreta,⁴⁰⁸ tal com s'instruïen els casos inquisitorials, sense procedir a la publicació de l'enquesta respectiva ni admetre defensa alguna, darrera la qual cosa la causa proseguí el seu procés a Castella, extracció que anava contra les constitucions de Catalunya.⁴⁰⁹

Des de la cruïlla de poder que significava un càrrec a l'Audiència, algunes de les famílies col·locades entre els ministres del rei o acostades amb ells, aconseguïen amb major facilitat atraure's els oficials reials castellans que arribaven al Principat amb funcions concretes de visita. Sota la missió de restablir l'ordre del rei, no pocs d'aquests es deixarien convèncer per a processar sense més arguments, alguns destacats membres de les famílies rivals del cercle virregnal, com era el cas dels Cassador. De tornada a la cort de Castella, els visitadors s'endurien l'èxit d'haver posat en ordre el govern reial, de mentres que al Principat romandria oberta una bretxa inaturable entre unes i altres famílies.

El posterior contenciós entre els germans Cassador i el virrei a causa dels deutes d'aquest darrer, enllaçava doncs amb el de la capitania general, com aquest probablement amb el negoci de l'excusat. També constituïa però, una extensió de les rivalitats polítiques concretes més abans. Així, la decidida involucració del jutge Quintana en aquest procés podia formar part d'una oposició de llarga durada,⁴¹⁰ contra tot just quan llur pare també doctor de l'Audiència,

⁴⁰⁷ AHC.B. CC, LIC, VI-65, f. 69r., instruccions dels síndics de la Ciutat (1-VII-1587).

⁴⁰⁸ ÍD. CC, Corts, XVI-76, f. 676r.

⁴⁰⁹ ACA. G, Corts, 1094, f. 911r.-912v. També hom al·legà perturbació de les constitucions perquè "...los jutges qui exerceixen jurisdiccions en les persones han de ser naturals y domiciliats en el present Principat lo que no era Francisco Salablanca en nom de pretés visitador...". AHC.B. CC, LIC, f. 69r., (1-VI-1587).

⁴¹⁰ ACA. G, VG, 35, plec 15, s.f., visita al Consistori del trienni 1605-1608, en la qual es destaca encara la rivalitat entre ambdues famílies.

fóu qui dictà l'any 1569 la provisió d'empresonament als membres del consistori,⁴¹¹ defensats pel canceller Cassador.

A les corts de 1585, finalment, hi fóu presentada la causa del prior en qualitat de greuge comès per la lloctinència general contra la Ciutat de Barcelona i resolta així la demanda dels Cassador.⁴¹² El que mai, però, restaria clarificat per a la Ciutat era cóm, segons els síndics respectius manifestaren a les corts,

"...Vra. Magd. envia una carta al conde de Aytona virrey de Catalunya, dient no se tracte del Prior Don Hernando attento la qualidad de su persona y el cargo y es molt clar que això no era menys de levar la deffensa al dit Cassador (...) y Vra. Magd. ha remunerat y fet merces a tots los qui han fet agravis als dits Cassador, Miquel Joan Quintana lo qual fou lo caporal en estos causas, del carrec de la reial audiència de Catalunya y de advocat fiscal patrimonial y despres de Regent del Supremo Consell d'Arago, a micer Francesc Sans, a micer Hyeronim Planes, a micer Francesc Puig y a micer Damia Osset y a micer Puig cunyat del Regent Terçà advocat fiscal patrimonial y a micer Don Luiys de Peguera advocat del Prior de carrech del Real Consell criminal (...) a Mur escriva del proces de conspiratio, lo offici de escriva de ratio ...".⁴¹³

El doctor Miquel Joan Quintana, poc després, obtingué dues places consecutives al Consell d'Aragó, més tard fou visitador reial al Regne de València i finalment consultor de la Inquisició a Barcelona.⁴¹⁴

Aquesta aparentment contradictòria política del rei davant les activitats dels seus súbdits, havia de regir-se per uns interessos ben concrets. Així, en relació amb el negoci de Pere Cassador, restava oposada una primera fase situada envers l'any 1578, on fins i tot el rei l'havia eximit mitjançant expedició d'una cèdula de la jurisdicció del prior i del consell criminal i havia acceptat de nomenar directament nous jutges no implicats personalment amb el lloctinent,⁴¹⁵ per tal d'assegurar-ne un procés imparcial, amb la darrera fase, marcada pels

⁴¹¹ AHCB. CC, Corts, XVI-76, f. 660r.

⁴¹² ACA. G, Corts, 1099, f. 197r., (3-I-1586).

⁴¹³ AHCB. CC, Corts, XVI-76, f. 788r.

⁴¹⁴ ACA. CA, llig. 269, s.f., memorial de serveis del fill del Regent Miquel Joan Quintana, (18-IV-1620).

⁴¹⁵ AHCB. CC, Corts, XVI-76, f. 766r.

favors concedits als consellers implicats amb la farsa. I és que, aquests havien constituït peça clau a les reunions de corts, unes corts que s'auguraven força tibants a tenor dels vint anys que feia que no es reunien i de la conflictivitat política en què s'havien clausurat les anteriors de 1564.⁴¹⁶

En efecte, el doctor Puig, -sobre el qual darrerament s'ha parlat força en relació amb el faccionalisme institucional o amb el col.laboracionisme monàrquic del darrer quart del cinc-cents-,⁴¹⁷ fou encarregat de dur a terme algunes tasques derivades de les corts de 1585, com ara la compilació de les seves constitucions o el conflictiu negoci sobre l'estampació i ocultació d'algunes d'aquestes ensems amb el nou redreç del General,⁴¹⁸ -com ha estudiat Pérez Latre-, intervenció amb la qual contribuï a retardar i suspendre la resolució de l'aplicació del redreç que "...deyen al virrey o als del consell nols convenie...".⁴¹⁹

El seu paper a favor del interessos de la monarquia a les corts, no s'acabava ací, sinó que també s'aplicava a la defensa del patrimoni reial, doncs "...mediante su defensión ha quedado absuelta la Regia Corte de mas de 70.000 libras de greuges que en las ultimas cortes se pidieron y se ha ganado y reduzido a la Real Corona las rentas de la Val Dassua, la villa de Cambrils y Baronia de Agramunt...".⁴²⁰ Rebé per això una mercè reial de tres-cents lliures en concepte d'ajut de costa⁴²¹ i una renda de 150 lliures anuals.⁴²² Cinc anys després, es trobava ocupant simultàniament un parell d'oficis reials, incompatibles constitucionalment d'ençà el 1503: es tractava de la regència de la tresoreria i de la plaça que ja disposava a la

⁴¹⁶ Una descripció sobre els agravis fets als privilegis del Principat a les corts del 1563-64, és al dietari del cavaller Perot de Vilanova. A. SIMÓN, *Cavallers i ciutadans*, 38 i ss. En relació amb aquesta conjuntura política, la hipòtesi sobre el viratge polític de Felip II amb Catalunya, (J. REGLÀ, *Felip II*, 230-260), ha estat matisada i revisada per E. BELENGUER, *La problemàtica del cambio político en la España de Felipe II. Puntualizaciones sobre su cronología* (Bellaterra, 1980) i ÍD., *La Corona de Aragón en la época de Felipe II* (Valladolid, 1986).

⁴¹⁷ X. TORRES, *Nyerros i Cadells*, 187-197. M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 178-184

⁴¹⁸ M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 178-184. ÍD. "Juntas de Braços i Diputació del General (1587-1593): Un presidi de cavallers conspirants contra sa Magestat?", *Pedralbes* 13-I (1993): 281-198. Agraïixo la gentilesa de l'autor, que em proporcionà el seu article abans de la seva publicació a les actes del III Congrés d'Història Moderna de Catalunya.

⁴¹⁹ ÍD. G, VG. 5, plec A, f. 76r. ÍD. *Ibid.*, plec B, f. 278r., (13-II-1588). Sobre la suspensió del redreç de 1585, M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 342.

⁴²⁰ ACA. CA, llig. 254, s.f., memorial de Francesc Puig, (29-II-1589).

⁴²¹ *Ibid.*, llig. 262, s.f., (25-I-1587). Dec aquesta referència a l'amabilitat del professor Dr. Josep Mª Torras.

⁴²² *Ibid.*, llig. 254, s.f., (29-II-1589).

tercera sala de l'Audiència.⁴²³ Enfortida posició, que en definitiva li valgué, per a continuar intervenint en els posteriors contenciosos entre l'Audiència i el General.⁴²⁴

D'una anàlisi sobre alguns dels nobles perseguits i bandejats arran l'afer del diputat militar Granollachs, -del qual ordre de captura en fôu novament Puig el relator del sumari-,⁴²⁵ se'n desprèn una certa relació entre el procés d'ascens social personal i familiar d'un sector de la magistratura judicial, -al qual òn efecte representava-, amb una via alternativa d'ennobliment: tal vegada amb un patrimoni reial millor proveït, a la qual cosa convergien les subsegüents confiscacions, haurien estat més les oportunitats d'atorgar mercès en forma de propietats rurals als seus servidors delerosos d'ascendir.

Era, doncs, a la mateixa trajectòria d'ennobliment d'un sector de la classe dirigent, -trajectòria que ens desvetlla sí més no les difícils relacions entre noves i velles famílies, nova i vella noblesa-,⁴²⁶ que podem trobar un nou punt de conflicte al si de la mateixa.⁴²⁷

Entre aquells, a don Dalmau de Rocabertí li fôu declarada una causa civil mitjançant la qual perdè una baronia de cinc-cents vassalls, incorporada successivament al patrimoni reial.⁴²⁸ A Lluís de Boixadors, un altre dels que oposaren resistència a l'alguatzir reial encarregat de la citada captura,⁴²⁹ li fou incautada per un trienni la hisenda de Pontons.⁴³⁰ Cosí de l'anterior, -no implicat tanmateix directament amb l'afer sinó per causa de parentiu-, a Bernat de Boixadors,⁴³¹ li promogué un litigi el procurador reial fiscal darrera del qual perdé la jurisdicció civil i criminal de dos dels llocs de la seva propietat.⁴³²

⁴²³ ÍD. G, LIT. 807, f. 300v., (4-VII-1591).

⁴²⁴ *Ibid.*, 190, 373, 406.

⁴²⁵ X. TORRES, *Nyerros i Cadells*, 287-297.

⁴²⁶ D. BOHANAN, *Old and new nobility*, 120.

⁴²⁷ En aquest sentit Eva Serra ha parlat d'una magistratura que s'oposava als interessos de la classe jurisdiccional. E. SERRA, "Tensions", 78. William Beik ha afirmat que el poder real tot i que ha estat construït en reacció al poder senyorial, reproduïx determinats graus de jurisdicció sobre el país i la terra que caracteritzen els règims senyorials. W. BEIK, *Absolutism*, 336.

⁴²⁸ AHCB. CC, XVI-77, f. 769v., greuge interposat per Dalmau de Rocabertí, corts 1599.

⁴²⁹ ACA. RA, (Sentències criminals) 6324, s.f., (25-V-1591).

⁴³⁰ ÍD. G, Corts, 1099, ff. 838r.-839v., greuge interposat per Lluís de Boixadors, any 1599.

⁴³¹ Sobre llur parentiu, BC. Arx. Not., Joan Honorat Jover, *Testaments*, man. 402, s.f., Francesc de Boixadors, pare de Lluís de Boixadors i cosí de Joan de Boixadors, any 1575. ÍD., *Ibid.*, man. 401, s.f., Joan de Boixadors, pare de Bernat de Boixadors, any 1576.

⁴³² ACA. G, Corts, 1099, f. 741v., greuge interposat per Tomàs de Boixadors, fill de Bernat de Boixadors, per causa d'aquest segrest, any 1599. També, AHCB. CC, XVI-77, f. 772r., corts 1599.

Les trajectòries de promoció i recolzament polític als interessos de la Corona i de fet de l'absolutisme, eren doncs també trajectòries familiars, en el sentit que absorvien molts dels oficials reials consolidats, aquells que havien pogut col·locar alguns dels membres de la parentela a l'administració reial. Es tractava, en definitiva, d'un sector de magistrats de l'audiència que havia superat amb escreix l'estancament social d'un altre.

El cas del doctor Quintana, n'era força eloqüent. Ja hem vist que envers l'any 1578 hi comptava amb el seu propi fill al consell criminal, presència que en tractar-se de la mateixa sala, es salvava d'una normativa legal que només prohibia que "...*pàre y fill, avi y net, sogre y gendre, o dos germans no pugan esser del Consell criminal i lo altre de la audientia civil...*".⁴³² El fill, a més, arribaria a canceller en el moment que el pare assolís una plaça al consell d'Aragó. Aleshores també hom col·locà dos parents més, un dels quals com a jutge de cort, el següent a una plaça de jurisdicció inferior.⁴³³ Tant el doctor Quintana com Puig, pertanyien a llinatges de servidors reials. El pare de Francesc Puig, el també doctor Esteve Puig, hi havia estat conseller reial i advocat patrimonial.⁴³⁴ Pel que feia al pare de Quintana, en temps del concili tridentí fôu un dels enviats per l'emperador Carles V, per tant un dels seus confidents⁴³⁵ i l'any 1569 s'havia fet destacar en servei del rei -com esmentàvem més amunt- arran la provisió que executà contra els diputats i oidors del General.⁴³⁶

El sistema del govern reial, se'n servia dels oficials que gaudien de majors nivells de consolidació dintre de l'administració. Aquesta consolidació no transcorria pas a soles, però. Resulta impossible d'eludir les seves vinculacions a famílies de la noblesa dominant amb influències territorials, que reflecteixen si més no com el progressiu ascens social d'alguns dels primers proveïa d'un punt d'atracció pels segons, -com ha destacat William Beik en el seu estudi sobre la classe dirigent del Languedoc-.⁴³⁷ Durant el negoci dels Cassador, hom descobrí que darrera els procediments dels doctors del criminal, hi confluïen també alguns prominents cognoms de la classe dominant catalana: Geroni Sorribes, Miquel Salbà, don Frederic de

⁴³² *Constitucions y altres Drets de Catalunya* (Barcelona, 1704), 84.

⁴³³ Bernat Quintana, batlle de Belloch (ACA. RC, 4688, ff. 134r., 1-IX-1599), Ferran Quintana jutge de cort (ÍD, 4687, ff. 54r.-56r., 14-III-1586) i Miquel Quintana, canceller (*Ibid.*, 4293, ff. 117r.-119v., 13-V-1589).

⁴³⁴ ÍD. CA, llig. 254, s.f., memorial de Francesc Puig, (29-II-1589).

⁴³⁵ ÍD. RC, 4300, f. 75r., (24-IX-1564).

⁴³⁶ AHCB. CC, Corts, XVI-76, f. 660r.

⁴³⁷ W. BEIK, *Absolutism*, 336.

Cabrera i el baró de la Llacuna, considerats "...molt afectats y familiars servidors de dit Prior...",⁴³⁸ els quals recolzaven per tota la ciutat de Barcelona la trama ordida pel virrei. Això significava que els conflictes amb la classe jurisdiccional o la vella noblesa què hem al·ludit més amunt i que s'extremaren arran el negoci de Granollachs, no es poden pas considerar des de la unilateralitat: s'immiscien amb conflictes entre sectors de classe, entre famílies rivals, amb les quals aquest sector consolidat dels consellers reials es trobava vinculat per lligams fins i tot matrimonials.⁴³⁹ Era el cas de Sorribes i Peguera o el d'un Meca afí d'un altre magistrat afecte a la camarilla del prior, Terçà.⁴⁴⁰ Podem ara retenir el nom de Miquel Meca. Tot i trobar-se a sectors enfrontats, Pere Cassador era cosí per afinitat del germà d'aquell⁴⁴¹ i ambdós pertanyien a sectors patrimonialment béns posicionats, -per primogenitura i heretaments col·laterals-,⁴⁴² la qual cosa els col·locava en el mateix pla de competitivitat. Com els clientelismes polítics de les corts modernes, que es composaven i descomposaven a tenor de la recerca d'influències més poderoses,⁴⁴³ les adhesions polítiques i faccionals que passaven pel parentiu, eren igualment poc rígides.

Era al seu torn el propi sistema polític on s'inserien, qui els havia garantit els tan anhelats consolidació i ennobliment, erigint-se per tant en àmbit de diferenciació dins la xarxa de poder del Principat. La consolidació compensava a priori el recolzament, la fidelitat o el

⁴³⁸ AHCB. Secc. Notarial, XXIV-5, s.f.

⁴³⁹ A semblant sentit, apunten les darreres interpretacions basades sobre el conflicte dels parlamentaris i la Corona francesa a mitjans del segle XVII: les enemistats i hostilitats familiars s'hi trobaven enmig de l'oposició, de la mateixa manera que els factors personals influenciaren el comportament dels governadors provincials. S. KETTERING, *Judicial politics and urban revolt in seventeenth century France. The parliament of Aix, 1629-1659* (New Jersey, 1978), 333.

⁴⁴⁰ Els Meca han estat recentment estudiats per M-A. MARTÍNEZ, "Aproximació a l'estudi d'una família catalana als segles XVI-XVII: els Meca", *Pedralbes* 13-II (1993): 257. Sobre les afinitats polítiques dels doctors de l'audiència de les darreries del cinccents, M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 125 i 372-385.

⁴⁴¹ AHCB. Secc. Not. III-15, s.f., testament d'Isabel Cassador, casada amb un Meca, any 1592. ÍD., *Ibid.*, testament de Gabriel Cassador, pare de l'anterior, any 1592. També, a ACA. Patrimonials, Sentmenat, llig. A7-27. Sobre la relació entre Pere Cassador i Gabriel Cassador: *Ibid.*, A7 perg. M-A. MARTÍNEZ, "Aproximació a l'estudi d'una família", 255-263.

⁴⁴² Sobre els Meca: AHCB. Secc. Not. I-19, inventari de béns de Galcerà Meca, s.f., any 1582. *Ibid.*, III-12, s.f., testament de Paula Meca, germana com l'anterior, de Miquel, fill gran de Bernat Meca i d'Isabel de Clasquerí, any 1584. *Ibid.*, III-15, s.f., testament d'Isabel de Clasquerí, any 1592. Pel que fa a Cassador, vegi's pàgines anteriors.

⁴⁴³ F. BENIGNO, *La sombra del rey. Validos y lucha política en la España del siglo XVII* (Madrid, 1992), 19 i 22.

"servei a sa Magestat" i a posteriori, segellava la confiança amb uns consellers que haurien de vetllar pels interessos "provincials" de la monarquia.⁴⁴⁴

Ambdós aspectes, demostraven com poder familiar i poder reial anirien inextricablement cohesionats i en aquest sentit il·lustren també l'amalgament entre els interessos dels aparells centrals de l'Estat i un sector de la classe dirigent "provincial".⁴⁴⁵ Es tractava d'un doble joc de poder en el qual ambdós participaven i coincidien. Si aquests oficials consolidats se'n beneficiaren de la posició inherent al càrrec desenvolupat, tot aconseguint d'esdevenir-hi en llinatge burocràtic-judicial al llarg de més de quaranta anys, com era el cas de Puig o Quintana i aprofitant per a la pròpia parentela les vacants produïdes, de mentres, el sistema se'n servia de les vinculacions familiars d'aquesta classe dirigent -que provocaven tant solidaritats com rivalitats- per tal de mantenir llur ordre polític.

L'actitud dels síndics de Barcelona a les corts de 1585, il·lustra aquesta complementarietat i instrumentalització de les vinculacions familiars per interessos de govern. Els síndics micer Sarrovira, micer Saragossa i Pere Farreres, no havien seguit sinó molt parcialment les ordres de la vint-i-quatrena a l'efecte, sobretot en relació amb el dissentiment del braç reial amb el qual les corts es clogueren i en molts altres aspectes relacionats amb els greuges impetrats pels oficials reials a la Ciutat.⁴⁴⁶ Resultava però, que aquests síndics eren parents d'alguns dels principals membres del consell reial: "... lo mag. regent la Cancelleria es cosin germá de la muller del dit micer Sarrovira y tambe parent de la muller de micer Saragossa y micer Miquel Quintana és pare de la muller del fill de dit Pere Farreres y lo mag.

⁴⁴⁴ L'ennobliment a l'empar de la monarquia al segle XVII, en implicació amb el servei reial ha estat estudiat per P. MOLAS. Vegi's p. ex. "Al servei de la monarquia: els Moixó de Cervera", *Urtx* 5 (1993), 169.

⁴⁴⁵ El tema ha estat tractat a l'Aragó, per X. GIL, "Olivares y Aragón", a *La España del Conde Duque*, J. ELLIOTT i A. GARCÍA SANZ, coords. (Valladolid, 1990), 583 i ss. Sense que la caracterització hagi de tractar-se necessàriament de poder central i poder perifèric, sinó entre petites capitals de poder i altres demarcacions relativament depenents, a la mateixa època J. Ferraro ha estudiat com la clau del manteniment de l'ordre polític a Brescia -fissurat per continus litigis entre llinatges- consistia a generar lligams de cooperació amb les famílies dirigents l'Estat de Venècia. J-M. FERRARO, *Family and public life*, 154. Sobre els replantejaments historiogràfics de l'oposició centre-perifèria a l'Estat modern i el redescobriment de les connexions de les classe dirigents d'ambdós, en relació amb el desenvolupament dels sistemes clientelars, cfr. les obres ja citades de W. BEIK, *Absolutism*, o S. KETTERING, *Patrons*. També, H. LLOYD, *La nascita dello stato moderno nella Francia del Cinquecento* (Bologna, 1986), 74. D. HICKEY, *Le Dauphiné devant la monarchie absolue: le procès des tailles et la perte des libertés provinciales, 1540-1640* (Moncton, 1993), 21.

⁴⁴⁶ Algunes dades sobre l'afer dels síndics a Montsó, a M. GONZÁLEZ, "Barcelona i la vint-i-quatrena de corts a les corts de Montsó de 1585", *Pedralbes* 13-1 (1993): 302-303. J-L. PALOS, *Catalunya a l'Imperi*, 297-300.

Francesc Ubach es casat ab la tia de la nora de dit Pere Farreres...". Si aquests lligams es trobaven al rerafons de la desobediència dels síndics a la institució que representaven, la intromissió posterior de la lloctinència general a una causa que competia per dret al consell de cent, havia estat provocada pels mateixos. En efecte, un cop condemnats per la comissió pertinent del consell de cent, els síndics recorregueren al virrei i a la tercera sala del reial consell, on s'ubicaven llurs parents. A conseqüència d'aquest recurs, el lloctinent, tot desautoritzant els privilegis del consell de cent en matèria de delictes comesos per llurs oficials, ordenà la revocació dels procediments que ja havia fet.⁴⁴⁷

L'episodi dels Cassador, amb la subsegüent potenciació i extralimitació del poder del consell criminal, tot just canalitzada la causa per aquesta via i manipulat un conflicte nascut de la desigualtat de recursos i en conseqüència d'interessos a protegir entre la classe dirigent, il·lustra un cop més com les estructures del sistema virregnal utilitzaven políticament aquestes sectorialitats i les relacions que'n derivaven.

Al si de la dimensió familiar circulava així una part del funcionament polític,⁴⁴⁸ de la mateixa manera que quan el sistema dipositava sobre el parentiu -en termes de canal de vinculació d'una classe de poder- la garantia de consolidació a l'administració reial, -i com ja hem vist, en el cas de la magistratura augmentaren els antecedents familiars en aquest sentit, tot i que sempre hi continuarien els nomenaments a nous doctors-, el convertia en un canal de dominació social i consolidació sobre el poder.

El sistema polític modern es recolzava sobre les jerarquies de privilegis i el parentiu permetia en definitiva aquesta consolidació. La selectiva canalització però de les vinculacions de parentiu en el reclutament dels membres del govern virregnal, consolidava també l'existència de sectors contraposats dintre de la classe dirigent que es trobava al seu front. Uns sectors, definits substancialment no tan sols per llurs majors o menors oportunitats de consolidació en el poder, sinó també per llurs implicacions amb el desenvolupament de les estructures territorials de l'absolutisme monàrquic, diferenciacions que no feien sinó augmentar les fragmentacions de classe.

⁴⁴⁷ AHCB. CC. LIC, VI-65, ff. 85r.-86r., (25-VIII-1587). També al DACB, vol. 5, ff. 457 (10-II-1587) i 486 (20-VIII-1587). Altres dades sobre aquesta controvèrsia jurisdiccional, a M. PÉREZ LATRE, *Llevar la corona*, 61.

⁴⁴⁸ W. BEIK, "Channels of personal influence" a ÍD, *Absolutism and society*, 223-244.

III

Conclusions

CONCLUSIONS

El model social atribuïble a la classe dirigent provincial vinculada a una ciutat com ara la Barcelona moderna, aquella nova noblesa urbana o en procés d'urbanització, apareix a la vista de qualsevol observador, força complex, com també els models d'altres ciutats de l'Europa de l'època que en el seu moment ja han estat analitzats.¹ La mixtificació d'orígens socials familiars que fonamentaven aquest model i que dominaven de fet els regnes del govern urbà i territorial, això és, ciutadans honrats i doctors, cavallers i nobles, impregnava també les estructures més internes de la classe, les estructures familiars. De la mixtificació d'aquestes, hem fonamentat bona part de l'objecte del present treball. Si el sistema representatiu de govern, a llurs diferents àmbits de poder, ja determinava -quant al ventall de possibilitats de consolidació dels grups i famílies que hi intervenien-, la mixtificació social en el seu si, en el sentit de diversitat d'inclusions per categories o graus de privilegiats, categories cadascuna d'elles fins a cert moment acompanyades de diferencials oportunitats d'accés als càrrecs, de la mateixa manera, el sistema familiar vigent determinava una altra mixtificació, en aquest cas però determinada segons la categoria patrimonial, la possessió o no del patrimoni universal i que, com l'anterior, també havia estat concebuda per a la consolidació, per la via de la concentració, d'un cert poder social, la via de transposició del qual envers el poder públic, una forma de concatenar sistema familiar i sistema públic, ha constituït l'altra part del nostre objecte d'estudi.

La mixtificació que caracteritza les estructures familiars, era doncs de components socials i d'estratègies, al seu torn. Si el primer element venia a consolidar el canvi social de base de la nova classe dirigent vinculada a la ciutat, en tant que els diferents components que parlem tots tendien envers trajectòries d'ennobliment social i patrimonial, el segon, les estratègies, d'entre les que sobresortien les matrimonials, tornaven a consolidar aquell canvi social, en tant que incorporaven regularment d'altres famílies protagonistes de processos de mobilitat vertical i horitzontal, tot provocant l'extensió de l'oferta d'un mercat matrimonial ennoblidor.

Una oferta doncs, que ho era a benefici dels diferents sectors d'aquesta classe de poder mixtificada. Hi competien en un mateix mercat matrimonial, d'ençà inicis del cinc-cents, prop del marc urbà, més famílies de nobles i cavallers de la ruralia animats per la possibilitat a participar del govern de la ciutat, famílies vellament consolidades sobre el mateix i aquells que

---

¹ J. AMELANG, "L'oligarquia ciutadana", 13-36.

ara progressaven a l'emparedament del desenvolupament de la maquinària burocràtica reial, famílies de professionals del dret, famílies en ascens. en ennoblement, objectiu general en definitiva de tots els grups que a l'antic règim posaven un peu en els cercles de govern. La mixtificació urbano-rural en definitiva, ha constituït un dels elements clau per a redefinir el nostre objecte d'estudi. Si volíem començar a emprendre un treball sobre famílies dirigents vinculades a la ciutat, ens trobàvem doncs davant nombroses indelimitacions d'ordre divers: ¿on retallar així les estratègies? ¿Conèixer l'abast de les mateixes, significaria inserir-nos en el món i els interessos de les famílies que hi eren afins! En el capítol introductori ja justificàvem l'elecció de l'objecte. Al llarg del present treball, el camp de mobilitat d'aquestes famílies no ha fet sinó ratificar contínuament l'elecció i de fet les indelimitacions què'n parlem. Indelimitacions, de fet, derivades de la mateixa dinàmica d'inclusions -que donaven forma a la mixtificació resultant- característica d'una classe dirigent que es fusionava i presentava a la vegada com a urbana i urbanitzada.

En el rerafons de les famílies que havien exercit càrrecs de govern, perviuen d'una banda mixtificaciones segons la categoria ocupada en el si de la piràmide dels privilegiats, segons l'origen social, ja privilegiat o no. d'antiguitat de llinatge o no; d'una altra, hi perviuen mixtificaciones segons l'origen patrimonial, la possessió o no dels patrimonis que identificaven part de llur poder social i llur domini; així com a la superfície, les mixtificaciones derivades del propi exercici del poder, una classe també mixta, sectorialitzada, perquè no pas totes les seves famílies o cèl.lules socials que la reproduïen, s'havien consolidat sobre el poder públic. Aquestes mixtificaciones, aquestes desigualtats internes i les trajectòries que anaven posant a la pràctica determinades estratègies per a la seva consecució o per a salvar llurs limitacions, inevitablement han definit i regit l'objecte del present estudi.

És moment ara de reprendre la hipòtesi general que exposàvem en iniciar el treball, per tal d'anar recuperant l'esbrinament que hem anat fent sobre la mateixa al llarg d'aquest i a través de diversos interrogants, conceptes i relacions que la confirmaven. Parlàvem doncs, sobre unes estratègies de consolidació, que havien d'acusar l'impacte dels processos de canvi i mobilitat social que fonamentava la classe dirigent mixtificada i acusaven aixímateix les fissures derivades de les estructures familiars de règim successori d'hereu universal únic. En tant que a l'època en qüestió i tal vegada encara força més acusat entre una classe dirigent, l'esfera

privada i l'esfera pública es trobaven gairebé inextricablement connexes, això havia de repercutir sobre les estratègies de competitivitat en el poder públic, estratègies que així acusaven capacitats diferencials per part dels efectius familiars a competir, això és, capacitats que depenien de la fase on es trobaven dins d'una trajectòria de mobilitat vertical o d'ennobliment, del posicionament dins les estructures sectorials familiars o dels seus enllaços matrimonials. Si en el decurs del camí fins assolir la consolidació sobre l'esfera pública s'acusaven doncs les desigualtats familiars internes, a les fragmentacions polítiques de classe s'afegien les també existents fragmentacions familiars. En definitiva, darrera de les estratègies de competitivitat hi havia estratègies d'ennobliment que ho eren aixímateix matrimonials i patrimonials. La competitivitat però, segons aquesta connexió entre esfera privada i esfera pública, ja s'iniciava en el mateix terreny de la concertació de matrimonis. Les estratègies de competitivitat, com les d'ennobliment, constituïen tot plegat estratègies de consolidació.

¿Cóm acusaven les estratègies familiars els processos de canvi i mobilitat social i quina repercussió tenia una tal acusació sobre la consolidació pública?

El concepte més significatiu que explica aquesta repercussió, quan parlem -cal insistir-hi- sobre famílies que s'estan consolidant a l'esfera de poder públic, és el d'intensificació de l'homogàmia. Una homogàmia, que es donava a diversos fronts a la vegada: una homogàmia social, perquè s'havia produït en el decurs del cinc-cents un augment progressiu del nombre de matrimonis concertats dins el cercle de famílies amb privilegis militars,² tot descartant també progressivament els enllaços desiguals, això és, amb famílies situades entre els estaments no privilegiats. Una homogàmia social, que canalitzava l'ennobliment de classe, procés envers el qual convergien tant uns ciutadans honrats i doctors com uns nobles de la ruralia, que en enllaçar certes de les seves branques amb professionals del dret de fet amb potencials oportunitats d'accedir posem per cas a una audiència, evitaven el risc a casar branques menors en sentit descendent, sense recursos de poder. El trànsit que transcorria entre la concertació de matrimonis nobiliaris bé amb descendents de professionals del dret bé amb aquests mateixos, això és, la fusió dels darrers entre la noblesa o l'estratègica adaptació dels primers a la recerca d'altres oportunitats públiques, fins la involucració directa dels nobles amb les professions

² Stone ja afirmava a *An open elite*, 80, com el matrimoni esdevenia l'eina fonamental per a mesurar la capacitat d'inserció dels grups socials dominants i en aquest sentit, no fem sinó acollir-nos als seus plantejaments de base.

liberals o l'encarrilament dels fills a la universitat, ¿tal vegada s'havia esdevingut perquè les estratègies matrimonials prèvies constituïen també estratègies de canvi social i cultural? Les sovints sol·licituds d'ajuts per raó de casament adreçats al rei de part de membres destacats del patriciat i amb diferència de part de llurs oficials, tant nobles com cavallers o doctors, no podrien arribar a bon termini de no ésser que efectivament garantien la reproducció nobiliària i la consolidació de classe per tractar-se de matrimonis homogàmics.³ Lògicament les famílies que a inicis o durant la primera meitat de la centúria encara es trobaven dins les inicials fases d'ascens, quan començaven a abandonar la dedicació al comerç o al notariat, trenta o quaranta anys després, constituïrien bona part de les protagonistes d'aquest ennobliment matrimonial. L'homogàmia social discorria paral·lela doncs, amb les trajectòries d'ascens i ennobliment d'un sector de la classe dirigent i en aquest sentit el canvi social de base del mateix.

Així, no fora pas sorprenent el progressiu tancament via matrimoni d'aquests grups. Tancament sens dubte relatiu, perquè no hi podem pas negligir l'evidència que el matrimoni dels ennoblits, estava fusionant precisament efectius i famílies originàriament de fóra del cercle privilegiat. Quan això s'esdevenia, però, el passat d'artistes, de mercaders o bé d'artesans -tot i que aquests darrers en menor mesura-, hi restava ja força ben lluny, no tant generacionalment, que de vegades fins i tot, sinó perquè els distanciaven mútuament uns recursos propis de la classe de poder. Uns recursos doncs que ho eren de poder, no pas per tractar-se de més, sinó per tractar-se dels compartits tradicionalment per la noblesa, la possessió de la terra, la renda rural i urbana i els recursos controlats per aquesta en unificació amb el vell patriciat, els càrrecs públics vinculats a la ciutat. D'una manera o d'una altra, hem vist passar al llarg del treball, matrimonis aparentment desiguals, que han merescut precisament per això una anàlisi distinguda: darrera la qual cosa, hem constatat que a tots aquests casos, hi intervenien els predits recursos. La fórmula que integraria d'una banda filles de nobles pròpiament dits casades d'una altra amb fills d'un mercader o d'un doctor en dret o en medicina que aleshores estava exercint el càrrec de jutge de l'audiència, o la fórmula que integraria d'una banda fills fadrísters de famílies de la vella noblesa casats d'una altra amb filles de famílies de

³ Són molts els exemples: ACA. RC, 3882, ff. 246v.- 247r., Joan de Gualbes, any 1519; *Ibid.* 3896, f. 144r., Bernat Terré, any 1520; ÍD. G, Corts, 1079, f. 1v., Lluís d'Icart, any 1529; ÍD. CA, llig. 485, s.f., Isabel Pol, any 1609.

doctors-ciutadans honrats que començaven a fer-se amb un espai constant de poder a les bosses d'insaculacions dels càrrecs de la Ciutat, il·lustra per sí sola la participació des de dos fronts diferents en el joc de les oportunitats de poder, els recursos intercanviats en un matrimoni, perquè no oblidem que aquesta aliança, esdevenia sobretot una insubstituïble ocasió per a intercanviar els tan esmentats recursos.

Un altre front per tant on es feia efectiva la intensificació de l'homogàmia, era en el terreny patrimonial. Tal vegada pugui resultar paradoxal el fet que malgrat la progressiva concentració del patrimoni i la renda a mans d'un sol descendent un cop aprovades les noves constitucions sobre successions a les corts de 1585 i sobretot 1599, -perquè les primeres recordem que només afectarien les famílies que encara no residien a Barcelona-, cada cop era major el nombre de matrimonis concertats amb els sectors més forts de les famílies, amb els sectors d'hereus universals seguits dels dotats amb quantitats enlairades, partint de criteris de comparació -al marge doncs la inflació dotal atribuïda per a l'època en qüestió-. De fet, entrava dintre de la lògica d'hereu únic, on qui gaudia d'un patrimoni universal, era millor que no enllacés en el mateix sentit, per tal d'evitar l'absorció d'un dels dos patrimonis i regenerar una branca descendent amb adopció de cognom, altrament una de les sortides a què hom arribava en aquests casos. L'estratègia diferencial que marca l'evolució i la intensificació d'aquesta homogàmia, s'ha de cercar entre els sectors familiars més desposseïts, aquells fadristerms dotats per dessota de les xifres acostumades i que cada vegada més, enllaçaven en sentit no tan sols patrimonialment superior, sinó també en sentit socioprofessionalment superior, de manera que l'estratègia els podia bé facilitar l'enriquiment del patrimoni, bé reportar l'acostament a d'altres efectius amb capacitats majors -per preparació professional, per exemple- d'accés als càrrecs públics, quan ells no en gaudien de gaires oportunitats.

La insistència o l'esforç a enllaçar com diem en sentit patrimonialment superior, centra doncs l'altre front d'intensificació homogàmica, atès que malgrat l'esmentada inflació dotal, el cert és que no pas per a tothom dintre d'una mateixa família s'havia fet realitat en mesura semblant l'enriquiment dels dots, com ho proven els molts matrimonis concertats entre sectors amb dots mínimes que enllacen amb d'altres de superiors, ni tampoc entre els diferents grups que mixtificaven la classe dirigent. Aital insistència reflectia part d'unes fases d'ennobliment i en aquest sentit, el trànsit que transcorria entre l'enllaç patrimonialment ascendent i la posterior

adquisició d'un patrimoni senyorial per via de compra o per via de fideïcomís cridat per afinitat matrimonial, ¿tal vegada significués còm, les estratègies matrimonials eren paral·lelament acompanyades o conduïen encadenadament a d'altres estratègies de consolidació de canvi social de la classe dirigent urbanitzada, o més concretament de reconversió a noblesa dominant? El 12% dels fills fadristerms de la vella noblesa posseïen senyoriu territorial i en canvi aquests no s'acostumaven llevat d'importantes excepcions a atorgar als no hereus, de manera que si l'1'3% havien obingut el patrimoni de mans d'afins, és probable que la xifra anterior tingués quelcom a veure amb transferències extrafamiliars. A l'altre extrem també entre els fadristerms de famílies que ascendien d'estaments no privilegiats un 2'1% posseïen senyoriu i un 1'2% l'obtingueren per via d'afinitat. Aixímateix els matrimonis concertats en sentit patrimonialment ascendent, reflectien part també, d'una competitivitat per un mercat matrimonial nobiliari, que era major en el sentit que eren més els membres de l'estament militar que el configuraven, però que al seu torn, el mateix augment numèric els condemnava internament a aquesta competitivitat. competitivitat que es resolia doncs en la tàctica a enllaçar en el citat sentit, quant a més fronts possibles millor i part finalment, d'una intensificació dels vincles familiars al si d'un estricte cercle privilegiat, en tant que només dintre d'aquest, s'oferien els recursos patrimonials, el control de la terra, que la citada intensificació cercava.

El tercer front d'intensificació homogàmica, el constituïa el front sòcioprofessional i sociopolític. No és cap novetat que els matrimonis fusionessin llavors famílies instal·lades a una mateixa institució de govern, més encara si es tractava de l'àmbit de l'administració reial superior, on almenys la part inicial del procés de selecció passava pel parer dels consellers reials en exercici. Un matrimoni podia significar ací, una pressió i aquesta pressió potencial, era valorada com a recurs-oportunitat a intercanviar. En aquest mateix àmbit de poder, l'homogàmia sòcioprofessional aunada -quan era el cas- a la concertació de matrimonis més nobles, podia significar també, alguna de les vies d'enriquiment familiar que simbolitzen l'ascens al Tribunal superior de justícia, puix que com ja hem vist, un matrimoni social i patrimonialment situat en sentit ascendent podria facilitar un efectiu acreixement del propi patrimoni. Ara bé, sí que eren novetat però, els matrimonis que fusionaven famílies inscrites entre les diferents bosses d'insaculació dels càrrecs executius de les institucions de govern del país. El control de govern que havia romangut a mans d'uns quants clans durant la baixa edat

mitjana, havia desaparegut ara amb la introducció del procediment insaculatori. El canvi polític, anava acompanyat de canvis en les estratègies de consolidació, canvis que no eren pas de base, doncs ara com abans, l'important consistia a establir-hi lligams de parentiu en el si de la institució i en el marc de les famílies allà representades, però sí en la intensificació que s'havia de concentrar ara, en concertar lligams amb efectius insaculats a les bosses d'interès, puix que si l'atzar determinava finalment el titular del càrrec, com a mínim, que hi haguessin probabilitats a poder comptar-hi amb algun afí entre els consellers o diputats, si és que no es tractava d'un membre de sang. En aquest sentit, les reformes de les darreries del quatre-cents, contribuïren a aquesta intensificació que era per suposat social, però a més, era una homogàmia que es projectava de cara a cada bossa d'insaculació on les famílies estudiades tenien posades les seves esperances. Aquelles reformes doncs, enderrocaren el sistema de clan, però no pas el sistema subjacent però efectiu de parentiu. Hem tingut ocasió de constatar com les velles famílies de l'oligarquia de la Ciutat enllaçaven progressivament amb nous doctors recent ascendits que copaven la major part de les bosses, tot intensificant així afinitats parentelars amb els que gaudien per tractar-se d'una majoria de moltes probabilitats a sortir, paradigma, en definitiva, d'estratègies matrimonials d'absorció de la mobilitat vertical amb incidència a l'esfera pública.

Cadascú dels tres fronts on es determinava l'homogàmia matrimonial, il·lustrava la reacció d'una classe de poder a deturar el continu trasvàs de famílies dels estaments no privilegiats envers aquests, una reacció de tancament relatiu o d'aperturisme relatiu, si es vol, en tant que els matrimonis mixtes, només ho eren com ja hem dit des del punt de vista de l'origen social, però no pas des del punt de vista més efectiu de les capacitats d'intercanvi i, encara més, aquests matrimonis anaven descendint progressivament. Els membres que enllaçaven a la segona meitat del cinc-cents amb famílies arrelades dins l'estament militar, eren membres les famílies dels quals ja havien iniciat una trajectòria d'ascens durant la primera meitat de la centúria. La realitat era però que aquelles famílies no privilegiades de les darreries del segle, difícilment enllaçaven amb famílies nobles o de vells cavallers. L'oportunitat residia doncs en la trajectòria, que calia anar desenvolupant paulatinament fins assolir la fusió matrimonial: trajectòria dins la qual hom incloïa el patrimoni-renda basat en la possessió de finques rurals, en el préstec a particulars, institucions públiques o senyors territorials i incloïa

així mateix el càrrec exercit directament o amb el qual mitjançessin influències indirectes que significaven vinculacions familiars. La capacitat d'aperturisme o de tancament de les famílies de la classe dirigent que es consoliden com a tal en el decurs del cinc-cents, la definició -en resum- que hom podria atribuir a aquests grups en el procés de mixtificació interna d'una classe, tal vegada consistiria a diferenciar d'una banda l'heterogeneïtat de base, d'origen sòciofamiliar i l'homogeneïtat de trajectòria -fases de l'ennobliment manifestes a l'esfera privada i pública- això és, de base oberta però de trajectòria més delimitada. De la mateixa manera, que quanta més trajectòria en el camí envers la vella noblesa integrant, hom podria descobrir els efectes d'allò que hem definit com a homogàmia piramidal, en el sentit de nivells d'exigència en l'intercanvi patrimonial o l'origen social per a la fusió matrimonial allà concertada, com ho demostrava també la major incidència entre el sector de la vella noblesa de l'endogàmia familiar o la consanguinitat matrimonial a segons quines conjuntures de recessió de renda.

Hem treballat doncs amb estratègies que es destinaven tant a la consecució d'un recurs en efectiu, això és, un matrimoni que es fés amb un sòlid i atractiu patrimoni o que creés una afinitat parentelar amb res menys que un càrrec superior de l'audiència, com també a la consecució d'oportunitats, que significava probabilitats a obtenir algun càrrec per acostament familiar a un efectiu ben col·locat, o simplement oportunitats a gaudir en el terreny de les influències sobre el poder, que si partien d'una vinculació amb un jutge, eren influències sobre els molts plets que dirimien les relacions de poder entre la classe o si partien d'una vinculació amb un diputat, podia tractar-se d'influències per a ésser nomenats en diputats locals o en d'altres oficis menors -de les xarxes locals- però no pas negligiblement lucratiu.

¿Cóm acusaven les estratègies familiars les desigualtats internes de la família lligades al règim de successió i quina repercussió tenia una tal acusació sobre la consolidació pública posterior?

Un cop analitzat i verificat el concepte d'intensificació homogàmica, la sectorialització familiar ha esdevingut l'altre eix d'interpretació. No és cap novetat que els testaments amb la distribució d'herències i els capítols matrimonials amb l'atorgament dels heretaments, constituïen el primer canal de la formació de sectors. Les estratègies que es trobaven al llarg del cicle vital familiar, no feien sinó consolidar contínuament les desigualtats internes. Es tractava d'una consolidació de relacions de parentiu desiguals. Des dels processos de decisió familiar,

passant pels més o menys informals actes de participació per a atorgar consentiment matrimonial o el nomenament de marmessories, de tot plegat se'n desprèn la idea d'unes obligacions familiars, simbolitzades pel mateix manteniment dels hereus universals als col.laterals i fins i tot ascendents descol.locats, que passaven a dependre-hi. Aquestes obligacions o si es vol assistència, tal com les definia el cavaller de Sant Jaume Bernat de Marimon quan en sol.licitud d'un ajut de costa afirmava "...que ha acudido a su hijo, nuera, nietos y familia...",⁴ consistien en veritables solidaritats domèstiques, que no s'han de confondre però amb solidaritats familiars extenses puix que més aviat eren sectorials, això és, que unificaven interessos paral.lels derivats dels posicionaments patrimonials. Un dels àmbits on això es feia efectiu era el litigi, esdevingut doncs en àmbit de competitivitat entre sectors paral.lels.

La mateixa sectorialització familiar responia a una mentalitat que magnificava la transmissió d'autoritat i era aquesta autoritat -que discorria ensems amb el patrimoni identificador del llinatge- sobre la què calia tenir cura, sobretot perquè autoritat significava jerarquia i responsabilitat: el senyor de Jorba Lluís de Rejadell, afí dels Cassador de Barcelona, conscient d'això, s'abstenia de nomenar llur hereu universal i "...assigne a ma muller Gerònima que decide entre Joanot i Geroni, fills, qui més obedient li sia, atorgar lo castell i terme de Viver...".⁵ La idea d'autoritat paral.lela a la de govern, que il.lustren els documents notariaus⁶ i com insinuava el cavaller Rafel de Granollachs, d'una família ascendida a l'estament militar a les darreries del cinc-cents, exemple ara de cóm es tractava de comportaments que se'ls havien apropiat els grups en ennobliment per emulació al marge que definia *per se* la família d'antic règim, quan suplicava l'aprobació del *supplementum etatis* per tal de "...regir y gobernar la hacienda...",⁷ condueix incontestablement a l'existència d'una determinada sectorialització familiar.

És per aquesta sincronització entre patrimoni universal i autoritat familiar, això és, entre

⁴ ACA. CA, llig. 278, s.f., any 1634.

⁵ BC. Joan Honorat Jover, *Manual de testaments*, man. 402, s.f., any 1577.

⁶ Sobre la importància d'un rigorós ús de la documentació, per a esbrinar el significat dels conceptes sobre la família a l'antic règim, ha cridat l'atenció A. RODRÍGUEZ SÁNCHEZ, "Familia, linajes y clientelas en el mundo urbano español (ss. XVI-XVII)", ponència presentada al *VI Coloquio hispano-holandés. El mundo urbano en España y Holanda*, ss. XVI-XVII. Barcelona, novembre de 1995.

⁷ ACA. RC, 4900, ff. 216-218, any 1620.

inclusió o exclusió i jerarquia o una forma de privilegi, que hem considerat prioritari d'analitzar les estratègies -d'ascens, enriquiment o consolidació-, no pas a través d'uns patrons de riquesa determinats, que ens portarien a uniformitzar sota un mateix grup aquells fills, tant hereus universals com fadristerns, que gaudien per herència d'unes determinades rendes anuals, sino a través del patró de participació sobre el patrimoni, que significava d'una vegada posició o nivell de riquesa -mesurada parcialment amb la renda- i autoritat familiar. això és. la divisió entre el sector d'hereus universals i l'exclòs. De fet, és significatiu com entre el 75% i el 80% dels hereus universals entre vells nobles i ascendits, reberen llur patrimoni directament de mans dels pares. la qual cosa confirma la importància del factor de transmissió en l'acumulació del patrimoni i la renda. Altrament, amb aquest patró hom pot analitzar íntegrament l'estratègia familiar, doncs considerant tan sols els nivells de renda indistintament de la posició per raons de successió, hom perdria de vista qüestions com ara la importància del llinatge; la concertació de matrimonis d'hereus en funció de la conservació del cognom; la circulació o mobilitats patrimonials en la consolidació de la identitat patrimonial d'un llinatge -si recordem que res menys que entre un 20% i un 25% de les famílies analitzades, el reberen de mans d'un hereu fiduciari, de manera que aquestes mobilitats exercien de contrapès i obrien el sistema d'hereu únic tot impulsant expectants processos d'ennobliment-;⁸ o, finalment, l'estratègia diferencial dels hereus de les famílies originàries d'estaments no privilegiats en el procés d'ennobliment, quan sobre aquests requeia no tan sols el matrimoni ascendent sinó bona part de la tasca de modificació de les fonts de percepció de la renda, si recordem que el 90% d'aquests hereus, invertiren en censals morts -sobre les institucions públiques, senyors de vassalls i oficials reials, una forma sens dubte de participació en el poder públic- al costat del 38% que ho feren d'entre els fadristerns de les mateixes famílies.

¿Tal vegada hom podria objectar sobre certa indefinició d'aquests patrons, quan per exemple un fadristern de família noble comptés amb un patrimoni de major renda al costat d'un modest hereu universal de família urbana en ascens? Per a eludir aquest risc. d'una banda al llarg del treball hem subdividit els sectors familiars per a cada grup social que integrava la

⁸ Contrapès que ens acosta si més no, al principi de canvi que es produeix a partir d'una estratègia que ha actuat sobre les contradiccions del sistema -en aquest cas familiar-, definit pels microhistoriadors (G. LÉVI, *La herència immaterial*, 214). Contrapès que ens recorda la de vegades inapreciable dicotomia entre herència indivisible i divisible (X. ROIGÉ, "Herència i successió" a *Família i canvi social*, 73).

classe dirigent. D'una altra, tenint en compte que allò que ens interessava era fonamentalment les estratègies familiars de consolidació, uns i d'altres rebien un destí segons la seva posició dins la família. La sectorialització familiar segons recursos heretats, constituïa factor de diferenciació i conformava expectatives; eren aquestes expectatives, gairebé més que la pròpia diferenciació, la que generava fragmentacions.

La utilització del mecanisme fideïcomissari, prova significativament sobre la voluntat a consolidar sectors i les solidaritats familiars que eren sectorials: l'ordre de crida al vincle patrimonial tot seguint criteris de primogenitura, donava l'oportunitat a fer-se amb el patrimoni universal a tots els descendents directes del nucli familiar, però cada vegada que un d'aquests l'acceptava, la situació d'origen es reproduïa, continuava sesgada internament la família. Més encara, quan l'ordre de crida al patrimoni seguia d'altres criteris, com efectivament es féu molt sovint tot just pel fet que la descendència no era pas massa extensa, en una època d'alta mortalitat infantil i quan per sobre de tot, allò que interessava era salvaguardar els límits de la transmissió del patrimoni dins del llinatge, aleshores hom demostrava sobre quins membres de la família en sentit extens s'havia fet l'elecció d'entre els fideïcomissaris cridats. I, precisament, l'elecció es predisposava en bona mesura sobre aquells que gaudien prèviament de favorables oportunitats a diferents esferes de poder. Oportunitats, que eren sobretot càrrecs públics exercits directament o, més encara, -i d'ací la importància de la dona i el matrimoni com a canal de consolidació de sectors al si de les famílies-, afinitats matrimonials amb qui exercia algun càrrec o hi tenia possibilitats, com ara per exemple un doctor amb parents dins l'audiència, tot plegat en un 38%, així com la crida a fideïcomissaris que eren senyors territorials en un 25%. El fideïcomís era utilitzat doncs com a estratègia de consolidació, quan aunava al patrimoni, les citades oportunitats. En el rerafons, consolidava també les desiguals relacions de parentiu, tot marginant de nou els sectors pitjor dotats a una crida posterior, lluny d'aprofitar el sistema per a redistribuir recursos. I és que, aquestes estratègies, no es dirigien tant a col·locar els membres descol·locats inicialment per successió patrimonial. Es dirigien, sobretot, a consolidar i això significava, aprofitar no tant els descendents disponibles, sinó més aviat els sectors disponibles. Tampoc els matrimonis concertats entre sectors patrimonials desiguals, d'una banda evidentment projecció dels escassament dotats, no constituïen en el fons, sinó benefici dels sectors superiors, que evitaven així l'absorció -i si es tractava d'un patrimoni universal

evitaven la pèrdua d'identitat- dins un altre patrimoni. A excepció de les conjunturals ruptures de mortalitat més absolutes, les mobilitats patrimonials també seguien els rèdits d'estratègies prèvies, això és, aquells que més se'n beneficiaven, eren els que es trobaven en bona disposició a rebre un patrimoni d'altri, bona disposició que era subjectivament analitzada pel donant i que de nou, incloïa oportunitats públiques directes o per afinitat amb els detentors de càrrecs, o posicionaments patrimonials dignes, per tal de concentrar renda on ja n'hi havia. És clar que, els cridats secundàriament, que no s'han de negligir, simbolitzaven en cas de fer-se amb el patrimoni, una part de la mobilitat vertical, la reproducció del canvi social de base de la classe dirigent car passaven a accelerar llur ennobliment des de la desposseïció, malgrat que un cop efectuat l'accés, tornaven a reproduir-se uns nous sectors.

De la consolidació d'aquestes desigualtats internes, provenia la consolidació sobre el poder públic, una consolidació que era fonamentalment benefici d'uns quants, suficients però com per a atorgar al llinatge una memòria global de l'exercici del poder. Tot i que això ja hem vist com no comportava exclusió absoluta dels sectors patrimonials inferiors. -de fet en parlar de família i de relacions, el to general és la capacitat d'integrar i desintegrar a la vegada i per tant les irregularitats-, la major part dels membres de les famílies que es consolidaven a l'esfera pública, pertanyien als sectors principals, no tan sols hereus universals, que s'hi trobaven certament en molt bona mesura a l'espera dels càrrecs, sinó els seguidament dotats o aquells que s'havien fet amb dots de les superiors. Així que els sectors inferiors numèricament eren majors, la seva representativitat a l'esfera pública era si més no certament menor. La clau sembla que consistia a col.locar o encarrilar potencialment els sectors superiors de la família, en el sentit on aquesta orientés la seva consolidació: és a dir, allà on la família volia consolidar-se, -a títol d'exemple durant el cinc-cents les descendents de la vella oligarquia entre les principals conselleries de la Ciutat-, era allà on col.locava o encarrilava aquests sectors tant d'hereus universals com de dotats comparativament millor. Hem tingut ocasió de constatar-ho en analitzar els membres de les bosses d'insaculació i els càrrecs de l'administració reial. A tots dos casos hi ha coincidència: es produeix en el marc de poder, una transposició de les desiguals relacions de parentiu; la presència de sectors patrimonialment desposseïts, obeeix a famílies consolidades a d'altres àmbits públics, de la mateixa manera que llur contribució a la consolidació pública familiar podia consistir a enllaçar amb una família ben representada en

aquesta esfera. Aquesta transposició, tenia lloc perquè tal vegada la consolidació familiar significava intensificació i no pas dispersió, intensificació que redimensionava un poder sobre un altre. Com la renda, la millor estratègia sobre la qual consistia a concentrar-la, la concentraven els matrimonis i la concentraven els fideïcomissos, la consolidació pública es concentrava sobre la consolidació interna. La divisió de negocis dintre de les pròpies famílies, quan el control i la successió de fet sobre els càrrecs no era en absolut assegurada. bé que existís, no significava necessàriament que el detentor del patrimoni universal s'hagués de circumscriure sobre l'esfera privada i que la resta s'entregués als beneficis de la vida pública. Paral·lelament, les carreres de dret, que a priori hom podria pensar que proporcionades als fills menors els obrien més possibilitats de col·locació i en aquest sentit reduïen distàncies amb els sectors hereus. a la pràctica, entre les famílies en ascens social, requereien sobre bon nombre d'hereus universals. De manera que, el desenvolupament més o menys modest de la burocràcia a la Catalunya del cinc-cents i la importància creixent dels juristes, influïren només relativament sobre la sectorialització familiar. Les carreres de dret, podien o no ésser utilitzades com a estratègies de col·locació dels exclosos al patrimoni universal.

Hem estudiat al llarg del treball, tots aquells sectors familiars susceptibles de participació patrimonial i participació pública. Ja hem vist que resulta difícil però d'escindir ambdós elements, del fet matrimonial tant de fills com de filles, car per aquest no només circulava part del patrimoni, sino que també es mobilitzaven oportunitats fideïcomissàries per evidents raons d'afinitat familiar respecte de determinats patrimonis i, finalment, condicionava el guany d'influències sobre l'esfera pública, l'extensió de lligams familiars amb els càrrecs, així com els candidats als mateixos. El celibat definitiu, -que vorejava entre els fills barons d'un 5'7% a un 13'8% segons grups socials i entre les filles d'un 9% a un 16'7%-, es trobava fora d'aquestes estratègies, raó per la qual no ha reclamat ara part del protagonisme, tot i que caldria per suposat juxtaposar-hi la capacitat de control sobre i des de certs càrrecs públics destinats als eclesiàstics, en el marc de la consolidació familiar.

¿Cóm acusaven, finalment, les estratègies familiars les competitivitats internes i quina repercussió tenia una tal acusació sobre la consolidació posterior?

De les trajectòries d'ennobliment, de la transposició de les relacions de parentiu a l'esfera pública i de la intensificació homogàmica, hem transcorregut inevitablement a través

dels viaranys polítics. Els mateixos sectors que dividien internament les famílies, es reproduïen doncs a l'esfera pública. De manera que existia també una altra sectorialització de classe, que dividia famílies, resultat de les relacions de competitivitat pels càrrecs i de les relacions de consolidació sobre l'exercici d'aquests. I, en les relacions de competitivitat pel poder, allò que en el rerafons constituïa l'objectiu en primer terme era l'ennobliment, ennobliment que significaven matrimonis socialment verticals, tal com la intensificació homogàmica en el marc sociopolític d'actuació. És per això que tant les famílies que dominaven les conselleries de Barcelona com les que ho feien sobre l'audiència reial, havien superat amb escreix els nivells de consolidació d'altres sectors o d'altres famílies més febles en aquest sentit, amb menys capacitat d'oferta o de recursos d'intercanvi matrimonial, famílies que així veïen minvar llurs possibilitats d'ascens i promoció. L'estabilitat de les famílies del municipi de Barcelona, era l'estabilitat d'unes quantes descendents de la vella oligarquia, que saberen captar molts dels efectius de nous doctors que progressivament envaïen les bosses, paral·lelament a com llur mobilitat vertical captava la mobilitat horitzontal de les famílies nobles de la ruralia, tot assolint per afinitat una major projecció de poder, que era compartit per aquestes darreres. La seva capacitat a vincular-se amb els doctors nous, que els suposaria el control de les qüotes que d'altra banda anaven perdent tot just per la pèrdua de ciutadans honrats, partia pròpiament del millor recurs que els hi podien oferir, això és, la solidesa que encara al cinc-cents presentaven dintre de les variades bosses. al marge d'altres criteris tan atractius com l'antiguitat de llinatge i l'ennobliment. Les estratègies de control portarien a les darreries del segle, saturades aquestes vinculacions familiars, a emergir certs conflictes, com ho demostra el fet que el sector que els encapçalà es tractava de noves famílies que havien perdut qüotes per l'aliança entre les velles oligarquies i els doctors. En el marc de l'audiència, les trajectòries d'ennobliment d'un dels seus sectors, aquell amb majors vinculacions amb els cercles privilegiats, es trobaven en un bon nombre de situacions, a la base de les trajectòries polítiques, per quant l'ennobliment havia decorregut lligat a la promoció i de la promoció, a la consolidació generacional. Aquesta capacitat de consolidació, reforçava les estructures de govern. Les trajectòries d'ennobliment en tant que trajectòries de competitivitat anaven destinades a acusar consegüentment els diferents sectors de poder. La conflictivitat política de les darreries del cinc-cents trobava part de les seves arrels a la carrera envers l'ennobliment de les noves famílies.

IV

Fonts

FONTS DOCUMENTALS¹

1. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona

Notaris del segle XVI:

Anònims (1501-1623), *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1539-1553, llig. 23; *Proceso incoado ante la curia del veguer de Barcelona, entre Don Tomás de Boixados y Don Miguel Juan de Boixados*, 1551-1556, llig. 30.

Albornar, Joan (1548-1568), *Pliego de escrituras sueltas: capítulos matrimoniales, testamentos, inventarios, etc., de varios años*, llig. 3.

Alonso, Onofré (1570-1590), *Primus testamentorum liber*, 1570-1580, llig. 12; *Secundus testamentorum liber*, 1574-1584, llig. 12; *Pliego de capítulos matrimoniales, inventarios, etc.*, 1570-1583, llig. 11; *Pliego de capítulos matrimoniales, inventarios, etc.*, 1580-1582, llig. 11; *Pliego de capítulos matrimoniales, inventarios, etc.*, 1583-1585, llig. 11; *Pliego de capítulos matrimoniales, inventarios, etc.* 1586-1589, llig. 11; *Pliego de testamentos sueltos*, 1570-1590, llig. 12.

Andreu, Joan (1583-1622), *Secundus liber testamentorum*, 1596-1622, llig. 11; *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 11.

Anglès, Antoni (1497-1544), *Primus testamentorum liber, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1506-1530, llig. 30; *Secundus testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum liber*, 1528-1540, llig. 19; *Libro tercero de testamentos*, 1522-1542, llig. 20; *Legajo de testamentos sueltos*, 1522-1539, llig. 13; *Legajo de capítulos matrimoniales*, 1532-1540, llig. 20; *Libro de inventarios y almonedas*, 1536-1539, llig. 15; *Legajo de inventarios y almonedas*, 1513-1539, llig. 23; *Legajo de inventarios y almonedas*, 1527-1543, llig. 22.

Aquiles, Francesc (major) (1569-1597), *Primi libri testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1580-1593, llig. 14; *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 20.

Bas, Pere Jaume (1569-1609), *Libro de testamentos e inventarios*, 1573-1606, llig. 2.

Batlle, Antoni (1590-1620), *Liber primus capitulorum matrimonialium et concordiarum*, 1590-1595, llig. 17; *Secundi libri capitulorum matrimonialium et concordiarum*, 1595-1598, llig. 16; *Liber tercius capitulorum matrimonialium et concordiarum*, 1598-1600, llig. 16; *Liber quintus capitulorum matrimonialium et concordiarum*, 1608-1611, llig. 16; *Primus liber testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1592-1600, llig. 30; *Secundus liber testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1593-1606, llig. 29; *Liber tercius testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1593-1613, llig. 30; *Quartus et ultimus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1614-1620, llig. 29; *Liber primus inventariorum et encantum*, 1590-1601, llig. 19; *Liber secundus inventariorum et encantum*, 1596-1601, llig. 17; *Liber tercius inventariorum et encantum*, 1605-1620, llig. 19; *Liber*

¹ L'ordre d'exposició dels arxius obeeix, no pas a criteris alfabètics, sinó de volum documental utilitzat.

quartus inventariorum et encantum, 1598-1604, llig. 18; *Liber quintus inventariorum et encantum*, 1609-1618, llig. 18.

Blanch, Francesc (1599-1626), *Primus capitulorum matrimonialium liber*, 1600-1608, llig. 13; *Secundus capitulorum matrimonialium liber*, 1609-1612, llig. 13; *Tercius capitulorum matrimonialium liber*, 1613-1617, llig. 13; *Quartus capitulorum matrimonialium liber*, 1618-1620, llig. 20; *Quintus capitulorum matrimonialium liber*, 1621-1624, llig. 19; *Primi libri testamentorum*, 1604-1610, llig. 15; *Libri secundi testamentorum*, 1602-1618, llig. 15; *Libri tercii testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1619-1626, llig. 16; *Primus inventariorum et encantum*, 1600-1607, llig. 22; *Secundus inventariorum et encantum liber*, 1608-1610, llig. 22; *Tercius inventariorum et encantum liber*, 1611-1613, llig. 22; *Quartus inventariorum et encantum liber*, 1614-1616, llig. 23; *Quintus inventariorum et encantum liber*, 1617-1620, llig. 23; *Sextus inventariorum et encantum liber*, 1621-1624, llig. 22.

Bofill, Bartomeu (1566-1592), *Manual de capítulos matrimoniales*, 1566-1592, llig. 13; *Llibre de concòrdies*, 1568-1591, llig. 13; *Manual de testamentos*, 1569-1588, llig. 12.

Bonet, Francesc (1565-1608), *Manual de testamentos*, 1595-1590, llig. 7.

Bou, Onofré (1553-1571), *Dos pliegos de capítulos matrimoniales de varios años*, llig. 11; *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 13.

Bruniquer, Esteve-Gilabert (1590-1641), *Liber primus capitulorum matrimonialium et alium convencionum et concordiarum*, 1591-1593, llig. 15; *Liber capitulorum matrimonialium et aliarum capitulacionum, convencionum et concordiarum*, 1593-1596, llig. 15; *Liber tercius capitulacionum*, 1596-1598, llig. 15; *Liber quartus capitulorum matrimonialium et aliarum capitulacionum*, 1599-1601, llig. 15; *Liber quintus capitulorum matrimonialium et aliarum capitulacionum*, 1602-1604, llig. 23; *Liber sextus capitulorum matrimonialium et concordiarum*, 1605-1608, llig. 23; *Liber septimus capitulorum matrimonialium et concordiarum*, 1609-1617, llig. 19; *Liber octavus capitulorum matrimonialium transaccionum et instrumentorum*, 1618-1624, llig. 23; *Liber nonus capitulorum matrimonialium, transaccionum et concordiarum*, 1527-1534, llig. 24; *Liber undecimus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum*, 1635-1641, llig. 24; *Liber testamentorum*, 1591-1608, llig. 13; *Liber secundus testamentorum*, 1598-1636, llig. 13; *Inventariorum et encantum*, 1591-1600, llig. 14; *Inventariorum et encantum*, 1601-1609, llig. 26; *Liber tercius inventariorum et encantum*, 1610-1620, llig. 26.

Çafont, Antic (1568-1588), *Liber capitulorum matrimonialium*, 1568-1588, llig. 6; *Primus liber testamentorum codicillorum*, 1570-1583, llig. 5; *Llibre segon de testaments* 1573-1588, llig. 5; *Pliego de testamentos sueltos*, 1568-1588, llig. 8; *Pliego de inventarios sueltos*, 1572-1580, llig. 9; *Pliego de inventarios sueltos*, 1581-1588, llig. 9.

Çafont, Josep (1598-1647), *Manual de capítulos matrimoniales*, 1600-1611, llig. 26;

- Manual de capítulos matrimoniales*, 1612-1621, llig. 26; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1622-1635, llig. 38; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1636-1647, llig. 26; *Llibre de testaments*, 1599-1619, llig. 21; *Llibre de testaments*, 1613-1629, llig. 22; *Liber tercius testamentorum*, 1630-1641, llig. 21; *Quartus liber testamentorum* 1640-1644, llig. 21; *Manual de inventarios*, 1599-1620, llig. 29; *Manual de inventarios*, 1621-1636, llig. 29; *Manual de inventarios*, 1634-1646, llig. 28; *Liber primus concordiarum*, 1632-1620, llig. 27; *Liber secundus concordiarum*, 1621-1636, llig. 27; *Llibre de concòrdies*, 1632-1647, llig. 27.
- Calopa, Climent (1528-1584)**, *Liber primus testamentorum*, 1529-1557, llig. 11; *Liber secundus testamentorum*, 1554-1563, llig. 11.
- Calçà, Joan Llorenç (1520-1549)**, *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 2.
- Canyelles, Joan Geroni (1519-1563)**, *Manual de testamentos*, 1520-1561, llig. 21; *Bursa capitulorum matrimonialium*, 1521-1539, llig. 22; *Bursa capitulorum matrimonialium*, 1550-1563, llig. 22; *Bursa inventariorum*, 1519-1539, llig. 25; *Bursa inventariorum*, 1540-1545, llig. 21; *Bursa inventariorum*, 1547-1563, llig. 19; *Legajo de testamentos sueltos, de varios años*, llig. 28.
- Carles, Joan (1538-1603)**, *Libros de contratos, capítulos matrimoniales, testamentos, inventarios, etc.*, 1550-1597, llig. 5.
- Castellar, Joan (1518-1538)**, *Primus liber testamentorum*, 1519-1536, llig. 2.
- Castellar, Pau (1559-1610)**, *Manual de testamentos*, 1559-1574, llig. 13.
- Castelló, Nadal (1578-1599)**, *Manual de capítulos matrimoniales*, 1585-1592, llig. 8; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1593-1596, llig. 8; *Manual de inventarios*, 1579-1584, llig. 3; *Manual de inventarios*, 1584-1588, llig. 5; *Manual de inventarios*, 1589-1595, llig. 1.
- Celitons, Matíes (1565-1577)**, *Primus liber testamentorum*, 1566-1575, llig. 2.
- Celitons, Pere (1513-1550)**, *Primus liber testamentorum et ultimarum voluntatum*, 1515-1529, llig. 4; *Plec d'inventaris*, 1530-1536, llig. 10.
- Cellarés, Joan Vicenç (1589-1628)**, *Liber 1 capitulorum matrimonialium*, 1590-1594, llig. 37; *Liber 2 capitulorum matrimonialium*, 1595-1597, llig. 31; *Liber 3 capitulorum matrimonialium*, 1598-1601, llig. 31; *Liber 4 capitulorum matrimonialium*, 1602-1604, llig. 39; *Liber 5 capitulorum matrimonialium*, 1605-1608, llig. 38; *Liber 6 capitulorum matrimonialium*, 1609-1613, llig. 40; *Liber 7 capitulorum matrimonialium*, 1617-1619, llig. 40; *Liber 8 capitulorum matrimonialium*, 1621-1625, llig. 39; *Secundum librum testamentorum*, 1592-1607, llig. 25; *Tercium librum testamentorum*, 1604-1615, llig. 25; *Quartum librum testamentorum*, 1605-1626, llig. 38.
- Cellers, Miquel (major) (1519-1561)**, *Manual de inventarios*, 1523-1525, llig. 8; *Manual de inventarios*, 1539-1544, llig. 13; *Manual de inventarios*, 1544-1548, llig. 13; *Pliego de capítulos matrimoniales, testamentos, etc.*, 1527-1551, llig. 1.
- Cellers, Miquel (menor) (1578-1600)**, *Libro de concordias*, 1581-1592, llig. 11;

- Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1581-1591, llig. 15; *Primus liber testamentorum*, 1578-1593, llig. 9; *Secundus liber testamentorum*, 1593-1598, llig. 9; *Tercius liber testamentorum*, 1581-1585, llig. 10.
- Coll, Salvador (1575-1613)**, *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1577-1588, llig. 33; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1591-1598, llig. 32; *Pliego de inventarios*, 1586-1592, llig. 26; *Pliego de inventarios*, 1594-1600, llig. 33.
- Companys Gispert, Esteve (1572-1582)**, *Manual de capítulos matrimoniales*, 1573-1579, llig. 2; *Primus liber testamentorum*, 1573-1579, llig. 4; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1573-1580, llig. 4; *Pliego de testamentos sueltos*, 1574-1579, llig. 4.
- Cortell, Geroni (1599-1634)**, *Manual de capítulos matrimoniales, testamentos, inventarios y almonedas*, 1599-1624, llig. 1; *Manual de capítulos matrimoniales, testamentos, inventarios y almonedas*, 1599-1634, llig. 1.
- Cuberta, Miquel (1561-1592)**, *Primus liber testamentorum*, 1561-1585, llig. 4; *Pliego de capítulos matrimoniales de varios años*, llig. 3; *Pliego de inventarios sueltos*, 1572-1592, llig. 4.
- Devesa, Francesc (1588-1605)**, *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1589-1604, llig. 10; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1589-1599, llig. 13; *Pliego de capítulos matrimoniales de varios años*, llig. 10; *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 15.
- Ferrer, Pere (1564-1592)**, *Manual de contratos y capitulos matrimoniales*, 1575-1586, llig. 11; *Manual de testamentos*, 1567-1587, llig. 10; *Manual de inventarios*, 1564-1579, llig. 14; *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 12; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1564-1577, llig. 12.
- Fitor, Pere (major) (1549-1590)**, *Primum librum testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1549-1576, llig. 19; *Secundum librum testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1567-1589, llig. 19.
- Fitor, Pere (menor) (1590-1609)**, *Primum librum testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1591-1608, llig. 10; *Pliego de capítulos matrimoniales y escrituras sueltas de varios años*, llig. 10.
- Franquesa, Gaspar Ça (1503-1568)**, *Pliego de testamentos sueltos*, 1505-1563, llig. 8; *Pliego de inventarios sueltos*, 1520-1560, llig. 6.
- Garau, Pere Joan (1545-1564)**, *Manual de testamentos*, 1545-1563, llig. 3.
- Gomar, Pau (1550-1583)**, *Primus testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1551-1570, llig. 6; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1551-1567, llig. 18; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1570-1583, llig. 17; *Pliego de testamentos sueltos*, 1550-1562, llig. 18; *Pliego de inventarios*, 1551-1567, llig. 18; *Pliego de inventarios*, 1554-1577, llig. 17.
- Gual, Francesc (1536-1580)**, *Manual de capítulos matrimoniales*, 1564-1566, llig. 12; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1576, llig. 11; *Liber VII et ultimus capitulorum*

matrimonialium, 1577-1580, llig. 12; *Manual de inventarios*, 1553-1555, llig. 12; *Liber V inventariorum et encantum*, 1563-1565, llig. 14; *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 13.

Jorba, Lluís (menor) (1550-1619), *Primum testamentorum et codicillorum librum*, 1560-1583, llig. 15; *Secundus liber testamentorum et codicillorum*, 1575-1603, llig. 19; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1578-1607, llig. 20; *Informatio recepta super genere et consanguinitate*, 1560-1593, llig. 3; *Sentència arbitral entre Galcerà Pau Lull i Geroni Sescases*, 1563, llig. 20.

Lentisclà, Jaume Pau (1587-1612), *I librum capitulorum matrimonialium*, 1591, llig. 15; *III capitulorum matrimonialium*, 1594-1595, llig. 14; *VI capitulorum matrimonialium liber*, 1601-1601, llig. 14; *VIII librum capitulorum matrimonialium*, 1608, llig. 15; *Primum testamentorum et codicillorum librum*, 1588-1595, llig. 15; *I liber aprisarum testamentorum et codicillorum*, 1596-1598, llig. 12; *II liber aprisarum testamentorum et codicillorum*, 1602-1611, llig. 12; *III liber aprisarum testamentorum et codicillorum*, 1593-1597, llig. 12; *II liber inventariorum et encantum*, 1591-1592, llig. 11; *III liber inventariorum et encantum*, 1595-1598, llig. 11; *VI liber inventariorum et encantum*, 1603-1605, llig. 13; *VII et ultimus liber inventariorum et encantum*, 1607-1612, llig. 11; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1608-1612, llig. 15.

Lentisclà, Nicolau (1564-1613), *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1580-1584, llig. 19; *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1584-1586, llig. 19; *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, 1586-1588, llig. 14; *Quartus liber capitulorum matrimonialium*, 1588-1590, llig. 19; *Sextus liber capitulorum matrimonialium*, 1592-1593, llig. 19; *Septimus liber capitulorum matrimonialium*, 1604-1606, llig. 13; *Decimus liber capitulorum matrimonialium*, 1606-1612, llig. 21; *Libro de capítulos matrimoniales*, 1594-1595, llig. 24; *Libro de capítulos matrimoniales*, 1596, llig. 21; *Libro de capítulos matrimoniales*, 1596-1598, llig. 23; *Primus librum aprisiarum, testamentorum et codicillorum*, 1564-1576, llig. 13; *Librum secundum testamentorum et codicillorum*, 1585-1587, llig. 23; *Manual de testamentos*, 1576-1583, llig. 13; *Manual de testamentos*, 1584-1585, llig. 24; *Manual de testamentos*, 1585-1588, llig. 24; *Manual de testamentos*, 1593-1595, llig. 23; *Manual de testamentos*, 1600-1611, llig. 24; *Liber II inventariorum et encantum*, 1577-1582, llig. 18; *Liber III inventariorum et encantum*, 1583-1584, llig. 22; *Liber IIII inventariorum et encantum*, 1585-1586, llig. 18; *Liber V inventariorum et encantum*, 1586-1589, llig. 18; *Pliego de capítulos matrimoniales de varios años*, llig. 24.

Mallol, Pau (1548-1588), *Primum librum testamentorum*, 1549-1580, llig. 14; *Secundus librum testamentorum*, 1580-1588, llig. 12; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1552-1587, llig. 19; *Pliego de inventarios sueltos*, 1552-1587, llig. 19; *Pliego de inventarios sueltos* 1555-1586, llig. 18.

- Martí, Joan (1506-1559)**, *Librum notarum testamentorum, donacionum causa mortis et codicillorum primum*, 1507-1554, llig. 8.
- Masclans, Salvador (1580-1602)**, *Primus liber testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1580-1601, llig. 8; *Manual de testamentos*, 1593-1599, llig. 11.
- Miquel, Jaume Benet (1527-1544)**, *Primus testamentorum liber*, 1528-1542, llig. 4; *Secundus liber testamentorum*, 1528-1543, llig. 4; *Manual de testamentos*, 1527-1534, llig. 3; *Pliego de inventarios*, 1529-1533, llig. 6; *Pliego de capítulos matrimoniales de varios años*, llig. 7; *Pliego de testamentos de varios años*, llig. 5.
- Mir, Andreu Miquel (major) (1512-1549)**, *Legajo de capítulos matrimoniales*, 1512-1519, llig. 21.
- Mir, Andreu Miquel (menor) (1539-1575)**, *Secundus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1549-1555, llig. 9; *Manual de inventarios*, 1557-1559, llig. 5; *Legajo de testamentos de varios años*, llig. 18; *Legajo de inventarios*, 1544-1545, llig. 18; *Legajo de capítulos matrimoniales, inventarios, testamentos, etc.*, 1540, llig. 14; *Legajo de capítulos matrimoniales, inventarios, testamentos, etc.*, 1541, llig. 18; *Legajo de capítulos matrimoniales, inventarios, testamentos, contratos marítimos, ventas, etc.*, 1542, llig. 11; *Legajo de capítulos matrimoniales, contratos marítimos, inventarios, testamentos, etc.*, 1543, llig. 13; *Legajo de capítulos matrimoniales, contratos marítimos, inventarios, testamentos, etc.*, 1544, llig. 13; *Legajo de capítulos matrimoniales, contratos marítimos, inventarios, testamentos, etc.*, 1545, llig. 14; *Legajo de capítulos matrimoniales, contratos marítimos, inventarios, testamentos, etc.*, 1546, llig. 14; *Legajo de capítulos matrimoniales, contratos marítimos, inventarios, testamentos, etc.*, 1547, llig. 17; *Legajo de capítulos matrimoniales, contratos marítimos, inventarios, testamentos, etc.*, 1548, llig. 11; *Legajo de capítulos matrimoniales, contratos marítimos, inventarios, testamentos, etc.*, 1549, llig. 13.
- Monjo, Joan (1540-1562)**, *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1541-1561, llig. 23.
- Mulnell, Francesc (1536-1572)**, *Primus liber testametorum*, 1539-1558, llig. 1; *Pliego de testamentos sueltos*, 1538-1559, llig. 12.
- Mur, Antoni (1542-1563)**, *Pliego de capítulos matrimoniales de varios años*, llig. 12; *Pliego de testamentos sueltos*, 1556-1586, llig. 13.
- Ollers, Geroni (1571-1595)**, *Manual de capítulos matrimoniales e inventarios*, 1578-1593, llig. 11; *Primus liber testamentorum*, 1578-1594, llig. 11.
- Pastor, Maties (1586-1606)**, *Manual de capítulos matrimoniales*, 1587-1606, llig. 8; *Liber omnium testamentorum*, 1587-1605, llig. 7; *Pliego de testamentos sueltos*, 1587-1605, llig. 7.
- Pastor, Pere Pau (1596-1630)**, *Primus testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum liber*, 1597-1630, llig. 6; *Pliego de capítulos matrimoniales*,

1597-1624, llig. 7.

- Pedralbes, Francesc (1562-1600)**, *Primus liber testamentorum*, 1563-1579, llig. 31; *Secundus liber testamentorum*, 1579-1588, llig. 31; *Tercius liber testamentorum*, 1577-1597, llig. 31; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1564-1590, llig. 33; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1572-1588, llig. 34; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1580-1599, llig. 34; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1587-1593, llig. 33; *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 31.
- Pedralbes, Galcerà Sever (1599-1638)**, *Primus liber testamentorum*, 1592-1608, llig. 12; *Secundus liber testamentorum*, 1604-1626, llig. 12; *Pliego de testamentos sueltos*, 1609-1627, llig. 13; *Pliego de capítulos matrimoniales sueltos*, 1599-1638, llig. 16; *Pliego de inventarios sueltos*, 1600-1627, llig. 13.
- Puigjaner, Baltasar (1547-1612)**, *Primus liber testamentorum*, 1547-1554, llig. 9; *Primus liber testamentorum*, 1555-1585, llig. 9; *Pliego de inventarios sueltos*, 1547-1565, llig. 13.
- Puigvert, Bernat (1592-1623)**, *Manual de concordias y otras escrituras*, 1599-1620, llig. 24; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1592-1599, llig. 22; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1600-1606, llig. 22; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1606-1611, llig. 23; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1612-1616, llig. 23; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1617-1622, llig. 23; *Manual de testamentos*, 1592-1623, llig. 25; *Manual de testamentos*, 1593-1621, llig. 24; *Manual de inventarios*, 1593-1603, llig. 24; *Manual de inventarios*, 1601-1623, llig. 24.
- Renard, Pau (1521-1577)**, *Manual de capítulos matrimoniales*, 1523-1548, llig. 23; *Manual de capítulos matrimoniales* 1540-1550, llig. 24; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1548-1557, llig. 24; *Primus testamentorum liber*, 1522-1544, llig. 25; *Secundus testamentorum liber*, 1545-1558, llig. 25; *Manual de inventarios*, 1530-1541, llig. 25; *Manual de inventarios*, 1535-1537, llig. 25.
- Rialp, Onofré (1588-1600)**, *Primus capitulorum liber*, 1558-1569, llig. 8; *Secundus capitulorum liber*, 1570-1586, llig. 8; *Primus liber testamentorum*, 1559-1583, llig. 14; *Secundum testamentorum liber*, 1585-1600, llig. 14.
- Riera, Miquel Joan (1530-1557)**, *Manual de testamentos*, 1532-1546, llig. 8; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1530-1547, llig. 11; *Pliego de inventarios*, 1530-1543, llig. 12; *Pliego de inventarios*, 1544-1557, llig. 12.
- Roure, Antoni (1592-1622)**, *Llibre primer de concòrdies*, 1593-1603, llig. 19; *Llibre segon de concòrdies*, 1604-1612, llig. 20; *Llibre tercer de concòrdies*, 1613-1622, llig. 19; *Libro primero de capítulos matrimoniales*, 1592-1603 llig. 17; *Libro segundo de capítulos matrimoniales*, 1604-1609, llig. 17; *Libro tercero de capítulos matrimoniales*, 1610-1616, llig. 18; *Llibre quart de capítols matrimoniales*, 1616-1622, llig. 19; *Primer llibre de testaments*, 1593-1607, llig. 13; *Manual de testaments*, 1598-1615, llig. 21; *Libro de inventarios*, 1592-1621, llig. 18; *Libro de inventarios*, 1603-1615, llig. 20.

- Rufet, Lluís (1553-1601)**, *Primum librum testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1553-1581, llig. 16; *Legajo de inventarios sueltos*, 1553-1580, llig. 26.
- Sabata, Francesc (1595-1607)**, *Manual de capítulos matrimoniales*, 1595-1603, llig. 3; *Primus liber testamentorum seu ultimarum voluntatum*, 1598-1603, llig. 3.
- Sabata, Pere (1570-1588)**, *Liber capitulorum matrimonialium primus*, 1570-1580, llig. 12; *Liber secundus et ultimus capitulorum matrimonialium*, 1581-1588, llig. 12; *Primus liber testamentorum seu ultimarum voluntatum*, 1572-1588, llig. 13; *Liber inventariorum et encantum*, 1573-1581, llig. 12; *Liber inventariorum et encantum*, 1582-1587, llig. 13.
- Sala, Joan (1568-1608)**, *Llibre de concòrdies*, 1572-1604, llig. 28; *Llibre primer de capítols matrimoniales*, 1570-1584, llig. 28; *Llibre segon de capítols matrimoniales*, 1586-1591, llig. 30; *Llibre tercer de capítols matrimoniales*, 1593-1607, llig. 30; *Primus liber testamentorum seu ultimarum voluntatum seu elogiorum deffunctorum*, 1571-1583, llig. 17; *Testamentorum liber secundus*, 1574-1596, llig. 20; *Liber tercius testamentorum*, 1597-1606, llig. 26; *Manual de inventarios y almonedas*, 1570-1590, llig. 29; *Manual de inventarios y almonedas*, 1595-1607, llig. 29; *Pliego de testamentos sueltos de varios años*, llig. 27.
- Saragossa, Joan (1529-1544)**, *Dos pliegos de capítulos matrimoniales de varios años*, llig. 3-4; *Pliego de contratos y concordias de varios años*, llig. 4; *Pliego de testamentos de varios años*, llig. 3.
- Sastre, Jaume (major) (1502-1543)**, *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1504-1529, llig. 8; *Secundus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1528-1543, llig. 8; *Pliego de testamentos sueltos*, 1502-1543, llig. 8; *Liber primus inventariorum et encantum*, 1507-1535, llig. 7; *Liber secundus inventariorum et encantum*, 1509-1540, llig. 7.
- Soler, Pere Joan (1538-1578)**, *Primum librum testamentorum*, 1539-1563, llig. 11; *Secundum librum testamentorum*, 1560-1578, llig. 11.
- Soler Ferran, Joan (1598-1626)**, *Liber capitulorum matrimonialium*, 1599-1607, llig. 22; *Liber capitulorum matrimonialium*, 1600-1626, llig. 22; *Liber capitulorum matrimonialium*, 1607-1611, llig. 23; *Liber capitulorum matrimonialium*, 1610-1617, llig. 23; *Liber capitulorum matrimonialium*, 161-1615, llig. 23; *Liber capitulorum matrimonialium*, 1618-1620, llig. 23; *Liber capitulorum matrimonialium*, 1621-1624, llig. 22; *Liber transaccionum et concordiarum*, 1599-1603, llig. 21; *Liber transaccionum et concordiarum*, 1603-1609, llig. 20; *Liber transaccionum et concordiarum*, 1608-1623, llig. 21; *Liber transaccionum et concordiarum*, 1609-1615, llig. 20; *Liber testamentorum*, 1599-1606, llig. 25; *Liber testamentorum*, 1599-1607, llig. 24; *Liber testamentorum*, 1607-1614, llig. 24; *Liber testamentorum*, 1607-1626, llig. 25; *Llibre de testaments*, 1614-1620, llig. 24; *Liber inventariorum et ecantum*, 1599-1607, llig. 26; *Liber inventariorum et encantum*, 1607-1614, llig. 26; *Liber*

- inventarium et encantum*, 1612-1614, llig. 25; *Liber inventarium et encantum*, 1614-1620, llig. 26; *Pliogo de testamentos sueltos de varios años*, llig.24.
- Solsona, Francesc (1529-1577)**, *Manual de capítulos matrimoniales*, 1534-1547, llig. 4; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1547-1560, llig. 4; *Liber primus testamentorum*, 1530-1551, llig.15; *Liber secundus testamentorum*, 1550-1573, llig. 15.
- Sotalell, Llorenç (1553-1576)**, *Primus liber testamentorum*, 1553-1561, llig. 7; *Liber testamentorum*, 1559-1574, llig. 7; *Liber testamentorum*, 1561-1567, llig. 7.
- Sunyer, Francesc (1526-1572)**, *Primus liber testamentorum*, 1527-1558, llig. 20; *Secundus liber testamentorum*, 1558-1569, llig. 12.
- Talavera, Geroni (1564-1609)**, *Primis liber testamentorum*, 1566-1591, llig. 15; *Pliogo de capítulos matrimoniales*, 1564-1609, llig. 9.
- Talavera, Pere (1539-1594)**, *Primus liber testamentorum*, 1539-1553, llig. 3; *Manual de testamentos*, 1550-1559, llig. 6; *Manual de testamentos*, 1561-1576, llig. 3; *Inventari de Galceran Dusay*, 1567, llig. 6.
- Terés, Joan (1589-1607)**, *Manual de capítulos matrimoniales*, 1592-1602, llig. 13; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1600-1606, llig. 11; *Manual de concordias*, 1595-1606, llig. 14; *Manual de testamentos*, 1596-1605, llig. 14; *Pliogo de inventarios sueltos*, 1593-1605, llig. 16; *Pliogo de inventarios sueltos*, 1594-1606, llig. 16.
- Torres, Francesc (1598-1640)**, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1604-1608, llig. 15; *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1609-1614, llig. 14; *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, 1615-1619, llig. 15; *Quartus liber capitulorum matrimonialium*, 1620-1624, llig. 13; *Quintus liber capitulorum matrimonialium*, 1626-1630, llig. 13; *Sextus liber capitulorum matrimonialium*, 1631-1634, llig. 13; *Primus testamentorum et codicillorum librum*, 1601-1618, llig. 15; *Secundus testamentorum et codicillorum librum*, 1620-1640, llig. 15.
- Torres, Lluís (1567-1630)**, *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1581-1589 llig. 12; *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, 1589-1594, llig. 6; *Primum testamentorum et codicillorum librum*, 1569-1593, llig. 6; *Libro de testamentos*, 1614-1630, llig. 12.
- Vallalta, Esteve (1594-1628)**, *Manual de capítulos matrimoniales y concordias*, 1591-1609, llig. 9; *Manual de capítulos matrimoniales y concordias*, 1603-1613, llig. 9; *Primi libri testamentorum*, 1594-1616, llig. 7; *Manual de inventarios y almonedas*, 1582-1599, llig. 9; *Manual de inventarios y almonedas*, 1600-1625, llig. 8.
- Vidal, Francesc (menor) (1590-1628)**, *Manual de capítulos matrimoniales*, 1619-1628, llig. 20; *Primus liber testamentorum*, 1593-1607, llig. 19.
- Vilana, Joan (1480-1528)**, *Primus liber testamentorum*, 1480-1518, llig. 9.
- Vilar, Joan (1508-1554)**, *Secundi libri testamentorum*, 1520-1538, llig. 8; *Tercii libri testamentorum*, 1517-1554, llig. 8; *Quarti libri testamentorum*, 1541-1554, llig. 8.
- Vives, Miquel (1581-1619)**, *Liber testamentorum* 1582-1602, llig. 7; *Secundus liber*

testamentorum, 1590-1614, llig. 7.

Xemallau, Gaspar Montserrat (1579-1634), *Manual de capítulos matrimoniales*, 1607-1610, llig. 26; *Manual de capítulos matrimoniales* 1614-1617, llig. 27; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1618-1621, llig. 28; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1621-1626, llig. 27; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1626-1629, llig. 27; *Primum librum testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1601-1616, llig. 23; *Manual de testamentos*, 1610-1633, llig. 23; *Primus inventariorum et encantuum liber*, 1597-1610, llig. 26; *Secundum inventariorum et encantuum liber*, 1611-1613, llig. 25; *Tercium inventariorum et encantuum liber*, 1614-1625, llig. 26.

Notaris del segle XVII:

Amell, Maties (1603-1639), *Llibre de concòrdies i capítols matrimonials*, 1614-1638, llig. 13; *Llibre de testaments i inventaris*, 1616-1639, llig. 13.

Aguiles, Francesc (menor) (1612-1649), *Primum librum testamentorum codicillorum et ultimarum voluntatum*, 1612-1636, llig. 18; *Secundum librum testamentorum, codicillorum et ultimarum voluntatum*, 1626-1647, llig. 18; *Pliego de capítulos matrimoniales sueltos*, 1614-1642, llig. 21; *Pliego de testamentos sueltos*, 1613-1644, llig. 22; *Pliego de testamentos sueltos*, 1615-1648, llig. 22; *Pliego de inventarios sueltos*, 1612-1644, llig. 23; *Pliego de inventarios sueltos*, 1613-1644, llig. 23.

Barrot, Rafel (1601-1628), *Libri transaccionum et concordiarum*, 1604-1625, llig. 16; *Manual de inventarios*, 1614-1622, llig. 10.

Bas, Jaume (1633-1681), *Libro de concordias*, 1642-1649, llig. 13; *Manual de testamentos*, 1635-1669, llig. 13; *Manual de testamentos*, 1637-1675, llig. 10; *Libro de inventarios*, 1633-1672, llig. 9; *Libro de inventarios*, 1638-1676, llig. 11.

Batlle, Ramon (1633-1649), *Llibre de capítols matrimonials i de concòrdies i transaccions*, 1635-1639, llig. 6; *Primus liber testamentorum codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1633-1642, llig. 6; *Llibre segon de testaments*, 1640-1649, llig. 6; *Pliego de capítulos matrimoniales de varios años*, llig. 7.

Bruniquer, Joan Pau (1621-1659), *Liber primus testamentorum*, 1632-1648, llig. 2.

Calders, Francesc (1608-1646), *Liber primus capitulorum matrimonialium*, 1619-1636, llig. 2; *Liber primus testamentorum*, 1608-1646, llig. 2; *Primi liber inventariorum et encantuum*, 1619-1641, llig. 2; *Pliego de testamentos sueltos*, 1621-1640, llig. 2.

Caselles, Francesc (1617-1631), *Manual de capítulos matrimoniales*, 1618-1631, llig. 5; *Manual de testamentos*, 1620-1631, llig. 7; *Inventaris i encants*, 1620-1630, llig. 6; *Concòrdies*, 1618-1631, llig. 6.

Cellarés, Rafel Joan (1635-1674), *Libro primero de concordias*, 1636-1657, llig. 25; *Primum librum testamentorum*, 1632-1648, llig. 21; *Secundum librum testamentorum*, 1640-1657, llig. 20; *Libro de inventarios y almonedas*, 1636-1649, llig. 23.

Collell, Lluís (menor) (1618-1656), *Manual de concordias*, 1622-1656, llig. 13;

Liber primus capitulorum matrimonialium, 1622-1639, llig. 14; *Liber primus testamentorum*, 1621-1640, llig. 12; *Llibre segon de testaments*, 1636-1656, llig. 12; *Liber primus inventariorum*, 1622-1639, llig. 13; *Liber secundus inventariorum*, 1640-1656, llig. 13.

Estalella, Antoni (1609-1652), *Libre primer de capítols matrimonials*, 1609-1616, llig. 25; *Libre segon de capítols matrimonials*, 1617-1622, llig. 25; *Libre tercer de capítols matrimonials*, 1623-1628, llig. 25; *Libre quart de capítols matrimonials*, 1629-1640, llig. 26; *Libre quint de capítols matrimonials*, 1611-1649, llig. 26; *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1609-1615, llig. 20; *Secundus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1618-1625, llig. 19; *Tercius liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1610-1634, llig. 20; *Libre primer de concòrdies* 1609-1616, llig. 22; *Libre segon de concòrdies* 1617-1624, llig. 22; *Libre tercer de concòrdies* 1625-1639, llig. 23; *Libre quart de concòrdies*, 1609-1653, llig. 26; *Libre primer de inventaris*, 1609-1618, llig. 23; *Libre segon de inventaris*, 1619-1625, llig. 24; *Libre tercer de inventaris*, 1626-1640, llig. 24.

Fita, Antoni Joan (1607-1644), *Liber primus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum* 1607-1611, llig. 37; *Liber secundus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum*, 1612-1614, llig. 37; *Liber tercius capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum* 1614-1618, llig. 37; *Liber quartus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum*, 1617-1618, llig. 36; *Liber quintus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum*, 1619-1620, llig. 38; *Liber sextus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum*, 1621-1622, llig. 38; *Liber septimus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum*, 1623-1624, llig. 38; *Liber octavus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum*, 1624-1626, llig. 39; *Liber nonus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum*, 1627-1628, llig. 39; *Liber decimus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum*, 1629-1631, llig. 35; *Liber undecimus capitulorum matrimonialium transaccionum et concordiarum*, 1630-1632, llig. 39; *Liber primus testamentorum*, 1608-1618, llig. 30; *Liber secundus testamentorum*, 1616-1623, llig. 29; *Liber tercius testamentorum*, 1611-1628, llig. 29; *Liber quartus testamentorum*, 1612-1633, llig. 29; *Liber quintus testamentorum*, 1620-1636, llig. 30; *Liber sextus testamentorum*, 1634-1641, llig. 30; *Llibre setè de testaments*, 1624-1644, llig. 30; *Liber primus inventariorum et encantium*, 1608-1614, llig. 35; *Libro segundo de inventarios y almonedas*, 1615-1618, llig. 40; *Libro tercero de inventarios y almonedas*, 1619-1622, llig. 33; *Libro cuarto de inventarios y almonedas*, 1623-1624, llig. 34; *Libro quinto de inventarios y almonedas*, 1626-1628, llig. 33; *Libro sexto de inventarios y almonedas*, 1629-1631, llig. 33; *Libro septimo de inventarios y almonedas*, 1632-1635, llig. 34; *Libro octavo de inventarios y almonedas*, 1636-1638, llig. 40; *Libro noveno de inventarios y*

almonedas, 1638-1642, llig. 34.

- Fontana, Francesc Josep (1615-1652)**, *Liber primus capitulorum matrimonialium*, 1615-1639, llig. 18; *Liber primus concordiarum*, 1615-1639, llig. 19; *Liber secundus et ultimus concordiarum*, 1640-1650, llig. 18; *Primum testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum librum*, 1615-1647, llig. 17; *Liber inventariorum et encantium*, 1615-1652, llig. 19.
- Huguet, Raimón Joan (1622-1641)**, *Pliego de concordias*, 1631-1641, llig. 6; *Pliego de inventarios y almonedas*, 1622-1641, llig. 8; *Pliego de procesos sueltos de varios años*, llig. 7.
- Jutge, Francesc (1610-1636)**, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1611-1615, llig. 17; *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1616-1618, llig. 17; *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, 1618-1622, llig. 17; *Quartus liber capitulorum matrimonialium*, 1623-1626, llig. 17; *Quintus liber capitulorum matrimonialium*, 1627-1630, llig. 17; *Sextus liber capitulorum matrimonialium*, 1631-1633, llig. 18; *Primus liber testamentorum*, 1610-1622, llig. 19; *Secundus liber testamentorum*, 1611-1629, llig. 20; *Tercius liber testamentorum*, 1617-1632, llig. 20; *Manual de concordias*, 1612-1633, llig. 20.
- Lentisclà, Francesc (1639-1685)**, *Primum librum testamentorum codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1639-1645, llig. 19; *Libro primero de inventarios y almonedas*, 1639-1644, llig. 21.
- Lentisclà, Geroni (1608-1648)**, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1609-1615, llig. 22; *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1615-1620, llig. 22; *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, 1620-1627, llig. 22; *Quartus liber capitulorum matrimonialium*, 1627-1633, llig. 22; *Primum testamentorum et codicillorum librum*, 1606-1616, llig. 23; *Tercium testamentorum et codicillorum librum*, 1626-1634, llig. 23; *Quintum testamentorum et codicillorum librum*, 1634-1643, llig. 23.
- Lentisclà, Miquel (1622-1643)**, *Pliego de capítulos matrimoniales sueltos*, 1622-1639, llig. 11.
- Lledó, Narcís Geroni (1624-1648)**, *Libro de concordias y capítulos matrimoniales*, 1629-1635, llig. 9; *Liber secundus capitulorum matrimonialium et transaccionum et concordiarum*, 1635-1642, llig. 11; *Primus liber testamentorum codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1630-1640, llig. 11; *Secundus liber testamentorum codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1639-1648, llig. 10; *Libro de inventarios y almonedas*, 1631-1640, llig. 10.
- Llunell, Francesc (1624-1672)**, *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1625-1644, llig. 15; *Secundus liber testamentorum et aliorum ultimarum voluntatum*, 1640-1650, llig. 15.
- Llunell, Pere (1604-1650)**, *Libro primero de capítulos matrimoniales*, 1604-1610 llig. 31; *Libro segundo de capítulos matrimoniales*, 1611-1614, llig. 31; *Libro tercero de*

- capítulos matrimoniales*, 1615-1619, llig. 34; *Libro cuarto de capítulos matrimoniales*, 1620-1624, llig. 34; *Libro quinto de capítulos matrimoniales*, 1625-1629, llig. 33; *Libro sexto de capítulos matrimoniales*, 1630-1636, llig. 33; *Manual de concordias*, 1604-1646, llig. 20; *Primus liber testamentorum*, 1604-1615, llig. 26; *Secundus liber testamentorum*, 1608-1623, llig. 26; *Tercius liber testamentorum*, 1611-1630, llig. 28; *Quartus liber testamentorum*, 1608-1639, llig. 27; *Libro primero de inventarios y almonedas*, 1604-1611, llig. 28; *Libro segundo de inventarios y almonedas*, 1612-1620, llig. 29; *Libro tercero de inventarios y almonedas*, 1621-1629, llig. 29; *Libro cuarto de inventarios y almonedas*, 1630-1639, llig. 30; *Libro quinto de inventarios y almonedas*, 1640-1648, llig. 30.
- Mestre, Antoni (1602-1623)**, *Libro de capítulos matrimoniales*, 1605-1619; llig. 5; *Libro de testamentos*, 1606-1620, llig. 6.
- Mora, Miquel (1623-1659)**, *Manual de testamentos*, 1627-1648, llig. 20; *Manual de testamentos*, 1628-1650, llig. 18; *Libro de procesos de información de diferentes caballeros que solicitan profesar en la Religión de San Juan de Jerusalén*, 1623-1640, llig. 18.
- Pastor, Francesc (1622-1657)**, *Pliego de transacciones y concordias*, 1625-1655, llig. 16; *Pliego de inventarios y almonedas*, 1640-1656, llig. 18.
- Pellicer, Rafel (1613-1649)**, *Libro de capítulos matrimoniales*, 1614-1645, llig. 13; *Primum testamentorum et codicillorum librum*, 1613-1637, llig. 13.
- Plà, Francesc (1618-1652)**, *Liber concordiarum, sententiarum arbitralium et aliorum instrumentorum*, 1624-1650, llig. 32; *Libro primero de capítulos matrimoniales*, 1621-1627, llig. 33; *Libro segundo de capítulos matrimoniales*, 1628-1630, llig. 33; *Libro tercero de capítulos matrimoniales*, 1631-1634, llig. 34; *Libro primero de testamentos*, 1618-1631, llig. 30; *Libro segundo de testamentos*, 1631-1637, llig. 30; *Libro tercero de testamentos*, 1626-1641, llig. 29; *Libro cuarto de capítulos matrimoniales*, 1624-1646, llig. 29; *Libro quinto de testamentos*, 1624-1651, llig. 29; *Sextus liber testamentorum*, 1635-1641, llig. 29; *Libro primero de inventarios y almonedas*, 1618-1628, llig. 35; *Libro segundo de inventarios y almonedas*, 1629-1632, llig. 35; *Libro tercero de inventarios y almonedas*, 1632-1636, llig. 36; *Libro cuarto de inventarios y almonedas*, 1637-1640, llig. 32; *Libro quinto de inventarios y almonedas*, 1640-1641, llig. 36.
- Plea, Bartomeu (1632-1665)**, *Liber primus capitulorum matrimonialium*, 1632-1653, llig. 11.
- Pons, Francesc (1616-1644)**, *Libro primero de capítulos matrimoniales y concordias*, 1617-1632, llig. 21; *Libro segundo de capítulos matrimoniales y concordias*, 1632-1644, llig. 22; *Primi libri testamentorum*, 1618-1631, llig. 15; *Llibre segon de testaments*, 1628-1636, llig. 15; *Llibre tercer de testaments*, 1636-1644, llig. 19;

- Pliego de concordias sueltas*, 1618-1644, llig. 20
- Prats, Josep (1634-1656)**, *Liber primus testamentorum*, 1640-1655, llig. 6; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1634-1656, llig. 6.
- Puigvert, Antoni (1617-1646)**, *Llibre de capítols matrimoniales, inventaris y encants*, 1623-1646, llig. 6; *Libro de testamentos*, 1617-1644, llig. 2.
- Rafeques, Joan Ramon (1628-1658)**, *Libro de testamentos*, 1628-1647, llig. 7; *Pliego de capítulos matrimoniales*, 1611-1648, llig. 6; *Pliego de concordias*, 1633-1650, llig. 6; *Pliego de inventarios*, 1632-1649, llig. 6; *Pliego de procesos originales*, 1638-1649, llig. 6; *Pliego de expedientes de dispensas matrimoniales*, 1633, llig. 1.
- Reig, Marçal (1605-1620)**, *Manual de procesos originales*, 1605-1608, llig. 2; *Pliego de procesos originales, escrituras sueltas y fragmentos de manual de varios años*, llig. 2.
- Reverter, Francesc (1637-1684)**, *Liber primus concordiarum*, 1638-1647, llig. 22; *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1638-1649, llig. 21; *Libro primero de inventarios y almonedas*, 1638-1647, llig. 17.
- Riera, Pere Jaume (1610-1628)**, *Liber primus capitulorum matrimonialium*, 1611-1615, llig. 4; *Libro de capítulos matrimoniales*, 1615-1619, llig. 4; *Liber primus testamentorum, codicillorum et donacionum causa mortis et aliarum ultimarum voluntatum*, 1611-1621, llig. 4; *Liber primus inventariorum et encantuum*, 1610-1612, llig. 4; *Pliego de capítulos matrimoniales sueltos*, 1610-1626, llig. 4; *Pliego de inventarios sueltos*, 1613-1621, llig. 4.
- Riera, Rafel (1605-1638)**, *Manual de capítulos matrimoniales*, 1606-1622, llig. 26; *Manual de capítulos matrimoniales*, 1623-1638, llig. 27; *Manual de concordias*, 1606-1620, llig. 25; *Manual de concordias*, 1621-1637, llig. 25; *Liber primus testamentorum*, 1608-1623, llig. 21; *Secundum librum testamentorum et codicillorum*, 1609-1638, llig. 20; *Libro primero de inventarios y almonedas*, 1605-1619, llig. 26; *Libro segundo de inventarios y almonedas*, 1620-1627, llig. 24; *Libro tercera de inventarios y almonedas*, 1628-1638, llig. 27.
- Rondó, Jaume (1638-1682)**, *Llibre de concòrdies*, 1640-1655, llig. 22; *Llibre de testaments*, 1638-1640, llig. 19; *Llibre de inventaris*, 1638-1649, llig. 19.
- Sabata, Geroni (1603-1630)**, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1606-1613, llig. 20; *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1613-1619, llig. 20; *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, 1616-1626, llig. 17; *Quartus liber capitulorum matrimonialium*, 1618-1640, llig. 17; *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1606-1618, llig. 19; *Secundus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1609-1632, llig. 19; *Libro primero de inventarios*, 1607-1624, llig. 22; *Libro segundo de inventarios*, 1616-1637, llig. 18.
- Salines, Joan (1627-1655)**, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1628-1640, llig. 19; *Primus liber testamentorum et codicillorum*, 1628-1639, llig. 14; *Secundus liber testamentorum*, 1639-1648, llig. 15; *Liber primus inventariorum et encantuum*, 1628-

1639, llig. 18; *Liber secundus inventariorum et encantuum*, 1640-1645, llig. 17; *Liber transaccionum et concordiarum, societatum ac sentenciarum arbitralium*, 1630-1651, llig. 18.

Serra, Miquel (1636-1681), *Liber testamentorum*, 1637-1681, llig. 11; *Libro de inventarios y almonedas*, 1639-1644, llig. 11; *Libro de inventarios y almonedas*, 1640-1652, llig. 12; *Libro de concordias*, 1636-1643, llig. 10.

Servat, Antic (major) (1603-1647), *Capitula matrimonialia et concordie*, 1604-1611, llig. 43; *Capitula matrimonialia et concordie*, 1610-1616, llig. 30; *Capitula matrimonialia et concordie*, 1611-1614, llig. 43; *Capitula matrimonialia et concordie*, 1620-1622, llig. 46; *Capitulorum matrimonialium et concordie*, 1623-1626, llig. 39; *Capitula matrimonialia et concordie*, 1626-1630, llig. 44; *Capitula et concordie*, 1631-1634, llig. 47; *Capitula matrimonialia et concordie*, 1635-1637, llig. 39; *Capitula matrimonialia et concordie*, 1638-1642, llig. 46; *Primi libri testamentorum*, 1605-1615, llig. 42; *Secundi libri testamentorum*, 1614-1621, llig. 42; *Tercii libri testamentorum*, 1616-1630, llig. 28; *Quarti libri testamentorum*, 1631-1635, llig. 25; *Quinti libri testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1628-1640, llig. 32; *Sexti libri testamentorum*, 1633-1647, llig. 26; *Manual de inventarios y almonedas*, 1605-1613, llig. 45; *Manual de inventarios y almonedas*, 1614-1616, llig. 44; *Manual de inventarios y almonedas*, 1616-1619, llig. 40; *Manual de inventarios y almonedas*, 1620-1629, llig. 45; *Inventaria et encantuus*, 1630-1639, llig. 40; *Inventaria et encantuus*, 1637-1641, llig. 42.

Soldevila, Josep (1640-1670), *Liber primus testamentorum*, 1640-1670, llig. 6; *Libro de inventarios y almonedas*, 1640-1669, llig. 8

Soldevila, Onofré (1609-1645), *Liber primus capitulorum matrimonialium et concordiarum*, 1614-1624, llig. 11; *Liber secundus capitulorum matrimonialium et concordiarum*, 1625-1644, llig. 11; *Liber testamentorum*, 1609-1643, llig. 12; *Liber inventariorum et encantuum*, 1611-1645, llig. 12.

Talavera, Joan Geroni (1601-1652), *Liber secundus capitulorum matrimonialium*, 1610-1614, llig. 11; *Liber sextus capitulorum matrimonialium*, 1637-1647, llig. 11; *Liber primus testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1601-1624, llig. 10; *Tercii testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1623-1650, llig. 10; *Pliego de capítulos matrimoniales y testamentos sueltos de varios años*; llig. 10; *Pliego de procesos originales*, 1627-1632, llig. 1.

Terés, Epifani (1629-1648), *Manual de testamentos, inventarios, almonedas y capítulos matrimoniales*, 1630-1648, llig. 3.

Terra, Antic (1605-1625), *Liber capitulorum matrimonialium*, 1612-1624, llig. 9; *Manual de testamentos*, 1613-1624, llig. 9.

Torres, Jaume (1630-1651), *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1632-1635, llig. 9; *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1640-1651, llig. 12; *Primum librum*

testamentorum et codicillorum, 1631-1644, llig. 10; *Secundum librum testamentorum et codicillorum*, 1633-1651, llig. 10; *Primus liber inventariorum et encantum*, 1632-1638, llig. 12; *Secundus liber inventariorum et encantum*, 1638-1641, llig. 12; *Tercius liber inventariorum et encantum*, 1640-1644, llig. 12.

Francesc Tries (1625-1646), *Libro primero de concordias y otras escrituras*, 1626-1634, llig. 17; *Libro segundo de concordias y otras escrituras*, 1635-1639, llig. 17; *Libro tercero de concordias y otras escrituras*, 1640-1643, llig. 17; *Liber primus capitulorum matrimonialium*, 1626-1634, llig. 14; *Secundus capitulorum matrimonialium liber*, 1635-1639, llig. 16; *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1625-1634, llig. 18; *Secundus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1632-1640, llig. 18; *Tercius liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1639-1646, llig. 18; *Primus inventariorum et encantum liber*, 1626-1630, llig. 14; *Secundus inventariorum et encantum liber*, 1631-1634, llig. 15; *Tercius inventariorum et encantum liber*, 1635-1639, llig. 15; *Quartus inventariorum et encantum liber*, 1639-1643, llig. 19.

Joan Baptista Vidal (1638-1671), *Libro primero de capítulos matrimoniales y concordias*, 1638-1650, llig. 13.

Jaume Vila (1633-1663), *Pliego de capítulos matrimoniales sueltos*, 1633-1663, llig. 3; *Pliego de inventarios sueltos*, 1636-1661, llig. 3.

Dídac Vilaseca (1633-1660), *Primus liber testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1635-1651, llig. 9; *Secundus liber testamentorum, codicillorum et seu ultimarum voluntatum*, 1636-1660, llig. 8; *Libro de inventarios y almonedas*, 1635-1657, llig. 11.

Pere Pau Vives (1620-1675), *Llibre primer de concòrdies*, 1627-1640, llig. 55; *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1625-1636, llig. 52; *Primus liber testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1627-1637, llig. 57; *Secundus liber testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1631-1640, llig. 58; *Tercius liber testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1627-1644, llig. 58; *Quartus liber testamentorum codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1630-1648, llig. 58; *Liber quintus testamentorum*, 1630-1651, llig. 58; *Liber sextus testamentorum*, 1640-1654, llig. 44; *Octavus liber testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1632-1667, llig. 44; *Liber nonus testamentorum*, 1635-1675, llig. 44; *Inventaris y encants*, 1626-1638, llig. 49; *Inventaris y encants*, 1639-1644, llig. 49; *Pliego de testamentos sueltos*, 1623-1675, llig. 57.

2. Biblioteca de Catalunya

Secció Notaris Públics de la Ciutat.

Notaris del segle XVI:

Encontra, Jaume d' (1543-1558), *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1547-1566, man. 293; *Originales note plurium testamentorum*, 1556-1585, man. 294; *Llibre de testaments*, 1579-1589, man. 295; *Note originales quam plurium testamentorum*, 1547-1569, man. 296; *Plec de testaments*, 1551-1596, man. 297; *Llibre de testaments*, 1555-1588, man. 298; *Llibre de testaments*, 1555-1569, man. 299; *Aprisie quam plurium testamentorum*, 1557-1580, man. 300; *Manual d'inventaris i encants*, 1556, man. 327; *Llibre d'inventaris i encants*, 1557-1596, man. 328; *Manual d'inventaris i encants*, 1566-1575, man. 330; *Note originales quam plurium inventariorum et encantorum*, 1574-1580, man. 331; *Note originales quam plurium inventariorum et encantorum*, 1581-1585, man. 332; *Llibre d'inventaris i encants*, 1585-1588, man. 333; *Plec d'inventaris*, 1546-1558, man. 665.

Janer, Pere (1507-1552), *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1507-1522, man. 148; *Secundum librum testamentorum codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1522-1531, man. 149; *Tercium librum testamentorum codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1531-1541, man. 150; *Quartum librum testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1541-1549, man. 151; *Quintum librum testamentorum codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1523-1551, man. 152.

Jovells, Francesc (1507-1522), *Plec de capítols matrimonials*, 1512-1560, man. 8; *Plec d'inventaris*, 1546-1548, man. 665; *Plec de testaments*, 1507-1560, man. 80; *Primus liber testamentorum*, 1507-1533, man. 78; *Secundi libri testamentorum*, 1535-1551, man. 79.

Jovells, Pere (1541-1563), *Plec de testaments*, 1507-1560, man. 80; *Primus liber testamentorum*, 1541-1557, man. 383; *Plec de testaments*, 1541-1562, man. 384.

Jovells, Joan Honorat (1565-1579), *Plec de capítols matrimonials*, 1560-1578, man. 406; *Primus liber testamentorum*, 1568-1571, man. 401; *Plec de testaments*, 1566-1578, man. 402.

Vallers, Tomàs (1552-1579), *Plec de capítols matrimonials*, 1552-1582, man. 192; *Plec de capítols matrimonials*, 1553-1583, man. 192-II; *Primum librum testamentorum codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1554-1570, man. 357; *Llibre de testaments*, 1570-1578, man. 358.

Notaris del segle XVII:

Axada, Miquel (1585-1631), *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1591-1593, man. 489; *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, 1594-1596, man. 490; *Quartus*

liber capitulorum matrimonialium, 1597-1598, man. 491; *Quintus liber capitulorum matrimonialium*, 1599-1601, man. 492; *Sextus liber capitulorum matrimonialium*, 1602-1604, man. 493; *Septimus liber capitulorum matrimonialium*, 1605-1608, man. 494; *Octavus liber capitulorum matrimonialium*, 1609-1610, man. 495; *Nonus liber capitulorum matrimonialium*, 1611-1613, man. 496; *Decimus liber capitulorum matrimonialium*, 1614-1615, man. 497; *Undecimus liber capitulorum matrimonialium*, 1616-1617, man. 498; *Duodecimus liber capitulorum matrimonialium*, 1618-1622, man. 499; *Decimus tertius liber capitulorum matrimonialium*, 1623-1625, man. 500; *Decimus quartus liber capitulorum matrimonialium*, 1626-1631, man. 501; *Primus liber inventariorum et encantum*, 1585-1591, man. 502; *Secundus liber inventariorum et encantum*, 1591-1593, man. 503; *Tertius liber inventariorum et encantum*, 1594-1596, man. 504; *Quartus liber inventariorum et encantum*, 1597-1599, man. 505; *Quintus liber inventariorum et encantum*, 1600-1603, man. 506; *Septimus liber inventariorum et encantum*, 1607-1611, man. 507; *Octavus liber inventariorum et encantum*, 1611-1613, man. 508; *Nonus liber inventariorum et encantum*, 1614-1618, man. 509; *Decimus liber inventariorum et encantum*, 1618-1622, man. 510; *Undecimus liber inventariorum et encantum*, 1623-1626, man. 511; *Duodecimus liber inventariorum et encantum*, 1627-1631, man. 512; *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1585-1595, man. 525; *Secundus liber testamentorum et ultimarum voluntatum*, 1595-1603, man. 526; *Tertius liber testamentorum et ultimarum voluntatum*, 1603-1611, man. 527; *Quartus liber testamentorum et ultimarum voluntatum*, 1611-1618, man. 528; *Quintus liber testamentorum et ultimarum voluntatum*, 1618-1624, man. 529; *Sextus liber testamentorum et ultimarum voluntatum*, 1623-1630, man. 530; *Septimus liber testamentorum et ultimarum voluntatum*, 1627-1631, man. 531; *Plec de testaments*, 1585-1615, man. 532; *Plec de testaments*, 1585-1631, man. 533; *Plec de testaments*, 1602-1630, man. 534; *Plec de testaments*, 1590-1630, man. 535.

Axada, Antoni (1617-1645), *Plec de capítols matrimonials*, 1614-1639, man. 619; *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1617-1622, man. 614; *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1623-1625, man. 615; *Tertius liber capitulorum matrimonialium*, 1625-1628, man. 616; *Quartus liber capitulorum matrimonialium*, 1629-1631, man. 617; *Quintus liber capitulorum matrimonialium*, 1632-1634, man. 618; *Plec d'inventaris*, 1616-1639, man. 625-I; *Inventariorum liber primus*, 1618-1623, man. 620; *Inventariorum liber secundus*, 1624-1626, man. 621; *Inventariorum liber tertius*, 1627-1629, man. 622; *Inventariorum liber quartus*, 1630-1632, man. 623; *Inventariorum liber quintus*, 1632-1634, man. 624; *Plec d'inventaris* 1640-1645, man. 625-II; *Testamentorum liber primus*, 1617-1623, man. 626; *Testamentorum liber secundus*, 1624-1629, man. 627; *Testamentorum liber tertius*, 1630-1634, man. 628; *Plec de testaments*, 1614-1645, man. 629; *Plec de*

testaments, 1616-1645, man. 630; *Plec de testaments*, 1616-1645, man. 631; *Testaments*, 1620-1631, man. 640; *Plec de testaments*, 1618-1635, man. 641; *Plec d'inventaris i encants*, 1631-1631, man. 647.

Riudalbes, Gaspar (1614-1633), *Plec de capítols matrimonials*, 1615-1632, man. 559; *Plec d'inventaris i encants*, 1615-1632, man. 665; *Liber primus testamentorum et ultimarum voluntatum*, 1615-1523, man. 558.

Torrents, Joan Antic (1594-1600), *Llibre de capítols matrimonials*, 1594-1599, man. 548; *Llibre de concòrdies*, 1595-1597, man. 552; *Llibre de concòrdies*, 1598-1599, man. 553; *Llibre d'inventaris i encants*, 1595-1600, man. 549.

Divers.

Plec de testaments, 1500-1527, man. 666; *Plec de capítols matrimonials*, 1505-1533, man. 668; *Plec de testaments*, 1527-1669, man. 667; *Plec de capítols matrimonials*, 1530-1536, man. 669; *Plec de capítols matrimonials*, 1537-1545, man. 670; *Plec de capítols matrimonials*, 1540-1550, man. 671; *Plec de capítols matrimonials*, 1550-1750, man. 672.

Secció General d'Arxiu.

Llig. 557, 630, 657.

Secció Patrimonis.

Arxiu del Marquès de Moja. Llig. 3.

Secció Fullets Bonsoms.

Capítols dels Drets y altres Coses del General. Barcelona, 1685. Sig. 6479-6480.

Gilbert, Francesc de, *Discurso sobre la fuente de la verdadera nobleza.* Lleida, 1616. Sig. 248.

Rocabertí, Rafel de, *Presagios fatales del mando francés en Catalunya.* Barcelona, 1646. Sig. 150.

Secció Manuscrits.

Anònim. *Casas nobles de Catalunya: comtats, vescomtats, baronies, varvessors i homes de peratge.* Segle XVI. Ms. 280.

Anònim. *Materias matrimoniales con las advertencias necesarias para saber en España.* Segle XVIII. Ms. 3161.

Anònim. *Moltas notas antiguas de casas y familias de Catalunya y armas de ellas.* Segle XVI. Ms. 511.

Agustí, Antoni, *Tratado de armas y linajes de España.* Segle XVI. Ms. 31.

Asam, B., *Tractat dels cavallers catalans.* Segle XVI. Ms. 46.

- Blanch, Francesc**, *Tractat de noblesa de Catalunya, segles XV-XVII*. Ms. 302.
- Costa, Pere**, *Nobiliario Catalán*. Segle XVI, 2 vóls. Ms. 153.
- Dromendari, Josep**, *Arbol genealógico de la Casa de los Vizcondes de Rocaberti*. Gènova, 1676. Sig. A-99-H-2.
- Durall, Galcerà**, *Llibre de Comptes, 1568-1572*. Ms. 1722.
- Rocabertí, Dalmau de**, *Discurso genealógico*. Barcelona, 1775. Ms. 513.
- Sunyer, Rafel**, *Llibre de notícies*. Barcelona, 1535-1545. Ms. 896.
- Xaupí, Abbé**, *Recherches historiques sur la noblesse des citoyens honorés de Perpignan et Barcelonne connus sous le nom de citoyens nobles. Pour servir de suite au traité de la noblesse de la Roque*. Paris, 1763. Ms. 1934- 12è.

3. Arxiu de la Corona d'Aragó

Secció Generalitat:

- Sèrie G-7. Documentació de tipus notarial. Actes d'insaculacions.** (Anys 1516-1626): Sig. G. 80/ 3, G. 80/ 4, G.80/ 5, G. 78/1, G. 78/2, G. 78/4, G. 78/12, G. 79/1, G. 79/3, G. 79/4, G. 79/5.
- Sèrie G-8. Processos Familiars de l'Estament Militar en Corts.** (Corts 1519, 1528, 1533, 1552, 1585, 1599, 1626): Reg. 1007, 1008, 1010, 1015, 1031, 1040, 1041, 1057, 1099.
- Sèrie G-9. Actes sobre Sentències de Greuges a Corts.** (Corts 1519, 1528, 1533, 1542, 1547, 1552, 1564, 1585, 1599): Reg. 1077, 1079, 1084, 1086, 1088, 1090, 1092, 1094, 1095.
- Sèrie V-G. Processos de Visita al Consistori de la Diputació del General.** (Anys 1562-1626): Reg. 2, 8, 9, 11, 18, 21, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 39, 44, 45, 50, 51, 52, 58, 63, 64, 71, 72, 73, 74, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 88.
- Sèrie G- 14/1. Processos de la Règia Visita** (Anys 1551-1626): Reg. 2, 3, 10, 12, 13, 14, 15, 27, 28, 50, 51, 52, 55, 57, 58, 59, 62, 64, 65, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94, 95, 96, 110, 113.
- Sèrie G. Caixa 26. Llistat de ciutadans, cavallers i nobles habitants de Barcelona en l'any 1639.**
- Deliberacions Generalitat.** (Anys 1516-1626): Reg. 132, 135, 137, 139, 142, 146, 147, 148, 150, 151, 153, 154, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183.
- Dietari Generalitat.** (Anys 1550-1626): Reg. 20, 21, 22, 25, 27.
- Sèrie Lletres Trameses.** (Anys 1510-1626): Reg. 728, 729, 730, 731, 732, 734, 736, 738, 740, 742, 746, 747, 748, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 759, 763, 769, 770, 771, 775, 778, 779, 780, 786, 793, 794, 795, 796, 798, 799, 804, 807, 808.

819, 829, 835, 836, 837, 838, 842, 843 .

Secció Consell d'Aragó.

Llig. 201, 202, 203, 208, 209, 220, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 234, 235, 245, 247, 249. 253, 254, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274. 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 324, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 356. 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511.

Secció Reial Cancelleria.

Sèrie Oficialium. (Anys 1479-1626): Reg. 3538, 3539, 3540, 3541, 3542, 3543, 3544, 3796, 3797, 3877, 3878, 3879, 4177, 4178, 4179, 4180, 4181, 4182, 4183, 4288, 4289, 4290, 4291, 4292, 4293, 4294, 4295, 4684, 4685, 4686, 4687, 4688, 4866, 4867, 4868, 4869, 4870, 4871, 4873, 4874, 5177, 5178, 5179.

Sèrie Curiae. (Anys 1510-1626): Reg. 3604, 3826, 3896, 3987, 3989, 3990, 3995, 4216, 4219, 4222, 4223, 4224, 4225, 4226, 4724, 4750, 5195, 5198, 5199, 5212.

Sèrie Itinerum. (Anys 1510-1626): Reg. 3657, 3658, 3659, 3660, 3672, 3674, 3675, 3678, 3826, 3913, 3917, 3924, 3926, 3977, 3978, 4853, 5576, 5578, 5580.

Sèrie Diversorum. (Anys 1510-1626): Reg. 3557, 3560, 3582, 3583, 3811, 3882, 3889, 3984, 3999, 4186, 4205, 4209, 4296, 4297, 4299, 4300, 4302, 4305, 4306, 4308, 4312, 4313, 4314, 4315, 4316, 4317, 4318, 4319, 4320, 4321, 4322, 4689, 4691, 4695, 4697, 4699, 4703, 4711, 4714, 4715, 4719, 4721, 4722, 4877, 4878, 4880, 4882, 4883, 4885, 4886, 4888, 4890, 4891, 4892, 4893, 4894, 4895, 4896, 4897, 4898, 4900, 4901, 4902, 5188, 5191, 5192, 5193, 5497, 5499, 5502, 5505.

Sèrie Privilegiorum (Anys 1519-1540): Reg. 3927, 3929.

Sèrie Sententiarum. (Anys 1500-1626): Reg. 4230, 4232, 4237.

Dietari Reial Cancelleria: Reg. 6431.

Processos segle XVI: Sig. 547/ 7.

Secció Reial Audiència.

Processos Civils i Llibres de Sentències Criminals. Reg. 6293, 6295, 6324, 6431, 7725, 9265, 12288, 13083, 13294.

Secció Reial Batllia.

Sèrie Privilegiorum. Reg. 585, 587.

Secció Gran Priorat de l'Orde Militar de Sant Joan de Jerusalem.

Proves de llinatges. Sig. 440, 467, 469.

Secció Patrimonials.

Fons Vallgornera.

Llig. 2, 3, 5, 6.

Perg. 132, 219, 234, 237, 242, 244.

Fons Queralt.

Vol. 45, 47, 87.

Llig. 44.

Perg. 115, 127, 149, 153, 160, 163, 171, 206, 210, 212, 233, 235, 238, 242, 243, 255, 266, 270, 285, 286, 292, 294, 298, 299, 307.

Fons Monistrol.

Perg. 659, 667, 674, 686, 716, 717, 722, 734, 735, 736, 744, 745, 747, 761, 762, 777, 787, 840, 861, 882, 885, 909, 911, 921, 926, 928, 946, 955, 965, 993, 1020, 1031, 1046, 1054, 1059, 1061, 1065, 1071, 1077, 1129, 1137, 1141, 1144, 1159, 1178, 1180, 1181, 1188, 1191, 1208, 1212, 1215, 1251, 1253, 1259, 1260, 1261, 1274, 2008.

Fons Can Falguera.

Llig. 85, 156, 157, 168, 169, 171, 172, 177, 218, 219, 220, 221, 222, 243, 245, 24, 248, 299, 302, 304, 327, 356, 361, 362, 368, 385, 389, 461, 505, 518, 528, 541, 571, 592, 606.

Fons Sentmenat.

Sig. 0.17, 0.171, 0.300, 1.21, 1.13, 2.44, 2.111, 3.61.

Inventari 17: Llig. A. 301-400, A. 400-500.

Inventari 18: Llig. A 7.

Perg. A 6, A 7, A 11, A 14.

Plec: 6.

4. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Secció Notarial.

Sèrie I. Inventaris post òbitum. (Anys 1475-1640): Sig. I-1, I-13, I-14, I-16, I-18, I-19, I-20, I-25, I-26, I-29, I-31, I-32, I-33, I-34, I-35, I-36, I-37, I-38, I-39, I-40, I-41, I-42, I-43, I-44, I-45, I-46, I-47, I-48, I-49, I-50, I-51, I-52, I-53, I-54, I-55, I-56, I-57, I-58, I-59, I-60, I-61, I-62.

Sèrie II. Capítols Matrimonials. (Anys 1475-1630): Sig. II-2, II-3, II-4, II-5, II-6, II-7, II-8, II-9, II-10, II-11, II-12, II-13, II-14, II-15, II-16, II-17, II-18, II-19, II-20, II-21, II-22, II-23, II-24, II-25.

- Sèrie III. Testaments.** (Anys 1475-1640): Sig. III-2, III-3, III-4, III-5, III-6, III-7, III-8, III-9, III-10, III-11, III-12, III-13, III-14, III-15, III-16, III-17, III-18, III-19, III-20, III-21.
- Sèrie V. Sentències arbitrals i Concòrdies.** (Anys 1475-1640): Sig. V-1, V-2, V-3, V-4, V-5, V-6, V-7.
- Sèrie XXIV. Vària judicial.** (Anys 1523-1626): Sig. XXIV-1, XXIV-5.

Secció Consellers.

- Sèrie VIII. Insaculacions.** (Anys 1575-1626): Sig. VIII-1, VIII-2, VIII-3, VIII-4.
- Sèrie XVI. Guerra.** (Any 1640): Sig. 6.

Secció Consell de Cent.

- Sèrie II. Deliberacions.** (Anys 1528-1626): Sig. II-49, II-54, II-56, II-58, II-60, II-62, II-75, II-86, II-88, II-90, II-94, II-96, II-100, II-101, II-102, II-103, II-106, II-107, II-108, II-109, II-110, II-111, II-112, II-113, II-114, II-115, II-116, II-117, II-122, II-123, II-127, II-129, II-138, II-140, II-142, II-144, II-145, II-153, II-156, II-157, II-158, II-159, II-161, II-162, II-163, II-164, II-165, II-166, II-167, II-170, II-171.
- Sèrie VI. Lletres Closes.** (Anys 1528-1626): Sig. VI-42, VI-43, VI-44, VI-47, VI-48, VI-51, VI-53, VI-55, VI-56, VI-59, VI-60, VI-61, VI-65, VI-74, VI-79, VI-80, VI-81, VI-86.
- Sèrie X. Cartes Comunes.** Sig. X-44.
- Sèrie XIV. Notularum.** Sig. XIV-14, XIV-15, XIV-18, XIV-21.
- Sèrie XVI. Processos Familiars del Braç Militar a Corts.** (Corts 1515, 1519, 1533, 1547, 1552, 1564, 1585, 1599): Sig. XVI-62, XVI-64, XVI-66, XVI-68, XVI-69, XVI-74, XVI-77, XVI-81.
- Sèrie XVII. Processos de Visita al Consell de Cent de Barcelona.** (Anys 1528-1626): Sig. XVII-1, XVII-2, XVII-3.
- Sèrie XIX. Fogatges.** (Anys 1515, 1640): Sig. XIX-15, XIX-16, XIX-17, XIX-18, XIX-19.

Secció Manuscrits.

- Anònim, Llibre de coses memorables.** Sig. B-44.
- Anònim, Llibre de notícies relatives a la casa del doctor Salva.** Barcelona, 1404-1771. Sig. B-42.
- Comes, Pere Joan, Llibre de algunes coses assenyaldes.** Barcelona, 1583. Sig. B-37.
- Maldà, Baró de, Descripció de la Celebració de Bodes.** Segle XVIII. Sig. A-9.
- Matrícula dels ciutadans honrats.** Sig. L-56, L-57.
- Tarafa, Francesch, Crònica dels cavallers catalans. Compuesta por...canonge de Barcelona. Feta copiar per Jaume Ramón Vila, prevere.** Barcelona, 1603. Sig. B-153.

5. Arxiu Diocesà de Barcelona

Processos de Dispenses Apostòliques Matrimonials : Sig. IX/2, 1.104.903, r.1-2 (1480-1589); IX/2, 1.104.904, r. 2-3 (1593-1599); IX/2, 1.104.905, r. 3-4 (1599-1614); IX/2, 1.104.906, r. 4-5 (1615-1621); IX/2, 1.105.111, r. 7-8 (1627-1629); IX/2, 1.105.113, r. 9 (1630-1638).

6. Arxiu Parroquial dels Sants Just i Pastor

Llibres de Matrimonis. Vól. I (1566-1589), II (1589-1610), III (1610-1630), IV (1630-1660).

Llibres de Baptismes. Microfilmats a l'Arxiu Diocesà de Barcelona: Sig. XVIII/1, 1.153.471, r. 103-108 (1539-1589, il·legibles); XVIII/1, 1.153.472, r. 103-104 (1589-1623); XVIII/1, 1.152.633, r. 104 (1623-1716).

7. Biblioteca Universitària de Barcelona

Anònim, *Relació de les expedicions matrimonials i demás negocis que.s despedeixen a Roma*. Segle XVIII. Ms. 52.

BIBLIOGRAFIA I FONTS PUBLICADES

1. *Història de Catalunya, segles XV-XVII.*

Segle XV.

- BATLLE, Carme, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1973.
- , *L'expansió baixmedieval (segles XIII-XIV)* a *Història de Catalunya* ed. Pierre VILAR, 3. Barcelona: Edicions 62, 1988.
- FERRER i MALLOL, María Teresa, "Lluites de bàndols a Barcelona en temps del Rei Martí l'Humà", a *Estudis dedicats a Ferran Soldevila. Estudis d'Història Medieval*, 1. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1969, 77-94.
- SANS i TRAVÉ, Josep Ma. i BALLART i MARSOL, Concepció, "El catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius", *Estudis històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 8 (1980): 63-118.
- SOBREQUÉS i VIDAL, Santiago i SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume, *La guerra civil catalana del segle XV*. Barcelona: Edicions 62, 1973.
- VICENS i VIVES, Jaume, *Ferran II i la ciutat de Barcelona, 1479-1516*. Barcelona: Universitat de Barcelona (Seminari d'Història de Catalunya. Monografies històriques), 1937, 3 vols.

Segles XVI i XVII.

- ALBAREDA, Joaquim, *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700-1705)*. Barcelona: Vicens Vives, 1993.
- AMELANG, James, *Honored citizens and shameful poor: cultural and social change in Barcelona*. Michigan: Ann Arbor microfilm., 1982.
- , *La formació de una classe dirigente: Barcelona, 1490-1714*. Barcelona: Ariel, 1986.
- , "Municipal autonomy in early modern Spain. Two recent studies of Barcelona", a *I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, 1. Barcelona: Departament d'Història Moderna- Universitat de Barcelona, 1984, 19-24.
- , TORRES, Xavier (Eds.), *Dietari d'un any de pesta. Miquel Parets*. Vic: Eumo, 1989.
- AMORÓS i GONELL, Francesc, *Correspondència diplomàtica de Joan Francesc Rossell, 1616-1617. Una crònica de la Cort de Felip III*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, XLIII), 1992.
- BELenguER CEBRIÀ, Ernest, *València en la crisi del segle XV*. Barcelona: Edicions 62 (Estudis i Documents, 27), 1976.
- , *La problemàtica del cambio político en la España de Felipe II. Puntualizaciones sobre su cronología*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1980.
- , *La Corona de Aragón en la época de Felipe II*. Valladolid: Universidad de Valladolid (Síntesis, 7), 1986.

- , "Un balance de las relaciones entre la Corte y el país: los greuges de 1599 en Cataluña", *Estudis* 13 (1988): 135-157.
- , "La Monarquía Hispánica i la Corona d'Aragó: el progressiu qüestionament del pactisme a Catalunya", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-1 (1993): 207-216.
- BRUNIQUER, Esteban-Gilabert, *Ceremonial dels magnífichs Consellers i Regiment de la Ciutat de Barcelona*. Barcelona: 1914, 5 vòls.
- CARRERAS i CANDI, Francesc (Dir.), *Geografia General de Catalunya Barcelona*, 3-4. Barcelona: Edicions Catalanes (Ed. Facsímil), 1980.
- CASALS, Àngel, *Els últims anys del regnat de Ferran II (1510-1516)*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona, 1989.
- , "Les Corts catalanes del 1510-1520: una etapa d'irregularitats", *Afers* 5 (1990): 23-39.
- , "La predilecció de Carles V pels catalans: aportacions a un tòpic recurrent", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 13-1 (1993): 67-74.
- , *Emperador i Principat: les relacions entre Catalunya i l'Imperi de Carles V, 1516-1543*. Tesi de Doctorat, Universitat de Barcelona, 1995.
- CASAS i HOMS, Josep M^a. (Ed.), *Dietari de Jeroni Pujades*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1975, 4 vòls.
- Constitucions y altres drets de Cathalunya compilats en virtut del capítol LXXXII de les Corts per la S.C y R. Majestat del Rey Don Phelip IV nostre Senyor*. Barcelona, 1702.
- Corts a Catalunya, Les. Actes Congrés d'Història Institucional*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1991.
- Diccionari Biogràfic*. Barcelona: Edicions Alberti, 1968.
- Dietari de la Generalitat de Catalunya, 1413-1578*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1994-1995, 2 vòls. (Publicats durant la darrera fase de redacció del present treball, citem en el text la referència original d'arxiu)
- DURAN i SANPERE, Agustí, *Barcelona i la seva història*. Barcelona: Curial (Documents de cultura, 7), 1975, 3 vòls.
- DURAN, Montserrat, "El règim senyorial català a l'època moderna: continuïtat i decadència", *Manuscrits* 1 (1980): 29-35.
- , "L'evolució de l'ingrés senyorial (1500-1799)", *Recerques* 17 (1984): 7-30.
- ELLIOTT, John-H., "A provincial aristocracy: the catalan ruling class in the sixteenth and the seventeenth centuries", a *Homenaje a Jaume Vicens i Vives*, 2. Barcelona: Universidad de Barcelona, 1967, 125-141.
- , *La rebelión de los catalanes. Un estudio sobre la decadencia de España*. Barcelona: Siglo XXI (Historia de los movimientos sociales), 1986 (3^a ed.).
- , "Catalunya dins d'una Europa de Monarquies compostes", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-1 (1993): 11-24.

- FERRO, Víctor, *El Dret públic català. Les Institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo (Referències, 1), 1988.
- GARCIA CÁRCEL, Ricardo, *Historia de Cataluña. Siglos XVI-XVII*. Barcelona: Ariel, 1985, 2 vóls.
- Govern de les ciutats catalanes, El*. Barcelona: La Magrana. Institut Municipal d'Història. (Curs d'Història de Catalunya, 7), 1985.
- GUISADO, Maite (Ed.), *Cartes íntimes d'una dama catalana del segle XVI. Estefania de Requesens. Epistolari a la seva mare la Comtessa de Palamós*. Barcelona: La Sal (Clàssiques catalanes, 13-14), 1987.
- IGLÈSIES, Josep (Ed.), *Pere Gil. Geografia de Catalunya*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1949.
- Institucions Catalanes, segles XV-XVII, Les. Actes III Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Barcelona: Departament d'Història Moderna - Universitat de Barcelona, 1993, 2 vóls.
- Manual de Novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*. Barcelona: 1975, 28 vóls.
- MESTRE, Jesús (Dir.), *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1992.
- MORALES ROCA, Francisco-José, *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña. Siglo XVII (1599-1713)*. Madrid: Hidalguía- Instituto Salazar y Castro, 1983, 2 vóls.
- NADAL i FARRERAS, Joaquim, *Conèixer la Història de Catalunya. Del segle XVI al XVIII*, 3. Barcelona: Vicens Vives, 1983 (2^a ed.).
- OLEART i PIQUET, Oriol, *Els greuges de cort a la Catalunya del segle XVI*. Tesi de doctorat. Universitat de Barcelona, 1991-1992, 2 vóls.
- PALOS PEÑARROYA, Juan Luís, "El Consell de Cent de Barcelona: "Jurats" i "consellers" en el siglo XVI", a *Història del Pla de Barcelona*, 2. Barcelona: Institut Municipal d'Història, 1990, 433-447.
- , *La práctica del gobierno en Catalunya. Las Cortes, la Generalitat y el Municipio de Barcelona*. Tesi de doctorat. Universitat Autònoma de Barcelona, 1990.
- , *Catalunya a l'Imperi dels Àustria. La práctica de govern (segles XVI i XVII)*. Lleida: Pagès editors, 1994.
- PÉREZ LATRE, Miquel, "Juntas de Braços i Diputació del General (1587-1593): Un presidi de cavallers conspirants contra sa Magestat?", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-1 (1993): 281-198.
- , "Llevar la corona del cap a sa Magestat". *Juntas de Braços i Divuitenes a la Diputació del General de Catalunya (1587-1593)*. Treball d'Iniciació a la Recerca. Institut Universitari Jaume Vicens i Vives. Universitat Pompeu Fabra, desembre de 1994.

- REGLÀ, Joan, "Felipe II y el bandolerismo catalán", *Hispania* 61-2 (1955): 544-558.
 -, *Felip II i Catalunya*. Barcelona: Aedos, 1956.
 -, *Els Virreis de Catalunya*. Barcelona: Vicens Vives (Història de Catalunya. Biografies Catalanes, 9), 1987 (1ª reed.).
- SALES, Núria, *Els segles de la decadència (segles XVI-XVII) a Història de Catalunya*, ed. Pierre VILAR, 4. Barcelona : Edicions 62, 1989.
- SERRA, Eva, *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat, 1590-1729*. Barcelona: Crítica, 1988.
 -, et alii, *La Revolució catalana de 1640*. Barcelona : Crítica, 1991.
- SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume, (Ed.), *Barcelona dins la Catalunya Moderna. Història de Barcelona*, 4. Barcelona: Enciclopèdia Catalana- Servei de publicacions de l'Ajuntament de Barcelona, 1992.
- SOLDEVILA, Ferran, *Història de Catalunya*, 2-3. Barcelona: Alpha, 1962 (2ª ed.).
Terra, Treball i propietat. Classes agràries i Règim senyorial als Països Catalans. Barcelona: Crítica (Centre de Treball i Documentació, 2), 1986.
- TORRAS i RIBÉ, Josep Mª, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808). Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*. Barcelona: Curial (Documents de Cultura, 18), 1983.
 -, "Un decenni d'historiografia sobre la Barcelona Moderna (1982-1992)", a *III Congrés d'Història de Barcelona. La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història*, 2. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1993, 301-314.
- VIDAL, Jordi, *Guerra dels Segadors i crisi social. Els exiliats filipistes, 1640-1652*. Barcelona: Edicions 62 (Llibres a l'abast, 186), 1984.
- VILAR, Pierre, *Catalunya dins l'Espanya Moderna. Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*, 2. Barcelona: Edicions 62, 1987 (6ª ed.).

Arxius

- CASES i LOSCOS, Lluïsa, *Catàleg dels protocols notariais de Barcelona. Altres arxius*, 2. Barcelona: Fundació Noguera, (Inventaris d'Arxius Notariais de Catalunya, 11), 1990.
Catálogo de la colección de folletos Bonsoms relativas en su mayor parte Historia de Cataluña, 1. Barcelona: Diputación de Barcelona, 1959.
- MADURELL, José María, *Índice cronológico-alfabético*, 1-2. Barcelona: Colegio Notarial de Barcelona, 1951-1953.
- MASSÓ, Joan i RUBIÓ, Jordi, *Catàleg dels Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya*, 1. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1989.
- ROSSELL, Francesc Miquel, *Inventario General de Manuscritos de la Biblioteca Universitaria de Barcelona*. Madrid: Direcciones Generales de Enseñanza Universitaria y de Archivos y Bibliotecas. Servicio de Publicaciones de la Junta Técnica, 1961-1969, 4 vols.

- SANABRE, Josep, *Guia de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*. Barcelona: Impresor Fidel Rodríguez, 1934.
- SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume, *Guia-catàleg de l'Institut Municipal d'Història (Casa de l'Ardiaca)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona (Servei de Cultura), 1983.
- UDINA MARTORELL, Frederic, *Guia històrica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*. Madrid: Ministerio de Cultura- Dirección General de Bellas Artes y Archivos- Dirección de los Archivos Estatales, 1986.
- VIGNAU, V., *Índice de pruebas de los caballeros que han vestido el hábito de Santiago desde el año 1501 hasta la fecha*. Madrid: Tipográfica Vda. e Hijos Tello, 1901.
- , *Índice de pruebas de los caballeros que han vestido el hábito de Calatrava, Alcántara y Montesa de el siglo XVI hasta la fecha*. Madrid: Tipográfica Vda. e Hijos Tello, 1903.

2. Història social del poder, segles XV-XVII.²

Europa.

- ANDERSON, Perry, *El Estado Absolutista*. Madrid: Siglo XXI, 1979.
- ASCH, Ronald-G i BIRKE, Adolf-M., *Princes, Patronage and the nobility. The Court at the beginning of the Modern Age, c. 1450-1650*. Oxford: Oxford University Press, 1991.
- AYLMER, G-E., *The King's Servants. The Civil Service of Charles I, 1625-1642*. London-Boston: Routledge & Kegan Paul, 1974 (2ª ed.).
- BEIK, William, *Absolutism and society in Seventeenth Century France. State, Power and provincial aristocracy*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
- BERLANSTEIN, Lénard-R., *The barristers of Toulouse in the eighteenth century (1740-1793)*. Baltimore & London: The John Hopkins University Press, 1975.
- BLACK, Jeremy, "State and society, 1470-1790", *European History Quarterly* 24-2 (1994): 259- 270.
- BOCCHI, François, *La fondation des villes: role de la réglementation et du pouvoir (XIIè-XIXè siècles)*. Bologna: Commission International pour l'Histoire des Villes, 1990.
- BOURQUIN, Laurent, "Pouvoir et société: la noblesse seconde de Champagne du XVIè siècle", *L'information historique* 57-2 (1995): 70-78.
- BRUCKER, Gene, "Bureaucracy and social welfare in the Renaissance: a florentine case study", *The Journal of Modern History* 55-1 (1983): 1-21.
- BUTTERS, H-C., *Governors and government in Early Sixteenth-Century Florence, 1502-1519*. Oxford: Clarendon Press, 1985.
- CLARKE, Paula-C., *The Soderini and the Medici. Power and patronage in fifteenth century Florence*. Oxford: Clarendon Press, 1991.
- Consuetudini, poteri locali e affermazione dello stato moderno*. Firenze: Sugarco, 1986.

² Excepcionalment s'inclouen referències bibliogràfiques desmarcades dels límits cronològics especificats, en atenció a criteris d'aportació temàtica.

- COMPARATO, V-I., *Uffizi e Società a Napoli (1600-1647). Aspetti dell'ideologia del magistrato nell'età moderna*. Firenze: Olsdeki, 1974.
- CONTAMINE, Philippe (Ed.), *L'État et les aristocraties. (France, Angleterre, Escosse) XIIè-XVIIè siècle*. Paris: Presses de l'École Normale Supérieure, 1989.
- CRUMMEY, Robert-O., *Aristocrats and servitors. The Boyan elite in Russia, 1613-1689*. New Jersey: Princeton University Press, 1983.
- CHATELLIER, Louis, "Du Conseil Souverain aux Collegiales: recherches sur l'implantation des familles françaises en Alsace après 1648", a *Provinces et Etats dans la France de l'Est. Le rattachement de le Franche-Comté à la France*. Paris: Université de Besançon (Cahiers d'Études Comtoises, 24), 1977, 185-196.
- DEWALD, Jonathan, *The formation of a provincial nobility. The magistrates of the Parliament of Rouen, 1499-1610*. New Jersey : Princeton University Press, 1980.
- DURAND, Georges (Ed.), *États et Institutions, XVIè-XVIIè siècles*. Paris: Armand Colin, 1987.
- DURAND, Yves (Ed.), *Hommage à Roland Mousnier. Clientèles et fidélités en Europe à l'époque Moderne*. Paris: Presses Universitaires de France, 1981.
- ELIAS, Norbert, *La Sociedad Cortesana*. México: Fondo de Cultura Económica, 1982.
- ESPANHA, Antonio M., *Vísperas del Leviatán. Instituciones y poder político, Portugal, siglo XVII*. Madrid: Taurus, 1989.
- FASANO GUARINI, Elena (Ed.), *Potere e società negli stati regionali italiani fra '500 e '600*. Bologna: Il Mulino (Serie di Storia. Istituzioni e società nella Storia d'Italia, III), 1978.
- GALASSO, Giuseppe, "Analogie e varietà nell'Italia oligarchica e feudale" a *Potere e istituzioni in Italia. Dalla caduta dell'Imperio Romano a oggi*. Torino: Giulio Einaudi, 1974, 114-125.
- , "Stabilizzazione e fossilizzazione dell'oligarchia" a *Potere e istituzioni, supra.*, 125-139.
- GENET, Jean-Philippe (Ed.), *L'État Moderne: genèse. Bilans et perspectives*. Actes du Colloque du Centre National de Recherche Scientifique. Paris: Centre National de Recherche Scientifique, 1990.
- GOBETTI, Daniela, *Private and public: individuals, Households and body politic in Locke and Hutcheson*. New York: Routledge, 1992.
- HARDING, R-R., *Anatomy of a power elite. The Provincial Governors of Early Modern France*. New Haven : Yale University Press, 1978.
- HENSHALL, Nicholas, *The myth of Absolutism: change and continuity in early modern European monarchy*. London: Longman, 1992.
- HICKEY, Daniel, "Taille, clientèle et absolutisme: le Dauphiné, XVIè -XVIIè siècles", *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine* 39-2 (1992): 263-281.

- LLOYD, Howell A., *La nascita dello stato moderno nella Francia del Cinquecento*. Bologna: Il Mulino (Saggi, 299), 1986.
- KETTERING, Sharon, *Judicial politics and urban revolt in seventeenth century France. The Parliament of Aix, 1629-1659*. New Jersey: Princeton University Press, 1978.
- , *Patrons, brokers and clients in seventeenth century France*. Oxford: Oxford University Press, 1986.
- LEFEBVRE, Pierre, "Aspects de la fidélité en France au XVIIIe siècle: le cas des agents des princes de Condé", *Revue Historique* 250-1 (1973): 59-106.
- LÉVI STRAUSS, L., "Pouvoir municipal et parenté dans un village bourguignon", *Annales ESC* 30-1 (1975): 149-161.
- LUBLINSKAYA, Alexandra-D., *La crisis del siglo XVII y la sociedad del Absolutismo*. Barcelona: Crítica (Crítica-Historia, 9), 1983 (2^a ed.).
- MANN, Michael, *The sources of social power. A history of power from the beginning to a.d. 1760*, 1. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- MARAVALL, José Antonio, *Estado moderno y mentalidad social (siglos XV al XVII)*. Madrid: Alianza, 1986 (2^a ed.), 2 vols.
- , *Poder, honor y élites en el siglo XVII*. Madrid: Siglo XXI (Historia), 1989 (3^a ed.).
- METTAN, Roger, *Power and faction in Louis XIV's France*. Oxford: Basil Blackwell, 1988.
- MILLER, Henry, *Henry VIII and the English Nobility*. Oxford: Basil Blackwell, 1986.
- MOUSNIER, Roland, *Le Conseil du Roi de Luis XII à la Révolution*. Paris: Presses Universitaires de France, 1970.
- , *La vénalité des offices sous Henri IV et Louis XIII*. Paris: Presses Universitaires de France, 1971.
- , *La plume, la faucelle et le marteau*. Paris: Presses Universitaires de France, 1971.
- , "La fonction publique en France du début du seizième siècle à la fin du dix-huitième siècle", *Revue Historique* 130-1 (1979): 321-337.
- , *Les Institutions de la France sous la Monarchie absolue, 1598-1789. Société et Etat*, 2. Paris: Presses Universitaires de France, 1980.
- ORLEA, M., *La noblesse aux Etats généraux de 1576 et de 1588. Etude politique et sociale*. Paris: Presses Universitaires de France (Recherches, 39), 1980.
- POLITI, Georges, *Aristocrazi e potere politico nella Cremona di Filippo II*. Firenze: Sugarco, 1976.
- RAINES, F-D., "Pouvoir ou privilèges nobiliaires. Le dilemme du patriciat vénitien face aux agrégations du XVIIIe siècle", *Annales ESC* 46- 4 (1991): 827-847.
- ROSSO, Carlo, "Stato e Clientela nella Francia della prima età Moderna", *Annales ESC* 42-1 (1987): 37-81.
- Sociabilités, pouvoirs et société*. Actes du Colloque de Rouen, novembre de 1983. Rouen: Université de Rouen (110), 1987.

VOGLER, David i LIVET, G. (Dir.), *Pouvoir, Ville et Société en Europe. 1650-1750*. Actes du Colloque International du Centre National de Recherche Scientifique, octobre 1981. Paris : Ophrys, 1981.

Monarquia hispànica.

ARRIETA ALBERDI, Jon. *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*. Tesi de doctorat. Universitat de Barcelona, 1987, 2 vòls.

BENIGNO, Francesco, *La sombra del rey. Validos y lucha política en la España del siglo XVII*. Madrid: Alianza (Alianza Universidad, 769), 1992.

BERMÚDEZ AZNAR, Antonio, "El modelo histórico de funcionario público en España (siglo XVI-XX)", a *L'educazione giuridica. Il pubblico funzionario, modelli storici e comparativi. L'età moderna*, 4. Perugia: Università di Perugia, 1981. 316-327.

BERNABÉ GIL, David, *Monarquía y Patriciado Urbano en Orihuela. 1445-1707*. Alicante: Universidad de Alicante-Caja de Ahorros Provincial de Alicante, 1989.

BURGOS ESTEBAN, Francisco Marcos, *Poder, familia y clientelas. Logroño, siglos XVII-XVIII*. Memòria de llicenciatura, 1990. Departamento de Historia Moderna de la Universidad Complutense de Madrid.

CANET APARISI, Teresa, "Procedimientos de control de los oficiales regios en la Corona de Aragón. Consideraciones sobre su tipología y evolución en la época foral", *Estudis* 13 (1987): 131-151.

-, *La Magistratura Valenciana (s. XVI-XVII)*. València: Departament Història Moderna-Universitat de València (Monografias y Fuentes, 16), 1990.

-, "La Audiencia Valenciana: estructura de poder y grupo de servicio", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-1 (1993): 45-53.

CASEY, James, *El Reino de Valencia en el siglo XVII*. Madrid: Siglo XXI, 1983.

Ciudad hispànica durante los siglos XIII al XVI, La. Coloquio de La Rábida- Sevilla, 1981. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 1985, 2 vòls.

DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio, *Instituciones y sociedad en la España de los Austrias*. Madrid: Siglo XXI, 1976.

-, *Política fiscal y cambio social en la España del siglo XVII*. Madrid: Istmo, 1981.

ELLIOTT, John-H., (Ed.) *Poder y sociedad en la España de los Austrias*. Barcelona: Crítica, 1982.

FAYARD, Jeannine, *Los miembros del Consejo de Castilla (1621-1746)*. Madrid: Siglo XXI, 1982.

FERNÁNDEZ IZQUIERDO, Francisco, *La Orden militar de Calatrava en el siglo XVI. Infraestructura institucional. Sociología y prosopografía de sus caballeros*. Madrid: Consejo Superior de Invenstigaciones Científicas, 1992.

GÓMEZ ZORRAQUINO, José Ignacio, *La burguesía mercantil en el Aragón de los siglos*

- XVI y XVII (1516-1652). Zaragoza: Diputación General de Aragón. Consejería de Cultura y Educación (Estudios y Monografías, 4), 1987.
- JUAN VIDAL, Josep, "La instauració de la Reial Audiència al Regne de Mallorca", *Pedralbes* 14 (1994): 61-79.
- LAMBERT-GORGES, Christine (Coord.), *Les Elites locales et l'Etat dans l'Espagne Moderne du XVIè au XIXè siècle*. Table Ronde Internationale du Centre National de Recherche Scientifique, 1990. Paris: Centre National de Recherche Scientifique-Maison des Pays Ibériques (55), 1993.
- LARIO, Dámaso de, *Sobre los orígenes del burócrata moderno*. Bolonia: Il Mulino, 1980.
- , "Mécénat des collèges majeurs dans la formation de la bureaucratie espagnole (XIVè-XVIIIè siècle)", *Revue Historique* 558-2 (1986): 307-343.
- MARTIN POSTIGO, Elena, *Los Presidentes de la Real Chancillería de Valladolid*. Valladolid: Institución Cultural Simancas. 1982.
- MARTÍNEZ MILLÁN, José, "Las élites de poder durante el reinado de Carlos V a través de los miembros del Consejo de Inquisición (1516-1558)", *Hispania. Revista Española de Historia* 168 (1988): 103-167.
- , "Elites de poder en tiempos de Felipe II (1539-1572)", *Hispania. Revista Española de Historia* 171 (1989): 111-149.
- (Ed.), *Instituciones y Elites de Poder en la Monarquía Hispana durante el siglo XVI*. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid, 1991.
- MOLAS i RIBALTA, Pere, (Coord.) *Historia social de la administración española. Estudios sobre los siglos XVII y XVIII*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1980.
- , *La Monarquía Española (Siglos XVI- XVII)*. Madrid: Historia-16, 1990.
- , "El factor familiar en la Audiencia Borbónica de Valencia", *Obradoiro de historia moderna* 2 (1993): 107-126.
- PELORSON, Jean-Marc, *Les Letrados, juristes castillains sous Philippe III. Recherches sur leur place dans la société, la culture et l'Etat*. Poitiers: Université de Poitiers, 1980.
- POSTIGO CASTELLANOS, Elena, *Honor y privilegio en la Corona de Castilla. El Consejo de las Ordenes y los caballeros de Hábito en el siglo XVII*. Soria: Junta de Castilla y León, 1988.
- ROLDÁN VERDEJO, Rafael, *Los jueces de la Monarquía Absoluta. Su estatuto y actividad judicial. Corona de Castilla, siglos XIV-XVIII*. La Laguna: Universidad de La Laguna. 1989.
- VICENS i VIVES, Jaume, "Estructura administrativa estatal en los siglos XVI y XVII", a ÍD., *Coyuntura económica y reformismo burgués*. Barcelona: Ariel, 1974 (4ª ed.).

Catalunya.

- AMELANG, James, "L'oligarquia ciutadana a la Barcelona Moderna: una aproximació comparativa", *Recerques* 13 (1980): 7-25.
 -, "Barristers and Judges in Early Modern Barcelona: The rise of a legal elite", *The American Historical Review* 89 (1984): 1264-1284.
- FARGAS PEÑARROCHA, María Adela, "Oficiales reales en la Catalunya de comienzos de la Edad Moderna", a *XVè Congrés d'Història de la Corona d'Arugó. "El Poder Reial u la Corona d'Arugó"*. Jaca, en premsa.
 -"Parentesco y poder en la formación del Estado Moderno. Catalunya, siglo XVI", a *Pre-Actes Historia de la Familia. Una nueva perspectiva sobre la sociedad europea*. Múrcia: Departamento de Historia Moderna, Contemporánea y de América de la Universidad de Murcia, 1994, 921-927.
- JORDÀ, Anton. *Església i poder a la Catalunya del segle XVII. La Seu de Tarragona*. Montserrat: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993.
- LALINDE ABADÍA, Jesús. *La jurisdicción real inferior en Cataluña ("Corts. Veguers. Butlles")*. Barcelona: Ayuntamiento de Barcelona- Museo de Historia de la Ciudad (Seminario de Arqueología e Historia de la Ciudad. 14), 1966.
- MOLAS i RIBALTA, Pere, "Caballeros catalanes en las Ordenes militares de Castilla. Siglos XVII y XVIII", *Quaderni Stefaniani* 7 (1988): 71-82.
 -, *Família i política al segle XVI català*. Barcelona: Rafael Dalmau (Col. Episodis de la història, 280), 1990.
 -, "Institucions i grups socials a la Catalunya dels Àustries", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-2 (1993): 573-582.
- PADRÓS, Xavier, *Els magistrats de la Reial Audiència en el temps de la Revolta (1640-1652)*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona, 1985.
- PALOS, Joan Lluís, "Las Cortes de Catalunya durante el siglo XVI: apuntes para una historia social del poder", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 5 (1985): 97-116.
 -, "Les Institucions Catalanes a l'època Moderna i l'ascens dels juristes", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-1 (1993): 53-66.
 -, RAGUÉS, Ramon, *L'hora dels juristes: Joan Pere Fontanella (1575-1649)*. *Cultura jurídica i imaginari polític a la Catalunya del segle XVII*. Treball inèdit, 1995.

3. Història de la societat: classes dirigents, segles XV-XVII.

Metodologia.

- ABRAMS, John, "History, sociology, historical sociology", *Past and Present* 87 (1980): 3-16.
- Actes notariés. Source de l'histoire sociale, XVIè -XIXè siècles, Les. Actes du Colloque de*

- Strasbourg, mars 1978. Strasbourg: Société Savante d'Alsace et des régions de l'Est (Grandes publications, XVI), 1979.
- ALMARIC, Jean Pierre, "La investigación sobre historia urbana en Francia en los últimos años". Conferencia inédita presentada al *I Curso de Historia Urbana*. Universidad de Cantabria. Santander, 1991.
- AMELANG, James, "A note on marriage contracts as a source for the social history of early modern Barcelona", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* 8 (1980): 237-245.
- ARRIAZZA, Antonio, "Mousnier and Barber: the theoretical underpinning of the society of Orders in early modern Europe", *Past and Present* 89 (1980): 39-57.
- ASTON, T-H. i PHILPIN, C-H-E. (Eds.), *El Debate Brenner. Estructura de clases agraria y desarrollo económico en la Europa preindustrial*. Barcelona: Crítica (Historia y Teoría), 1988.
- ATIENZA, Ignacio, "La nobleza hispana durante el Antiguo Régimen: clase dominante, grupo dirigente", *Estudios de Historia Social* 36-37 (1986): 218-236.
- AUGÉ, Marc, "Note sur les rapports entre espace social et systèmes symboliques", *Annales ESC* 30-6 (1985): 1251-1261.
- BANTON, Roger, *La antropología social de las sociedades complejas*. Madrid: Siglo XXI, 1980.
- BAREL, Yves, *La ciudad medieval. Sistema social-sistema urbano*. Madrid: Instituto de Estudios de Administración Local (Hombre-Sociedad-Ciudad), 1981.
- BOURDIEU, Pierre, *La distinction. Critique sociale du jugement*. Paris: Minuit, 1979.
- BROMLEY, Y-V. i TISHKOV, V-A., "Anthropology, ethnology, history: two tendencies", a *17º Congreso Internacional de Ciencias Históricas. Rapports et abrégés*, 1. Madrid: Comité International des Sciences Historiques, 1990, 171-180.
- BURKE, Peter, *Sociología e historia*. Madrid: Alianza (Humanidades, 278), 1987.
 -, *History and social theory*. Cambridge: Polity Press, 1992.
 -, (Ed.), *Formas de hacer Historia*. Madrid: Alianza editorial, 1993.
- BUSH, M-L. (Ed.), *Social Orders and Social Classes in Europe since 1500. Studies in social stratification*. Londres: Longman, 1992.
- CACHÓN RODRÍGUEZ, Lorenzo, *¿Movilidad social o trayectorias de clase? Elementos para una crítica de la sociología de la movilidad social*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas- Siglo XXI (Monografías, 100), 1989.
- CASANOVA, Julián, *La historia social y los historiadores*. Barcelona: Crítica (Historia/teoría), 1991.
- CASTILLO, Santiago, (Coord.) *La historia social en España. Actualidad y perspectivas. I Congreso de Historia Social*, (Zaragoza 1990). Madrid: Siglo XXI, 1991.
- CLAVERO, Bartolomé, *Tantas personas como Estados. Por una antropología política de la*

- historia Europea*. Madrid: Tecnos, 1986.
- Coloquio de metodologia històrica aplicada, II. La documentació notarial y la historia*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela, 1984, 2 vols.
- CORVISIER, André, *Sources et méthodes en histoire sociale*. Paris: Société d'Etudes d'Enseignement Supérieur, 1980.
- Dos décadas de Historia Social. Historia Social 10* (1991).
- DURAND, Yves, *Les solidarités dans les sociétés humaines*. Paris: Presses Universitaires de France, (L'Historien), 1987.
- DUVIGNAUD, Jean, *La solidarité. Liens de sang et liens de raison*. Paris: Fayard, 1986.
- EIRAS ROEL, Antonio, "La documentación de protocolos notariales en la reciente historiografía modernista", *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols* 8 (1980): 7-29.
- EVERITT, Alan, "Social mobility in Early Modern England", *Past and Present* 33 (1966): 56-73.
- FLINN, M-W. i SURONT, T-C., *Essays in social history*. Oxford: Oxford University Press, 1974.
- FONTANA, Josep, *Historia: Análisis del pasado y proyecto social*. Barcelona: Crítica (Estudios y Ensayos 88), 1982.
- , *La història després de la fi de la història. Reflexions i elements per a una guia dels corrents actuals*. Vic: Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives-Eumo Editorial, 1992.
- GARRARD, John, "Social history, political history and political science: the study of power", *Journal of social history* 16-3 (1983): 105-121.
- GIL, Xavier, "Notas sobre el estudio del poder como nueva valoración de la historia política", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 3 (1983): 67-88.
- , "La Historia Política de la Edad Moderna europea, hoy: progresos y minimalismo", a *Historia a Debate*, ed. Carlos BARROS, III. Santiago de Compostela: ed. Historia a Debate, 1995, 195-209.
- GINZBURG, Carlo, "Sulla microstoria", *Quaderni Storici* 86 (1994): 511-539.
- GRENDI, Edouardo, "Ripensare la microstoria?", *Quaderni Storici* 86 (1994): 539-549.
- GREW, R. i STENECK, N-J., *Society and History*. Michigan: Ann Arbor, 1977.
- GRIBAUDI, M. i BLUM A., "Des catégories aux liens individuels: l'analyse statistique de l'espace social", *Annales ESC* 45- 6 (1990): 1365-1402.
- GUTTON, Jean-Pierre, *La sociabilité villageoise dans l'Ancienne France. Solidarités et voisinages du XVIè au XVIIIè siècle*. Paris: Hachette (Le temps et les hommes), 1979.
- GYANI, G., "Anthropological approaches in the research of modern urban history", a *17º Congreso Internacional de Ciencias Históricas*, 1. Madrid: Comité International des Sciences Historiques, 1990, 192-196.

- HILTON, Rodney (Ed.), *Transición del feudalismo al capitalismo*. Barcelona (Crítica), 1977.
- Histoire sociale. Sources et méthodes*. Colloque de l'Ecole Normale Supérieure de Saint Cloud, 1965. Paris: Presses Universitaires de France, 1967.
- Historia a Debate*. Actas del Congreso Internacional "A Historia a Debate", ed. Carlos BARROS. Santiago de Compostela: ed. Historia a Debate, 1995.
- Historiografía en Occidente desde 1945, La. Actitudes, tendencias y problemas metodológicos*. Actas III Conversaciones Internacionales de Historia. Pamplona: Ediciones de la Universidad de Navarra, 1985.
- HOBSBAWN, Eric-J., "The revival of Narrative: some comments", *Past and Present* 86 (1980): 3-8.
- IMIZCOZ BEUNZA, José María i ÁNGULO MORALES, Antonio, "Burguesía y redes de relaciones en la Sociedad del Antiguo Régimen. Reflexiones para un análisis de los actores sociales", comunicació inédita presentada al *Congreso Internacional La Burguesía Española en la Edad Moderna*. Madrid: Departamento de Historia Moderna-Universidad Complutense de Madrid, 1991.
- INNES, John i SLACK, Peter, "History and postmodernism", *Past and Present* 133 (1991): 204-213.
- JOUANNA, Arlette, *Ordre social. Mythes et hiérarchies dans la France du XVIè siècle*. Paris: Hachette, 1977.
- JOYCE, Patrick, "The end of social history?", *Social History* 20-1 (1995): 73-92.
- JULIÀ, Santos, *Historia social / Sociología histórica*. Madrid: Siglo XXI, 1989.
- KELLER, Sharon, "Elites estratégicas: antecedentes históricos", a ÍD. *Más allá de la clase dirigente. Elites estratégicas en la sociedad Moderna*. Madrid: Tecnos, 1971, 35-65.
- KOCKA, John, *Historia social. Concepto, problemas, desarrollo*. Barcelona: Akal (Estudios Alemanes), 1989.
- LABROUSSE, Ernest (Ed.), *Ordenes, estamentos y clases*. Coloquio de Historia Social, Saint Cloud 1967. Madrid: Siglo XXI, 1978.
- LÉVI, Giovanni, "Sobre microhistoria", a *Formas de hacer Historia*, ed. Peter BURKE Madrid: Alianza Editorial, 1993, 119-143.
- LLOYD, Christopher, *Explanation in social history*. Oxford: Basil Blackwell, 1986.
- , *The Structures of History*. Oxford: Basil Blackwell, 1993.
- MEDICK, Hans, "Entlegene geschichte? sozialgeschichte im blickpunkt der kulturanthropologie", a *17º Congreso Internacional de Ciencias Históricas. Rapports et abrégés*, I. Madrid: Comité International des Sciences Historiques, 1990, 181-183.
- MEYER, Jean, "L'apport notarial à l'histoire sociale de l'époque moderne en Europe", a *II Coloquio de Metodología histórica aplicada: La documentación notarial y la historia*. Santiago: Universidad de Santiago (Congresos, 33), 1984, 68- 79.
- MOUSNIER, Roland, *Las jerarquías sociales*. Buenos Aires: Amorortu eds., 1971.

- PAGAROLAS, Laureà, "Els arxius de protocols, font per a la Història Moderna", *Manuscrits* 8 (1990): 285-323.
- RABB, Thomas-K. i ROTBERG, R-I., *The new history the 1980's and beyond*. New Jersey: Princeton University Press, 1982.
- RECEL, Jacques, "Microanàlisi e construzione del sociale", *Quaderni Storici* 86 (1994): 549-575.
- REY, Marcel, "Communauté et individu: l'amitié comme lien social à la Renaissance", *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine* 38 (1991): 616-625.
- ROCHER, Guy, *Introducción a la Sociología general*. Barcelona: Herder, 1990.
- SÁNCHEZ SAURA, Salvador i SAURA PÉREZ, Francisco, "Utilidad y Coñocimiento Histórico", *Gestae. Taller de Historia* 1 (1989): 217-223.
- SAVAGE, Mike, "Social mobility and class analysis: a new agenda for social history?" *Social History* 19-1 (1994): 69-81.
- SERRA, Eva, "Los testamentos como fuente histórica", a *Prácticas de Historia Moderna*, coord. Fernando SÁNCHEZ MARCOS. Barcelona: Departament Història Moderna-Universitat de Barcelona, 1990, 71-104.
- SMITH, David, *The rise of historical sociology*. Cambridge: Polity Press, 1991.
- STEARNS, Peter-N., "Social and political history", *Journal of social history* 16-3 (1983): 1-4.
- STONE, Lawrence, "The revival of narrative: reflections on a new old history", *Past and Present* 85 (1979): 3-24.
- THEBORN, Gören, *¿Cómo domina la clase dominante? Aparatos de Estado y poder estatal en el feudalismo, el capitalismo y el socialismo*. Madrid: Siglo XXI, 1979.
- TILLY, Charles, *A sociology meets history*. New York-London: Academic Press, 1976.
- WICKHAM, Charles, "Comprender lo cotidiano: antropología social e historia social", *Historia Social* 3 (1989): 115-128.
- WILSON, Adrian, *Rethinking social history. English society 1570-1920 and its interpretation*. Manchester-New York: Manchester University Press, 1993.
- ZARNOWSKI, Jean, "Histoire sociale: espoir, désenchantement, perspectives", a *17º Congreso Internacional de Ciencias Históricas. Rapports et abrégés*, 1. Madrid: Comité International des Sciences Historiques, 1990, 203-205.

Europa.

- AMELANG, James, "Les structures sociales del'Europa Renaixentista", *L'Avenç* 65 (1983): 45-50.
- , "Institucions no institucionals? Els fonaments de la identitat social a la Barcelona Moderna", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-2 (1993): 305-312.

- BOHANAN, D., *Old and New nobility in Aix-en Provence, 1600-1695: portrait of an urban elite*. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1992.
- BRAUDEL, Ferdinand, *El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II*, 2. México: Fondo de Cultura Económica, 1993, (3ª reimpr.).
- CASSAN, Michel, "État, seigneurs et communautés urbaines en Limousin au XVIe siècle", *Revue d'histoire Moderne et Contemporaine*, 39 (1992): 282-302.
- DEWALD, Jonathan, *Aristocratic experience and the origins of modern culture. France, 1570-1715*. Berkeley- Los Angeles: University of California Press, 1993.
- DEYON, Pierre, *Amiens, capitale provinciale. Etude sur la société urbaine au XVIIe siècle*. Paris: Presses Universitaires de France, 1967.
- GELLNER, Ernest, (Ed.) *Patronos y clientes. Las sociedades mediterráneas*. Madrid: Júcar Universidad (Historia, 7), 1986.
- HEXTER, John-H., *Reappraisals in History. New views on history and society in early Modern Europe*. Chicago-London: Chicago University Press, 1979.
- HILTON, R-H., "Lords, burgesses and hucksters", *Past and Present* 97 (1982): 3-15.
- HILTON, Rodney, *Les Ciutats Medievales*. Barcelona: L'Avenç - Societat Catalana d'Estudis Històrics, 1989.
- HOLDERNESS, B-A., "The Shape of society: hierarchy and social mobility", a *Preindustrial England. Economic and society, 1500-1750*. London: J-M. Deut, 1976.
- HUPPERT, Georges, *Bourgeois et gentilshommes. La réussite sociale en France au XVIe siècle*. Paris: Flammarion, 1983.
- , *After the Black Death. A social history of Early Modern History Europe*. Indianapolis: Indiana University Press, 1986.
- LABATUT, Jean-Pierre, *Les Ducs et Pairs de France au XVIIe siècle. Etude sociale*. Paris: Publications de la Sorbonne, 1972.
- , *Les noblesses européennes de la fin de XVe siècle à la fin du XVIIIe siècle*. Paris: Presses Universitaires de France (L'Historien), 1978.
- MINGAY, G-E., *The Gentry. The rise and fall of a ruling class*. London-New York: Longman, 1976.
- MUTO, Giovanni, "La nobleza en los territorios italianos de la Monarquía hispánica", *Torre de los Lujanes* 28 (1994): 81-88.
- PREST, W-R., *The rise of the Barristers*. Oxford: Oxford University Press, 1986.
- ROOT, H-L., "État et communautés villageoises dans la France Moderne: en Bourgogne aux XVIIe et XVIIIe siècles", *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine* 39-3 (1992): 303-323.
- Sociétés urbaines en France Méridionale et en Péninsule Ibérique au Moyen Age, Les. Colloque de Pau, 1988*. Paris: Centre National de Recherche Scientifique (Maison des Pays Ibériques, 45), 1991.

- STONE, Lawrence. "Social mobility in England, 1500-1700", *Past and Present* 33 (1966): 16-55.
- "Interpersonal violence in english society", *Past and present* 101 (1983): 22-33.
- *La crisis de la aristocracia, 1558-1641*. Madrid: Alianza, 1985.
- "L'Angleterre de 1540 à 1880: pays de noblesse ouverte", *Annales ESC* 40-1 (1985): 71-94.
- FAWTIER STONE, Jeanne, *An open elite? England, 1540-1880*. Oxford: Oxford University Press, 1986 (ed. abr.).
- TAWNEY, R-H.. *History and society*. London: Routledge and Kegan Paul, 1978.
- WATS. S-J.. *A social history of western europe, 1450-1720. Tensions and solidarities among rural people*. Washington: Hutchinson University Press, 1984.
- WOOD. James-B.. "The decline of the nobility in sixteenth and early seventeenth century France. Myth or reality?", *Journal of Modern History* 48-1 (1976): 1-18.

Monarquía hispánica.

- ATIENZA HERNÁNDEZ, Ignacio, "La quiebra de la nobleza castellana en el siglo XVII. Autoridad real y poder señorial: el secuestro de los bienes de la Casa de Osuna", *Hispania. Revista Española de Historia* 156 (1984): 49-81.
- *Aristocracia. Poder y Riqueza en la España Moderna. La Casa de Osuna, Siglos XV-XIX*. Madrid: Siglo XXI, 1987.
- CASEY, James. "Bandos y bandidos en la Valencia Moderna", *Homenatge al Dr. Sebastià Garcia Martínez*, 1. València: Conselleria de Cultura Generalitat Valenciana, 1988. 407-423.
- CLAVERO, Bartolomé, *Mayoralzgo. Propiedad feudal en Castilla, 1369-1836*. Madrid: Siglo XXI, 1989.
- DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio, *Las clases privilegiadas en el Antiguo Régimen*. Madrid: Istmo (Fundamentos, 31), 1985.
- "Aspectos económicos de la nobleza española en la Edad Moderna", *Torre de los Lujanes* 28 (1994): 23-34.
- GERBET, Marie-Claude, *La nobleza en la Corona de Castilla. Sus estructuras sociales en Extremadura (1454-1516)*. Salamanca: Institución Cultural "El Brocense", 1989.
- GUTIÉRREZ NIETO, Juan Ignacio, "Valores nobiliarios en España en la transición del siglo XVI al XVII", *Torre de los Lujanes* 28 (1994): 35-43.
- Hidalgos et hidalguia dans l'Espagne de XVIè et XVIIIè siècles. Théories, pratiques, représentations*. Paris: Centre National de Recherche Scientifique (Maison des Pays Ibériques, 37), 1989.
- JAGO, Charles-J., "La Corona y la aristocracia durante el régimen de Olivares: un representante de la aristocracia en la Corte", a *La España del Conde Duque de Olivares*,

- coords. John ELLIOTT i Ángel GARCÍA SANZ. Encuentro Internacional sobre la España del Conde Duque de Olivares. Toro, septiembre 1987. Valladolid: Universidad de Valladolid (Historia y Sociedad, 14), 1990, 373-398.
- KAGAN, Richard-L., *Pleitos y pleiteantes en Castilla, 1500-1700*. Soria: Junta de Castilla y León, 1991.
- MOLAS RIBALTA, Pere, *La burguesía mercantil en la España del Antiguo Régimen*. Barcelona: Cátedra, 1986.
- PIKE, Ruth, *Aristócratas y comerciantes. La sociedad urbana sevillana en el siglo XVI*. Barcelona: Ariel, 1978.
- REIZÁBAL, Socorro, "Poder financiero y poder político en la ciudad de Valencia a principios del siglo XVII", *Estudis* 13 (1987): 281-301.
- Sociétés fermées dans le monde ibérique (XVIe et XVIIIe siècles)*, Les. Paris: Centre National de Recherche Scientifique, 1986.
- SORIA MESA, Enrique, "De la conquista a la asimilación. La integración de la aristocracia nazarí en la oligarquía granadina. Siglos XV- XVII", *Areas. Revista de Ciencias Sociales*, 14 (1992): 51-64.
- YUN CASALILLA, Bartolomé, "Aristocracia, señorío y crecimiento económico en Castilla: algunas reflexiones a partir de los Pimentel y los Enríquez (siglos XVI y XVII)", *Revista de historia económica* 3 (1985): 443-469.
- , "La situación económica de la aristocracia castellana durante los reinados de Felipe III y Felipe IV", a *La España del Conde Duque de Olivares, supra*, 517-552.
- Catalunya.*
- AMELANG, James, "El carrer Montcada: canvi social i cultura popular en la Barcelona Moderna", *L'Avenç* 18 (1979): 56-63.
- , "Distribució social i formes de vida", a *Història de Barcelona. Barcelona dins la Catalunya Moderna*, ed. Jaume SOBREQUÉS, 4. Barcelona: Enciclopèdia Catalana-Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona, 1992, 165-213.
- BADA, Joan, *Situació religiosa de Barcelona en el s. XVI*. Barcelona: Ed. Balmes-Facultat de Teologia de Barcelona, (Col.lectània Sant Pacià. Sèrie Històrica, I), 1970.
- BATLLE, Carme, "La mentalitat i les formes de vida dels mercaders catalans medievals" *Quaderns d'Història econòmica de Catalunya* XXI (1980): 81-96.
- , "La burguesia de Bcelona a mediados del siglo XIII" a *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Jaime I y su época*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1982, 7-19.
- , "La haute bourgeoisie barcelonaise vers 1300", a *Les sociétés urbaines en France méridionale et en Péninsule Ibérique au moyen âge*. Actes du Colloque de Pau, 21-23 setembre de 1988. Paris: Centre National de Recherche Scientifique (Maison des Pays

- Ibèriques, 45), 1991, 229-240.
- BOSCH, Andreu, *Summari, index o epítome dels admirables i nobiíssims títols d'honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya*. (Perpinyà 1628). Barcelona: Curial (Documents de cultura. Facsímil), 1974.
- FLUVIÀ, Armand de, "Las categorías nobiliarias y las pruebas de nobleza en el Principado de Cataluña", *Hidalguía* 48 (1961): 661-668.
- , "Relación de los protectores del Brazo Militar del Principado de Cataluña y Condados del Rosellón y Cerdeña. ahora Real Cuerpo de la Nobleza", *Hidalguía* 92 (1969): 153-160.
- , "Los títulos nobiliarios en el Principado de Cataluña (siglos XI-1716)", *Hidalguía* 207 (1988): 249-256.
- GARCIA, Albert i GUÀRDIA, Manuel, *Espai i Societat a la Barcelona Preindustrial*. Barcelona: La Magrana-Institut Municipal d'Història -Ajuntament de Barcelona, 1986.
- MOLAS i RIBALTA, Pere. *Comerç i Estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*. Barcelona: Curial (Biblioteca de Cultura Catalana. 28), 1977.
- PALOS PEÑARROYA, Joan Lluís, "Vivir en Barcelona. Sugerencias para una conceptualización de la élite ciudadana en los siglos XVI-XVII", *Manuscrits* 7 (1988): 263-287.
- , "L'èlite social de Barcelona al començament de l'època moderna", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 11 (1991): 67-79.
- REGLÀ, Joan, *El Bandolerisme català del Barroc*. Barcelona: Aedos, 1966.
- RUBIÉS, Joan Pau, *El pensament del cavaller don Francesc de Gilabert*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona, 1988.
- SERRA, Eva, "Tensions i ruptures de la societat catalana en el procés de formació de l'estat modern. Una reflexió", *Manuscrits* 4-5 (1987): 71-85.
- SIMON i TARRES, Antoni, "Memorias y Diarios personales de la Cataluña Moderna", *Historia Social* 2 (1988): 119-134.
- , *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinccents*. Barcelona: Curial (Biblioteca Torres Amat, 9), 1991.
- TORRES i SANS, Xavier, "Les bandositats de nyerros i cadells a la Reial Audiència de Catalunya (1590-1630): "Policia o alto gobierno"?", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 5 (1985): 147-174.
- , "Guerra privada y bandolerismo en la Cataluña del Barroco", *Historia Social* 1 (1988): 5-18.
- , *Nyerros i Cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya de l'Antic Règim (1590-1640)*. Tesi de doctorat. Universitat Autònoma de Bellaterra, 1988, 4 vòls.
- , "Alteracions aragoneses i bandolerisme català. "Nyerros" i "Cadells" a les terres de Ponent (1579-1599)", *Recerques* 22 (1989): 137-156.

- , *Els Bandolers (s. XVI-XVII)*. Vic: Eumo (Referències, 11), 1991.
- , "Les lluites de nyerros i cadells a la Catalunya del segle XVII (1590-1640): un assaig d'interpretació", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 12 (1992): 171-200.
- , *Nyerros i Cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya Moderna (1590-1640)*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona- Quaderns Crema (Assaig, 15), 1993.

VIDAL i PLA, Jordi, *Guerra dels Segadors i crisi social. Els exiliats filipistes (1640-1652)*. Barcelona: Edicions 62, 1984.

4. *Història de la família: família i classes dirigents, segles XV-XVII.*

Metodologia.

- ABBOTT, Mary, *Family ties. English families, 1540-1920*. London: Routledge, 1993.
- ANDERSON, Michael, *Aproximaciones a la historia de la familia occidental (1500-1914)*. Madrid: Siglo XXI, 1988.
- ANDREO GARCÍA, Juan; PROVENCIO, Lucía; SÁNCHEZ BAENA, Juan José (Eds.), *Familia, Tradición y Grupos Sociales en América Latina*. Murcia: Departamento de Historia Moderna, Contemporánea y de América, 1994.
- ARANDA PÉREZ, Francisco-José, "Prosopografía y particiones de bienes: una propuesta metodológica para el estudio de las oligarquías urbanas castellanas en la Edad Media", *Cuadernos de Historia Moderna* 12 (1991): 259-276.
- ARIÈS, Philippe, *El niño y la vida familiar en el Antiguo Régimen*. Madrid: Taurus (Ensayistas, 284), 1987.
- , DUBY, Georges, (Eds.), *Historia de la vida privada*, 2-3. Madrid: Taurus, 1989.
- ASSIER- ANDRIEU, Louis, *Coutûme et rapports sociaux*. Paris: Presses Universitaires de France, 1981.
- AUGUSTINS, Georges, "Reproduction sociale et changement social: l'exemple des Baronnie", *Revue française de sociologie* 18-3 (1977): 465-484 .
- , "Rôle et aspect du mariage dans le mode de perpétuation des groupes domestiques pyrénéens", *Los Pirineos. Estudios de Antropología Social e Historia*. Madrid: Maison de Vélazquez. Universidad Complutense de Madrid, 1986, 165-175.
- , *Comment se perpétuer? Devenir des lignées et destins des patrimoines dans les paysanneries européennes* . Nanterre: Société d'Ethnologie, 1989.
- , "Du système à maison au système à parentèle", a *I Congrès d'història de la família als Pirineus*. Andorra: Comunitat de Treball dels Pirineus-Centre de Trobada de les Cultures Pirinenques, 1992, 335-344.
- AYMARD, Marcel, "Pour une Histoire des elites dans l'Italie Moderne", a *La Famiglia e la vita quotidiana in Europa dal '400 al '500. Fonti e problemi*. Acti Convenio

- Internazionale. Milano 1983. Roma: École Française de Rome, 1986. 107-119.
- BARNARD, A. i GOOD, A., *Research in the study of kinship*. London-New York: Academic Press, 1984.
- BIZZOCHI, R., "La culture généalogique en Italie", *Annales ESC* 46-4 (1991): 789-805.
- BERKNER, L-K., "The system family and the developmental cycle of the household", *American historical review* 77 (1972): 398-418.
- BESTARD, Joan, "La historia de la familia", a ÍD., *Casa y Familia. Parentesco y Reproducción doméstica en Formentera*. Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics, 1986. 18-23.
- BOTH, Elisabeth, *Familia y Red social*. Madrid: Taurus, 1990.
- BOUCHARD, Gérard, "L'étude des les structures familiales préindustrielles: pour un renversement des perspectives", *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine* 28 (1981): 545-572.
- BOURDIEU, Pierre, "Les stratégies matrimoniales dans le système de reproduction", *Annales ESC* 27-4 (1972): 1105-1125.
- BRETON, Francesc i BARRUTI, Lluís, *La família i el parentiu*. Tesi de Llicenciatura. Universitat Autònoma de Bellaterra, 1978.
- BROOKE, Christian, *The medieval idea of marriage*. Oxford-New York: Oxford University Press, 1989.
- BULLOUGH, A-A., "Early Medieval social groupings: the terminology of the kinship", *Past and Present* 45 (1969): 3-18.
- BUONNANO, M. (Ed.), *La funzioni sociale dei matrimonio*. Milan: il Mulino, 1980.
- BURGO LÓPEZ, Maria del Carmen, "Estudio de las relaciones sociales en Santiago y su comarca a mediados del siglo XVIII a través de los contratos matrimoniales", *Compostellanum* 24-1(1981): 173-195.
- , "Niveles sociales y relaciones matrimoniales en Santiago y su comarca (1640-1750) a través de las escrituras de dote", a *II Coloquio de metodología histórica aplicada*, 1. Santiago de Compostela, 1984, 177-199.
- BURGUIÈRE, André, "Pour une typologie des formes d'organisation domestique de l'Europe Moderne (XVIè- XIXè siècles)", *Annales ESC* 41-3 (1986): 639-657.
- , "La mémoire familiale du bourgeois gentilhomme: généalogies domestiques en France aux XVIè et XVIIè siècles", *Annales ESC* 46- 4 (1991): 771-788.
- , et alii. "Histoire de la famille", *Annales ESC* 44-2 (1989): 413-416.
- CADENAS, Vicente, *Nociones de Genealogia, de sus ciencias complementarias y de sus aplicaciones positivas*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas-Instituto Salazar y Castro, 1961.
- CASEY, James, "La famille espagnole et européenne, aux XVIè et XVIIè siècles", *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine* 41-2 (1994): 275-295.

- CALVI, Giulia. "Diritti e legami. Matri, figli, Stato in Toscana (XVI- XVIII secolo)", *Costruire la parentela. Quaderni Storici* 86 (1994): 487-510.
- COLLOMP, Alain. "Ménage et famille; études comparatives sur la dimension et la structure du groupe domestique. (Note critique)", *Annales ESC* 29-3 (1974), 777-786.
- CLAVERO, Bartolomé, "Dictum beati. A proposito della cultura del lignaggio", *Costruire la parentela. Quaderni Storici* 86 (1994): 335-364.
- COMAS D'ARGEMIR, Dolors. "El comparativismo y la generalización en los estudios sobre historia de la familia", *Historia social* 2 (1988): 135-143.
- COSS, P-R., "Bastard Feudalism revisited", *Past and Present* 125 (1989): 27-125.
- CHACÓN, Francisco. "La familia en España: una historia por hacer". a *La familia en la España Mediterránea (siglos XV-XIX)*. Barcelona: Crítica, 1987, 13-36.
- , "La historia de la familia desde la perspectiva de la historia social. Notas para nuevas propuestas de estudio", a *La Historia social en España. Actualidad y perspectivas*. Madrid: Siglo XXI, 1991, 261-267.
- , "Nuevas tendencias de la demografía histórica en España: la investigación sobre historia de la familia", *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica* 9- 2 (1991): 27-99.
- , MARTÍNEZ, José, "La Historia de la familia en España durante la Edad Moderna. Notas para una reflexión metodológica", a *Homenatge al Dr. Sebastian Garcia Martinez*, 1. València: Universitat de València, 1988, 337-353.
- CHAMOIX, Antoine, "La reconstitution des familles: espoirs et réalités", *Annales ESC* 27-2 (1972): 1083-1090.
- DELILLE, Gérard, "La historia de la familia en Italia: trabajos recientes y problemas metodológicos", a *Familia y sociedad en el Mediterráneo Occidental, ss. XV-XIX*, ed. Francisco CHACÓN. Murcia: Universidad de Murcia, 1987, 263-279.
- DONZELOT, Jean, *La police des familles*. Paris: Armand Colin, 1977.
- DUBY, Georges, *El caballero, la mujer y el cura. El matrimonio en la Francia feudal*. Madrid: Taurus (Ensayistas, 207), 1988.
- ; LE GOFF, Jacques, *Familia et parenté dans l'Occident médiéval*. Actes du Colloque de Paris, 1974. Pisa: Ecole Française de Rome, 1977.
- ENGELS, Friedrich, *El origen de la Familia, de la Propiedad Privada y del Estado*. Madrid: Fundamentos, 1977 (2ª ed.).
- Famiglia e la vita quotidiana in Europa dal '400 al '600. Fonti e problemi, La*. Atti dei Convegno Internazionale. Roma: École Française de Rome, 1986.
- FARGAS PEÑARROCHA, María Adela, "Las élites de poder urbanas desde el estudio de la familia, en la historiografía modernista española actual. Análisis i perspectivas", comunicació Congrés Internacional "A Historia a Debate". Santiago, juliol de 1993. En premsa a *Mélanges de la Casa de Velázquez*, XXX-2 (1994): 129-136.

- FAUVE-CHAMOUX, Antoine, "Les structures familiales au royaume des familles-souches: Esparros", *Annales ESC* 39- 3 (1984): 513-528.
- , "Innovation et comportement parental en milieu urbain (XVè -XIXè siècle)", *Annales ESC* 40- 5 (1985): 1023-1041.
- FAYARD, Jeannine, "Fortune et hiérarchie au Conseil de Castille aux XVIIè et XVIIIè siècles: les Arce et les Medrano". a *I Jornadas de Metodología aplicada a las Ciencias Históricas*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela, 1975, 541-551.
- FERRANTE, Louise, "Strutture o strategie? Discussione sulla storia della famiglia". *Quaderni storici* 56- 2 (1984): 613-623.
- FERRER i ALÒS, Llorenç, "Familia, Iglesia y matrimonio en el campesinado acomodado catalán (siglos XVIII-XIX). El Mas Vila del Soler de Artès", *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica* 66-1 (1991): 27-64.
- , PONCE, Santi (Coords.), *Família i Canvi social a la Catalunya Contemporània (s. XIX-XX)*. Vic: Eumo (L'entorn, 27), 1994.
- FLANDRIN, Jean-Louis, *Familles, parenté, maison, sexualité dans l'Ancienne société*. Paris: Du Seuil, 1984 (2^a ed.).
- FONTAINE, Louis, "Droit et stratégies: la reproduction des systèmes familiaux dans le Haut-Dauphiné (XVIIè-XVIIIè siècles)", *Annales ESC* 69-6 (1992): 1259-1277.
- FRIGO, Daniela, *Il padre di famiglia. Governo della casa e governo civile nella tradizione dell'economica fra Cinque e Seicento*. Roma: École Française de Rome, 1985.
- GALASSO, Giuseppe, "Gli studi di storia della famiglia e il mezzogiorno d'Italia", *Melanges de l'Ecole Française de Rome* 95 (1983): 149-159.
- GARRIDO, Luís i GIL, Enrique (Eds.), *Estrategias Familiares*. Madrid: Alianza, 1993.
- Généalogie et Démographie Historique. Annales de Démographie Historique*, 31 (1976).
- GOTTLIEB, Béatrice, *The family in the Western World from the Black Death to the Industrial Age*. New York- Oxford: Oxford University Press, 1993.
- GUAL, Valentí, "La informació fornida pels sacramentaris moderns i el sistema de reconstrucció de famílies", *I Congrés d'Història de l'Església Catalana des dels orígens fins ara*, I. Solsona: 1993, 83-91.
- HAREVEN, Tamara-K., "The history of the family as an interdisciplinary field". a *The family in history. Interdisciplinary essays*, ed. Thomas RABB i R-I. ROTLIEB. London: Harper and Row, 1973, 211-226.
- , "The history of the family and the complexity of social change", *The American Historical Review* 96- 1 (1991): 95-124.
- , PLAKANS, A. (Eds.), *Family history at the Crossroads. A journal of family history reader..* New Jersey: Princeton University Press, 1987.
- HERITIER, François, *L'exercice de la parenté*. Paris: Gallimard-Le Seuil, 1981.

- HEY, David, *The Oxford guide to family history*. Oxford-New York: Oxford University Press, 1993.
- HOLLISTER, C-W. i BALDWIN, J-W., "The rise of administrative Kingship: Henry I and Philip Augustus", *The American Historical Review* 83-3 (1978): 867-905.
- JOHNSTON POUNCY, Carolyn (Ed.), *The "Domostroi". Rules for Russian households in the time of Ivan the Terrible*. Ithaca - London: Cornell University Press, 1994.
- JOIGNON, Louis, *Stratégies patrimoniales et stratégies matrimoniales en Lorraine, XVIIè-XVIIIè siècles*. Paris: Presses Universitaires de France, 1984.
- JUSSEN, Bernard, "Le parrainage au Moyen Age", *Annales ESC* 47-2 (1992): 467-502.
- KERTZER, David I., "Anthropology and Family History", *Journal of Family History* 9-3 (1984): 201-217.
- KUPER, Adam, "Lineage theory: a critical retrospect", *Annual Review Anthropology* 10 (1982): 71-93.
- LAFON, Jean, *Régimes matrimoniales et mutations sociales. Les époux bordelais, 1450-1550*. Paris: SEVPEN, 1972.
- LAMAISON, Pierre, "Les stratégies matrimoniales dans un système complexe de parenté", *Annales ESC* 34-4 (1979): 721-740.
- LAUTMAN, François, "Différences ou changement dans l'organisation familiale", *Annales ESC* 27-4 (1972): 1190-1196.
- LÉVI, Giovanni, *La herencia inmaterial. La historia de un exorcista piamontés del siglo XVII*. Madrid: Nerea, 1990.
- LEVI STRAUSS, Claude, *Las estructuras elementales del parentesco*. Barcelona-Buenos Aires: Paidós, 1981.
- LUISE, Françoise, "Solofra tra il 1640 e il 1676 nei capitoli matrimoniali e nei testamenti", *Mélanges de l'Ecole Française de Rome* 95-1 (1983): 299-338.
- LYNCH, Katherine A., "The family and the history of public life", *Journal of interdisciplinary history* 24-4 (1994): 665-685.
- MACFARLAINE, Alain, *The family life of Ralph Josselin*. Oxford: Basil Blackwell, 1970.
-, *Marriage and love in England. Modes de reproduction, 1300-1840*. Oxford: Basil Blackwell, 1987.
- MATALI, Rosa, "La família com a cèl.lula de producció i reproducció a l'edat moderna: estat de la qüestió", *Manuscrits* 8 (1990): 105-138.
- MANOUKIAN, Alain (Ed.), *I Vincoli familiari in Italia dal secolo XI al secolo XX*. Bologna: Il Mulino, 1983.
- MAUREL, Charles, "Structures familiales et solidarités lignagères à Marseille au XVè siècle: autour de l'ascension social des Forbin", *Annales ESC* 41-3 (1986): 657-681.
-, "Construction généalogique et développement de l'Etat Moderne. La généalogie des Bailleul", *Annales ESC* 46-4 (1991): 807-825.

- MEDICK, Hans i SABEAN, Richard-I., "Interest and emotion in family and kinship studies: a critique of social history and anthropology", a *Interest and emotion. Essays on the study of family and kinship*, ed. Hans MEDICK i David WORREN. Cambridge: Cambridge University Press. 1984, 9-23.
- MICHEL, André. *La sociologie de la famille. Recueil de textes présentés et commentés*. Paris: Mouton. 1970.
- MITTERAUER, M., *The European Family: Patriarchy to Partnership from the Middle Ages to the Present*. Chicago: The University of Chicago Press. 1988 (1ª reimpr.).
- Modèle familiale européen. Normes, déviances, contrôle de pouvoir, Le*. Paris: École Française de Rome, 1986.
- MONSALVO ANTÓN, José María. "Parentesco y sistema concejil. Observaciones sobre la funcionalidad política de los linajes urbanos en Castilla y León. siglos XIII-XV". *Hispania. Revista Española de Historia* 185 (1993): 937-969.
- NEEDHAM, R. (Dir.), *Le parenté en question*. Paris: Du Seuil (Col. Recherches anthropologiques). 1971.
- NETTING, R-McC.; WILK, R-R.; ARNOULD, E-J., *Households: Comparatives and Historical Studies of the Domestic Group*. Berkeley: University of California Press. 1984.
- ONOFRIO, Salvatore d', "L'atôme de parenté spirituelle", *L'Homme. Revue française d'anthropologie* 31-2 (1991): 79-110.
- OUTHWAITE, R-B., *Marriage and society: studies in the social history of marriage*. London: Europa Publications Limited, 1981.
- PASTOR, Reyna (Comp.), *Relaciones de poder, de producción y parentesco en la Edad Media y Moderna. Aproximación a su estudio*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Biblioteca de Historia, 1), 1990.
- , "Familias y linajes. Subpoblaciones monacales y sus redes. Siglos X al XVIII". *Hispania. Revista Española de Historia* 185 (1993): 791-800.
- PERROY, Edward, "Social mobility among french noblesse in the Later Middle Ages", *Past and Present* 21 (1962): 24-38.
- PHYTIAN-ADAMS, Charles (Ed.), *Societies, Cultures and Kinship, 1580-1850. Cultural Provinces and English Local History*. Leicester-London: Leicester University Press (English Local History. Department of English Local History), 1993.
- PLAKANS, André, *Kinship in the past. An anthropology of European family life, 1500-1700*. New York-London: Basil Blackwell, 1986.
- REDONDO, Agustín (Coord.), *Amours légitimes, amours illégitimes en Espagne (XVIè-XVIIè siècles)*. Paris: Publications de la Sorbonne ("Centre de Recherche sur l'Espagne des XVIè et XVIIè siècles", 2), 1985.
- (Coord.), *Autour des parentés en Espagne aux XVIè et XVIIè siècles. Histoire*,

- mythe et littérature*. Paris: Publications de la Sorbonne, ("Centre de Recherche sur l'Espagne des XVIè- XVIIè siècles", 3), 1987.
- , (Coord.), *Les parentés fictives en Espagne (XVIè -XVIIè siècles)*. Paris: Publications de la Sorbonne, ("Centre de Recherche sur l'Espagne des XVIè -XVIIè siècles", 4), 1988.
- REY, Maurice, "Communauté et individu: l'amitié comme lien social à la Renaissance", *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine* 38 (1991): 617-625.
- RODRÍGUEZ SÁNCHEZ, Ángel, "Métodos de evaluación de las estrategias familiares en el Antiguo Régimen", *Fuentes y métodos de la historia local*. Zamora: Diputación de Zamora, 1991, 141-153.
- ROWLAND, Robert, "Población, Familia y Sociedad", *Gestae. Taller de Historia* 1 (1989): 15-23.
- SÁNCHEZ LEÓN, Pablo, "Aspectos de una teoría de la competencia señorial: organización patrimonial, redistribución de recursos y cambio social", *Hispania. Revista Española de Historia* 185 (1993): 885-905.
- SECCOMBE, Wally, *A Millennium of family change. Feudalism to Capitalism in North western Europe*. London-New York: Verso, 1992.
- SHORTER, Edward, *Naissance de la famille moderne, XVIII-XIXè siècles*. Paris: Du Seuil, 1978.
- SMITH, R-M., *Land, kinship and life-cycle*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
- SUTTER FUCHTNER, Peter, "Dynastic Marriage in sixteenth century: Habsbourg Diplomacy and Statecraft, an interdisciplinary approach", *The American Historical Review* 81-1 (1976): 243-263.
- TILLY, Charles (Ed.), *Historical studies in changing fertility*. New Jersey: Princeton University Press, 1978.
- VILLONE, A., "Contratti matrimoniali e testamenti in una zona di latifondo: Eboli a metà '600", *Mélanges de l'Ecole Française de Rome* 95-1 (1983): 225-298.
- VISCEGLIA, Maria-Antonia, "Linee per uno studio unitario dei testamenti e dei contratti matrimoniali dell'aristocrazia feudale napoletana tra fine quattrocento e settecento", *Mélanges de l'Ecole Française de Rome* 95-1 (1983): 393-470.
- WATT, Richard-W., "Marriage contract disputes in early Modern Neuchatel, 1547-1806", *Journal of social history* 22-1 (1988): 129-147.
- ZELLER, O., "L'espace et la famille à Lyon aux XVIè et XVIIè siècles", *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine* 30 (1983): 586-596.
- Europa*.
- ALBERTI, Léon Batista, *Della Famiglia*, ed. Carlo CAPASSO. Milano: Società Editrici Sontogno, 1961.

- ARTIFONI, E., "La società del "popolo" di Asti fra circolazione istituzionale e strategie familiari". *Quaderni Storici* 51-3 (1982): 1027-1049.
- AYMARD, Marcel. "Une famille de l'aristocratie sicilienne aux XVIe et XVIIe siècles: les Ducs de Terranova. Un bel exemple d'ascension seigneuriale", *Revue Historique* 247 (1972): 29-65.
- BARBAGLI, Marzio, *Sotto lo stesso tetto. Mutamenti della famiglia in Italia dal XV al XX secolo*. Bologna: Il Mulino (Saggi. 267), 1984.
- BAKER, David (Dir.), *Blood and baptism: kinship, community and christianity in western Europe from the fourteenth to the seventeenth centuries*. Oxford: Oxford University Press, 1991.
- BELLI, Carlo, "Famiglia, proprietà e classi sociali a Montefusco nella prima metà del XVI secolo". *Mélanges de l'Ecole Française de Rome* 95-1 (1983): 339-392.
- BENVENUTI, A., "La famiglia e le donne nel Rinascimento Fiorentino". *Quaderni Storici* 71-2 (1989): 629-651.
- BERTRAND, Michel, "De la richesse en Amérique. La genèse des patrimoines familiaux des officiers des finances de Nouvelle-Espagne, XVIIe-XVIIIe siècles". *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine* 41-2 (1994): 221-236.
- BOHANAN, David, "Matrimonial strategies among nobles of Seventeenth century Aix-en-Provence", *Journal of Social History* 19-3 (1985): 503-510.
- BONFIELD, Lloyd, *Marriage settlements, 1601-1740. The adoption of the strict settlement*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- BOSSY, John, *Disputes and settlements. Law and human relations in the west*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- BRUCKER, Gene, *Giovanni y Lausanna. Amor y matrimonio en el Renacimiento*. Madrid: Nerea, 1991.
- BULLARD, Meriam-M., "Marriage politics and family in Florence: the Strozzi-Medici Alliance of 1508", *The American Historical Review* 84-3 (1979): 668-687.
- BURGUIÈRE, André, "De Malthus à Max Weber: le mariage tardif et l'esprit d'entreprise", *Annales ESC* 27-3 (1972): 1128-1138.
- , "Le rituel du mariage en France: pratiques ecclésiastiques et pratiques populaires (XVI-XVIIIe siècles)", *Annales ESC* 33-3 (1978): 637-650.
- , (Dir.), *Historia de la familia*. Madrid: Alianza, 1988, 2 vols.
- CAROZZI, S., "Aspetti delle strutture familiari a Tivoli nel XV secolo", *Mélanges de l'Ecole Française de Rome* 94-1 (1982): 45-83.
- CASEY, James, *Historia de la familia*. Madrid: Espasa Calpe (Espasa-Mañana. Ensayo), 1990.
- CERUTTI, Simone, "Matrimonio nel tempo di peste", *Quaderni Storici* 55-1 (1984): 65-101.
- CLAVERIE, Elisabeth i LAMAISON, Pierre, *L'Impossible mariage. Violence et parenté en Gévaudan. XVIIe, XVIIIe et XIXe siècles*. Paris: Hachette (La mémoire du

- temps), 1982.
- COLAS, André, "Le père, l'héritier et l'ancêtre. Quelques images de le parenté chez les notables urbains au XVe siècle", *Revue Historique*, 589 (1994): 37-51.
- COLLOMP, Alain, "Alliance et filiation en Haute Provence au XVIIIe siècle", *Annales ESC* 32-3 (1977): 445-478.
- , "Conflicts familiaux et groupes de résidence en Haute Provence", *Annales ESC* 36-3 (1981): 408-426.
- , *La maison du père. Famille et village en Haute Provence aux XVIIe et XVIIIe siècles*. Paris: Presses Universitaires de France, 1983.
- CRESSY, David, "Kinship and kin interaction in Early Modern England", *Past and Present* 113 (1986): 38-69.
- DAUMAS, Marcel, "Les conflits familiaux dans les milieux dominants au XVIIIe siècle", *Annales ESC* 42- 4 (1987): 901-923.
- , "L'affaire d'esclans, les conflits familiaux au XVIIIe siècle", *Annales ESC* 44-2 (1989): 421-432.
- DAVID, M., "Le mariage dans la société féodale", *Annales ESC* 36-6 (1981): 1050-1055.
- DAVIS, James- C., *The decline of venetian family as a ruling class*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1962.
- , *A venetian family and its fortune, 1500-1900. The Donà and the conservation of their wealth*. Philadelphia: American Philosophical Society, 106, 1975.
- DELILLE, Gérard, "Classi sociale e scambi matrimoniale nel Salernitano: 1500-1650 circa", *Quaderni Storici* 33 (1976): 983-998.
- , "Dots des filles et circulation des biens dans les pouilles aux XVIe et XVIIe siècles", *Mélanges de l'Ecole française de Rome* 95-1 (1983): 195-224.
- , *Famille et propriété dans le royaume de Naples (XVe - XIXe siècles)*. Paris: École Française de Rome, 1985.
- DÉROUET, Bernard, "Territoire et parenté. Pour une mise en perspective de la communauté rurale et des formes de reproduction familiale", *Annales HSS* 50-3 (1995): 645-686.
- DIEFENDORF, Bàrbara B., *Paris City Councillors in the Sixteenth Century. The politics of patrimony*. New Jersey: Princeton University Press, 1983.
- FERRARO, Joane-M., *Family and public life in Brescia, 1580-1650. The foundations of power in the Venetian state*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- GAUDEMET, Jean, *Le mariage en Occident. Les moeurs et le droit*. Paris: Du Cerf, 1987.
- GIES, Frances i GIES Joseph, *Marriage and family in the Middle Ages*. New-York: Harper-Row publishers, 1989.
- GOLBY, John (Ed.), *Communities and Families*, III. Cambridge: Cambridge University Press (Studying Family and Community History, 19th and 20th centuries), 1994.
- GOODY, Jack, *La evolución de la familia y el matrimonio en Europa*. Barcelona: Herder,

- 1986.
- , THIRSK, John i THOMPSON, E-P., (Coords.) *Family and inheritance: rural society in Western Europe, 1200-1800*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- GOUESSE, Jean-Louis, "Parenté, famille et mariage en Normandie aux XVIIè et XVIIIè ss.", *Annales ESC* 27-4 (1972): 1139-1154.
- GOZZINI, G., "Matrimonio e mobilità sociale nella Firenze di Primo Ottocento", *Quaderni Storici* 57-3 (1984): 907-934.
- GREILSAMMER, M., *Marriage et maternité en Flandre médiévale*. Paris: A. Colin, 1990.
- GUERREAU JALABERT, J., "Sobre las estructuras del parentesco en la Europa medieval", a *Amor, familia, sexualidad*, coord. Antonio FIRPO. Barcelona: Argot (Nueva historia), 1984.
- HARRINGTON, Joel F., *Reordering marriage and society in Reformation Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- HEERS, Jacques, *El clan familiar en la Edad Media*. Barcelona: Labor Universitaria (Manuales), 1978.
- HERLIHY, David, *Medieval Households*. Cambridge-London: Harvard University Press, 1985.
- , *Women, Family and society in medieval Europe. Historical Essays, 1978-1991*. Oxford: Berghan Books, 1995.
- Historia de la Familia. Una nueva perspectiva sobre la Sociedad Europea*. Pre-actes Congrés Internacional. Departamento de Historia Moderna, Contemporánea y de América de la Universidad de Murcia. 14 al 16 de desembre de 1994.
- HOWELL, Charles, *Land, family and inheritance in transition: Kibworth Harcourt, 1280-1700*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- HUGHES, David Owen, "Urban growth and family structure in Medieval Genoa", a *Towns in Societies. Essays in Economic history and historical sociology*, coords. Phillip ABRAMS i E-A. WRIGLEY. Cambridge: Cambridge University Press, 1081, 105-130.
- JAMES, Mervin, *Family, lineage and civil society. A study of society, politics and mentality in the Durham Regions, 1500-1640*. Oxford: Clarendon Press, 1974.
- KENT, Francis-W., *Household and lineage in Renaissance Florence*. New Jersey: Princeton University Press, 1977.
- KLAPISH-ZUBER, Christiane, "Parenti, amici, vicini: il territorio urbano d'una famiglia mercantile nel XV secolo", *Quaderni Storici* 33 (1976): 953-983.
- , "Kinship and politics in fourteenth century Florence", a *The family in Italy from Antiquity to the Present*, comp. ÍD. New Haven: Yale University Press, 1981, 208-228.
- , "Le complexe de Griselde. Dot et dons de mariage au quattrocento", *Mélanges de*

- l'Ecole Française de Rome* 94- 1 (1982): 7-43.
- , *La maison et le nom. Stratégies et rituels dans l'Italie de la Renaissance*. Paris: Ecole des Hautes Etudes en Sciences sociales (Civilisations et Sociétés, 81), 1990.
- , "Albero genealogico e costruzione della parentela nel Rinascimento", *Costruire la parentela. Quaderni Storici* 86 (1994): 405-420.
- , HERLIHY, David, *Les Toscans et leurs familles. Un étude du catastro florentin du 1427*. Paris: Centre National de Recherche Scientifique, 1978.
- KUEHN, Thomas, *Law, family and women. Toward a legal anthropology of Renaissance Italy*. Chicago: The University Chicago Press, 1991.
- LARTIGAUT, Jean, "L'ascension sociale d'une famille d'immigrants en Quercy au XVe siècle", *Annales du Midi* 88-128 (1976): 261-286.
- LASLETT, Peter, "La famille et le ménage: approches historiques", *Annales ESC* 27-4 (1972): 847-872.
- , WALL, Richard i ROBIN, Jean (Eds.), *Forme di famiglia nella storia europea*. Bologna: Il Mulino, 1984.
- , *Family life and illicit love in earlier generations. Essays in historical sociology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1980.
- LUZZATI, M., "Familles nobles et familles merchants à Pise et en Toscane dans le Bas Moyen Age", a *Famille et parenté dans l'Occident médiéval*, ed. Georges DUBY. Colloque de Paris, 1974. Paris: École Française de Rome (École Française de Rome, 30), 1977, 275-296.
- MALANIMA, Pietro, *I Riccardi di Firenze. Una famiglia e un patrimonio nella Toscana dei Medici*. Florència: Leo S. Olschki Editore (Biblioteca di Storia Toscana Moderna e Contemporanea. Studi e Documenti, 15), 1977.
- MARSHALL, Sharon, *The Dutch gentry, 1500-1650. Family, faith and fortune*. New-York-London: Greenwood Press (Family Studies, 11), 1987.
- MERTES, Kate, *The English noble households, 1250-1600*. Oxford: Basil Blackwell, 1988.
- MERZARIO, M-R., *Il paese stretto. Strategie matrimoniali nella diocesi di Como, secoli XVI-XVIII*. Bologna: Il Mulino, 1981.
- MOLHO, Anthony, *Marriage Alliance in Late Medieval Florence*. Cambridge- Massachussets-London: Harvard University Press, 1994.
- , BARDUCCI, Roberto; BATTISTA, Gabriella; DONNINI, Francesco, "Genealogia e parentado. Memorie del potere nella Firenze tardomedievale. Il caso de Giovanni Rucellai", *Costruire la parentela. Quaderni Storici* 86 (1994): 365-405.
- MOTLEY, M., *Becoming a French Aristocrat. The education of the Court Nobility, 1580-1715*. New Jersey: Princeton University Press, 1990.
- MOTTA, Giovanni, *Strategie familiari e alleanze matrimoniali in Sicilia nell'età della transizione (secoli XIV-XVII)*. Firenze: Biblioteca dell'Archivio Storico Italiano, XXIII, 1983.

- MUCHEMBLED, Robert, "Famille, amour et mariage: mentalités et comportements des nobles artésiens à l'époque de Phillippe II", *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine* 22 (1975): 233-261.
- NASSIET, Michel, "Parenté et successions dynastiques aux XIVe et XVe siècles", *Annales HSS* 50-3 (1995): 621-644.
- O'DAY, Rosemary, *The Family and Family relationships, 1500-1900. England, France and the United States of America*. London: Macmillan, 1994.
- OZMENT, Steve, *When fathers ruled. Family life in Reformation Europe*. Cambridge-Massachussets: Harvard University Press, 1983.
- PAPPALARDO, Andrea, "Scelte testamentarie e pratica matrimoniale a Bitonto tra XVI e XVII secolo", *Mélanges de l'Ecole Française de Rome* 95-1 (1983): 161-194.
- POTTER, David, "Marriage and cruelty among the protestant nobility in Sixteenth-Century France: Diane de Barbançon and Jean de Rohan, 1561-1567", *European History Quarterly* 20-1 (1990): 5-38.
- RAGGIO, Oswaldo, "La politica nella parentela. Conflitti locali e commissari in Liguria Orientale (secoli XVI-XVIII)", *Quaderni Storici* 63-1 (1986): 721-757.
- RAZZI, R., "Family, land and the Village community in later medieval England", *Past and Present* 93 (1981): 3-36.
- RICHMOND, C., "The pastons revisited: marriage and the family in fifteenth century England", *Bulletin of the Institute of Historical Research* 137 (1985): 25-36.
- ROMANO, Ruggiero i TENENTI, Alberto, (Eds.), *I libri della famiglia. Leon Batista Alberti*. Turí: Einaudi, 1969.
- ROY LADURIE, Emmanuelle le, "Système de la coutume. Structures familiales et coutume d'héritage en France au XVIe siècle", *Annales ESC* 27-4 (1972): 825-846.
- SLATER, Susan, "The weightiest business: marriage in an upper-gentry family in seventeenth century", *Past and Present* 72 (1972): 25-54.
- SPRING, Eileen, *Law, land and family. Aristocratic inheritance in England, 1300 to 1800*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press, 1994.
- STONE, Lawrence, "The rise of the nuclear family in early modern England: the patriarchal stage", a *The family in History*, ed. Christian ROSENBERG. Pittsburg: University Pennsylvania Press, 1975. 13-58.
- , *The Family, sex and marriage in England 1500-1800*. New York-London: Harper and Row publ., 1977. (Versió en castellà, *Familia, sexo y matrimonio en Inglaterra, 1500-1800*. México: Fondo de Cultura Económica, 1990).
- , *Road to Divorce: England, 1530-1987*. Oxford: Clarendon Press, 1990.
- WOOLF, Stephen (Ed.), *Domestic strategies: work and family in France and Italy 1600-1800*. Cambridge-Paris: Cambridge University Press- Ed. La Maison des Sciences de l'Homme, 1991.

WRIGHTSON, K., "Kinship in an English village: Terling, Essex 1500-1700", a *Land, kinship and life-cycle*, ed. R-M. SMITH. Oxford: Oxford University Press, 1984, 313-332.

Monarquia hispànica.

ALBEROLA, A. i DIE, R., "Una boda en la pequeña nobleza alicantina del Setecientos", *Revista de Historia Moderna*, 13-14 (1995): 253-311.

ATIENZA, Ignacio i SIMÓN Mina, "Aunque fuese con una negra si S.M. así lo desea: sobre la autoridad real, el amor y los hábitos matrimoniales de la nobleza hispana", *Gestae. Taller de Historia*, 1 (1989): 31-53.

BECEIRO PITA, Isabel i CÓRDOBA DE LA LLAVE, Ricardo, *Parentesco, Poder y Mentalidad. La nobleza castellana, siglos XII-XV*. Madrid: CSIC, 1990.

BERMEJO BARRERA, Juan Carlos (Coord.), *Parentesco, familia y matrimonio en la Historia de Galicia*. Santiago de Compostela: Tórculo, 1988.

BERNABÉ GIL, David, "La Insaculación como instrumento de reproducción social y familiar de una élite de poder urbano", a *Familia, Grupos sociales y Mujer en España (s. XV-XIX)*, eds. Francisco CHACÓN et alii. Murcia: Univ. de Murcia, 1991, 95-115.

BRINES, Jean i PÉREZ APARICIO, Carmen, "La vinculació al País Valencià: Orígen, transmissió i dissolució dels vincles d'En Guillem Ramon Anglesola", a *Homenatge al Dr. Sebastià Garcia Martínez*, 2. València: Departament de Cultura de la Generalitat Valenciana, 1990, 229-253.

CASEY, James, "Parentela i comunitat en la València foral (segles XVI i XVII)", *Afers. Fulls de recerca i pensament. Actes II Congrés d'Història de l'Horta-Sud. Un món rural en transformació* 11/12 (1991): 57-74.

-, "Iglesia y Familia en la España del Antiguo Régimen", *Chronica Nova*, 19 (1991): 71-86.

CLAVERO, Bartolomé, "Beati Dictum: Derecho de Linaje, Economía de Familia y Cultura de Orden", *Anuario de Historia del Derecho Español*, 43-44 (1993-1994): 7-131.

CHACÓN, Francisco, et alii, (Eds.), *Familia y sociedad en el Mediterráneo Occidental, ss. XV-XIX*. Murcia: Universidad de Murcia, 1987.

-, et alii, (Eds.), *La Familia en la España Mediterránea (siglos XV-XIX)*. Barcelona: Crítica, 1987.

-, et alii, (Eds.), *Historia social de la familia en España. Aproximación a los problemas de familia, tierra y sociedad en Castilla (ss. XV-XIX)*. Alicante: Institución de Cultura Juan Gil Albert (Ensayos e investigación, 29), 1990.

-, et alii, (Eds.), *Familia, Grupos sociales y Mujer en España (s. XV-XIX)*. Murcia: Universidad de Murcia, 1991.

-, et alii, (Eds.), *Poder, familia y consanguinidad en la España del Antiguo Régimen*.

- Barcelona: Antropos (Historia, Ideas, Textos, 20), 1992.
- CHIQUILLO PÉREZ, Jose Antonio, "La nobleza austracista en la guerra de Sucesión. Algunas hipótesis sobre su participación", *Estudis* 17 (1991): 115-147.
- DUBERT GARCIA, Isidro, *Los comportamientos de la familia urbana en la Galicia del Antiguo Régimen. El ejemplo de Santiago de Compostela en el siglo XVIII*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela (Monografías, 133), 1987.
- , *Historia de la Familia en Galicia durante la Epoca Moderna, 1550-1830. (Estructura, Modelos hereditarios y Conflictividad)*. La Coruña: Ediciós do Castro, 1992.
- GUERRERO MAYLLO, Ana, *Familia y vida cotidiana de una élite de poder. Los regidores madrileños en tiempos de Felipe II*. Madrid: Siglo XXI, 1993.
- HERNANDEZ BERMEJO, M-A., *La Familia Extremeña en los Tiempos Modernos*. Badajoz: Diputación de Badajoz (Historia, 8), 1990.
- , i TESTÓN NÚÑEZ, Isabel, "La familia cacereña a finales del antiguo régimen", *Studia Historica* 9 (1991): 143-158.
- HERNÁNDEZ FRANCO, Juan i MONTOJO, Vicente, "Cultura del Honor, Linaje-Patrón y Movilidad Social en Cartagena durante los siglos XVI y XVII", *Hispania. Revista Española de Historia* 185 (1993): 1009-1030.
- IGLESIA, Aquilino, "Individuo y Familia. Una historia del Derecho Privado Español", a M. ARTOLA (Ed.), *Enciclopedia de Historia de España. Economía y Sociedad*, 1. Barcelona: Alianza, 1988, 433-531.
- LORENZO PINAR, Francisco Javier, "La familia y la herencia en la edad moderna zamorana a través de los testamentos", *Studia Historica* 9 (1991): 159-203.
- MONTOJO MONTOJO, Vicente, (Ed.). *Linaje, familia y marginación en España (ss. XIII-XIX)*. Murcia: Universidad de Murcia, 1992.
- REIZÁBAL GARRIGOSA, Maria S., "La familia valenciana de los Julià, de mercaderes a señores de la baronía de Benidoleig (1565-1637)". *Estudis* 18 (1992): 58-75.
- RODRIGUEZ DEL PINO, Maria, "Sobre la transmisión de la nobleza por línea femenina", *Hidalguía* 48 (1961): 697-904.
- RODRÍGUEZ SÁNCHEZ, Ángel, "El poder familiar: la Patria Potestad en el Antiguo Régimen", *Chronica Nova*, 18 (1990): 365-380.
- VICIANO, Pau, "L'estratègia rendista del patriciat urbà valencià: el censal i la terra en les inversions d'un mercader del segle XV", *Afers. Fulls de recerca i pensament. Actes II Congrés Història de l'Horta-Sud. Un món rural en transformació*, 11/12 (1991): 127-137.
- Catalunya.
- BATLLE, Carme, "Una familia barcelonesa: los Deztorrent", *Anuario de Estudios Medievales* 1 (1964): 471-485.

- , "Notas sobre la familia de los Llobera: mercaderes barceloneses del siglo XV", *Anuario de Estudios medievales* 6 (1969): 535-552.
- , "Una familia barcelonesa: los Torró", *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses Homenaje a Santiago Sobrequés i Vidal*, 22. Gerona: 1974-75, 203-209.
- , "Els Granollacs, metges de Barcelona (Segle XV). De la Cort del Rei a la beneficència parroquial", a *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, ed. Manuel RIU, 2. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1981-82, 383-406.
- , BUSQUETA, Joan Josep, "Las familias de la alta burguesia en el municipio de Barcelona (siglo XIII)", *Anuario de Estudios Medievales* 16 (1986): 81-96.
- BROCÀ, Guillem-Ma., *Historia del derecho catalán, especialmente del civil y exposición de las instituciones del derecho civil*. Barcelona: Departament de Justícia (Textos jurídics catalans I/1, I/3), 1985-87, 2 vols.
- CASTELLS, Narcís, "La família, als segles XVI i XVII", *L'Avenç* 66 (1983): 56-62.
- COLL, Núria, "Compañias mercantiles barcelonesas del siglo XV y su estrato familiar", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* 9 (1981): 27-104.
- CONDE, Rafael, "Los Llull, una família de la burguesia barcelonesa del siglo XIII", a *XI Congreso di Storia della Corona d'Aragona. La società Mediterranea all'epoca del Vespro*, 2. Palermo: Academia de Letras, Ciencias y arte, 1983, 371-4
- Diccionari Jurídic Català*, ed. Il.lustre Col.legi d'Advocats de Barcelona. Barcelona : Proa (1)- Enciclopèdia Catalana, 1986.
- FARGAS PEÑARROCHA, Maria Adela, "Nobleza y Burguesía: estrategias familiares y conquista social en la Barcelona del Quinientos", comunicació inèdita presentada al Congrés Internacional "*La Burguesía Española en la Edad Moderna*". Departament d'Història Moderna de la Universidad Complutense de Madrid, 16-18 de desembre de 1991.
- , "Solidaritats familiars: llinatge i matrimoni entre els grups dominants. Barcelona, segle XVI", *L'Avenç* 164 (1992): 14-19.
- , "Poder i xarxes matrimonials, 1599-1621: aproximació envers una distribució de les àrees de domini familiars a Barcelona", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 12 (1992): 95-126.
- , "Organització familiar i política de grup a l'època moderna: els Fivaller de Barcelona", *Estudis* 19 (1993): 131-150.
- , "Història del poder i estructures familiars de la classe dominant a la Catalunya moderna", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-2 (1993): 243-248.
- , "Auge i davallada d'una família de notaris de Barcelona a l'època moderna: els Safont", *Actes I Congrés d'Història del Notariat Català*, coord. Josep Maria SANS i TRAVÉ Barcelona: Fundació Noguera (Estudis, 7), 351-361.
- GARCIA CÀRCEL, Ricardo, "La recerca sobre la família catalana de l'Antic Règim".

- L'Avenç* 66 (1983): 48-56.
- GIL, Antonio, *El matrimonio catalán entre 1565 y 1650, régimen jurídico y fracaso conyugal en la diócesis de Barcelona*. Tesi de llic., Universitat Autònoma de Barcelona, 1984.
- LALINDE ABADIA, Jesús, "La problemática histórica del heredamiento", *Anuario de historia del Derecho Español* 31-1 (1961): 195-233.
- , *La dote y sus privilegios en el derecho catalán*. Barcelona: Anabasis, 1962.
- , "Los pactos matrimoniales catalanes", *Anuario de Historia del Derecho Español* 33-1 (1963): 133-266.
- , "Capitulaciones y donaciones matrimoniales en el derecho catalán", *Revista jurídica de Cataluña* 4 (1963): 972-1022.
- LENCINA, Xavier, "Activitat laboral i espai familiar en els gremis barcelonins de l'època moderna", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-2 (1993): 335-340.
- MARTÍNEZ, Miquel Àngel, "Aproximació a l'estudi d'una família catalana als segles XVI-XVII: els Meca", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 13-2 (1993): 255-263.
- MASPONS i ANGLASELL, José, *Derecho catalán familiar*. Barcelona: Bosch, 1956.
- MATALÍ, Rosa, "La família com a cèl.lula de producció i reproducció a l'Edat Moderna", *Manuscrits* 8 (1990): 105-138.
- MOLAS i RIBALTA, Pere, "Al servei de la Monarquia: els Moixó de Cervera", *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell* 5 (1993): 169-177.
- "La família del marquès de Rubí: dels Àustries als Borbons", *Afers* (1995), en premsa.
- MORALES ROCA, Francisco-José, "Historia de la Ilustre Casa de Fivaller", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* 9 (1981): 305-345.
- NADAL, Jordi, *Bautismos, desposorios y entierros. Estudios de historia demográfica*. Barcelona: Ariel (Ariel Historia/ Historia Económica), 1992.
- RIQUER, Martí de, *Quinze generacions d'una família catalana*. Barcelona: Curial, 1979.
- RUIZ DOMÈNEC, J-Enrique, "Estrategias matrimoniales y sistemas de alianza entre Castilla y Cataluña en el siglo XII", *Hispania. Revista Española de Historia* 145 (1980): 271-285.
- , "Système de parenté et théorie de l'alliance dans la société catalane (env. 1000- env. 1240)", *Revue historique* 552 (1980): 305-326.
- SERRA, Eva, "Evolució d'un patrimoni nobiliari català durant els segles XVII i XVIII. El patrimoni nobiliari dels Sentmenat", *Recerques* 5 (1975): 33-71.
- , "El Règim feudal al camp català als segles XVI i XVII", *Cuadernos de historia económica de Cataluña* 19 (1978): 57-64.
- , "Els Gualbes, ciutadans de Barcelona: de la fallida bancària del segle XV a l'enllaç nobiliari del segle XVII", a *I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, 1. Barcelona: Departament d'Història Moderna -Universitat de Barcelona, 1984, 479-497.

-, "Els Gassol, de cavallers de Tremp a Protonotaris del Consell d'Aragó", *Pedralbes. Revista d'història Moderna* 7 (1987): 43-77.

-, "Els Guimerà, una noblesa de la terra", *Recerques* 23 (1990): 9-36.

-, "Els Gualbes al segle XVI: la funció pública", a *Jornades d'Història Antoni Agustí i el seu temps (1517-1586)*, 2. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1990, 507-535.

SIMÓN, Antoni, "La població catalana a l'època moderna. Síntesi i actualització", *Manuscrits* 10 (1992), 217-258.

-, "Evolució demogràfica", a *Història de Barcelona. Barcelona dins la Catalunya Moderna*, dir. Jaume SOBREQÜÉS, 4. Barcelona: Enciclopèdia Catalana- Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona, 1992, 103-164.

-, ANDREU, Jordi, "La población de Barcelona en los siglos XVI-XVII. Una aproximación", a *Evolución demográfica bajo los Austrias*, ed. Jordi NADAL. 3. (Actas del II Congreso de la Asociación de Demografía Histórica, abril 1990). Alicante: Institución de Cultura Juan Gil Albert- Institut Valencià d'Estadística- Seminari d'Estudis sobre la Població del País Valencià, 1990, 38-55.

SOBREQÜÉS, Jaume, "La fortuna d'un mercader de Barcelona al segle XV: les rendes de Nicolau Bruguera", *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña* 10 (1969): 163-168.

TORRAS i RIBÉ, Josep Ma., *Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'Antic Règim. Els Padró d'Igualada (1642-1862)*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1976.

WRAY McDONOGH, Gary, *Las buenas familias de Barcelona. Historia social del poder en la era industrial*. Barcelona: Omega, 1989.

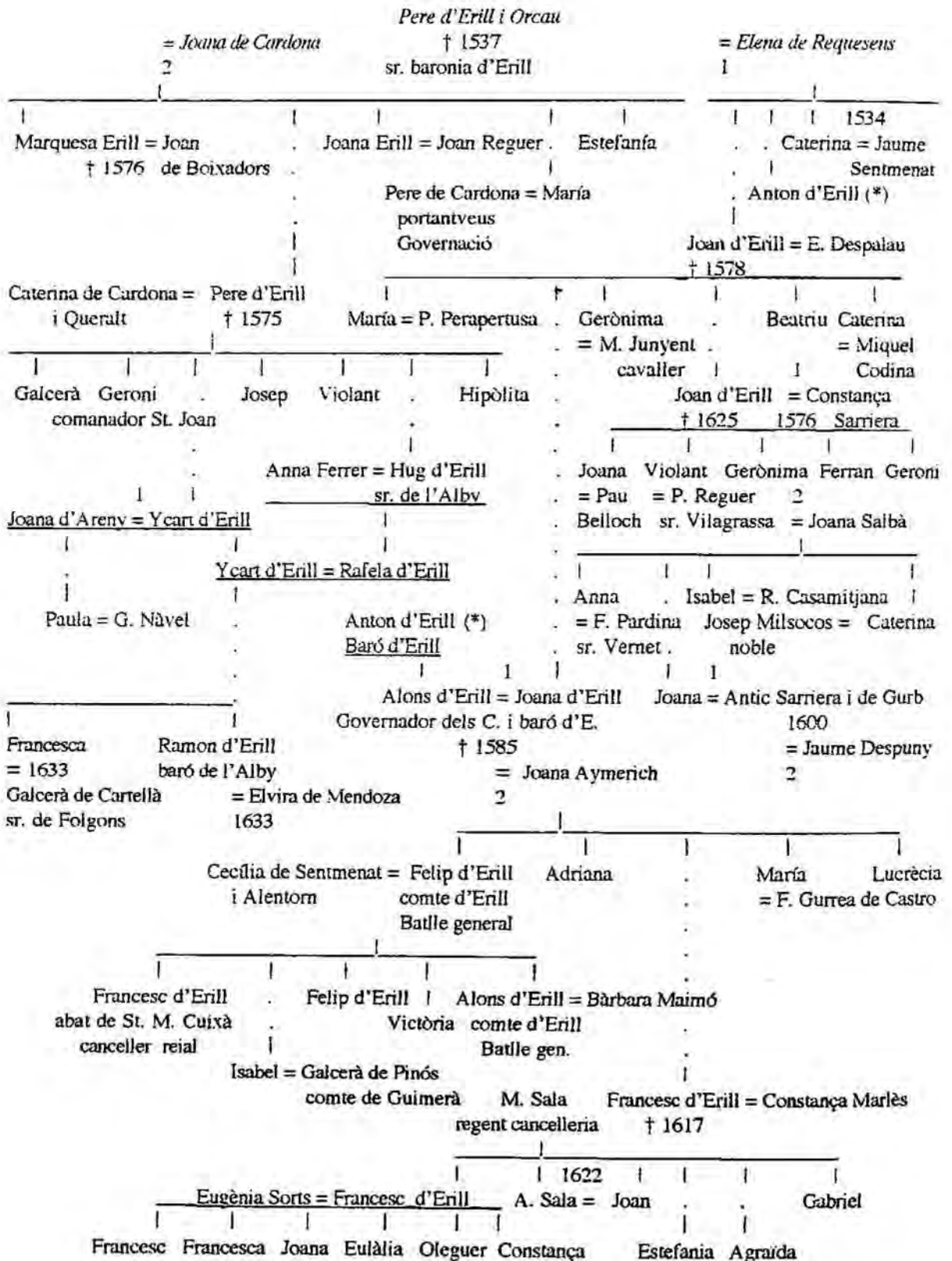
V

Apèndix

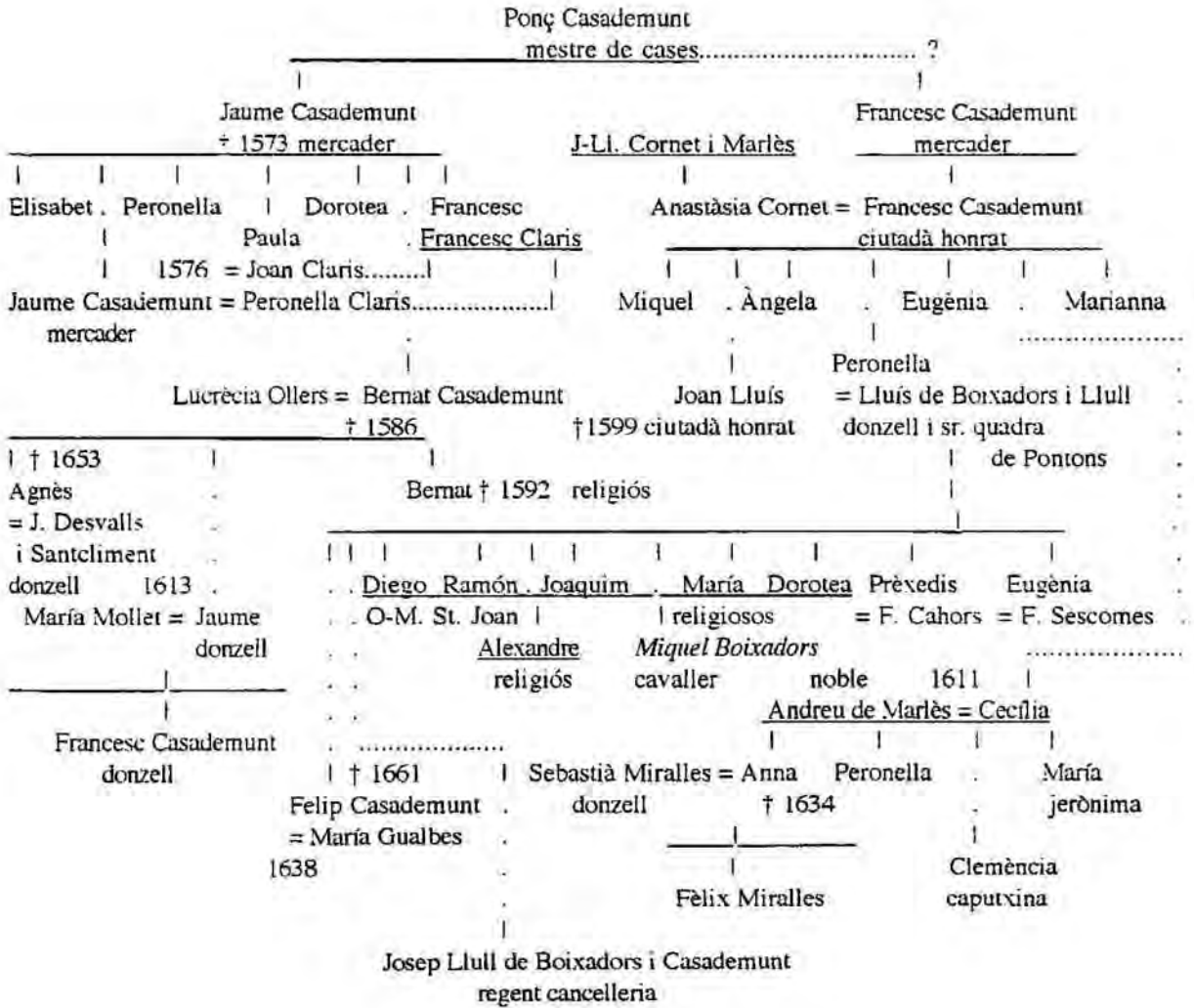

Quadre G-2. Erill

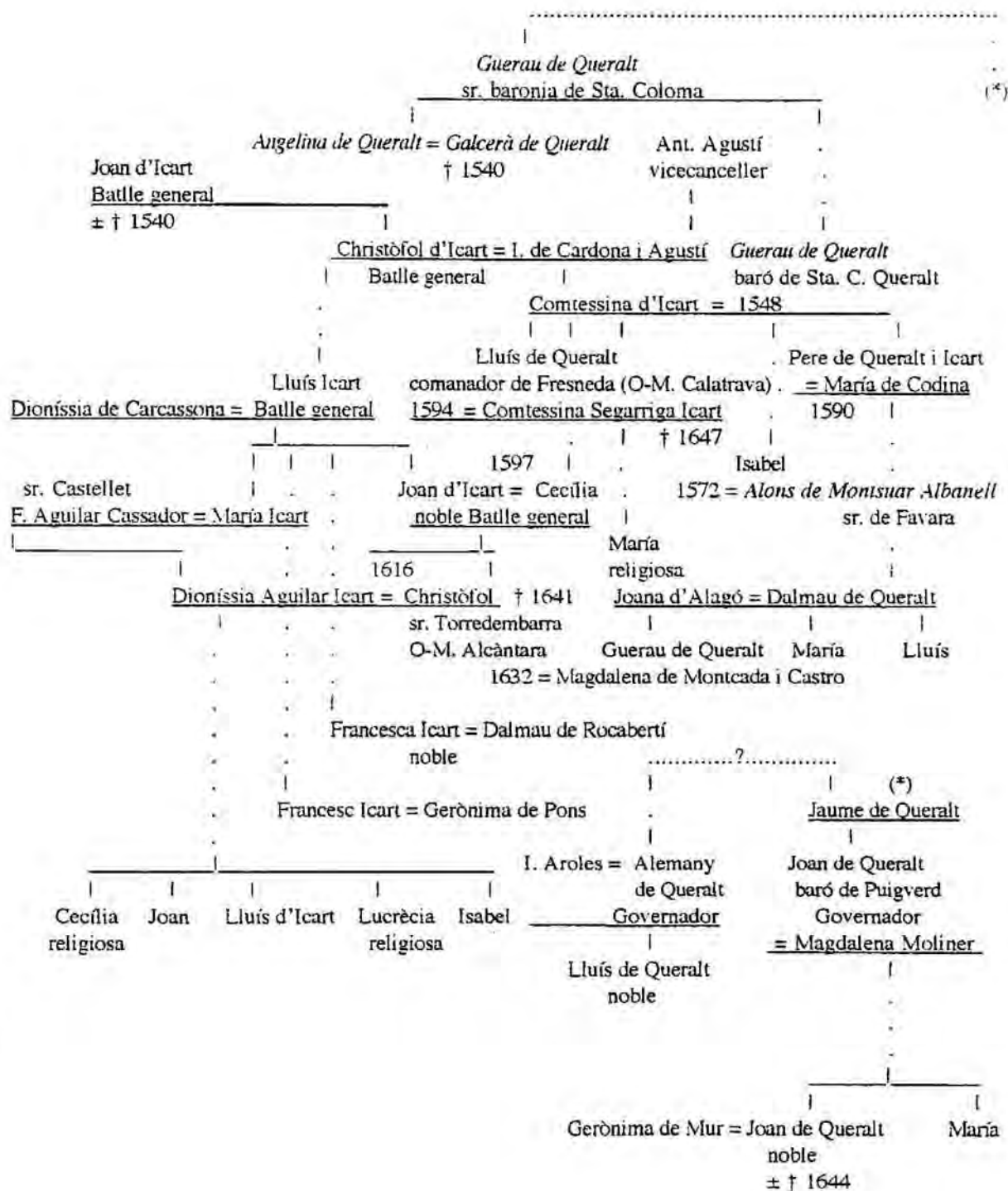

Quadre G-3. Casademunt

Quadre G-5. Queralt - Icart

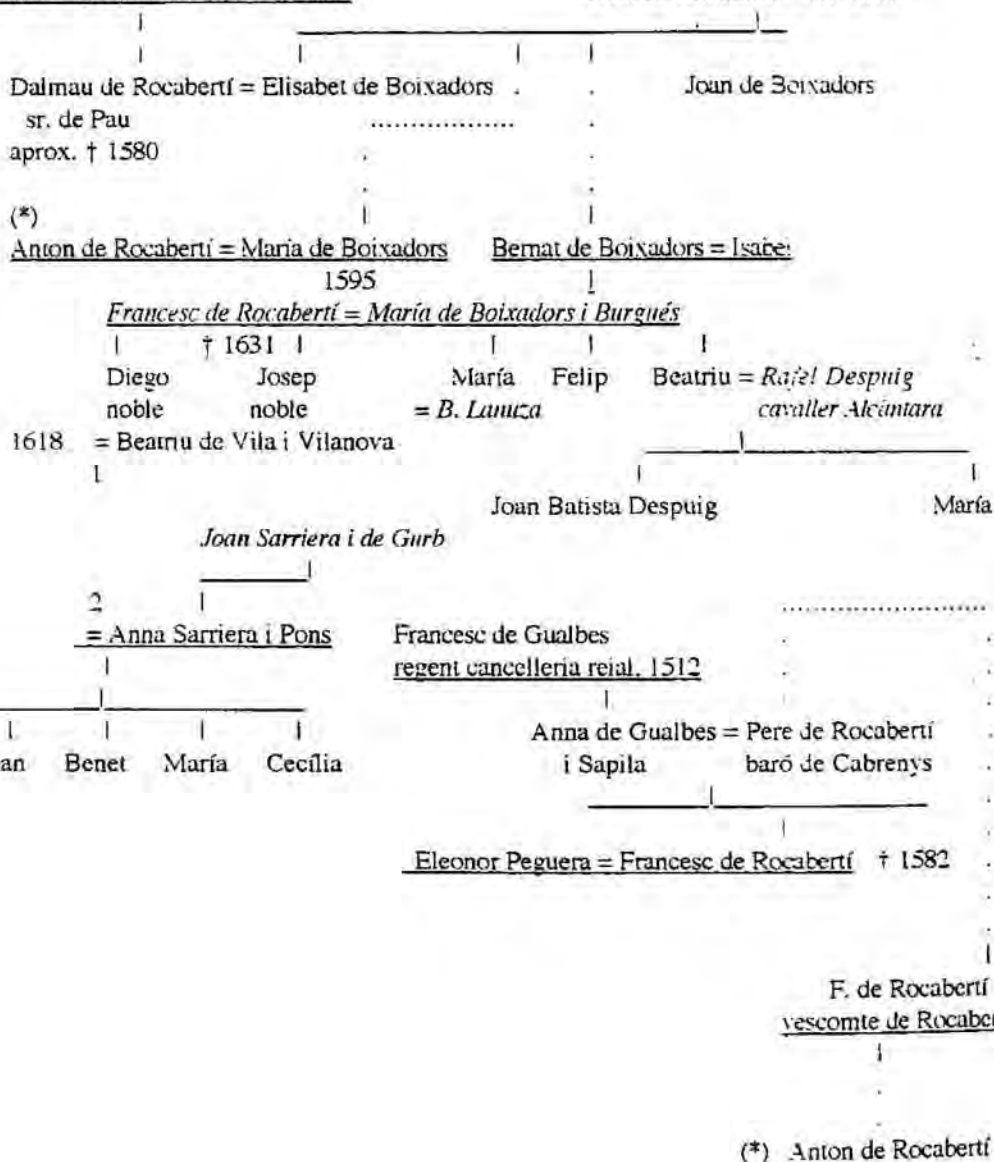

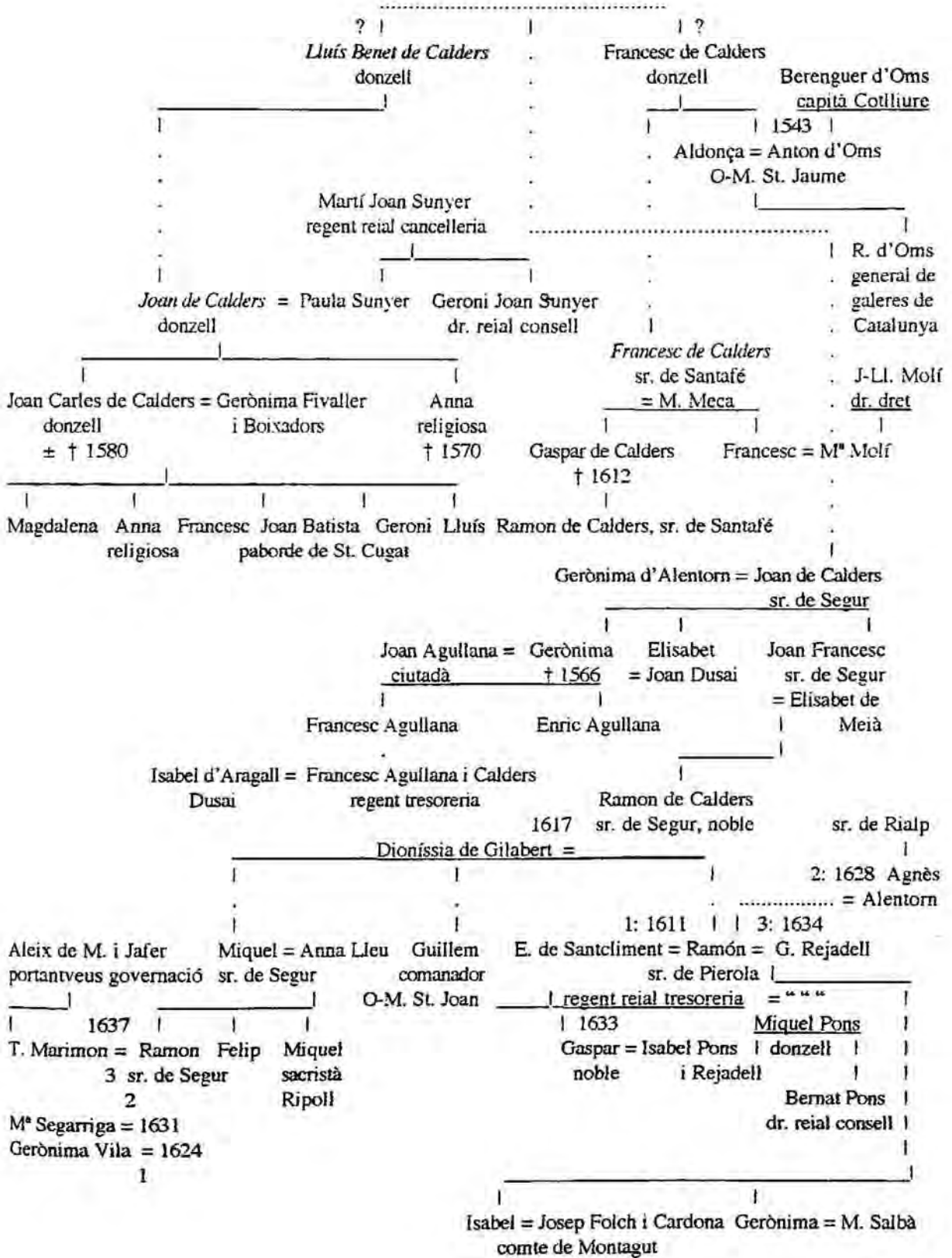
Quadre G-6. Rocabertí

Francesc de Rocabertí = Beatriu de Pau i de Castro

Joan de Boixadors = M. Erill

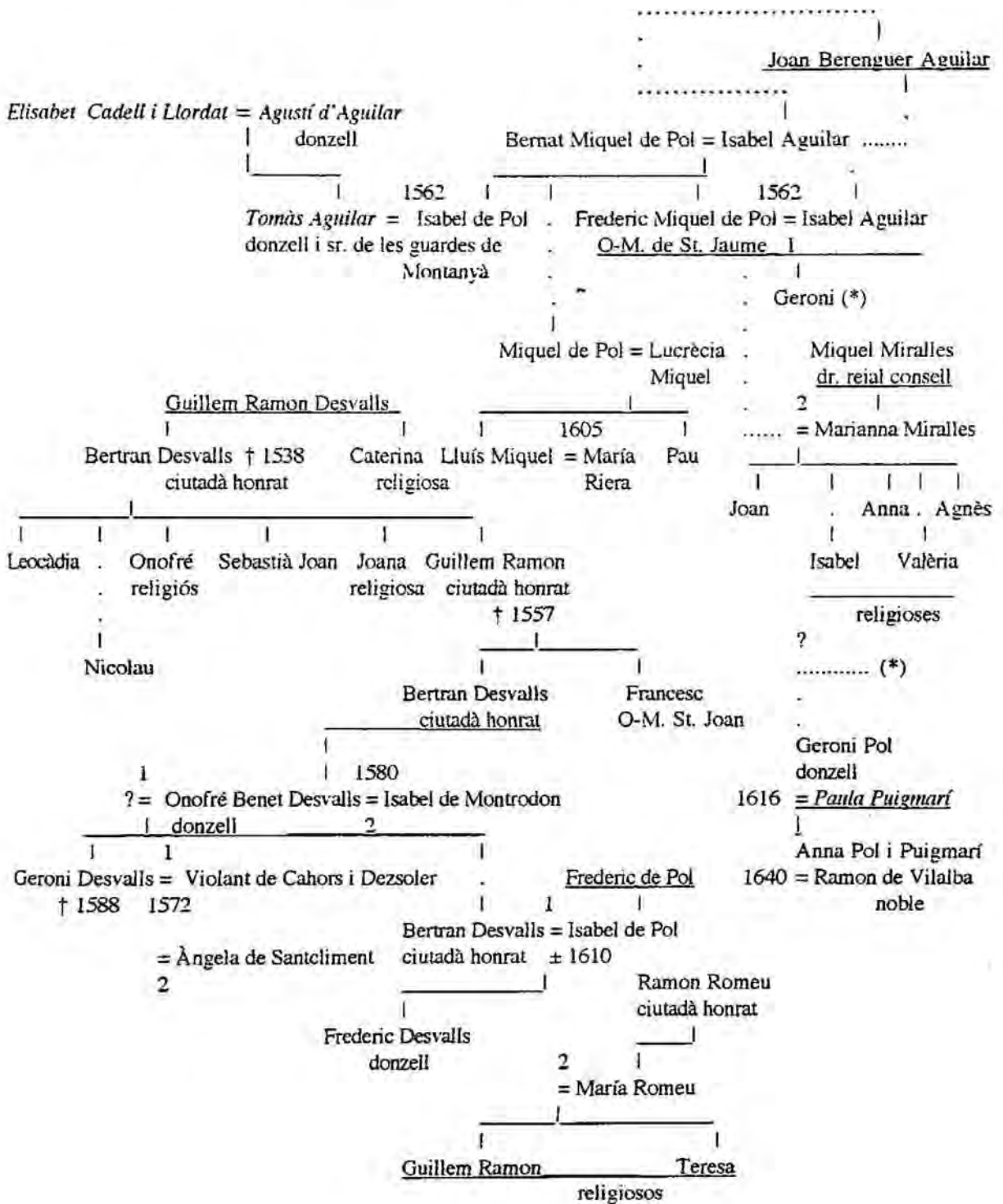

Quadre G-7, Calders

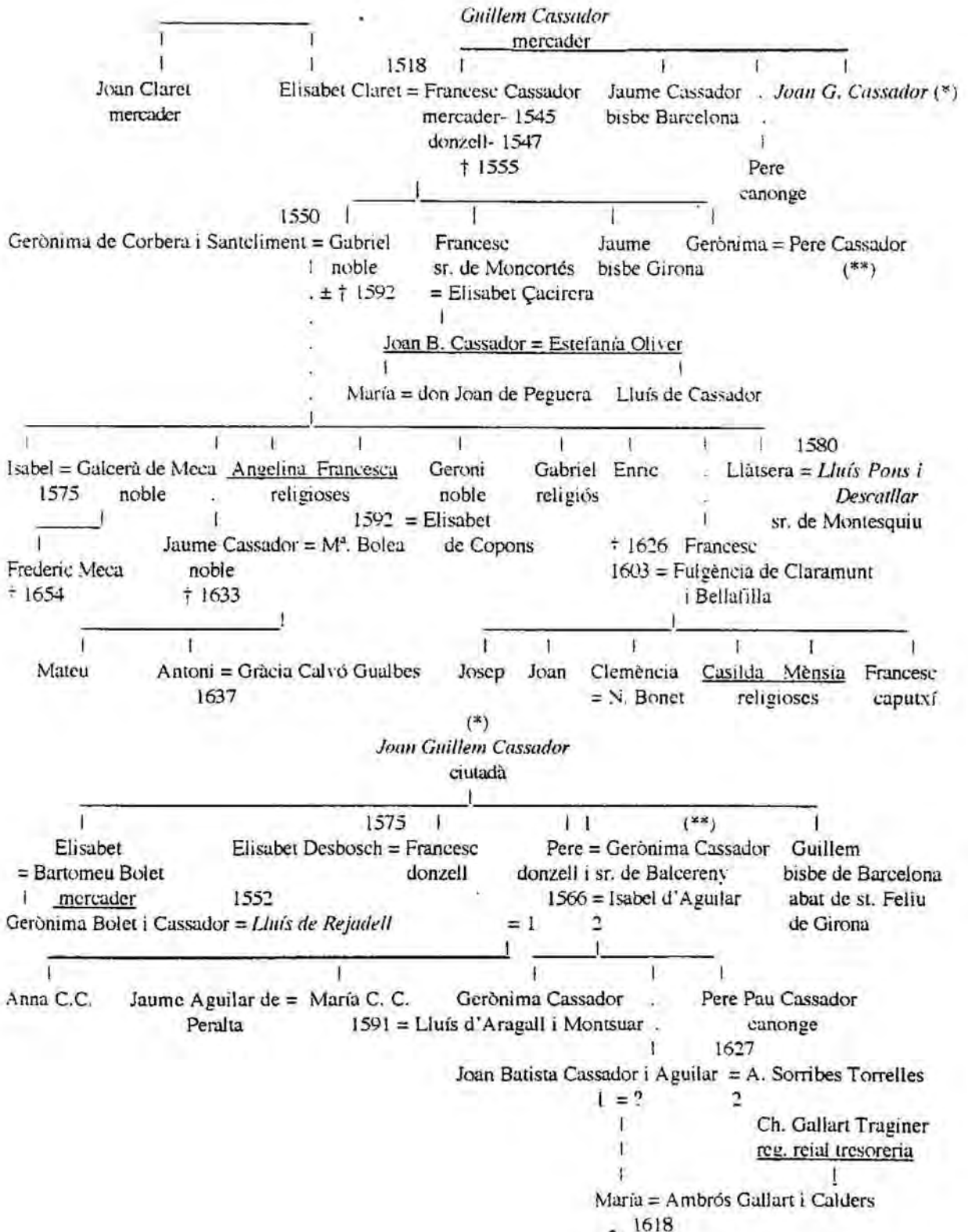
Quadre G-9. Desvalls- Pol

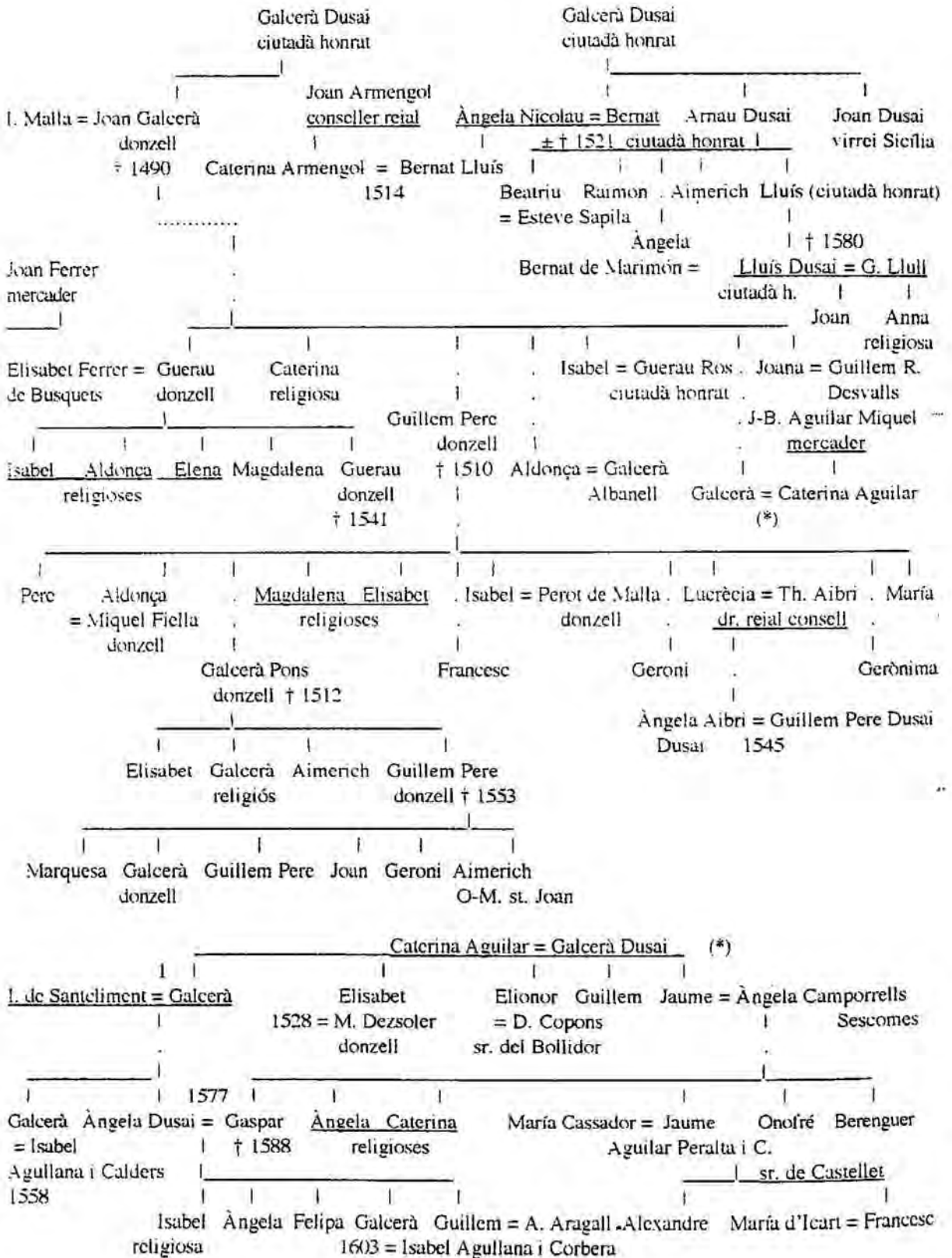

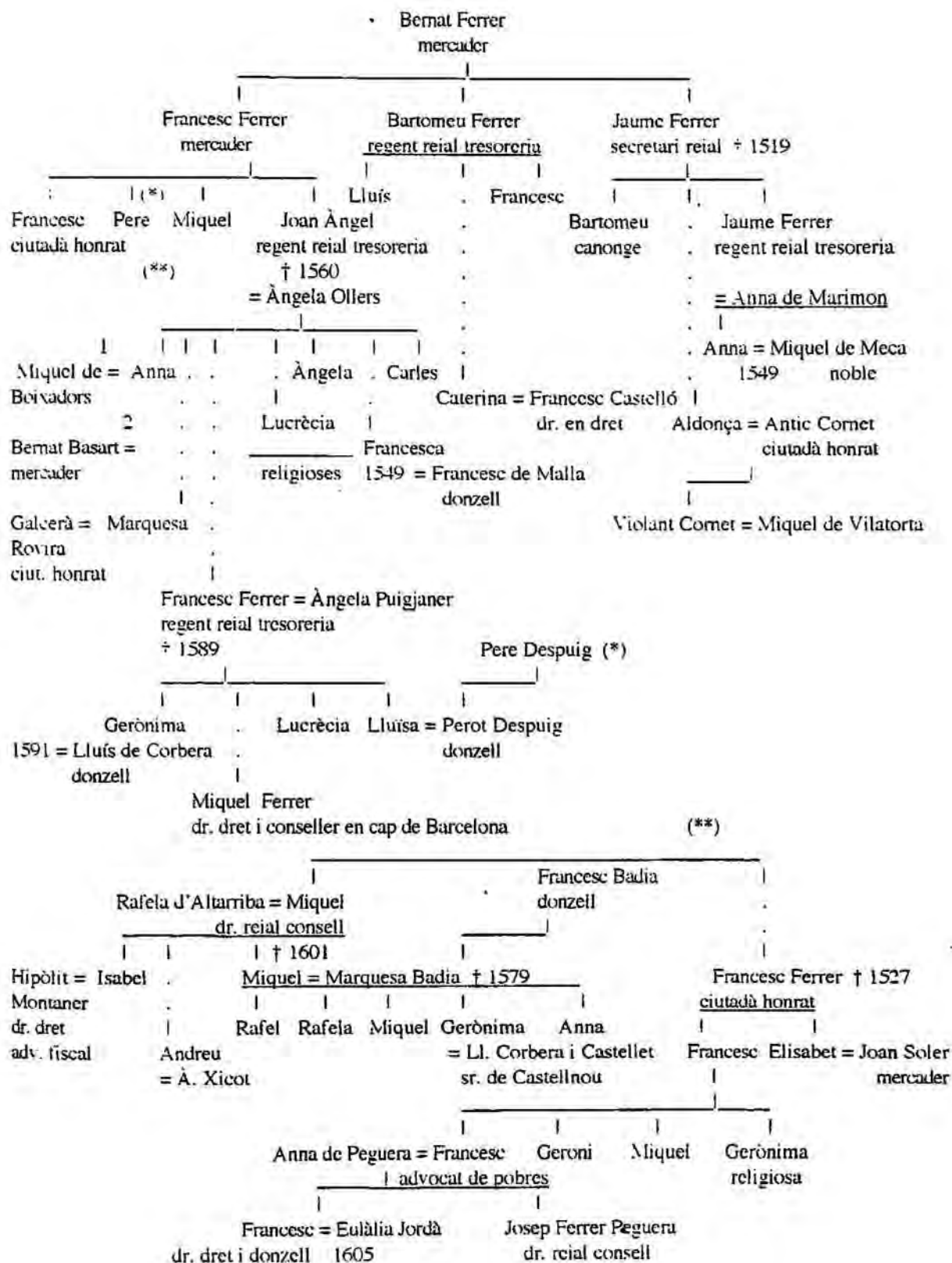
Quadre G-11. Cassador

Quadre G-12. Dusai

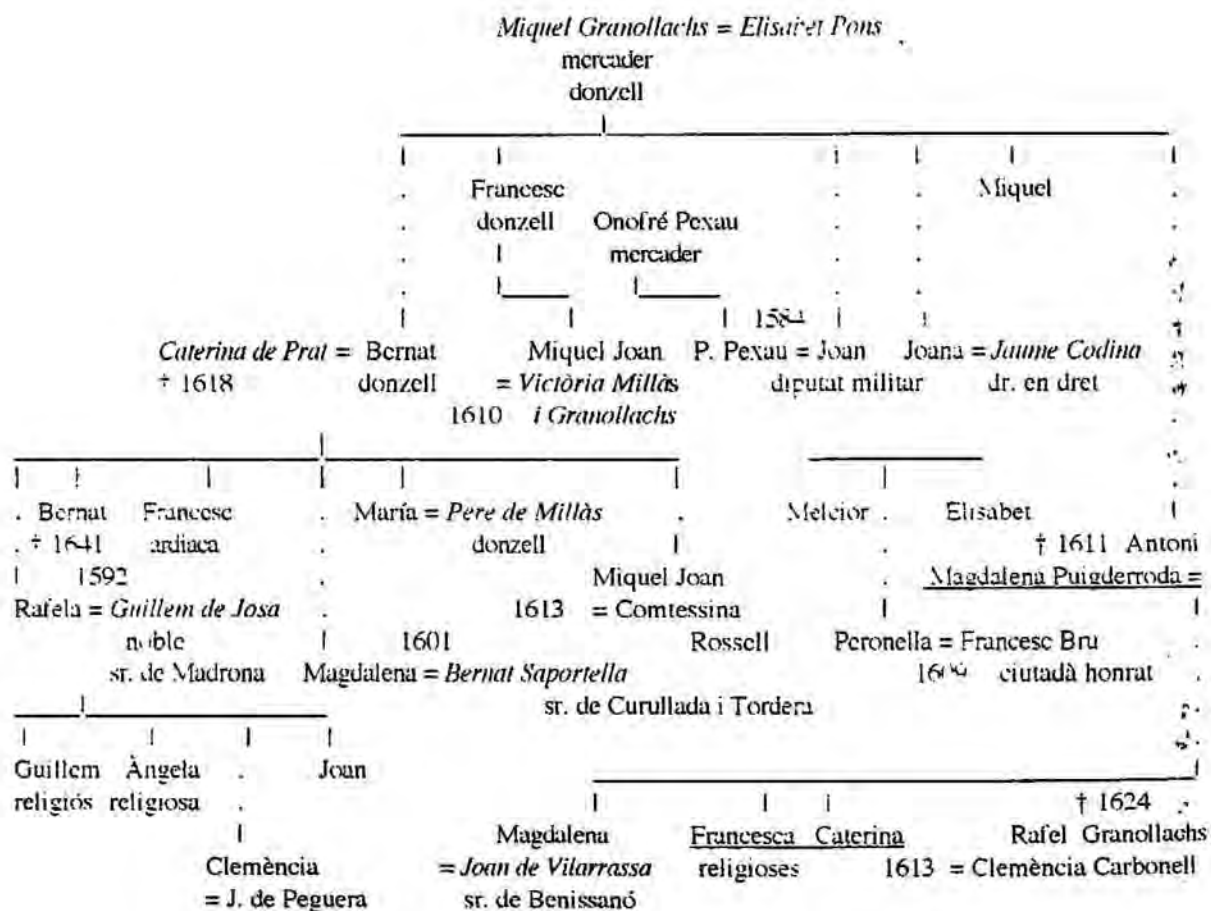

Quadre G-13. Ferrer

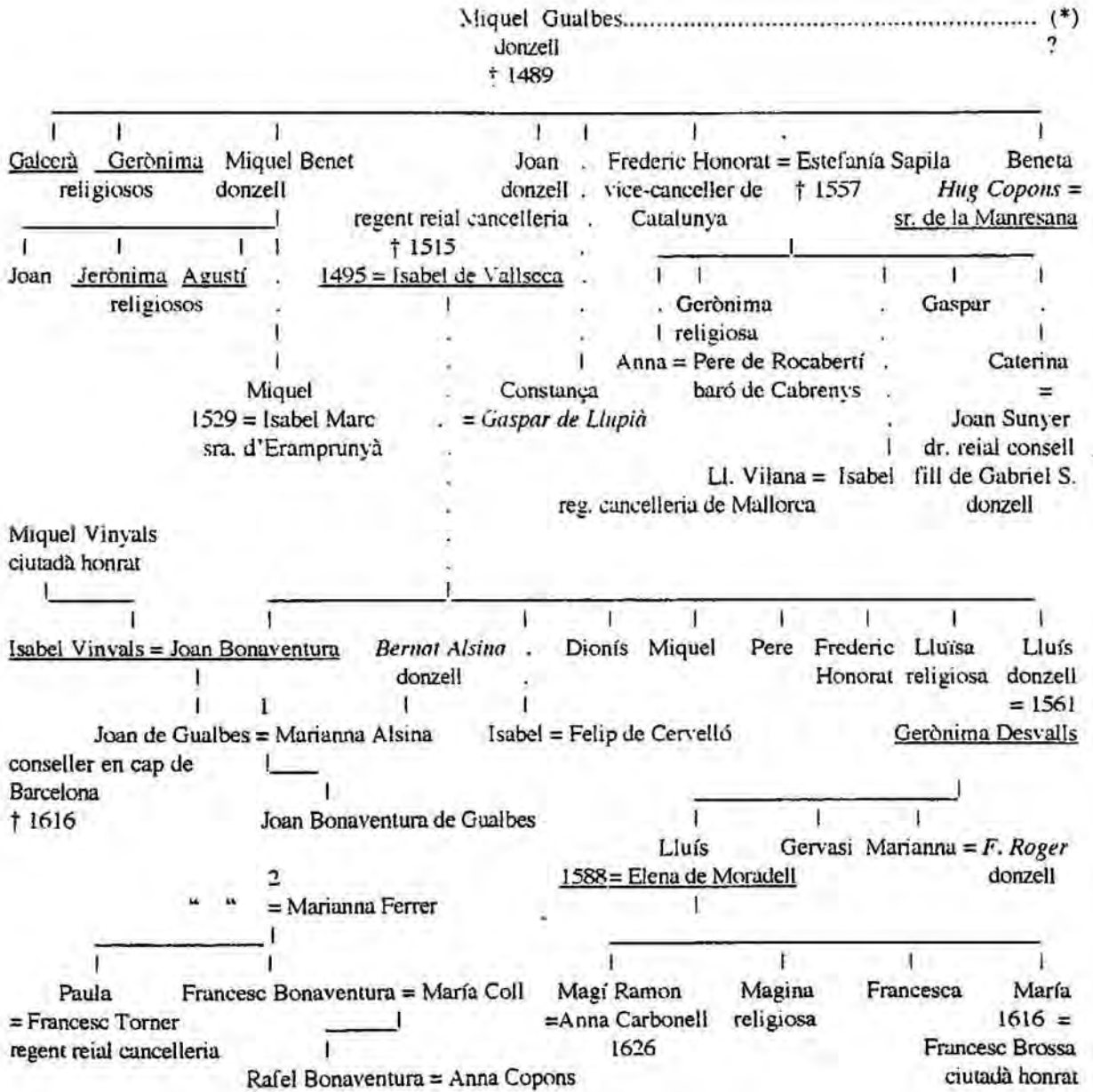

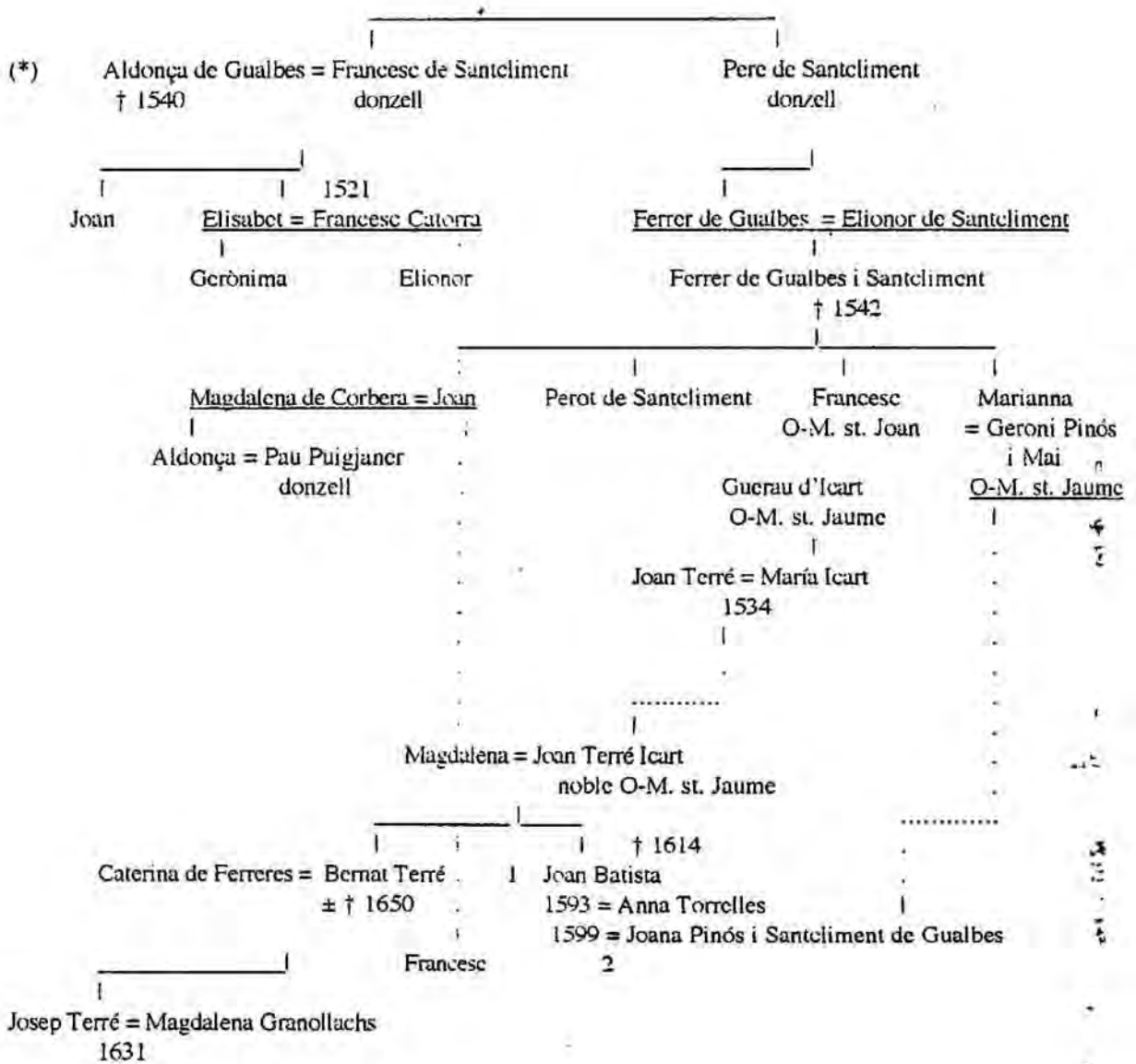
Quadre G-14. Granollachs

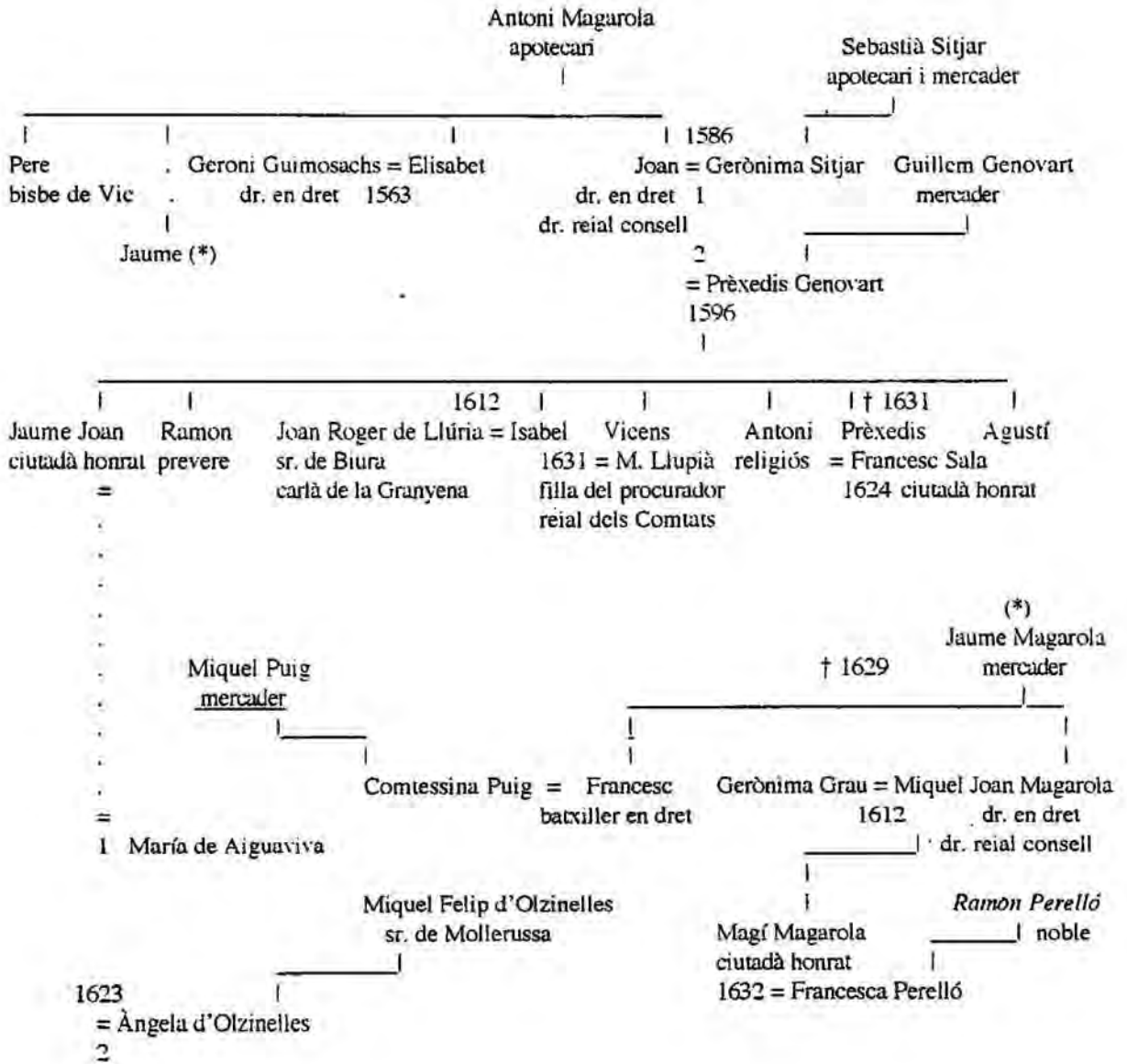
Quadre G-15. Gualbes²

² La major part de les dades provenen dels estudis d'E. SERRA, "Els Gualbes, ciutadans de Barcelona", 490-494 i "Els Gualbes al segle XVI", 531-534.

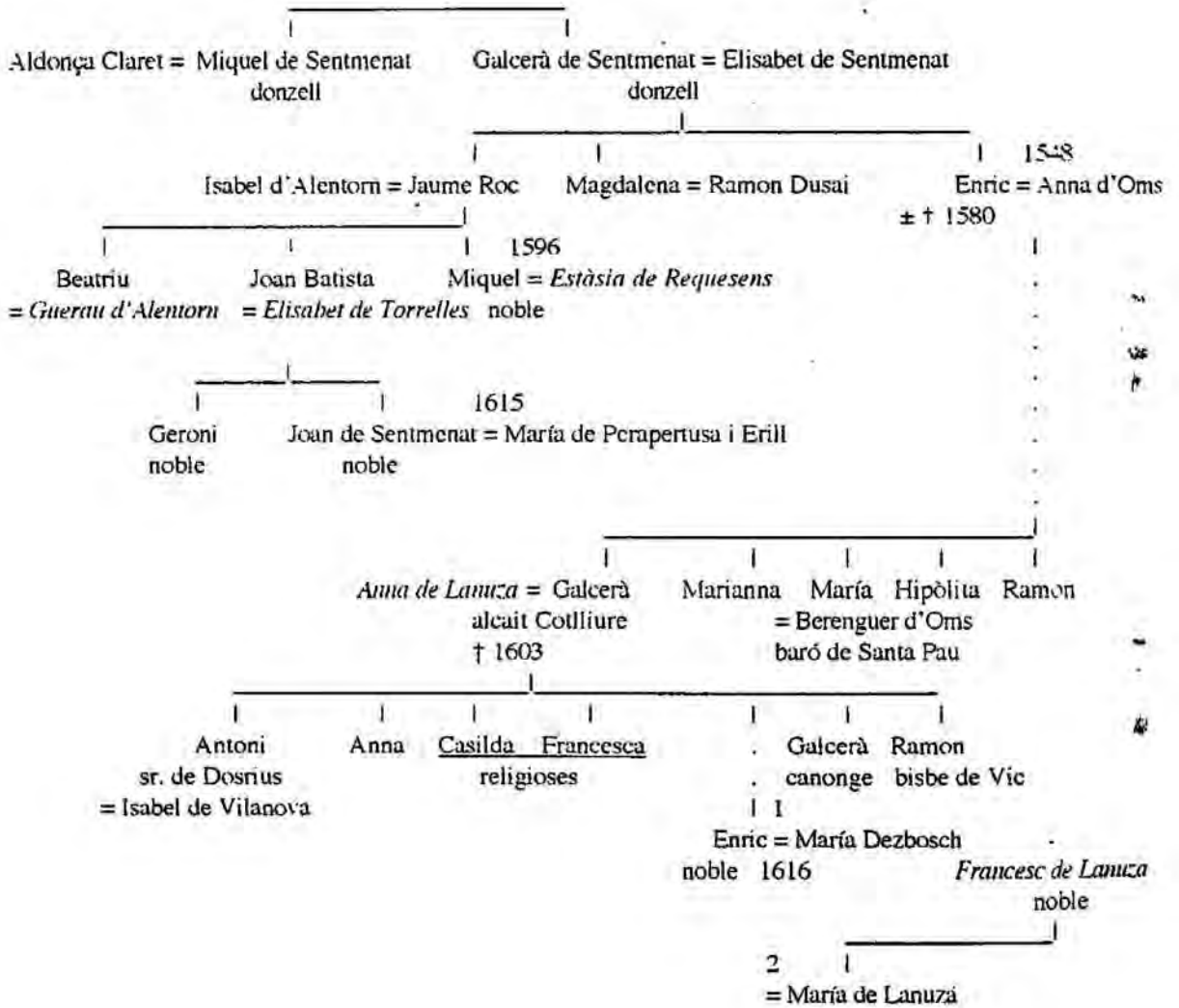

Quadre G-16. Magarola

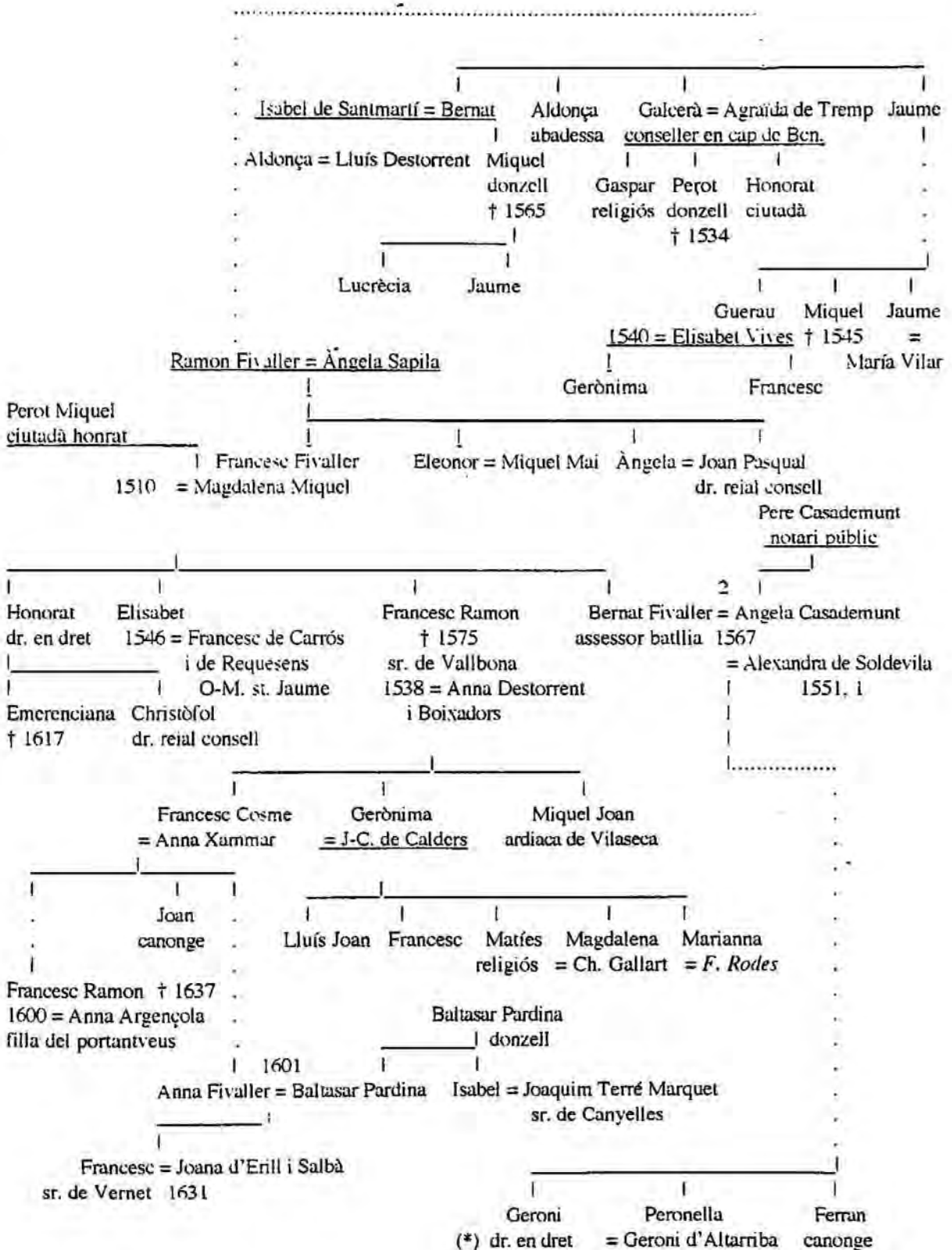

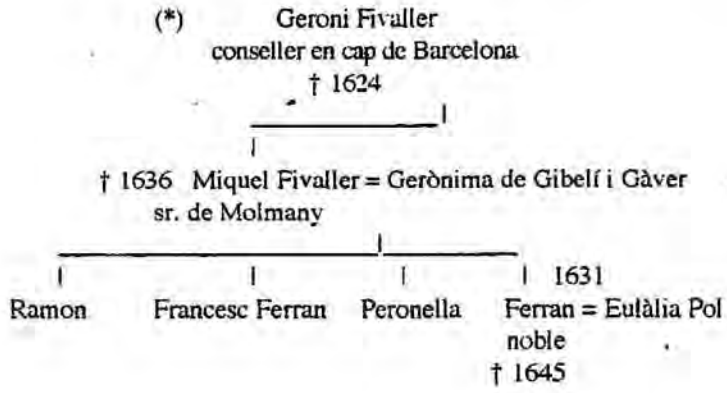

Quadre G-17. Sentmenat

Quadre G-18. Fivaller

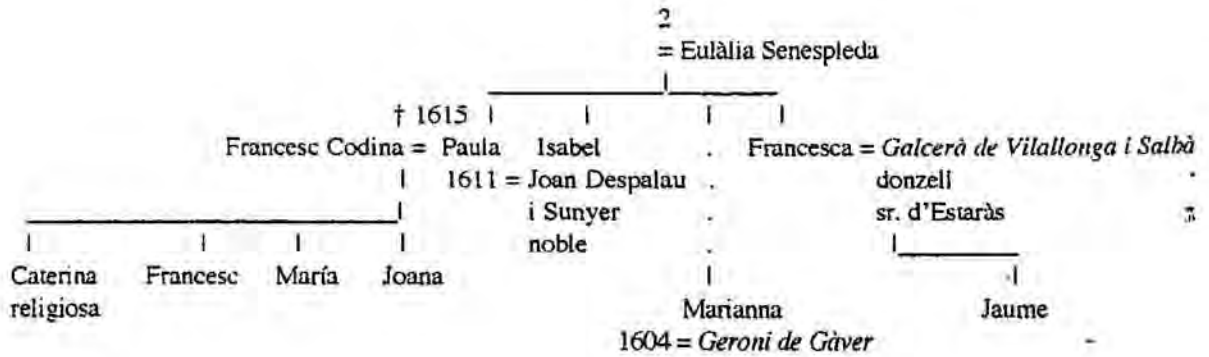
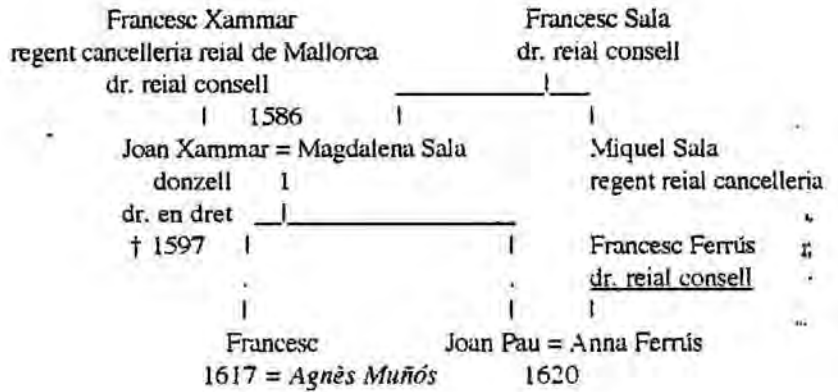

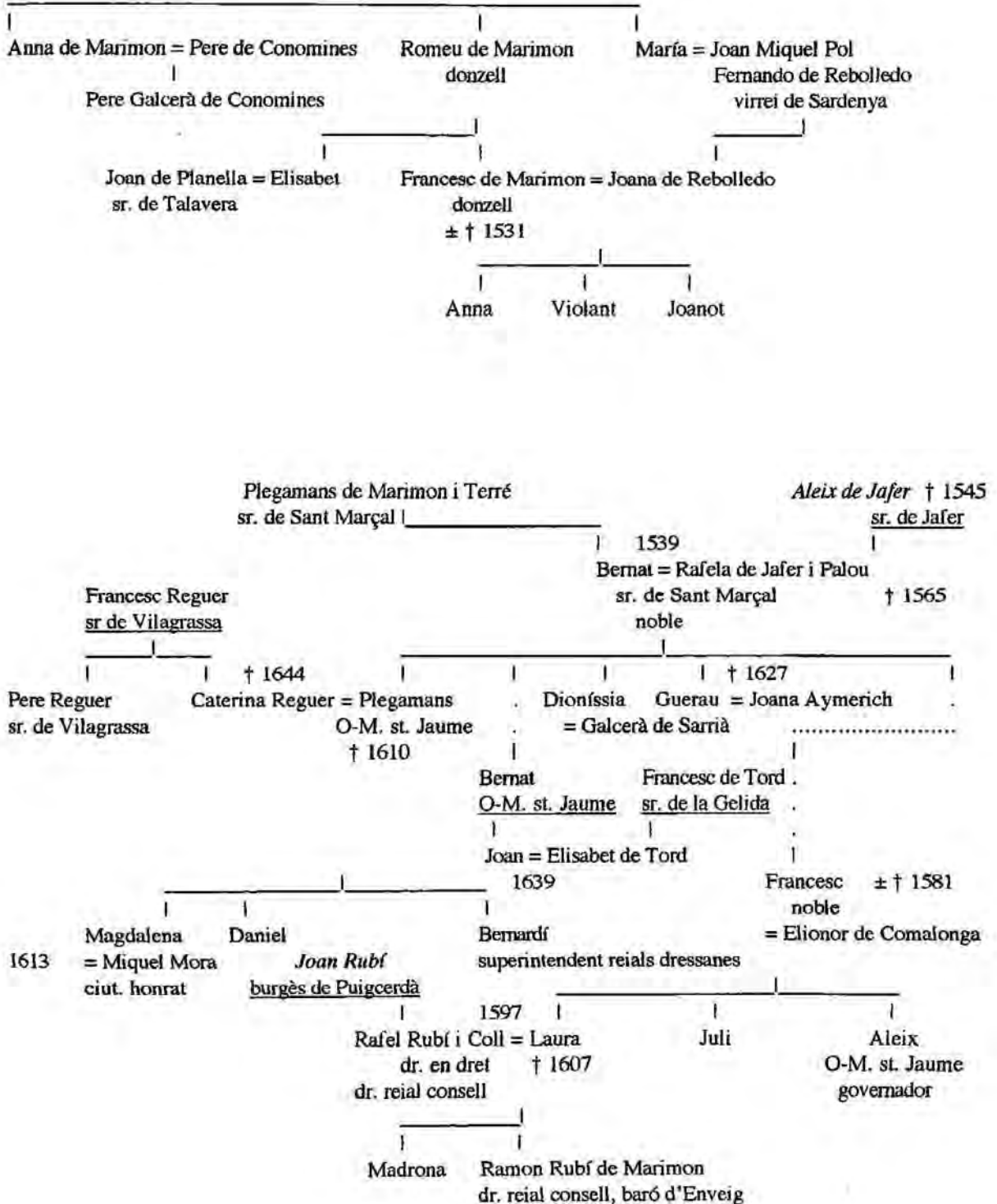

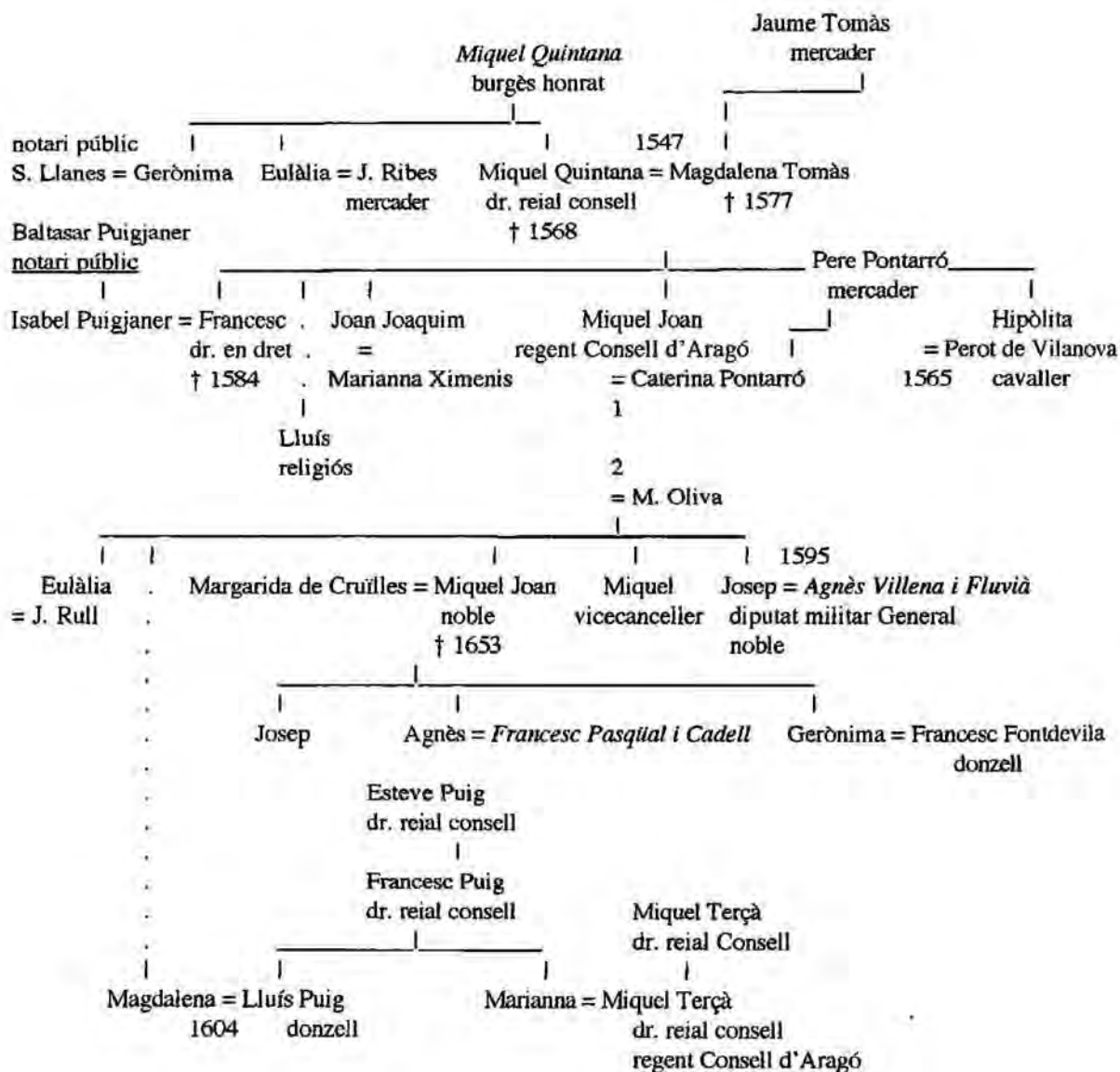
Quadre G-20. Xammar

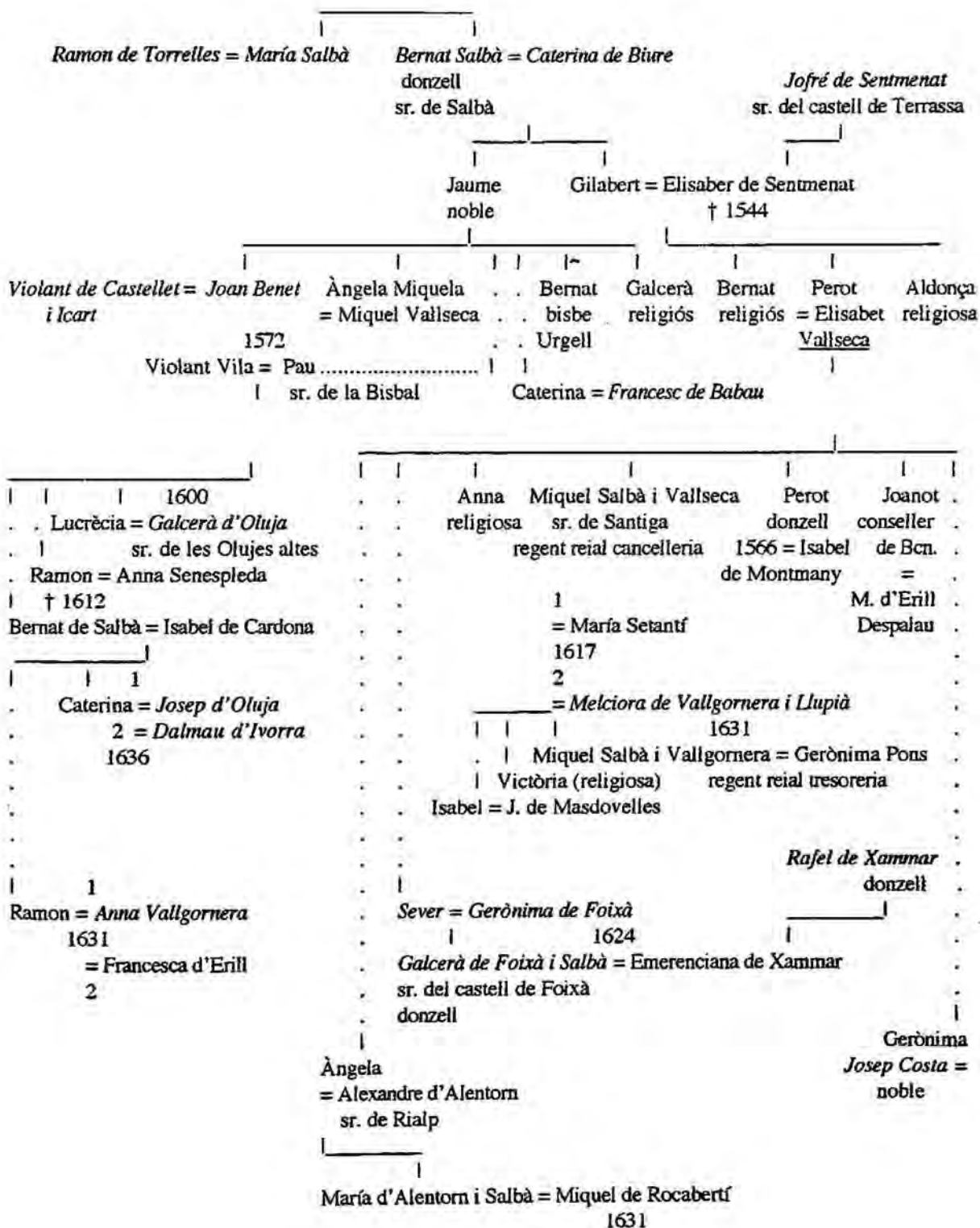
Quadre G-21. Marimon

Quadre G-22. Quintana- Puig

Quadre G-23. Salbà

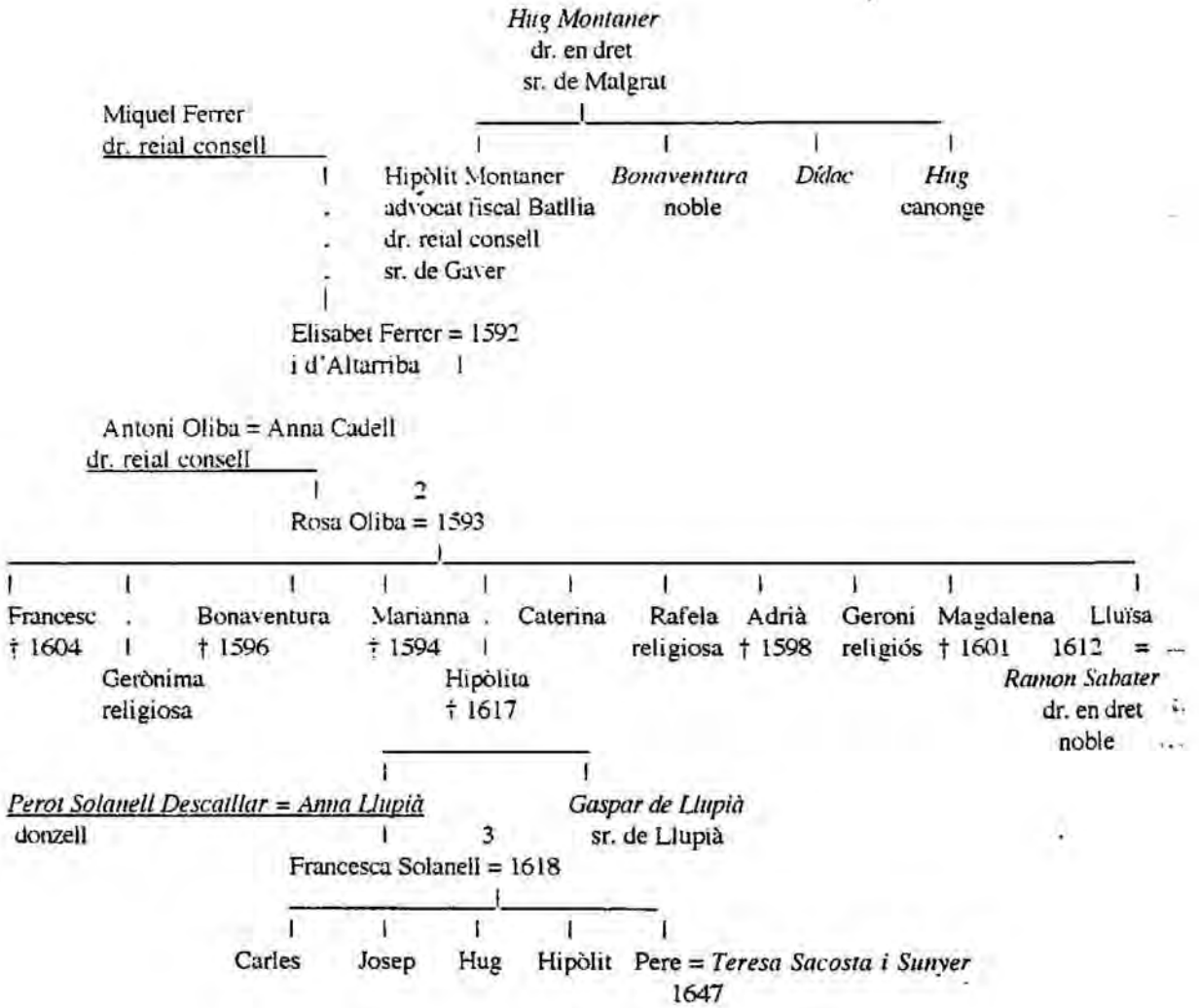

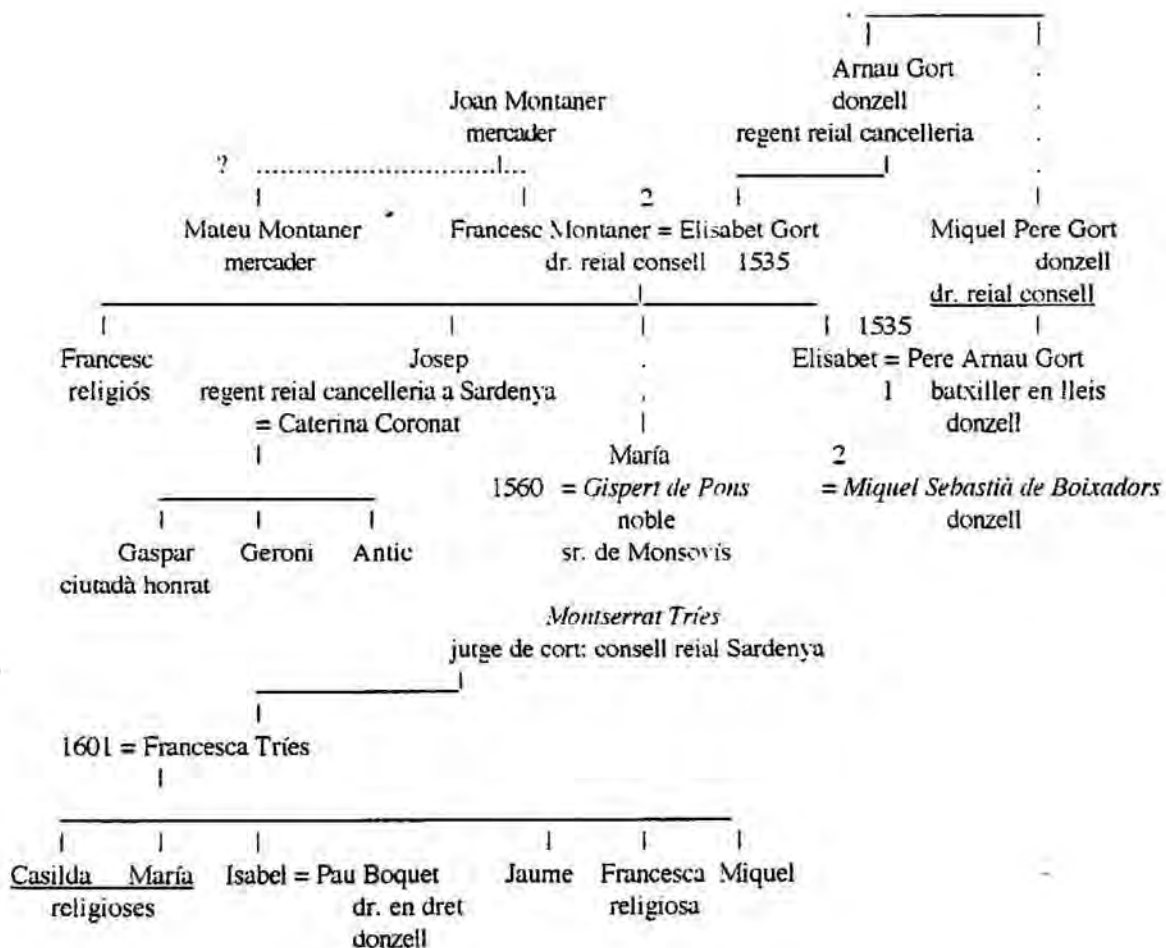

Quadre G-26. Montaner

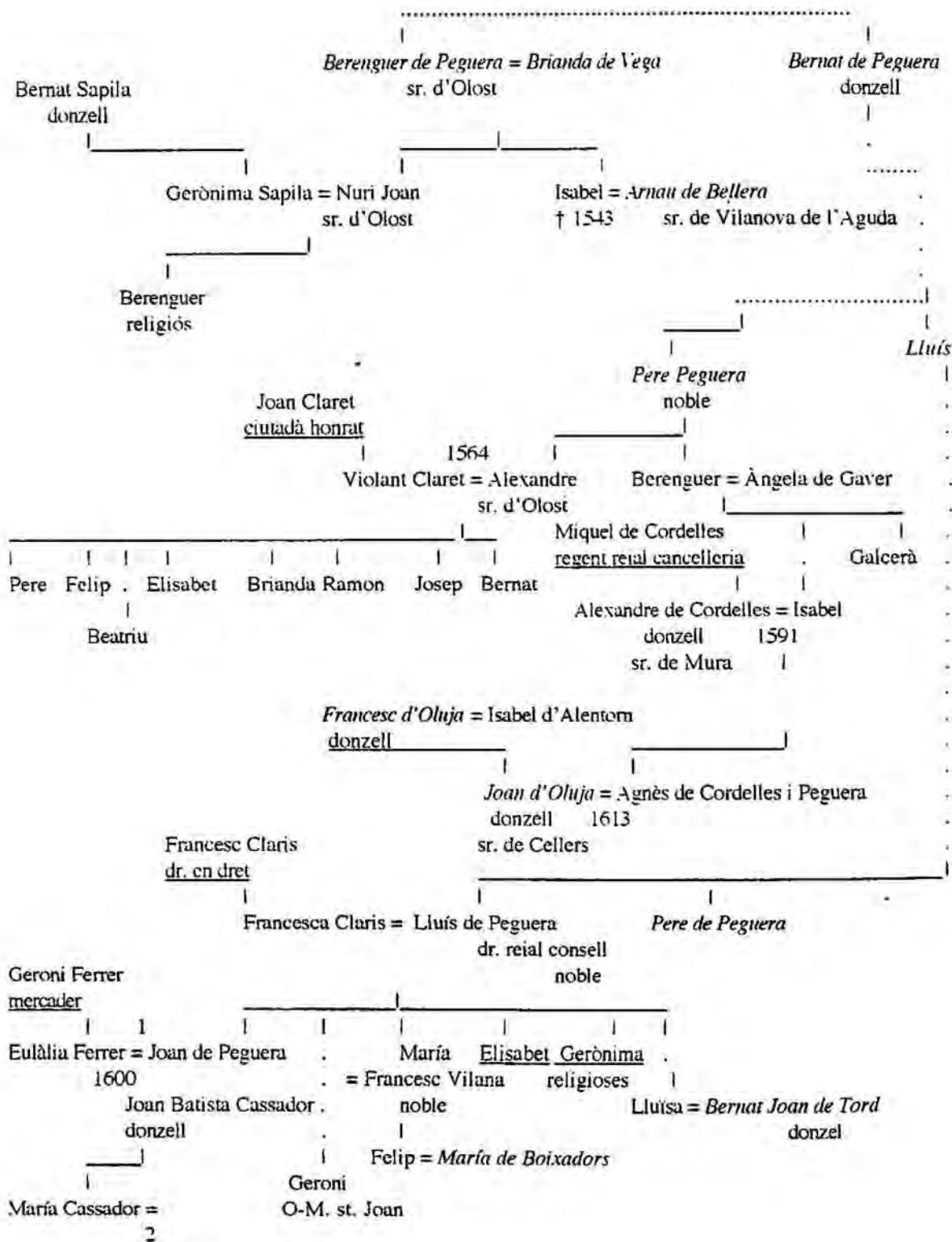

Quadre G-27. Montaner

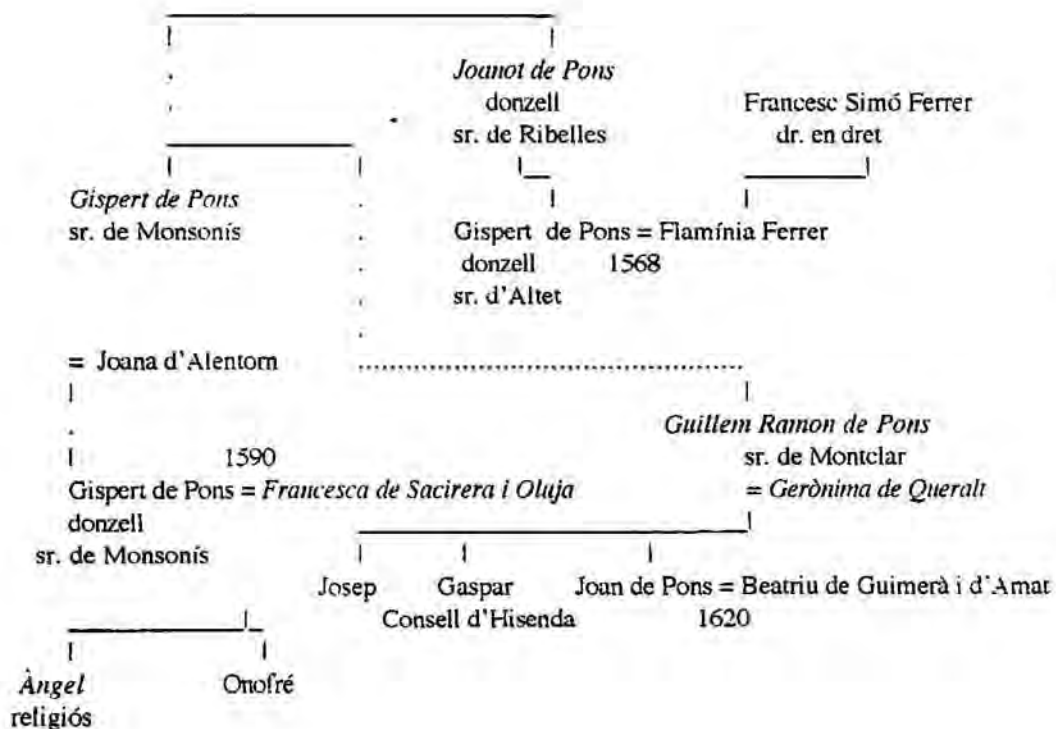

Quadre G-28. Peguera

Quadre G-29. Pons

ÍNDIX DE QUADRES

1. La persistència de la residència rural-urbana, entre la classe dirigent originària i vinculada a Barcelona, 1516-1626.....	86
2. Vinculacions matrimonials i residència a Barcelona, 1516-1626.....	87
3. El recurs als vincles fideïcomissaris del patrimoni universal, 1516-1626.....	95
4. Filiació i parentiu dels vincles fideïcomissaris, 1516-1626.....	97
5. Patrimonis universals no vinculats, 1516-1626.....	100
6. Vincles fideïcomissaris a l'herència universal i altres formes de poder, 1516-1626.....	104
7. Matrimoni, càrrec i vincles fideïcomissaris a l'herència universal, 1516-1626.....	109
8. Posicionament familiar, recursos patrimonials i vincles fideïcomissaris a l'herència universal, 1516-1626.....	110
9. Posicionament familiar, recursos patrimonials i vincles fideïcomissaris a l'herència universal, abans i després de les constitucions sobre successions de 1585-99.....	119
10. Capitulacions matrimonials i supervivència paterna, 1516-1626.....	123
11. Testaments paterns i projecció pública de la descendència, 1516-1626.....	124
12. Genealogia de la litigiositat familiar, 1516-1626.....	133
13. Posicionament familiar, recursos patrimonials i bandositats, 1516-1626.....	135
14. Vella noblesa i fideïcomís, entre els grups en ennobliment, segle XVI.....	138
15. Causes de la litigiositat familiar, 1516-1626.....	141
16. Posicionament familiar i recursos patrimonials dels demandants, 1516-1626.....	142
17. Posicionament familiar, recursos patrimonials i litigiositat, 1516-1626.....	143
18. Posicionament familiar i recursos patrimonials dels marmessors, 1516-1626.....	150
19. Memorials de serveis i antiguitat del llinatge, 1516-1626.....	167
20. Matrimoni i consanguinitat, 1485-1636.....	173
21. Matrimoni, posicionament familiar, recursos patrimonials i consanguinitat, 1485-1636.....	175
22. Endogàmia familiar: l'aportació de la dona, 1572-1636.....	178
23. Matrimoni i consanguinitat: binomis patrimonials, 1572-1636.....	179
24. Ruptures de descendència i endogàmia familiar, 1485-1636.....	186
25. Ruptures de descendència, patrimoni universal i matrimoni, 1516-1636.....	192

26. Patrimoni universal i mercat matrimonial, 1516-1626.....	197
27. Posicionament familiar, recursos patrimonials i exogàmia matrimonial dels hereus universals, 1516-1626.....	200
28. Matrimoni i consanguinitat: la conjugació de les oportunitats sobre càrrecs públics, 1572-1636.....	211
29. Sectors familiars no hereus universals i mercat matrimonial, 1516-1626.....	215
30. Posicionament familiar, recursos patrimonials i exogàmia matrimonial dels sectors no hereus universals, 1516-1626.....	217
31. Genealogia del procés d'ennobliment, 1516-1626.....	225
32. Càrrec públic i exogàmia matrimonial, 1516-1626.....	229
33. Exogàmia matrimonial i binomis patrimonials, 1516-1626.....	233
34. Matrimoni i mobilitat horitzontal, 1516-1626.....	236
35. Parentiu fictici i ennobliment, 1590-1626.....	237
36. Els factors demogràfics, 1516-1626.....	240
37. Posicionament familiar, recursos patrimonials i insaculació, 1516-1641.....	243
38. Genealogia del patrimoni universal, 1516-1626.....	245
39. Els factors de composició patrimonial, 1516-1626.....	248
40. El patrimoni familiar abans i després de l'accés al càrrec: magistrats i oficials reials superiors, segle XVI.....	252
41. Els dots abans i després de l'accés al càrrec: magistrats i oficials reials superiors, segle XVI.....	253
42. Vinculacions matrimonials abans i després de l'accés al càrrec: la família dels magistrats i oficials reials superiors, segle XVI.....	254
43. Col.locacions i professions abans i després de l'accés al càrrec: la família dels magistrats i oficials reials superiors, segle XVI.....	255
44. Mobilitat horitzontal en els orígens familiars dels ministres de l'audiència, segle XVI.....	256
45. "Noves" i "velles" famílies insaculades a les bosses de ciutadans del Consell de Cent, segle XVI.....	262

46. La consolidació d'un equilibri familiar entre ciutadans i militars, a través de les bosses del Consell de Cent, segle XVI.....	268
47. Xarxes d'influència entre "noves" i "velles" famílies, a les bosses de ciutadans del Consell de Cent, segle XVI.....	271
48. Consellers pertanyents a la xarxa de parentiu de les velles famílies de la Ciutat, 1575-1605.....	272
49. Vacants cobertes per parents de magistrats de l'Audiència i oficials reials superiors a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent: darrer quart del segle XVI.....	281
50. Després de l'entrada dels nobles al Consell de Cent: la consolidació del sector integrat per velles famílies i nobles. Reposicions de vacants de les bosses de consellers militars: 1626-1635.....	287
51. La consolidació familiar de l'oligarquia urbana de Barcelona, 1400-1498.....	309
52. Lligams de sang i lligams d'afinitat en la consolidació familiar de l'oligarquia urbana de Barcelona, 1479-1498.....	310
53. Parentiu i corrupció a les institucions catalanes, 1572-1633.....	319
54. Consellers i parentiu a un mateix exercici polític, 1516-1626.....	322
55. Vinculacions de parentiu a la matrícula de ciutadans honorats de 1510.....	323
56. Vinculacions de parentiu a la matrícula de ciutadans honorats, 1516-1626: antics i nous ciutadans.....	324
57. Consellers i insaculats: xarxes familiars a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent, segle XVI.....	327
58. Habilitadors i insaculats: xarxes familiars a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent, després del nou privilegi de 1585.....	329
59. Xarxes familiars entre desinsaculats i insaculats, a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent, segle XVI.....	331
60. La consolidació de les famílies originàries de la vella oligarquia, a través de les xarxes de parentiu incloses a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent, segle XVI.....	335
61. Lligams de sang i lligams d'afinitat en la consolidació familiar	

del sector originari de la vella oligarquia, a través de l'ocupació de conselleries, 1516-1626.....	336
62. Famílies procedents de la vella oligarquia, a la bossa de diputats i oïdors de l'estament reial per Barcelona, 1566-1620.....	340
63. L'impacte del procés d'urbanització nobiliària sobre l'extensió de poder de la classe dirigent de Barcelona. Govern del General, 1516-1626.....	345
64. Els sectors propers al rei: ex-oficials reials i parents d'oficials reials a les insaculacions de la Ciutat de 1510 i 1513.....	347
65. Quòtes de consolidació de la vella noblesa vinculada a Barcelona. en el govern del General. Xarxes de parentiu incloses a les bosses de diputats i oïdors militars, 1545-1626.....	348
66. Vinculacions familiars a les provisions anuals de vacants. Diputació del General, 1516- 1626.....	350
67. Exercici directe de càrrecs i proximitats al poder per afinitat. Famílies nobles a la Diputació del General, 1516-1626.....	354
68. Algunes dades sobre vinculacions de parentiu entre els membres del Consistori, altres oficials locals i xarxa d'arrendataris dels drets del General, 1516-1626.....	355
69. La consolidació familiar a l'administració reial del Principat , 1479-1626.....	376
70. La consolidació a l'administració reial dels Comtats, en les famílies vinculades a Barcelona, 1479-1626.....	377
71. Generacions familiars consecutives a l'administració reial del Principat i Comtats, 1479- 1626.....	378
72. Posicionament familiar, recursos patrimonials i càrrec a l'administració reial del Principat i Comtats, 1479-1626.....	388
73. Posicionament familiar i càrrec a l'administració reial del Principat i Comtats, abans i després de les constitucions sobre successions de 1585-99.....	391
74. Consolidació generacional, promoció professional i parentela. 1479-1626.....	399
75. Serveis familiars a l'administració reial del Principat i Comtats. 1479-1626.....	402
76. Els antecedents familiars entre els oficials de l'administració reial del Principat i Comtats, 1479-1626.....	403

77. Mercè i patrimoni, en els oficials reials del Principat, segle XVI.....	406
78. Les recompenses del càrrec, als oficials reials i/o familiars, segle XVI.....	408
79. Orígens socials de les famílies d'oficials de l'administració reial.	
Principat i Comtats, 1479-1626.....	420
80. Aliances matrimonials dels ministres de l'Audiència, segle XVI.....	421
81. Procedència social de les famílies dels ministres de l'Audiència, 1525-1625.....	425
82. Trajectòria sociofamiliar paral·lela i posterior	
dels ministres de l'Audiència, 1525-1625.....	428
83. Trajectòria política familiar paral·lela i posterior	
dels ministres de l'Audiència, 1525-1625.....	430
84. Oficials reials en ascens social	
a les marmessories de la vella noblesa, 1516-1626.....	440
85. Oficials reials i parents d'aquests a la matrícula de ciutadans honorats de 1510.....	452
86. Vacants cobertes per parents de ministres de l'Audiència i oficials reials superiors	
a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent, segle XVI.....	459
87. Ministres de l'Audiència, oficials reials superiors i parents,	
a la matrícula de ciutadans honorats, 1531-1627.....	463
88. Posicionament familiar, recursos patrimonials i parents dels ministres de l'audiència,	
insaculats a les bosses de ciutadans i militars del Consell de Cent, segle XVI.....	466
89. Posicionament familiar, recursos patrimonials i parents dels ministres de l'audiència,	
insaculats a les bosses de l'estament reial per Barcelona	
a la Diputació del General, 1563-1620.....	468
90. Precedents en la trajectòria política individual i familiar	
dels ministres de l'Audiència , 1525-1625.....	471

ÍNDIX ONOMÀSTIC¹

A

Alentorn: 86, 87, 95, 119, 123, 124, 133, 150
167, 167n, 173, 175, 178, 187, 190
192, 195, 196, 197, 200, 206, 215
236, 293n, 294, 298, 294n, 348
348n, 350, 351n, 354, 357, 367n, 440
480, 594.
Alentorn, don Alexandre d': 124n, 152
152n, 173n, 187n, 293, 593.
Alentorn, Geroni: 151, 151n, 152, 189
190, 348n, 368n.
Alentorn, Isabel d': 152n, 190n, 586
598.
Alentorn, don Lluís d': 136, 186, 293n
368n.
Alentorn, Miquel d': 137.
Alentorn, don Onofré d': 151, 151n, 186
205n, 211, 293n, 294, 298, 298n, 303
413, 594.
Alentorn, Perot d': 298.
Alentorn, Guerau d': 303, 303n, 586.
Alentorn, Francesc d': 363.
Alentorn, Felip d': 594.
Alentorn, Marfa d': 593.
Alentorn, Joana d': 599.
Alentorn, Agnès d': 575.
Alentorn, Gerònima d': 575.
Alentorn, Cecília d': 570.

B

Boixadors: 86, 87, 92, 95, 100, 119, 123, 124
129, 133, 136, 150, 164, 168, 173
173n, 174, 175, 175n, 177, 178, 187
192, 196, 197, 200, 207, 215, 217
269, 292, 348, 349n, 350, 354, 356n
366, 364, 377, 378, 388, 402, 403
420, 440, 440n, 469, 569.
Boixadors, Dimàs de: 104.
Boixadors, Joan de: 92n, 106, 107, 128
135, 136, 136n, 289n, 300n, 349n
361, 388n, 484n, 570, 574.
Boixadors, Onofré de: 569, 587.
Boixadors, Elidabet de: 104, 188n
300n, 598.
Boixadors, Marfa de: 104, 172, 361n
574, 598.
Boixadors, Miquel Sebastià de: 104
129, 129n, 130n, 134, 135, 300n, 355
459n, 571, 598.
Boixadors, Anna de: 104, 108, 191, 576
365n.
Boixadors, Margarida de: 104.
Boixadors, Peronella de: 177n.
Boixadors, Guillem de: 135.
Boixadors, tomàs de: 137, 300, 300n
349n, 484n, 576.
Boixadors, Teresa de: 128.
Boixadors, Tomàs de: 129, 129n, 130

¹ Famílies de la mostra analitzada, ss. XV-XVII.

130n, 135, 300n, 355, 362, 484n.

Boixadors, Joana de: 134.

Boixadors, Àgueda de: 134.

Boixadors, Bernat Guerau de: 92n, 188n

348n, 484, 484n, 569.

Boixadors, Lluís de: 92n, 484, 484n, 571.

C

Calders: 86, 87, 95, 100, 117, 119, 123, 124, 133

150, 173, 173n, 174, 176, 178, 187, 190

192, 197, 200, 215, 217, 220, 321, 330

332n, 346n, 348, 348n, 349n, 350, 351n

376, 378, 388, 399, 402, 403, 420, 440

440n, 575.

Calders, Anna de: 104, 301, 388n, 408

575.

Calders, Joan de: 104, 116n, 124n, 186

285n, 300n, 301n, 332n, 333, 487, 575

587.

Calders, Joana de: 104, 300n, 575.

Calders, Magdalena de: 105, 107, 575.

Calders, Marianna de: 105, 107, 575.

Calders, don Ramon de: 186, 189, 220n

287, 287n, 320, 330, 332n, 333, 391n

412n, 575, 594.

Calders, Carles de: 191, 388n, 406, 408

415, 575.

Calders, Gerònima de: 190n, 332n, 575.

Calders, Dioníssia de: 190n, 356n, 391n

575.

Calders, Francesc de: 105, 107, 186

188n, 320, 348n, 388n, 575.

Calders, Joan Batista de: 105, 107, 575.

Calders, Mateu de: 105, 107, 575.

Calders, Geroni de: 105, 107, 190

332n, 333, 355, 575.

Calders, Lluís de: 107, 116, 116n, 287

330, 575.

Calders, Miquel de: 135, 412n, 575.

Calders, Guillem de: 189, 191, 320

575.

Calders, Rafel de: 220n, 300, 300n

575.

Calders, Aldonça de: 219, 575.

Calders, don Anton de: 220, 575.

Calders, don Gaspar de: 188n, 287

391n, 575.

Calders, don Ambrós Gallart i: 579.

Calders, Isabel Agullana i: 580.

Casademunt: 86, 87, 95, 100, 103, 119, 123

124, 133, 138, 150, 173, 176, 177, 178

192, 198, 201, 216, 218, 226n, 345

350, 376, 378, 388, 402, 403, 420, 571

Casademunt, Peronella: 124n, 177

336n, 571, 576.

Casademunt, Jaume: 207, 346n, 571.

Casademunt, Francesc: 244, 336n, 571.

Casademunt, Maria: 244, 571.

Casademunt, Pere: 571, 587.

Casademunt, Bernat: 271n, 323n, 366n
388n, 571.

Casademunt, Gerònima: 366n, 571.

Casademunt, Àngela: 366n, 571, 587.

Cassador: 86, 87, 90, 90n, 95, 100, 101, 102

119, 123, 124, 126, 133, 133n, 137

138, 138n, 150, 173, 176, 178, 193

195, 198, 201, 216, 218, 227, 242n

246, 299, , 302, 327n, 345, 350, 352

354, 356n, 367, 368, 369, 378, 388

399, 402, 403, 414n, 420, 476, 477

485, 488, 579.

Cassador, Jaume: 98, 105, 117, 147

414, 579.

Cassador, Francesc: 101, 105, 117, 138n

143, 226n, 300n, 388n, 416, 476, 476n

477, 579.

Cassador, Guillem: 105, 292n, 476n.

Cassador, Pere: 105, 114n, 137, 138

138n, 151, 245, 357, 366n, 477, 477n

479, 479n, 480, 481, 486, 486n, 579.

Cassador, Gabriel: 105, 124n, 127, 142

300n, 346n, 368n, 369n, 414, 486n

579.

Cassador, Gerònima: 105, 138n, 578

579.

Cassador, Isabel: 105, 579.

Cassador, Llåtzer: 105, 579.

Cassador, Joan: 105, 579.

Cassador, Clemència: 105, 142, 579.

Cassador, Gràcia Calvó i: 142, 579.

Cassador, don Anton: 143, 226n, 579.

Cassador, María Aguilar i: 138n.

Cassador, Joan Batista: 244n, 302

302n, 579, 598.

Cassador, María: 302n, 579, 580, 598.

Cassador, Victòria: 356n.

Codina: 86, 87, 90, 90n, 95, 100, 102, 115, 119

119n, 123, 124, 133, 138, 150, 173

174n, 175, 176, 176n, 178, 187, 188

192, 193, 195, 198, 201, 216, 218

225n, 253, 254, 350, 376, 378.

Codina, Marquesa: 136.

Codina, Pere Bernat: 103n, 115n, 144

154, 242, 388, 390, 402, 403, 410.

412n, 420, 433, 436, 443, 444n, 469.

469n, 473, 475, 570.

Codina, Perot: 103n, 115n, 435n.

Codina, Miquel: 115n, 188n, 219, 435

435n.

Codina, Francesc: 188n, 388n, 590.

Codina, Àngela: 188n, 436n, 468n.

Codina, Anna: 233n.

Codina, Jaume: 253n, 582.

Codina, Joan Benet: 468n.

Codina, María Queralt i: 144.

D

Desvalls: 86, 95, 100, 101, 119, 123, 124
133, 138, 150, 173, 176, 178, 193
197, 200, 215, 217, 265, 268, 269
273, 287, 302, 309, 310, 312, 323
335, 336, 340, 341, 345, 350, 577.
Desvalls, Bertran: 124n, 269n.
Desvalls, Jaume: 267n, 269n, 287.
Desvalls, Geroni: 269n, 270n.
Desvalls, Galcerà: 270n, 312n.
Desvalls, Joaquim: 302n, 571.
Desvalls, Guillem Ramon: 323n.
Desvalls, Gerònima: 583.

Dusai: 86, 90, 92, 95, 100, 101, 113, 119
123, 124, 133, 138, 150, 173, 176
178, 187, 193, 197, 200, 204, 215
217, 268, 269, 271n, 273, 274, 309
310, 314, 323, 335, 336, 340, 341
345, 350, 351n, 360, 376, 378, 388
391n, 399, 402, 403, 420, 580.
Dusai, Guerau: 92n, 105, 124n.
Dusai, Isabel: 105, 106.
Dusai, Lucrècia: 105, 106.
Dusai, Aldonça: 105, 106.
Dusai, Eimerich: 105.
Dusai, Galcerà: 105, 110n, 113n, 119n
310n, 312, 322n, 323n, 327n, 355
360n, 361, 412n, 459n.
Dusai, Guillem Pere: 97n, 106, 113n

124n, 211, 360n, 361n, 454.
Dusai, Geroni: 106.
Dusai, Pere: 149.
Dusai, Joan: 92n, 106, 328n, 448, 451,
451n, 452, 468n, 578.
Dusai, Lluís: 92n, 106, 468n.
Dusai, Beatriu: 106, 589.
Dusai, Maria: 106.
Dusai, Caterina: 106.
Dusai, Àngela: 106, 204.
Dusai, Felipa: 106.
Dusai, Gaspar: 92n, 106, 113n, 188n
322, 322n, 412n.
Dusai, Guerau: 578.
Dusai, Jaume: 113, 140, 361n.
Dusai, Ramon: 130, 131n, 132, 132n
135, 136n, 292, 586.
Dusai, Christòfor: 92n.
Dusai, Arnau: 92n, 132n, 323n, 388n
451, 452, 589.
Dusai, Marquesa: 92n.
Dusai, Bernat: 355, 452.

E

Erill: 86, 85, 87, 92, 95, 100, 119, 123, 124
133, 150, 157, 165, 167, 173, 174n,
176, 178, 187, 192, 193, 196, 200,
215, 217, 236, 246, 348, 350, 354
362, 376, 377, 378, 381, 383, 385
388, 399, 402, 403, 420, 437, 440

- 570.
- Erill, Marianna d': 108.
- Erill, Ramon d': 119n.
- Erill, Joan d': 108, 124n, 153, 302, 302n
355, 361, 361n, 362n.
- Erill, Jaume d': 157, 437n.
- Erill, Felip d': 114, 114n, 132, 132n, 157
167n, 247, 302, 355, 359, 382, 383n, 406
408.
- Erill, Galcerà d': 117.
- Erill, Hug d': 117, 135, 183, 184.
- Erill, Caterina d': 131n, 132, 132n, 153n
361n, 572.
- Erill, Pere d': 124n, 132n, 135, 136n, 153n
183n, 184n, 308, 381, 381n, 382n, 388n
436.
- Erill, Francesc d': 119n, 136, 359n, 361
361n, , 381, 382, 384n, 388n, 391n, 413.
- Erill, Maria de Perapertusa i: 586.
- Erill, Marquesa d': 124n, 437n, 593, 594.
- Erill, Joana d': 382n, 388n.
- Erill, Anton d': 382n, 384n.
- Erill, Alons d': 384, 384n, 388n, 405.
- 350, 366n, 376, 377, 378, 388, 396
398, 402, 403, 420, 435, 442, 450, 453
455, 456, 457, 460, 462, 473, 581.
- Ferrer, Geroni: 106, 226n.
- Ferrer, Bartomeu: 102n, 106, 253n
271n, 323n, 347, 396n, 397, 406, 408,
442, 448, 449n, 450n, 452, 456, 457,
457n.
- Ferrer, Margarida: 106.
- Ferrer, Carles: 106.
- Ferrer, Anna: 106, 107, 570, 572.
- Ferrer, Lucrecia: 106, 107.
- Ferrer, Joan Àngel: 106, 254n, 396n
406n, 408, 455, 457n, 460n, 467n
473.
- Ferrer, Francesca: 106.
- Ferrer, Perot: 107, 110n, 119n, 589.
- Ferrer, Agnès: 107.
- Ferrer, Jaume: 102n, 108, 113, 124n
254n, 271n, 315n, 448, 449n, 450
459n, 460n.
- Ferrer, Francesc: 114, 226n, 244n, 315n
324n, 396n, 441n, 457n.
- Ferrer, Caterina: 457n.
- Ferrer, Flaminia: 599.
- Ferrer, Josep: 257, 275, 427, 429, 431
472.
- Ferrer, Galcerà: 271n, 356, 388n, 396
396n, 450, 459n, 589.
- Ferrer, Perot: 347.
- F**
- Ferrer: 86, 95, 100, 101, 102, 113, 114, 115, 119
123, 124, 133, 138, 145, 150, 156, 173
173n, 176, 178, 187, 193, 195, 197, 201,
216, 218, 253, 254, 255, 265, 268, 269
270, 272, 273, 275, 287, 315, 327n, 345

- Ferrer, Andreu: 396n.
Ferrer, Elisabet: 597.
Ferrer, Elionor: 271n, 450n, 589.
Ferrer, Dorotea: 332n,
Ferrer, Francesc Simó: 441, 473
468n, 599.
Ferrer, Francesc Celso: 442, 442n.
Ferrer, Eulàlia: 102n.
Ferrer, Anna: 226n.
Ferrer, Miquel: 226n, 254n, 257
270n, 324n, 329n, 347, 396n, 406n
408, 426, 428, 430, 452, 467n, 471
596.
Fivaller: 86, 90, 95, 100, 101, 101n, 107, 117
119, 123, 124, 129n, 133, 138, 150
165, 167, 173, 176, 178, 194, 197
200, 219, 227, 227n, 265, 268, 269
270, 273, 275, 284, 285, 297, 304
308, 310, 312, 312n, 314, 315, 316
316n, 317, 322n, 323, 334, 335
336, 340, 341, 346, 347n, 350, 351n
352, 356n, 365n, 366, 368, 376, 377
378, 388, 399, 402, 403, 420, 453
455, 587, 587n, 588, 588n.
Fivaller, Bernat: 83, 107, 122, 310n
366n.
Fivaller, Honorat: 122.
Fivaller, Elionor: 107
Fivaller, Francesc: 116, 118, 122n
125n, 218, 289n, 315n, 323n, 330,
347, 355, 367.
Fivaller, Joan: 347.
Fivaller, Àngela: 315n.
Fivaller, Ferran: 116, 118, 118n, 119n
454.
Fivaller, Miquel: 118n, 119n, 135, 166
167n, 288, 289n.
Fivaller, Jaume: 129.
Fivaller, Gerònima: 285n, 575.
Fivaller, Emerenciana: 285n.
Fivaller, Guerau: 303, 304.
Fivaller, Geroni: 364, 365n, 366n, 367.
Fivaller, Francesc Ramon: 365n, 367n.
Fivaller, Galcerà: 450, 452, 454.
- G**
Granollachs: 86, 87, 95, 100, 119, 123, 124
133, 138, 150, 173n, 174, 176, 178
187, 194, 198, 201, 216, 218, 223
350, 354, 360, 376, 378, 388, 399
402, 403, 415, 420, 486, 582, 582n.
Granollachs, Francesc: 125n, 355.
Granollachs, Estefania: 125n.
Granollachs, Joan: 135, 135n, 226n
355, 484.
Granollachs, Miquel Joan: 135, 135n
223, 355.
Granollachs, Bernat: 226n, 355, 360.
Granollachs, Perot: 355, 360.

Granollachs, Magdalena: 584.

Gualbes: 86, 95, 100, 101, 119, 120n, 123, 124

133, 138, 150, 173n, 174, 176, 178

184n, 187, 188, 194, 195, 196, 197

201, 215, 217, 248, 263, 264, 268

269, 270, 272, 273, 275, 284, 285

308, 310, 310n, 314, 315, 322n, 323

328n, 335, 336, 340, 341, 346, 350

351n, 352, 376, 378, 388, 399, 400

402, 403, 417, 420, 455, 456, 459n

460, 462, 467.

Gualbes, Magdalena: 94, 94n.

Gualbes, Francesc: 94, 153, 153n, 157n

287, 329n, 356, 356n, 467n, 574.

Gualbes, Lluís: 137, 184, 285n.

Gualbes, Anna: 156, 184.

Gualbes, Frederic: 156, 285n.

Gualbes, Joan: 158, 256, 275, 285n

346, 347, 348, 356, 408, 409n, 420, 425

428, 455, 455n.

Gualbes, Frederic Honorat: 158, 177

222n, 323n, 400n, 408, 455, 455n, 456

457, 459n.

Gualbes, Estefania: 248n, 285n.

Gualbes, Aldonça: 285n.

Gualbes, Magí Ramon: 289n.

Gualbes, Miquel: 313, 315n.

Gualbes, Caterina: 324n.

Gualbes, Baltasar: 356, 361.

Gualbes, Isabel: 457n, 467n.

Gualbes, Anna Sapila i: 574.

I

Icart: 83, 86, 86n, 95, 100, 119, 123, 124

133, 150, 167, 173n, 174, 176, 178

183, 188, 194, 195, 196, 197, 215

217, 348, 350, 354, 372n, 376, 376

384, 399, 402, 409n, 412.

Icart, Joan d': 83n, 384, 384n, 385

389, 405, 408, 409n, 412.

Icart, Cristòfor d': 167n, 182, 183

183n, 209, 209n, 409n, 573.

Icart, Dioníssia d': 182, 209, 209n.

Icart, María d': 183, 573, 580.

Icart, Lluís d': 188n, 209, 303, 405

408, 573.

Icart, Francesca d': 221, 573.

Icart, Andreu d': 344, 356.

Icart, Guerau d': 385.

Icart, Pere d': 385n.

Icart, Geroni d': 467, 467n.

Icart, Comtessina d': 573.

Icart, Francesc d': 573.

Icart, Violant de Centelles i: 593.

LI

Llull: 86, 95, 100, 101, 119, 123, 124, 133

138, 150, 173n, 174, 176, 176n, 178

188, 192, 194, 197, 201, 215, 217

265, 268, 269, 270, 271, 272, 273
274, 275, 289, 308, 310, 314, 315
323, 328n, 334, 335, 336, 340, 341
346, 350, 351n, 352, 378, 388, 420
459n, 576, 576n.
Llull, Joan: 125n.
Llull, Galcerà: 185, 275.
Llull, Joan: 188n, 245n, 270n, 271n
289n, 325, 452.
Llull, Isabel: 245, 245n, 569.
Llull, Lluís: 245n, 2275, 310n, 312.
Llull, Frederic: 273.
Llull, Gerònima: 289n.
Llull, Joana: 313n, 315n.
Llull, Joan Lluís: 329n.
Llull, Pau: 329n.

M

Magarola: 86, 95, 100, 115, 119, 123, 124, 133
138, 150, 174, 176, 178, 194, 198, 201
216, 218, 253, 254, 333n, 351, 376
378.
Magarola, Joan: 115, 115n, 207, 253n
254n, 257, 379, 379n, 389, 399, 402
403, 408, 409, 420, 427, 429, 431, 433,
433n, 434n, 442, 442n, 444, 472, 585
585n.
Magarola, Jaume: 115n, 391n.
Magarola, Francesc: 115n.
Magarola, Prèxedis: 125n, 254n.

Magarola, Isabel: 253n.
Magarola, Antoni: 253n.
Magarola, Vicenç: 254n.
Magarola, Francesc Joan: 333, 333n.
Magarola, Magí: 391.
Magarola, Pere: 465n.
Magarola, Miquel Joan: 391n.

Marimon: 85, 86, 95, 98, 100, 101, 103, 107
119, 123, 124, 133, 138, 150, 153
167, 173, 195, 197, 201, 215, 217
271n, 302, 309, 310, 314, 323, 335
336, 338, 340, 341, 346, 350, 354, 362
376, 377, 378, 389, 399, 402, 403, 410
420, 449, 453, 591, 591n.
Marimon, Aleix de: 98, 140, 167n, 363
389n, 408, 412, 412n, 575, 589n.
Marimon, Anna de: 107, 581.
Marimon, Violant de: 107.
Marimon, Elisabet de: 107, 219.
Marimon, Guerau de: 107, 136n, 140
188n.
Marimon, Dioníssia de: 107, 572.
Marimon, Francesc de: 135, 136n, 219,
219n, 271n, 323n, 356, 362, 363, 451
572.
Marimon, Bernat de: 136, 347, 414.
Marimon, Onofré de: 135, 136n.
Marimon, Joan de: 136.
Marimon, Teresa de: 186, 575.

Marimon, Caterina de: 188n.
 Marimon, Geroni de: 219, 219n.
 Marimon, Laura de: 391n, 415n, 416n.
 Marimon, Plegamans de: 412n, 416n.
 Marimon, Juli de: 415, 416.
 Marimon, Ramon Rubí de: 415, 416.
 Marimon, Magdalena de: 416n.
 Marimon, Allemanda de: 589.

Montaner: 86, 87, 95, 100, 119, 123, 124, 133
 138, 150, 167, 174, 176, 178, 193, 195
 198, 216, 218, 247n, 348, 350, 354
 358, 359n, 376, 378, 388, 391, 399
 402, 403, 420, 444n.
 Montaner, Hipòlit: 125n, 128, 136n
 167n, 247, 374n, 408, 413, 429, 431
 469, 472, 581.
 Montaner, Geroni: 128.
 Montaner, Bonaventura: 136.
 Montaner, Rafael: 356, 358.
 Montaner, Hug: 356, 358, 408, 465n
 597, 597n.

Montaner: 86, 95, 100, 102, 119, 123, 124, 133
 138, 150, 167, 174, 176, 178, 195, 199
 201, 216, 218, 253, 255, 292, 350, 376
 377, 378, 389, 390, 391n, 399, 402, 403
 420, 433, 462, 475, 597, 597n.
Montaner, Mateu: 103n, 226n, 252n.
Montaner, Gaspar: 119n, 468n.

Montaner, Francesc: 103n, 163, 164n
 167n, 222, 226n, 252n, 256, 291, 292n
 405, 408, 426, 429, 431, 434, 434n
 462n, 469n.
Montaner, Josep: 226n, 473.
Montaner, Elisabet: 434n.
Montaner, Maria: 469n.

P

Peguera: 85, 86, 87, 95, 100, 103, 119, 123
 124, 133, 146, 148, 150, 168, 174
 175, 176, 176n, 178, 180, 195, 196
 197, 200, 215, 217, 223, 302, 349
 350, 354, 356n, 359, 376, 378, 389
 392, 399, 402, 403, 417, 420, 440
 444.
 Peguera, Jacint de: 98.
 Peguera, Eulàlia de: 108, 146, 147n.
 Peguera, don Lluís de: 119n, 156, 244n
 245, 257, 289n, 359, 359n, 374, 393
 393n, 395, 397, 404, 405, 409, 426
 429, 431, 446, 472, 480, 486.
 Peguera, Joan de: 136, 136n, 244, 244n
 298, 357n, 394n, 405n, 579.
 Peguera, Berenguer de: 151, 248, 296
 296n, 299, 303n, 330n, 344n, 356, 394
 394n, 395.
 Peguera, Elionor de: 156, 157, 174.
 Peguera, Marianna de: 156n, 157, 244n
 299, 581.

- Peguera, Pere de: 157, 188n, 298, 299
302, 343n, 356, 359.
Peguera, Guerau de: 287, 299, 330n
343n, 393n.
Peguera, Anna de: 289n, 295.
Peguera, Josep Ferrer i: 289n.
Peguera, Nuri Joan de: 299, 299n, 393n
595.
Peguera, Andreu de: 343n.
Peguera, Isabel de: 356n, 395n.
Peguera, Galcerà de: 359n, 393n, 394
470.
Peguera, Francesc de: 374, 389n.
Peguera, Geroni de: 405.
Peguera, Francesca de: 244n, 405n.
Peguera, Marquesa de: 595.
Peguera, Francesc de Sorribes i: 595.
- Pol: 86, 95, 100, 119, 123, 124, 133, 138, 150
173n, 174, 176, 178, 194, 195, 197
215, 217, 227, 227n, 268, 269, 271n
283, 284, 309, 310, 323, 335, 336
338, 340, 341, 346, 350, 376, 378,
389, 399, 402, 403, 420, 577, 577n.
Pol, Eulàlia: 118, 588.
Pol, Lluís Miquel: 119n, 285n, 323n.
Pol, Marianna: 125n.
Pol, Francesc Miquel: 137, 271n.
Pol, Isabel: 269n.
Pol, Frederic: 285n.
- Pol, Geroni: 285n.
Pol, Joan Miquel: 591.
- Pons: 86, 87, 95, 100, 119n, 120, 133, 150,
167, 174, 176, 178, 195, 197, 200,
211, 215, 292, 349, 354, 376, 377
378, 389, 399, 402, 403, 420, 440
599, 599n.
Pons, Gispert de: 136, 136n, 222,
434, 469, 469n, 597.
Pons, don Guillem Ramon de: 167n,
413, 589.
Pons, Elisabet Junyent i: 594.
Pons, Gerònima de: 206, 593.
Pons, don Bernat de: 207n, 298n, 575.
Pons, don Gaspar de: 298.
Pons, Lluís de: 298, 579.
Pons, Nuri Joan de: 298n.
Pons, Beatriu de: 357n.
Pons, Martí Joan de: 362.
Pons, Elisabet de: 572, 582.
Pons, Miquel de: 575.
Pons, Magdalena de: 598.
- Puig: 86, 90, 95, 100, 120, 123, 124, 133
138, 150, 167, 174, 176, 178, 195
199, 216, 218, 226n, 252, 253, 254
255, 351, 376, 378, 389, 399, 402
403, 417, 420, 487.
Pujg, Francesc: 167n, 252n, 257, 405

408, 426, 430, 440, 441n, 471, 478

478n, 479, 482, 483, 483n, 485

592, 592n.

Puig, Lluís: 253n, 287.

Puig, Esteve: 408, 426, 430, 471.

Q

Queralt: 86, 95, 100, 120, 123, 124, 133, 150

173, 173n, 174, 174n, 176, 178, 188

193, 194, 195, 197, 200, 215, 217

349, 351, 354, 376, 378, 389, 399

402, 403, 420, 440, 444, 573, 573n.

Queralt, Joan de: 119n, 213, 362n

414.

Queralt, don Dalmau de: 119n, 144.

Queralt, Maria de: 144.

Queralt, Guerau de: 222, 391n.

Queralt, Escolàstica de: 223.

Queralt, Francesc de: 391n.

Queralt, don Lluís de: 414, 416, 416n.

Queralt, Pere de: 572.

Quintana: 86, 90, 95, 100, 101, 102, 107, 120

123, 124, 133, 138, 150, 167, 174, 176

178, 195, 199, 201, 216, 218, 226n

252, 253, 254, 255, 255n, 258, 258n

333n, 350, 351n, 376, 377, 378, 389

392, 399, 402, 403, 404, 417, 420, 462

487, 592, 592n.

Quintana, Miquel Joan: 102n, 107, 120n

125n, 253n, 254n, 257, 397, 397n

400, 400n, 401, 404, 405, 408, 410

411n, 429, 431, 471, 472, 478, 482

482n, 485, 485n.

Quintana, Mònica: 107, 424n.

Quintana, Magdalena: 125n, 253n.

Quintana, Josep: 136, 397n.

Quintana, Miquel: 397, 400, 400n, 424

468n, 478.

Quintana, Ferran: 400, 400n, 468n

485n.

R

Rocabertí: 85, 87, 92, 96, 101, 120, 123, 125

134, 148, 150, 165, 165n, 168n, 173

174, 176, 177, 178, 192, 195, 196

197, 200, 215, 217, 234, 243, 304

349, 349n, 351, 354, 367n, 376, 378

389, 399, 402, 403, 420, 440, 467

574, 574n.

Rocabertí, don Dalmau de: 104, 108

131, 221, 484, 484n.

Rocabertí, Jofré de: 104.

Rocabertí, Pere de: 108, 148n, 156, 222

303, 312, 467n, 583.

Rocabertí, Anna de: 125n.

Rocabertí, Miquel de: 593, 594.

Rocabertí, don Anton de: 128, 148n

188n, 303n, 356.

Rocabertí, Magdalena de: 128.

Rocabertí, Mateu Jofré de: 128.

Rocabertí, Elionor de: 156.

Rocabertí, don Francesc de: 156, 172

188n, 248, 303n, 569.

Rocabertí, Isabel de: 188n, 569.

S

Salbà: 87, 96, 101, 107, 108, 120, 123, 125

134, 144, 150, 174n, 175, 176, 178

188, 192, 195, 196, 197, 200, 211

215, 217, 287, 349, 351, 354, 358

376, 378, 389, 399, 402, 403, 420

433, 440, 448, 449, 455.

Salbà, Galcerà de: 107.

Salbà, Àngela: 107, 594.

Salbà, Joan: 437n, 594.

Salbà, Pere: 107, 347, 448, 594.

Salbà, Agnès: 108.

Salbà i Vallseca, Miquel: 108, 122n

125n, 257, 358n, 389n, 408, 429, 431

436, 438, 439, 439n, 446, 472, 485.

Salbà, Marquesa: 594.

Salbà, Enric: 108, 594.

Salbà, Isabel: 108.

Salbà, Bernat: 120n, 206n, 408, 437n

454.

Salbà, Francesc: 136, 356.

Salbà, Sever de: 206n.

Salbà, Lucrècia: 437n.

Salbà, fra Bernat de: 438n.

Salbà, Gerònima: 287n.

Salbà, Jaume Pau: 302n, 303, 347

351n, 448n, 449n.

Salbà, Gilabert: 347, 347n, 351n

389n, 448, 454, 454n.

Salbà, Ramon: 357n, 437n.

Salbà, Jaume: 374n, 389n, 437n, 453

454.

Salbà, Maria: 575, 594.

Sapila: 87, 90, 96, 101, 120, 120n, 123, 125

134, 138, 150, 175, 176, 178, 188

192, 195, 196, 197, 201, 213, 215

217, 268, 269, 283, 309, 310, 313

314, 315, 323, 329n, 335, 336, 338

340, 341, 346, 351, 376, 378, 389

399, 402, 403, 460, 589, 589n.

Sapila, Eulàlia: 106.

Sapila, Francesc Junyent i: 594.

Sapila, Estefania: 149n, 156, 323n,

583.

Sapila, Jaume Pau: 149, 323n, 343n.

Sapila, Perot: 154.

Sapila, Elisabet: 205.

Sapila, Gervasi: 283, 367.

Sapila, Miquel: 310n, 313n, 343n.

Sapila, Francesc: 317.

Sapila, Bernat: 343, 453, 598.

Sapila, Gerònima: 598.

Sapila, Esteve: 348, 453, 580.

- Sentmenat: 87, 96, 101, 120, 120n, 123, 125
130, 134, 150, 174n, 175, 176, 178
188, 190, 193, 196, 197, 200, 206
215, 217, 317, 349, 351, 351n, 354
376, 377, 378, 389, 399, 402, 404
420, 440, 440n, 587, 587n.
- Sentmenat, Enric de: 125, 126n, 131
131n, 132, 136, 136n, 292, 295, 349n.
- Sentmenat, Marianna: 125, 126.
- Sentmenat, Galcerà de: 125n, 126, 144
188n, 295, 349n.
- Sentmenat, Joan de: 125n, 157, 377, 379
594.
- Sentmenat, Jaume de: 130, 131, 131n, 132
132n, 134, 152n, 153, 153n, 190n, 291
295, 357n, 570, 594.
- Sentmenat, Elisabet de: 130n, 292, 593.
- Sentmenat, Miquel de: 152, 356.
- Sentmenat, don Anton de: 189.
- Sentmenat, don Ramon Vicenç: 356.
- Sentmenat, Dioníssia de: 576.
- Sentmenat, Jofré de: 593.
- Sentmenat, Beatriu de: 594.
- Sorribes: 87, 90, 90n, 96, 101, 108, 120, 123
125, 134, 138, 146, 150, 167, 169
173n, 176, 176n, 178, 189, 196, 199
201, 216, 218, 223, 227, 252, 253
254, 255, 258, 351, 354, 359, 376,
377, 378, 389, 390, 399, 402, 403
420, 444, 486, 595, 595n.
- Sorribes, Oròsia: 108.
- Sorribes, Cecília: 108.
- Sorribes, Francesc: 102, 102n, 169n
210, 210n, 258n, 287, 292, 299, 357
389n.
- Sorribes, Baltasar: 102n, 255, 258n.
- Sorribes, Felip: 108, 147n, 359n, 415
416n.
- Sorribes, Mateu: 102n, 169n, 223n
252n, 253n, 256, 258n, 293n, 405
408, 426, 430, 471.
- Sorribes, Nuri Joan: 102n, 108, 169n
188n, 252n, 253n, 357, 362, 375
405n.
- Sorribes, Ricart: 108, 125n.
- Sorribes, Agustina: 108.
- Sorribes, Cristina: 244n.
- Sorribes, Geroni: 108, 167n, 226n
253n, 254n, 293n, 357, 389n, 485n.
- Sorribes, Marc Joan: 108.
- Sorribes, Leocàdia: 108.
- Sorribes, Olímpia: 108.
- Sorribes, Francesca: 110n, 299n.
- Sorribes, Aldonça: 223n, 292n, 579.
- Sorribes, Maria: 253n.
- Sorribes, Eulàlia: 287n.
- Sorribes, Dídac: 287n.
- Sorribes, Perot: 357.
- Sorribes, Joan: 394.

Sorribes, Joana: 394n.

T

Terré: 86n, 87, 94, 96, 97, 98, 101, 102, 120

123, 125, 134, 138, 150, 173n, 175

176, 178, 189, 196, 197, 201, 215

217, 265, 267, 268, 269, 272n, 273

275, 297, 309, 310, 313, 314n, 323

335, 336, 340, 341, 346, 372n, 376

376n, 377, 378, 389, 399, 402, 404

420, 450, 453, 578, 578n.

Terré, Bernat: 94, 98, 271n, 301n, 310n

313n, 323n, 347.

Terré, Frederic: 94, 97.

Terré- Icart, Joan: 94n, 103, 154, 297n

300, 302, 372n, 385, 385n, 389n, 408

584.

Terré, Aldonça: 301n.

Terré, Martí Joan: 186, 347, 467.

Terré- Icart, Joan Batista: 97n, 188n, 296

297n, 377, 379, 379n, 384n.

Terré, Enric: 125n, 267n.

Terré, Francesc: 98, 267n, 270, 270n

324n, 389n.

Terré, Miquel Joan: 188n, 219, 275, 451

451n, 453, 467n.

Terré, Josep: 584.

Terré, Miquel: 301n, 346n.

Terré, Gaspar: 313n.

Terré, Isabel: 391n.

Terré, Isabel: 391n.

Terré, Joaquim: 391n, 587.

Terré, Eulàlia: 405n.

X

Xammar: 87, 96, 101, 120, 123, 125, 134

138, 150, 173, 175, 176, 178, 187

189, 193, 194, 196, 199, 201, 214

216, 218, 252, 253, 254, 255, 286n

351, 354, 376, 378, 389, 399, 402

404, 420, 462, 590, 590n.

Xammar, Francesc: 116, 254n, 256

428, 430, 439, 471.

Xammar, Joan: 116n, 117n, 120n

226n, 252n, 287, 440n, 442.

Xammar, Joan Pau: 117, 188n, 214

214n, 226n, 252n, 287, 440n, 442.

Xammar, Anna: 117n.

Xammar, Isabel: 188n.

Xammar, Paula: 572.

Xammar, Emerenciana: 593.

AGRAÏMENTS

En el camí que ens porta a la configuració i redacció d'una tesi doctoral, són molts els deutes que es contrauen. En primer lloc i en el terreny personal, haig de fer esment del paper que han tingut els meus pares en la meva dedicació. Són uns quants els anys que he requerit per a enllestir el treball que ara presento, temps durant el qual, no hauria estat possible d'assolir-ho sense gaudir, gràcies a tots dos, tant de l'ambient familiar o les condicions d'estudi com del recolzament, a diversos sentits, necessaris per a això.

El terreny acadèmic, ha constituït al llarg d'aquests anys, una espècie de segon àmbit familiar, no només perquè són molts també els professors que m'han recolzat i proporcionat el seu ajut mitjançant inapreciables suggeriments, començant pel propi director de la tesi, sinó també perquè són moltes les hores i el temps que hi he passat i en aquest sentit el Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona, el recordo molt sovint, si se'm permet, com a una segona casa. És per això que vull tenir ací unes paraules globals d'agraïment a tots els professors del mateix. Especialment, al director de la tesi, el professor Pere Molas, que amb els seus apassionants i sempre eruditíssims comentaris sobre famílies entre les èlites de poder de l'antic règim i des dels quals m'ha obert llum moltes vegades enfront de les contínues foscos per les quals hom travessa al llarg d'un dilatat període de configuració d'una tesi doctoral, m'impulsaren des d'un principi a donar les meves passes per la història d'aquestes famílies. Al professor Ernest Belenguer, que m'ha donat sempre implícit exemple de dedicació a la investigació i constància en el treball. Al professor Josep Maria Torras, per llurs valuossíssims consells metodològics, documentals i conceptuals. Al professor Fernando Sánchez Marcos, per unes atentes referències bibliogràfiques oportunament proporcionades. A la professora Maria Àngels Pérez Samper per certs suggeriments i advertiments temàtics que ja em donà durant els primers mesos de la tesi. Al professor Xavier Gil, que tan amablement va dedicar en cert moment part del seu temps a oferir-me alguns suggeriments i advertiments sobre l'esquema general. Als professors Miquel Àngel Martínez i Elisa Badosa, que ja en els cursos de doctorat em suposaren d'un gran ajut per llurs comentaris al meu aleshores encara projecte. Al professor Joan Lluís Palos, que tan desinteressadament m'ha fet importants advertiments al llarg d'aquest temps. Al professor Àngel Casals, amb el qual tants anys hem compartit hores i hores d'arxiu, també li dec molts suggeriments temàtics i documentals generosament proporcionats.

Finalment, a tot el personal dels arxius de Barcelona, especialmen al de l'Arxiu de

la Corona d'Aragó i l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Per sobre de tots però, on vaig passar els primers temps de la configuració de la tesi, dos llargs anys i mig, va ser a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. És per això que a en Laureà Pagarolas i a la Montserrat els recordo amb molta gratitud.

SUMARI

Dades presentació Tesi Doctoral	7
Abreviatures	9
1. Introducció. La història de la família en el marc d'una història social del poder	
<i>Evolució del tema d'estudi</i>	11
<i>Objectius i hipòtesis generals del treball</i>	15
<i>Marc cronològic</i>	29
<i>Problemes metodològics i fonts documentals</i>	31
I	
<i>Ciutat, canvi social i classe dirigent:</i>	
<i>L'impacte de la mobilitat vertical i la consolidació dels processos d'ennobliment de classe, sobre la família.</i>	
2. Estructures i estratègies familiars (I): l'esfera de poder públic-privat	
<i>Successions i relacions de parentiu: la consolidació dels sectors familiars</i>	93
<i>Pactes de família: matrimoni, relacions de parentiu i poder</i>	145
<i>La invenció del passat familiar i la consolidació sobre el poder polític</i>	160
3. Estructures i estratègies familiars (II): homogàmia piramidal i mobilitats patrimonials	
<i>Accés i consolidació en el mercat matrimonial.</i>	171
<i>Successions, canals de transmissió i genealogia del patrimoni: els processos de composició i recomposició de la sectorialització familiar</i>	242
4. Societat urbana, mobilitats i poder	
<i>L'impacte de la mobilitat vertical sobre les estratègies familiars: enriquiment, relacions socials i ascens dels lletrats</i>	249
<i>L'impacte de la mobilitat vertical i la inflació d'honors sobre la consolidació en el poder.</i>	260
<i>Canals d'influència familiar:</i>	
<i>L'impacte de la mobilitat horitzontal sobre les cooperativitats d'una classe de poder</i>	290

II

Càrrecs polítics, relacions de poder i estratègies familiars de consolidació

5. Terra i llinatge: entre les faccions i les bosses d'insaculacions

Les estratègies de consolidació:

de la fi dels partits urbans a les xarxes de parentiu. 307

Cercles de consolidació: capital, localitats i parentius 342

Cooperativitats polítiques, vinculacions i relacions de parentiu 366

6. Oficials reials i llinatges de servidors del rei

L'herència dels oficials reials 371

Servei, recompensa i relacions de parentiu 405

Trajectòries de classe i promoció burocràtica 417

Jutges, servidors reials i famílies, en les relacions de competitivitat i consolidació sobre el poder polític 445

III

Conclusions

Conclusions 497

IV

Fonts

Fonts documentals 507

Bibliografia i fonts publicades 531

V

Apèndix

Apèndix genealògic 569

Índex de quadres 601

Índex onomàstic 607

Agraïments 621